

Pingsályktunartillögur samþykktar.

1. Fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins.

Á 9. fundi í Sp., 26. okt., var útbýtt:
Till. til þál. um hina almennu fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins [43. mál] (A. 75).

Á sama fundi var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Halldór Ásgrímsson): Herra forseti. Við hv. þm. N-D. berum fram till. á þskj. 75 til þál., þar sem farið er fram á það, að Alþ. skori á ríkisstj. að hlutast til um, að samin verði reglugerð um hina almennu fiskideild samkvæmt lögum um hlutatryggingasjóð bátaútvegsins, og hraða þeim undirbúningi, sem nauðsynlegur er, til þess að deildin geti tekið til starfa á þessu ári.

Í lögum um hlutatryggingasjóð frá 25. maí 1949 er kveðið svo á m. a., að heimilt sé að láta sjóðinn taka til starfa, eftir að ár er liðið frá stofnun hans, og einnig, að áður hafi verið samin reglugerð um starfsemi hans, um skiptingu veiðisvæða og fleira. Sjóðurinn skiptist í tvær deildir, sildveiðideild og þorskveiðideild. Nú er það vitað, að sildveiðideildin á að taka til starfa á næstunni og reglugerð fyrir hana er í smiðum. Hins vegar er ekki byrjað að vinna að reglugerð fyrir þorskveiðideildina. En okkur flm. þessarar till. er kunnugt um það, að víða á Norðurlandi, þar sem þorskveiði er stunduð lítillga á sumrin, var í sumar svo lítill afli í sumum verstöðvum, að hann var ekki nema um 1/3 af meðalafli.

Það liggur ekki fyrir, hve mikið fé hefur runnið í sjóðinn síðan hann var stofnaður, en sennilega nemur sú upphæð 1—2 millj. kr. Ástæðurnar fyrir því, að við berum þessa till. fram, eru þær, að nú er mikil þörf fyrir aðstoð frá hlutatryggingasjóði, og í öðru lagi það álit okkar, að sjóðurinn sé þess megnugur að taka til starfa, en til þess að svo geti orðið, þarf að setja reglugerð um starfsemi hans.

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

Þetta mál er svo ljóst, að ég sé ekki ástæðu til að fylgja því úr hlaði með fleiri orðum. Það virðist ekki ástæða til að fresta umræðum um það, en hv. Alþ. afgreiði það nú og skori á ríkisstj. að hlutast til um, að aðgerðum í því verði flýtt sem unnt er, svo að til gagns megi verða þeim mönnum, sem nú þurfa að njóta aðstoðar frá sjóðnum.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég tel, að þessi till. eigi rétt á sér, og vil því mæla með því, að hún verði tekin til alvarlegrar athugunar. Annað mál er það, að þetta hlutatryggingasjóðsmál verður ekki leyst með reglugerð einni saman. Það er vitað, að hlutverk sildveiðideildar sjóðsins er að vera sildveiðiflotanum til aðstoðar, og var sú deild látin taka til starfa í sumar. En það fé, sem hún hefur yfir að ráða, hrekkur fráleitt til, svo að sjóðurinn getur ekki innt af hendi þær skuldbindingar, sem á hann eru lagðar.

Hv. flm. ætlast til þess, að tekjur sjóðsins hafi verið nokkrar, eða á milli 1—2 millj. kr., og auk þess stofnfé hans, sem í gengisbreytingarlögunum er ætlað til að verði 5 millj. kr. Í sumar, þegar við lá, að sildveiðin stöðvaðist, greip ríkisstj. til þeirra úrræða að verja af stofnfé sjóðsins til aðstoðar sildveiðisjóðmönnum, svo að þeir gætu haldið veiðum áfram og fengið laun. Nú er það svo, að reglugerð sildveiðideildarinnar, sem ég veit ekki hvort búið er að staðfesta, er þannig gerð, að jafnvel þótt miðað sé við 5 síðustu aflabrestsár, þá vantar um 3 millj. kr. til þess að deildin geti staðið við skuldbindingar sínar. Ég tel því, að nauðsyn beri til þess að tekið verði til athugunar, hvort ekki sé unnt að gera aflatryggingasjóði mögulegt að greiða þær kröfur, sem sjómenn eiga til hans eftir síðasta sumar, og ég hygg, að það sé heppilegt að rannsaka þetta í sambandi við þessa till., sem hér liggur fyrir. Ég legg því til, að málinu verði frestað og því vísað til nefndar, svo að tækifæri bjóðist til að koma fram með brtt. í sambandi við sildveiðideildina.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Það er nú lokið við að semja reglugerð varðandi sildveiðideild aflatryggingasjóðs, og hefur ráðuneytið staðfest hana. Ég geri ráð fyrir, að það megi treysta því, að hafizt verði handa við að vinna að reglugerð fyrir þorskveiðideildina. Engu að síður legg ég til, að þessi till. verði

samb., og gæti hún orðið til að hraða framkvæmd þessa máls. Það kom í ljós í sambandi við samningu reglugerðar síldveiðideildarinnar, að miklum vandkvæðum er bundið að semja slíka reglugerð, svo að allir geti vel við unað.

Um hitt atriðið, sem hv. þm. Ísaf. minntist á, að sjóðinn skorti fé til að standa undir þeim skuldbindingum, sem síðasta sildarvertið lagði á hann, vil ég segja það, að mál það er raunar óskýlt þeirri till., sem hér liggur fyrir, og um það má líka að sjálfsögðu deila. Annars vegar er það, hvort hraða beri reglugerð fyrir þorskveiðideildina, en hins vegar, hvort fjvn. treystist til að láta síldveiðisjóðinn standa við sínar skuldbindingar. Fyrir mitt leyti er ég ekki mótfallinn því, að þetta mál fari til nefndar, því að það getur aldrei skaðað. En ég vil láta hv. flm. kveða á um það, hvort þeir vilja, að till. þeirra sé sett í samband við annað og raunar óskýlt mál. Ég tel ekki ástæðu til að gefa nú skýrslu um fjárhag síldveiðideildarinnar, en get þess að gefnu tilefni, að reglugerðin, sem nú gildir, miðar við meðalveiði, og ég vil vekja athygli á því, að þetta er langt fyrir neðan það lágmark, sem veldur því, að í gengisl. er ríkisstj. heimilað að fella niður það gjald, sem gengisl. ætluðu að lagt yrði á útflutningsafurðir þær, sem unnar eru úr síld. Staðreyndirnar eru þessar, að annars vegar hafa þeir, sem um þetta fjalla, orðið að miða meðalveiði við 5 seinustu aflaleysisár, og hins vegar, að þrátt fyrir þetta lága meðalmagn er fjarri því, að síldveiðideildin standi undir sínum skuldbindingum í l. Ég vil því sízt mæla gegn því, að reynt sé á einhvern hátt að efla aflatryggingasjóð á þessu þingi, ef menn sjá leið til þess, en afgreiðsla þessara tveggja mála er í rauninni ekki nauðsynleg, og má segja, að þau séu óskyld, og þess vegna mun ég fylgja þeirri till. um nefndarskipun eða afgreiðslu nú, sem hv. flm. óska eftir.

Flm. (Halldór Ásgrímsson): Ég þakka hæstv. sjútmrh. fyrir undirtektir hans í þessu máli. Hann gat þess, að það væri ekkert áhlaupaverk að semja reglugerð um síldveiðideildina og væri þó enn meiri vandi að semja réttlátlega reglugerð um þorskveiðideildina, og er það vafalaust rétt.

Hvað viðkemur því, sem hv. þm. Ísaf. setti fram, að setja málið í n. og athuga kostnað við ýmis atriði, sem málinu fylgja í sambandi við hluttryggingasjóð, þá finnst mér engin ástæða til þess og tel rétt að afgreiða þetta mál sérstaklega. Ég vil leyfa mér að benda á, að fyrir Nd. liggur frv. um breyt. á hluttryggingasjóðsl., þau brbl., sem sett voru í sumar um það, að heimilt sé nú að taka stofnféð og nota það til bóta. Mér finnst þar hægt að taka fleira til athugunar, og er opin leið að taka málið til athugunar á víðari grundvelli en það frv. gefur tilefni til. En hvað sem því líður, þá vil ég taka undir það með hæstv. sjútmrh., að það hljóta að gefast ótal tækifæri til að taka önnur atriði þessa máls upp, ef svo reynist, að ekki er talin heppileg leið að taka fleiri atriði fyrir í sambandi við það mál, sem liggur

fyrir, þ. e. breyt. á l. varðandi stofnféð. Þess vegna vil ég óska eftir því hönd okkar flm., að málið sé afgr. nú.

Finnur Jónsson: Það er nú upplýst af hæstv. atvmrh., að þessi reglugerð sé nú þegar í smíðum, þannig að þó að málið væri athugað í n., þá mundi það ekki tefja málið. Það er þess vegna lítt skiljanlegt, hvers vegna hv. flm. vilja ekki fallast á, að þetta mál fái þinglega meðferð, ef það er rétt, sem hæstv. atvmrh. upplýsti og engin ástæða er til að efast um, að reglugerðin sé nú þegar í smíðum og smíð hennar verði haldið áfram, hvað sem þessari till. líður. Manni liggur við að ætla, að afstaða hv. flm. sé mörkuð af því, að þeir vilji ekki láta athuga aflatryggingasjóðinn. Ég vil ekki segja, að það sé svo, af því að ég þekki báða hv. flm. að góðu einu, en kapp þeirra um, að málið fái ekki þinglega meðferð, er mér óskiljanlegt eftir þær upplýsingar, sem hæstv. atvmrh. hefur gefið. Hæstv. atvmrh. komst svo að orði, að það væri mikill vandi að semja um þetta reglugerð, en það hefur líka komið í ljós, út af reglugerðinni, sem verið er að semja um aflatryggingasjóð síldveiðideildar, að það hefur verið nokkur vandi að semja um hana reglugerð. Þegar farið var að semja reglugerðina, þá hygg ég að það hafi komið í ljós, að hlutverkið, sem sjóðnum var ætlað, var miklu meira en Alp. hafði gert honum mögulegt að rækja, og eins hefur þetta komið greinilega fram í ræðu hæstv. atvmrh. Það er vert, að menn taki eftir því, að hæstv. atvmrh. lýsti því yfir, að bætur þær, sem greiddar skulu úr sjóðnum, séu miðaðar við 5 undanfarin aflaleysisár; og jafnvel þótt ekki væri farið lengra, þá hef ég heyrt, að það mundu verða 5—6 millj. kr. Hæstv. atvmrh. upplýsti, að til þess að sjóðurinn geti staðið í skilum með þær bætur, sem hann ætti að inna af hendi, þá þyrfti að miða við 5 undanfarin aflaleysisár. Ég hef ekki haft tækifæri til að kynna mér þetta mál til hlítar, en ég verð að segja, að ef ekki er miðað við aflaleysisárin, heldur við venjulegan afla mótorbáta í sémilegu aflaári, þá mundi sjóðurinn þurfa að inna af hendi ekki 7—8 millj., heldur allt upp í 18 millj. Það má vera, að þessi sögusögn sé ekki rétt, og vil ég þá vænta þess, að hæstv. atvmrh. upplýsi það.

Ef reglugerð sú, sem sett verður um greiðslur úr fiskveiðideild, kemur til með að leggja sjóðnum hlutfallslega álíka byrðar á herðar eins og síldveiðireglugerðin, þá er sýnt, að reglugerðin mundi annaðhvort verða þýðingarlítill eða Alp. yrði að taka sig til og leggja sjóðnum til fé, svo að hann geti staðið í skilum með þær greiðslur, sem ríkisstj. telur að séu lágmarks-greiðslur, sem inna þyrfti af hendi. Ég held því fast við þá till., að málið fari til n. til athugunar.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Ég get ekki upplýst, hvað margar milljónir vantar til þess, að sjóðurinn geti staðið undir þeim skuldbindingum, sem l. leggja honum á herðar, hvort heldur miðað yrði við 5 eða 10 ára meðaltal, enda hygg

ég að það liggi ekki enn fyrir, svo að öruggt sé. Það er að sjálfsögðu rétt, að þær kvaðir, sem lagðar eru á sjóðinn, eru geysimiklar og þyngri en löggjafinn hefur getað gert sér grein fyrir, þegar l. voru sett. Hins vegar verð ég að játa það, að það skiptir verulegu máli, hvort sjóðurinn í eitt starfsár verður fyrir slíku árferði sem hefur verið á þessu ári, eða t. d. hvort það hefur verið sémileg meðalvertið. Það munar því annars vegar, að sjóðurinn er bótaskyldur um margar milljónir, og hins vegar, að honum áskotnast a. m. k. 2 millj. og jafnvel 3—4 millj., ef árferði er gott, og ef sjóðurinn fær nokkur ár til að eflast í góðu árferði, þá er ekki örvænt um, að hann eflist svo, að hann geti risið undir sínum skyldum. Ég vil gjarnan þóknast báðum aðilum í þessu máli, vera með því, að málið sé sent til n., og vera líka með því að afgr. málið strax. En af því að mér finnst hv. flm. eiga sinn rétt í þessu máli, 1. veðrétt, og af því að mér er ómögulegt að koma auga á, að það sé minnsta hætta fyrir aflatryggingasjóðinn, þó að þessi till. sé afgr., af því að það verða mörg önnur tækifæri til að koma þingviljanum að, þá ætla ég að halda fast við það, að málið sé afgr. án n., ef hv. flm. óska eftir.

Flm. (Halldór Ásgrímsson): Það er ástæðulaus aðdróttun hjá hv. þm. Ísaf., að við berum þessa till. fram til þess að tefja fyrir nauðsynlegri endurskoðun á umræddum l., enda heyrðist það í lok ræðu hans, að hann hefur ekki sjálfur trú á þessari fullyrðingu. Það er vitanlega alveg rétt hjá hv. þm. Ísaf., að sjóðnum er augljóslega fjár vant, en ég hygg, að þegar þessi l. voru samþ., þá hafi þm. verið ljóst, að ef ætti að koma til þess, að sjóðurinn ætti að inna þær skyldur af höndum, sem mátti búast við, þá mundi honum verða fjár vant, þótt enginn gæti sagt, að það yrði eins skyndilega og er. Það er ekkert að undra, þó að sjóður, sem er orðinn til fyrir 17 mánuðum, sé ekki þess megnugur að inna skyldur sínar af höndum á þann hátt, sem við óskum; það er ekkert að undra, þegar fara á fyrst að stofna sjóð sem þennan á hallerisárnum, þegar kallið kemur um leið og l. heimila, að hann megi fara að sinna sínu hlutverki.

Ég vil svo áréttta það, að það séu ótal tækifæri til þess á þessu þingi að koma að breyt., hvort sem það er varðandi fjáröflun eða annað, og mér finnst ástæðulaust að tefja þetta mál á þann hátt, sem hv. þm. Ísaf. leggur til. Ég held því fast við þá ósk okkar flm., að málið sé afgr. á þessum fundi.

Finnur Jónsson: Það virðist svo sem hv. 2. þm. N-M. leggi ekki mikinn trúnað á þá fullyrðingu hæstv. atvmrh., að það muni ekki tefja afgreiðslu málsins, þó að það fari til n. Ég fyrir mitt leyti — þó að ég sé í stjórnarandstöðu — sé ekki ástæðu til þess að rengja hæstv. atvmrh. um þetta og vil þess vegna halda fast við það, að málið fari til n. Nú er komið í ljós við þessar umr., að með þeirri mjög gætnu reglugerð, sem gefin var út fyrir sildveiðideild afla-

tryggingasjóðs, hafa sjómönnum og útvegsmönnum verið gefin loforð, sem ekki hefur enn þá verið hægt að uppfylla, og þeir, sem vilja láta þessi mál fá sem minnsta athugun, vilja halda áfram að gefa sjómönnum loforð um greiðslur úr aflatryggingasjóði, sem ekki er hægt að uppfylla, og án þess að uppfylla þau fyrirheit, sem gefin eru í slíkri reglugerð.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Það má segja, að það skipti ekki miklu máli, hvort þessi till. fer til n. eða ekki, en hins vegar vil ég taka undir það með meðflutningsmanni mínum, að ég sé enga ástæðu til þess, að málið fari til n., því að það er ekkert í sambandi við þessa till., sem þarf athugunar. Ég held, að það gæti nokkurs misskilnings hjá hv. þm. Ísaf. Hann ræddi um það í þessu sambandi, að það geti verið, að sildveiðisjóði verði fjár vant, þannig að það þyrfti að gera ráðstafanir til þess að afla honum tekna. Ég er því ekki kunnugur, hversu mikils fjár er vant og hvaða möguleikar eru á því að bæta fjárhag sildveiðideildarinnar, en ég þykist þess fullviss, að ef einhverjar ráðstafanir verða gerðar til þess að afla fjár, þá verði það ekki gert með þál., heldur með samþykkt laga, og þess vegna er það ólíklegt, að hv. þm. Ísaf. geti, þó að þessari till. væri vísað til n., fengið í sambandi við hana nokkra lausn á því máli, sem hann óskar eftir. Ég hygg því, að byggð sé á misskilningi þessi ósk hans um að þáltill. fari til n.

Úr því að ég stóð upp, þá vil ég vekja athygli á því, að það stendur fjárhagslega dálítið öðruvísi á í almennu fiskideildinni en í sildveiðideildinni. Síðan l. gengu í gildi hafa verið tvær sildarvertiðir, sem báðar hafa brugðizt. Þess vegna hefur sildveiðideildin eðlilega sáralitlar tekjur fengið. En það gegnir nokkuð öðru máli um þorskveiðideildina. Að visu var mjög léleg þorskveiði sums staðar á landinu á síðustu vertíð, en á öðrum stöðum sémileg, og þess vegna ætla ég að þeirri deild hafi horizt töluvert meiri tekjur en sildveiðideildinni, þannig að hún hefur sennilega nokkru meiri möguleika til þess að taka til starfa heldur en sildveiðideildin hefur.

ATKVGR.

Till. frá þm. Ísaf. um að vísa málinu til allshn. felld með 20:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JJós, SG, StJSt, ÁB, ÁS, EOL, EmJ, FJ, GTh, GÞG, HV, HG, JPálm.

nei: JR, JörB, KK, KS, ÓTh, PÞ, PO, RÞ, SkG, StSt, BJS, ÞÞ, BSt, BBen, BÓ, EystJ, GG, GJ, HÁ, HelJ.

LJóh, SB greiddu ekki atkv.

17 þm. (IngJ, JóhH, JG, JS, JÁ, LJós, PZ, SÁ, StgrA, StgrSt, ÁkJ, ÁÁ, BÁ, BrB, EE, FRV, HermJ) fjarstaddir.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég kann alltaf ákaflega illa við þá meðferð á till., að þær fái ekki að fara til n., ef þess er óskað. Og ég vildi leyfa mér að óska þess við hæstv. forseta, að hann frestaði þessari umr., því að alltaf

getur verið, að þingmenn vilji bera fram brtt. við þáttill., sem fyrir þinginu liggja. Og það er ekki vani hjá okkur að hindra menn í því. Ég býst ekki við, að það mundi tefja málið, og er ekki mælt til þess í þeim tilgangi, en ég vildi eindregið mælast til þess, að hæstv. forseti fresti umr. um þetta mál, ef einhverjir hv. þm. vildu bera fram brtt. við það.

Forseti (JPálm): Ég sé ekki ástæðu til að fresta umr., úr því að það var felld að vísa málinu til n., og vil þess vegna slíta umr. og láta atkv. skera úr um till. Því að það er óvenjuleg leið að fresta umr. um till., úr því að búið er að fella að vísa henni til n. Umr. er því slitið, og verður fram haldið atkvgr. um till.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 115).

2. Talstöðvabjónusta landssímans.

Á deildafundum 10. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um talstöðvabjónustu landssímans [83. mál] (A. 135).

Á 13. fundi í Sp., 15. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég flyt þessa till. ásamt hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf. Hún er til komin vegna þess, að landssíminn hefur fyrir nokkru breytt nokkuð til um starfshætti að því er snertir talstöðvabjónustuna, þ. e. a. s. hann vill nú taka gjald fyrir það, sem áður hefur verið gert endurgjaldslaut fyrir fiskibátaflotann. Till. þessi fer fram á það, að ríkisstj. hlutist til um það við landssímamann, að vélbátum, sem hafa talstöðvar, verði framvegis eins og hingað til látni í té án endurgjalds vitneskja um veðurfar, sjólag, landtökuskilyrði og annað, er máli skiptir fyrir öryggi þeirra. Það þarf engin rök að því að leiða, hversu mikið aukið öryggi hefur fylgt og fylgir þeirri bjónustu, sem símastjórn landsins hefur komið á með talstöðvum við báta og sambandi þeirra við land. Það er fyrir löngu reynt og fullsannað, að það er mikið hagræði, sem þessu fylgir, og mikið öryggi og stórkostlegt er í henni fólgið. Það er allanzt síðan Vestmannaeyingar komu á fót hjá sér sólarhringsbjónustu í þessum efnum og sömdu þá svo við landssímamann, að sá maður, sem hafður væri þar við vörzlu, fengi að hálfu greidd

laun frá félagsskap í Vestmannaeyjum, björgunarfélaginu, en ekki nema að hálfu frá símanum, og vegna þess að mikil tregða var á að fá þetta fram, þá var undir það gengið að hækka gjöldin af öllum talsímum um 25 af hundraði. Þetta var gert til þess að bæta landsímanum það að þurfa að taka á sig þann kostnað, sem af því leiddi að standa undir hálfri talstöðvabjónustunni hvað þetta pláss snertir. Vestmannaeyjar voru með þeim fyrstu plássum, sem fengu þetta fyrirkomulag innleitt, og mörg hafa síðan á eftir farið, og ljúka allir upp einum munni um það, hversu gagnlegt þetta er fyrir bátana. Í grg. fyrir till. er á það bent, að hinu nýja fyrirkomulagi landssímans sé þannig varið, að það torveldi samband bátanna við land og af því geti leitt örðugleika og jafnvel slysað. En í hverju er þá það nýja fyrirkomulag fólgið, munu ýmsir vilja spyrja. Eftir beztu heimildum, sem ég get fengið, þá er það svo, að ef búið er að kalla upp bát, þar sem talsímabjónusta er við báta, og stöðin beðin um veðurfræðilegar upplýsingar eða síðustu veðurfréttir frá veðurstofunni, þá kostar þetta hér eftir sérstakt gjald, kr. 6.50, ef spurt er um veður, og ef spurt er um sjólag, þá á það að reiknast með fullu samtali við stöðina, 13 kr. Það vill þannig til, að fyrir veiðistöðina skiptir það ekki einasta máli að fá veðurútlitið fyrir bátana, heldur er nauðsynlegt, einkum þar sem innsiglingarörðugleikar eru, að fá að vita um sjólagið á hverjum tíma, og það er eftir þessu metið helmingi dýrara af landsímanum að fá upplýsingar um sjólag heldur en um veðrið. Ég veit ekki, við hvað þetta er miðað hjá landssímanum, að taka upp þennan nýja hátt, en ég vil leyfa mér að fullyrða, að þó að landssíminn krækti saman nokkrum þúsundum króna með slíkum hætti, þá er það ekki tilvinnandi, því að ráðstöfunin út af fyrir sig er þannig, að hún heldur aftur af bátunum að leita sambands við land, þannig að slíkt samband dofna og slíkt getur haft miklu alvarlegri þýðingu heldur en það, þó að landssíminn fái ekki þessar 6.50 kr. eða 13 kr., sem hér um ræðir. Það hefur verið reynt að leiða skrifstofu landssímans þetta fyrir sjónir, en hingað til hefur það ekki borið árangur. Þess vegna höfum við flm. leyft okkur að bera þetta undir hæstv. Alþ. og leita þess fulltingis til að fá ríkisstj. til þess að skerast í þetta mjög nauðsynlega atriði, því það er ekki eins dæmi, að í þessu atriði geti metingur um tilkostnað og metingur um það, hver á að borga, haft hinar verstu afleiðingar, og í þessu tilfelli, sem hér liggur fyrir, álit ég, að svo mikið geti verið í húfi, að það mál megi ekki kyrrt liggja.

Ég gæti, ef um það væri að ræða, dregið inn í þessar umr. mjög alvarleg dæmi um það, hvernig frá miðstöð landssímans hefur verið gripið fram í og gripið inn í neyðarbjónustu, sem átti sér stað úti á landi, sem sýnir, að skilningurinn getur verið breytilegur á miðstöð landssímans, en á þessu stigi vil ég ekki gera það án tilefnis. Hins vegar vil ég fara fram á fulltingi hv. alþm. um það að taka undir þessa rödd, sem hér heyrir frá okkur

Talstöðvaþjónusta landssimans. — Uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum.

þremur þm., sem allir höfum kynni af þörfum bátana í þessum efnum, og leiti tilstyrks hjá þeim hæstv. ráðh., sem símamálin heyra undir, til þess að kippa þessu í lag þegar í stað.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég vil aðeins taka það fram í sambandi við þessa þáttill., að þetta mun verða athugað af fullkomnum velvilja og leitast við að sjá um, að landssíminn láti í té endurgjaldslaust alla þá öryggisþjónustu, sem með fullri sanngirni er hægt af honum að krefjast.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að þakka hæstv. ráðh. fyrir það, sem hann sagði, svo langt sem það nær. En um sanngirninna vildi ég láta þess getið, að þar má ekki hæstv. ráðh. nota einvörðungu þann mælikvarða, sem forstjóri póst- og símamálanna kann að láta honum í té. Við hinir, sem erum málsvavar sjómanna í þessum efnum, höfum líka mælikvarða við höndina og ætlumst til, að hæstv. ráðh. taki tillit til þarfa sjómanna við afskipti sín af málinu án skrifstofukreddna þeirra, sem fyrir liggja hjá póst- og símamálastjórninni. — Ég ítreka svo þakklæti mitt til hæstv. ráðh. fyrir velvilja, en treysti enn á fylgi þm. til að taka undir í þessu máli með þáttill.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég vil aðeins svara því, að ég mun leitast við að nota báða þessa mælikvarða, sem hv. þm. ræddi um, þegar þetta mál kemur til athugunar.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Ég veit ekki nema það sé rétt, af því ég geri ráð fyrir að hæstv. forseti hugsi sér að fresta umr., að ég fari fram á, að umr. sé frestað og málinu vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 31 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Sp., 19. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 135, n. 401).

Finnur Jónsson: Herra forseti. Hv. fyrsti flm. þessarar þáttill. og frsm. allshn. er því miður veikur og getur ekki mætt á þessum fundi. — Allshn. hafði þessa till. til athugunar, og þeir 6 nm., sem viðstaddir voru á fundi, er n. afgr. málið, mæltu eindregið með því, að hún yrði samþ. Hv. 2. þm. Skagf., sem á sæti í n., var ekki viðstaddur.

Eftir að n. hafði afgr. till., barst henni bréf frá póst- og símamálastjórninni, þar sem póst- og símamálastjóri telur, að það, sem þessi till. fer fram á að framkvæmt sé, sé í samræmi við þá þjónustu, sem talstöðvar inna nú af hendi gagnvart skipum.

Við flm. till. teljum, að þetta sé ekki að öllu leyti, og getum nefnt dæmi því til sönnunar, ef því er að skipta. — Þar sem póst- og símamálastjóri er samþykktur till., þó hann telji hana óþarfa, og þar sem hæstv. ráðh. hefur við

umr. lýst yfir, að hann muni taka þetta mál þegar til athugunar, mundi ég telja, að ef till. fer nokkuð í samræmi við það, sem póst- og símamálastjóri telur rétt að gera, þó að við flm. teljum, að á því hafi orðið nokkrar undantekningar undanfarið, þá muni till. verða til bóta, og leggur n. eindregið til, að hún verði samþ.

Um leið og ég legg þetta til fyrir hönd þeirra nm., sem mæla með samþykkt till., vil ég þakka póst- og símamálaráðh., hve liðlega hann brást við áskorun — hvaðan sem hann hefur fengið hana, — samhljóða þskj. 404 (147. mál), um, að landssíminn sendi út á stuttbylgjum til íslenskra skipa á höfum úti, svo sem áður hefur tiðkast, daglegan fréttauðrátt, er fréttastofa útvarpsins semji. Þessi þjónusta hafði lagzt niður í febrúar s. l., og vakti það mikla óánægju hjá sjómönnum, sem fjarri voru sínum heimilum og gátu ekki fengið nokkrar fréttir svo máli skipti, og óskuðu þeir, að þessi þjónusta væri tekin upp aftur. Þessi þjónusta var tekin upp aftur í gær eða fyrradag. Og ég vildi fyrir hönd n. þakka hæstv. ráðh. fyrir, hve vel hann hefur brugðist við þessari áskorun.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 467).

3. Uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum.

Á deildafundum 28. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum [118. mál] (A. 222).

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Soffía Ingvarsdóttir): Herra forseti. Í grg. með þessari þáttill. er gerð grein fyrir þeirri þörf, sem á því er, að reist verði uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga, og tel ég óþarft að bæta þar miklu við. Þó þykir mér rétt að rifja það upp, að hér er ekki á ferðinni neitt nýmæli. Þegar árið 1935 flytur frú Guðrún Lárusdóttir till. til þál. um þetta efni, en hún var því á sínum tíma mjög kunnug, hver þörf var fyrir hendi í þessu efni. Segir í grg. hennar, að stór hópur barna og unglinga þurfi þá slíkrar hjálpar við. Síðan eru nú liðin 15 löng ár, og sá hópur hefur æ farið vaxandi og þörfin því margfaldast fyrir slíkt hæli. — Þá vil ég enn fremur leyfa mér að minna á, að árið 1949 skipaði menntmrh. nefnd til að gera till. um ráðstafanir til hjálpar og viðreisnar börnum og unglingum á glapstígum, og voru í henni þessir menn: Dr. Matthías Jónasson, dr. Símon Jóh. Ágústsson, Þorkell Kristjánsson, Jónína Guðmundsdóttir og Gunn-

hildur Snorradóttir. Nefndin kynnti sér þessi mál ýtarlega og þá reynslu, sem um þau hefur fengizt, en í greinargerð barnaverndarnefndar frá 1949 segir svo meðal annars, með leyfi hæstv. forseta:

„Nefndin reynir að fjarlægja þessi börn úr umhverfi sínu með því að koma þeim í sveit. Stundum lánast það vel, en oft illa. Unglingarnir tolla ekki í hinu nýja umhverfi sínu, enda sjaldnast aðstaða þar til þess að halda þeim kyrrum. Þeir koma svo í bæinn á ný í sitt gamla umhverfi og taka til við sömu iðju og fyrr. En mörgum þessara unglinga er alls ekki hægt að koma í burt, bæði vegna þess, að færri og færri heimili fást til að taka þá, og svo neita foreldrar oft að láta þá frá sér.

Þótt áður sé sagt, að nefndin hafi haft afskipti af 15 telpum, var full þörf á að koma 20 stúlkum innan 16 ára burt úr bænum, flestum vegna lauslætis. En ekki tókst að koma fleirum en 12 fyrir, og 9 þeirra komu aftur, sumar eftir nokkra daga, aðrar eftir nokkra mánuði. Þá hefði þurft að ráðstafa 34 drengjum burt úr bænum. En aðeins tókst að útvega heimili handa 13 þeirra, og 4 þeirra komu aftur í bæinn eftir tiltölulega stutta dvöl. Hinum — 21 dreng — var ekki hægt að ráðstafa, og fengu því að leika lausum bala hér í bænum og fremja sumir ýmiss konar afbrot og spellvirki og leiða auk þess aðra drengi út á sömu braut. Þess er alls ekki að vænta, að húsráðendur á sveitaheimilum opni heimili sín fyrir þeim unglingum, sem barnaverndarnefndir kaupstaða telja óalandi í heimahögum. Nú þegar þarf því að hefjast handa um þær aðgerðir, sem gera barnaverndarnefndum kleift að koma þessum unglingum burt úr umhverfi sínu og skapa þeim annað, sem megnar að breyta viðhorfi þeirra til lífsins og beinir orku þeirra og áhuga inn á aðrar brautir. Þær aðgerðir geta aðeins verið á einn veg, þ. e. að stofna uppeldishæli fyrir þessi ungmenni. Þangað til slík heimili eru komin, hlýtur það starf barnaverndarnefnda, a. m. k. hér í Reykjavík, sem lýtur að því að bjarga þessum unglingum af afbrotabrautinni, að vera kák eitt og fálm.“

Þetta var úr greinargerð frá barnaverndarnefnd Reykjavíkur frá 18. marz 1949. Síðan sendi hin stjórnskipaða nefnd till. til úrbóta til menntmrh., og vil ég lesa upp útdrátt úr þeim, með leyfi hæstv. forseta.

„Nefndin leggur til:

1) Að stofnað verði upptökuheimili og rannsóknarstöð, sem veitt geti viðtöku börnum og unglingum, sem vegna lögbrota eða annars misferlis þarf að taka af heimilum þeirra um lengri eða skemmri tíma. Nefndin telur nauðsynlegt, að öll slík börn séu rannsökuð gaumgæfilega af sérfræðingum. Orsakirnar til misferlis barnsins geta átt rætur í sálrænni eða líkamlegri veiklun, sem oft má ráða bót á án þess að taka þurfi barnið af heimili þess. Sé frekari aðgerða þörf, hljóta þær að byggjast á þeirri niðurstöðu, sem rannsóknin leiddi í ljós. Nefndin lítur svo á, að slík rannsóknarstöð tryggi að verulegu leyti árangurinn af starfi uppeldisstofnana og sveitaheimila, sem

börnunum kynni að vera ráðstafað á. Raunar er til vísir að slíkri stofnun að Elliðahvammum við Reykjavík, en húsnæði hennar, eins og það er nú, er með öllu ófullnægjandi.

2) Að stofnað verði uppeldisheimili handa drengjum allt að 15 ára gömlum, sem framið hafa lögbrot eða annað misferli. Stærð þessa heimilis mætti fyrst um sinn miða við, að þar dveldust 25—30 drengir. Eftir þeim gögnum að dæma, sem nefndin hefur getað aflað sér, virðist þetta vera lágmarkstala. Nefndin telur það mikils vert, að hægt sé að sjá þeim drengjum, sem leiðast út í afbrot, fyrir hollara uppeldi, áður en þeir eru komnir svo langt út á afbrotabrautina, að þeim verði naumast bjargað. Teljum vér, að þessi ráðstöfun mundi draga verulega úr afbrotum meðal eldri unglinga.

3) Að stofnað verði uppeldisheimili handa piltum á aldrinum ca. 15—20 ára, sem framið hafa lögbrot eða valda á annan hátt vandræðum með hegðun sinni. Stærð þessa heimilis miðist fyrst um sinn við 15—20 unglinga. Eftir skýrslum barnaverndarnefndar Reykjavíkur síðastliðin ár virðist þessi tala vera fulllág, en nefndin telur hins vegar ekki heppilegt að byrja með stór heimili.

4) Að stofnað verði uppeldisheimili handa unglingsstúlkum fram til tvítugsaldurs, sem þarfnast sérstaks uppeldis vegna lauslætis og annars misferlis. Stærð þessa heimilis gæti fyrst um sinn miðast við 12—15 stúlkur.“

Síðan leggur nefndin áherzlu á, að góð starfs-skilyrði þurfi að vera fyrir hendi á þessum heimilum, og sé þeim valinn staður sérstaklega með það fyrir augum. Í þessum till. nefndarinnar er farið fram á það, sem brýn þörf er fyrir, en auðvitað væri mikil bót að fá eitt-hvað af þessum heimilum, þótt ekki væri ráðizt í að koma þeim öllum á fót nú þegar. Ég hygg, að allir geti verið sammála um það, að undirbúningur undir starf og stofnun þessara heimila sé nú mjög nauðsynlegur, og í trausti þess, að Alþ. og ríkisstj. sýni þessu máli skilning og velvilja, höfum við konurnar lagt fram þessa till., sem ég hef nú í fám orðum gert grein fyrir.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 30. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 19. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 222, n. 476).

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég get að sjálfsögðu látið nægja að vísa til nál. allshn. um þetta mál. Þetta er nauðsynjamál og þýðingarmikið og krefst vandaðs og góðs undirbúnings. Nefndin mælir með því, að þáttill. verði samþ.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Fyrir hönd okkar flm. vil ég þakka nefndinni fyrir afgreiðslu þessa máls, og ég vænti þess, að framhald verði á frekari afgreiðslu þess.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 516).

4. Þurrkvi.

Á deildafundum 23. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um byggingu þurrkvíar á Patreksfirði [39. mál] (A. 60).

Á 8. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 26. okt., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég hef hér á þskj. 60 flutt till. til þál. um byggingu þurrkvíar á Patreksfirði á þá lund, að Alþingi feli ríkisstj. að láta gera kostnaðaráætlun fyrir því, sem taki allt að 18 þús. smálesta skip, og áætluninni verði lokið eins fljótt og kostur verður á, og kostnaður greiðist úr ríkissjóði.

Forsaga þessa máls er sú, að 1943 var samþ. á Alp. að skipa nefnd til að athuga skilyrði fyrir byggingu fullkominnar skipasmíðastöðvar á Íslandi. N. komst að þeirri niðurstöðu, að nauðsynlegt væri að koma hér upp tveimur þurrkvíum, annarri fyrir um 4 þús. smálesta skip og hinni, sem tæki 6 þús. smálesta skip til viðgerðar. En auk þess taldi n. nauðsyn á að byggja 2 dráttarbrautir, því að þá var svo ástatt, að ógerlegt var að taka upp stærri skip landsmanna. Það var því aðkallandi 1943 að byggja þurrkvi, sem gæti fullnægt þörfum íslensku flotans. Nefndin athugaði gaumgæfilega þetta mál í samráði við hafnarstjórnann hér í Reykjavík og komst m. a. að þeirri niðurstöðu, að útilokað væri að byggja þurrkvi innan Reykjavíkurhafnar og að velja yrði henni stað utan Reykjavíkur. Nefndin áleit, að heppilegasti staðurinn til byggingar slíkrar kvíar væri við Elliðavoginn fyrir innan sjúkrahúsið á Kleppi, og lagði hún fram áætlun í sambandi við framkvæmd verksins. Árangurinn af þessu starfi hennar varð sá, að borið var fram frv. á Alþingi um breyt. á hafnarlögum Reykjavíkurkaupstaðar. Í þetta skipti var hafnarlögum um breytt þannig, að ákveðið var, að ríkissjóður legði fram allt að 2 millj. króna til byggingar þurrkvíar í Reykjavík, en auk þess ábyrgðist hann 2—3 millj. króna lán til framkvæmdanna. Frv. þetta var samþ. ágreiningslaust á Alþingi 1943. Síðan hefur ekkert verið gert í málinu, og situr það enn í sama horfinu og fyrir 7 árum. Þó hefur það skeð, að einstaklingar hafa komið upp nýrri dráttarbraut hér í Reykjavík, sem getur tekið allt að 1500 smál. þunga. Leituðu þeir aðstoðar Alþingis til þess að koma því í

framkvæmd, og varð Alþingi við þeirri mála-leitan m. a. vegna þess, að ekkert hafði verið gert í fyrrnefndu máli, en vegna nýrra skipa, sem Íslendingar höfðu eignast, var mjög mikil þörf á nýrri dráttarbraut. Nú er ástandið raunar hið sama og 1943. Það er ekki hægt að taka hér til hreinsunar né viðgerðar neitt skip yfir 1500 smálestir, engan nýja Fossinn, ekki Heklu eða Esju nema með áhættu, og ekkert af erlendum skipum, sem sigla til landsins.

Fyrir Alþingi hefur legið beiðni um að fá 3 millj. kr. ábyrgð til að byggja nýja braut fyrir 2300 smál. þunga. Var áætlað, að slík braut mundi kosta um 10 millj. króna. Hæstv. sjúvtmrh. hefur látið athuga málið, hvort beri að nota slíka ábyrgð hér og þá hvort sú dráttarbraut gæti að fullu bætt úr þörfinni um lengri tíma. Niðurstöður þeirra athugana urðu þær, að það væru um 12 skip á Íslandi, sem ekki væri hægt að taka upp í braut hérlandis nú sem stæði, og þótt ný braut fyrir 2300 smál. þunga yrði byggð, þá yrðu þau að minnsta kosti 3, sem hún ekki tæki; að þegar 11 skip bæstast við flotann, þá mundu skapast erfiðar aðstæður við hreinsun og viðgerð skipanna; að útilokað væri að taka upp erlend skip nema þrengja mjög að íslensku skipunum; að mjög sé aðkallandi að byggja nýja þurrkvi; að þurrkviin geti ekki verið innan Reykjavíkurhafnar, og að stærð hennar þyrfti helzt að vera fyrir allt að 1600 smál. þunga. Enn fremur, að slíkt mannvirki mundi nú kosta tugi millj. króna.

Nú er það svo, að verið er að byggja einstæða höfn á Patreksfirði. Hún er grafin á þurru landi, og á meðan byggingin stóð yfir, fékkst sú reynsla, að jarðvegurinn í botninum er svo öruggur, að enginn vandi var að halda vatninu úti á meðan gróftur fór fram. Síðan var grafinn skurður til sjávar, og er því verki nú að ljúka.

Mín skoðun er sú, að þarna sé hægt að koma fyrir þurrkvi, sem tekið gæti allt að 1800 smál. þunga, og að kostnaður við slíka þurrkvi yrði ekki nema brot af því, sem hann yrði annars staðar. Þess vegna hef ég borið málið fram, og til þess að fá úr því skorið, hvort ekki þyrfti minna fé til slíkra framkvæmda við þær aðstæður, sem fyrir hendi eru á Patreksfirði, en annars staðar. Ég held, að það þyrfti lítið annað en reka niður tré og fylla upp með því efni, sem kemur upp úr höfninni. Þegar skip væru ekki til hreinsunar eða viðgerðar, mætti svo nota kvína sem athafnasvæði fyrir þau skip, sem væru stödd þar hverju sinni. Það hefur komið til mála að fá samastað fyrir Hæring á Patreksfirði, því að það mun einróma álit, að þar sé nægilegt vatnsdýpi og kyrrð í höfn. Þarna er og fyrir nægilegt athafnasvæði og þarf því ekki að leggja fé í að skapa nýtt svæði. Það er einnig hugsanlegt, að skipta mætti þurrkvínni í tvennt, sem síðan mætti sameina í eina fyrir stærri skip.

Ég álit það óverjandi, ef þessu máli verður ekki hrundið áfram. Ég fer aðeins fram á það hér, að þetta sé rannsakað, og auðvitað er ég því ekki mótfallinn, að aðrir staðir séu athugaðir í sama tilgangi. Mér er það mikið áhugamál, að málið verði ekki svæft í önnur 7 ár.

Hingað koma oft erlend skip, og það er enginn vafi á því, að ef hægt væri að taka þau upp í kví hér, þá mundi það hafa stórkostleg áhrif á váttrygginguna og mundi borga sig á skömmum tíma. Hvert það útgerðarfélag, sem sendir skip sín hingað, verður að tryggja fyrir því, að það fái þau tjón bætt, sem verða á skipum þess hér. Í því sambandi má minna á olíuskiptið, sem strandaði inn við Laugarnes. Kemur þetta óstand allt niður á fólkinu í landinu í hækkudum váttryggingargjöldum.

Sé ég svo ekki ástæðu til að ræða þetta öllu lengur. Ég óska eftir því, að málinu verði að lokinni umræðu vísað til hv. fjvn.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég er samþykkur aðalefni till. og þarf því ekki að segja hér mörg orð. Ég teldi æskilegt, að gerð yrði rannsókn á því, hvaða kostur er á að gera þurrkvi, sem gæti tekið öll okkar skip, og í öðru lagi þau skip, sem koma til landsins hverju sinni. Það er í því mikið öryggi að geta tekið erlend skip til viðgerðar og mjög erfitt við það að búa, að slíkt sé ekki hægt. Mér er ljóst, að hér er um mikið mannvirki að ræða, og óhætt að segja, að það muni kosta tugi millj. króna, svo að allan undirbúning þarf mjög að vanda. Og ég tel því æskilegt, að hann sé ekki svo staðbundinn við Patreksfjörð sem till. segir til um. Það má vera, að skilyrði til slíkra mannvirkja séu betri þar en annars staðar, en þó vildi ég, að málið yrði athugað á breiðari grundvelli, þannig að þeir staðir, sem til greina getu komið, verði einnig rannsakaðir. Mér skilst einnig á hv. flm., að hann væri því fylgjandi, að rannsakaðir væru fleiri staðir. Ég sé ekki ástæðu til að flytja brtt. nú, en vil sjá fyrst, hvað nefndin gerir í málinu. En ef nefndin skyldi leggja til, að till. yrði samþ. óbreytt, þá mundi ég koma fram með brtt. þess efnis, að felld yrðu niður úr till. orðin „innan Patreksfjarðar“. Stærðin getur og orkað tvímælis. Það er að visu rétt, að hingað koma skip, sem vega allt að 18 þús. smál., og það væri auðvitað heppilegt að geta tekið þau til viðgerðar. En mikil bót væri fengin, þótt ekki væri hægt að taka hin allra stærstu. — Ég vil svo óska, að málið verði athugað á sem breiðustum grundvelli.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Út af ræðu hv. þm. Hafnf. vil ég lýsa því yfir, að ef þessi till. fer til fjvn., vil ég gefa honum tækifæri til að ræða við nefndina um málið. En því tilnefndi ég Patreksfjörð í minni till., að mín persónulega skoðun er sú, að þar sé mun betri aðstaða til mannvirkja sem þessara en annars staðar. — Hef ég svo ekki fleira að segja að sinni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 19. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 60, n. 317).

Frsm. (Gísli Jónsson): N. hefur athugað þetta mál á nokkrum fundum og sent það vita- og hafnarmálastjóra til umsagnar, og er umsögn hans birt sem forskj. með nál. á þskj. 317. — N. er öll sammála um, að full þörf sé á því að koma upp fullkominni þurrkvi hér á Íslandi og helst af þeirri stærð, að hún geti fullnægt þörfum flotans eins og hann er í dag og á næstu árum. Að slíkum framkvæmdum yrði mikill hagnaður fyrir þjóðina, beint og óbeint, og ekki sízt mjög mikill sparnaður á erlendum gjaldeyri, að þurfa ekki að láta viðgerð skipanna fara út úr landinu eða geta annast hér innanlands viðgerðir á erlendum skipum, er kynnu að þurfa á viðgerð að halda. Hins vegar er hér um mjög yfirgripsmikið mál að ræða, sem kostar mjög mikið fé, og er því eðlilegt, að þetta mál sé athugað mjög gaumgæfilega, áður en hafizt er handa. Það hefur farið hér fram allviðtæk rannsókn á því áður, hvað það mundi kosta að koma upp þurrkvi hér í Rvík, þó að minni sé, og liggja allar þær athuganir hér fyrir, og er hægt fyrir viðkomandi aðila að fá að þeim greiðan aðgang. En hér er farið fram á, að þessi þurrkvi verði miklu stærri, vegna þess að sýnt er, að þau skip, sem sigla til landsins, eru miklu stærri en á þeim tíma, þegar þetta var rannsakað, og vegna þessa mikla kostnaðar þykir rétt að breyta þáttill. í það horf, að það sé rannsakað, hvað kosti að gera þurrkvi, sem sé ekki nema fyrir 6 þús. smálesta skip.

Þá hefur verið bent á það af hafnar- og vitamálastjóra, að það sé eðlilegast, að einnig verði látin fara fram rannsókn á fleirum en einum stað á landinu, og hefur n. fallizt á, að það sé rétt að athuga það, hvort ekki kæmu fleiri staðir til greina en sá staður, sem tilnefndur er í þáttill. Það kemur auðvitað margt fleira til greina en möguleikarnir á því að byggja þurrkvína sjálfa, því að einnig ber að athuga, hvaða not verði að þurrkvinni, og væri um t. d. Patreksfjörð og Reykjavík að ræða, þá yrði Rvík tekin fram yfir hvað þetta snertir, en hins vegar yrði miklu ódýrara að byggja þurrkvína á Patreksfirði. Ég geri ráð fyrir, að hér sé ekki nema um þrjá staði að ræða, þ. e. Rvík og Hafnarfjörð vegna þeirrar aðstöðu, sem þeir bæir hafa til þess að nota þurrkvína, og svo hins vegar Patreksfjörð, þar sem þaklu ódýrara yrði að byggja hana en á hinum stöðunum. N. hefur því orðið sammála um að leggja til, að þáttill. verði breytt eins og segir hér á þskj. 317 og að hún orðist þannig, með leyfi hestv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að láta gera athugun á því, hvar á landinu sé hentugast og ódýrast að koma upp þurrkvi til hreinsunar og viðgerðar á skipum, og láta gera að lokinni þeirri athugun kostnaðaráætlun um byggingu þurrkvíar þar, sem hagkvæmast þykir. Þurrkviin taki allt að 18 þús. smálesta skip. Jafnframt sé athugað, hvert kostnaðarverð yrði, ef kviin yrði aðeins gerð fyrir 6 þús. smálesta skip. Skal áætluninni lokið svo fljótt sem verða má og eigi síðar en fyrir 1. október næst komandi.

Kostnaður við athugunina og kostnaðaráætlunina greiðist úr ríkissjóði.“

Þá er enn fremur lagt til, að fyrirsögn till. verði svo: „Till. til þál. um byggingu þurrkvíar.“

Í sambandi við þá kostnaðaráætlun, sem vitamálastjóri minntist á, vil ég leyfa mér að taka fram, að fjvn. ætlast ekki til þess á þessu stigi málsins, að gerðar séu fullar vinnuteikningar í sambandi við verkið, heldur að athugunin fari fram á þann hátt, að fullvíst sé nokkurn veginn, hvaða stað eigi að velja þurrkvinni annars vegar, og hins vegar, að athugað verði um byggingarkostnaðinn, miðað við það verðlag, sem nú er í landinu. Ég held því, að sá kostnaður, sem vitamálastjóri heldur að verði í sambandi við þetta, verði miklu minni, þegar hugsað hefur verið um það, á hvaða hátt þessar framkvæmdir verði látnar fara fram.

Fjvn. leggur því til, að þáttill. verði samþ. með þeim breytt., sem greinir á þskj. 317, og vænti ég, að það nái þannig samþykki hæstv. Alþingis.

ATKVGR.

Brtt. 317 samþ. með 33 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 517).

5. Gæðamat iðnaðarvara.

Á deildafundum 20. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um gæðamat iðnaðarvara [101. mál] (A. 181).

Á 17., 19. og 23. fundi í Sp., 22. og 29. nóv., 6. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Þessi till. til þál., sem ég hef borið hér fram á þskj. 181, er um það að fela ríkisstj. að láta rannsaka, á hvern hátt sé hægt að tryggja gæðamat iðnaðarvara, innlendra og útlendra, sem seldar eru hér á landi. Þetta er, eins og kemur fram í grg., hugsað út frá sjónarmiði kaupenda, en það hefur viljað brenna mjög við, sérstaklega á þessum tímum svartamarkaðs og gjaldreyrisvandræða, að á markaðinn hafi borizt algerlega ónothæfar vörur og kaupendur ekki haft um neitt að velja. Þessi till. hér er náttúrlega ekki nein úrbót á því máli, en það mætti kannske segja, að hún væri eins konar byrjunartilraun til þess að finna lausn á því stóra máli, sem hér um ræðir, hvernig mætti lagfæra þetta fyrir kaupendur, þannig að þeir séu ekki ætíð algerlega háðir því, hvað mönnum dettur í hug að framleiða og hvað mönnum dettur í hug að flytja inn. — Ég vil bara svona rétt til stuðnings því, að nauðsynlegt muni vera að koma einhverju skipulagi á þessi mál, aðeins minnst á tvær vörutegundir, aðra erlenda og hina innlenda. Það komu hér á markaðinn á

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

s. l. hausti sykurtangir, mjög snotrar og ekki dýrar, en með þeim ósköpum gerðar, að þær máttu ekki koma í nálægð við sykurmola, því að þá hrukku þær í sundur, en sykurmollinn var heill eftir sem áður. — Allir kannast við perurnar, sem fluttar voru hér inn, hvað þær reyndust vera lélegar, og fleira og fleira mætti nefna, en ég læt þetta nægja. — Þó að með þessari litlu till. út af fyrir sig sé engin bót ráðin á þessu, þá mætti kannske smátt og smátt fika sig áfram með það. — Ég vil bara bæta því við, að í nágrannalöndunum er vörumat og eftirlit með iðnaðarvörum komið mjög langt, þannig að neytendur geta, að minnsta kosti ef þeir óska, haft mikla tryggingu fyrir því, að þeir fái það fyrir fé sitt, sem þeir ætla sér, þegar þeir kaupa vörur. Þeim er tryggt með vissum hætti, að þeir geti fengið vandaðar vörur, ef þeir leggja sig fram um það að þekkja þau merki, sem á vönduðum vörum eru.

Ég læt svo ekki fylgja þessu fleiri orð. Ég geri ráð fyrir, að málið sé skýrt fyrir hverjum þeim, sem vill hugsa dálítið um það, og vænti þess, að málinu verði vísað til nefndar, sem mundi þá verða allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 32 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 33 shlj. atkv.

Á 31. og 32. fundi í Sp., 19. og 24. jan., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 181, n. 493).

Frsm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Allshn. hefur athugað þessa till., og er n. vel ljóst, að hér er um yfirgripsmikið mál að ræða og hlutað-eigendur eigi mikið í húfi. Þó vorum við í n. sammála um að leggja til, að sú athugun fari fram, sem till. mælir fyrir um, og leggjum því til, að till. verði samþ.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að þakka hv. allshn. fyrir afgreiðslu þessa máls. Mér er það vel ljóst, að hér er um stórvægilegt mál að ræða og yfirgripsmikið, en eins og ég gat um í framsöguræðu, þá er það álit mitt, að hægt sé að afgreiða þetta smátt og smátt, án þess að nauðsyn sé að taka það allt fyrir í einu.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af þessu máli vil ég geta þess, að nú vill svo til, að í hv. Ed. hafa nú um nokkurt skeið staðið umræður um 30. mál. Það mál hefur legið fyrir hv. Alp. síðastliðin 3 ár og átt erfitt uppdráttar, en eitt af því, sem félli undir iðnaðarmálastjóra, mundi einmitt vera þetta gæðamat iðnaðarvara, og ef það fengist afgr. nú, væri ráðin bót á þessu. Ég tel einkanlega skylt að geta þessa vegna þess, að flm. þessarar till., hv. 8. þm. Reykv., hefur haft tækifæri til í háttv. iðnaðarnefnd

Ed. að ljá því máli liðsyrði, en hefur í nál. á þskj. 338 lagt til að fella frv. Maður skyldi ætla, að einmitt flm. þessarar till. yrði því máli samþykktur, ekki sízt þar sem hv. 1. þm. N-M. hefur í umræðunum í hv. Ed. lýst ástandinu í iðnaðarmálum þjóðarinnar þannig, að þar vant-
aði hina leiðandi hönd.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Mér finnst skjóta nokkuð skökku við í frásögn hv. þm. Barð. og veit ekki, hvort okkar sýnir iðnaðarmálunum meiri skilning, ég, sem lagði til, að málinu yrði vísað til ríkisstj. til nánari athugunar, eða hann, sem lagði til, að málið yrði afgreitt án þess að sú athugun færi fram, athugun, sem að margra manna álit — þótt hún sé það kannske ekki að hans dómi — er nauðsynleg. — Ég neita því algerlega, að ég hafi sýnt því máli nokkurn fjandskap, og eins því, að ekki sé fullt samræmi í afstöðu minni til þessara mála.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 595).

6. Hitaveita á Sauðárkróki.

Á deildafundum 11. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til að ábyrgjast lán til hitaveitu á Sauðárkróki [133. mál] (A. 310).

Á 30. fundi í Sp., 10. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 31. fundi í Sp., 19. jan., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Þess hefur verið farið á leit við okkur þm. Skagf., að við flyttum þessa þáltill., og skal ég gera grein fyrir málinu í fáum orðum.

Það er kunnugt, að jarðhita hefur orðið vart í Áshildarholtvatni við Sauðárkrók, en þar var borað eftir vatni árið 1948. Þessi borun leiddi í ljós, að um heitt vatn var að ræða við vatnið, en enn þá meiri hiti fannst, þegar borað var í vatninu sjálft. Þegar boranirnar fóru fram, var byggður hólmur úti í vatninu. Eins og áður getur, voru þessar boranir framkvæmdar árið 1948, með þeim árangri, að þarna fengust 23 sekúndulítrar af um 70° heitu vatni úr þremur holum. Dýpsta holan er um 130 m, en hinar eru miklu minni. Þetta vatnsmagn, 23 sekl., er talið nægja til að hita upp bæinn, en þar búa um 1000 íbúar. Auk þess telur verkfræðingurinn, Gunnar Böðvarsson, engan vafa leika á því, að með fleiri borunum mundi fást til viðbótar 50—60 l á sekúndu, einkum ef borað yrði dýpra. Nú hefur ekki þótt ástæða til að gera frekari tilraunir, en látið sitja við það, sem komið er. Hefur verið beðið á þriðja ár og séð til, hvort þetta breyttist eða hitinn minnkaði, en svo

hefur ekki verið. Notagildi og efnasamsetning vatnsins er hið ákjósanlegasta, enda er lítið af súrefni í því. Mönnum er það áhugamál, að vatnið verði ekki látið renna viðstöðulaust rétt hjá bænum, ekki tvo km frá honum. Leiðslukostnaður yrði lítill, og er þegar búið að eyða 200 þús. kr. í þetta verk. Við undirbúningsáætlun er gert ráð fyrir því, að kostnaður við verkið verði um 3 millj. kr., þar af aðeins 600 þús. kr. í erlendum gjaldeyri.

Það má benda á það, að siðastliðið ár voru fluttar 3300 smál. af kolum til Sauðárkróks, sem eru seldar á tæplega 500 kr. smál. Það má gera ráð fyrir, að innkaupsverð þessara kola nemi 1 millj. og 250 þús. kr. og helmingur þessa kolamagns sé notað á Sauðárkróki, eða fyrir 625 þús. kr., eða ríflega sá erlendu gjald-eyrir, sem áætlað er að hitaveitan þurfi. Það er því augljóst, frá þessu sjónarmiði, að það er hagnaður af því að vinna þetta verk. Hitt er annað mál, að mikið fjármagn þarf til þessa verks, en Sauðárkróksbúar eru fúsir til að leggja mikið á sig, og þeir munu reyna að kljúfa það. Þeir verða samt sem áður að fá mikið lán til að ljúka þessu verki. — Það er til að greiða fyrir þessu, að við þm. Skagf. höfum verið beðnir að flytja þessa þáltill. Ég mun að sjálfsögðu láta nefndinni í té þau gögn, sem ég hef. Heildarkostnaðurinn er áætlaður 3 millj., og mætti miða við það. — Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða þetta frekar, en vona, að nefndin hraði þessu, svo að því geti orðið lokið á þessu þingi, og legg til, að málinu sé vísað til fjvn.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af ummælum flm. vil ég gera þá fyrirspurn, hvort hann teldi ekki rétt, að þáltill. væri send til rafmagnseftirlits ríkisins og umsögn fengin um málið þar, svo að þm. ættu þess kost að kynna sér þetta, og um heildarupphæðina, svo að hægt yrði að heimila ríkisstj. að leggja fram 80% af þeirri upphæð.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Það er aðeins vegna fyrirspurnar hv. þm., að ég vil geta þess, að ég hef í höndunum álitsgerð frá Gunnari Böðvarssyni. Ef fjvn. telur þetta ekki nægilegt, þá er það Gunnar, sem hefur með þetta að gera fyrir rafmagnseftirlitið, og ég býst við, að raforkumálastjóri mundi senda það til hans. Um hámarkið gat ég þess, að það er samkv. sama plaggi.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 33 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 310, n. 556).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér liggur fyrir og borið er fram af báðum þm. Skagf., fer fram á heimild til þess

að ábyrgjast lán til handa Sauðárkróki, að upphæð 80% af heildarkostnaði áætlaðrar hitaveitu þar. Fjvn., sem fékk þetta mál til athugunar, ræddi það allýtarlega. Hún sendi ekki till. til umsagnar til raforkumálastjóra, vegna þess að n. hafði fengið frá flm. mjög ýtarlega skýrslu um málið, sem gerð var af þeirri stofnun. Og m. a. kemur fram í þeirri skýrslu, hvernig er hugsað sér að framkvæma verkið. Það eru gerðar tvær mismunandi áætlanir um það. Önnur áætlunin gerir ráð fyrir, að kostnaður við framkvæmd verksins verði 3 millj. og 590 þús. kr. Og eftir upplýsingum hv. fyrri flm. till. mun það vera aðferðin, sem valin verður við framkvæmd verksins, sem kostar það, vegna þess að hún er talin hafa það í för með sér, að framkvæmd þessi verði heppilegri í rekstri en ef hin aðferðin væri höfð á framkvæmdunum, en sú aðferð, sem síður mun verða valin, mundi kosta 2 millj. og 315 þús. kr., að því er áætlað er um stofnkostnaðinn. — N. taldi rétt, að þegar ábyrgð væri veitt fyrir heildarkostnaðinum, þá væri miðað við hina fyrr nefndu upphæð, en jafnframt, að ekki væri miðað við, að ríkið ábyrgðist meira en 80% af þeirri áætlunarypphæð. En ekki er heldur farið fram á hærri ábyrgð samkv. till. á þskj. 310. — Ég vil taka fram, að með þessu er hv. fjvn. ekki að marka neina ákveðna stefnu í sambandi við þetta mál, því að eins og ég sagði áðan, þá hefur ekki verið ákveðið neitt hliðstætt um þessar framkvæmdir, hitaveitur almennt, líkt og um raforkuveitur, þar sem er ákveðið, að ekki skuli ríkisábyrgðin fara fram úr 85% af stofnkostnaðinum. Má því ekki skilja till. hv. fjvn. þannig, að hún sé heldur að marka neina ákveðna stefnu í málinu að þessu leyti. Hins vegar er nauðsynlegt, að þegar farið verður að koma upp fleiri hitaveitum á landinu, þá verði mynduð um þetta fastákveðin venja, að því er tekur til upphæðar ábyrgðar ríkisins, og helzt með ákveðnum lagafyrirmælum, eins og t. d. er um raforkuveitur og vatnsveitur og hafnir og önnur mannvirki, sem ríkið telur sér nauðsyn á að styrkja. Ég vil því beina því til hæstv. forsrh., sem hefur með höndum nú athugun á nýju lagafrv. í sambandi við hitaveitur, hvort ekki væri rétt að taka upp í það frv. ákvæði um, hvernig haga skyldi í framtíðinni ábyrgð ríkisins í sambandi við þessi mál.

Fjvn. þótti rétt að umorða till. þessa, og n. leggur til, að till. verði samþ. á þann hátt sem fram kemur hér á þskj. 556, þannig:

„Alþingi ályktar að heimila ríkisstj. að ábyrgjast f. h. ríkissjóðs allt að 2.8 millj. kr. af heildarstofnkostnaði hitaveitu Sauðárkrókskaupstaðar, þó eigi yfir 80% af kostnaðinum, enda setji bæjarstjórn Sauðárkrókskaupstaðar þær tryggingar fyrir láninu, er ríkissjóður tekur gildar.“

Það er enginn ágreiningur um það í hv. fjvn., að það sé sjálfsagður hlutur að reyna að styðja að því eftir megni, að hinir einstöku staðir á Íslandi geti notið þess að hafa hitaveitur hjá sér, þar sem hiti kemur beint frá uppsprettum, þar sem það gerir hvort tveggja, að það sparar annars vegar mikinn erlendan

gjaldeyri og hins vegar verður hitunarkostnaður viðkomandi staða miklu minni með hitaveitu en með því að hita upp húsin með kolum eða olíu. — N. leggur því til, að ábyrgðin verði veitt, og leggur til, að ályktunin verði orðuð eins og ég hef nú lýst.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Ég skal taka fram, að ég hef ekkert við það að athuga, þó að brtt., sem hv. fjvn. hefur flutt, verði samþ. Ég benti á það í minni framsöguræðu, að ég gerði ráð fyrir því, að n. mundi, eftir að hafa kynnt sér málið, leggja til, að sett yrði hámark í till. fyrir ábyrgðinni. Það er þess vegna með fullu samkomulagi okkar flm. till., að þetta er gert. — Ég leyfi mér svo að þakka hv. fjvn. fyrir fljóta og góða afgreiðslu á þessu máli.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég vil eins og hv. samþm. minn þakka hv. fjvn. fyrir afgreiðsluna á þessari till. Get ég fyrir mitt leyti mjög vel fallist á þá breyt., sem hv. fjvn. hefur lagt til að gerð verði á tillögunni.

En út af ummælum hv. frsm. fjvn. langar mig til að segja nokkur orð varðandi frv., sem liggur fyrir hv. heilbr.- og félmn. Ed., um hitaveitur, sem almennt frv., og var það lagt fram snemma á þessu þingi, en hefur verið þar teppt og ekki verið afgr. Vil ég taka fram, að ég fyrir mitt leyti hef fallist á og tel rétt, að þetta frv. verði ekki afgr. á því þingi, sem nú situr, en að það verði tekið til endurskoðunar fyrir næsta þing og lagt þá fram að nýju. Hv. þm. Barð. minntist á eitt atriði í sambandi við það, hvort ekki væri rétt, að í það frv. væru tekin einhver almenn ákvæði um það, að hve miklu leyti ríkið skyldi ganga í ábyrgðir fyrir stofnkostnaði slíkra hitaveituframkvæmda sem þessarar. Og það er mjög til athugunar, að þetta verði gert, og má vel vera, að það væri réttara að hafa slík ákvæði þar, þó að þau séu ekki nú í því frv. Og það eru fleiri atriði í því frv., sem allmiklar líkur eru til að breyta þurfi frá því, sem nú er. En ég tel þörf á að setja sem fyrst almenna löggjöf um hitaveitur. Og það þyrfti þá að gerast á næsta Alþ. — En þó að það verði gert og þó að inn í það frv. verði sett ákvæði um ábyrgðarheimildir í sambandi við slíkar framkvæmdir, þá álit ég — og vil þakka hv. fjvn. fyrir, að hún hefur lagt það til —, að þessi till. eigi að ná fram að ganga nú. Þó að það séu kannske ekki miklar líkur til, að framkvæmdir geti orðið í þessu efni á yfirstandandi ári, þá er geysimikils virði fyrir væntanlegar framkvæmdir í þessu efni að fá þessa ábyrgðarheimild samþ. nú.

Aðstaða til hitaveitu á Sauðárkróki er alveg óvenjulega glæsileg, eins og hv. samþm. minn lýsti við fyrri umr. þessarar þáttill. Það er því varla hægt að hugsa sér, að slíkar framkvæmdir dragist nokkuð verulega, þar sem það er alveg víst, að bara sá sparnaður, sem verður í sambandi við eldsneytisnotkun, kola og olíu, á staðnum, greiðir að fullu kostnaðinn við hitaveituna á tiltölulega örstuttum tíma.

ATKVGR.

Brtt. 556 samþ. með 29 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 596).

7. Viðbúnaður vegna ófriðarhættu.

Á deildafundum 8. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um viðbúnað vegna ófriðarhættu [131. mál] (A. 298).

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Kristín Sigurðardóttir): Herra forseti. Það ætti að vera óþarft að fara mörgum orðum um þetta mál. Sú staðreynd er öllum ljós, að mikil ófriðarhætta grúfir nú yfir heiminum öllum, og þá engu síður yfir okkar landi. Og þó að menn vilji halda sem lengst í þá von, að takast megi að afstýra þeirri hættu og því ólýsanlegu böli, sem slíkur ófriður mundi leiða yfir mannkynið, þá er þessi geigvænlegi möguleiki eigi að síður fyrir hendi. Um þetta ræður okkar þjóð engu, og það er ekki á hennar valdi að afstýra ófriðarhættunni eða árás á land okkar. Það eina, sem við getum gert og ber að gera, er að búa okkur undir að vera fær um að mæta þessu böli með því að gera sjálf-sagðar ráðstafanir til öryggis, og þá fyrst og fremst að tryggja það, að til séu í landinu nægar birgðir af lyfjum og hjúkrunargögnum og í annan stað af matvörum, sem nauðsyn-legastar eru. Um hjúkrunarvörur er mér tjáð, að af þeim séu hverfandi litlar birgðir í landinu, og hvað matvörunar snertir, þá nægir að vísa til þess, sem skómmtunarstjóri sagði um það mál í viðtali fyrir nokkru, að ef skipi seinkar, þótt ekki sé nema um nokkra daga, þá geti horft til stórvandræða.

Sýnilegt er hverjum manni, að við svo húið megum við ekki láta standa. Hættan, sem yfir vofir, er geigvænleg. Í öllum löndum er nú vígbúizt af kappi, og viðhorfin í alþjóðamálum eru ekki dregin björtum litum í ræðum for-ustumanna, sem þeim eru kunnugastir. Þannig mælti t. d. fulltrúi okkar hjá Sameinuðu þjóð-unum, Thor Thors sendiherra, svo í ræðu 1. des., er síðan var birt á prenti — með leyfi hæstv. forseta: „Ástandið í alþjóðamálum hefur aldrei á friðartímum verið eins ískyggilegt og geigvænlegt og nú. Þetta verður íslenska þjóðin að gera sér ljóst. Ekkert má lengur koma okkur að óvörum.“ Síðan þetta var talað hefur ástandið enn versnað og hættan aukizt. Og það er óhætt að segja, að almenningur ætlast til þess, að nauðsynlegar varúðarráðstaf-anir séu gerðar nú, enda væri annað algerlega óverjandi. Hæstv. ríkisstj. hefur tekið upp í fjárl. ½ millj. kr. í þessu skyni, og bæjar-stjórn Rvíkur hefur einnig samþ. að leggja fram ½ millj. kr. En þá er eftir að gera ráð-stafanirnar sjálfar og skipuleggja hjálparstarfið. Ég vil leyfa mér að vænta þess, að málið fái

fljóta afgreiðslu í þinginu, því að það er þess eðlis, að það þolir enga bið; og enn fremur vil ég leyfa mér að leggja til, að því verði vísað til hv. allshn. að lokinni umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 30. fundi í Sp., 10. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til allshn. með 26 shlj. atkv.

Á 31. og 32. fundi í Sp., 19. og 24. jan., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 298, n 491).

Frsm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Allshn. hefur haft þetta mál til athugunar og orðið sammála um að leggja til, að till. verði samþ. með litilli breyt. Og breyt. felst í því, að þar sem rætt er um birgðir af hjúkrunargögnum, lyfjum og öðrum brýnustu nauðsynjum, þá sé þar nokkru nánar ákveðið, þannig að þessum vörum verði ekki safnað bara á einn einasta stað í landinu, heldur verði þessum birgðum skipt á milli héraða og landshluta með tilliti til samgangna og annarrar aðstöðu. Sem sagt, með þessari breyt. leggur n. til að till. verði samþykkt.

ATKVGR.

Brtt. 491 samþ. með 27 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 597).

8. Endurheimt handrita frá Danmörku.

Á deildafundum 12. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um endurheimt handrita og forn-gripa [134. mál] (A. 320).

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 30. fundi í Sp., 10. jan., var till. tekin til einnar umr.

Pétur Ottesen: Ég flutti hér á síðasta Alp. fyrirspurn til ríkisstj. um, hvað hún hygðist gera í sambandi við endurheimt handrita og forn-gripa, sem varðveitt eru í söfnum í Dan-mörku og eru í eigu Íslendinga. Utanrrh. gaf þær upplýsingar, að skipuð hefði verið nefnd í Danmörku, sem skyldi athuga þetta mál, þ. e. kröfu Íslendinga um, að þeim yrðu afhent þessi handrit og forngríp, og gerði ráðherra

ráð fyrir, að innan skamms mætti vænta álits frá þessari nefnd.

Nú er liðið nærri eitt ár síðan þessi fyrirspurn var borin fram og ráðh. gaf þessar upp lýsingar, og að því er það snertir, að eitthvað lægi fyrir frá þessari nefnd, þá hefur það brugðizt, og hefur nefndin engu áliti skilað. Mér þótti því rétt að taka upp þráðinn aftur, eins og gert hefur verið á Alp., því að nokkuð er um liðið frá því að gerðar voru till. um það, að Alp. gerði Dönum kröfur þess efnis, að þeir skiluðu aftur handritum og forngrípum, sem Íslendingar eiga í dönskum söfnum. — Eins og drepð er á í stuttri greinargerð lét Alþingi mjög til sín taka í þessum efnum eftir aldamótin síðustu og gerði till. um þetta. Það hefur lítinn árangur borið, þegar frá er tekið, að Danir hafa skilað aftur þeim handritum, sem sanna mátti, að Árni Magnússon fékk að láni héðan.

Mér virðist því, að sjálfsgætt sé, að skorað verði á íslensk stjórnarvöld að taka þetta mál upp aftur, því að sýnt er, að af hálfu Dana hefur ekkert verið aðhafzt enn, af hvaða orsökum sem það er, auk þess sem Íslendingar telja það skyldu sína að fá þessa fjársjóði heim og geymda í sínu eigin landi, þar sem skilyrði fyrir slíkrri varðveislu eru hér miklu meiri nú en áður, þó að það sé hins vegar staðreynd, að mikið af handritunum hefur glatazt einmitt af því, að þau voru flutt úr landi.

Fyrst og fremst fór forgörðum fjöldi handrita með skipi, sem týndist í hafi, auk þess mikla afhroðs, sem þau guldú við brunann mikla í Kaupmannahöfn, þegar Árnasafn brann. Nú hafa Íslendingar slitið stjórnáttatengslum við Dani, og einn þáttur í þeim aðskilnaði hlýtur að verða, að þessum menningarfjársjóðum verði skilað í hendur Íslendingum og þeir verði teknir til varðveislu hér í þeirra eigin landi.

Í öðru lagi er það svo, að með því að geyma þessa gripi í Kaupmannahöfn eru þeir í miklu meiri hættu að týnast og eyðileggjast en hér. Vil ég í því sambandi benda á nokkur ummæli Tryggva Þórhallssonar frá 1924 um þetta mál. Hann gat þess, að um það hefðu orðið nokkrar umr. í Danmörku, hvað hægt væri að gera til varðveislu söfnunum í stríði, og drap þá m. a. á ummæli, sem yfirhershöfðingi Dana hafði viðhaft um þetta mál, og ætla ég — með leyfi hæstv. forseta — að lesa þau hér upp: „Það er alls eigi hægt að gera neitt til bjargar söfnunum. Bókhlaðan er á hinum hættulegasta stað, mitt á milli aðalstöðva hersins: herráðsins og vopnabirgðanna í hergagnabúrinu. Óvinirnir munu auðvitað beina skotum sínum þangað fyrst og fremst. Herskip, sem hefði langdrægar fallbyssur, getur legið úti á Køgeflóa og skotið þessi hús í rústir. Við getum ekki komið í veg fyrir það. Væntanlegir óvinir vita auðvitað, hvar helztu stöðvar hersins eru. Þeir munu eigi taka nokkurt tillit til visindalegra stofnana. Það er eigi hægt að gera nokkuð fyrir bókhlaðuna. Það væri alveg tilgangslaust að flytja eitthvað af því dýrmætasta niður undir gömlu hvelfingarnar frá dögum Kristjáns IV. og bera þar að sandsekki. Skipabyssur nútímans skjóta í gegnum þetta allt. — Það er ekkert

hægt að gera. Þeir staðir eru ekki til í borginni, sem talizt geta öruggir fyrir nútíma stórskotahríð, nema á sumum herstöðvunum. Bókhlaðan getur alls ekki notið góðs af þeim.“

Þetta var sagt 1923, og þá má geta nærri, hversu ástætt muni vera í þeim efnum nú, þegar aukin tækni hefur í för með sér aukna eyðileggingu, og er nú ekki að miða við skot-hríð frá skipum, heldur sérstaklega frá flugvélum. — Tryggvi Þórhallsson lét enn fremur svo um mælt:

„Það er því með öllu ljóst orðið, að það er ekki einungis, að þessum dýrmætu skjölum er með órétti haldið fyrir okkur suður í Kaupmannahöfn, heldur eru þau einnig í mikilli hættu stödd. Þau eru svo að segja sett á guð og gaddinn.“

Það er auðvitað mikilsvert atriði við þetta mál, ef þessi miklu verðmæti eru miklu verr geymd þar, sem þau nú eru, heldur en ef þau væru flutt til landsins, því að þótt hér gætu þau ekki síður orðið fyrir loftárásu en þar, þá er hér mikil viðátta, sem hægt væri að flýja til, eins og gert var í síðasta stríði.

Nú hefur sem sagt ekkert verið gert í þessu máli, að Danir framselji handritin, af hálfu Alþingis, og síðast þegar þessu máli var hreyft af hálfu Íslendinga, fékkst það svar, að Danir væru að athuga þetta mál.

Ég vil skjóta því til Alþingis að gjalda varhuga við að slá á frest ákveðnum aðgerðum í þessu máli, um leið og ég vil með þakklæti minnst þeirra fræðimanna íslenskra, sem vel og skörinort hafa skrifað um þessi mál og haldið fram rétti Íslendinga um þau. Og það má ekki minna vera, um leið og þessara manna er minnst með þakklæti, en Alþingi taki undir þetta mál og feli íslenskum ríkisstj. að gera gangskör að því, að þessum gripum og handritum verði skilað sem fyrst. Og ég vænti þess, að afstaðan til þessa máls sé óbreytt frá því, sem áður var, þar sem ríkari ástæða er nú en áður fyrir hendi, sakir aukinnar hættu í Danmörku.

Ég vona, að Alþingi samþykki þessa till. og fylgi því eftir, að ríkisstj. geri gangskör að því að endurheimta handritin.

Ég tel sjálfsgætt, að þessu máli verði vísað til nefndar, og geri það að till. minni, að það fari til allshn., og veit, að hún muni gera þessari till. skil með skjótri athugun málsins.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 24:3 atkv. og umr. frestað.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var fram haldið einni umr. um till. (A. 320, n. 520).

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Allshn. hefur orðið ásátt um að leggja til við hæstv. Alp., að það samþ. þessa þáttill. með þeirri breyt., sem n. flytur og er á þskj. 520. Það, sem brtt. felur í sér til breyt. á aðaltill.,

sem er að finna á þskj. 320 og flutt er af hv. þm. Borgf., er aðeins það, að fellt verði niður úr till. orðið forngripir. N. leizt það hyggilegra að blanda ekki þessum tveimur atriðum saman. — Þetta mál hefur komið nokkrum sinnum fyrir Alþ. og verið gerðar ályktanir um endurheimt fornrita og handrita úr söfnum í Danmörku. Því var fyrst hreyft árið 1907 og svo aftur 1924, þá 1930 og svo loks 1938. Í öll skiptin nema einu sinni eru handritin og fornritin höfð aðeins út af fyrir sig, og allshn. álitur, að það sé rétt að halda því áfram. Ekki stafar það af því, að n. sé ekki þeirrar skoðunar, að við eigum fullt tilkall til forngripanna, sem fluttust héðan og eru geymdir í söfnum í Danmörku, alveg eins og til handritanna, því að það er vitanlegt, að mikið af þessum forngripum var tekið hér á opinberum stöðum, og voru það gripir, sem þjóðin átti, og voru þeir fluttir til Danmerkur, flestir þannig, að annaðhvort lítið eða ekkert gjald kom fyrir. Og hvað áhrærir förgun þeirra, þá hefur það býsna mikla þýðingu, því að vitanlega var það ekki leyfilegt neinum embættismönnum að farga þessum gripum þjóðarinnar út úr landinu. Íslendingum stendur þess vegna, þó að þetta atriði sé ekki með í þál., sem gerð væri um fornritin og handritin, opin vegur til þess að krefjast þess, að þessum forngripum verði skilað aftur.

Út af þeim ályktunum, sem á Alþ. hafa verið gerðar viðvikjandi handritunum og fornritunum, er það að segja, að það hefur borið árangur aðeins í eitt sinn, þ. e. eftir að ályktunin var samþ. 1924. Það mun hafa verið árið 1928, sem skilað var talsverðu af embættisskjölum úr skjalasöfnum Dana og Árnasafni, en mjög fáum eldri handritum eða bókum. Og sýnist þó, að það hefði átt að fara eins með þá gripi eins og skjölin.

Nú hefur, eins og kunnugt er, verið af hálfu Dana sett nefnd til þess að íhuga þetta mál. Mér er ekki kunnugt um, að frá þeirri n. hafi neitt komið. Og ég hygg, að verkefni þeirrar n. hafi ekki verið annað en að hún hafi átt að kynna sér, hvernig ástætt væri um þessi skjöl, sem eru í söfnum í Danmörku og Íslendingar gera tilkall til. Og hefði það þó átt að vera auðvelt verk fyrir n., svo framarlega sem hún sinnti sinu starfi, að ganga úr skugga um, hvernig hættað væri um þessi skjöl. En ekkert mun hafa komið frá þessari n. í málinu, og það sýnir, hve Danir fara hægt í sakirnar um að fullnægja óskum Íslendinga um að skila þessum munum aftur. Verð ég að segja, að það gegnir nokkurri furðu, vegna þess einmitt hvernig þessi skjöl og handrit eru til þeirra komin. En þau eru til þeirra komin, eins og kunnugt er, þannig, að fyrr á öldum gerðu konungar Danmerkur, sérstaklega Friðrik III. og Kristján V., gangskör að því að ná héðan handritum og bókum. Þegar Brynjólfur Sveinsson biskup var í Skálholti og hafði undir höndum mikið af fornum skjölum og handritum, þá ákvað hann að hefja prentun á þeim, en fékk því ekki framgengt, sökum þess að þótt prentsmiðja væri á Hólum, voru ekki aðstæður til að prenta þessi handrit og skjöl hér. En þá

lézt konungur Dana hafa hug á að gefa út þessi fornrit. Það var til þess að ýta undir það, að þessi fornrit voru send út til Danmerkur í söfn, til þess að eitthvað yrði úr framkvæmdum á prentun þeirra. — Svo vita allir, sem ég þarf ekki að rekja, hve Árni Magnússon gerði mikið að því að safna handritum og skjölum, sem voru á sinum tíma flutt til Danmerkur. Fyrir þessar sakir vantar nú stórkostlega í þau skjalasöfn, sem hér eru fyrir í landinu. Þetta er svo kunnugt, að ég ætla ekki að rekja það nánar. Allir hv. alþm. vita glögg deili á þessu og hve þýðingarmikið mál hér er um að ræða fyrir Íslendinga fyrst og fremst, upp á allar fræðisöfn, og þá einnig fyrir útlendinga, sem vildu kynna sér þessi mál og rannsaka þessi skjöl. — Svo hörmulega tókst þá líka til — og maður skyldi ætla, að einmitt út frá því yrðu Danir fúsari að skila þessu aftur —, að 1728 var stórbruni í Kaupmannahöfn og þar með í bókhöfðu Árna Magnússonar. Og menn, sem höfðu nánasta kunnugleika, svo sem Finnur Jónsson og Grunnarvíkur-Jón, segja um þetta það, að Finnur segir, að þriðjungnum hafi verið bjargað af safninu, en Jón, að helmingnum hafi verið bjargað. Og það er vitað um þó nokkrar bækur og handrit, sem eyðilögðust í þessum bruna. Af hendi Árna Magnússonar var það gert að flytja þessi skjöl og handrit til Danmerkur til þess að koma þessu í örugga geymslu. En svona fór það — þótt engum detti í hug að saka hann fyrir þessa ráðstöfun. En þannig vill til, að hér heima varð enginn bruni á þessu tímabili, frá því að þessir munir voru fluttir út úr landinu, hvorki á biskupsstólnum né á Bessastöðum, svo að sennilegt er, að mest af þessu, ef ekki allt, hefði geymt í vörzlum þjóðarinnar enn, ef það hefði ekki verið flutt úr landi. Og víst er, að Íslendingar voru búnir að varðveita þessi verðmæti sín um aldir, og er ólíklegt, að frekar eftir þann tíma, er þetta var flutt út, hefðu Íslendingar verið svo hirðulausir um þessi verðmæti, að þeir hefðu látið þau glatast.

Nú er talið, að geymsla í þessum dönsku söfnum sé léleg. Og því hefur líka verið hreyft, sem er ekki lítið atriði, að söfn þessi séu í stórkostlegri hættu, ef til ófriðar drægi. Þessi söfn mundu eyðileggjast í Kaupmannahöfn, ef hernaður yrði gerður á þá borg. Og væri þá aumt til þess að vita, að í viðbót við það, sem gerzt hefur í sambandi við þessi mál, ættu þessi verðmæti Íslendinga eftir að fara förgörðum þannig — þó að maður saki ekki Dani um að þeir vildu, að svo færi. En manni sýnist, m. a. út frá því, hvernig allir málavextir eru um þetta mál, að Dönum ætti að vera ljúft að verða við þessum óskum Íslendinga.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða um málið frekar. N. mælir eindregið með samþykkt þessarar till.

Það liggur einnig önnur till. fyrir Alþ. nú, sem snertir þetta mál, sem maður verður að vona að fái góða afgreiðslu. Það væri ekki vel farið af hálfu okkar hér á Alþ., ef við ekki tækjum nú af eindrægni og góðum vilja undir þau ummæli og óskir, sem mjög skelegglega

og myndarlega hafa komið frá sumum okkar fræðimönnum, um það, að Íslendingum sé skilað þessum minjagripum aftur. Þeir eru héðan, þeir urðu hér til, og þeir eru eign þessarar þjóðar og eiga hvergi heima annars staðar en hér á landi.

Pétur Ottesen: Eins og nál. allshn. á þskj. 520 um þetta mál ber með sér og hv. frsm. n., 1. þm. Árn., hefur nú gert hér grein fyrir, þá leggur allshn. til, að þessi till. verði samþ. með þeirri breyt., að ályktunin, sem væntanlega verður samþ. um þetta mál, hljóði eingöngu um endurheimt handritanna, en fellt sé niður úr till. að gera ályktun að svo stöddu um endurheimt þeirra forngripa, sem Íslendingar eiga í söfnum í Danmörku. Færði hv. frsm. þau rök fyrir þessu máli, að till. yrði haldið í svipuðu formi og verið hefur hér á Alþ., þegar ályktanir hafa hér verið um þetta gerðar, að þær tóku eingöngu til endurheimtar handritanna. Þó tók hv. frsm. skýrt fram, að álit hv. allshn. væri það, að því er snertir forngripina, að við Íslendingar hefðum óskoraðan alveg sams konar og hliðstæðan rétt til þess að krefjast endurheimtar á þeim eins og á handritunum, þó að n. líti svo á, að að þessu sinni bæri að snúa sér að endurheimt handritanna einna. Ég vil mjög taka undir það með hv. frsm. n., að réttur okkar Íslendinga til þessara forngripa er, eins og gildir um handritin, alveg skýlaus og ótvíráður. Þess vegna ber ekki að leggja þann skilning í þessa brtt., sem hér er gerð, að kröfur okkar verði lagðar til hliðar að fullu gagnvart forngripunum, með því að láta nú að þessu sinni niður falla áskorun til ríkisstj. viðkomandi endurheimt þessara forngripa. Það stendur opið fyrir Íslendinga að gera það hvenær sem er, eins og hv. frsm. allshn. tók mjög skýrt fram. Það er vitað, að þessir forngripir hafa borizt til Danmerkur með mjög svipuðum hætti og handritin, þannig að það er fyrir ákvörðun og ásælni danskra stjórnarvalda, sem forngripirnir eru þangað komnir. Árið 1807 er stofnuð svo kölluð fornleifanefnd í Danmörku, sem starfaði þar nokkra áratugi. Og eitt af verkefnum þeirrar n. var að beina því til Íslendinga eða að láta dönsk stjórnarvöld beina því til Íslendinga, sem gert var 1817, að prestum hér var falið að greinast eftir því, hverjum í sinni sókn, hvað væri til af fornminjum, og senda dönsku stjórninni að raunsókn lokinni skýrslu um það. Eftir að þetta var gert, sneru dönsk stjórnarvöld sér að því að fá fluttar héðan til Danmerkur ýmsar af þessum fornminjum, og gekk það mest út yfir dýrmæta merkisgrip, sem fluttir voru til Danmerkur fyrir milligöngu íslensku prestanna á þeim árum. Þetta mun hafa farið fram svo, að lítil og í sumum tilfellum engin greiðsla kom fyrir þessa gripi. — Þannig er þá til kominn flutningur þessara dýrmætu gripa margra til Danmerkur. — Nú liggur fyrir í menntmtn. skýrsla um þessa gripi, sem Matthías Þórðarson fyrrv. fornminjavörður hefur samið, sem er sundurliðuð nokkuð, þannig að sérstök skýrsla er yfir þá gripi, sem hann leggur mesta áherzlu á að endurheimtir verði. Enda eru það þeir

gripir, sem okkur eru mests virði, m. a. af því, að slíkir gripir eða sömu gerðar eru ekki til í söfnum vorum hér á landi.

Í orðalagi þessarar brtt., að því leyti sem það tekur til handritanna, felst sams konar mein-ing, að því er handritin snertir, og jafnrik áherzla lögð á það af hálfu n. eins og gert er af mér í tillögunni, að unnið sé að því af íslensku ríkisstjórninni, að gerð sé gangskör að því að fá vilja Íslendinga í þessu efni fram-gengt. Ég tel þess vegna, að mjög merkilegt spor sé stigið með samþykkt þessarar till., jafn-framt því sem við geymum okkur skýlausan rétt til að krefjast þess, að skilað verði aftur þeim dýrmætu forngripum, sem Íslendingar eiga í söfnum í Danmörku.

ATKVGR.

Brtt. 520,1 (ný tillgr.) samþ. með 30 shlj. atkv. — 520,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 598), með fyrir-sögninni:

Pál. um endurheimt íslenskra handrita frá Danmörku.

9. Útvegum heilnæmra fæðutegunda.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var útbýtt:

Till. til þál. um útvegum heilnæmra fæðutegunda [143. mál] (A. 349).

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 30. og 32. fundi í Sp., 10. og 24. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Ég flyt hér till. á þskj. 349, ásamt hv. 8. þm. Reykv., hv. 5. landsk. þm. og hv. þm. Vestm., um útvegum heilnæmra fæðutegunda. Í till. er farið fram á og ríkisstj. falið að hlutast til um það, að Náttúrulækningafélagi Íslands verði veitt nægileg innflutnings- og gjald-cyrisleyfi til innflutnings á ómöluðu korni, ósigtuðu mjöli, grænmeti, þurrkuðum ávöxtum o. fl. Ef það væri svo, að það væri að verða að veruleika, að við byggjum við algert verzl-unarfrelsi, þá er þessi till. orðin óþörf, og betur að svo reyndist.

Það er alkunna, að Náttúrulækningafélag Íslands, með Jónas Kristjánsson fyrrum alþm. í fararbroddi, hefur unnið merkilegt starf í þá átt, að fólk ætti þess kost að neyta, að hans áliti, heilnæmra fæðutegunda, svo sem meira grænmetis, ómálaðs korns, ósigtaðs mjöls, ávaxta o. s. frv. Því er ekki að neita, að fjöldamargir, karlar og konur, í landinu hafa fellt

sig við slíkt matarræði og óska að geta notið þess. Það er ljóst, að það er vaxandi áhugi fyrir þessu máli, og er augljós vottur þess hin mikla aðsókn, sem var að þeirri matvælasýningu, sem Náttúrulækningafélag Íslands stóð að hér í borginni á s. l. hausti, en hana sóttu yfir 4000 manns á þeim 3 dögum, sem hún var opin. Það er ekki hægt að hafa á móti þessu máli á þeim grundvelli, að það mundi kosta meiri gjaldeyri, ef breyting yrði á manneldismálum þjóðarinnar í þá átt, sem till. fer fram á, því að nýtt grænmeti, svo sem hvítkál, gullrætur o. fl., er ódýrt í innkaupum, og ómalað korn kostar engan aukagjaldeyri, þar sem það kæmi í stað annarrar mjölvöru, sem inn er flutt. Félaginu hefur gengið illa að fá innflutning þessara matvörutegunda, sem hér um ræðir, og leitar því aðstoðar ríkisvaldsins um fyrirgreiðslu á því. Það er ekki aðeins fólk í Reykjavík, sem biður þennan félagsskap að greiða fyrir sér á þennan hátt, heldur fólk víðs vegar um landið, en félagið hefur aðeins að litlu leyti getað orðið við þeim óskum.

Hér í grg. till. er birt tafla, sem sýnir, hvaða meginbreytingar hafa orðið á innflutningi ýmissa kornvörutegunda frá 1873—1949. Skál ég geta um helztu niðurstöður, sem þessi tafla sýnir. Árin 1873—79 eru flutt inn 43 kg af heilum rúgi á mann, en nú er ekki neitt flutt inn af heilum rúgi. Sömu árin, 1873—79, er flutt inn $\frac{1}{2}$ kg af hveitimjöli á mann; nú er það orðið 58 kg á mann. Af byggi er þá flutt inn 13,5 kg á mann, en nú er það horfið af innflutningsskránni. Það er auðséð af þessu, að fram undir síðustu aldamót er ómalað korn aðaluppistaðan í neytluvörum landsmanna, að því er kornvöruna snertir; það er heill rúgur, hrisgrjón og bygg. Nú orðið er hveitið aðal-kornvörutegundin, sem við neytum. Hveitilinnflutningurinn hefur breytt úr $\frac{1}{2}$ kg í 58 kg á mann. Það er ófæð alveg rétt, að mikill hagnaður væri að því, ef hægt væri að flytja inn meginmagnið af þeirri kornvöru, sem við neytum, ómalað. Hér á Alþ. hefur því máli áður verið hreyft og hlotið afgreiðslu innan þingsalanna, en ekki orðið framkvæmt, að komið yrði upp kornmylnu eða kornmylnum, sem möluðu eftir hendinni allt það korn, sem þjóðin neytir, svo að fólkið ætti þess kost að fá nýja, óskemmda matvöru. Ómalað korn má geyma árum saman, án þess að það skemmist. Aftur á móti geymist malað korn mjög skamman tíma, því að það verður fyrir skemmdum við geymslu, þótt geymslustaðurinn sé góður. Við það að flytja kornið ómalað inn í landið yrði þessi matvörutegund vafalaust stórum ódýrari. Þá væri kornvaran flutt inn í tankskipum til landsins og yrði síðan dælt upp í geyma, eða tanka, og auk þess væri sá ávinningur, að vinnan við mölunina kæmi inn í landið. En stærsta atriðið við þetta er það, ef þjóðin fengi við þetta heilnæma fæðu, og aðalgróðinn yrði þá vafalaust í því, að þetta yrði til þess að bæta heilsufar þjóðarinnar og þetta hefði í för með sér aukin afköst vinnandi manna, minni fjarvistir frá störfum, minni sjúkrahúsakostnað, minni lyfjakaup og á ýmsan annan hátt spör-

uð útgjöld og minni gjaldeyrishörf. Þetta, sem hér er lagt til, er aðeins lítilræði í þessa átt, en stefnir þó að réttu marki. Endanlega markið er, að við komum upp okkar eigin kornmylnu eða kornmylnum og flytjum inn þá kornvöru, sem þjóðin neytir, ómalaða.

Ég vil vænta þess, að þessi till. fái góðar undirtektir og hljóti afgreiðslu fyrir þinglok. Sams konar till. var borin fram á síðasta þingi og hlaut þá ekki afgreiðslu. Till. fer fram á lítills háttar fyrirgreiðslu og aðstoð við starf þeirra ágætu manna, sem heldur kjósa að velja sér holla fæðu til neyzlu en skemmda fæðu, og undir þá viðleitni sýnist mér auðsætt að hæstv. Alþ. beri að taka og ríkisvaldið veiti þá fyrirgreiðslu, sem um er beðið.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HV, HG, HelgJ, JÁ, JR, JörB, KK, KS, PP, PO, RP, SÁ, StJSt, StSt, StgrA, VH, ÞÞ, ÁB, ÁS, EOI, SÓÓ, EmJ, FRV, FJ, GJ, JPálm.

PZ, BST, BÁ greiddu ekki atkv.

23 þm. (GTh, GÞG, HÁ, HermJ, IngJ, JóhH, JJós, JG, JS, LJóh, LJós, ÓTh, SB, SG, SkG, StgrSt, ÁkJ, ÁÁ, BBen, BÓ, BrB, EystJ, GG) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Bjarni Ásgeirsson: Ég verð að halda því fram, að þetta mál sé alls ekki svo einfalt, að ekki sé ástæða til að athuga það í n. Ég treysti mér því ekki til að greiða atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 599).

10. Jarðarkaup Hvammstangahrepps.

Á deildafundum 25. jan. var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni fyrir Hvammstangahrepp til jarðarkaupa [164. mál] (A. 561).

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjv. með 28 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 561, n. 641).

Frsm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Till. sú, sem nú er tekin til síðari umræðu og væntanlega endanlegrar afgreiðslu, er fram komin

fyrir það, að hreppsnefnd Hvammstangahrepps hefur óskað aðstoðar ríkisins til að kaupa jörð, þannig að ríkið gangi í ábyrgð fyrir allt að 100 þús. króna láni til jarðar kaupa, en fái í staðinn gildar tryggingar. Málinu var vísað til fjvn., og ræddi nefndin það. Eins og nál. á þskj. 641 ber með sér, kom öllum nm. saman um að mæla með því, að samþ. yrði heimild fyrir ríkisstj. til að taka ábyrgð á þessu jarðar kaupaláni fyrir Hvammstangahrepp. Jörðin, sem um er að ræða, heitir Kirkjuhvammur og liggur að kaupsýninni Hvammstanga. Það er allvænleg jörð, og hefur kaupsýnið haft þar leigunot til landnyttjaframleiðslu frá ári til árs. Nú er búist við, að landeigendur vilji selja jörðina, enda er það miklu heppilegra fyrirkomulag, að kaupsýnið eigi jörðina, skipti henni og leigi þeim, sem þar eiga heima. Kaupsýni og kaupstaðir, einkum þeir smærri, hafa mikla þörf fyrir það að hafa nokkurt landrými til umráða.

Ef skyggnst er um landið og litið á hag kaupstúnanna og smærri kaupstaðanna, þá dylst ekki glögg auga, að afkoma fólksins hefur til jafnaðar orðið betri þar, sem landbúnaður hefur verið að bakhjarli. Þar hefur fólkið staðist hörðu árin betur, því að þegar sjávaraflinn hefur brugðist og vinna á árinu dregist saman, þá hefur verið mikilsvert fyrir heimilin að geta aflað matvæla með landbúnaðarframleiðslu. Nokkur stuðningur fólkinu á þessum stöðum er það, að oft notast vel vinnukraftur litilmagnans, svo sem gamalmenna og unglina.

Ég sé enga ástæðu til að hafa lengri framsgöræðu fyrir þessu máli. Mér virðist það svo einfalt og sjálfsagt. Þessi kaup gefa ekki hættulegt fordæmi, og það ætti engan veginn að verða fjárhagsleg hætta fyrir ríkissjóð. Þessi jarðar kaup eru lítið spor til að tryggja það, að Hvammstangahreppur geti bjargað sér án þess að leita í stærri efnun til hins opinbera.

Skúli Guðmundsson: Ég vil færa fjvn. kærar þakkar fyrir skjóta og greiða afgreiðslu þessa máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Till. samþ. með 32 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 666).

11. Bygging þriggja sjúkrahúsa.

Á deildafundum 29. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni fyrir Akureyrarkaupstað til að fullgera fjórðungssjúkrahús á Akureyri [167. mál] (A. 570).

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forsth. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Þessi till. er fram borin í því skyni, að Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

ríkisstj. fái heimild Alþingis til þess að fá lán fyrir Akureyrarkaupstað, til þess að hægt sé að ljúka þeirri fjórðungssjúkrahúsbyggingu, sem staðið hefur yfir frá 1945. Það er mikil bygging, sem verið er að reisa, þar sem sjúkrahúsið er, og ekki eingöngu fyrir Akureyrarkaupstað, heldur er óhætt að segja að það sé hagsmunamál Norðlendingafjórðungs í heild, og er eindreginn vilji fyrir, að unnt sé að fullgera það hið fyrsta, og hafa bæjarstjórn Akureyrarkaupstaðar og núverandi þm. Ak. lagt á það mikla áherzlu. Það má telja, að vonir standi til þess að þetta lán fái, þótt það sé engin víska um það enn þá. Þessi bygging kostar um 9 millj. kr. fullgerð, búið er að vinna fyrir 4.7 millj., en eftir að vinna fyrir um 4.2 millj. kr., og ber ríkissjóði að greiða % af heildarkostnaði byggingarinnar, en hefur til þessa aðeins lagt fram rúmar 2 millj. kr., en á eftir að greiða rúmar 3 millj.

Ef fengist 2½ millj. kr. lán og ½ millj. kr. framlag á fjárlögum, þá mundi það komast langt með að nægja til þess að fullgera sjúkrahúsbygginguna, og ef hægt væri að fá það lán nú, mundi fljótlegt að fullgera hana. Húsið er uppkomið og hitalögn komin í það. Það, sem sérstaklega er eftir, er allur umbúnaður hússins.

Ríkisstjórnin er sammála um að standa að því, að þessari byggingu verði lokið, og því greiðum við þessari till. fullt jáyrði. Ég vil vænta þess, að hv. Alþingi sjái sér fært að afgreiða þetta mál á þann hátt, sem till. fer fram á. Ég sé ekki ástæðu til þess að hafa fleiri orð um þetta, en leyfi mér að leggja til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til síðari umr. og fjvn.

Jónas Rafnar: Herra forseti. Eins og grg. fyrir þessari þáttill. ber með sér, ber ríkissjóði að greiða % áætlaðs kostnaðar við þessa byggingu, eða 5.4 millj. króna, en hefur til þessa aðeins greitt rúmar 2 millj., og á ríkissjóður því eftir að greiða rúmar 3 millj. kr. Telja má víst, að framkvæmdir stöðvist, ef ekki fæst lán til byggingarinnar á þessu sumri, því Akureyrarbær hefur í mörg horn að líta, og er útilokað, að hann geti af eigin rammleik aflað þess fjár, sem þarf til þess að ljúka byggingunni. Hvað fólk á mikið undir því, að byggingin komist fljótt upp, þá álit ég það sízt ofmælt, sem hæstv. forsrh. tók hér fram áðan. Á síðastliðnu ári greiddi sjúkrasamlag Akureyrar fyrir 1876 legudaga á sjúkrahúsum hér í bænum af 7616 legudögum, sem það greiddi alls. Einnig má segja, að það séu ekki síður hagsmunir sveitanna í kringum Akureyri, að sjúkrahúsið komist fljótt upp. — Ég vil vænta þess, að þetta mál fái fljóta og góða afgreiðslu.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 570, n. 631, 638).

Frsm. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Fjvn. hefur athugað till. og leggur til, að hún verði samþ., þó með þeirri breyt., að ríkisstj. verði einnig heimilað að ábyrgjast fyrir Akranes og Keflavík lán, allt að 750 þús. kr. til hvors bæjarfélags um sig, til að fullgera sjúkrahús á þessum stöðum. Það stendur eins á fyrir báðum þessum bæjarfélögum, Akranesi og Keflavík. Þar hafa verið reistar sjúkrahúsbyggingar, en fé vantar til að fullgera þær og kaupa nauðsynleg tæki og innbú í þær. Það mun vera nokkurn veginn ljóst, að ekki verður unnt að koma þessum málum í viðunandi horf nema lán fáið til þess.

Fyrir nefndinni lá bréf landlæknis, þar sem hann mælir eindregið með því, að till. nái fram að ganga.

Ég geri ekki ráð fyrir, að fjvn. hafi nokkuð við till. fjmrh. að athuga, en þar er gert ráð fyrir, að þessi lán skuli endurgreiða af framlögum þeim, sem næsta ár verða veitt af fjárlagafé til sjúkrahúsa þessara, enda er gerð grein fyrir þessu í greinargerð fyrir þáttill.

Við fyrri umr. var gerð grein fyrir þessari till., svo að ég held, að óþarft sé að hafa um hana fleiri orð nú.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Eins og fram kom hjá hv. frsm. fjvn., þá er gert ráð fyrir því í grg. fyrir till. á þskj. 570, að noti ríkisstj. ábyrgðarheimild þessa fyrir Akureyrarkaupstað, þá skuli lánið endurgreiðast af framlögum þeim, sem á næstu árum verða veitt til fjórðungssjúkrahússins. Þetta þýðir, að hér er verið að veita ríkisábyrgð fyrir hluta ríkissjóðs af kostnaðarverði sjúkrahússins, en ekki fyrir framlagi bæjarins. Nú er komin till. frá hv. fjvn. um að bæta við ábyrgðarheimild fyrir 2 sjúkrahús í viðbót, og hef ég ekkert við það að athuga, en vil að það sé tekið skýrt fram í þál. sjálfri, að um það gildi sama regla og um ábyrgðina fyrir Akureyri, sem sé að ábyrgðin skuli miðast við það, sem ætla má að ríkið eigi eftir að leggja fram á fjárlögum til sjúkrahúsanna, og endurgreiðist af því, sem til þeirra verður veitt á næstu árum. Þetta er til að gera það alveg ljóst, að hv. Alþingi er ekki að fara inn á nýja braut um ábyrgðir, en það væri ný braut, ef þetta væri ábyrgð fyrir bæjarfélögin til að standa undir sínum hluta af kostnaðinum. Ég vil lýsa ánægju minni yfir undirtektum n., og hún hefur einnig haft þetta í huga, og eru þá sjálfsagt allir ánægðir.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 638 samþ. með 26 shlj. atkv.

— 631,1, svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv.

— 631,2 samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv. og

afgr. sem ályktun Alþingis (A. 667), með fyrir-sögninni:

Þál. um ríkisábyrgð á lánum til að ljúka byggingu þriggja sjúkrahúsa.

12. Handritamálið.

Á 26. fundi í Sp., 14. des., var útbýtt:

Till. til þál. um handritamálið [145. mál] (A. 378).

Á 30. fundi í Sp., 10. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Eitt þeirra atriða, sem Íslendingar leggja hvað mesta áherzlu á í sjálfstæðisbaráttu sinni, er endurheimt íslensku handritanna. Um þetta mál hefur mikið verið rætt og ritað, var það tekið til umræðu við Dani, en strandaði á því, að sérstök nefnd var að vinna að athugunum sínum. Nú hefur nýtt fjör færzt í umræður um þetta mál, ýmsir málsmetandi menn hafa um það ritað í dönsk blöð og haldið þar fram rétti Íslendinga.

Það þarf ekki að rekja rök Íslendinga í þessu máli hér á Alþingi. Það er öllum ljóst, hver nauðsyn okkur það er að fá þessa fjársjóði flutta inn í landið, auk þess sem hér eru öll skilyrði bezt til þess að rannsaka þessi handrit. Íslendingar skilja og tala það mál, sem þau eru rituð á, og mundu vinna betur að varðveislu þeirra og vísindalegum rannsóknum en nokkrir aðrir, auk þess sem hér á Íslandi eru þeir menn, sem unnið hafa sér álit í þeim fræðum; hér eru því betri skilyrði til útgáfu þeirra en annars staðar, því að hér eru flestir menn, sem vit hafa á slíkum störfum. Ég tel því rétt til að undirstrika vilja Íslendinga í þessum efnum, að Alþingi láti í ljós, að þjóðin vilji eitthvað í sölnar leggja til þess að búa að þessum fjársjóðum. Í því skyni er þessi till. flutt. Í fyrsta lagi er í henni gert ráð fyrir því, að ríkið byggji yfir handritin jafnskjótt og þau fást endurheimt. Í öðru lagi er gert ráð fyrir, að íslenskum fræðimönnum verði búin starfsskilyrði til vísindaiðkna, og í þriðja lagi er ætlað til, að íslenska ríkið veiti styrk þeim erlendum fræðimönnum, sem hingað kynnu að vilja koma til rannsókna á handritunum.

Árið 1946 tóku nokkrir íslenskir fræðimenn þetta mál upp og rituðu ríkisstjórninni tillögur sínar í því efni. Þáverandi ríkisstjórn tók málið upp og bjóst til, að málið næði fram að ganga. Alþingi hefur hins vegar ekki gert ályktun um málið enn, en ég tel, að það væri mjög heillavænlegt í þeirri baráttu, sem nú er háð um að fá handritin endurheimt, að Alþingi lýsti yfir vilja sínum í þessu máli.

Nú er svo komið, að við Íslendingar eigum marga fylgismenn okkar málstaðar í Danmörku. Margir málsmetandi Danir hafa tekið okkar málstað. Ég vil ekki að svo komnu máli nefna nein nöfn í því sambandi, en einn af

nýjustu stuðningsmönnum okkar er einn af merkustu lögfræðingum Dana, sem var hér á ferð í sumar og varð þá fyrir þeim áhrifum, að strax og hann kom heim til Kaupmannahafnar skrifaði hann um málið í dönsk blöð og tók undir kröfu okkar til handritanna.

Ég þori að slá því föstu, að ef Alþingi sýnir vilja sinn til að búa svo að handritunum eftir endurheimtingu þeirra, að hér verði starfsskiilyrði til vísindalegra fræðistarfa, þá verður það áhrifamikið vopn fyrir þá dönsku fræðimenn, sem styðja okkar málstað.

Ég skal svo ekki hafa orð mín fleiri um þetta mál að sinni. En ég vænti þess, að Alþingi geti í meginatriðum fallið á þessar tillögur, og ef einhver ágreiningur skyldi verða, mætti jafna hann á milli umr., en ég er sannfærður um, að þetta mál mun ná fram að ganga.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þingsályktun þessi er að mestu samhljóða samþykkt, sem íslenzka ríkisstjórnin gerði á fundi 31. júlí 1946, samkvæmt tillögum sex íslenzkra fræðimanna í bréfi til menntmrh., dags. 27. apríl 1946. Munurinn er aðallega sá, að í þál. þessari er gert ráð fyrir, að byggt verði sérstakt hús fyrir handritin, en í áðurnefndri samþykkt ríkisstjórnarinnar er gert ráð fyrir, að séð verði fyrir öruggum stað til að varðveita handritin.

Ágreiningur kann að verða um orðalag tillögunnar um þetta efni, en um það ætti að geta náðst samkomulag í nefnd.

Þótt fyrir liggi áðurnefnd samþykkt ríkisstj. frá 1946, tel ég eðlilegt, að Alþingi láti í ljós vilja sinn í þessu efni, svo að ekki leiki á tveim tungum, að vilji framkvæmdavaldsins og löggjafarvaldsins fari saman og að óhöggugu standi sú yfirlýsing, sem gefin var 1946.

Umræður um handritamálið milli Íslendinga og Dana hófust í ágústmánuði 1946. Hafa Íslendingar, eins og kunnugt er, gert kröfu til fullra skila á fornum handritum, skjölum og gripum íslenzkum, sem nú eru í vörzlu Dana. Umræður þessar hafa enn engan árangur borið, en húzt er við, að fram muni koma bráðlega álit dönsku nefndarinnar í málinu.

Íslendingar hafa yfirleitt ekki talið það nein-um vafa bundið, að þeim yrði skilað aftur þeirra forna menningararfi, sem verið hefur í vörzlu Dana um nokkurra alda skeið. Þeir bera fullt traust til drengskapar, viðsýni og skilnings dönsku þjóðarinnar í þessum efnum.

Það, sem hér er um að ræða, er ekki aðeins forn og fágæt handrit. Hér er miklu fremur um að ræða dýrmætan arf íslenzku þjóðarinnar, sem hefur verið undirstaða menningar hennar og manndóms. Það er engin tilviljun, að mesta cymdartímabil þjóðarinnar hefst, þegar lokið var að mestu brottflutningi handritanna og landið hafði verið rúið að því bókmenntalega og sögulega efni, sem þjóðin hafði lifað á frá því lýðveldið leið undir lok.

Með þingsályktun þessari er í raun og veru aðeins farið fram á, að Alþingi lýsi yfir, að það muni, þegar handritunum er skilað, sjá um, að þau séu geymd á öruggum stað, og skapa

skilyrði fyrir hagnýtingu þeirra í vísindalegum tilgangi. Hvað öryggi handritanna snertir má segja, að fortiðin eigi í þeim efnum dýrkeypta reynslu, sem erfitt er að gleyma.

Ég vænti þess, að Alþingi geti sameinast um þingsályktun þessa, ef til vill með einhverjum orðabreytingum, og staðfesti með því þann einhug íslenzku þjóðarinnar, sem stendur bak við kröfu hennar um afhendingu handritanna.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv.
og til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Á 39. og 40. fundi í Sp., 7. og 9. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 378, n. 625).

Frsm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Það var samþ. hér á Alþ. ekki alls fyrir löngu þál., þar sem skorað var á ríkisstj. að gera gangskör að því við dönsk stjórnarvöld, að skilað verði aftur handritum þeim, sem Íslendingar eiga og geymd eru í söfnum í Danmörku, og það má ganga út frá því, að ríkisstj. vorri takist að koma því máli fram, svo skýlaus er réttur vor til eignar á þessum handritum. Það er þess vegna eðlilegt framhald af því, að Alþ. gefi nú, á því sama þingi, yfirlýsingu um það, hvað það hyggst fyrir um varðveislu þessara handrita og hvernig það hugsar sér rannsókn og hagnýtingu þeirra, eftir að þau eru komin í okkar hendur. Skýr og ákveðin stefna um þetta er mörkuð í þál-till. þeirri, sem vísað var til fjvn. fyrir skömmu, sem hv. 7. þm. Reykv. (GTh) er flm. að. Nefndin hefur alveg fallið á þau rök, sem till. þessi er reist á, og mælir eindregið með samþykkt hennar með lítills háttar breytingum. Það er vitað, að handritin eru geymd í Kaupmannahöfn á þeim stað, sem er mikill hættustaður, ef ófrið ber að höndum, þannig að Danmörk lenti í þeim ófriði, og frá því sjónarmiði ber því brýna nauðsyn til þess, að sem allra fyrst takist að koma handritunum hingað í vörzlu hjá okkur, og er þess vegna mjög eðlileg sú yfirlýsing, sem felst í þessari till. hvað varðveizlu handritanna snertir og að þeim verði séð hér fyrir öruggri geymslu eða öruggri varðveizlu. Nefndin hefur aðeins gert þá breyt. við þessa till., að hún gerir ráð fyrir, að reist verði bygging yfir handritin eða þeim verði húsið húsnaði á annan hátt, þar sem tryggð verði örugg geymsla þeirra og góð starfsskiilyrði. Þetta gæti vel borið þannig að, að ekki ynnist tími til á sama tíma og handritin bærast okkur í hendur að reisa byggingu yfir þau, og þá er sjálfsagt að búa þeim það húsnaði, þá geymslu og varðveizlu, sem öruggt mætti teljast. — Þá er einnig önnur lítills háttar breyt., sem n. gerir á till., sem er í því fölgín, að um leið og ríkisstj. eða Alþ. gerir þessa yfirlýsingu, þá er ríkisstj. falið að hefja nú þegar þennan undirbún-

ing í samráði við landsbókavörð, þjóðskjalavörð og Háskóla Íslands. Í till. var eingöngu miðað við það, að Háskóli Íslands yrði ríkisstj. til ráðuneytis eða samstarfs um þessa hluti. Nefndinni þótti hins vegar eðlilegt, að ríkisstj. sneri sér einnig til landsbókavardar og þjóðskjalavardar um þessi efni. Það stendur að sjálfsögðu opið samkvæmt till., hvort handritunum verður búin geymsla í sambandi við safnahúsið eða háskólann, þangað til slík bygging yrði reist, þar sem handritin yrðu varðveitt, og samkv. upplýsingum, sem n. fékk hjá landsbókavörð, var á það bent, að það mundi vera hagkvæmnisatriði í sambandi við geymslu handritanna, að þau væru geymd í sambandi við landsbókasafnið. En þetta stendur opið, og taldi n. þess vegna eðlilegt, að ríkisstj. hefði þessa 3 aðila til ráðuneytis um þær ráðstafanir, sem í till. felast. Þetta eru þá í aðalatriðum þær breytt., sem n. gerir á till. Fjvn. telur mjög mikilsvert, að Alp. gefi slíka yfirlýsingu, sem í till. felst, varðandi varðveislu handritanna og hagnýtingu þeirra, og leggur því eindregið til, að till. þessi nái samþykki og að hæstv. ríkisstj. beiti sér fyrir þeim ráðstöfunum, sem í till. felast.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Ég vil þakka hv. fjvn. og frsm. hennar fyrir góða afgreiðslu þessa máls. Ég get fyllilega fallið á þær breytt., sem hún hefur lagt til að gerðar verði á till., og vænti þess, að hæstv. Alp. sýni fullan einhug um þetta mál og samþ. að lokum till. svo breytta í einu hljóði. Það er vafalaust von okkar allra, að haldið verði áfram af fullum krafti tilraunum til þess að fá þennan dýrmæta menningarfjársjóð okkar Íslendinga hingað til landsins aftur og eindreginn ásetningur okkar að búa honum sem bezta og virðulegasta geymslu og öryggi, þegar hann fæst hingað heim aftur.

ATKVGR.

Brtt. 625 samþ. með 30 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 668).

13. Niðurgreiðsla á mjólk.

Á deildafundum 10. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um niðurgreiðslu á mjólk [84. mál] (A. 136).

Á 13., 17. og 23. fundi í Sp., 15. og 22. nóv., 6. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Ég get verið fáorður um þessa till., hún skýrir sig sjálf, ég vildi freista þess að koma henni til n., en ég veit, að lítið er eftir af fundartím-

anum. Þessi till. gerir ráð fyrir því, að komið verði á þeirri skipan, að það verði hlutfallslega jöfn niðurgreiðsla á mjólk alls staðar á landinu, þar sem mjólk er seld í almennum mjólkurbúðum. Eins og kunnugt er, greiðir ríkissjóður niður verð á mjólk á nokkrum stöðum á landinu, en niðurgreiðslan er bundin við þá staði eina, þar sem starfandi er mjólkurbú eða mjólkursamlag. Þessi niðurgreiðsla hefur aldrei verið meiri en nú, 42 aurar á hvern mjólkurlitra t. d. hér í Reykjavík, en svo eru aðrir staðir, þar sem mjólkursalan fer fram eftir föstu skipulagi og starfandi eru mjólkurbúðir, en þar er engin niðurgreiðsla, og á þeim stöðum fer svo, þegar frá líður, að mjólkurverðið verður hærra en á hinum stöðunum. Þar sem þessar niðurgreiðslur eru inntar af höndum úr ríkissjóði, þá virðast öll rök fyrir því, að allir staðir komi hér jafnt til greina, þar sem auðvelt er að kontrólara það, að það sé rétt magn, sem upp er gefið.

Með þessari till. er farið fram á, að þetta mikla misrétti, sem nú ríkir í sambandi við niðurgreiðslu á mjólk, verði leiðrétt og það verði reynt að minnka þetta mikla bil, sem er á verðlagi mjólkur á ýmsum stöðum. Eins og segir í grg. till., er þessi mismunur allt upp í það að vera 70 aurar á mjólkurlitra, hvað verðlagið er hærra t. d. í Vestmannaeyjum heldur en hér í Reykjavík, og á ýmsum stöðum er útsöluverðið miklu hærra en hér, vegna þess að hér er mjólkinn greidd niður úr ríkissjóði, en á þeim stöðum ekki. Ég tel víst, að hv. þm. viti, hvernig í þessu liggur í öllum aðalatriðum, og sjái, að hér er um sanngirnismál að ræða.

Ég skal svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en vil óska þess, að þessari till. verði að lokinni umr. vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 31 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., utan dagskrár, mælti

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ef ég man rétt, þá var það fyrir miðjan nóvember, sem hv. 2. landsk. þm. og ég fluttum hér þáttill. viðvíkjandi niðurgreiðslu á mjólk, og var till. í þá átt, að við niðurgreiðslu á mjólk, sem — eins og vitað er — fer fram af almannafé, væri tekið tillit til fleiri aðila en nú er, og áttum við þar sér í lagi við þá stóru kaupstaði, sem hvorum okkar fyrir sig er ætlað að bera fyrir brjósti sérstaklega, en málið snertir að visu marga fleiri og till. var flutt á almennum grundvelli. Eins og ég sagði, var það fyrir miðjan nóv., sem við fluttum þessa till., en fyrri umr. um hana fór fram um miðjan des., og var henni vísað til fjvn. Ég hef nokkrum sinnum innt eftir því, hvort ekki mundi bóla á Barða eða nál. koma fram um till., og þar sem nú er kominn 12. febr. og ekkert hefur

heyrzt frá þeirri n., þá vildi ég mælast til þess, af því að hér er um stórt réttlætis- og prinsípál að ræða, að hæstv. forseti skærist í það við hlutaðeigendur, að þetta mál yrði ekki svæft, heldur kæmi þannig fram, að hið háa Alp. gæti lagt á það úrskurð.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að upplýsa, að þetta mál hefur nokkrum sinnum verið til umr. í fjvn. og hún hefur sent það til umsagnar ríkisstj. og fengið þaðan m. a. þær upplýsingar, að ef ætti að greiða niður fullu verði, 42 aura á lítra, á þeim stöðum, sem talað er um í þáttill., þá mundi það kosta 7—8 hundruð þúsund krónur fyrir ríkissjóð. Fjvn. hefur enn fremur leitað upplýsinga hjá öðrum aðilum í sambandi við þetta mál, m. a. hvaða áhrif það hefði að fella niður alla niðurgreiðslu á þessari vöru, og munu þær nú vera komnar. Ég skal lofa hv. flm., að málið verði tekið fyrir á næsta fundi fjvn., í fyrramálið. Það er ekki af þeirri ástæðu, að n. hafi viljað svæfa málið, að það hefur ekki komið fram, heldur vegna þess, að n. hefur viljað leita sem gleggstra upplýsinga um það, áður en hún skilaði nál., m. a. vegna þess, að hér er um nokkuð stóra fjárupphæð að ræða, sem ekki hafði verið gert ráð fyrir við afgreiðslu fjárl.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 136, n. 695).

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég er nú ekki frsm. í þessu máli, en skal gjarnan verða við því að gera nokkra grein fyrir málinu, en um það var enginn ágreiningur í fjvn. Till. fer fram á það, að niðurgreiðsla á mjólk nái til allra staða, þar sem mjólk er seld í mjólkurbúðum. Nú er mjólk greidd niður eftir því, hve mikið magn fer í vinnslu, og miðað er við það, að bændur fái ákveðið gjald fyrir svo og svo mikinn hluta.

En nú eru allmargir staðir, sem hafa orðið að búa við hærri söluverð í mörg ár, sumpart af því, að þar eru engar mjólkurvinnslustöðvar, t. d. Vestmannaeyjar, Vesturland og nokkur hluti Austurlands. Þessir staðir taka á sig þá byrði að greiða niður mjólkurverðið, en verða jafnframt að greiða hærri verð fyrir mjólkina, og er engin sanngirni í því, en af þessari ástæðu er till. fram komin.

Nefndinni fannst sjálfsagt að senda þessa till. til umsagnar hæstvirts landbúnaðarráðherra. Fékk hún umsögn hans, og féllst ráðherrann á að mæla með, að till. yrði samþykkt lítið breytt. Ráðh. upplýsti einnig, að það mundi kosta 700—800 þús. kr., ef greiða ætti fullkomlega niður alla mjólk á því svæði, sem hér um ræðir. Nefndinni þótti því rétt að leita umsagnar hæstv. fjmrh., þar sem hér er um verulega upphæð að ræða, sem ekki er tekin upp í fjárl., og því nauðsynlegt að hafa við hann samráð um málið. Ráðh. svaraði því til, að hann

væri samþykkur því, að till. væri samþ., því að því yrði ekki í móti mælt, að ástæðurnar fyrir því, að sanngjarnt væri að greiða mjólk niður líka á þeim stöðum, sem hér um ræðir, væru á rökum reistar. Báðir ráðh. sögðu, að það væri ekki þörf á því að greiða mjólk niður fullkomlega t. d. í Vestmannaeyjum og öðrum þeim stöðum, þar sem mjólkinn væri áður greidd niður af ríkissjóði, því að ríkið hefði borgað niður alla þá mjólk, sem keypt væri frá mjólkursamsögunni. Einnig þótti ekki ástæða til að greiða mjólkina niður á þeim stöðum, þar sem bændur fengju meira verð fyrir mjólkina en á niðurgreiðslusvæðunum. Nefndin er því sammála um að leggja til, að till. verði samþ. með þeirri breyt., sem gert er ráð fyrir á þskj. 695, en þar segir, með leyfi hæstv. forseta: „Nefndin ályktar, að meðan sá háttur er á hafður, að ríkissjóður greiðir niður útsöluverð á neyzlumjólk, þá skal það gert á þeim stöðum í landinu, þar sem mjólk er seld í mjólkurbúðum. Niðurgreiðslan á hverjum stað fer eftir mati landbúnaðarráðuneytisins, að fengnum tillögum framleiðsluráðs landbúnaðarins.“ Nefndin vantar þess, að sýnd verði full sanngirni af þeim aðilum, sem fram koma í till., — landbrh. og framleiðsluráði landbúnaðarins, — og leggur til, að till. verði samþ. með breyt. á þskj. 695.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 695 samþ. með 28 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 746).

14. Jöfnunarverð á olíu og benzíni.

Á deildafundum 24. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um jöfnunarverð á olíu [112. mál] (A. 206).

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23. og 29. fundi í Sp., 6. des. og 8. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Sp., 10. jan., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Þessi þáttill., sem hér er flutt af okkur 4 þm., miðar að því að reyna að koma nokkrum jöfnuði á olíuverðið í landinu. Till. sama efnis, en nokkru viðtækari, var flutt á síðasta þingi, en náði þá ekki afgreiðslu.

Við, sem flytjum þessa till., teljum nauðsynlegt, að það verði framkvæmt, sem farið er fram á, vegna þess að aðstaða öll til útgerðar

er miklu erfiðari úti á landi heldur en hér í Reykjavík og öðrum verstöðvum hér við Faxaflóa, svo miklu erfiðari, að við slíkt verður ekki unað. Útgerðin dregst meir og meir saman úti um landið og flyzt hingað. Það er kunnugt, að flest, sem útgerðin þarfnast, er ódýrara hér í Reykjavík en víðast hvar annars staðar á landinu. Salt er t. d. ódýrara hér en annars staðar, veiðarfærin, sem framleidd eru hér í Rvík, eru ódýrari, við þau leggst flutningskostnaður á aðra staði landsins. Um olíuna er það að segja, að á hana leggst 7—9 kr. flutningskostnaður á hvert tonn, sem leggst við verð hennar úti um land. Það hlýtur að vera ákaflega mikið ihugunarefni fyrir hæstv. Alþingi, ekki síst á þessum tímum, að fólkið skuli flytjast meir og meir utan af landinu og hingað að Faxaflóa, þar sem skilyrði eru að visu lífvænleg, en þó gæti orðið hætt, ef áráð yrði gerð á landið.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða meir um þessa till., ég held, að hún sé borin fram af fullri sanngirni. Það væri m. a. s. athugandi, hvort ekki ætti að hafa sama verð á benzíni á öllum hafnarstöðum eða sem víðast á landinu. Um þetta gegnir sama máli. Benzínverðið úti um land er miklu hærra en hér við Faxaflóa, og það veldur svo því — eða hjálpar a. m. k. til þess —, að fólksflutningarnir, sem þegar eru byrjaðir í stórum stíl, verða enn alvarlegri og geta valdið landinu miklum erfiðleikum, ef ekki er tekið fyrir þá í tíma. Ég vildi óska þess, að umr. um þetta mál yrði frestað, þegar þeir eru búnir að tala, sem nú vilja taka til máls, og legg ég einnig til, að málinu verði vísað til allshn.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Þessi till. fer fram á, að útsöluverð á olíu sé það sama á öllum þeim stöðum á landinu, þar sem olíuflutningaskip, sem annast flutninga milli hafna, geta losað olíu í birgðageyma olíufélaganna.

Það er nú að visu svo, að jöfnuðurinn er takmarkaður við það, hvar hægt er að komast að birgðageymum olíufélaganna, og þykir þar að líkindum hóflega af stað farið, miðað við, ef krafizt væri jafnaðar við þá, sem verða að flytja olíuna á tunnum, og skil ég það mætafel, að flutningsmenn treystast ekki til að krefjast jafnaðar á olíuverði á þeim grundvelli. En jafnvel þar, sem hægt er að leggja að olíugeymum eða bryggjum, þannig að dæla megi olíunni beint úr skipinu í olíugeymana, getur þó komið til greina ákaflega mikill aðstöðumunur, a. m. k. siglingatímamunur, og jafnvel annað, sem gerir það að verkum, að olía er ódýrari á sumum stöðum en öðrum. Óhjákvæmilega hlýtur þetta að hafa í för með sér enn þá meira og skarpara eftirlit á „kalkuleringu“ olíuverðsins en hér hefur átt sér stað, þar sem ekki færi aðeins fram verðlagseftirlit, heldur einnig jafnaðareftirlit vegna olíuflutninganna. Ég veit ekki, hvort reiknaður hefur verið út sá kostnaðarmunur, sem er á að flytja olíuna til Norðausturlandsins og t. d. til Keflavíkur úr olíugeymum hér í Reykjavík.

Það skiptir ákaflega miklu máli, að allt sé gert til þess, að olían sé við sem hóflegustu

verði, og geri ég ráð fyrir, að flutningsmenn stefni að því með þessari till. Olían er svo nauðsynleg, t. d. til bátavégsins, sem vegur ákaflega þungt, og hún er einnig orðin svo mikill „faktor“ í upphitun og eldsneytisþörf landsmanna, að segja má, að hún sé sá hlutur til daglegra þarfa, sem alltaf verður að nota og nauðsyn er að fáist við sem hóflegustu verði, einnig hjá þeim, sem eru fjarri löndunarstöðvum hinna stóru oliuskipa. Ég verð að segja, að fljótt á lítið hef ég fulla samúð með því, að þeir, sem atvinnu sína reka lengra frá, verði látnir verða aðnjótandi nokkurs konar allsherjarverðs. Auðvitað verður það á kostnað hinna, og kemur þá til greina, hve miklu þyrfti til að fórna.

En í sambandi við þetta mál hef ég það fyrir satt, að annað tveggja hafi komið fram í hv. Sp. eða í hv. Nd. upplýsingar frá hv. þm. Ísaf. um olíuverð, sem hann sem opinber starfsmaður hafi getað „konstatarað“, og hafi það bent í þá átt, að e. t. v. væri ekki vel gætt hófs að öllu leyti í álagningu á olíu. Ég vil ekki fullyrða þessi ummæli, því að ég heyrði þau ekki sjálfur, en sé það svo, eins og mér hefur verið sagt, að einn aðilinn getur boðið olíuna 144 kr. lægra en annar, þá hlýtur það að vera riflegt, sem sá hinn sami hefur lagt á olíuna. Mér finnst þess vegna ástæða til að spyrja þann hæstv. ráðh., sem hefur með höndum yfirstjórn verzlunarmálanna og álagningarinnar, hve mikið sé hið löglega verzlunarálag á aðflutta olíu, og hvort hann hafi séð nokkra ástæðu til þess að láta endurskoða þetta, þegar það hefur verið upplýst af opinberum starfsmanni, að hægt hafi verið að fá fram ákaflega mikinn afslátt frá hinu löglega álagningarverði. Ég bið fyrir fram afsökunar, ef ég fer með rangt mál, en það, sem gerir það sérstaklega að verkum, að ég minnst á þetta nú, — og ég tel fulla þörf á, að það sé tekið til athugunar, — er, að nú stendur yfir fundur hjá L. Í. Ú., og þar er rætt um þá geysilegu hækkun, sem orðið hefur á öllum hlutum, sem útgerðin þarfnast, þar á meðal er olíuverðið nýhækkað og sjálfsgætt á löglegum grundvelli. Vegna alls þessa er ástæða til, þegar krafa kemur fram um, að jöfnunarverð á olíu sé haft um landið, að spyrja hæstv. viðskmrh. um, hvort hann hafi gengið úr skugga um, að sú álagning, sem nú á sér stað á olíu, sé ekki of há, og líka, ef það er til í dæminu, að hægt sé að gefa þennan geysilega afslátt á þessari vöru, af hvaða ástæðu það geti stafað.

Svo að ég viki aftur að aðalefni þessarar till., vil ég benda á, að það er náttúrlega gengið inn á þá braut að gera olíuna ódýrari hjá einhverjum aðilum í landinu með því að gera hana dýrari hjá öðrum, það verður ekki hjá því komizt. Ef ég misstil þann tilgang till., veit ég, að einhver flutningsmanni getur upplýst mig um það. En þó að svo væri, vil ég engan veginn segja, að þetta sé ósanngjörnt till., þó að ég sé fulltrúi þeirra manna, sem búa við ódýrari aðstæðurnar í þessu efni. Ég segi aðeins, að það þarf að fara fram athugun á, hversu miklu þetta mundi muna, og það snertir því ekki nema „indirekte“ þá fyrirsögn, sem ég gerði til hæstv.

ráðh. um olíuverðið í grundvallaratriðum, því að það er það, sem mestu máli skiptir fyrir þá, sem olíuna nota, bæði til lands og sjávar, að fá jafnt verð, hvort þeir búa fjarri eða nærri aðalolíustöðvunum.

Flm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Ég fór með vilja ekki út í að ræða þetta mál almennt, því að ég vildi leggja áherzlu á, að þetta kæmist sem fyrst til nefndar, m. a. með tilliti til þess, að útgerð hefjist fljótlega, svo að menn viti, við hvað þeir eiga að búa. Nú er það ekki nýtt, að vara sé seld með sama verði á öllu landinu. Ég hygg, að brennivín sé selt með sama verði alls staðar á landinu og það sé ekki reiknaður flutningskostnaður á það. Ef það er nauðsynlegt og sjálfsagt, að allir fái brennivín með sama verði, er þá ekki enn þá nauðsynlegra, að menn fái almennar rekstrarvörur með sama verði alls staðar á landinu? Ég hygg líka, að á síðasta Alp. hafi komið fram eitthvað svipað um tóbaksverðið, svo að þeir, sem heima eiga út á landi, njóti sömu kjara með brennivín og tóbak og þeir, sem hér búa.

Út af olíuverðinu almennt og þeim upplýsingum, sem hv. þm. Vestm. talaði um, að komið hefðu fram hjá mér á Alp. um olíuverð, þá hef ég ekki gefið neinar upplýsingar um þetta hér á Alp. En ég hef, eftir beiðni fjrn., gefið upplýsingar um þá samninga, sem ég gerði um heildarsölu á olíu til ríkisins frá 14. apríl 1950 til jafnlangdar 1951. Nú er ríkið vitanlega ákaflega stór viðskiptaaðili, og sennilega sá stærsti, þar sem koma til allar ríkisstofnanir, skipa-útgerðin o. fl., svo að það er í sjálfu sér ekkert óeðlilegt, þó að ríkið fái nokkuð sérstök kjör í sínum viðskiptum. Mér var kunnugt um, þegar innkaupastofnun ríkisins tók til starfa, að skipa-útgerð ríkisins hafði haft nokkurn afslátt í sínum viðskiptum og fleiri hinna stærri stofnana. Ég tók því það ráð að leita tilboða um olíuviðskipti til ríkisstofnana við olíufélögin. Ég taldi, að það mundi spara ríkinu 300—400 þús. kr. Á árinu í fyrra var þetta ekki gert með opinberu útboði, heldur var leitað eftir hjá félögum, hvert þeirra vildi gera hagkvæmasta samninga. Þegar svo kom til að ákveða olíuviðskipti þessa árs, þótti réttara að bjóða viðskiptin út. Og ég fékk tilboð frá þremur stærstu olíufélögum í olíuviðskipti ríkisins. Ég kallaði til yfrendurskoðanda stjórnarráðsins til að athuga tilboðin, og niðurstaðan varð sú, að tilboð eins olíufélagsins væri hagkvæmast. Þar er gert ráð fyrir allmiklum afslætti, miðað við álagningarreglur þær, sem verið hafa. Ég tel, að ríkið spari á þessum samningum milli 300 og 400 þús. kr. eða jafnvel meira með núverandi olíuverði. Og í sjálfu sér er ekki óeðlilegt, þó að ríkið fái nokkru betri kjör í þessu efni en menn fá almennt, sem hafa minni viðskipti. En því aðeins var hægt að ná þessum árangri í samningunum um olíuverzlunina ríkinu til handa, að sameinuð væru öll ríkisviðskiptin í þessu efni. — Ég er ekki með þessu að segja, að álagningin almennt á olíuna sé réttmæt. Ég hef þvert á móti ástæðu til að halda, að á a. m. k. sumum vörutegundum

í þessu efni sé álagningin óþarflega há. En það er atriði, sem sjálfsagt mundi vera hægt að taka til athugunar af væntanlegri nefnd, sem fær þetta mál til athugunar.

Það er vitað, að olían er flutt inn í mjög stórum förmum beint til dreifingarstöðvanna. Og sjálfsagt mætti taka eitthvað til athugunar, hvort ekki væru möguleikar á því að lækka nokkuð flutningsgjaldið fyrir olíuna út um landið, jafnframt því sem gert væri ráð fyrir, að jöfnunarverð væri sett á olíuna. Á flestöllum útgerðarstöðum á landinu, sem mundu koma til greina um það að fá jöfnunarverð á olíum, er nú búið að setja upp oliugeyma, þó að mismunandi stórir séu, og olíuskip flytja olíuna þangað í geyma að mestöllu leyti. Ég held, með þeirri aðstöðu, sem nú er að öðru leyti um útgerð á landinu, þar sem flestir útgerðarstaðir, fyrir utan þá, sem eru við Faxaflóa og Vestmannaeyjar, hafa miklu minna aflamagn en þeir útgerðarstaðir, sem ég nefndi, og þar sem auk þess margt annað en olíur, sem þó er nauðsynlegt fyrir útgerðina, er dýrara á þessum stöðum úti um landið, — ég held, þegar þetta er tekið til greina allt, þá sé nauðsynlegt, að Alp. taki þetta mál til athugunar og afgreiðslu á þann hátt, sem til er tekið í till. þeirri, sem hér liggur fyrir.

Það er að sjálfsgöðu rétt hjá hv. þm. Vestm., að það er ekki hægt að gera þessa ráðstöfun á annan hátt en þann, að þetta eldsneyti hækki þá í verði nokkuð hjá þeim, sem búa hér við beztu aðstöðu í þessum efnum. En ég hygg, að olíunotkun úti um land, samanborið við það, sem hér er við Faxaflóa, sé ekki meiri en svo, að slíkt jöfnunarverð sem hér um ræðir yrði ekki tilfinnanlegt. A. m. k. má segja það, að ef þeir, sem búa hér við beztu aðstöðuna til útgerðar og atvinnurekstrar í því sambandi, geta ekki tekið á sig örlitla hækkan á olíuverðinu, til þess að létta undir með öðrum, hversu örðugt mun olíuverðið þá verða fyrir þá, sem búa í dreifbýlinu og búa við það verð á þessum vörum, sem nú er þar?

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þetta er ekki nýtt mál hér í þinginu, krafan um að jafna verð um allt land á brennsluolíu. Og það má segja, að þetta sé ekkert ósanngirnmál í sjálfu sér, að þeir staðir, sem verst séu settir, fái eitthvað betri aðstöðu en er í þessum efnum, þó að þeir fái ekki við jöfnuðinn á verðinu þá aðstöðu eins og þeir staðir nú hafa, sem bezt eru settir. En þetta hefur samt sem áður ekki verið neitt áhlaupamál, því að eðlilegra er mönnum, sem búa við lægsta olíuverðið, ekki neitt laust í hendi með að missa þá aðstöðu, sem þeir hafa til lága verðsins. Og ég hygg nú, að frá öndverðu hafi þetta mál strandað á því. Benzínverðið í landinu er ekki verðjafnað, nema þá að einhverju mjög litlu leyti, því að ég hygg, að flutningskostnaður á benzíni sé yfirleitt lagður á verðið eftir því, hver kostnaðurinn er við flutninginn til hvers staðar. Fyrir olíufélögin er þetta hins vegar ekki annað en reikningsdæmi, þannig að þetta er jöfnuður á verðinu hjá landsmönnum sjálf-

um. En móttstaðan verður hjá þeim olíunotendum, sem eru þar, sem dreifingarkostnaðurinn er minnstur, og þeir vilja eðlilega mega sitja að þeim friðindum að þurfa ekki að greiða nema þann dreifingarkostnað, sem er á þessum vörum á þeim stöðum, þar sem þeir eru.

Þetta mál er náttúrulega sjálfsagt að athuga gaumgæfilega, og þá hverju þetta kann að muna. Ég man ekki, hvort gerð hefur verið ýtarleg rannsókn í þessu efni, hvað olíuverðið þyrfti að vera, ef það væri jafnað alls staðar á landinu. En mér finnst sjálfsagt, að það sé í eitt skipti fyrir öll reynt að skoða þetta mál alveg niður í kjölinn og sjá, hvert jafnaðarverðið þyrfti að vera á olíu í landinu, þannig að allir byggju við sama verð. Og þetta ættu þeir að geta athugað, sem fá þetta mál til athugunar.

Út af því, sem hv. þm. Vestm. varpaði hér fram nú, hvort ég áltí, að olíuálagningin væri hæfileg, þá vil ég svara því, að ég er, satt að segja, ekki kunnugur álagningu þessari í einstökum atriðum. En ég hygg, að álagning olíufélaganna hafi mjög lengi verið sú sama. Þeim var leyft að hafa 5% álagningu. Ég skal ekkert segja um, hvort álagningin er sanngjörn eða ekki. Það sýnir náttúrulega best rekstrarútkoma félaganna. En hún virðist oftast nær hafa verið mjög góð. Hins vegar hafa félögin greitt föst-um viðskiptamönnum vissan afslátt, eftir úttekt þeirra á árinu, og kemur það þá til greina viðkomandi verðinu, sem borgað er fyrir olíuna. Og má þá segja, að með þessu séu félögin að dreifa þeirri álagningu, sem þeim er heimilað að hafa. — Ég þori þess vegna ekkert að segja af eða á um það, hvort þessi álagning sé sanngjörn. Þetta er ákaflega umfangsmikil og margbrotin verzlun. Og ég veit, að einu sinni var gerð gangskör að því að athuga þetta, og að það er ákaflega erfitt að komast til botns í því, þannig að hægt sé að gera sér fulla grein fyrir þessu efni.

Ég tel, að ekki sé nauðsyn við þessa umr. að ræða þetta mál ýtarlega, en það gefst þá vitanlega tækifæri til að ræða það nánar, þegar það kemur úr nefnd.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það er aðeins eitt, sem ég vil minnst á, áður en þetta mál fer til n. Það kom hér fram í ræðum tveggja hv. þm., sem um málið ræddu, að það mundi ekki vera hægt að framkvæma það sanngirnisa-atriði, sem felst í þessari þáttill., jöfnun á útsöluverði á olíu úti um landið, öðruvísi en með því að hækka olíuverðið hér í Reykjavík og nágrenni hennar og á slíkum stöðum, þar sem verið er lægst. Ég býst að vísu við, að þetta verði eitt af þeim sjónarmiðum, sem koma til umr. í sambandi við jöfnunarverðið. En ég held, að það sjónarmið, sem við fyrst og fremst verðum að hafa í huga, þegar um er að ræða lækkun á olíuverðinu úti um land, hljóti að verða, hvort ekki sé hægt að knýja fram lækkun á olíuverðinu úti um land niður í það, sem það er nú í Reykjavík, á kostnað olíuhringanna. Ég held, að þetta sé fyrsta spursmálið í þessu, sem beri að athuga, og að það sé ekki rétt af okkur að slá neinu föstu um aðferðina til lækk-

unar á olíu úti um land, áður en gengið hefur verið úr skugga um, hvort þetta sé ekki hægt. Það er ekki slegið hér neinu föstu, hvorki í till. né grg. hennar, um þetta. Og mér finnst, að eðlilegast væri það sjónarmið, að fyrst og fremst reynum við náttúrulega að rétta hlut þeirra í þessu efni, sem útgerð stunda úti um land, og það á kostnað olíuhringanna. Eftir þeim upplýsingum, sem hér hafa komið fram, m. a. frá hv. þm. Ísaf., gæti ég vel trúað, að það væri hægt að komast svo langt í því efni, að hægt væri að lækka útsöluverðið á olíu úti um land í það, sem það er hér, á kostnað olíuhringanna einna. Hv. þm. Ísaf. lýsti, hvernig hægt hefði verið fyrir ríkið að fá svo og svo mikinn afslátt á olíuverði hjá olíufélagi, með því að láta hringana keppa um sölu á benzíni og olíum, sem ríkið sjálft þarf, og þessi hv. þm. upplýsti, að með afslættinum munaði mjög miklu á verðinu. Og það liggur í augum uppi, að ef hægt er að láta þetta muna svona miklu, eins og hv. þm. gat um, á þessum hluta þessarar vöru, sem ríkið sjálft notar, hversu miklu það gæti munað viðkomandi því öllu í heild, sem flutt er til landsins af þessum vörum, með því að ríkið eða olíueinkasala annaðist sölu á þessum vörum, sem fluttar eru inn fyrir 40 til 50 millj. kr. á ári, og léti olíuhringana keppa um það hverja við aðra, hverjir þeirra vildu bjóða þessar vörur ódýrast. Við vitum, að það kerfi, sem við höfum nú, að láta byggja þrefalda tanka hér á mörgum af jafnvel smærri stöðum úti um allt land — og sums staðar jafnvel olíutank við hvern sveitabæ —, það hlýtur að auka dreifingarkostnaðinn og hækka verðið á olíum og benzíni gífurlega fyrir notendur. En það þarf þvert á móti að skapa samkeppni milli olíuhringanna, til þess að knýja þá til þess að bjóða þessar vörur fram sem ódýrastar. Ég held, að ríkisstj., ef hún vill nota það vald, sem hún hefur samkv. l., sem hún hefur um innflutning og verzlun, geti komið þessu til leiðar. Og ríkisstj. hefur lagaheimild til þess að láta þá flytja inn þessar vörur, sem geta boðið þær ódýrastar. Svo það er hægt fyrir ríkisstj. að láta þá aðila fá þetta, sem flytja inn ódýrast. Við vitum allir, að álagning á olíuna er vitaskuld ekki 5% og ekki 10%, heldur miklu meiri. Og sá gróði, sem olíuhringarnir hafa á flutningi á olíu til Íslands, er svo mikill, að það er vafalaust hægt að gera meira en fram á er farið í þessari till. í því að lækka verðið á olíum, að lækka það úti um land í það, sem það er hér í Reykjavík. — Ég vildi taka þetta fram nú, áður en málið fer til n., til þess að sú n., sem fær málið til athugunar, hafi þetta sjónarmið til athugunar líka.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Ég vildi segja nokkur orð út af ummælum hæstv. viðskmrh., þar sem hann gat þess, að það hefði strandað á því, að olíunotendur við Faxaflóa hefðu verið því móttfallnir, að jöfnunarverð á olíu væri sett um allt land. Ég vil benda á í þessu sambandi, að þessum málum er komið þannig fyrir, að öll olía, sem flutt er til landsins, er flutt hingað til Reykjavíkur. Og þeir,

sem nota olíu hér við Flóann, öðlast betri aðstöðu í olíuverzluninni með því að fá hana fyrir lægra verð heldur en þeir fá, sem nota hana þegar búið er að dreifa henni til geyma úti um landið. Þess vegna er það fyllsta sanngirnskrafa, sem fram á er farið í þessari þáttill., að olíuverðið sé jafnað.

Því miður hef ég orðið þess var, að olíufélögin hafa gefið mjög villandi upplýsingar um það, hvað þessi ráðstöfun, að jafna olíuverðið, mundi hafa mikil áhrif til hækkunar á olíuverðið fyrir þá, sem búa hér við Faxaflóa og hafa búið við lægst olíuverð. Þau hafa gefið þær upplýsingar, að það mundi þýða 35 kr. hækkun á hverja smálest af olíu. Ég held, að mér sé óhætt að fullyrða, að þetta mundi ekki valda meiru en 10 til 15 kr. hækkun á smálest, ef rétt væri á haldið.

Í sambandi við olíuverðið í heild má náttúrulega benda á mjög mörg mistök hjá olíufélögum. Það er sorgarsaga, á þeim miklu erfiðleikatímum, sem við höfum haft í sambandi við gjaldeyrinn, að sjá þá gífurlegu fjárfestingu, sem olíufélögin hafa leyft sér viðs vegar um landið, þar sem smáþorp með 200 til 300 íbúa hafa þrjá til fjóra benzíngeyma, sem kosta stórfé. Þetta hefur viðgengist á undanförunum árum. Öllum olíufélögum hefur þótt nauðsynlegt að hafa einn eða jafnvel tvo benzíngeyma á hverjum slíkra staða. — Auk þessa má benda á, að á olíuflutningaskipinu Þyrli, sem er undir umsjón Ríkisskips, hafa græðzt á hverju ári frá 600 þús. kr. upp í eina millj. kr. Þetta þykir dálítið óvanalegt, þegar um rekstur þess opinbera er að ræða, þar sem ríkið hefur þennan rekstur með höndum. En þetta er þó hægt, þegar útvegsmenn eða aðrir oliunotendur eiga hlut að máli. Þetta er náttúrulega óhæfa, sem ætti fyrir löngu að hafa verið búið að leiðrétta. Oliuálagningin hefur að mörgu leyti verið óskiljanleg á þessum tímum, sem við lifum á nú, þar sem yfirleitt álagning á öllum vörum hefur farið stórlækkandi á hverju síðustu áratna, sem við höfum lifað. Það er upplýst, að verðlagsstjóri hefur leyft 38% álagningu á smurningsolíu fiskiflotans, miðað við gamla gengið, og 60% á alla aðra smurningsolíu, sem er notuð í landinu. Þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir til þess að fá upplýsingar um hráolíuverð og ljósaolíuverð hefur mér ekki tekist að fá það upplýst. — Þetta er náttúrulega ákaflega ótrúlegt, að það skuli vera hægt í sambandi við alla smurningsolíu, sem notuð er í landinu, að hafa álagninguna 35%. Hins vegar er þetta skiljanlegt út frá þeirri miklu fjárfestingu, sem olíufélögin hafa leyft sér á undanförunum árum, sem þau hafa gert þannig, að þrátt fyrir hana hefur afkoma þessara félaga verið með afbrigðum góð.

Það segir sig sjálft, að það er töluvert skipulagsleysi í sambandi við sjávarútveginn, og dagblöðin hafa talað allmikið um það. En það eru fá dagblaðanna, sem nefna á nafn, að það sé nokkurt skipulagsleysi í sambandi við olíuverzlunina. Sjaldan heyrir maður nefnt á nafn, að olíufélögin séu þung í vöfum fyrir okkar útgerðarmenn eða aðra, sem þurfa á olíu að halda,

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

þó gjarnan séu látin orð liggja að slíku viðkomandi S.Í.F.

Ég held, að það sé engin ósanngirni í því, sem fram á er farið í þessari þáttill., og vona ég því, að eftir að hún hefur fengið þinglega meðferð, þá geti hæstv. Alþ. fallið á að gefa henni jákvæði sitt.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Mér þykja það í fyllsta máta vera athyglisverðar upplýsingar, sem hér hafa komið fram frá hv. þm. Snæf. í sambandi við þetta mál, þar sem hann lýsir því hér yfir, að hann hafi gert tilraunir til þess að fá um það upplýsingar, hvað lagt væri á hráolíu og brennsluolíu, en honum hafi verið neit að um allar upplýsingar í því sambandi. Nú geri ég ráð fyrir því, og geng út frá því sem sjálfsögðum hlut, að hv. þm. Snæf. hafi ratað réttar leiðir í þessu efni og farið til þeirra aðila hér á landi, sem ákveða álagninguna yfirleitt. Og ef það er nú svo, að hann hafi ekki getað fengið neinar upplýsingar í þessu efni, þá er það vissulega athyglisvert og ekki sízt fyrir hæstv. Alþ. því að eins og kunnugt er, þá eru um það lög í þessu landi, að álagning á allar vörur er ákveðin af sérstökum aðilum, sem til þess eru kjörnir, — og þar eru engar undantekningar, — þannig að þetta tekur jafnt til allra vara, sem verzlaoð er með. Og yfirleitt er ekki neitt laumulega með þetta farið, því að það er svo með álagninguna á ýmsar vörur, bæði í heildsölu og smásölu, að það er blátt áfram auglýst í blöðum landsins og annars staðar, hver hún skuli vera. Þess vegna er þetta mjög athyglisvert, ef þetta er virkilega svona um oliuálagninguna eins og hv. þm. tók fram hér, að alþm. sé synjað um upplýsingar um það, hver þessi álagning sé, þar sem það auk þess á að standa opið fyrir hverjum borgara þessa lands sem er, en hins vegar hafi ekki verið nein fyrirstaða á því að fá fulla grein fyrir því, hver væri álagning á smurningsolíu og aðrar þær vörur, sem olíufélögin verzlaoð með. Um þetta allt á vitanlega eitt og hið sama að gilda, um þá álagningu, sem þeir réttu aðilar ákveða, og þeir, sem með vöruna verzlaoð, eiga að hegða sér samkv. því. Það virðist líka benda til þess, sem hér hefur verið bent á í umr. og staðfest, að með samningum fyrir hönd hæstv. ríkisstj. hefur tekist að fá allmikla niðurfærslu á olíuverði frá því, sem almennt gerist, og ef þær tölur, sem hv. þm. Vestm. gaf upp, eru réttar, þá bendir það til þess, að olíufélögum sé ekki sniðinn þröngur stakkur um álagningu, heldur búi þau við önnur og rýmri skilyrði en aðrir aðilar í þjóðfélaginu, því að mér skilst, að álagning á vörur yfirleitt sé svo takmörkuð, að ekki sé hægt að gefa á þeim verulegan afslátt, og er þetta mál því allt mjög athyglisvert. Nú minntist hv. þm. Ísaf. á það, og á hann þakkir skyldar fyrir það að hafa staðið fyrir því að fá rýmri og betri samninga en öðrum hefur tekist að fá hjá olíufélögum, og taldi það ekki óeðlilegt með tilliti til þess, hve ríkið væri stór kaupandi að olíu, þó að nokkuð væri eftir gefið, og má þetta til sanns vegar færa, en því stærra sem það olíumagn er, sem eftir-

gjöfin tekur, þeim mun frekar bendir það til þess, að oliufélögin muni hafa rúmar hendur um álagningu, og þegar tekið er tillit til þess, að sala hjá oliufélögunum virðist áhættulaus, þar sem um staðgreiðslu er að ræða, hvort sem selt er til ríkisins eða einstaklinga, þá er ekki hægt að færa þennan mun á þá hlið, að oliufélögin taki á sig áhættu í verzlun með því að skipta við aðra en ríkið. Mér finnst þær upplýsingar mjög athyglisverðar, að í fyrsta lagi skuli ekki vera hægt að fá upplýsingar um álagninguna, og í öðru lagi, að oliufélögin geti selt einum aðila fyrir mun lægra verð en öðrum, og er fullkomin ástæða til að taka þetta til ræðilegrar athugunar, og því kvaddi ég mér hljóðs, að ég vil mælast til þess við þá hv. n., sem þetta mál fær til meðferðar, að hún athugi málið frá þeim sjónarmiðum, sem ég hef hér bent á, því að stefna má til hagsbóta fyrir fiskimenn og aðra, sem olíu nota, með því að gera nánari athugun á álagningunni en enn virðast liggja fyrir upplýsingar um.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Hæstv. viðskmrh. er mjög hvikull í salnum, en þetta er einmitt mál, sem hann þarf að hlusta á, og vildi ég mælast til þess við hæstv. forseta, að hann sæi til, að hæstv. ráðh. væri í þingsalnum, því annars þýðir lítið að vera að ræða þetta mál, en áður en ég ræði við hæstv. ráðh., þá vil ég biðja hv. þm. Ísaf. afsökunar á því, að ég hafði fyrir satt, sem ekki reyndist rétt, að hann hefði gefið upplýsingar um þennan geipilega afslátt annars staðar en hér í söllum þingsins. Hann mun hafa gefið þessar upplýsingar fyrir hv. fjvn. En það skiptir ekki mestu máli, hvar þær hafa verið gefnar, heldur að þær hafa verið gefnar og enginn hefur leyft sér að vefengja þær. Álit ég því mjög réttmætt, sem fram hefur komið, að slíkir fyrirhurðir séu þess eðlis, að það sé skylt, að hæstv. viðskmrh., sem hefur yfirumsjón verðlagsmálanna, dragi hér af sínar ályktanir og láti athuga, hversu þetta má ske, og það ekki sízt á tímum eins og nú, þegar allir eru í vandræðum og líka hæstv. ríkisstj. með það, hvað hægt sé að gera til að létta undir með bátaútveginum, svo að hann geti komist úr höfn. Þeir eru hæfilega þögulir núna, sem í tíð fyrrv. ríkisstj. töluðu sýknt og heilagt um það, hvað þáv. ríkisstj. ætlaði að gera fyrir bátaútveginn, og tíunduðu þá vandlega, hvað tapaðist daglega, meðan bátaflotinn kæmist ekki úr höfn. Nú er steinhljóð í því horni. En um olíuna og annað slíkt er alveg bráðnauðsynlegt að gera allt, sem hægt er, til að létta undir með bátaútveginum. Ég segi ekki, að með því einvörðungu væri allsherjarlausn fengin á vandamálum útvegsins, en það gæti hjálpað mikið til. Ég hef aldrei orðið var við eins miklar áhyggjur um afkomu útvegsins meðal minna umbjóðenda vegna erfiðleika þeirra og nú. Og mér þykir undarlegt, ef þær raddir finna ekki bergmál hjá yfirmönnum verðlagsmálanna, einmitt þegar þeir, sem aðeins hafa leyfi til 5% álagningar, geta gefið stórfelldan afslátt á oliuverðinu, svo stórfelldan, að sá, sem forsorgar ríkið með olíu, hika ekki

við að taka tilboði þeirra vegna hins gifurlega afsláttar, og ekki batnar það við það, þegar hv. þm. Snæf. upplýsir, að enn sé leyfilegt að leggja 60% á smurolíur, og get ég í þessu sambandi sagt það, að álagningin yfir höfuð er nú svo smátt skorin, að flestar verzanir, sem vilja vera heiðarlegar og fara að landslögum, eru knúðar til að hætta starfsemi sinni vegna þess, hve heildarálagningin er lág. Hv. 2. þm. Reykv. sagði, að það væri ekki hægt að slá því föstu, að jöfnun á oliuverðinu í Reykjavík og nágrenni annars vegar og öðrum landslutum hins vegar þyrfti að verða á kostnað okkar, sem búum við lægst oliuverð. Vildi hann, að sú verðjöfnun yrði gerð á kostnað oliufélaganna, og er það sjónarmið út af fyrir sig. En hann verður að fyrirgefa mér, þótt mér yrði það á að gera ráð fyrir, að sá afsláttur, sem þeir fengju, sem fjærst búa, kæmi á hrygg okkar, sem nær erum, því að ég hélt, að verðlagseftirlitið væri í svo föstum skorðum, að erfitt væri hjá því að komast, og skal ég benda á það, að það sagði mér maður, sem verzladi með jólatrésútbúnað núna fyrir hátíðina, að 6 manna nefnd hefði klukkutímum saman setið á fundum og þingað um það, hvort álagning á jólatrésgreinar skyldi vera nokkrum aukum meiri eða minni. Þegar svona er um hin smærri atriðin, þá er varla slegið slöku við hin stærri. Það er eðlilegt, að stórkaupandi eins og t. d. ríkið með „Ríkisskip“ og allan sinn rekstur hafi betri aðstöðu til að knýja fram betri þrísu en t. d. ég með minna mótorbát, en þó mun það vera innan þeirra takmarka, að oliufélögin ekki tapi, því að varla verzla þeir eftir sömu reglu og danski kaupmaðurinn, sem seldi allt undir réttu verði, því að „det er jo Mængden som gör det“, enda fara aðrar sögur af því, sem þeir bera úr býtum, sem þar eru hluthafar, en að þeir bíði tap eða tjón. — Ég lagði tvær spurningar fyrir hæstv. viðskmrh. áðan. Annarri svaraði hann að nokkru leyti, en hinni ekki, og þakka ég honum fyrir það svar, sem kom. Ég spurði hann að því, hvort hann fyndi ekki hvót hjá sér til að láta athuga það, þegar oliufélögin, þrátt fyrir aðeins 5% leyfða álagningu, geta gefið stórfelldan afslátt. Sagði þá hæstv. ráðh., að álagningin væri að visu ekki nema 5%, en allt, sem í kringum þetta væri, væri mjög erfitt við að eiga, og fannst mér í orðum hans viss uppgjöf gagnvart því, hvað væri hægt að konstatera og hvað væri ekki hægt að konstatera. Nú hafa þeir hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf. skorað á þá n., sem þetta mál fær til meðferðar, að ganga úr skugga um það, hvort þetta er allt eins og það á að vera. Með öðrum orðum: Hv. þm. vilja láta verðlagseftirlitið hverfa til þingnefndar. (PO: Við viljum láta það ganga undir próf hjá þingn.) Ég held, að það sé illa framkvæmanlegt, séð í ljósi þeirrar yfirlýsingar, sem hæstv. ráðh. hefur gefið, sem mér finnst fara í áttina við það, sem lögregluþjónninn enski sagði við borgarann í byrjun fyrra stríðsins, þegar England var að hervæðast og borgarinn kvartaði undan allri þeirri frelsisskerðingu, sem hann yrði fyrir vegna hervæðingarinnar, en þá sagði lögreglu-

þjónninn: „Well, it is the Ministry of War, we cannot deal with them, — það er hermálaráðuneytið. Við getum ekki ráðið við það.“ Á að skilja orð hæstv. ráðh. þannig, að hér séu að risa upp svo geysioflug verzlunarfélög og auðhringar, að verðlagseftirlitið treysti sér ekki til við þau? Ef svo er, samtímis því, að verðlagseftirlitið stundar nánasárlega lúsaleit gagnvart almennu kaupþýslufólki, þá er ástæða til að athuga, hvort við séum ekki á meira en litlum villubraumum í þessum efnum, því að ég fullyrði, að nú er svo komið, að verðlagseftirlitið er að hrekja alla ærlega kaupmenn frá starfi og knýja þá út í svartamarkaðsbrask og annað því um líkt. Og ef svo við hlið þessa á að skapa nýtt ástand varðandi hinar sterkari stofnanir, sem hæstv. ráðh. segir, að sé svo erfitt við að eiga, og hv. þm. vilja láta þingn. glíma við, þá er ástæða til að endurskoða afstöðu sína til slíkra framkvæmda. Ég hefði haldið, að opinberlega séu verðlagsákvæðin svo í öllum greinum og lasta það ekki, að það sé ekki hægt að ætlast til þess, að afsláttur á vöruverði sé gefinn, en hér er upplýst, að varðandi eina hina stórfelldustu vörutegund, þrátt fyrir mjög lága prósentuálagningu, er hægt að knýja fram stórfelldan afslátt, og er ég hv. þm. Ísaf. þakklátur fyrir þá rögg, sem hann, ekki mjög reyndur kaupþýslumaður, hefur sýnt með því að ná þessum afslætti, og geri ég ekki ráð fyrir, að seljandinn hafi hér skipt sér til skaða. Það er sem sagt konstatarað, að þrátt fyrir lága álagningu er hægt að ná þessum mikla afslætti. Hv. þm. hefur að visu ekki nefnt tölur, en hann hefur ekki heldur mótmælt þeim tölum, sem nefndar hafa verið, og þegar hæstv. ráðh. er spurður, hvort ekki sé ástæða til að gera eitthvað í þessu, þá telur hann á því öll vandkvæði, og þetta er einmitt á þeim tímum, þegar hver 5-eyringur á kg, sem hægt er að spara fyrir útgerðina, er mikils virði. Þvert á móti er ollan hækkuð í verði nú nýlega. Ég held, að það hafi verið hv. þm. Snæf., sem gat um það, að ýmsum væri ósárt um það, þótt útgerðin byggi við dýrari kost en aðrir, og satt er það, að það hefur oft verið stjúp módurleg meðferð á ýmsu varðandi sjávarútveginn, en um olíuna er það að segja, að það eru fleiri en útgerðarmenn, sem eiga þar mikið undir. Einn heimilisfaðir hér í bænum sagði mér nýlega, hvaða þýðingu oliuverðið hefði fyrir sig við að hita upp íbúð sína, og það eru hundruð heimila, þar sem ollan er stór faktor í daglegum lífsþjargarkostnaði. Ég ætla ekki að fullyrða neitt um það, hvað þingn. kann að komast langt í að athuga svona mál, — og hvað getur hún gert meira en verðlagseftirlitið og viðskiptamálaráðuneytið? Og ég dreg í efa, að þau störf komi að verulegu haldi, ef það er skoðun verðlagsyfirvaldanna, að málið sé svo flókið, að varla sé hægt að hafa eftirlit með því, eins og virtist mega ráða af orðum hæstv. ráðh.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mér virðist sem hv. þm. Vestm. sé búinn að gleyma því, hvernig þessi mál ganga til í stjórnnarráðinu, enda þótt aðeins séu fáir mán-

uðir síðan hann sat þar sjálfur. Mér skilst, að hann hafi hér ráðizt á mig og telji einhvers konar uppgjöf þau orð, sem ég viðhafði, en það voru þau alls ekki og áttu ekki að skiljast svo, og eins og hv. þm. Vestm. er kunnugt, þá hefur viðskmrh. ekkert með verðlagningu að gera. Það er öll ríkisstj., ef í það fer, en ekki viðskmrh., þótt verðlagsmálin heyri undir hann að forminu til, en hæstiréttur í verðlagsmálunum er fjárhagsráð. Það er því ekki um dagleg afskipti mín að ræða af verðlagi á vörum. Ég veit ekki til þess, að verðlagseftirlitið hafi gefizt upp við neina auðhringa í landinu. Auðvitað er það, að því stærri og margbrotnari sem verzlunarfyrirtækin eru, þeim mun erfiðara verður fyrir verðlagseftirlitið að komast niður í kjölinn, en ég vil benda hv. þm. á, að við verðlagningu á olíu eru tveir fulltrúar sjávarútvegsins, annar frá Fiskifélagi Íslands og hinn frá L. Í. Ú. Þeir eru settir þarna að óskum þessara aðila til þess að gæta hagsmuna útvegsins. Ef oliuverðið er of hátt, en um það skal ég ekki fullyrða, og ef fulltrúar útvegsins sjá það, þá ber þeim skylda til að benda sínum umbjóðendum á það og verðlagseftirlitinu, svo að það geti tekið í taumana. Ég hef ekki orðið var við kvartanir af þeirra hálfu um of hátt oliuverð. Það kemur svo nokkuð úr hörðustu átt, þegar fulltrúi fyrir sjávarútveginn ræðst á mig fyrir að hafa ekki gætt hagsmuna útvegsmanna. Hvað má þá segja um þeirra eigin fulltrúa? En hitt er svo sjálfsagt hlutverk þeirra, sem með verðlagsmálin fara, að taka til sinna ráða, ef grunur kemur upp um það, að eitthvað sé bogið við álagninguna. En mér finnst ekki sanngjarnt, að ráðh. eigi að ganga eftir verðlaginu á olíu í hverjum einstökum atriðum og grúska eftir því, hvort það sé rétt.

Ég sá, að hv. þm. gerði mikið úr því, að eitt oliufélaganna hefði gefið afslátt á olíusölunni til Innkaupastofnunar ríkisins. En mér finnst ekkert grunsamlegt við það, að oliufélag, sem veltir milljónum árlega, geti gefið afslátt af sölu sinni. Þetta er engin ný bóla. Þingmenn vita, að nýsköpunartogararnir hafa fengið stórkostlegan afslátt af sinni olíu eða hér um bil fyrir innkaupsverð. Ætti þetta að benda til þess, að álagning oliufélaganna á aðrar oliur væri óheilbrigð, af því að þau selja þessa olíu fyrir litla þóknun! Ég stend hér hvorki sem verjandi né ákærandi oliufélaganna. Að því leyti sem þetta heyrir undir mig, mun ég taka ákvörðun um það, eins og tíðkast hefur í embættisfærslunni, en ég viðurkenni ekki, að það sé fyrir tómlæti af hálfu ráðuneytisins, að hátt verðlag sé á olíu, og enginn getur sagt með vissu um það, hvort álagningin sé of mikil eða ekki, en ég álit, að það ætti að ganga úr skugga um það til þess að ásaka oliufélögin ekki að ósekju, og ef þau eiga það skilið, kemur það fram við rannsóknina.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Í þessari till. er lagt til, að útsöluverð á olíu verði það sama um allt land, þar sem oliuflutningaskip, sem annast flutning á milli hafna, geta losað olíu á birgðageyma oliufélaganna, og er

tilgangur flm. sá, að þeir, sem búa við óhagstætt verð, fái það lagfært. En nú er auðsætt, að verðlagið er hæst þar, sem olíufélagin geta ekki flutt olíuna á skipum og sett hana beint á geymana, heldur verða þau að flytja hana í tunnum. Ég tel því, að till. nái of skammt, og hefði helzt viljað, að tekið hefði verið tillit til þessa og till. þá orðuð í samræmi við það, en mun þó fylgja henni eins og hún er.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að álagningin á olíu væri 5%, — ef ég hef tekið rétt eftir. Það virðist þá sem þessi 5% álagning gefi góðan hagnað, sem hægt er að gefa eftir nokkurn hluta af, ef mikil viðskipti eru, og mætti þá veita hinum nauðstadda bátaútvegi nokkra hjálp með því að þrengja álagninguna.

Hæstv. ráðh. segir, að þetta verðlag falli ekki undir sitt ráðuneyti, heldur fjárhagsráð. En er hæstv. ráðh. kunnugt um það, að verðlagsyfirvöldin hafa gert till. um að lækka álagninguna úr 38% í 19% og 60% í 30% á smurolíu, en ekki fengið áheyrn fjárhagsráðs? Og mér finnst hæstv. viðskmrh. sem æðsta yfirvald í þessum málum ætti að láta til sín taka til leiðréttingar á þessu.

Ég hef góða heimild fyrir því, að á tíu síðustu mánuðum ársins 1950 hafi ágóði olíufélaganna þriggja verið um 3 millj. kr. Mig langar til að spyrja ráðh., hvort honum sé ekki kunnugt um, að olíufélagin mega reikna sér 3% af smurningsolíunni sem leka, en hún er þó flutt á litlum dunkum, sem leka lítið eða ekkert, og mætti því leggja þetta við hin 38%. Þangað til ráðh. ber þriggja á þetta, hef ég það fyrir satt. — Einnig hef ég frétt, að álagning á frostlegi sé 51%, en hann er rifinn út, og menn biða á biðröðum um leið og fréttist af honum. Það eitt er ekki nægilegt, að menn huggi sig við það, að þessi álagning hafi gilt í nokkur undanfarin ár, og er ástandið þeim mun verra, sem við höfum átt við þetta að búa nokkra hríð, og það er ekki síður ástæða fyrir rögg saman viðskmrh. að láta þetta til sín taka nú, bæði vegna hins slæma ástands bátaútvegsins og hins, að þetta hefur gengið svo til í mörg ár.

Hæstv. ráðh. sagði, að það heyrði undir sitt ráðuneyti að grípa inn í, ef grunur kæmi upp um það, að ekki væri allt með felldu. Mér finnst nú nægilegt tilefni til, að hann geri það nú eftir þær umr., sem hér hafa farið fram í dag, og eftir að hafa heyrt þrjá þm. láta til sín heyra um þennan óhóflega gróða. Og ég tel sjálfsagt að nota þennan hagnað til þess að endurgreiða þeim landshlutum, sem greiða hærra verð fyrir olíuna en aðrir landshlutar. En jafnrétt er að knýja fram verðlækkun á olíu með því að þrengja álagningarrétt olíufélaganna, þar sem upplýst er, að gróði þeirra er svo óhóflegur og fjárfestingin svo afskapleg, að hinum hörðustu samkeppnismonnum ofbýður brjálæðið í þessar samkeppni.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Út af ummælum hv. þm. Borgf. vil ég skýra ummæli mín nánar, til þess að fyrirbyggja misskilning í sambandi við álagninguna á smurolíu. — Ég skrifaði verðgæzlustjóra 16. nóv. 1950 og fékk

svar 18. nóv. 1950, en þar er þetta í, með leyfi hæstv. forseta: „Viðvíkjandi því, hvernig verðmyndun hámarksverðs á benzíni og hráolíu á sér stað, vil ég benda yður á að tala við fyrrv. fulltrúa verðlagsstjóra, Hermann Jónsson, sem nú hefur með verðlagsákvæðanir að gera f. h. fjárhagsráðs.“ — Þetta gerði ég, en hef ekkert svar fengið. Ég vildi aðeins láta þetta koma fram til þess að sýna, að mér var ekki synjað svars beint, heldur óbeint.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég vildi aðeins bæta einu atriði við, sem mér láðist að geta hér áðan. — Ég var nýlega staddur á fundi útvegsmanna á Ísafirði, og upplýsti þá einn fundarmanna, að á fundi í L.Í.Ú. hefði verið beðið um upplýsingar um olíuálagninguna, en það hefði ekki verið hægt að fá þær, og nú segir þm. Snæf. það sama, — að hann hafi ekki fengið svar. En nú hefur hæstv. viðskmrh. upplýst, að fulltrúar frá Fiskifélagi Íslands og L.Í.Ú. eigi sæti í þeirri nefnd, sem ákveður álagningu á olíu, og fæ ég því ekki skilið, hvernig þetta geti verið hulið L.Í.Ú., sem — eins og komið hefur fram hjá hæstv. ráðh., — á fulltrúa í þeirri nefnd, sem fer með verðlagsálagningu olíu. En ef svo er, að jafnvel þingmenn geti ekki fengið þessar upplýsingar, er þá ekki reynandi, að viðskmrh. afli þessara upplýsinga í krafti síns embættis? Það á að vera hægt að fá allar upplýsingar um álagningu — og ætti reyndar að vera augljóst.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég sagði í minni fyrstu ræðu, að álagningin hefði verið 5%, er ég vissi síðast til, en sagðist ekki fullkomlega kunnugur þessu nú, þar eð ég hefði ekki fylgt með þessu. Og ég vil svara hv. 6. landsk. með því, að ég hafi ekki hugmynd um þetta, og er það ekkert óeðlilegt, því að ráðh. er engin hæstiréttur í þessu efni, heldur fjárhagsráð. Það er sjálfsagt ekkert því til fyrirstöðu, að menn geti fengið að vita um álagninguna, en ég er forvið á, að L.Í.Ú. skuli ekki vita um, hvernig álagningunni er háttað, þar sem þeir eiga mann í nefndinni, sem hefur með hana að gera. En ég skal fá þessar upplýsingar hjá þeirri nefnd, sem hefur með þetta mál að gera.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 25:1 atkv. og umr. frestað.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var fram haldið einni umr. um till. (A. 206, n. 681).

Jón Gíslason: Herra forseti. Það stendur nú þannig á, að hv. frsm. n. er ekki á fundi — og raunar ekki í bænum, — og ætla ég því, að hlaupa í skarð hans. — Þessari þáttill. var vísað til hv. allshn. skömmu fyrir jól. Fljótlega eftir áramótin tók n. málið fyrir á nokkrum fundum og ræddi það og leitaði sér upplýsinga

um verðlag á olíum í landinu. — Hér er helzt um að ræða hráolíu og benzín, sem eru nauðsynlegar vörur til framleiðslu bæði til lands og sjávar. Það kom fram vilji í n. að taka upp í þáltill. benzín líka, og þýddi það þá breytt orðalag till. — Leggur n. því til, að þáltill. verði samþ. með þeirri breytingu, að tillgr. hljóði svo: „Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að láta fara fram ýtarlega athugun á verðlaginu á olíu og benzín, sem flutt er til landsins, með það fyrir augum að lækka álagningu og ákveða jöfnunarverð á þeim vörum um land allt.“ — Svo leggur nefndin og til, að fyrirsögn till. verði breytt til samræmis við þetta.

Einn nefndarmanna, hv. 2. landsk. þm., var ekki á fundi, er málið var afgr., og því hefur hann ekki skrifað undir nál. — Ég hygg, að þessi orð muni nægja til þess að sýna afstöðu nefndarinnar.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Það atvikaðist þannig, að ég var ekki á fundi n., þegar mál þetta var endanlega afgr. frá n., en áður hafði ég verið þar á fundum, er mál þetta var rætt. Ég get lýst því yfir, að ég sætti mig við hið breytta orðalag till., sem n. hefur gert, og mun fylgja því, þótt ég telji hins vegar, að nokkuð sé dregið úr sjálfri till., eins og hún var upphaflega. Meginmálið er auðvitað það að fá fram ákveðinn vilja Alþingis um að koma á jöfnunarverði á olíum á öllum aðalstöðvum á landinu. Í þeirri breytingu, sem hér er gerð, er lagt fyrir ríkisstj. að láta fara fram athugun á verðlagi þessara vara. Ég mun fylgja þessari till. í trausti þess, að tilætlunin sé að taka upp jöfnunarverð á olíu á öllu landinu. — Ég tel ekki þörf að fara frekar út í þetta mál, en læt þetta duga.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég verð að segja það, að ég skil ekki í hæstv. forseta að vera að taka þetta mál á dagskrá núna á kvöldfund, enda er mjög fámennst hér í þingsalnum, eins og sjá má. Þetta er þó eitt af hinum brennandi spursmálum, sem valdið hefur miklum umræðum í blöðum og menn eru mjög ósammála um. — Ég vil þá spyrja hv. varafrsm., hvort ekki megí skilja ályktunartill. þessa þannig, að það verði beint stefnt að því að fá jöfnunarverð á olíum. Fyrst verði athugað verðlag á olíum og síðan sett sama verð um allt land, og í trausti þess greiði ég þessari till. atkv. — Sérstaklega hef ég hér í huga jöfnun á rafmagnsverði í landinu. Ef jöfnunarverð kemst á alla olíu og allt benzín í landinu, þá verður ekki hægt að standa á móti þeirri till. að verðjafna allt rafmagn í landinu. Þetta hlýtur mönnum að vera ljóst. Ég hef rætt þetta mál áður hér við frsm., og nú á hins vegar að láta fara fram rannsókn á því, hvort ekki sé hægt að lækka olíuverðið, er það upplýstist í fjvn., að olíusalarinn geta leyft sér að selja ríkinu 125 kr. lægra hvert tonn en almenningi. Þessar upplýsingar þarf að taka föstum tókum. Ég vil leyfa mér að spyrja hv. frsm.: Hvað græðir Þyrill mikið á því að flytja olíuna út á land, og gengur þessi gróði til Skipautgerðar ríkisins, en ekki til þess að

lækka olíuverðið, eins og ætti að vera? Sannarlega ætti ríkissjóður að láta gróðann ganga til að lækka olíuverðið. — Ef þetta mál hefði verið tekið til umræðu á dagfundi, mundu hafa orðið um það miklar umræður, þar sem þetta er mikið deilumál.

Forseti (JPálm): Vegna ummæla hv. þm. Barð., að ekki hafi verið heppilegt að taka þetta mál til umræðu nú, vil ég segja það, að mér virðist það vera allt í lagi, þar sem nefndarmenn eru allir sammála og auk þess er hv. þm. Barð. samþykktur þeim.

Jón Gíslason: Herra forseti. Fáein orð vegna fyrirsagnar hv. þm. Barð. — Mér finnst, að till. segi berum orðum, að stefnt sé að því að hafa jöfnunarverð á olíu á öllu landinu, og ég tel, að það sé meining nefndarinnar, sem segir í till., að koma skuli á jöfnunarverði á olíum um allt land.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 681,1 samþ. með 28 shlj. atkv.

— 681,2 samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 30:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 747), með fyrirsögninni:

Þál. um jöfnunarverð á olíu og benzín.

15. Hitaveita á Reykhólum.

Á deildafundum 22. jan. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um hitaveitu á Reykhólum [157. mál] (A. 528).

Á 32. og 34. fundi í Sp., 24. og 31. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Till. sú, sem ég flyt á þskj. 528, er þess efnis, að Alþingi álykti að fela ríkisstj. að láta gera uppdrætti og kostnaðaráætlun yfir hitaveitu á Reykhólum, er sé nægileg fyrir fyrirhugaðar byggingar í landi staðarins. Skal verkið framkvæmt í samráði við skipulagsnefnd staðarins og því lokið á þessu ári. Það eru þegar hafnar stórkostlegar framkvæmdir á Reykhólum, og mikil eftirspurn er nú eftir lóðum þar til bygginga og annarra framkvæmda, m. a. til ræktunar við jarðhita. Ríkissjóður er nú eini eigandi jarðarinnar og því rétt, að hann láti framkvæma verk þetta. — Ég mun svo ekki ræða þetta nánar nú, en ég vildi óska eftir því við forseta, að hann láti fara fram atkvgr. um málið nú þegar á þessum fundi, þar sem mér er umhugað um, að málið komist sem fyrst í nefnd, svo að það nái af-

greiðslu á þessu þingi. Fjvn. mun halda fund á morgun og gæti þá tekið málið fyrir, ef atkvgr. um það yrði lokið nú, og vildi ég því mælast til þess við forseta, að hann láti greiða atkv. um það nú.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 38. fundi í Sp., 6. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 32 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 33 shlj. atkv. og til fjvn. með 34 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 528, n. 682).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég þarf ekki að vera margorður um þetta mál. Þáttill. fer aðeins fram á það að fela hæstv. ríkisstj. að láta gera uppdrætti og kostnaðaráætlun yfir hitaveitu á Reykhólum í Austur-Barðastrandar-sýslu, er sé nægileg fyrir fyrirhugaðar bygg-ingar í landi staðarins. Skal verkið framkvæmt í samráði við skipulagsnefnd Reykhóla og því lokið á þessu ári.

Nefndin hefur athugað þetta mál og sent það til umsagnar raforkumálastjóra ríkisins, og hefur hann svarað því með bréfi, dags. 7. febr., eins og nál. á þskj. 682 ber með sér. Raf-orkumálastjóri leggur til, að till. verði samþ., og telur fulla ástæðu til þess, að þessi áætlun verði gerð um hitaveitu á Reykhólum. Hann telur, að frumáætlun muni ekki fara yfir 2000 kr. og að fullnaðaráætlun með uppdráttum muni ekki fara yfir 5000 kr.

Ég get upplýst, að Reykhólum berast svo að segja daglega óskir um úthlutun á lóðum í landinu á Reykhólum, svo að það er frá mínu sjónarmiði og n. nauðsynlegt, að þetta verk verði framkvæmt þegar á þessu ári. Ég legg til fyrir hönd n., að till. verði samþ. eins og hún liggur fyrir á þskj. 528.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 748).

16. Landhelgisgæzla og aðstoð til fiski-báta.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um landhelgisgæzlu og björgunar-störf á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes [168. mál] (A. 583).

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Till. til þál., sem ég flyt hér á þskj. 583 um land-helgisgæzlu og björgunarstörf á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes, er borin fram vegna knýjandi þarfa fyrir umbætur á þessu sviði, ef línuskipaútgerð við Breiðafjörð á ekki að leggjast niður með öllu. Eins og fram er tekið í grg., sem fylgir þáttill., er hér um svo alvar-legt mál að ræða fyrir báta, sem stunda línu-veiðar á vetrarvertíðinni, að ekki er annað séð en að útvegsmenn hljóti að hætta að gera báta sína út á línu, nema trygging fáiast fyrir því, að fullkominni landhelgisgæzlu verði haldið uppi við Snæfellsnes. Mér er það þó ljóst, að land-helgisgæzla ein er ekki nægileg til þess að bæta línubátum upp það stórkostlega tjón, sem botn-vörpuskipin valda þeim. Lokatakmarkið í þessu efni er alger friðun Breiðafjarðar fyrir botn-vörpuveiðum. Er mér það hryggðarefni, hvað seint gengur með friðun landgrunnsins og vikkun landhelginnar, en það eru spor, ef stig-in verða, sem ábyggilega mundu orsaka stórum betri aflamöguleika hjá vélskipaflotanum yfir-leitt.

Það er sorgleg staðreynd, að aflabrögð vél-bátaflotans við Breiðafjörð hafa undanfarnar 3 til 4 vetrarvertíðir verið allt að því 50% lak-ari en á styrjalðarárunum. Hin nýbyrjaða ver-tíð lofar engu góðu um betri aflabrögð nú en á undanförunum vetrarvertíðum, nema síður sé. Þó er það staðreynd, að með hverju ári sem líður bætast betri og fullkomnari fiskiskip í kaupþúnin, sem hafa útgerð með höndum við fjörðinn.

Í byrjun heimsstyrjaldarinnar voru aðeins tvö hraðfrystihús við Breiðafjörð og annað þeirra þá nýbyggt. Vegna aukinna aflabragða á styrjalðarárunum risu fleiri hraðfrystihús upp við fjörðinn, þannig að þau eru nú orðin 6. Má fullyrða, að 5 þeirra séu mjög vönduð og geti haft mikil afköst, ef hráefni er fyrir hendi. Nú virðast horfurnar, því miður, vera þær, að þessi hraðfrystihús komi ekki til að hafa neina verulega framleiðslu með höndum, ef þau eiga aðeins að búa við það hráefni, sem línubátarnir láta þeim í té, þar sem, eins og áður er fram tekið, aflabrögð þeirra hafa farið stöðugt minnk-andi á undanförunum árum, svo að til vand-ræða horfir. Frystihúseigendur eru því orðnir kviðafullir um afkomu fyrirtækja sinna og ræða um m. a. að semja við eigendur botnvörpu-skipa að leggja upp afla þeirra í frystihús við Breiðafjörð, svo að hægt verði að auka þar með vinnu við hraðfrystihúsin.

Ég nefni þetta viðhorf til þess að sýna hæstv. ríkisstj. og hv. alþm. fram á þau vandræði, sem útgerðarstaðir við Breiðafjörð eiga við að stríða vegna minnkandi aflabragða línuveiðaskipanna. Það er vetrarvertíð línuskipanna, sem hefur aðallega borið uppi atvinnulíf kaupþúnanna við Breiðafjörð s. l. áratug. Hér er því um snögg

umskipti að ræða, ef þessi tegund útgerðarinnar getur ekki ár eftir ár staðið undir eðlilegum rekstrarkostnaði vegna aflatregðu. Gefur það auga leið, að slíkur taprekstur hlýtur að hafa í för með sér samdrátt útgerðarinnar, ef útvegsmenn verða þá ekki knúðir til þess að hætta henni með öllu. Þau atvinnutæki, sem byggð hafa verið, svo sem hraðfrystihúsin og fiskþurrkunarhús, verða því að miklu leyti að byggja tilveru sína á næstu árum á afla frá botnvörpuskipum eða útilegubátum.

Þessar bollaleggingar eru tímabærar, þar sem það er staðreynd, að eðlileg fiskgengd í Breiðafjörð s. l. 4 ár hefur ekki átt sér stað, sökum þess að botnvörpuskipin, sem eru að veiðum bæði innan og utan landhelginnar, stöðva bókstaflega fiskgöngurnar. Það er vitað, að oft eru á annað hundrað botnvörpuskip að veiðum á þessum slóðum, svo að það er ekki að undra, þó að saxist á fiskgöngurnar er allur þessi skipafjöldi dregur vörpu sínar dag eftir dag á sömu miðum eða í námunda við þau mið, sem linubátarnir eru vanir að sækja afla sinn á. Undanfarna daga hafa útvegsmenn og formenn átt tal við mig um það, að aldrei hafi ágengni botnvörpuskipa verið meiri en nú. Þau liggja bókstaflega yfir linuskipunum og biða þess, að þau dragi sína línu, og strax þegar linuskipin hafa lokið því, þá byrja botnvörpuskipin að skrapa botninn. Það segir sig sjálft, að það er ekki að vænta mikils línuaflla á þeim miðum, sem botnvörpuskipin draga vörpu sína um dag eftir dag.

Sama reynsla í þessum efnum er á Vestfjörðum. Þar hefur afli farið minnkandi ár frá ári, og má fullyrða, að mest sé um að kenna hinum óeðlilega ágangi innlendra og erlendra togara á fiskimiðum linubátanna. — Landhelgisgæzlan við Snæfellsnes hefur á undanförunum árum verið lítil sem engin, enda hafa linubátarnir eða útvegsmenn þeirra margsinnis kvartað undan ágangi botnvörpuskipanna og óskað verndar hæstv. ríkisstj. gegn þessum yfirgangi. Það er ekki ofmælt, að útvegsmenn og sjómenn við Breiðafjörð bera ugg og kviða í brjósti um framtíð sína, ef ekki verða gerðar raunhæfar aðgerðir af því opinbera til þess að bægja voðanum frá dyrum þeirra. — Það eru því vinsamleg tilmæli mín til hæstv. ríkisstj. og hv. alþm., að þeir sjái nauðsyn þess, að till. mín til þál. á þskj. 583 verði samþ., svo að bætt verði úr vandkvæðum í sambandi við landhelgisgæzluna við Snæfellsnes.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Á 43. og 44. fundi í Sp., 21. og 22. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 583, n. 698 og 711).

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Till., sem liggur fyrir á þskj. 583, fer fram á að fela ríkisstj. að annast leigu á vélskipi til að annast landhelgisgæzlu og björgunarstörf á Breiðafirði og sunnan Snæfellsness á tímabilinu febrúar til maíloka. Þessu máli var vísað til hv. fjvn. þann 12. þ. m. N. tók málið strax fyrir og kallaði til sín forstjóra Skipaútgæðar ríkisins. Hann upplýsti, að við landhelgisgæzlu og aðstoð við fiskibáta væru nú 5 skip og væri þeim ráðstafað þannig: Á svæðinu frá Reykjanesi að Öndverðanesi eru 2 skip, „Hermóður“ og „Sæbjörg“, fyrir Vestfjörðum, þar með talinn Breiðafjörður, væri eitt skip, „María Júlía“, fyrir Norður- og Austurlandi 1 skip, „Óðinn“, og á svæðinu frá Vestra Horni að Reykjanesi væri 1 skip, „Ægir“, sem þó væri að mestu bundinn við gæzlu við Vestmannaeyjar á aðalvertíðinni þar. Forstjórinn upplýsti enn fremur, að nokkuð væri breytt um verksvið skipanna eftir vertíð, gæzla þá aukin fyrir Norðurlandi vegna sildveiða, en samtímis dregið úr henni sunnanlands. Forstjórinn upplýsti, að ef framkvæma ætti þáttill., mundi það kosta um 70 þús. kr. á mánuði, eða um 280 þús. kr. í 4 mánuði, en þar sem nú er nokkuð liðið á febrúar, mætti búast við, að kostnaðurinn yrði um 250 þús. kr., ef till. yrði samþ. og heimildin notuð. Þetta var síðan rætt í n., og gat hún ekki orðið sammála um afgreiðslu málsins. Minni hl. vildi láta samþ. þáttill. óbreytta, en meiri hl. gat ekki fallið á það. Hann vildi fyrst og fremst, að athugað væri, hvort ekki væri hægt að veita þessum svæðum nauðsynlega gæzlu með þeim skipakosti, sem fyrir hendi er, og það m. a. byggt á því, að þegar afgr. voru fjárlög, voru veittar 6 millj. kr. til landhelgisgæzlunnar, og þessi mál voru þá rædd í n. og þá komu engar till. fram, hvorki í hv. fjvn. né frá einstökum þm., um að hækka þessi framlög. Hefði slík bein krafa komið fram þá, eins og hún er nú komin fram, hefði að sjálfsögðu verið rétt að taka hana til athugunar, og hefði sú athugun leitt í ljós nauðsyn þessa, þá hefði átt að taka þessi útgjöld inn á fjárlög og benda um leið á tekjur á móti eða niðurskurð á öðrum útgjöldum.

Síðan fjárlög voru afgr. hefur ekkert breyttzt í þessum málum, þörfin er sú sama og þá og skipakostur hinn sami. Ég er ekki með þessum orðum að segja, að skipakostur sé nægilegur, síður en svo, en ég er að benda á, að engar breytingar hafi átt sér stað síðan fjárlög voru afgr. og því ekki von, að veitt sé ¼ millj. króna til að auka gæzluna, án þess að fram fari nokkur athugun á því, hvort ekki sé hægt að skipuleggja starfssvið þeirra gæzluskipa, sem fyrir eru, betur en nú er gert og þannig, að þau veiti viðunandi gæzlu. Því leggur meiri hl. fjvn. til, að samþ. verði brtt. á þskj. 711, er hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„1. Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að hlutast til um, að landhelgisgæzlu og aðstoð við fiskibáta verði hagað þannig, að veiðisvæði, sem mjög mikil þörf er á að vernda, svo sem svæðin

umhverfis Snæfellsnes og á Breiðafirði, fái nauðsynlega gæzlu. Skal fyrst og fremst lögð áherzla á að framkvæma þetta með þeim skipastóli, sem nú starfar við landhelgisgæzluna, en takist það ekki, verði skip leigt, eftir því sem þörf er á.

2. Fyrirsögn till. orðist svo: Till. til þál. um aukna landhelgisgæzlu og aðstoð til fiskibáta.“

Ég vænti þess, að hv. Alþingi fallist á þessa breyt. og samþykki till. eins og hún liggur fyrir á þskj. 711.

Frsm. minni hl. (Pétur Ottesen): Ég get verið fáuður um þetta mál, því að aðalröksemdir þess koma fram á þskj. 698. Þar er á það bent, að í verstöðvunum fyrir sunnan og vestan landhagi svo til, að afkoma bátavæðsins velti á því, hversu farnast um aflabroð á vetrarvertið, — a. m. k. hefur það verið svo á undanfórnum árum, síðan sildveiðarnar brugðust svo mjög sem alkunnugt er. Þess vegna er það mjög mikilsvert atriði að stuðla að því, að vetrarvertiðarveiðin í þessum verstöðvum nýtist sem best, og þetta er ekki einungis hagsmunamál þeirra manna, sem þarna eiga heima, heldur er það alkunnugt, að mikill fjöldi báta annars staðar að á landinu sækir þangað á vetrarvertið. Nú er það svo, að það er sameiginlegt um öll þau fiskimið, sem bátar sækja á vetrarvertiðinni, að þar er alltaf mjög mikill grúi erlendra togara. Mér var t. d. sagt í gær ofan af Akranesi, að svo mikill grúi erlendra togara hefði verið á miðunum síðast, þegar þeir reru, og einmitt á þeim stöðum, sem helzt var fiskvon núna í fiskileysinu, að þeir gátu ekki lagt línuna þar, sem þeir ætluðu, heldur urðu þeir að fara til annarra svæða, þar sem ólíklegra var að fá afla. Þannig er þetta alls staðar. Nú er reynsla fyrir því, að það hefur í ýmsum tilfellum komið að nokkru liði, þar sem hægt hefur verið að hafa varðbáta eða eftirlitsbáta og þeim er ekki ætlað allt of stórt svæði til yfirferðar. Þeim hefur tekist að bæga hinum erlendu skipum dálítið frá, þó að ekki sé það til hlitar, og skapa nokkurn starfsfrið fyrir bátaflothan. Þetta er að vísu ófullkomin aðstoð, en hefur þó orðið að verulegu liði, svo að bátarnir hafa getað notið sín betur við veiðarnar en ella og komið hjá veiðarfæratjóni, sem þeim annars var húið og þeir reyndar oft hafa beðið þrátt fyrir þessa aðstoð.

Eins og hv. frsm. meiri hl., form. fjvn., hefur upplýst, kom forstjóri Skipautgerðar ríkisins, sem hefur landhelgismálin með höndum, á fund hjá n. og gaf henni þær upplýsingar, sem hv. frsm. meiri hl. nú hefur skýrt frá, um hvernig hagað er störfum landhelgisbátanna, sem hafa á hendi landhelgisstörf og björgunarstörf við strendur landsins, og kom þá í ljós, að við Vestmannaeyjar er eitt stórt skip, Ægir, 2 bátar eru í Faxaflóa, sem auk þess eiga að fara um svæðið austan Reykjaness, þar sem bátar úr Grindavík sækja. Þetta svæði er því mjög stórt og ekki vanþörf á 2 bátum, en í vetur hefur það reyndar verið svo, að það hefur ekki nema annar þessi bátur verið tiltækur sökum þess, að Sæbjörg bilaði og hefur nú um mánaðar-

skeið ekki getað tekið þátt í gæzlustörfunum, svo að ekki hefur verið nema einn bátur á öllu þessu svæði. Fyrir Vestfjörðum er ekki nema eitt skip, sem auk þess hefur eitthvað farið norður fyrir Horn, þegar svo hefur staðið á, að það hefur verið talin nauðsyn. Að því er snertir Breiðafjörð er því ekki séð fyrir neinni staðbundinni gæzlu að öðru leyti en því, að gæzlubátar á Faxaflóa eða Vestfjarðaskipið skreppa þangað við og við, en eins og tekið er fram í nál. minni hl., veitir það ákaflega litla og alls ófullnægjandi aðstoð á Breiðafjarðarmiðunum, auk þess sem það skerðir öryggi það og gagnsemi, sem gæzlan veitir í Faxaflóa og fyrir Vestfjörðum. Þess vegna virðist ekki annað fyrir hendi en að gera nú þegar ráðstafanir til þess, að betur verði séð fyrir gæzlunni á Breiðafirði en nú er gert, og gera það án þess að skerða þurfi það öryggi, sem gæzlan í Faxaflóa og fyrir Vestfjörðum veitir. Eftir því sem kunnugir menn segja, þá er ekki hægt að gera þetta svo að nokkru liði komi með öðru en að fá gæzlubát, sem sé staðbundinn á þessu svæði.

Eftir upplýsingum, sem minni hl. aflaði sér, þá eru gerðir út úr verstöðvum við Breiðafjörð milli 20—30 stórir vélbátar og auk þess seinni hluta vertiðarinnar um 40 opnir vélbátar. Af þessu sést, að það er ekki lítill bátafloki, sem þarna sækir á þessi mið, auk þess sem þarna eru útilegubátar að staðaldri, þegar einhver fiskur er.

Í þeim umræðum, sem fram fóru í fjvn. við forstjóra Skipautgerðar ríkisins, kom það skýrt fram hjá honum, að það er ekki hægt að dreifa meira starfsemi gæzlubátanna en nú er gert. Auk þeirra skipa, sem ég taldi áðan og á hendi hafa gæzlu hér sunnan- og vestanlands, er einn bátur, sem hefur á hendi gæzlu á Austfjörðum. Nú kemur auðvitað ekki til mála, að hann geti sinnt meira starfi en því, sem þar er fyrir hendi, það kemur auðvitað ekki heldur til mála, að skip, sem er við gæzlu við Vestmannaeyjar, geti sinnt gæzlu við Breiðafjörð. Þó að 2 bátar væru við Faxaflóa, geta þeir ekki heldur sinnt meira starfi en hér er fyrir hendi með þeirri miklu útgerð, sem hér er, án þess að vanrækja það að meira eða minna leyti. Það er ekki heldur hægt að ætlast til að skip, sem hefur til yfirferðar allt fiskisvæðið út af Vestfjörðum og auk þess fer norður fyrir Horn, geti veitt nokkra úrlausn á Breiðafirði. Það er því augljóst, eftir þær viðræður, sem n. átti við forstjóra Skipautgerðar ríkisins, að úr þessu verður ekki bætt á annan hátt en þann, að tekin verði upp staðbundin gæzla á Breiðafirði, og það er það, sem farið er fram á af hv. þm. Snæf. eftir mjög eindreginni ósk úrgerðarmanna og sjómanna þar vestra. Í tillöggunni er talað um 4 mánaða gæzlu, en af því að svo mikið er liðið á þessa vertið, mundi ekki verða nema um 3 mán. gæzlu að ræða, og það þó því aðeins, að fljótlega tækist að leigja bát til gæzlunnar og búa hann til starfsins.

Þess vegna höfum við í minni hl. fjvn. með hliðsjón af þessu öllu lagt til, að till. hv. þm. Snæf. verði samþ., og viljum mjög eindregið leggja til, — ef samþykkt fæst, — að ríkisstj.

vindi bráðan bug að því að fela Skipautgerð ríkisins að leigja bát og gera hann svo úr garði, að hann geti sem allra fyrst komið að liði þar vestur frá. Nú stendur vetrarvertiðin sem allra hæst, apríl og maí eru mjög afdrifaríkir um aflaföng á þessum svæðum, eins og líka er hér við Faxaflóa, Vestmannaeyjar og fyrir Vestfjörðum. Meiri hl. hefur einnig komið að þeirri niðurstöðu, að þörf sé þarna á gæzlu, en hann vill hins vegar láta fara fram rannsókn á, hvort ekki sé hægt að framkvæma hana með öðrum hætti, sem sé þeim, að þau skip, sem eru við gæzlu annars staðar, verði látin sinna gæzlu við Breiðafjörð. Ég hef hér gert grein fyrir, að það er ekki hægt nema með því að rýra að verulegu leyti gildi gæzlunnar á öðrum stöðum, auk þess sem slík ihlaupagæzla kemur aldrei að því liði, sem staðbundinn bátur, sem er á svæðinu, getur veitt. Þetta fellur einnig saman við skoðun forstjóra Skipautgerðar ríkisins. Það er alveg rétt, sem frsm. meiri hl. tók fram, að það eru ekki líkindi til þess, að það fé, sem veitt er á fjárlögum, muni nægja til að rúma þessa kostnaðaraukningu, svo að líkindi eru til, að þessi liður færi fram úr áætlun um það, sem þessi aukna gæzla næmi. En hér er svo mikið í húfi, að við í minni hl. litum svo á, að ekki verði hjá því komið að veita þá aðstoð, sem farið er fram á. Auk þess er vitað, að þetta mundi borga sig, aukin aflabróð og minna veiðarfæratjón mundi borga þennan kostnað margfaldlega. Það er þess vegna till. okkar, að þáttill. hv. þm. Snæf. verði samþ. og ekki verði farið að eyða tíma í að hefja rannsóknarstörf, sem sýnilega engan árangur bera.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Ég vil þakka hv. fjvn. fyrir hennar afgreiðslu, og þá sérstaklega minni hl. hennar, sem leggur til, að þáttill. mín á þskj. 583 verði samþ. Þess ber þó einnig að gæta, að meiri hl. sýnir viðleitni í þá átt að leysa úr því, sem till. mín fer fram á, en það sorglega mundi ske, ef þeirra till. yrði samþ., að þessi viðleitni mundi að engu verða. Þessi till. er flutt eftir beinni áskorun til mín og margendurteknum áskorunum til ríkisstj. og Pálma Loftssonar, sem þessi mál hefur með höndum, um betri landhelgisgæzlu við Snæfellsnes, — þetta mundi að engu verða, ef till. hv. meiri hl. fjvn. yrði samþ.

Það er senn nokkuð liðið á þessa aðalvertið okkar við Breiðafjörð, og ef Pálmi Loftsson á fyrst að taka til athugunar, hvort hægt yrði að notast við þann skipakost, sem fyrir hendi er við landhelgisgæzluna, — en það mundi hafa í för með sér, að minna eftirlit yrði þar, sem þessi skip eiga nú að vera, og í öðru lagi, að eftir sem áður yrði engin gæzla við Breiðafjörð, — þá er ég hræddur um, að lítið verði eftir af vertiðinu, þegar sérstakur varðbátur er kominn á þessar stöðvar, ef í ljós kemur við þessa athugun, að það er nauðsynlegt. — Ég get ekki trúað því, að hv. 6. landsk. þm. meini það, að María Júlía eigi að sinna landhelgisgæzlu við Breiðafjörð. Ég trúir ekki, að hann mæli þar fyrir munn Vestfirðinga.

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

Það sorglega er, að eins og landhelgisgæzlan við Breiðafjörð hefur verið á undanförunum árum, þá er beinlínis verið að vísa landhelgisbrjótum á Breiðafjörð sökum þess, að þar eru þeir öruggir, þar er engin gæzla og enginn, sem ónáðar þá, og ef till. meiri hl. fjvn. verður samþ., þá verður það eins áfram.

Ég hef litlu við það að bæta, sem frsm. minni hl. fjvn. sagði, hann rakti svo rækilega, hvernig ástandið er og þörfin brýn á að fá þarna staðbundna gæzlu. Ég vil því skora á hv. þm. að samþ. till., eins og minni hl. leggur til að gert verði. Eins og búið er að taka hér fram áður, þá hefur á undanförunum árum verið óvenju mikið af erlendum skipum við Snæfellsnes, og ég vil halda því fram, að það sé mikið af því, að landhelgisgæzlan hefur engin verið, þessi skip hafa haft fullt öryggi fyrir því að fá að vera í friði, jafnvel innan landhelgi.

Eins og flestir vita, þá er línuveiðin á þessari aðalvertið við Breiðafjörð öll utan landhelgi, og þess vegna er, eins og ég sagði um daginn, oft mjög erfitt fyrir bátana að stunda veiðarnar. Þegar þeir ætla að leggja línuna á sínum venjulegum línumiðum, þá er það ekki hægt, af því að togarnir eru þar á sömu slóðum, veiðarfæri hafa líka orðið fyrir margs konar skemmdum af sömu orsökum, þegar búið er að leggja þau í sjó. Ég vonast þess vegna fastlega til, að hv. þm. samþ. þáttill. mína á þskj. 583 óbreytt, svo að hún komi að tilætluðum notum.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Hv. þm. Snæf. fer fram á það í till. sinni á þskj. 583, að auk þeirra tveggja báta, sem gæzlu annast við Faxaflóa og a. m. k. vestur fyrir Snæfellsnes, verði útvegaður þriðji báturinn til þeirrar gæzlu. Nú er hv. þm. Snæf. mjög staðkunnugur í sínu byggðarlagi, og þess vegna hefur honum vafalaust verið vel kunnugt um, þegar verið var að afgr. fjárlögin, hve þörfin var brýn hvað þetta snerti, en þá kom engin till. frá honum um að auka við strandgæzluna. Ég undrast, að hv. þm. skuli vera svo seinn fyrir með þessa till., því að ekki getur þessi þörf hafa aukizt stórkostlega eða viðhorfið breytt mikið á allra síðustu mánuðum. Það er því sízt til fyrirmyndar að koma svo löngu á eftir tímanum með till. um að samþ. skuli stóra fjárveitingu utan fjárlaga; þetta er ófyrirgefanlegt af þingmönnum, þegar viðhorfið er það sama og það var, þegar fjárlögin voru samþykkt. Af þessum ástæðum finnst mér miklu eðlilegra, að athugað verði fyrst og fremst, hvort ekki má bæta úr þessu með þeim skipakosti, sem fyrir hendi er. Ég skal að visu játa, að það er ekki rétt sjónarmið í sambandi við landhelgismálin að líta fyrst og fremst á sparnaðarhlíðina, en það verður að hagnýta sem best þann skipakost, sem fyrir hendi er, en það er mín skoðun, að það sé illa haldið á þessum skipastóli, að hann sé miklu oftar bundinn í höfn en hann ætti að vera, og að þarna þyrfti auknið aðhald, eins og svo víða í okkar þjóðfélagi.

Þegar 2 bátar eiga að sjá um landhelgisgæzlu á Faxaflóa, þá sýnist gæzlunni, a. m. k. vestur

undir Snæfellsnes, vera samilega borgið þar með. Ef þriðji báturinn kemur, sem sjá á um gæzluna suður fyrir Snæfellsnes, þá eiga hinir bátarnir 2 ekki að annast um nema nokkuð af Faxaflóa. Berum það saman við hlutverk Vestfjarðabátsins, sem bæði þarf að fara norður í Drangaál og suður fyrir Látrabjarg, og þykir ekki ofverkið hans, en það er helmingi viðáttu-meira svæði en 2 bátar eiga að annast hér í Faxaflóa. Ef þrjá báta þarf á Faxaflóa, þó að þeir eigi eitthvað að fara suður fyrir Reykjanes, þá væri ekki vanþörf á 4 bátum á Vestfjörðum. Það væri auðvitað ákaflega æskilegt, að við hefðum efni á að gera slíka bragarbót í landhelgismálunum til að fyrirbyggja, að sorfið sé eins að línuveiðimiðunum og nú er gert, en ég hef þá trú, að það megi nýta miklu betur þann skipakost, sem nú er við þetta starf. Vegna skipa, sem eru að veiðum frá Patreksfirði og fara allt suður fyrir Látrabjarg, fer María Júlía stundum suður fyrir Látrabjarg, og þar með á Breiðafjarðarsvæðið. Ég held þó, að ekki mætti treysta um of á hana, heldur yrði fyrst og fremst að breyta hlutverki þeirra báta, sem annast nú gæzluna á Faxaflóa, og það er skoðun mín, að þeir geti einnig annast gæzlu á Breiðafirði. Ég tel, að það sé ekki verið að leggja fyrir forstjóra Skipautgerðarinnar að framkvæma neina skrifstofurannsókn og sitz af öllu að sú rannsókn eigi að taka langan tíma. Hann á að gefa bátunum fyrirsmáli og sjá, hvort ekki er unnt að láta þá inn á hendi fullnægjandi gæzlu norður fyrir Snæfellsnes á sama hátt og þeir fara suður fyrir Reykjanes. Ef þetta gæfi ekki góða raun, þá kæmi til þess, sem við í meiri hl. fjvn. leggjum til, að þegar í stað verði fenginn bátur til að taka þarna að sér gæzluna, en það verði ekki gert fyrr en sýnt er, að það er ekki hægt með þeim skipakosti, sem fyrir er. (SÁ: Þegar vertíðin er búin.) Vertíðin er ekki búin, — en því kemur hv. þm. fyrst með þetta þegar 2 mán. eru liðnir af henni? (SÁ: Það eru ekki liðnir 2 mánuðir af henni, og þetta mál er búið að vera mánuð í meðferð þingsins.) Ég man nú ekki, hvað langt er síðan þetta var lagt fyrir fjvn. Nú er það sem sé mín skoðun, að sé það álit þingsins, að þrjú skip þurfi til gæzlu á sunnanverðum Faxaflóa, þá veiti ekki af 3—4 skipum á öllu Vestfjarðasvæðinu, þar sem mikill fjöldi skipa stundar veiðar á svæðinu frá Drangaál að Látrabjargi, og óvíska er eins mikil ásókn togara og í mynni Ísafjarðardjúps og úti fyrir ströndinni á þessu svæði. Það væri því engin goðgá, ef þetta verður samb., þó að fram kæmi krafa frá Vestfirðingum um aukna gæzlu fyrir Vestfjörðum, þar sem ásókn togara er jafnmikil og raun ber vitni, og getur ef til vill orðið til þess að eyðileggja afkomu fólksins á þessu svæði, sem byggir afkomu sína á því, að miðin séu ekki eyðilögð. Það er engan veginn svo, að meiri hl. fjvn. hafi tekið illa hinni seinkomnu till. hv. þm. Snæf., en hann vill aðeins, að sá varðskipastóll, sem nú er fyrir í landinu, sé vel notaður, og að þetta sé því aðeins gert, að reynslan sýni, að hann sé ekki nægilegur, og sú reynsla ætti að geta fengist á skömmum

tíma. Ég taldi, að ekki væri útilokað, að bátar þeir, sem sæju um gæzluna á Faxaflóa, gætu farið vestur fyrir Snæfellsnes og suður fyrir Reykjanes og gætu bætt við sig þeirri gæzlu, sem hér er farið fram á. En talið er, að stundum hafi orðið misbrestur á því, að bátar þessir væru notaðir sem skyldi. — [Fundarhlé.]

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég sé, að hv. flm. og hv. frsm. minni hl. eru hvorugur við. Ég vil ekki ræða þetta mál mjög mikið, en vil þó aðeins benda á nokkur atriði.

Hv. frsm. minni hl. sagði, að það hefði komið skýrt fram í viðræðum við forstjóra Skipautgerðar ríkisins, að ekki væri unnt að leyfa þeim skipum, sem nú stunda landhelgisgæzluna, víðara starfssvið en þau væru nú á. Ég minnst nú ekki, að þessi dómur félli í hv. fjvn., en það var einmitt rætt við forstjóra skipautgerðarinnar um það að reyna að haga landhelgisgæzlunni þannig að nota þessi skip, sem fyrir eru, sem best. Hins vegar sagði hann, að það væri landhelgisgæzlunni til hagsbóta að fá fleiri skip, og það er öllum ljóst. Hæstv. fjmrh. hefur í dag lýst fjármálaástandinu s. l. ár, þar sem glögg kom fram, að tekjuáætlun hefur tæplega staðizt og gjaldaáætlun farið fram úr, eins og venja er til, og brýndi hæstv. ráðh. það fyrir hv. þm., að nauðsynlegt væri til þess að geta haldið þeirri áætlun, sem gerð er á Alb. á hverjum tíma í sambandi við útgjöld og tekjur, að allir aðilar taki saman höndum um að afgreiða fjárl. með viturlegri áætlun og reyna síðan að standa utan um þá áætlun síðar meir. — Ég vil einmitt taka undir slíka aðvörun til alþm., og það er m. a. ein ástæðan fyrir því, að ég vil ekki að órannsókuðu máli vera með að auka útgjöld til landhelgisgæzlunnar, sem ef til vill eru ekki áætluð ríflegar á fjárl. en árið 1951, og þegar vitað er, að ýmsar greiðslur hljóta að koma, eins og hæstv. ráðh. benti á, þá er óvarlegt að stofna til þeirra, nema því nauðsynlegra teljist.

Ég vil einmitt í sambandi við þessa landhelgisgæzlu við Faxaflóa benda á, að ströndin umhverfis Ísland er um 800 mílur, og ef skipa ætti tveimur skipum á hverja 80 mílna strandlengju, eins og hér er gert í Faxaflóa nú, þá þyrfti hvorki meira né minna en 20 skip til landhelgisgæzlunnar við Ísland. Ef síðan á að bæta við 3 skipum, eins og hér er ætlað til að séu á milli Reykjaness og Öndverðaness, þá þyrfti 30 skip. Það er síður en svo, að ég sé að halda því fram, að þetta svæði þurfi ekki þessa gæzlu, og sérstaklega ef hægt er að fara inn á það svið að verja veiðisvæðið einnig utan landhelginnar, þá er sjálfsagt, að það veitir ekkert af þeim flota, sem hér ræðir um. En menn verða að gera sér það ljóst, að 30 skip kosta meir en 6 millj. kr., sem nú er áætlað í fjárlögum.

Ég tel því, að hv. flm. þáttill. hefði átt að vera þakklátur meiri hl. n. fyrir það að afgreiða till. eins og hún kemur frá meiri hl. n. Þar er ekki farið fram á neitt annað en það að athuga, hvort ekki sé hægt að skipuleggja landhelgisgæzluna betur en gert er, og ef það sýnist ekki vera hægt, þá láta að hans óskum. En

þetta finnst hv. flm. ekki nægjanlegt, og vildi ég gjarnan heyra frá honum, hvernig hann hugsar sér að uppfylla þarfir annarra fiskimanna í landinu.

Ég hef ekki heldur skilið forstjóra skipaútgerðarinnar svo, að Faxaflóabáturinn ætti að fara suður fyrir Grindavík, heldur ætti Ægir að verja svæðið frá Reykjanesi austur að Horni. Ég teldi það ekki goðgá, þó að bezta og hraðskreiðasta skipið, eins og Ægir er, skryppi suður fyrir Grindavík, og það sé sannarlega betur séð fyrir landhelgisgæzlunni á milli Reykjanes og Öndverðaness með 2 skipum, eins og þau eru nú, heldur en nokkurs staðar annars staðar á landinu. — En þegar þeir menn, sem hafa bezta landhelgisgæzluna og vilja engu af henni sleppa til þess að ljá náðúa sínum lið, — en það er meginsjónarmið hjá hv. frsm. minni hl., að hann vill engu taki sleppa af því, sem tekizt hefur að ná hér fyrir Faxaflóa, — þá er viðbúið, að slíkt geti orðið til þess að framkalla kröfur frá öðrum um slíka gæzlu, sem þá ekki heldur er hægt að neita um.

Ég vil í sambandi við þetta leyfa mér að benda á það, sem og kom fram hjá hv. frsm. minni hl., að annað skipanna í Faxaflóa er upptekið mjög við að draga bilaða báta að landi. En hver á meginsök á því? Hv. þm. Borgf. barðist fyrir því eins og ljón að draga úr þeim lærdómi, sem mönnum væri gert að skylda að kunna til þess að vera mótóristar á mótórbát. Nú er komið fram allt, sem ég sagði um það mál. Reynslan sýnir, að fyrir óhyggilega breyt., sem gerð var á löggjöfinni í sambandi við mótórvélstjóra, eru skipin eins og hráviður úti um allan Faxaflóa. Það er engin úrbót að fjölga skipum til að hirða þau upp, heldur verður að gera meiri kröfur til þeirra manna, sem hugsa eiga um vélarnar. Ég held, að hv. fjhn. hafi sýnt fulla viðleitni til þess að bæta úr þessu ástandi með sínum till. Ég tel, að það þurfi ekki að liða langur tími, þar til fæst úr því skorið, hvort hægt er að skipuleggja strandgæzluna með þetta fyrir augum. Ég geri ráð fyrir, að leitað verði álits um það til Skipaútgerðar ríkisins. Hæstv. dómsmrh. og hæstv. fjmrh. gera út um það við forstjóra skipaútgerðarinnar, hvort nauðsynlegt sé að gera þetta. Sannfæri hann þá um það, að það sé nauðsynlegt, þá verður bætt við skipi. Hins vegar munu þeir að sjálfsögðu reyna að fá hann til þess að breyta um og hafa betri hátt á þessum málum en verið hefur.

Nýtt strandferðaskip kemur til landsins að vori eða sumri, og væntanlega bætir það úr í framtíðinni, þó að það auðvitað komi ekki að gagni á þessari vertíð, og verður þá væntanlega hægt að skipuleggja landhelgisgæzluna betur á næsta ári. En ég vænti þess, að hv. alþm. felli aðaltill., en samþ. þá till., sem n. leggur hér fram, vegna þess að í henni felst fullkomin sanngirni annars vegar, og hins vegar í fullu trausti á þeirri ríkisstj., sem nú ríkir, að hún hefjist handa til að skipuleggja ferðir strandbáta eða leigja nýja báta til þess.

Í sambandi við það að leigja bát, þá tekur það tíma og kostar mikið fé að gera þá gæzlufæra. Það þarf að setja í þá einhvern byssu-

hólk og ráða menn til þessa verks, og mér þykir líklegt, að þeir bátar, sem hæfir eru til strandgæzlu, séu komnir í annað starf, og þarf þá að kippa þeim út úr því starfi. Það hefði sannarlega átt að hugsa um þessi mál fyrr en nú. — Það er aðeins eitt atriði, sem kom fram hjá hv. frsm. minni hl. sem rök fyrir því, að ekki mætti draga úr landhelgisgæzlunni hér í Faxaflóa, og það var, að Sæbjörg væri ekki við starf, og ættu þessi skip, sem eftir væru, að víkka út sitt gæzlusvið. En sé það svo, þá er það að sjálfsögðu í verkahring skipaútgerðarinnar að ráða skip í hennar stað, og þarf enga þáttill. til þess að samþ. það.

Ég skal svo ekki ræða þetta frekar. Ég legg til, að till. meiri hl. n. verði samþ. eins og hún liggur fyrir.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Ég vil aðeins benda á þann misskilning, sem kom fram í ræðu hjá hv. formanni fjvn. og hv. 6. landsk. þm., sérstaklega í sambandi við það, að þyrfti mörg skip til landhelgisgæzlunnar við Breiðafjörð. Það var þeirra skoðun, að það þyrfti 20 skip. Málið er ekki þannig, því það þarf að hafa landhelgisgæzlunni eftir því, sem þörf er á hverjum tíma á þessum stöðum, og þess vegna er þáttill. mín fram kominn. Við álitum, að við Breiðafjörð þurfi sérstaklega að hafa landhelgisgæzlu með höndum þessa mánuði, eða aðallega á vertíðinni frá byrjun febrúar til maíloka. — Hv. 6. landsk. var að minnast á það, ef það ættu að vera tvö gæzluskip í Faxaflóa, þá þyrfti fjögur skip á Vestfirði miðað við strandlengju. Það er mesta villa að fara eingöngu eftir strandlengjunni, það kemur margt til greina. Í öðru lagi hlýtur það líka að fara eftir því, hve mörg skip eru að veiðum á hverjum stað. Það segir sig sjálft, að það þarf töluvert mikla landhelgisgæzlu hér í Faxaflóa, og ekki einungis til þess, heldur líka til að aðstoða bátana, sem hér eru að veiðum. Það er meira en það eitt, sem þarf að taka til greina, hvað strandlínan er löng. Það, sem ég benti sérstaklega á, er, að nauðsynlegt sé, að landhelgisgæzlunni sé hagað eftir því, sem þörf er á hverjum tíma. Þess vegna er ég dálítið undrandi yfir þeim mætu mönnum, sem skipa meiri hl. fjvn. í þessu máli, hvað þeim liggur í léttu rúmi, hvernig fer um afgreiðslu þessa máls, þó svo að þeir segi, að þeir skuli að lokinni rannsókn, ef skipin, sem nú eru fyrir hendi til gæzlunnar, geta ekki annazt gæzlu við Breiðafjörð og sunnan Snæfellsness, fá leigt skip til landhelgisgæzlunnar.

Eins og ég tók fram áðan, þá er ég hræddur um, að sú rannsókn taki það langan tíma, að vertíðinni við Breiðafjörð verði lokið, þegar loksins verður komizt að raun um, að nauðsynlegt sé að leigja slíkan bát til landhelgisgæzlunnar við Breiðafjörð. — Ég skal svo ekki hafa orð mín fleiri, vona, að hv. alþm. viðurkenni nauðsyn þessa og að þáttill. á þskj. 583 verði samþ. eins og hv. minni hl. fjvn. hefur lagt til.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fram haldið söðari umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 711 samþ. með 23:7 atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 27:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 749).

17. Skömmun á byggingarvörum.

Á deildafundum 14. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um afnám skömmunar á byggingarvörum o. fl. [92. mál] (A. 157).

Á 13. fundi í Sp., 15. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 17. og 19. fundi í Sp., 22. og 29. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var till. enn tekin til einnar umr. (A. 157, 199).

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég þarf ekki að vera mjög langorður um þessa till., því að hún er í rauninni endurtekning á till., sem ég flutti á síðasta þingi og var þá vísað til allshn., en náði ekki að koma undir þetta mál. Ég fullyrði í þinginu. Í grg. á þskj. 157 er vel frá því sagt, hverjar ástæður eru fyrir því, að vér flm. þrír, sem þar erum tilgreindir, hv. þm. Borgf., hv. 7. þm. Reykv. og ég, flytjum þetta mál. Ég fullyrði í stuttu máli, að hafi verið þörf á því að hreyfa þessu máli á síðasta þingi, þá er sú þörf enn brýnni nú orðið. Þessi afskipti fjárhagsráðs af minni háttar framkvæmdum hafa að mínum dómi og marga annarra sára litla þýðingu fyrir þjóðarbúskapinn, en hins vegar oft mikla þýðingu fyrir einstaklinginn og jafnvel örlagaþrungna þýðingu fyrir einstaklinga þá, sem eftir landslögum og siðferðisreglum þurfa að koma upp heimilum og vinna þannig að eflingu þjóðfélagsins. Þeir eru á margan hátt í gegnum þessar fjárhagsráðsráðstafanir í smáatriðum hindraðir í því að koma sér fyrir eins og guðs og manna lög standa til. Ég er hér með ekki að segja, að fjárhagsráðsafskipti og fjárfestingarkontrol á stærri hlutum geti ekki verið rétt eða nauðsynlegt, á það legg ég engan dóm, en við flm. höldum okkur við smærri fjárfestingu í þessu plaggi á síðasta þingi eins og nú. Ég vona, að hv. þm. skilji þann tilgang, sem hér liggur til grundvallar, og að þeir meti rétt þær ástæður, sem eru fyrir þessum þörfum, og veiti þessu máli brautargengi gegnum þingið, þannig að við losnum við eitthvað af þeirri garnaflækju, sem allir eiga við að búa í þessu framkvæmdaatriði, sem hingað til hefur ekki verið látið heyra undir opinber afskipti fyrr en með l. um fjárhagsráð, og var þó þegar í upphafi gert ráð fyrir því í þeim l., að þessu mætti breyta, þann-

ig að ganga mætti fram hjá þessu í smáatriðum. Fjárhagsráð hefur þar með innleitt það ástand í þessum málum, sem gerir allan þorra manna andvigan fjárfestingarleyfum yfir höfuð, sem þó ekki þarf að vera, ef þessu hefði verið hóflega beitt. Ég býst við, að hæstv. forseti fresti umr., og vænti ég þess, að málinu verði vísað til allshn.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég á hér litla brtt. á þskj. 199 við þessa till. Hún gengur út á það, að í staðinn fyrir orðin „afnema nú þegar skömmun á byggingarvörum“ komi: gefa nú þegar frjálsan innflutning á byggingarvörum. — Ástæðan til þess, að ég flyt þessa brtt., er sú, að það hefur komið fram, um svipað leyti og þessi þáttill., frá meiri hl. fjhn. Nd., frv. um breyt. á l. um fjárhagsráð. Það frv. var mjög svipað till., sem fjhn. Nd. flutti á síðasta þingi, og það frv. gengur út á það, að það skuli vera heimilt að byggja smábúðir án fjárfestingarleyfis. Þetta frv. er þegar gengið í gegnum Nd. og komið til Ed., og ég býst við, að það sé í fjhn. þeirrar d. Þau lagafyrirmæli, sem felast í þessu frv. á þskj. 170, eru þess vegna að nokkru leyti sama eðlis og síðari hluti þeirrar þáttill., sem hér liggur fyrir. En auðvitað er það kostur að fá lagafyrirmæli um þetta í staðinn fyrir aðeins þál. með ósk til ríkisstj., þannig að mér finnst þess vegna, að það frv., sem nú liggur fyrir þinginu, ætti að ganga rólega gegnum þingið. En ástæðan til þess, að ég flyt brtt., er sú, að fyrst svona er komið, eins og hv. þm. Vestm., hv. 1. flm., lýsti hér áðan, að nauðsynlegt er að afnema þessar hömlur, þá finnst mér hægt að stíga stærra spor með þeirri þáttill., sem hann hefur hér flutt, og þess vegna hef ég gert þessa brtt., að í staðinn fyrir orðin „afnema nú þegar skömmun á byggingarvörum“ komi: gefa nú þegar frjálsan innflutning á byggingarvörum. — Það er dálítill munur á þessu tvennu. Með því að afnema skömmun á byggingarefni, en gera innflutninginn ekki frjálsan, þá er raunverulega verið að setja skömmunina úr höndum fjárhagsráðs yfir til þeirra fáu manna, sem nú flytja inn byggingarefni, þannig að í staðinn fyrir fjárhagsráð verða það einstakir menn og einstakar verðlanir, sem fá í sínar hendur skömmun á byggingarvörum raunverulega eftir sínum geðþóttum, og þetta býst ég við, að sé alls ekki meiningin hjá hv. flutningsmönnum. Það getur ekki verið meiningin hjá þeim, að t. d. timburiunflytjendur hér í Reykjavík fái einhverja einokunaraðstöðu með byggingarefni. Ég þykist vita, að tilgangurinn hjá þeim sé að fá frjálsa verzlun með byggingarefni og þeim hafi aðeins ekki þótt fært, vegna þeirrar almennu stemningar undanfarið, að miða herra en þetta. Min meining er raunverulega að laga þá óánægju, sem hv. 1. flm. gat um, og að það sé virkilega hægt að fá samþ. á Alp. ákvörðun, sem gefur frjálsan innflutning á byggingarefni, og mín meining með því er, að menn hafi rétt til þess að kaupa og flytja vörur út úr landinu og byggingarefni inn. Ég get ekki séð, að fyrir þessa þjóð sé það undir nokkrum

kringumstæðum skaðlegt, að byggingarefni sé flutt til landsins, og ég veit, að við gætum fengið nóg af byggingarefni fyrir þær vörur, sem menn hafa ekki fengið að selja úr landinu nú. Ég álit þess vegna sjálfsagt að freista þess, hvort Alþ. vill ekki stiga það spor að gefa frjálsan innflutning á byggingarefni, og þess vegna hef ég lagt þessa till. fram, sem hér liggur fyrir, og vona, að hv. n. taki þetta fyrir til athugunar með velvilja, og eins vil ég vona, að hv. flm. taki þessari till. vel, því ég hygg, að það sé einmitt þetta, sem raunverulega vakir fyrir þeim með þeirri till., sem þeir hafa flutt.

Umr. frestað.

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var fram haldið einni umr. um till.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þegar svo var komið máli, að umr. var frestað, þá hafði ég að visu lokið framsögu minni og hv. 2. þm. Reykv. hafði talað fyrir brtt., sem hann lagði þá fram. Ég hafði gert það að till. minni, að málinu yrði vísað til hv. allshn., en þá var umr. frestað, og veit ég ekki, hvort nokkrir voru þá á mælendaskrá eða hvers vegna sú frestun var gerð. Ég hef ekkert nýtt fram að færa í þessu máli nú, en vil aðeins leyfa mér að æskja þess, að það megi hljóta þinglega afgreiðslu og tekið verði til, þar sem frá var horfið.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 157, n. 624, 199, 648).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þessi till. til þál. um afnám skömmtnunar á byggingarvörum o. fl. er flutt hér á Alþ. löngu fyrir áramót, og fór hún í svipaða átt og frv., sem Nd. var búin að afgr. og er komið til Ed., en stendur þar fast að sögn forseta samkv. ósk einhverra úr ríkisstj. Ég vil geta þessa þegar í upphafi, vegna þess að ég heyrði það á ýmsum dm., að þeir kusu heldur, að frv. gengi fram heldur en þáttill. Nú hefur allshn., sem hafði þetta mál til meðferðar, athugað það og leggur til, að þessi þáttill. á þskj. 157 verði samþ. án breyt., eins og sést á þskj. 624.

Allshn. leitaði umsagnar fjárhagsráðs um till., og lagði það að visu á móti samþykkt hennar, en byggði andmæli sín svo að segja eingöngu á því, að með samþykkt till. yrði aðstaða ráðsins til að gera grein fyrir meðferð svokallaðs mótvirðissjóðs torvelduð og ekki nægilega tryggilega séð fyrir dreifingu á byggingarvörubirgðum þeim, sem fyrir hendi eru. Í þessu sambandi og án þess að vefengja á nokkurn hátt góðan tilgang fjárhagsráðs er vert að athuga, að þegar l. um fjárhagsráð voru upphaflega sett, þá var heimilað að hafa undanþegnar

þessar smábúsabyggingar, sem hér um ræðir. En fjárhagsráði þótti handhægara, enda hefur það heimild til þess, að fela það líka í sína ráðstöfun allt saman, en þó er heimildin, sem þeir hafa notað og er í l., byggð á því, að fjárhagsráð telji, að þessar framkvæmdir, sem máttu vera lausar og frjálsar, feli í sér óeðlilega soun á vinnu og efni. Það er náttúrulega svo að segja tómmt mál að tala um, að innan um allar þær stórhýsabyggingar, sem hér hafa fram farið, þá geti það talizt óeðlileg soun á vinnu og efni, að menn, oft og tíðum mest af eigin rammleik, komi upp yfir sig smábúðarhúsum. En fjárhagsráð hefur tekið þá afstöðu að hafa þessa skoðun til þess að hafa heimild til þess samkv. l. að hafa íhlutun um þessi minni íbúðarhús. Meiri hl. allshn. hefur ekki getað fallizt á röksemdir fjárhagsráðs í þessu. Það er einu sinni svo um þessar stofnanir, að þeim finnst, þegar þær hafa ráð á hlutunum, að himinn og jörð forgangi, ef eitthvað gangi undan krúnu þeirra í þessum efnum; þess vegna má alltaf reikna með, að það sé ekki hægt að taka það sem einvaldan úrskurð, þó að ráðið sé á þessari skoðun. Hitt er vitað, að það hefur verið svo að segja þjáningarefni fyrir hina smærri borgara þessa lands á ýmsum stöðum utan Reykjavíkur, hvað mikil flækja af höftum hefur vafizt um fætur þeirra við það fyrir-tæki, sem er eðlilegast af öllu eðlilegu, að koma upp yfir sig smábúðarhúsum eins og gerast hjá öllum almenningi, og ég þykist vita, að ég standi ekki einn uppi með þann vitnisburð sem þm. að hafa orðið í mörgum tilfellum að berjast fyrir því að fá þessi leyfi í gegn. Það er víða svo úti um land, að menn leggja sérstaka áherzlu á að geta unnið að byggingum sínum að haustinu, þegar slaknar á um stóratrúð, og þannig sparað sér mikið fé með því að vinna sjálfir mikið við byggingarnar. Þannig er það þar, sem ég er kunnugastur, og ég ætla, að þannig sé víða.

Ein ástæðan, sem kom fram frá þm., sem ekki vildi aðhyllast niðurstöður meiri hl., var sú, að hann væri hræddur um, að þessar smærri byggingar, eða þeir, sem að þeim stæðu, yrðu útundan um að afla sér efnis, ef skömmtnun yrði afnumin. Það lítur óneitanlega þannig út af sjónhendingu, ef við litum á reglurnar, að þetta gæti átt sér stað. Ég leitaði umsagnar ýmissa byggingarmeistarar um þetta, fyrir utan þá persónulegu reynslu, sem ég hef af einstaka tilfellum, og ég hef jafnan orðið þess var, að þeir gera ekki mikið úr því, að það væri ómögulegt fyrir þessa menn að afla sér byggingarefnis án aðstoðar fjárhagsráðs, og ýmsir menn hafa á 1—2 árum víðað að sér sementi, járn og timbri, þannig að oft hefur ekki staðið á öðru en því, hvort þeir yrðu lögbrjótar fyrir að grafa fyrir kjallaranum eða ekki. Ég geri þess vegna heldur lítið úr þeirri mótbáru, en það var einasta mótbáran á móti þessari till., sem kom fram innan n.

Ég hef ekki séð neitt minnihl.-álit koma fram og get því ekki gert það að umræðuefni, en brtt. frá hv. 2. þm. Reykv. var til athugunar í n. jafnhliða aðalmálinu, og skal ég aðeins minnst

á hana. Hún gengur í þá átt að afnema ekki einungis skömmtn, heldur gefa innflutning á byggingarvörum frjálsan. Ég hefði fyrir mitt leyti, og ég held að fleiri séu á þeirri skoðun, talið mjög æskilegt, að svo gæti orðið, en það er alltaf verið að láta hilla undir það nú hjá ríkisstj., að það eigi að gefa svo og svo mikið frelsi í verzluninni. Þetta gengur frá viku til viku, og maður hlýtur að leggja trúnað á, að það sé einhver meining í því, og þá er ekki ólíklegt, að hið helzta og fyrsta, sem gefið væri frjálst, væru einmitt þessar vörur, sem þarf til bygginga, og það var með þetta fyrir augum, að við töldum ekki rétt að taka svo djúpt í árinna í þessari till. eins og hv. 2. þm. Reykv. hefur hér lagt til, þó við höfum fulla samúð með hans skoðun í þessu efni. Ég veit ekkert, hvað hæstv. ríkisstj. hyggst fyrir í þessu, en ég hlýt að leggja trúnað á, að þetta frelsishjal beri ávöxt, og þá tel ég líklegt, að það mundi beinast að þessum vörum.

Ég held, að það væri bara til góðs að slaka til í höftum um þessar byggingar, sem hér eru nefndar, og þessi till. takmarkar sig við þær byggingar einar, sem þarna eru settar í 1. um fjárhagsráð upphaflega og menn töldu að mundu geta fengið að vera í friði, þó þær yrðu það ekki. Það er vitað, að þrátt fyrir það, hvað erfitt er að fá leyfi til þess að byggja fyrir ýmsa, jafnvel þessi smáhús, þá hafa á sama tíma verið í uppsiglingu töluvert glæsilegar húsbýggingar, og þegar maður horfir á það og viðurkennir svo þau vandræði, sem ýmsir eiga við að búa, sem vilja stilla sínum kröfum í hóf, þá finnst mér, að það sé ákaflega erfitt að standa á móti því að greiða fyrir þeim, sem hér eiga hlut að máli.

Á þskj. 648 er brtt. frá hv. þm. V-Húnv. um að bæta við till. eins og þar segir. Hann gengur þar út frá, að innflutningur á þessu efni geti verið háður innflutnings- og gjaldeyrisleyfum, og vill láta þau hús, sem talin eru í 1. málsg., sitja í fyrirrúmi um leyfi fyrir timbri, sementi, járn og fleira, sem þarf til byggingar húsanna. Ég sé ekki annað en að á bak við þessa brtt. felist nákvæmlega sami tilgangurinn eða sama hugsunin og er í upphaflegu till., þó ég hafi ekki haft tækifæri til að bera hana undir með nm. mína, og ég segi það sem mína persónulegu skoðun, að ég hef ekki neitt á móti því, að hún sé samþ.

Ég ætla þá að ég hafi gert nægilega grein fyrir þessu fyrir hönd meiri hl., og ég hef gert grein fyrir því, af hvaða ástæðum meiri hl. tók ekki upp brtt. hv. 2. þm. Reykv. á þskj. 199. — Ég vil svo vænta þess, að hæstv. Alþ. geti fallt á sama sjónarmiðið eins og hér liggur fyrir í till. og áliti meiri hl. sem og í brtt. á þskj. 648, sem ég hygg, að sé til tryggingar því, hvernig sem allt veltist með frelsi eða ekki frelsi í þessum innflutningi, að þá verði sérstakt tillit tekið til þarfa þeirra, sem eru í rauninni að koma upp yfir sig nauðsynlegum íbúðarhúsum fyrir sig og sína fjölskyldu.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Í sambandi við þessa afgreiðslu till. verður ekki hjá því

komizt að athuga, hvernig ætlunin er að ganga frá þessu máli. Þessi þáltill. er 92. mál og kom fram fyrir júl. Eins og hv. þm. Vestm. tók fram, kom um líkt leyti fram frv. í Nd., þar sem festa átti í lög að mestu leyti það sama og segir í þáltill. Ég þykist skilja, meðal annars af ræðu hv. þm. Vestm. og af afgreiðslu meiri hl. allshn. á þáltill., að ekki sé von um, að frv. verði nú afgr. á Alþingi. Mér skilst, að það sé vilji fyrir hendi hjá meiri hl. allshn., sem verður að finna útrás með því að láta sér nægja að samþykkja þessa till. Það er augljóst, að allir fylgja þessari till. Allir hefðu kosið að ákveða þetta með lögum, og álit ég það æskilegt.

En mér virðist svo, eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, að það séu ákveðin öfl utan þingsins, sem sporna við þessari afgreiðslu. Frv. um þetta efni var flutt af meiri hl. fjhn. Nd. og afgr. til Ed. með öllum greiddum atkv. gegn einu. Var það afgr. til fjhn. Ed. 17. jan. Nú er upplýst, að þetta frv. standi fast samkv. ósk ríkisstj. Það virðist, að hinn ótvíræði þingvilji til að gefa byggingu frjálsa, fái ekki notið sín. Frv., sem hefur þingvilja, stendur fast vegna óskar ríkisstj., án þess að gefið sé í skyn, að öll ríkisstj. standi á bak við. Það verður að kryfja málið til mergjar. Það sýnist sem það sé utanaðkomandi loppa að teygja sig inn í þingið til þess að skerða þær vonir, sem landsmenn hafa haft. — Ætla ég að leyfa mér að lesa upp kafla úr bréfi, sem fjárhagsráð sendi allshn. Sp., svo að það komi í ljós, hvers vegna ekki fæst afgreitt frumvarp, sem þingvilji er fyrir. Í þessu bréfi, sem hv. þm. Vestm. vitnaði í, dags. 13. janúar, segir, með leyfi hæstvirts forseta:

„Fjárhagsráði hefur skilizt, að vegna tilrauna til þess að fá að nota fé úr mótvirðissjóði verði að takmarka fjárfestingu við ákveðið hámark, og að það sé fullkomlega skilyrði fyrir því, að leyfi fáiist til þess að nota mótvirðissjóð. Ef farið væri eftir tillögu þessari, mundi það gera ómögulegt að sýna forráðamönnum mótvirðissjóðs fram á, hver fjárfestingin væri, þar sem takmarkanirnar næðu aðeins til hluta hennar.“

Ég vil biðja hv. þm. að athuga, að þegar fjárhagsráð tekur svo ákveðið til orða viðvikjandi þessari till., leiðir af sjálft sér, að sömu mótbárum er beitt af hálfu fjárhagsráðs viðvikjandi frv. í Ed., sem mundi skera úr um þetta mál, og vafalaust er þeim beitt í enn ríkari mæli á bak við tjöldin. Nú vil ég biðja hv. þm. að taka eftir, hvað fjárhagsráð segir í raun og veru í þessum setningum, sem ég las. Það segir og upplýsir þingheim um, að gerðar hafi verið tilraunir til þess að fá að nota fé úr mótvirðissjóðnum. Þær tilraunir hafa ekki verið gerðar hér á Alþingi, sem er sá aðili, sem samkv. lögum á að ráða yfir sjóðnum. Þessar tilraunir hafa verið gerðar annars staðar, menn þurfa ekki að fara í grafgötur um það. Tilraunir hafa verið gerðar til þess að fá samþykki frá Washington, eða deild Marshalla-stöðarinnar í Washington viðvikjandi notkun á fénu. Með öðrum orðum eru gefnar upplýsingar um, að áður en málið var lagt fyrir Alþingi, eru gerðar tilraunir til þess að semja við yfir-

boðara Alþingis um það, hvernig Alþingi megi nota mótvirðissjóðinn.

Þessir háu herrar hafa einnig upplýst, að skilyrðið sé, að árleg fjárfesting sé takmörkuð við ákveðið hámark. Eða m. ö. o. innan takmarka, sem þessir aðilar setja sem skilyrði fyrir því, að mótvirðissjóður sé notaður. Þannig liggja þau skilyrði fyrir gagnvart Alþingi og ríkisstj., að þau beygi sig undir ákveðið hámark, ef leyfi á að fást til þess að nota fé, sem er í íslenskum banka. Það er auðséð, hvað veldur því, að fjárhagsráð reynir að draga úr fjárfestingunni og segir, að ef farið sé eftir þáttill, mundi það gera ómögulegt að sýna forráðamönnum fram á, hver fjárfestingin væri. — Hverjir eru forráðamenn mótvirðissjóðs? Þeir eru samkv. íslenskum lögum Alþingi, þingmennirnir. Aftur á móti eru það aðrir forráðamenn mótvirðissjóðs, sem fjárhagsráð talar um. Eftir íslenskum lögum eru forráðamennirnir þingmenn, en eftir skilningi fjárhagsráðs er það viss nefnd manna í Washington. Fjárhagsráð virðist líta á erlenda menn sem forráðamenn sjóðs, sem Íslendingar hafa lagt fram og er í íslenskum banka og ekki má nota nema með samþykki Alþingis. Þannig er komið álit þessarar stofnunar. Ég býst við, að því fjárhagsráði, sem þykist hafa svo stórt vald á bak við sig, virðist sem það geti talað alldjarft. „Ef farið væri eftir tillögu þessari, mundi það gera ómögulegt að sýna forráðamönnum mótvirðissjóðs fram á, hver fjárfestingin væri, þar sem takmarkanirnar næðu aðeins til hluta hennar.“ M. ö. o. segir fjárhagsráð við Alþingi, að fjárhagsráð geti ekki tekið að sér að sýna þeim fram á, að staðið hafi verið við ákveðin skilyrði, það geti ekki haft umsjón með þessum málum fyrir hönd erlendra aðila í Washington. Ef einhverju er sleppt undan valdi fjárhagsráðs, þá þýðir það, að það geti ekki ábyrgzt, að staðið sé við þau skilyrði, sem forráðamenn mótvirðissjóðs í Washington hafa sett. Við vitum vel, að fjárhagsráð hyggst hafa sterka aðstöðu. Ef Alþingi ætlar að samþykkja lög eða þál., hótar fjárhagsráð með því, að það geti þá ekki sannfært forráðamennina í Washington um, að haldin séu sett skilyrði. (HV: Stendur heimilisfangið Washington?) Nei, en það er greinilegt, við hverja er átt. Er það alvarlegt mál, sem er á ferð. Við verðum að gera upp við okkur, hvort við viljum, að Alþingi hafi rétt til að setja lög og stjórna landinu, eða aðrir menn, utan landsteinanna. Mér sýnist, ef fjárhagsráð þykist svo sterkt, að það geti talað svona við Alþingi, og þykist geta sett því stólinn fyrir dyrnar, að hægur vandi sé að setja ríkisstj. stólinn fyrir dyrnar. Það eru til lög varðandi það, að íslenska ríkisstj. hlýði Alþingi. Ég vil vekja athygli hv. þm. á því, að Alþingi er löggjafarþing og hefur vald til að setja lög og fyrirskipa ríkisstj., hvað hún eigi að gera. Eða er Alþingi að beygja sig fyrir utanaðkomandi áhrifum, fyrir áhrifum fjárhagsráðs? Hvað þýðir það? Að þingmenn séu að beygja sig þannig, að þeir megi ekki setja lög, sem þeim þykir réttast og fólkið óskar helzt — að Alþingi sökkvi niður í það að verða ráðgefandi þing, en ekki löggjafarþing. Við skulum athuga það, að við

stöndum ekki í sporum forfeðra okkar, sem urðu að láta sér nægja að skrifa frámar bænarskrár til Danmerkur og áttu meira að segja erfitt með að koma þeim, vegna þess að þeir gátu ekki treyst embættismönnum. Við alþingismenn stöndum í þeirri stöðu að geta sett lög, höfum vald til þess. Ég held þess vegna, að það sé óhjákvæmilegt við meðferð þessarar till., að við gerum okkur ljóst, hvort við eigum að setta okkur við það hlutskipti, sem fjárhagsráð og forráðamenn þess skammta okkur.

Nú vil ég athuga út frá lögum um fjárhagsráð, hve mikla heimild það ráð hefur að lögum til þessara afskipta. Það eru til lög um fjárhagsráð, því það heyrir enn þá undir íslensk lög, þótt það álit sig hafa erlenda yfirboðara, og eru þau lög mjög ákveðin. Allt það vald, sem fjárhagsráði er fengið, byggist á þeim lögum. Í 2. gr. laga um hlutverk fjárhagsráðs segir:

„Fjárhagsráð miði störf sín við eftirfarandi: 1. að öll framleiðslugeta sé hagnýtt til fulls og öllum verkfærum mönnum tryggð næg og örugg atvinna.“ Þetta er fyrsta skilyrðið, sem fjárhagsráð á að miða störf sín við. Og í 8. lið 2. gr. segir: „að húsnæðisskortur og heiluspillandi íbúðum, hvar sem er á landinu, verði útrýmt með byggingu hagkvæmra íbúða“. M. ö. o., þá er vald fjárhagsráðs bundið við það, að það tryggi öllum verkfærum mönnum næga og örugga vinnu og vinni að útrýmingu heiluspillandi íbúða á Íslandi. Ef fjárhagsráð notar þetta vald sitt til þess að takmarka innflutning byggingarefna og neita um byggingarleyfi og miðar við annað sjónarmið en felst í 2. gr., er það brot á lögum. Ég leyfi mér að spyrja, hvort þm. finnist, að atvinnuleysjð, sem nú þjáir reykvíska verka- og iðnaðarmenn, ekki sít byggingariðnaðarmenn, sé í samræmi við þau ströngu lagafyrirmæli, sem Alþingi hefur gefið fjárhagsráði, og hvort húsnæðisleysið, sem fer sívaxandi, og húsaþýggingar, sem fer fækkanði vegna aðgerða fjárhagsráðs, sé í samræmi við 8. lið 2. gr., sem fjárhagsráði var skylt að miða störf sín við. Fjárhagsráð upplýsir sjálft í þessu bréfi, sem ég las, að það miði öll störf og leyfisveitingar við annað. Það upplýsir, að það miði þau við að fullnægja skilyrðum, sem erlendur aðili setur um, hve mikil fjárfesting skuli vera á Íslandi. Það miðar ekki störf sín við að tryggja öllum atvinnu og fyrirbyggja húsnæðisleysi, heldur miðar þau við, að það geti gert erlendum mönnum grein fyrir, hvernig það takmarki fjárfestinguna og gæti þess, að hún fari ekki yfir ákveðið hámark. Það hámark er miðað við, að atvinnuleysi og húsnæðisskortur aukist. Það víta allir, hvaða hámark þetta er, — þetta hámark fjárfestingar miðast við að tryggja svo og svo mikið atvinnuleysi og svo og svo mikið húsnæðisleysi í landinu. Það er það skilyrði, sem þessir amerísku yfirboðarar setja, og það jafnvægi, sem fjárhagsráð talar um og notar í viðtölum við fulltrúa frá bæjarstjórn Rvíkur og miðast við að viðhalda svo og svo miklu atvinnuleysi í landinu.

Fjárhagsráð hefur með bréfi því, sem það hefur nú sent allshn., viðurkennt, hvernig það

brýtur lagafyrirmæli, sem Alþingi hefur gefið, og hagar sínum störfum eftir fyrirskipun manna erlendis frá til að fullnægja skilyrðum, sem þeir setja um, hvernig Íslendingar megja ráðstafa íslenskum sjóðum.

Okkur er það öllum ljóst, ekki sízt öllum þeim, sem muna þá tíma, er atvinnuleysi var á Íslandi, og sjá með hryllingi fram á, að þeir tímar eru að koma aftur, — er það ljóst, hvað það þýðir að skipuleggja atvinnuleysi. Það þýðir að skipuleggja neyð, skipuleggja eynd, skipuleggja hungur, og það hefur verið gert með þeim árangri, að þegar er farið að sverfa að fjölda alþýðufólks í landinu. Þegar Alþ. Íslendinga er svo ótvírætt húið að láta sinn vilja í ljós, í fyrsta lagi til að semja lög, og í öðru lagi til að samþ. þáttill, þá fáum við þessar kveðjur frá stofnun, sem telur sig þess umkomna að setja sig yfir sjálft Alþ. og fara í fjölda af sínum ráðstöfunum þvert ofan í vilja þess. Ég held, að það sé sannarlega tími til kominn að stinga hér við fótum. Alþingi Íslendinga var að afnema húsaleigulög í fyrria. Ég býst við, að þeir menn, sem hæst töluðu um að fá þau afnumin, hafi sjálfir haldið, að ekki liðu nema nokkrar vikur frá því að þau væru afnumin til þess, að byggingarstarfsemi yrði gefin frjáls á Íslandi, og ég vil vekja eftirtekt hv. þm. á því, að það er algert brot á öllum mannréttindum, ef hægt er fyrst að fleygja manni út úr húsi og banna honum svo að byggja yfir sig, en þetta er ástandið, sem nú ríkir á Íslandi. Þetta er það sama og að meina manni að lifa, en þetta er það, sem gert er, svo framarlega sem ekki verða gerðar þær breytingar, sem farið er fram á í frv., sem er í Ed., og það, sem ég óttast í sambandi við þessa þáttill, er, að hún verði aðeins fróm ósk Alþingis, sem ekkert verður gert með.

Ég veit ekki og ætla mér ekki heldur að fara út í, hvað þeim mönnum gengur til, sem stjórna þeim ráðstöfunum, sem fjárhagsráð nú vill að gerðar séu með sinni afstöðu, bæði gagnvart þessari þáttill. og lagafrumvarpinu, sem nú er í Ed. Ég skal ekkert um það segja, hvort það er aðeins svona takmarkalaust skilningsleysi á liðan fólksins hjá þeim hálaunuðu embættismönnum hér í Reykjavík, sem hafa ekki hugmynd um, hvernig alþýðu manna liður, og geta ekki sett sig inn í, hvað það er að svelta, eða hvort þeir gera sér ekki ljóst, að verið er að niðast á smælingjum með því að meina þeim um tvennt í senn, að vinna fyrir sér og byggja yfir sig. En þegar svo er komið, eins og nú er í einu þorpi á Íslandi, að í jan. s. l. hafði fjölskyldufaðir þar að meðaltali 68 kr. til að framfleyta hverjum einstakling fjölskyldu sinnar, eins og kom í ljós við síðustu rannsókn á Bíldudal, þá geta menn séð, hvernig ástandið er í okkar landi. Þegar meiri hl. Alþ. vill skapa hér frelsi, — og það gat enginn efazt um, sem heyrði ræðu hv. frsm. allshn. áðan, hver vilji Alþingis er, — þá er hart, að við skulum ekki geta gefið þeim vilja það form, sem við getum verið öruggir um, að gildi með þjóðinni.

Hv. þm. Vestm. minntist á þá brtt., sem ég flyt við þessa þáttill. um, að í stað orðanna:

„afnema nú þegar skömmtun á byggingarvörum“ komi: að gefa nú þegar frjálsan innflutning á byggingarvörum. — Hv. allshn. hefur ekki þótt rétt að ganga inn á þá till. að svo stöddu, vegna þess að vonir stæðu til, að hæstv. ríkisstj. gefi allmargar vörur frjálsar nú á næstunni, og hv. þm. Vestm. sagði, að hann gengi út frá því, að byggingarefni yrði eitt hið fyrsta, sem gefið yrði frjálst, og ég þykist vita, að hann mæli þar ekki aðeins fyrir sína hönd, heldur fyrir meiri hl. n., enda hefur sú skoðun komið skýrt í ljós við meðferð þingsins á þessu máli. En þó að það sé enginn efi, að það er þingvilji, að ríkisstj. gefi innflutning byggingarefnis frjálsan hið fyrsta, þá leikur mér grunur á, að vilji ríkisstj. sé allur annar. Það er rétt, að það hefur sézt hilla undir, að eitthvað yrði gefið frjálst, en það gengur mjög hægt. Hvað hugsar hæstv. ríkisstj. nú? Eftir þeim upplýsingum, sem hún hefur gefið á fundum útgerðarmanna, hugsar hún sér alls ekki að gefa byggingarefni frjálst; byggingarefni á að vera eitt af því, sem eftir sem áður heyrir undir fjárhagsráð. Fjárhagsráð á eftir sem áður að geta hindrað menn í að byggja og minnka atvinnu þeirra, sem við byggingar vinna. Ég held, að engin fróm ósk eða samþykkt þáttill. frá okkar hálfu fái ráðið við þann vilja hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráðs. Ég er hræddur um, að ekkert nema lagaboð geti hjálpað þarna til.

Nú stendur til, að hæstv. ríkisstj. gefi þm. upplýsingar um, hvernig hún hugsar sér að haga þessum málum í sambandi við útgerðina, hvaða vörur hún ætlar að gefa útvegsmönnum, hvaða vörur hún ætlar að gefa frjálsar og hvað á eftir sem áður að heyra undir fjárhagsráð. Við fáum sennilega slíka skýrslu í næstu viku, og ég held, að við ættum að hlíða með að afgreiða þessa þáttill. þangað til sú skýrsla kemur. Ef svo færi, að ríkisstj. tekur ekki byggingarefni með þeim vörum, sem hún ætlar að gefa frjálsar, þá held ég, að ekki væri vanþörf á, að Alþ. samþ. brtt. við þessa þáttill.

Svo er eitt atriði í sambandi við þessa till., ef hún skyldi verða samþ. eins og hún er orðuð. Ég lýsti því strax yfir við fyrri umr. þessa máls, að ég væri hræddur við afnám skömmtunar á byggingarvörum, ef innflutningur byggingarefnis yrði ekki gefinn algerlega frjáls, því að það mundi þýða, að þeir aðilar, sem fjárhagsráð veitti innflutningsleyfi fyrir byggingarefni, yrðu þar með skömmtunaryfirvöld. M. ö. o., ef t. d. 2 félögum er sagt að skipta á milli sín öllum byggingarvöruinnflutningi til landsins, þá gæti farið svo, að það færi bara í skrifstofur þessara félaga og yrði að sækja um það þangað. Og við, sem þekkjum, hvernig áður var að eiga við þessi firmu, mundum ekki kjósa frekar einokun þeirra, hvort sem þau hétu Samband íslenskra samvinnufélaga, Völundur eða eitthvað annað, en núverandi einokun fjárhagsráðs. Ég held þess vegna, að við viljum fá nánari upplýsingar frá hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráði um, hvernig á að ráðstafa innflutningnum á þessum vörum til landsins. Ég held, að þeim hv. þm., sem með þessari till. vilja hjálpa fólki úti um land, mundi bregða í brún,

ef allur innflutningur á þessum vörum ætti allt í einu að ganga gegnum heildsöluskrifstofur í Reykjavík. Ef marka má blaðafyrirsagnir um fyrirhugaðar ráðstafanir hæstv. ríkisstj., megum við búast við flestu í sambandi við innflutninginn. Ég gæti t. d. búist við, að allur byggingarefnisinnflutningur yrði veittur Coca-Cola-verksmiðjunni. Það væri alls ekki fjær lagi en að láta allar bækur, sem Íslendingar ætla að kaupa erlendis frá, verða einkaréttindi útgerðarmanna, eins og fyrirhugað er af ríkisstj. þessarar frægustu bókaþjóðar heimsins. Nú á að banna öllum öðrum en útgerðarmönnum að flytja inn bækur! Það væri í samræmi við slíkar ráðstafanir að fela Coca-Cola allan innflutning á byggingarefni. Mér finnst a. m. k., að meðan við eigum slíkar ráðstafanir yfir höfði okkar af hálfu hæstv. ríkisstj., þá sé betra að fá upplýst, hvað í raun og veru á að gera.

Ég vil svo að síðustu segja, að ef frv. það, sem liggur fyrir Ed., fæst ekki samþ. og þessi þáttill. verður samþ. óbreytt, þá sé ég ekki annað en að við Íslendingar verðum að fara að þeim ráðum, sem hæstv. dómismrh. benti á nýlega. Forfeður vorir höfðu það svo, þegar einokun Dana var sem verst, að þeir verzlðu í banni þeirra við þær duggur Flandrara eða annarra, sem voru á veiðum fyrir utan. Hæstv. dómismrh. benti á, að ef við brytum reglugerðir nógu oft og nógu lengi, þá væri allt í lagi. Ég sé ekki betur, ef þessi lög eiga að gilda og það á að banna mönnum að byggja yfir sig og það á að banna þeim að vinna, en þá sé ekkert fyrir Íslendinga að gera annað en brjóta þessi lög og bönn fjárhagsráðs, brjóta þau nógu oft, nógu lengi og nógu víða til þess að það öðlist þá hefð, að á það verði litið sem sjálfsagðan hlut, eins og hæstv. dómismrh. lýsti yfir í sambandi við umræður um vinnveitingaleyfi nú nýlega. Enda verður að telja, að þeir menn, sem slíkt gerðu, væru að breyta í samræmi við anda laganna um fjárhagsráð, laganna, sem fyrirskipa, að hver einasti Íslendingur hafi næga og örugga atvinnu, og áttu að koma í veg fyrir húsnæðisskort. Þetta stendur í lögum um fjárhagsráð enn þann dag í dag. Þau voru sett á þeim tíma, er sjálfsagt þótti að nota allt vinnuafli þjóðarinnar til að byggja upp landið, en ekki þótti sjálfsagt að banna Íslendingum að vinna og byggja upp sitt land eftir fyrirskipunum erlendra yfirboðara. Ég held einnig, að slíkt lagabrot mundi mæta almennum skilningi, einnig þeirra manna, sem skapast gagnrýndu hæstv. dómismrh. núna nýlega.

Ég hef tekið eftir því, að hv. þm. V-Húnv. hefur skrifað a. m. k. 1 eða 2 greinar í Tímann til að hæla byggingarframkvæmdum í Vestmannaeyjum, sem ég býst við, að eigi rót sína að rekja til þess, að Vestmannaeyjar hafi ekki sýnt banni fjárhagsráðs um að mega bjarga sér nema hæfilega virðingu og byggt, hvað sem rentukammerið í Reykjavík sagði, brotið lög og reglugerðir, án þess að fjárhagsráð hafi þorað að mæla þar á móti, því hafi þótt vafasamt að höfða mál út af slíku. Mér sýnist þess vegna, ef þingviljinn á ekki að fá að gilda og við

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

eigum ekki að fá að semja og samþykkja þau lög, sem þingvilji er fyrir, um að gefa löndum okkar frelsi til að byggja yfir sig, ef við eigum að láta okkur nægja fróma ósk, sem svo verður fótum troðin af hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráði, þá sýnist mér, að verið sé beinlínis að benda mönnum á að brjóta lög til þess að fara eftir anda laganna (!), þ. e. að byggja upp, útrýma húsnæðisskortinum og tryggja öllum atvinnu.

Ég vildi aðeins segja þetta við meðferð þessa máls, því að ég man varla eftir, að það hafi verið eins almennt samkomulag á Alþingi og um þetta mál, eins eindregnum vilja og samúð og fram kom í ræðu hv. þm. Vestm. Mér finnst því mjög hart, ef við eigum ekki, fyrir ofríki annars staðar frá, að fá að samþ. þau lagafyrirmæli, sem við kjósum helzt, ef við eigum að láta okkur nægja bænarskrá, sem við vitum fyrir fram, að verður fótum troðin.

Ég vil því mælast til þess, án þess að ég vilji á nokkurn hátt stofna samþykkt þessarar þáttill. í hættu, að þess yrði freistað að sjá, hvort frv. í Ed. verður stöðvað, og beðið verði eftir skýrslu hæstv. ríkisstj. um, hvort byggingarefni verður gefið frjálst eða ekki.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það mun vera tilgangur með flutningi þessarar þáttill., sem hér liggur fyrir, að gera þeim mönnum auðveldara um framkvæmdir, sem þurfa að byggja íbúðarhús til eigin afnota, íbúðarhús, sem ekki fara yfir ákveðna stærð, og sömuleiðis þeim, er þurfa að koma upp útihúsum í sveitum og verbúðum. Flm. till. vilja gera þeim auðveldara um vik með því að veita þeim frelsi til þess að koma upp þessum byggingum án þess að leita til þess leyfis hjá fjárhagsráði. Þessi virðist mér ótvírætt vera tilgangurinn með flutningi þessarar þáttill. Og eins og áður hefur verið bent á af hv. frsm. og formanni allshn., þá var upphaflega gert ráð fyrir því, þegar l. um fjárhagsráð voru sett, að slíkar minni háttar framkvæmdir væru leyfðar án þess að leyfi fjárhagsráðs þyrfti að koma til. Má því segja, að þetta sé í raun og veru í ósamræmi við tilgang löggjafans í öndverðu, þegar l. voru sett, þó að framkvæmdin hafi orðið nokkuð önnur.

Ég hef flutt hér brtt. á þskj. 648 um nýja málsg. til viðbótar þeirri, sem er í upphaflegu till. á þskj. 157, og er till. mín um það, að auðvelda enn frekar þeim mönnum framkvæmdir með því að fela hæstv. ríkisstj. að láta framkvæma þannig veitingu gjaldeyris- og innflutningsleyfa fyrir byggingarvörum, meðan innflutningur á þeim er háður leyfisveitingum, að þeir, sem byggja hús, er um getur í 1. málsg., hafi forgangsrétt að gjaldeyris- og innflutningsleyfum fyrir timbri, sementi, steypustyrktarjárn, þakefni og rúðugleri, sem til bygginganna þarf. Það liggur hér að vísu fyrir till. á öðru þskj. frá hv. 2. þm. Reykv. um það, að nú þegar skuli gefinn frjáls innflutningur á byggingarvörum. En hv. allshn. hefur ekki séð sér fært að fallast á þá till. En ég tel, að með minni till. sé um skref í áttina þar á milli að ræða, sem gæti komið mönnum að notum,

meðan ekki þykir fært að sleppa öllum þeim hömlum, sem nú eru á innflutningi á byggingarvörum. Þess er að vænta, áður en langt um líður, að afskipti þess opinbera af þeim innflutningi og öðrum verði lokið. En það þykir tæpast fært að slá því föstu nú í augnablikinu, að þessi innflutningur verði gefinn frjáls, heldur mun það mál þurfa nánari athugunar við. Það er alveg rétt, sem haldið er fram í grg. þessarar till. og einnig kom fram hjá frsm. n. og hins vegar flm. þáttill., að það hefur valdið mönnum erfiðleikum að þurfa að sækja um leyfi til fjárhagsráðs fyrir öllum slíkum framkvæmdum, þótt litlar væru. En mín reynsla af þessum málum og margra annarra, sem ég hef talað við um þetta, er sú, að jafnvel þó að leyfi fjárhagsráðs fái til framkvæmdanna, þá sé ekki sopið kálið, því það hefur oft verið miklum erfiðleikum bundið að fá nauðsynlegt efni til framkvæmdanna. Og á þetta sérstaklega við um menn í öðrum landshlutum. Ég býst við, að það séu miklu minni erfiðleikar í þessum efnum fyrir þá, sem eru að byggja í Reykjavík eða næsta nágrenni, vegna þess, að mikill meiri hl. af því byggingarefni, sem til landsins kemur, fer í gegnum verzlunir hér í höfuðborginni, og þar af leiðandi er það betri aðstaða fyrir þá, sem þar eru búsettir, ef þeir hafa sín leyfi í höndunum, heldur en fyrir marga þá, sem fjær búa. Ég þekki dæmi til þess, að menn hafa verið með slíkar smáframkvæmdir, eins og t. d. að byggja íbúðarhús eða útihús, t. d. á Norðurlandi, og þeir hafa orðið að vera með þessar byggingar hálfgerðar tímunum saman vegna þess, að þeim hefur ekki tekizt að fá þakefni eða gler, svo fátt eitt sé nefnt af því, sem nauðsynlegt er til þess að koma húsi á það stig, sem fókheld kallast. En verði mín till. samþ., sem ég geri mér vonir um, vegna þess að form. allshn. tók vel í hana, þá verður betur séð fyrir því, að menn, sem ráðizt hafa í byggingarframkvæmdir, fái efni til þeirra. Og það er vitað mál, að menn, sem hafa slík leyfi í höndum, fá út á þau byggingarvörur eins og leyfin segja til um, á kostnaðarminni og auðveldari hátt.

Í þessum umr. hefur verið minnzt á frv. það, sem gengið hefur gegnum Nd. og er nú í Ed. og er um breyt. á lögum um fjárhagsráð að því er snertir byggingarframkvæmdir. Einkum er það hv. 2. þm. Reykv., sem gert hefur frv. þetta að umtalsefni.

Ég gerði tilraun, en málið var rætt hér í Nd., til þess að fá á frv. breyt. í þá átt að takmarka leyfisveitingar við þær byggingar, þar sem menn byggja íbúðir til eigin nota og annaðhvort eiga ekki hús eða búa í óviðunandi húsnæði, þannig að þessir aðilar hafi forgangsrétt að byggingarefninu; en sú till. var felld í Nd.

Ég óttaðist, að ef frv. yrði afgr. eins og það lá hér fyrir, mundu þessir menn verða útundan, er að því kæmi að skipta því efni, sem til landsins yrði flutt, og einnig mundi það verða mögulegt fyrir einstaka aðila, sem ráða yfir fé til framkvæmda á byggingum, að taka svo mikið af því efni, sem inn er flutt, að þeir gætu byggt hús til þess að hagnast á þeim með því

að selja þau eða leigja. Ég álit hins vegar, að þeir eigi að sitja fyrir um byggingarefni, sem brjótast í það að koma sér upp íbúðum til eigin afnota, og mér finnst stefnt að þessu í þessari till. og get ég því betur felld mig við hana en frumvarpið.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þessa brtt. mína, því að í henni er ekkert það svo torskiðið, að það þarfnist frekari skýringa, en ég vænti þess, að henni verði vel tekið.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Mér sýnist á nál. hv. meiri hl. allshn. og heyrðist það raunar einnig á ræðu frsm. n., að um sé að ræða skoðanamun milli stuðningsmanna ríkisstj. í allshn. annars vegar og fjárhagsráðs hins vegar um mál, sem ekki verður talið þýðingarlítið.

Þessi till. fjallar um afnám skömmtnunar á byggingarvörum. Stuðningsmenn ríkisstj. í allshn. vilja samþykkja þessa till. og gefa innflutning byggingarefnis frjálsan, en ein völdugasta stofnun ríkisins, fjárhagsráð, er till. andvíg. Ekki verður annað sagt en að það sé næsta skoplegt, að stuðningsmenn ríkisstj. skuli vilja eitt, en helzta stofnun ríkisstj. annað í mikilvægu máli. Enn þá skoplegra er þó, að enginn skuli fá að vita, hvað ríkisstj. vill í þessum efnum, ráðherrastólarnir standa auðir, og enginn veit skoðun ráðherranna á málinu. Þeir láta afskiptalaust, að stuðningsmenn ríkisstj. á Alþingi berjist við fjárhagsráð. Hvort hér er um skripaleik einn að ræða og ætlunin alls ekki sú, að till. sé tekin alvarlega, skal ég láta ósagt, en það verður ég að segja, að ríkisstj. sýnir flm. till. mjög takmarkaða virðingu með því að láta hana algerlega afskiptalaus eins og málum er háttað.

Um efni till. vil ég segja þetta: Allir hljóta að vita, hvers vegna byggingarvörur hafa verið skammtaðar undanfarið. Það er vegna þess, að gjaldeyri hefur skort til þess að flytja inn nægilega mikið byggingarefni til að fullnægja eftirspurninni innanlands. Ef hægt á að verða að afnema skömmtnunina á þessari vörutegund, þá verður að vera hægt að auka innflutninginn svo mikið, að hægt sé að fullnægja eftirspurninni. Þess vegna hefði það verið rétt og sjálf-sagt af allshn. að kynna sér hjá fjárhagsráði, hvort auka eigi innflutning á byggingarvörum, svo að svari til eftirspurnar. Verði innflutningurinn hins vegar ekki meiri og eftirspurnin hin sama, þá hlýtur einhver skömmtnun að vera nauðsynleg.

Hér er um svo mikilvægt atriði að ræða, að ekki er hægt að ganga fram hjá því. Þess vegna hefði mátt búast við einhverju í nál. allshn., sem gæfi til kynna, að það stæði til að auka innflutning um leið og skömmtnuninni yrði af létt, svo að ekki þyrfti að óttast óeðlilega verzlun á þessu sviði í framtíðinni. Nú hef ég ástæðu til að ætla, að í drögum til innflutningsáætlunar fyrir 1951 sé ekki gert ráð fyrir að auka innflutning byggingarvara. Það er því augljóst, að verulegur skortur verður á þessum vörum áfram. Það verður eftir sem áður ekki unnt að fullnægja eftirspurninni, og þess vegna nauðsyn-

legt að halda einhvers konar skömmtnun áfram. Með þessari till. er því verið að flytja skömmtnunina úr höndum fjárhagsráðs og í hendur byggingarvöruinnflytjenda. En skoðanir hljóta að vera skiptar um það, hvort slíkt sé heppilegt.

Hv. frsm. lét þess getið, að ein af fyrstu vöruteg., sem yrðu gefnar frjálsar, mundu verða byggingarvörur. Það kemur mér á óvart, að jafnaðsópsmiklum stuðningsmanni ríkisstj. og hv. þm. Vestm. er skuli vera það ókunnugra en öðrum hv. þm., að ríkisstj. hyggst ekki gefa þessar vörur frjálsar eða losa þær undan höftunum. Þess vegna er það ekki röksemd til stuðnings þessari till., að búast megi við því, að innflutningur verði gefinn frjáls á þessum vörum.

Ég vil taka það skýrt fram, að því fer viðs fjarri, að skilja beri orð mín svo, að ég sé á móti því að slaka til á þeim lamandi höftum, sem verið hafa á byggingu íbúðarhúsa undanfarin ár. En ég tel höfuðgallann á skipan þeirra mála ekki fölginn í því, að byggingarvörur eru skammtaðar og menn þurfi að sækja um leyfi til byggingarframkvæmda, heldur í hinu, að fjárhagsráð hefur verið of svífaseint í afgreiðslu fjárfestingarleyfa. Ég tel, að fjárhagsráði sé í löfa lagið að komast hjá miklum hluta þeirrar óánægju með störf þess, sem nú ríkir, með því að taka betur í smávægileg leyfi, sem litlu máli skipta, og afgreiða þau með meiri hraða. Reynslan hefur sýnt, að það er mjög erfitt að veita undanþágur varðandi tilteknar tegundir húsa, því að þá lægju ekki fyrir nægilegar skýrslur um, hve mikið efni hefði farið í þessi hús. Hefur því verið talið nauðsynlegt að láta kerfið ná til allra húsabygginga. Þetta hefur að visu verið óvinsælt og dýrt fyrirkomulag, en fjárhagsráð hefði ekki þurft að gera þetta allt jafnóvinsælt og það er, ef starfshættir hefðu verið einfaldari og skynsamlegri. Meinið er ekki það, að stefnan sé röng, heldur er framkvæmdinni ábótávant. En óánægjan hefur orðið til þess, að þeir, sem eru á móti þessum ráðstöfunum, nota nú tækifærið til þess að fá afnumda skömmtnuna að fullu og öllu, þótt það verði til þess að skapa misrétti, hrask og ýta undir alls konar bellibrogð á viðskiptasviðinu, en það óttast ég einmitt að verði, nema tilætlunin sé að auka innflutninginn að því marki, að hægt verði að fullnægja eftirspurninni. Mér finnst því algerlega óverjandi að samþykkja þessa till. til þál. áður en ríkisstj. hefur gefið út tilkynningu um, að ætlunin sé að auka innflutninginn. Eigi ekki að auka innflutninginn, næst ekki það takmark þessarar till. að stuðla að byggingu hentugra og ódýrra íbúða, heldur verður afleiðingin sú, að almenningi verði torvelað að koma upp yfir sig íbúðum, en þeir, sem hezta aðstöðu hafa gagnvart byggingarvöruinnflytjendunum, verða látnir ganga fyrir um byggingarefni. En ef stefna ríkisstj. og fjárhagsráðs beinist í þá átt, að innflutningurinn verði aukinn svo, að hægt verði að fullnægja eftirspurninni, þá er ég því fullkomlega samþykkur, að öll skömmtnun á þessum vörum verði afnumin og byggingarefni til íbúða af hæfilegri stærð gefið frjálst.

Ég tel, að í nál. meiri hl. allshn. sé vitnað til umsagnar fjárhagsráðs á mjög hæginn hátt, þar sem segir, að andmæli þess (þ. e. fjárhagsráðs) séu eingöngu byggð á því, að með samþykkt þessarar till. yrði aðstaða ráðsins til að gera grein fyrir meðferð svokallaðs mótvirðissjóðs torvelduð og ekki nægilega tryggilega séð fyrir dreifingu á byggingarvörubirgðum þeim, sem fyrir hendi eru. En í bréfi sínu segir fjárhagsráð, með leyfi hæstv. forseta: „Ef nú á að gera hvort tveggja, að gefa frjálsar þær óákveðnu framkvæmdir, sem um ræðir í till. (shr. „hæfileg íbúðarhús“), og jafnframt sleppa allri skömmtnun byggingarefna, er tökunum raunverulega sleppt af þessum málum. Fjárhagsráð hlyti þá að renna blint í sjóinn um það, hvað því væri óhætt að leyfa af öðrum framkvæmdum, og gæti ekki gert neina fullnægjandi grein fyrir því, hvernig þessi mál stæðu.“

Hér er till. andmælt eindregið og á öðrum grundvelli en lýtur að ráðstöfuninni á mótvirðissjóði. Ef hluti af framkvæmdunum yrði gefinn frjáls, væri fjárhagsráði gert erfitt um að starfa skynsamlega að leyfisveitingum. — Ég vil itreka tilmæli mín til ríkisstj. og allshn. um að gera skýra grein fyrir stefnu ríkisstj. í þessu máli. Ef það kemur í ljós, að ætlunin sé ekki að auka innflutninginn, þá er það hrein og bein glæframennska að samþ. þessa till. Það var látið í veðri vaka, að almenningur eigi að njóta góðs af þessari till. Hitt er þó sönnu nær, að samþykkt hennar mundi bitna á almenningi.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég gat ekki fylgt meðnm. mínum um afgreiðslu þessarar till., og finnst mér rétt að gera grein fyrir afstöðu minni sérstaklega, af því að ég hef ekki gefið út neitt sérstakt nál. — Ég óttaðist, að ef þessi till. yrði samþ. eins og hún liggur fyrir, þá mundi hún ekki ná tilgangi sínum, sem er „að greiða fyrir byggingu hæfilegra íbúðarhúsa og útihúsa í sveit“.

Menn tala hér mikið um það, að fjárhagsráð hafi ekki alltaf verið nógu fljótt til svara og jafnvel neitað beiðnum manna óhæfilega mikið. Nú er vitanlegt, að til fjárhagsráðs hafa borizt fleiri beiðnir um byggingarleyfi en unnt hefur verið að sinna, og má vera, að það hafi oft tekið langan tíma að vinna úr þessu. En eins og byggingarvöruinnflutningnum hefur verið hagað og ástandið verið undanfarin ár, þá er ekki hægt að ásaka fjárhagsráð fyrir að hafa veitt of fá leyfi, heldur miklu fremur of mörg, og einkanlega hefur verið veitt of mikið af leyfum til stærri bygginga, sem vel hefðu mátt biða, og þá allajafna fyrir áróður stjórnmálamanna og þeirra ráðherra, sem verið hafa hús-bændur fjárhagsráðs í það og það skiptið.

Ég veit, að það dylst engum, sem lesið hafa skýrslur fjárhagsráðs, að það hefur bjargað fjölda manna, sem hafið höfðu húsabyggingar, frá því að verða öreigar með því að láta þá fá efni til þess að halda áfram byggingum sínum, en eins og gjaldeyrisvandræðin voru í landinu, þá höfðu þeir engan möguleika á því að afla sér efnis til áframhaldandi byggingarframkvæmda. Ég veit, að það eru ýmsir, sem neita

Þessu, en eigi að síður hygg ég, að enginn maður geti neitað því eftir að hann hefur lesið skýrslur fjárhagsráðs. Enn fremur er það alveg víst, að fjárhagsráð hefur hjálpað mörgum smærri íbúðarhúsabyggjendum, sem ekki gátu komið öðruvísi af stað. Og það er einnig vitanlegt, að vissar stofnanir höfðu möguleika á, með umráðunum yfir fjárfestingarleyfunum, að byggja stórhúsi, en voru stöðvuð af fjárhagsráði og efnið sett í nauðsynlegustu íbúðarhúsa-byggingar. Nú tel ég, að með samþykkt þessarar till. gæti verið stefnt í þessa átt, þar sem fjárhagsráð fær ekki yfirlit yfir, hvað óskað er eftir að byggja í landinu, og ef ætlað er til, að smábúðir verði teknar undan fjárfestingar-eftirlitinu, en fjárhagsráð segi áfram til um efni handa hinum stærri byggingum, þá er hætt við því, að þeir, sem ráða mestu í ríkisstj., geri það, sem í þeirra valdi stendur, til þess að hjálpa þeim, sem standa þeim næst. Niðurstaðan yrði sú, að fjárhagsráð héldi áfram fjárfestingarleyfum handa stærri byggingum, og tilgangur þessarar till. yrði gagnstæður því, sem till.menn vilja vera láta. En öðru máli væri að gegna, ef till. fæli í sér, að það byggingar-efni, sem afgangur yrði af því byggingarefni, sem flutt væri inn til smærri íbúðarhúsabyggjenda, væri látið ganga til stærri bygginga. Þá mundi þetta líta allt öðruvísi út, og þá fyrst ætti þessi till. rétt á sér. En eins og till. er flutt, finnst mér það vera rétt aths., að hún geti orðið til þess að veita efninu í þann farveg, sem till.menn vilja ekki gangast við, að ætlunin sé. Ég hefði því viljað beina því til frsm. og flm. till., hv. þm. Vestm., hvort ekki væri hægt að taka þá aths. til greina, að till. yrði breytt á þann hátt, að ekki mætti byggja stærri byggingar nema eftir því sem efni yrði afgangur til byggingar á hæfilegum íbúðarhúsum og útihúsum í sveit. Með því móti gætu þessar till. náð tilgangi sínum.

Annars tala menn gjarnan um verzlunarmál-in hér á Alþingi nú, og sumir virðast halda, að ekkert sé annað en gefa verzlunina frjálsa, og þá muni allt fyllast af vörum, og ekki þurfi annað en setja þessa og þessa vöru á frílista, þá muni verða nóg af öllu í landinu. Ef þessir menn meina það, sem þeir segja, virðist mega af því ráða það, að alþingismenn viti yfirleitt ekki, hvernig umhorfs er á vörumarkaðinum í heiminum. Eftir því sem mér er bezt kunnugt, þá er svo komið, að margar vörutegundir eru ófáanlegar. Og mér er nær að halda, að til að tryggja innkaup á helztu nauðsynjavörum okkar þyrfti frekar öflug ríkisafskipti en hið gagnstæða, því að margar þessar vörur, sem erfiðlegast gengur að fá, fást ekki nema í vöruskiptasamningum eða með sérstöku samkomulagi við erlend ríki, og þar á meðal er sement, steypustyrktarjárn, þakefni og rúðugler.

Það er gott að fá tillögur um það frá hv. þm. V-Húmv., að vissir menn fái forgangsrétt til byggingar vissra húsa, með sérstöðu til vissra efna. Það er gott, að einhverjir fái forgangsrétt. Þetta er allt gott. En það er bara nokkur hluti þessara vara ófáanlegur á erlendum markaði. Nú, það var hér tillaga frá ein-

hverjum hv. þm. um sérstakar ráðstafanir vegna ófriðarhættu. Ég man ekki, hvort hún náði nema til sjúkragagna. En það er ekki síður ástæða fyrir Alþingi að taka verzlunarmálin til alvarlegrar athugunar í sambandi við þann skort á nokkrum nauðsynjavörum, sem hlýzt vegna ófriðarhættunnar. Ég hef rekið mig á það um eina vöru, sem nauðsynleg er til áframhaldandi ræktunar. Gaddavír hefur verið ófáanlegur, og ég ætla, að hann hafi ekki fengizt síðan í október, og svo mun vera yfirleitt um járn-vörur, t. d. steypustyrktarjárn. Og yfirleitt mun það nú vera að verða svo, að járnsmíða-verkstæði eru að stöðvast vegna hráefnaskorts, og má mikið vera, ef svo fer ekki um mest af öðrum byggingarvörum. Við getum því talað um verzlunarfrelsi, en ég hygg nær að fela ríkisstj. að gera sérstakar ráðstafanir til að tryggja iðnaðinum og framleiðslunni innflutning á nauðsynlegustu byggingarvörum.

Ég hef haft sérstaka aðstöðu til að fylgjast með því, að ákaflega mikið hefur verið sótt eftir því að undanförunu að flytja inn alls konar vörur til klæðnaðar, svo sem flónel og léreft, á sama tíma og ég hef horft upp á, að engin eftirspurn hefur verið eftir að flytja inn útgerðarvörur. Þetta kann að liggja í tvennu. Að menn telja sér hag í því að flytja það inn, sem almennigur þarfnast, eða í öðru lagi, að erfitt er að útvega útgerðarvörur til landsins. T. d. má nefna segldúk, sem margar verzanir segja, að ómögulegt sé að fá. Og ég óttast, að svo kunni að fara sem í síðustu heimsstyrjöld, þegar viðskiptaþjóðir vorar, sem þó voru soltnar og þörfnuðust íslenska fiskisins, voru orðnar svo fátækar, að þær gátu ekki látið okkur hafa útgerðarvörur.

Ég bið forseta afsökunar, ef ég hef farið of langt út fyrir efnið. En ég gat ekki látið hjá líða að benda á, að verzlunarfrelsið í þessum innflutningi hefur litla þýðingu, nema ríkisstj. geri sitt til að halda opnum samböndum við útflutningslönd okkar, sem nú eru sem óðast að loka sig inni.

Ég ætla svo ekki að orðlengja þetta frekar. En mér þætti vænt um, ef hv. frsm. vildi láta í ljós þá skoðun, að hann féllist á þá breyt. á till. að takmarka byggingarvörur til stóribúða.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Það er ekkert að undra, þó að verzlunarmálin séu rædd hér, og ég tel það vel, að þau séu rædd frá ýmsum hliðum.

Hv. 3. landsk. sagði, að sér kæmi það spáskt fyrir sjónir, að ein völdugasta stofnun landsins, fjárhagsráð, væri á annarri skoðun en stuðningsmenn hæstv. ríkisstj. Hefur þessi þm. ekki setið á þingi undanfarin ár, meðan þáverandi viðskmrh., þm. Hafnf., lýsti því yfir, að hann bókstaflega réði ekkert við þessa stofnun? Hann klagði stofnunina hvað eftir annað. Og ég man ekki betur en að 3 af þáv. ráðherrum lýstu því yfir, að þeir réðu ekkert við stofnunina. Þeir þar í fjárhagsráði gætu ráðið því, sem þeim sýndist, og ég minnst þess, að hv. þm. Hafnf. lýsti þessu yfir hvað eftir annað. Og þá er ekki nema von, að hv.

3. landsk. sé hissa á því núna, að þessi stofnun sé á annarri skoðun en stuðningsmenn ríkisstj. Ég hélt ekki, að þessi ágæti hagfræðingur áliti, að munurinn á þessu ráði væri orðinn svona mikill.

Hins vegar hefur ekki verið að því fundið, þó að þessi till. sé fram komin, og sé litill í grg., sem fylgir henni, þá sést, hver megin-ástæðan er fyrir því, að hún er fram komin, og hana viðurkenndi hv. 3. landsk. Þessu ráði var þegar í upphafi gefið mjög mikið vald í þessum efnum, og þetta vald hefur það notað svo til skefjalaust. Og nú er svo komið, að þjóðin vill ekki lengur sætta sig við þetta, að þetta ráð beiti valdi sínu svo ótakmarkað. Þetta er engin ásökun á fjárhagsráð í sjálfu sér, þetta er bara sönn mynd af ástandinu. Ég man nefnilega ekki betur en það væri fyrsta spor fjárhagsráðs að stöðva allar byggingar í þessum bæ og skammta efni, svo að það þóttu beztu tekjur fyrir iðnaðarmenn að sitja tvo, þrjá daga á tröppum þess til að herja út leyfi fyrir sementspoka eða plankabút til að geta haldið áfram. Svona var það um það atriði, sem fjárhagsráð átti þó sem minnst að skipta sér af. Ég held, að þetta fyrsta skref fjárhagsráðs hafi verið tekið, áður en athugað væri, hvort nauðsyn væri að byrja á þessu. Og ég veit ekki betur en einn af æðstu prestum nýbyggingaráðs, Sigurðar Þórðarson, hafi átt sinn þátt í fyrstu göngu þessarar völdugu stofnunar.

Hv. þm. Ísaf. sagði, að fjárhagsráð hefði bjargað mörgum frá því að verða gjaldþrota. Þetta getur verið, og skal ég ekki reyna að reikna það út, hvað mörgum það hefur bjargað. En ég vil aðeins segja það, að á móti voru lagðar þungar byrðar á ýmsa aðra. Og ég vil minna hv. þm. Ísaf. á, að það var ekki fjárhagsráði að þakka, að þeir menn urðu ekki gjaldþrota. Á þessum tíma var smámunaskapurinn svo mikill, að víða, þar sem búið var að slá upp steypumótum og allt var til reiðu, nema það vantaði sement fyrir 4—5 þús. kr., neitaði fjárhagsráð um þetta sement, svo að eigendur bygginganna máttu láta mótin standa allan næsta vetur og stórskemmast. Þar töpuðust fleiri tugir þúsunda, margfalt á við það, sem sementið hefði kostað. Já, þau voru sannarlega nokkuð dýr þessi bjargráð fjárhagsráðs. Og þetta er sannarlega ekki eina dæmið í þessum málum.

Sannleikurinn er sá, að fjárhagsráð fór þegar í upphafi inn á þau svið, sem því var aldrei ætlað að fara inn á, og miklu lengra en ákvæði laganna ákváðu. Þetta ráð átti að hafa stærra sjónarsvið, því var aldrei ætlað að sjá til, hvort Pétur eða Páll mættu fá sementspoka eða plankabút. Og það var mest fyrir þann þátt, sem fjárhagsráð varð óvinsælt. Einnig er mér vel kunnugt um það, að margir hafa gert það að atvinnu sinni að herja út fjárfestingarleyfi til að byggja og selt þau síðan öðrum. Er æskilegt að halda því fyrirkomulagi í landinu? Og einmitt skömmtunin, það að menn fá miklu minna en þeir biðja um, er ástæðan til þess, hvað margar og stórar pantanir berast. Telja menn æskilegt að halda því kerfi í landinu? Það er þetta, sem gert hefur þessi mál óeðli-

leg, og þess vegna reyna menn að komast fram hjá lögunum. Það er ekki þannig, að þjóðin þoli ekki að flytja inn byggingarefni til uppbyggingar, heldur er það svo, að menn panta miklu meira en þeir hafa nokkra von um að geta notað, af því að þeir fá aldrei alla pöntun sína vegna skömmtunarinnar.

Það þarf enginn að kenna ríkisstjórninni sérstaklega um þetta kerfi, það eru sterkir aðilar í landinu, sem eiga hagsmuna að gæta að halda því. Það eru sterk öfl, S.Í.S. annars vegar og heildsalarnir hins vegar, sem vilja allt til vinna að halda þessu kerfi, af því að þau óttast hvort annað, þess vegna hefur þessi stofnun lifað svo lengi, og þess vegna verður erfitt að fá þetta kerfi afnumið. Og það er engin árás á fjárhagsráð, þó að þess sé krafizt, að þetta kerfi sé afnumið. Þess vegna er nauðsynlegt, að þessi till. verði samþ., þó ekki væri til annars en klippa á einn þann hlekk, sem haldið hefur verzlun landsmanna í járngreipum undanfarið.

Hv. 3. landsk. þm. sagði, að með þessu væri verið að flytja skömmtunina yfir á aðra aðila. Hefur þessi hv. þm. alveg gleymt því, að það var lifað í þessu landi og flutt inn löngu áður en fjárhagsráð varð til? Hvað heldur hann þá, að yrði, ef fjárhagsráð nú allt í einu dæi? Heldur hann, að það gæti orðið öllu meira ósamræmi og öngbveiti en verið hefur undanfarið ár? Ég fyrir mitt leyti efast mjög um það. Ég held, að S.Í.S. og heildsalarnir mundu reyna að flytja inn vörur með sem hagkvæmustu verði, og ég efast ekki um, að kaupfélögin úti um land mundu halda áfram að panta þessar vörur eftir þörfum viðskiptavina sinna, og ég býst við, að þeim sé alveg eins treystandi til að fara nærri um þarfir þeirra og einhverjum ráðsmönnum hér í Reykjavík.

Hv. þm. sagði, að fjárhagsráð hefði verið of svífaseint. Það er ekki fjárhagsráð eitt, sem er of svífaseint. Kerfið allt er svo svífaseint, að menn tapa tugum þúsunda á því einu að biða, það má segja, að aldrei sé hægt að vita með vissu, hvað sé já og hvað sé nei. Undir slíku kerfi er ekki hægt að halda uppi neinni þróun í landinu. Þetta er ásökun á kerfið, en ekki þá menn, sem eftir því starfa. — Hv. 3. landsk. sagði, að með þessu væri verið að hlaða undir glæframennsku. Má ég spyrja, — er það verra en sú glæframennska, sem nú ríkir við útveg- un leyfa hjá fjárhagsráði? Ætli það geti orðið öllu verra?

Hv. þm. sagði, að menn væru stöðugt að kalla á frjálsa verzlun, og hann taldi það mestu ógæfu. Já, mikil er trú þín, kona, eftir alla þá reynslu, sem fengin er af höftum bæði hjá okkur sjálfum og hjá öðrum þjóðum. Sannleikurinn er sá, að ábyrgðin er sett á ábyrgðarlausu menn, sem svo eiga að úthluta leyfum. — Aðalatriðið er að hafa nóga þolinmæði til að sitja á tröppunum hjá fjárhagsráði, og það er orðið aðalstarf íslenzkrar verzlunarstéttar að sitja og biða eftir leyfum fyrir þeim vörum, sem líklegastar eru til að gefa mestan gróða.

Ég gæti rætt þetta mál miklu lengur, en vil ekki þreyta hæstv. forseta með því. Hins vegar

vil ég benda á, að ef þetta kerfi hefði ekki verið hér undanfarin ár, væri landið miklu betur birgt af vörum en það er í dag, og sá háski væri ekki fyrir dyrum, sem nú er af þessum sökum, eins og hv. þm. Ísaf. hefur lýst og þeir menn bera ábyrgðina á, sem hafa haldið þessu kerfi í landinu.

Umr. frestað.

Á 42. fundi í Sp., 14. febr., var enn fram haldið einni umr. um till.

Einar Olgeirsson: Það hafa áður farið fram ýtarlegar umr. um þetta mál, án þess að hæstv. ríkisstj. hafi orðið við því að svara að nokkru þeim spurningum, sem ég hef beint til hennar, í sambandi við þær upplýsingar, sem ég gaf um afstöðu fjárhagsráðs til þessa máls. Það er í raun og veru slæmt, að það skuli ekki koma hér fram neitt um afstöðu hæstv. ríkisstj. í þessu máli. Hér hafa talað margir þm. í þessu mikilvæga máli, en hæstv. ríkisstj. hefur ekki fengist til þess að láta að neinu leyti uppi sína skoðun um þessi mál, sem hér hafa verið rædd. Það hefur borið hér á góma, ekki aðeins þessa þáttill., heldur líka frv., sem liggur fyrir í Ed. og hefur verið stöðvað þar. Það hefur verið spurt að því af hálfu hv. þm., hvernig á því standi, að þetta frv., sem bersýnilegur þingvilji er á bak við, skuli hafa verið stöðvað. Það er hart, að hæstv. ríkisstj. skuli ekki fást til þess að gefa neina skýringu í þessu máli, þegar það liggur fyrir, að þingvilji er á bak við það. Þetta frv. er samþ. í Nd. með öllum greiddum atkv. á móti einu, afgr. í fjhn. Ed. samhljóða, þó þannig, að fulltrúi Framsf. í n. er með brtt. við frv., en fulltrúar minnihl.flokkanna eru því samþykktir, að það nái fram að ganga óbreytt, og í sambandi við þessa þáttill. hafa komið fram upplýsingar um, að þetta mál hafi verið stöðvað af aðilum innan ríkisstj., án þess að nokkur skýring sé á því gefin, hvernig á því stendur. Ég álit þetta ástand ákaflega óviðkunnanlegt, og það hefur komið fram hér, að þm. úr stjórnarflokkunum hafa látið í ljós óánægju sína yfir þessari afstöðu hæstv. ríkisstj., án þess að fá nokkur svör þar við.

Ég ætla að leyfa mér að minnst ofurlítið á það, sem þeir þm., sem talað hafa hér í þessu máli á eftir mér, hafa komið nokkuð inn á. Hv. þm. Barð. kom inn á það sem svar við fyrirspurn frá öðrum þm., hvernig á því stæði, að ríkisstj. og fjárhagsráð virtust vera á ólíkri skoðun í þessum málum, og vitnaði í því sambandi í það, að fyrir nokkrum árum, þegar ríkisstj. var öðruvísi skipuð, þá hefði einn þm., þáv. samgmrh., hv. þm. Hafnf., upplýst hér á Alþ., að ráðh. réðu ekkert við þessa stofnun, fjárhagsráð. Nú fyndist mér ekki nema eðlilegt, að við fengjum að vita, hvort það er enn svo, að ríkisstj. ráði ekki við fjárhagsráð, því að þótt ekkert komi úr því, þá er viðkunnað fyrir okkur þm. að hafa einhverja hugmynd um það, hver er hinn raunverulegi valdaaðili í landinu. Ég upplýsti samkv. bréfi frá fjárhagsráði, að fjárhagsráð lyti ekki Alþ. eða forráðamönnum mótvirðissjóðs, eins og er samkv.

1. um fjárhagsráð, og ekki heldur ríkisstj., heldur ákveðnum aðila vestur í Bandaríkjunum, sem veitir leyfi til þess, að nota megi mótvirðissjóðinn. Svo að fjárhagsráð lýtur þessari amerísku n. sem sínum yfirboðara. Þá fer það, sem hv. þm. Barð. upplýsti, að verða skiljanlegt, að meira að segja ríkisstj. ráði ekki heldur við fjárhagsráð. En þetta er þá atriði, sem Alþ. á kröfu á að fá að vita, hvernig sé. Hv. þm. Barð. sagði, að þjóðin mundi ekki beygja sig undir úrskurð fjárhagsráðs, og það koma hvað eftir annað fram slíkar raddir í stjórnarflokkunum, að þeir vilji ekki beygja sig undir vald fjárhagsráðs, og það er ekkert óeðlilegt, að slíkt komi fram, ekki sízt þegar upplýst er, að fjárhagsráð hefur útlendan yfirboðara, sem líkindi eru til, að ákveði, hvað mikið Íslendingar megi leggja í byggingar, og annað slíkt. Ég held þess vegna, að þær raddir, sem hér hafa komið fram á eftir þeirri ræðu, sem ég hélt á grundvelli bréfs fjárhagsráðs, gefi tilefni til þess, að hæstv. ríkisstj. láti til sín heyra um sína afstöðu í þessu máli.

Þá kom hv. 3. landsk. nokkuð inn á, að því er mér virtist, að verja nokkuð af þeim ráðstöfunum, sem fjárhagsráði hafa verið bornar á brýn og lagt illa út fyrir því, að því er honum virtist. Mér er ekki ljós afstaða hv. þm. til þessarar þáttill., sem hér liggur fyrir, en mér virtist þó, að hann bæri fram nokkrar fyrirspurnir eins og til þess að ætla að móta sína afstöðu, ef hann fengi sínar upplýsingar um þær. Hann spurði, hvort fjárhagsráð mundi hafa gengið frá fjárhagsáætluninni fyrir 1951. Nú mun fjárhagsáætlun fjárhagsráðs fyrir 1951 alls ekki hafa verið lögð fyrir þá stofnun, sem hún fyrst og fremst ætti að koma til, sem er fjvn., þannig að Alþ. hefur ekki fengið tækifæri til að fjalla um þessa áætlun. Hins vegar virtist hv. 3. landsk. hafa nokkra hugmynd um, hvernig þessi fjárhagsáætlun mundi vera. Hann upplýsti, að innflutningur mundi ekki verða aukinn samkv. áætlun fjárhagsráðs 1951. Ég verð að segja, að það gengur langt valdið hjá embættismönnum í okkar þjóðfélagi, ef nokkrir embættismenn — fjárhagsráð — eiga að ákvarða um það, án þess að Alþ. hafi nokkuð um það að segja, hvernig ráðstafa skuli innflutningnum til landsins, og takmarka alla byggingarstarfsemi í landinu á þann veg, að meiri hl. af öllum byggingarverkamönnum sé atvinnulaus, meginið af öllum vélum, sem þjóðin á til hagnýtingar í byggingariðnaðinum, sé látið ónotað og möguleikarnir til að afla erlends gjaldeyris séu látnir ónotaðir með því að landsmönnum er bannað að afla gjaldeyris til þess að flytja inn byggingarefni fyrir. Ég benti á það í fyrri ræðu minni, að fjárhagsráði ber samkv. 2. gr. 1. um fjárhagsráð að miða störf sín við það, að öll afkastageta þjóðarinnar sé hagnýtt til fulls, að hver verkamaður, sem er vinnufær, hafi næga og örugga atvinnu, enn fremur, að húsnæðisskortinum og óheilmænum íbúðum sé útrýmt sem fyrst. Svo framarlega sem fjárhagsráð miðar störf sín við annað en þetta, ef það miðar störf sín við það að skapa atvinnuleysi til þess að gera hægt fyrir at-

vinnurekendur að halda niðri kaupinu, þá er það lögbrot, svo framarlega sem fjárhagsráð miðar störf sín við það, að forráðamenn erlendis geti haft áhrif á notkun mótvirðissjóðsins og sett fjárhagsráði skilyrði um að minnka fjárfestinguna, — svo framarlega sem fjárhagsráð miðar sinn innflutning á byggingarefni við slík fyrirmæli erlendis frá, þá er þetta lögbrot. Hv. 3. landsk. segir, að það sé ekki talið fært af gjaldeyrisástandum að flytja inn meira byggingarefni. Ég vil í sambandi við þetta gera tvær aths. Í fyrsta lagi virðast mér innflutningsskýrslur síðasta árs, í samanburði við árið þar áður, sýna, að byggingarefnisinnflutningi sé að nauðsynjalaus haldið niðri, hann er svipaður að krönutölu meðan annar innflutningur er aukinn, þannig að mér sýnist, að það sé beinlínis verið að gera ráðstafanir til þess að hindra auknar byggingar á Íslandi. — Í öðru lagi vildi ég út frá þessari skoðun og út frá því, sem kom fram í gær hjá hæstv. fjmrh., þegar hann var að verja gjaldeyrisleysið, leyfa mér að gera nokkrar aths. Þá var bent á, að Ísland hefði nægilegt vinnuafli og gæti útvegað sér nægilegt byggingarefni og hefði nægar vélar til þess að vinna að auknum byggingum og það væri þörf fyrir byggingar. Hæstv. fjmrh. lýsti yfir, að það þætti ekki fært vegna jafnvægisins í efnahagslífinu að ráðast í nýjar framkvæmdir hér heima, svo sem t. d. til landbúnaðar, nema með því einu að veita aukin innanlandslán, með því t. d., að Landsbankinn lánaði Búnaðarbankanum 15 milljónir. Hæstv. fjmrh. lýsti yfir í því sambandi, að ef tekið væri 15 milljóna erlent lán og sá erlendi gjaldeyrir seldur Landsbankanum og Landsbankinn út á þann erlenda gjaldeyri lánaði Búnaðarbankanum 15 milljónir, þá væri allt í lagi. Ég vil biðja menn að taka eftir þessari yfirlýsingu hæstv. fjmrh. Hann virðist telja allt í lagi, svo framarlega sem Ísland tæki erlent lán, að auka seðlaveltuna innan lands og setja í krafti þess í gang það vinnuafli, sem er ónotað, og þær vélar, sem eru látnar ónotaðar. Ég veit ekki, hvort hæstv. ríkisstj. hefur hugsað út í þetta. Auðvitað þýðir þetta ekki annað en það að auka að sama skapi eyðslu erlends gjaldeyris innan lands, svo framarlega sem erlendi gjaldeyririnn er ekki tekinn til þess að kaupa ný framleiðslutæki. Svo framarlega sem hæstv. ríkisstj. ætlar sér að halda fast við það, að það sé heilbrigð pólitik að taka 15 milljóna erlent lán til þess að auka seðlaveltu Landsbankans, þá er það líka heilbriggt að taka svo og svo mikið erlent lán til þess að byggja húsnæði yfir Íslendinga, þá er það heilbriggt að auka seðlaveltuna, svo framarlega sem það er gert á þann hátt að taka erlent lán og selja Landsbankanum gjaldeyrinn og láta hann selja gjaldeyrinn. Það er jafnheilbriggt eins og að taka það handa landbúnaðinum. Ég vil vekja eftirtekt hv. þm. á, hvað þessir hlutir þýða, og ég skal um leið segja, hvað þeir þýða frá mínu sjónarmiði. Ég ált, að það sé ekkert annað en skilningsleysi hjá þeim mönnum, sem fjármálunum ráða, að þeir skuli standa í veginum fyrir því, að við fáum að nota okkar raunverulega innlenda fjármagn,

það þýðir okkar vinnuafli og okkar tæki. Ef við höfum nægilegt vinnuafli, sem ekki er notað, og nægileg tæki og getum keypt inn fyrir það, sem við framleiðum, fyrir okkar útflutning, þá er heilbriggt og sjálfsagt, að við fáum frelsi til þess að byggja meira, og Íslendingar þurfa ekki að taka erlend lán til þess. Slíkt er heilbriggt, jafnvel þó að það þýði meira fé, sem veitt er út í veltuna hjá þjóðfélaginu og lánsfjárbenslu, eins og hæstv. fjmrh. kallaði það. Það er fyllilega heilbriggt, og ég er hræddur um, að þarna sé um eitt af tvennu að ræða: Annaðhvort er hæstv. ríkisstj. búin að skapa sér vitlausar hugmyndir um takmörkin fyrir fjárfestingu á Íslandi eða þá að henni er fyrirskipað erlendis frá, hvaða takmörk eigi að vera fyrir fjárfestingu. Hver eru þau eðlilegu takmörk fyrir fjárfestingu hér innan lands? Þau takmörk eru fyrst og fremst eitt: Það er vinnuaflið. Þegar okkar vinnuafli er fullkomlega hagnýtt og hagnýtt á þann skynsamlegasta hátt, sem þjóðfélagið þolir, þá er komið að takmörkunum fyrir því, hvað við treystum okkur til að setja mikið fast í fjárfestingu, jafnhliða því, sem við höldum uppi þeim lífsstandard, sem þjóðfélagið á þeim tíma fæst til að setta sig við. Þetta hefur verið sú meginregla, sem farið hefur verið eftir um þessa takmörkun, t. d. í okkar nágrannarþjóðfélögum, sem harizt hafa með verulegum árangri á móti atvinnuleysinu. Nú hefur við þær umr., sem farið hafa fram í Nd. um lántökuna, hvað eftir annað verið skorað á ríkisstj. að segja til um, hvar þessi takmörk eru fyrir fjárfestingu, sem hún hugsar sér, hvað mörg hundruð milljóna megi setja á ári í fjárfestingu, en hún hefur aldrei fengið til að upplýsa það. Það er talað um það eins og eitthvert dularfullt fyrirbrigði, hver fjárfestingin megi vera, það er sagt, að ef fjárfestingin er stórkostleg, þá þýði það lánsfjárbenslu, og annað þess háttar. Ég held, að allar þessar fullyrðingar, sem hæstv. ríkisstj. sjálf aldrei þorir að gefa upplýsingar um, séu byggðar á fölskum forsendum, það er hugsað út frá okkar aðstöðu fyrir stríð um okkar seðlaveltu og um okkar lánsfjarveitingar frá hálfu seðlabankans, en það er ekki hugsað út frá þeim möguleikum, sem þjóðfélagið hefur til þess að starfa nú. Þjóðfélag, sem hefur stórfellda tækni eins og okkar þjóðfélag, þarf meiri veltu en þau þjóðfélög, sem litla tækni hafa; við þurfum margfalt meiri veltu en við þurfum fyrir stríð. Og ef vanþekkingin eða hleypidómarnir hjá hæstv. ríkisstj. á þessu sviði eiga að standa í veginum fyrir því, að Íslendingar fái að nota sitt vinnuafli og afla sér byggingarefnis til að byggja, þá er verið að fremja glæp gagnvart öllum þeim, sem nú standa uppi húsnæðislausir, og það er hart af því Alp., sem hefur afnumið húsaleigul, að ætla að bæta því ofan á að banna mönnum að byggja. Þeir, sem hæst tala um lýðræði og mannréttindi, ættu að útskýra, hvað þeir meina með því að ætla að reka fjölskyldur út á götuna og banna þeim algerlega að hafa nokkra möguleika til þess að komast inn, en það er gert með því að afnema þau l., sem nú banna mönnum að reka menn út úr húsnæði, en halda í gildi l., sem banna mönn-

um að byggja. Hafa þeir flokkar, sem standa að slíku, gert sér ljóst, hvað þeir eru að gera? Það er verið að niðast á þeim smæstu í þjóðfélaginu, svipta þá þessum litlu möguleikum, sem þeir hafa til að byggja yfir sig eða fjölskyldu sína. Það er ekki aðeins, að það sé verið að hindra hið svo kallaða einstaklingsframtak eða þá, sem gegnum nýjar byggingar eru að skapa sér atvinnu, heldur beinlínis verið að hindra, að það sé til húsnæði fyrir þá, sem ætla að reisa heimili í þjóðfélaginu, fyrir þá, sem á að henda út vegna þess að það er húðið að afnema húsaleigul. Ég skil ekki, hvernig þeir menn hugsa, sem ætla að halda þeim ákvæðum í l. að banna mönnum að byggja, en segja við alla þá, sem eiga hús: Við skulum lofa ykkur að henda fólkinu út eins og þið viljið. — Það hafa nokkrir embættismenn hér í Reykjavík verið valdir til þess að banna mönnum að reyna þannig að bjarga sér sjálfir, og það er að ganga svo langt, að það er verið að taka sjálfræðið af einstaklingnum og banna honum allar bjargarir. Það á sízt við af þeim flokkum, sem sífellt eru að prédika, að fólkið eigi að bjarga sér sjálft, en ekki að gera allar kröfur til ríkisins. Hvað var viðkvæðið, þegar verkalýðurinn var að berjast fyrir atvinnu á atvinnuleysisárárunum fyrir strið? Jú, verkalýðurinn heimtar og heimtar allt af öðrum, en ekkert af sjálfum sér. Þetta kvað stöðugt við. En hvað heimtar hann svo núna? Einfaldlega það, að hann fái aðeins lagalega heimild til þess að koma sér upp þaki yfir höfuðið af eigin rammleik, ef hann skyldi einhvers staðar geta náð í peninga og byggingarefni. Einhverjir kunna nú að segja, að þetta sé ekki til neins, verkalýðurinn fái ekkert lánsfé, og hann sé jafnilla staddur, hvort sem hann fái þetta leyfi eða ekki. — Ég verð þá að segja þeim, sem þannig kunna að hugsa, að þar sem neyðin rekur á eftir, þar er margra bragða leitað, og það er jafnvel svo, að þó menn nytu ekki aðstoðar bankanna, þá munda ýmsir ráðast í að koma þaki yfir höfuð sér, ef þeim væri það ekki bannað. Þannig segja t. d. margir byggingarverkamenn, sem nú ganga atvinnulausir í hópum: Við skulum hjálpað að að byggja hver fyrir annan, þó að við fáum vinnu okkar ekki borgaða í öðru en slíkri samhjálpa, ef eitthvað verður rýmkað um þau höft, sem nú eru á byggingum. — Og sjómaðurinn segir: Ef ég fæ í friði fyrir ríkisstj. að vinna við minn bát og kaupa mér efni í minn húskofa fyrir þann gjaldeyri, sem ég afla, þá reisi ég mér líka hús og þarf ekki aðra hjálpa til en frelsi til að ráðstafa þeim verðmætum, sem ég skapa. — Það er nú neyðarástand um land allt, sem ríkisstjórnin hefur með aðgerðum sínum og aðgerðaleysi leitt yfir þjóðina og ber ábyrgð á. Og með ráðstöfunum sínum er hún að viðhalda þessu ástandi og bannar mönnum hreint og beint alla sjálfsbjargarviðleitni. En hvers vegna í ósköpunum? Ef þetta fólk sér einhver ráð, þar sem ríkisstj. stendur ráðalaus, hvers vegna þá ekki að láta það um að bjarga sér eins og best gengur? Nei, einokunin á útflutningi og innflutningi stendur alls staðar í vegi fyrir slíkri sjálfsbjörg; hún gerir það að verkum,

að fólk í sveitum og þorpum úti um allt land hrópar nú í sinni neyð til Alþingis um hjálpa; það hefur að visu í höndum atvinnutækin og viljann til að bjarga sér, en það fær bara ekki að nota þau.

Með þessum orðum er ekki sagt, að svo kölluð frjáls verzlun sé neitt „idealt“ ástand; en hún hefur það fram yfir þá einokun, sem nú þjakar landslýð, að hann hefur þó frelsi til að reyna að bjarga sér eftir því, sem föng eru til. Bæjunum, sem á árunum 1920—40 brutust þannig í að afla sér tækja og höfðu möguleika til að bjarga sér, í fátækt sinni, enda þótt atvinnurekendurnir hlypust stundum á brott með atvinnutækin, þeim er nú neitað að bjarga sér. Og þessum fjötrum má ekki haggja. Þannig hefur frv. um að slaka á höftum þessum verið stöðvað í efri deild, og meirihlutafylgi þingsins við þá till., sem hér liggur fyrir, á að hindra í að samþykkja það með valdboði ríkisstj. og tilvisunum fjárhagsráðs í erlenda menn, sem segja, að ekki megi auka fjárfestinguna á Íslandi. Ríkisstj. ber fram í þessu máli augljósar og visvitandi blekkingar eins og þá, að fjárfestingin í sambandi við Sogs- og Laxárvirkjunina sé svo óskapleg, að þar sé ekki á bætandi. Staðreynd er hins vegar, að við þurfum t. d. miklu minna vinnuafli til Sogsvirkjunarinnar nú heldur en 1936 og höfum afkastamikil tæki og reynslu, sem okkur skorti þá, auk þess sem við fáum féð til framkvæmdanna erlendis frá. Allt þetta tal er visvitandi ósannindi og þjónar ekki öðrum tilgangi en að viðhalda atvinnuleysi og neyð hjá þjóðinni. Ég skil, að hæstv. ríkisstj., sem er að drepa niður allt atvinnulíf í landinu með sinni einokunarkló, kærir sig ekkert um að ræða þessi mál, og allra sízt þannig, að þjóðin megi fylgjast með þeim umræðum. En ég vil þó a. m. k., að hér á Alþ. komi fram einhver andmæli gegn þessu háttalagi. Og víst væri það ómaksins vert, ef unnt er, að krefja hæstv. ríkisstjórn sagna um það, hvernig hún kemur því heim, að á sama tíma og hún bannar landslýð að byggja yfir sig, þá kemur hún með till. um að taka erlend lán til að auka þá fjárfestingu, sem í öðru orðinu verður að forðast. — Altso: ég er steinhættur að skilja þennan hugsunarhátt. Er það meiningin, að auka megi fjárfestinguna, bara ef það er gert með erlendum lánum og peningarnir ekki teknir úr Landsbankanum, heldur úr erlendum bönkum? Er ekki ástæða til, að hæstv. ríkisstj. reyni að skýra þetta fyrir Alþingi? Ef það er rétt, sem hæstv. fjmrh. hélt fram í Nd. í gær, ætti ekkert að vera því til fyrirstöðu, að við fengjum ótakmörkuð erlend lán til bygginga í landinu. En ef þetta er meining hæstv. ríkisstj., þá verður að fara að ræða þessi mál á allt öðrum grundvelli en hingað til. Sé sú stefna „accepteruð“, og ef ekkert er í vegi fyrir því að taka erlend lán, engin hættu fyrir sjálfstæði landsins og allt í lagi með slíka fjárfestingu — ja, þá er málið komið á allt annan grundvöll, og það ætti þá ekkert að vera því til fyrirstöðu t. d., að byggingarsamvinnufélagin tækju slík lán erlendis o. s. frv. Mig grunar annars, að ekki sé til nema ein skýring á þessu —, að Landsbankan-

um hafi verið fyrirskipað að stöðva sínar lánveitingar við ákveðna krónutölu, ákveðið hámark, — og ég vil skjóta því inn í: of lágt hámark, þar sem þeir, sem skipunina gefa, þekkja ekki framleiðslumöguleika íslenzku þjóðarinnar; og séu það hinir sömu, sem framkvæmdu útreikninga gengislækkunarlaganna, þá er auðvitað að fenginni reynslu af þeim lögum ekki að sökum að spyrja. Hins vegar, ef Íslendingar geta fengið erlend lán, þá er þeim leyfilegt að auka fjárfestinguna innan lands. — Og hvað þýðir þetta? Það þýðir, að það er búið að taka Landsbankann undan valdi Íslendinga, og hann heyrir nú undir erlenda yfirboðara; við verðum að leita til annarra banka og taka t. d. lán í Englandi í gegnum Landsbankann, byggingarsamvinnufélagin verða að leita láns í Danmörku o. s. frv.

Með fyrirlysingum ríkisstj. hér í þessum umr., þá á Alþingi kröfu á að fá að vita, hvað raunverulega vakir fyrir henni. Eftir frammistöðu hennar í sambandi við setningu gengislækkunarlaganna, þá verðskuldar hún ekki það traust, að henni sé fylgt í blindni, einkum þegar hún segir eitt í dag og annað á morgun um mikilvæg mál.

Ég ætla ekki að fara sérstaklega út í það, sem kom fram hjá hv. þm. Ísaf. og hv. 3. landsk., að fjárhagsráð hefði veitt of mikið af leyfum, né það, sem hv. þm. Ísaf. kom með, að það þyrfti öflug ríkisafskipti til að tryggja innflutninginn. Ég vil þó í því sambandi segja, að hvað ríkisafskiptin snertir, þá fer árangur þeirra eftir því, hvernig þeim er beitt. Það er enginn efi á, að á þeim tíma, er allir höfðu næga atvinnu og t. d. var eins mikið byggt og frekast var kostur á, þá var nauðsynlegt, að ríkið hefði eftirlit með fjárfestingunni, skipulagningu í atvinnulífinu. En ef reynt er á atvinnuleysistímum að viðhalda húsnæðisskortinum t. d., þá eru slík afskipti skaðleg fyrir þjóðfélagið. Og hvað snertir afskipti fjárhagsráðs, sem sumir vilja kalla „áætlunarbúskap“, þá vil ég taka það fram, að að svo miklu leyti sem menn bjuggust við, að það gegndi því hlutverki, þá skil ég ekki í öðru en allir þeir menn hafi orðið fyrir hinum sárustu vonbrigðum og vilji fullkomlega afbiðja sér, að starfsemi þess sé sett í nokkurt samband við hugmyndir sósíalísmans um áætlunarbúskap. Sá „áætlunarbúskapur“ er ekki annað en einokun tveggja höfuðklíkna í þjóðfélaginu, sem rifast um gjaldeyrinn eða verzlunarleyfin og fjárhagsvaldið. Og þegar svo er komið, að afskipti fjárhagsráðs miða að því að auka vanda og húsnæðisskort allrar alþýðu, þá hlýtur hún að berjast fyrir því, að þessari einokun sé útrýmt, án þess hún á hinn bóginn geri sér nokkrar tyllivonir um, að „frjáls verzlun“ færi henni annað en möguleikann til að geta barizt. Það fær hún ekki nú. Henni eru allar bjargir bannaðar. En hún hefur áður orðið að berjast á grundvelli frjálsrar samkeppni, og hún getur knúið fram ýmislegt á þeim grundvelli, þar sem hún aftur á móti er algerlega bundin og heft af þeirri einokun, sem nú á sér stað og er að leiða yfir hana sárustu neyð. Það hefur hingað til ekki verið til neins fyrir þá, sem sent hafa

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

bænarsskrár til Alþingis alls staðar utan af landi um frelsi til að bjarga sér; það hefur verið daufheyrzt við þeim og allt vald verið sameinað hjá þessari einokunarskrifstofu. En það fólk, sem þannig eru allar bjargir bannaðar, það mun ekki þola slíkt til lengdar.

Þá vil ég í sambandi við afgreiðslu þessa máls leggja áherzlu á það, að till. mín á þskj. 199, um að gefa frjálsan innflutning á byggingar efnum, verði samþ. Ég fæ ekki betur séð, fyrst á að stöðva það frv., sem liggur fyrir Ed., en hið minnsta, sem Alp. geti þá gert, sé að samþykkja þessa till. með breytingu minni, en hún mundi þá hljóða svo, með leyfi hæstv. forseta: „Till. til þál. um frjálsan innflutning á byggingarvörum o. fl.

Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að gefa nú þegar frjálsan innflutning á byggingarvörum og gefa frjálsa byggingu hæfilegra íbúðarhúsa, er menn byggja til eigin afnota, enn fremur byggingu útihúsa í sveitum og verbúða.“ — Og ég vil nú spyrja þá hv. flokka, sem kenna sig við frjálsa verzlun eða samvinnu: hvað sjá þeir eiginlega hættulegt í því, að þjóðin fái þetta frelsi, kynslóðin, sem tók við húsalausum landi um aldamótin síðustu, þar sem t. d. þjóð eins og Englendingar búa í aldagömlum húsum og ½ alls auðs eru erfðir, en við höfum orðið að skapa öll okkar efnahagslegu verðmæti á einum aldarhelmingi? Hvers vegna í ósköpunum á nú að hindra þessa sköpun verðmæta, annaðhvort með vitlausu hagkerfi eða erlendu valdbóði? Hvað mælir á móti því, að við getum verið frjálsir að því að byggja upp okkar lítt numda land? Við aukum þó ekki framleiðslu okkar og afköst með öðru móti, eins og sífellt er þó talað um, að þjóðin verði að gera. Og hvað er þessu eiginlega til fyrirstöðu? Þjóðin krefst þess nú að fá frjálsari hendur til að bjarga sér. Og ég vil eindregið skora á hv. alþm. að greiða atkv. með þessari brtt. og ganga þannig tryggilega frá því, að mál þetta sé afgr. eins og þjóðarvilji er fyrir.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Hæstv. viðskmrh., sem hér hefði átt að standa fyrir þessu máli, er fjarverandi, og það hæstv. forsrh. mig að segja hér nokkur orð til skýringar.

Það hefur verið kvartað um, að það stæði á svörum af hálfu ríkisstj. í þessu máli. En út frá upplýsingum, sem fulltrúar verkafélaga hafa gefið, þá get ég ekki séð þann бага, sem af því á að stafa. En drátturinn stafar af því, að ekki hafa verið tilbúnar skýrslur fjárhagsráðs, sem nauðsynlegt var að hafa í höndum, og er þeim nú fyrst nýlega lokið. En samkvæmt þeim er sú fjárfesting, sem leyfð hefur verið, ekkert smáræði, eða á sjötta hundrað millj. kr., — nánar til tekið 520 millj. kr., sem leyfðar hafa verið til framkvæmda ríkis, bæja og einstaklinga á fyrri ári. Nákvæmar skýrslur voru fyrst lagðar fyrir ríkisstj. til athugunar fyrir 2 dögum, og í sambandi við þá skýrslu — og með tilliti til fjárfestingaráætlana og stefunnar viðvikjandi bátaútteginum og innflutningsverzluninni — verður svo tekin ákvörðun um það, hvort fært þykir að gefa íbúðarhúsabygg-

ingarnar frjálsar. Og á þeirri ákvörðun verður ekki dráttur, þegar þeirri athugun er lokið. En það, sem kom annars í ljós í umræðum við fulltrúa verkalyðsfélaganna, var það, að það hefur ekki fyrst og fremst staðið á leyfum fjárhagsráðs, heldur hafa byggingar stöðvæzt vegna hins óvenju óhagstæða tíðarfars um land allt, sem hamlar framkvæmdum. Það hefur ekki staðið almennt á efni, enda þótt í sumum tilfellum hafi verið fundið að því, að það fengist of seint, heldur hefur tíðarfarið lengi verið þannig, að ógerningur er að fást við byggingarframkvæmdir. (EOI: En af hverju veitti fjárhagsráð ekki leyfin í vor?) Það er alltaf takmarkaður fjöldi, sem getur unnið við byggingarvinnu innan húss. En undanfarin ár hefur alltaf verið hægt að vinna meira án þess að byggingarvinnu úti við einnig. Og þetta var eftir upplýsingum, sem gefnar voru af manni úr fulltrúaráði, og ég veit, að hv. 2. þm. Reykv. mun taka fullt mark á. Svona eru nú hlutirnir. Það skortir hvorki efni né innflutningsleyfi, en það er bara ekki hægt að vinna vegna tíðarfarsins, sem hefur verið mjög slæmt í vetur, og um leið og úr rætist með það, mun ekki standa á framkvæmdunum. Og þetta hefur komið fyrir áður á Íslandi, að tíðarfarið hefur verið svo illt, að ekki hefur verið hægt að sjá öllum fyrir vinnu yfir veturinn. Það má máské segja, að það hefði átt að úthluta leyfunum fyrir. Það má alltaf segja slíkt eftir á, og skal ég ekki ræða um það. En hitt er ljóst, að eins og sakir standa er ekki hægt að ásaka fjárhagsráð fyrir það, að það hafi ekki veitt nóg leyfi eða hindrað efnisúttegið. — Viðvíkjandi atvinnuleysinu, sem stafar af stöðvuninni í iðnaðinum, þá er aðalorsök þess ekki sú, að það standi á leyfum fyrir hráefninu, heldur er það hitt, að þau fást bókstaflega ekki erlendis. Það er t. d. svo með eina iðnaðarstofnun hér í Reykjavík, að hún er búin að fá leyfi fyrir lifandi löngu, en það hefur bara staðið á því, að hún fengi efnið úti. Og viðskmrh. hefur haft fulltrúa við þá stofnun í París, sem vinnur að því að skipta hráefninu á milli þjóðanna. Svo að mínu viti er ekki hægt að vinna að þessum málum öllu betur. M. a. er það svo nú, að það stendur í samningum um það, hvort við getum fengið það stál og það járn, sem við þörfnumst, því að við viljum reyna að tryggja okkur það í tíma, auk þess sem við reynum að fá það sem mest óunnið, svo að það skapist atvinna í landinu við að vinna það hér heima. Þannig er atvinnuleysið í iðnaðinum meira af þessum ástæðum en af því, að leyfin vanti.

Viðvíkjandi því, sem heyrzt hefur, að það beri að nota mótvirðissjóð til byggingarframkvæmda, þá getur það ekki verið dulið neinum, að hann er ekki hægt að nota nú til þessa, þar sem á að verja honum til virkjananna við Sogið og Laxá í þessari umferð. Það verður ekki fyrir en þau lán hafa verið borguð inn í sjóðinn aftur, að hann getur komið að notum í þessu skyni. Um það, hvað verður gefið frjálst af byggingarvörum, get ég ekki sagt neitt ákveðið á þessu stigi, enda hefur það ekki verið ákveðið af ríkisstj. En till. um þetta atriði munu koma

alveg á næstunni, og með tilliti til þess, sem ég sagði áðan, að það er hvorki skortur á efni né leyfum, sem stöðvar framkvæmdirnar nú, þá get ég ekki séð, að töf á þeirri ákvörðun skipti miklu máli.

Viðkomandi þeim umr., sem hér hafa farið fram í sambandi við erlendu lánin, þá er ég satt að segja undrandi yfir því, að maður skuli þurfa að sitja undir umr. að slíku tagi. Við hefjum ekki framkvæmdir fyrir svo að segja falsaða seðla. Við getum hvorki keypt sement né timbur fyrir þá, og ég hélt, að svona umræður ættu sér ekki stað. Það er mjög takmarkað, sem má gefa út af seðlum. M. a. er heimilt að gefa út seðla fyrir 15 millj., sem skulu vera gjaldkræfir í erlendri mynt á 6 mánuðum. Og þá á að vera hægt að kaupa fyrir þá hvað sem er! Það er dæmalaust, að það skuli þurfa að ræða hluti sem þessa. Það er því miður svo, að það er ekki nóg að gefa út pappír, og þegar ekkert er á bak við seðlana, eru þeir ekkert nema pappír. Nú eru íslenskir seðlar ekki seljanlegir erlendis á „pari“, en það voru þeir fyrir nokkru síðan, eða á fyrstu árunum eftir stríðið, af því að þeir voru þá heilbrigðir íslenskir peningar og ávisun á það, sem þeir visuðu til. Það er því afar undarlegt, er hv. 2. þm. Reykv. heldur því fram, að það sé bara nóg, að seðladeild Landsbankans gefi út seðla, og síðan megi kaupa fyrir þá sement og timbur og hvað sem er. Ég hef engan heyrð halda slíkri fjármálapólitík fram í alvöru fyrir, utan einn frægan málara hér á landi. Hv. 2. þm. Reykv. segir enn fremur, að ekki megi taka erlent lán, nema kaupa fyrir það framleiðslutæki. Hvað er verið að gera annað með þetta lán, sem hér um ræðir? Eiga að gilda einhverjar aðrar reglur fyrir t. d. togarana en önnur framleiðslutæki? En það má ómögulega taka erlent lán til byggingar á peningshúsum og heygeymslum, þótt vitað sé, að sú eina vara, sem selst áreiðanlega erlendis í svipinn, er sauðfjárafurðir, og það fyrir herra verð en fæst fyrir hana á innlendum markaði að viðbætti uppbót. Nei, það má ekki kaupa efni og láta síðan íslenskar hendur vinna úr þeim, en það má kaupa fullsmíðaða togara. Það er annars undarlegur hugsunarháttur hjá mörgum hér gagnvart landbúnaðinum, og undarlegir spádómar um það, að ríkisstj. vinni þjóðinni tjón með dekri sínu við hann. Ég held, að menn vinni þjóðinni einmitt tjón með því að tala þannig um íslenska landbúnaðinn, sem er sá atvinnuvegur, sem brauðfæðir þjóðina, og afkoma hennar mun alltaf standa í beinu hlutfalli við gengi hans. Á honum hefur þjóðin lifað til þessa dags. Og ég get ekki fundið annað en það sé tap fyrir þjóðina að vera sífellt að bera saman þessa tvo aðal- atvinnuvegi okkar, sjávarútveginn og landbúnaðinn, og gera upp á milli þeirra. Þessi hugsunarháttur gægist hér alltaf fram, þegar rætt er um að kaupa vörur fyrir landbúnaðinn. Ég get ekki séð, að ríkisstj. eða viðskmrh. hafi vanrækt neitt í þessu efni. Og mér er óhætt að fullyrða, að nú sé verið að undirbúa fullkomna skýrslu um fyrirhugaða fjárfestingu, og stuðzt þar við þau leyfi, sem veitt hafa verið, auk þess

fjárlög og fjárhagsáætlun Reykjavíkur, og síðan verði í samræmi við þá skýrslu tekin ákvörðun um það, að hve miklu leyti hægt verður að gefa verzlunina frjálsa án þess að hætta stafi af. Og það mun vera hægt, ef við höfum erlendan gjaldeyri, að veita verzlunarfrelsi, sem er meira en nafnið tómt. Því að menn verða að gæta að því, að það kemur engum að gagni að veita frelsi, sem ekki er annað en nafnið tómt. Það er gagnslaust að gefa mönnum frelsi til byggingar íbúðarhúsa, ef svo þeir, sem meira mega sín, hrifsa til sín allar þær byggingarvörur, sem til eru í landinu. Þetta þarf að haldast í hendur, frelsið og möguleikar manna til að njóta þess. Það þarf að standa eitthvað á bak við það.

Ég skal svo ekki orðlengja meir um þetta. Sá ráðh., sem með þessi mál fer, hefði sjálfsagt getað gefið nánari upplýsingar um þessi mál, ef hann hefði getað verið hér viðstaddur. En það, sem ég hef nú dregið fram, eru höfuðatriði málsins.

Forseti (JPálm): Mér hefur borizt svo hljóðandi brtt. frá hv. þm. Ísaf.:

„Við till. bætist:

Leyfi til þess að byggja stærri íbúðir, svo og stærri byggingar, sem eigi er beinlinis þörf vegna framleiðslunnar, verði því aðeins veitt, að innflutt byggingarefni sé afgangur frá þeim byggingum, sem undanþegnar eru fjárfestingarleyfi.“ — [Pskj. 684.]

Till. er of seint fram komin og skrifleg og þarf því tvöföld afbrigði.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 28 hlj. atkv.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Það liggur við, að ég sé farinn að finna þörf á að velta því fyrir mér, hvernig þessi þjóð hefur hjarað og þraukað í 1000 ár og meira, áður en fjárhagsráð varð til. Þegar verið er að bera fram svo alsnangjörn tilmæli sem felast í þeirri till., sem hér um ræðir, þá leikur allt á reiðiskjálfi, ef eitthvað í þeim brýtur í bága við hinn háðöfuga vilja fjárhagsráðs og aðstandenda þess. Ég held, að sumir þeirra ræðumanna, sem hér hafa talað um þetta mál, gætu varla lagt öllu meira upp úr 10 boðorðum Móses en þessu kjánabulli uppi í fjárhagsráði, sem er marghrakið á ári hverju. Hv. 3. landsk. sá allt í einu fyrir sér einhvern voða, ef þessar litlu íbúðarhúsabyggingar yrðu gefnar frjálssar. Ég ætla, að það sjónarmið hans sé samkvæmt hans lærisetningum. En braskið og bellibrögðin, sem hann þóttist sjá hilla undir, ef þetta litla frelsi yrði gefið, það brask og þau bellibrögð eru þegar komin inn í byggingar- og verzlunarlífið í heild og ekki hvað sízt vegna of mikillar afskiptasemi þess opinbera. Ég átti þátt í því á sínum tíma, að fjárhagsráð tók við völdum. En ef við athugum nú þau lög, sem því voru sett, og síðan framkvæmdina, þá ber þar mikið á milli. Fjárhagsráði var fyrirhugað að halda áfram þeirri nýsköpun, sem þá hafði átt sér stað hjá þjóðinni um nokkurt skeið. Ég ætla

ekki að fara ýtarlega út í það hér, hvernig fjárhagsráð hefur rækt það hlutverk. Það atriði væri efni í langa ræðu út af fyrir sig. En þegar svo nokkrir hv. þm., tilknúðir af vandræðum og vandkvæðum sinna kjósenda, fara fram á, að einum lagabókstaf í lögunum um fjárhagsráð, sem í öndverðu var gert ráð fyrir að hefði gildi, sé breytt, þá ætla allt um koll að keyra. Hæstv. landbrh. er nú farinn úr salnum og hefur líklega þótt gera vel að miðla Alp. af sinni speki, og hann fræddi okkur um tíðarfarið. Ég hélt nú satt að segja, að allir vissu, hvernig það hefur verið í vetur. En það var fleira, sem hrökklaðist út úr hæstv. ráðh., er hann var að hlaupa í skarðið fyrir viðskmrh. Hann gerði ráð fyrir því, að hæstv. viðskmrh. hefði þegar látið Alp. í té skoðun sína á þessum málum. Því miður er það nú ekki svo. Hæstv. landbrh. hefur gert ráð fyrir meiri ötulleik af hálfu viðskmrh. í þessu máli en raun ber vitni, því að hann hefur enn ekki tekið til máls um það. Þá sagði hæstv. ráðh., að till. frá ríkisstj. um frelsisaukningu væri von á næstunni. Það er ekki í fyrsta skipti, sem slíku er haldið fram og okkur lofað, að till. séu á næsta leiti. En þær vilja bara vera nokkuð lengi á næsta leiti, og ég verð að segja það, að mér finnst sækjast nokkuð seint að leitinu því. Og það er ekki í þessu máli einu, sem fyrirheit og loforð hafa verið gefin um till. til úrbóta á næstu grösom, en hefur síðan dregið von úr viti, að þær birtust. Hann minntist einnig eitthvað á vöruflutninga til landsins, og ef ég hef heyrt rétt, þá var svo að skilja, að hann vildi halda því fram, að leyfin fyrir þeim hefðu alltaf verið tímanlega á ferðinni. Þarna er hann að mæla fyrir munn annars manns, og það verður að nægja honum til afsökunar, en þarna hefur hann hætt sér út á klaka, sem hann er ekki kunnugur. Honum mun ekki sjálfum kunnugt um það, hve ríkisstj. hefur verið viðbragðsfljót í þessu efni, og því virðist afar hæpið af honum að halda þessu fram. Því miður er það svo, að vegna aðgerða fjárhagsráðs höfum við verið mikils til of seint á ferðinni með útvegum á hinum nauðsynlegustu rekstrarvörum. Það er hægt að sanna það reikningslega, að fyrir aðgerðir fjárhagsráðs voru framleiðendur saltfisks skaðaðir um eina millj. króna, vegna þess að þeir máttu ekki kaupa strigaumbúðir, er þeir vildu. Svona er það á fleiri sviðum, að víða eru leyfi seint á ferð. Ég hef fyrir langalöngu bent viðkomandi ráðun. á, að það eru ekki til í landinu lýsisumbúðir nema utan um 1/10 hluta eða svo af því lýsi, sem framleitt er. En fjárhagsráð fæst ekki til að sinna viðvörðunum um þetta efni, og það er nú komið undir náð, hvort við fáum þessa vöru. Það kann að þykja óviðeigandi af manni, sem talinn er í stjórnarliðinu, að mæla svo sem ég hef nú gert. En þegar gengur svo fram af mér, get ég ekki horft þegjandi á það, sem fer aflaga í ýmsum efnum, og samþ. það mótmælalaust. Það má hver virða það þann veg sem hann vill. Það er orðið of mikið af því, að ef menn eru í þessum og þessum stjórnaðflokk, þá megi menn ekki sjá agnúa á ríkisstj., heldur beina allri gagnrýni sinni að

stjórnarandstöðunni. Ég ætla, að hreinskilni í þessum efnum sem öðrum sé réttust. Og ég get kinnroðalaust bent á þessa hluti vegna þess, að ég hef eftir öðrum leiðum gengið eftir því, að útveginum yrði séð fyrir þeim vörum, sem hann nauðsynlega þarfnæðist, án þess að neitt hafi verið á það hlustað. Hæstv. ráðh. komst svo loksins heim í ríki sitt í ræðulokin. Og þar kom hann með eina fullyrðinguna enn, og hún var á þá leið, að þær einu vörur, sem áreiðanlega seldust erlendis nú í svipinn, væru landbúnaðarvörur. Þetta er alveg rétt, að nú eru þær seljanlegar á góðu verði, og er það vel farið. Það er gleðilegt, að landbúnaðarvörur seljast nú vel, það gleður þjóðina, þegar vörur hennar seljast vel. En ég ætla, að það sé mælt af nokkuð mikilli vanþekkingu að segja, að landbúnaðarvörur séu einu vörurnar, sem hægt sé að selja, því það er flestallar okkar vörur, sem hægt er að selja, svo fremi að þær séu í því ástandi að vera framþekkingar á markaðnum. Það veltur svo á ýmsu með verðið, það fer með sjávarútvegsvörurnar alveg á sama hátt eins og fer með landbúnaðarvörurnar, að framboð og eftirspurn skapar eða hefur a. m. k. mikil áhrif á verð vörunnar í hvert eitt sinn. Styrjaldarástandið virðist hafa kallað fram mikla eftirspurn eftir ullarvörum, og þá er það náttúrulega eðlilegt, að islenskar gærur t. d. séu í háu verði, sem þær eru nú, sem betur fer. En það er ekki sérlega langt síðan landbúnaðarvörur áttu líka erfitt undir fót, ég er ekkert að hælsta um af því, en bendi á það í sambandi við fullyrðingu hæstv. ráðh. Ég veit ekki betur en að lands-sjóður hafi stundum hlaupið undir bagga og keypt landbúnaðarvörur, t. d. ull, af því að ekki hafa verið möguleikar að koma þeim út á erlendum markaði. Þessi till. gefur ekkert tilfelli til, að hæstv. landbrh. sé að koma með neinn slíkan meting eins og hann var með í sinni ræðu. Þessi till. er fram borin til þess, að því sé loksins hætt að láta menn, sem eru störfum hlaðnir, til sjós eða lands slita út miklu af sínum tíma og kröftum til að fá leyfi fyrir því að mega reisa sér lítið húsi, að hætt sé að angri bændur í sveitum með því, að þeir þurfi að vera að skrifa til Reykjavíkur, ef þeir vilja byggja sér for eða koma einhverjum smáframkvæmdum í verk. Þetta á allt að athuga, segir hæstv. ráðh., það er ekki nema stutt stund þangað til tekin verður ákvörðun um þetta allt saman samkv. þeirri miklu áætlun fjárhagsráðs, sem lögð var fyrir ríkisstj. fyrir 2 dögum. — Við erum fyrir löngu búnir að heyra þessar og líkar upphrópanir, ekki úr munni þessa hæstv. ráðherra eins, heldur úr annarra munni. En ég held, að það sé alveg óhætt fyrir þann hluta Alp., sem annars vill rýmka eitthvað til í þessum efnum, að samþ. þá þáltill., sem hér er rætt um, þrátt fyrir að það komi þá kannske eitthvað enn rýmra frelsi fram hjá hæstv. ríkisstj., það skaðar þá ekki, að Alp. sé búið að láta sinn vilja í ljós.

Ég var áður búinn að minnst á brtt. hv. þm. V-Húnv. og fann, frá mínu sjónarmiði, ekkert við hana að athuga. Nú er komin ný brtt. frá hv. þm. Ísaf. Það má segja, að hún í sjálfu sér

hljómar vel, þegar hún er lesin upp, en mig uggir samt, að hún geti orðið, ef hún er samþ., þál. fjötur um fót, og það munu vera einhverjir, sem líta þannig á, að með því sé stigið of fast í ístaðið, að bæjja frá nauðsynlegum byggingum, þó þær tilheyri ekki þeim flokki bygginga, sem þáltill. fjallar um. Hv. þm. Ísaf. sagði í sinni ræðu á dögnum, að fjárhagsráð hefði bjargað mörgum. Hamingjan hjálpi mér! Þeir, sem sitja yfir öllu byggingarefni í landinu, þeir, sem ráða yfir hverjum sementshnefa og hverju borðfeti, skyldu þeir geta komist hjá því að hjálpa einhverjum, ef það á að heita hjálp að veita leyfi? Ég vil vel trúá því, að þeir hafi hjálpað mörgum. Það gerir timburkaupmaðurinn, sementskaupmaðurinn og verka- maðurinn, sem er að byggja, þeir eru allir að hjálpa til þess að byggingarnar komist upp. En það er engin röksemd fyrir því, þessi hjálparstarfsemi, sem hv. þm. Ísaf. hóf fram, að það meggi ekki samþ. þá þáltill., sem hér liggur fyrir, því henni er svo í hóf stillt, að með henni er aðeins farið fram á að létta oki fjárhagsráðs af þeim herðum, sem eiga erfiðast með að standa undir því, þegar um er að ræða svo smávægilegar framkvæmdir eins og t. d. framkvæmdir í sveitum, því það gengur barna- skap næst að vera að láta stofnun í Reykjavík skrifa upp á skirnarattesti fyrir forir og annað, sem byggt er og nauðsynlegt er við búskapinn. Ég vona því, að hv. alpm. fallist á að samþ. þessa rýmkun, ég sé ekki nokkra hættu á því, að samþykkt hennar mundi auka á brask, heldur þvert á móti.

Ég vil spyrja hv. 3. landsk., hvort hann álitur, að þær glæsilegu byggingar, sem eru að renna hér upp t. d. úti á Melunum, sem sýnilega eru ekki byggðar fyrir verkamenn eða slíka, það eru byggingar stórstarfsmanna hins opinbera, — ég vil spyrja, hvort hann álitur, að slíkar byggingar séu til orðnar fyrir brask. Ég geri ekki ráð fyrir, að hann haldi því fram. Hins vegar er það upplýst við umr. um þetta mál, síðast af hv. þm. Barð., að þess væru dæmi, að menn sæktu um byggingarleyfi og byggðu svo ekki sjálfir, heldur einhver annar. Ég vil ekki full- yrða, að hv. þm. hafi sagt, að byggingarleyfin væru gerð að verzlunarvöru, en hann sagði, að þau færu manna á milli. Áætlanir og skipulag, hvort sem það er heldur hjá fjárhagsráði, ríkis- stj. eða Alp., verður að beygja sig fyrir lífsins lögum á hverjum tíma. Öll áform, jafnvel þó lögfest séu, eiga yfir sér þann dóm, sem lífið og framvinda þess hlýtur ávallt að hafa í för með sér, og þess vegna er það, að ég hef fyrir löngu fundið til þess, hvað það er barnalegt að byggja svo mjög á þessari ársáætlun fjárhags- ráðs, sem hæstv. ráðh. var að vitna til, ekki sízt fyrir það, að venjulega eru þessar áætlanir, síðan fjárhagsráð fór að starfa, ekki tilbúnar fyrr en drjúgur hluti er liðinn af hverju ári. — Fyrir tveimur dögum, sagði hæstv. ráðh., lagði fjárhagsráð sína merkilegu áætlun fyrir ríkis- stj., og það væri fróðlegt að vita, hvað margir tveir dagar liðu þangað til lokaorðið verður sagt hjá hæstv. ríkisstj. eða fjárhagsráði um þessar framkvæmdir, sem fyrirhugaðar eru.

Að lokum vil ég segja þetta: Þegar við erum að tala almennt um þetta ástand, þá er það ekki nema villandi að draga inn í umr. þær stórförkvæmdir, sem hafaðar eru í huga, þær fossavirkjanir, sem nú eru nefndar, á þann veg að ætla bráðnauðsynlegum framkvæmdum almenninga að stranda á þeim. Þær hleypa vitanlega áætlun fjárhagsráðs fram um margar milljónir, og það eru ekki nema hálf rök í þessu máli að segja við flutning á þessu eða við ákvörðun á þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir, að fjárhagsráð sé þegar með 5—6 hundruð milljóna áætlun um framkvæmdir. Það er ekki venjulegt ástand í þessu landi, að verið sé með slíkar stórförkvæmdir á ferðinni. — Ég skal svo ekki tefja umr. lengur án þess að tilefni gefist til, en mér fannst það vera óhjákvæmilegt, eins og ræðum hefur verið háttað upp á síðkastið, að gera nokkrar aths. við þær fullyrðingar, sem hér hefur verið fleygt fram vanhugsað að mestu leyti.

Að síðustu vildi ég segja nokkur orð við hv. 2. þm. Reykv. Hann fór í ræðu sinni — ekki við þetta tækifæri, heldur fyrr þegar málið var á dagskrá, — dálitið óvarkárum orðum um mína sveitunga og kjósendur, Vestmannaeyinga. Ég veit, að hann hefur ekki gert það til að kasta rýrð á þá, en hann komst nokkuð sterkt að orði um það, að þeir hefðu sniðgengið fjárhagsráðslögin við byggingarframkvæmdir. Ég ætla, að þess kunni að finnast dæmi, og þá hefur verið rekizt í því eftir öllum kúnstarinnar reglum, en slíkt skeður víst oft á þeim sjó, ekki einasta í Vestmannaeyjum, heldur víða á þeim sjó, sem alþýða þessa lands hefur verið neydd til að sigla undir þeirri harla fávíslegu ofstjórn, sem innleidd hefur verið í byggingarmálum hér á síðustu tímum.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Þegar þetta mál var til umr. síðast fyrir nokkrum dögum, þá vakti ég athygli á því, að það væri tvennt í sambandi við þessar umr., sem mér kæmi undarlega fyrir sjónir. Hið fyrra var, að um svo mikilvægt mál eins og hér er óneitanlega um að ræða virtust vera skiptar skoðanir milli stuðningsmanna stjórnarinnar í allshn. annars vegar og fjárhagsráðs hins vegar. Fjárhagsráð og meiri hl. allshn. sameinaðs þings virðast hafa gerólikar skoðanir á því, hvort afnema eigi skömmtnun á byggingarvörum og gefa frjálsa byggingu á vissum tegundum af íbúðarhúsum. Það er undarlegt, að djúptækur ágreiningur skuli vera milli þessara aðila í jafnmikilvægu máli, og enn undarlegra með hliðsjón af því, að ríkisstj. lét sig málið engu skipta og var ekki einu sinni viðstödd klukkustundalangar umr. um það, svo að enginn vissi, hvort hún fylgir stuðningsmönnum sínum í þinginu eða fjárhagsráði. Ég vakti athygli á, að í þessum umr. hefði aldrei verið dregið á það, sem hlyti að teljast kjarni þessa máls, þ. e. hvaða fyrirætlanir eru á döfinni um innflutning á byggingarefni til landsins á því ári, sem nú er að byrja. Hvorki ráðh. né aðrir ræðumenn hafa að þessu vikið í þeim 4—5 ræðum, sem fluttar hafa verið síðan málið var síðast á dagskrá. En það

ætti ekki að þurfa að skýra, að hvort skynsamlegt er að afnema skömmtnun á byggingarefni hlýtur að vera komið undir því, hvort skilyrði eru fyrir hendi til að auka innflutninginn. Ef það er ekki ætlunin, ef innflutningur á byggingarefni á að vera sami á þessu ári og undanfarin ár og opinber skömmtnun er afnumin, þá getur hvert mannsbarn skilið, að skömmtnunin flyzt úr hendi hins opinbera yfir á hendur byggingarvöruinnflytjendanna. Þess vegna finnst mér nauðsynlegt, að það sé upplýst, hvaða fyrirætlanir hér eru á döfinni, og þess vegna hef einnig ég borið fram spurningar um þetta, án þess þó að fá þeim svarað af hæstv. ríkisstj. eða hv. frsm. allshn. — Ég gat þess í ræðu minni um daginn, að mér hefði borizt til eyrna, að í drögum að innflutningsáætlun fjárhagsráðs væri ekki gert ráð fyrir meiri innflutningi á byggingarefni á þessu ári heldur en í fyrra. Þessum upplýsingum mínum hefur ekki verið andmælt, og tek ég það svo, að þær séu réttar, en þá getur hver maður skilið, hvað hér er á ferðinni. Eftir sem áður verður framboð á byggingarvörum minna en eftirspurnin og eftir sem áður mætir einhver afgangi, og verður að takmarka eftirspurnina með skömmtnun. Ef þessi till. verður samþ., þá verður það byggingarvörukaupmaðurinn, sem skammtar, í stað fjárhagsráðs. Það er nauðsynlegt að gera sér ljóst, hvað hér er um að ræða. Ég verð að segja, að mér finnst mjög undarlegt, að ræðumenn skuli hver um annan þveran leyfa sér að leiða þetta meginatriði málsins algerlega hjá sér. Það getur ekki verið, að jafngreindir menn og hér er um að ræða hafi ekki áttað sig á því, að hér er mergurinn málsins. Það var hæstv. landbrh. einn, sem vék nokkuð að þessu. Hann upplýsti, að fyrirhugaðar framkvæmdir ríkis, bæjarfélaga og leyfisveitingar fjárhagsráðs næmu 520 milljónum króna. Mér er til efs, að sá byggingarvöruinnflutningur, sem gert er ráð fyrir í innflutningsáætluninni, muni duga til þess að standa undir þessum 520 millj. króna framkvæmdum. Eftir þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, virðist þurfa að takmarka þessar framkvæmdir mjög. Hvað á þá að þýða að ætlast til þess, að tekið sé alvarlega hér á Alp., þegar talað er um að gefa verulegan hluta af byggingarframkvæmdum í landinu frjálsan og óháðan opinberum afskiptum?

Hv. þm. Vestm. beindi til mín þeirri fyrirspurn, hvort ég teldi byggingarnar á Melunum til orðnar fyrir brask. Mér er ekki ljóst, í hvaða sambandi þetta er við það, sem ég áður sagði, en spurningunni get ég svarað neitandi. — En varðandi umr. hans almennt um fjárhagsráð vil ég segja, að ég tel tvímælalaust, að fjárhagsráð hafi á sínum tíma, þegar það var stofnað, gert ómetanlegt gagn. Hér var á þeim tíma hin mesta ringulreið í fjárfestingarmálum, og óhugsandi var önnur leið til að koma þar einhverju víti í en opinber afskipti. Þetta hélt ég að allir, sem einhverja þekkingu hafa á ástandi þessara mála á þeim tíma, gerðu sér ljóst. Jafnvægisleysið, sem var í þjóðarbúskapnum á þeim tíma, gerði opinber afskipti af fjárfestingarmálum

nauðsynleg. Það játa jafnt þeir hagfræðingar, sem annars eru andvígir öllum höftum, eins og hinir, sem telja opinber afskipti geta orðið til gagns. Mér vitanlega er þeirra á meðal enginn ágreiningur um, að á þeim tíma hafi fjárhagsráð haft mikilvægu hlutverki að gegna og gert hið mesta gagn. En hitt er annað mál, eins og ég vék að áður, að í framkvæmdum fjárhagsráðs hafa verið gallar og margir telja, að það hafi verið of smámunasamt í leyfisveitingum og einkum of seinvirkt.

En svo að ég viki að síðustu aftur að meginatriði málsins, þá er það, að eigi að afnema hömlur, sem verið hafa undanfarið á byggingum, þá verður að skapa skilyrði fyrir því, að afnám haftanna valdi ekki ringulreið. Hömlurnar hafa ekki verið settar út í bláinn, heldur vegna þess að vissar hagrænar ástæður hafa verið fyrir hendi. Skilyrðin, sem auðvitað þurfa að vera fyrir hendi til að vit sé í að afnema hömlur á byggingum, eru tvenns konar: að nægilegur erlendur gjaldeyrir sé fyrir hendi til að fullnægja frjálsri eftirspurn eftir byggingarefni, og hins vegar nægilegt laust vinnuafli innanlands til þess að fullnægja frjálsri eftirspurn eftir því. Ef þessi skilyrði eru ekki fyrir hendi, þá er þýðingarlaust að afnema hömlurnar, vegna þess að þá skapast ringulreið, og þá er ýtt undir brask og bellibrogð í viðskiptum. Ég geri ráð fyrir því, að á innlendu vinnuafli þyrfti ekki að standa til þess að hægt væri að koma á einhverri rýmkun, en eftir þeim upplýsingum, sem fyrir liggja frá ríkisstj., þá er ótvírætt, að hún telur ekki erlendan gjaldeyri vera fyrir hendi til þess að hægt sé að fullnægja frjálsri eftirspurn eftir byggingarvörum. Menn verða að gera sér ljóst, að ein takmörkun leiðir aðra takmörkun af sér. Ef skortur er á gjaldeyri til kaupa á byggingarvörum, verður innflutningur þeirra að vera háður leyfisveitingum, og ef eftirspurn eftir byggingarvörum er miklu meiri en framboðið, verður að skammta þær og takmarka framkvæmdir. Ella verður afleiðingin brask og ringulreið.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Ég skal ekki blanda mér inn í þær umr., sem hafa orðið milli hv. þm. um starfsemi fjárhagsráðs, heldur ætla ég að gera hér sjálfa till. að umræðuefni. Í till., sem hér liggur fyrir á þskj. 157, er áskorun á ríkisstj. um 1) að gefa frjálsa byggingu hæfilegra íbúðarhúsa, er menn byggja til eigin afnota, enn fremur byggingu útihúsa í sveitum og verbúða. — Þar skilst mér, að eigi ekki að láta bygginguna vera háða fjárfestingarleyfum. — 2) að það afnemi nú þegar skömmtnun á byggingarvörum.

Mér virðist, að milli þessara tveggja atriða sé ekki fullt samræmi. Ég held, að það sé óhjákvæmilegt, ef þetta fyrirkomulag kemst á, að þá komi allar byggingar í fyrri till. án fjárfestingarleyfa, og mun það þá fremur miða að því að auka eftirspurn eftir byggingarvörum. Hafi þess vegna verið nauðsynlegt að undanförunu að skammta byggingarefni, held ég, að sú nauðsyn hljóti að vaxa, en ekki minnka, ef gefa á þessar byggingar frjálsar. (JJós: Eftir

því sem fjárhagsráð starfar lengur.) Ég tel þess vegna nokkuð varhugavert, ef till. verður samþ., að samþykkja þessa áskorun um að afnema skömmtnun á byggingarvörum. Ég hef heyrt menn, sem standa að byggingum, ræða um það undanfarið, að þörf væri á eftirliti með fleiri byggingarvörum en skammtaðar væru, og að misskipting ætti sér stað hér, eins og í fleiri efnunum. En hvað sem því liður, þá virðist mér auðsætt, að hafi verið þörf á skömmtnun að undanförunu, þá verði það nú fremur, ef gefa á byggingu frjálsa. Þess vegna leyfi ég mér ásamt hv. 2. þm. N-M. að bera fram skriflega brtt. um, að orðin „að afnema nú þegar skömmtnun á byggingarvörum“ falli niður, en að öðru leyti er till. óbreytt. — Leyfi ég mér að afhenda hæstv. forseta þessa skrifl. brtt.

Forseti (JörB): Mér hefur borizt skrifleg brtt., sem hv. þm. hafa nú heyrt, frá hv. þm. N-P. og 2. þm. N-M. [Þskj. 685.] Er hún einnig of seint fram komin, og þarf tvenns konar afbrigði.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 27 shlj. atkv.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Í sambandi við þessar umr. hafa dregizt inn ýmsar aths. viðvikjandi fjárhagsráði. Ég hef lýst yfir þeirri skoðun minni, að ég teldi fjárhagsráð hafa unnið mikið gagn með sínum störfum, og hygg ég, að löggjöfin um fjárhagsráð sé að mörgu leyti merkileg og hafi orðið til mikils gagns. Var hún í rauninni framhald af löggjöfinni um nýbyggingarráð. Eiga báðar löggjafirnar það sameiginlegt, að tilætlunin er að reyna að halda uppi atvinnu í landinu, með nokkrum afskiptum hins opinbera af atvinnurekstrinum. Hygg ég, að þessum tilgangi beggja laganna hafi eftir atvikum verið mjög samilega náð, meðan sú ríkisstj. var, sem hafði þá stefnu að reyna að halda uppi atvinnu handa öllum starfhæfum mönnum. En nú, þegar ríkisstj. er, sem ekki reynir að halda uppi atvinnu og heldur því fram, að kaupgetan sé of mikil, koma fjárhagsráðslögin ekki að gagni. Ég hygg, að gagn laganna fari eftir þeirri stjórnarstefnu, sem ríkir í landinu á hverjum tíma. Það er augljóst, að eftir stefnu ríkisstj. er ekki óskað eftir atvinnu allra landsmanna. Það er sagt æ ofan í æ, að kaupgetan sé of mikil, og svo er gripið til léttasta ráðsins til að minnka kaupgetuna, að auka atvinnuleysið. — Frá því að breytt var um stjórnarstefnu, má segja, að fjárhagsráðslögin séu ekki annað en skrípi. Þau koma ekki að neinu gagni vegna stefnu ríkisstj.

Læt ég nú þetta nægja út af fjárhagsráði. En ég vil benda hv. þm. Vestm. á, að jafnframt því, sem hann lýsti réttilega hinum mikla vöruskorti í landinu, þá hefur ríkisstj. ekkert gert til að reyna að ráða bót á vöruskortinum, sem nauðsynlegt er fyrir alls konar atvinnurekstur, og fer hann vaxandi eftir því sem ófriðarútlitið verður meira. Þykir mér vænt um að heyra þetta frá hv. þm. Vestm. í sambandi við till., sem ég flyt. En við verðum að gera okkur grein fyrir, að þessi vöruskortur nær

ekki síður til bygginga en annars atvinnurekstrar. Ýmsar vörur eru stríðsvörur og eru ókaupandi vegna dýrtíðar eða ófáanlegar, þar sem þjóðin vill ekki sleppa þeim úr landinu. Þeir, sem gera sér grein fyrir þessu, hljóta að gera ráð fyrir, að vöntun verði á þessum vörum í landinu. Um leið og afnumin er skömmtnun, mun svo fara, að þeir, sem ráða yfir stærri byggingum, ráða yfir innflutningnum. Ef skömmtnun er lögð niður, er hætt við, að þeir smáu, sem vilja byggja t. d. útihús, verði alveg útundan. Það hefur verið svo, að skömmtnunin var ekki sett á fyrir þá stóru, sem hafa allt í hendi sér, heldur þá litlu. Hygg ég þess vegna, að jafnhliða því að samþykkja að afnema skömmtnun á byggingarvörum, og sérstaklega viðvíkjandi vöruskortinum, sem háttvirtur þingmaður Vestmannaeyinga benti á, þurfi að setja skorður, svo að byggingarefnið fari ekki allt til stærri bygginga. Ef fjárhagsráði ber ekki skylda til að sjá um, að efni fái til hinna bygginganna, þá ætla ég, að það fari allt til þeirra stærri, en þeir litlu sitji eftir með sárt enni og fái ekki neitt. Þetta finnst mér svo greinilegt, að mig undrar, ef hv. þm. Vestm. er þetta ekki eins ljóst og mér. Vildi hann helzt benda á það sem mótbáru gegn minni brtt., að þar væri of fast stigið í ístað með að bæjja frá byggingum. — Nú skildi ég hv. þm. Vestm. þannig, og bið hann að leiðrétta mig, ef ég hef ekki skilið rétt, að þegar hann ræddi um frjálsar byggingar íbúða til eigin afnota, ætti hann við byggingar, sem t. d. verkamannafélögin reisa fyrir meðlimi sína. Mér skilst, að ef bygging er gefin frjáls á annað borð, komi þetta þá líka þar undir. Þá mun ég fylgja þessari till. með þeim breyt., sem ég legg til. Vil ég biðja meðm. mína afsökunar á því, að ég lagði þetta ekki fram í n., þegar málið var til umr., en viðaukatill. mun tryggja þennan tilgang. Er nú ekki ástæða til að fjölyrða þetta frekar. Ég hef fengið óbeint svar frá hv. þm. Vestm. við fyrirspurn minni og geri mig ánægðan með það. Vildi ég hins vegar við þá, sem vilja láta þessar byggingar ganga fyrir, ítreka aðvörum mína um að samþykkja till. óbreytta. Mundi það verða til þess að veita byggingarefni til stærri bygginga, en ekki neitt til þeirra litlu.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það er leitt að þurfa að tala við ráðherrastólana í stað ráðh. sjálfra. Er það æði óviðkunnalegt, að ríkisstj. skuli ekki vera viðstödd, nema þá til þess að halda ræðu eins og hæstv. landbrh. hélt hér áðan. Hann talaði um, að fyrir tveimur dögum hefði borizt skýrsla frá fjárhagsráði til ríkisstj. um að leyfa fjárfestingu fyrir 520 millj. kr. Hann hlýtur að vita, að frá þjóðhagslegu sjónarmiði er það tvennt ólíkt, erlent fé fengið að láni eða sem gjöf, eða mótvirðissjóður. Hann sagði, að 520 millj. kr. væri gifurleg fjárfesting. Það þýðir ekki að slá þessu fram. Ef þetta er allt erlent lán eða úr mótvirðissjóði, er það sama sem engin fjárfesting. Það má hafa eðlilega fjárfestingu fyrir utan þetta. Og þessi 520 millj. kr. fjárfesting gerði ekki meiri kröfur til íslenzks vinnuafns en svo,

að svo og svo mikið af vinnufæru fólki á Íslandi mundi vera atvinnulaust. Það er hart, að maður í ráðherrastóli skuli leyfa sér að slá slíku fram. Ef Íslendingar fá lán til að kaupa fyrir þúsundir króna vélar, sem nota á næsta ár, er ekki einn eyrir lagður til hliðar af því, sem þjóðin vinnur. Það er ekki til neins að skella svona hlutum fram. Það verður að gera greinarmun á því, hvernig þetta er fengið. Að segja, að hér sé 520 millj. kr. fjárfesting, og gefa í skyn, að það séu einhver ósköp, er aðeins til að blekkja þingheim. Hæstv. ráðh. segir, að ekki standi á leyfum. Er það vitandi vits eða fyrir slóðaskap, að fjárhagsráð úthlutaði leyfum svo seint, að ekki var hægt að byggja neitt allt s. l. sumar? Veit ekki fjárhagsráð, að hús eru byggð á sumrin og svo unnið við þau að innan á veturna? Hæstv. landbrh. var að skella skuldinni á tíðarfarið og talaði drýgindalega. Veit hann ekki, hvernig tíðarfarið er hér á Íslandi, og að fjárhagsráð hefur eyðilagt heilt sumar, sem hefði mátt nota til bygginga? Það vantaði leyfi, en ríkisstj. gekk svo langt, að hún hindraði menn í að kaupa inn vörur. Það var hægt að kaupa inn fyrir milljónir króna, svo framarlega sem vörurnar hefðu verið látnar í skip, áður en leyfi frá fjárhagsráði fékkst. Það bannaði ríkisstj. Af heimsku eða öðrum ástæðum hefur landið verið skaðað um milljónir króna. Leyfin voru gefin út 6 mánuðum of seint. Svo talar hv. þm. Ísaf. um, að ríkisstj. þyrfti að hjálpa til að útvega hráefni. Vill ekki hæstv. ríkisstj. láta vera að skipta sér af þessum málum? Það er bezt að lofa Íslendingum að fá frelsi og bót, en ekki að eyðileggja fyrir þeim. Hæstv. ráðh. sagði, að menn töluðu um að nota fé úr mótvirðissjóði til bygginga. Ekki hef ég minnst á það og enginn hér. Ég geri mér ekki þær hugmyndir, að Amerikanar leyfi það. — Í sambandi við seðlaútgáfu vil ég leyfa mér að vitna í landsbankalögin, en viðvíkjandi þeim er mér kunnugt um, að er eitt af þeim tilfellum, sem ríkisstj. ruglar algerlega saman, og verð ég að rekja það nánar. Í landsbankalögum er mælt fyrir um tryggingu á seðlum, og byggjast þau á þeim hugmyndum, að það séu frjáls viðskipti og að íslenzkir seðlar séu gjaldgengir hvar sem er erlendis, og til þess að þessir seðlar séu í fullu gildi eigi þjóðin að eiga svo og svo mikið gull, erlendan gjaldeyri eða erlend verðbréf, til þess að hægt sé að selja þessa íslenzku seðla hvar sem er í heiminum. Landsbankal. ganga út frá því, að það sé frjáls útflutningur og frjáls innflutningur, þ. e. að frjáls alþjóðaviðskipti séu með gjaldeyri hverrar þjóðar, sem lýtur frjálsu framboði og eftirspurn á heimsmarkaðinum. Þetta er ástandið, sem ríkti hér fram til ársins 1934, og er frjálst hagkerfi, þar sem um er að ræða frjálst framboð og eftirspurn á markaðinum um alla þessa hluti, og þá lýtur gengið líka þessum lögmálum, og þegar gengið markast á þennan hátt, þá er það Landsbankinn, sem skráir það. Þetta er það hugmyndakerfi, sem landsbankalögin, er hæstv. ráðh. las úr, byggjast á. En búum við enn við þetta hugmynda-kerfi? Voru þessi lög framkvæmd, þegar hæstv. núv. landbrh. var forsrh. Íslands? Eða hefði

Landsbankinn kannske verið kominn á hausinn, ef þessi lög hefðu verið framkvæmd árin 1936—1937? Því miður getur ráðherrastóllinn ekki svarað. Ég vildi bara minna hæstv. ráðh. á, ef hann væri hér núna, að meðan hann var í stjórn sem forsætisráðh., var gerbreytt um hagkerfi, þar sem útflutningur og innflutningur var „kontroleraður“ og íslenska krónan ekki seljanleg erlendis og henni ekki heldur ætlað að vera opinber, gjaldgengur gjaldeyrir utan Íslands, þar sem íslenska krónan hefur aðeins orðið skiptimynt hér innanlands og útgáfa íslenskra seðla byggist á allt öðrum hugmyndum en þeim, sem landsbankalögin voru sniðin eftir á sínum tíma. Og það hefur verið gengið lengra í þessum efnum, íslenska krónan er orðin lokuð mynt, sem aðeins á við okkar land og miðast við allt annað en staðizt getur á alþjóðagjaldeyrismarkaði. Þegar þannig er komið, hlítir útgáfa seðla og veiting lána allt öðrum lögmálum en þeim, sem liggja til grundvallar landsbankalögnum, og þá hljótum við að miða við það, og það er einmitt það, sem fjárhagsráðslögin gera. Þau fyrirskipa hagkerfi á Íslandi. Í 2. gr. fjárhagsráðslaganna segir, að starfsemin skuli miðast við, að framleiðslugetan sé nýtt til fulls og öllum landsmönnum tryggð næg atvinna. Þessi lagafyrirmæli eru óhugsandi nema með lokuðum hagkerfi, þ. e. hagkerfi, sem aðeins á við Ísland, og einungis er tekið tillit til Íslands til að ná því, sem felst í þessum fyrirmælum.

Það er ekki til neins fyrir hæstv. ríkisstjórn að blanda þessu tvennu saman og vitna til skiptis í landsbankalögin, — að þau eigi að gilda í sambandi við lántöku erlendis, — og hins vegar að halda öllum þeim höftum, sem húin eru að vera á Íslandi frá því árið 1934, og þeim fyrirmælum, sem fjárhagsráðslögin fara eftir. Það eru því blekkingar, sem hæstv. ráðherra hefur farið með í þessu efni. Ef hann ætlar að halda fast við það, sem hann sagði viðvikjandi Landsbankanum og seðlaútgáfunni, þá verður hann alveg að breyta um hagkerfi, gefa frjálsan útflutning og innflutning á Íslandi og breyta þeim aðferðum, sem hæstv. ríkisstjórn hefur við að taka lán erlendis, til að tryggja gengi íslenskrar myntar á erlendum markaði og gefa Íslendingum frjálst, hvar þeir taka lán erlendis, hve mikið og með hvaða skilmálum. Það er ekki til neins, þegar hæstv. ráðh. er samþykktur að viðhalda höftunum í þessum efnum, að vera að vitna til þess, að samkv. landsbankalögnum, sem miðast við frjálst hagkerfi, eigi þetta að vera svona og svona um seðlaútgáfuna. Ég vil taka það fram í sambandi við það, sem hæstv. ráðh. sagði, að ég hefði sagt, að seðlarnir væru bara pappír, að seðlaútgáfuna á að miða við það, að allt vinnuafli, sem til er í landinu, sé hagnýtt. Þegar því marki er náð, og svo á að fara að gefa út seðla, jafnvel þó að það væru dollara- og pundseðlar, þá eru þeir einskis virði vegna þess, að ekki er hægt að skapa meira en vinnuaflið getur hagnýtt.

Viðvikjandi byggingarstarfseminni og því, að hæstv. ráðh. lét sem nóg væri gefið út af

seðlum til að kaupa sement og annað byggingarefni frá útlöndum, ætti ég ekki að þurfa að ítreka, að byggingarkostnaðurinn miðast við innlent vinnuafli, tæki o. fl. Hvað snertir erlenda efnið, þá er það ekki nema 20—30% af verði bygginganna. Það, sem framleiðslan þarf, er að fá að vera í friði með þau verðmæti, sem hún skapar. Hún þarf að fá að selja þau og kaupa fyrir þau aftur, m. a. byggingarefni, og fá að flytja það inn. Það hefur verið talað um það hér, m. a. af hv. 3. landsk. þm., hvort það sé til gjaldeyrir til að kaupa byggingarefni. Ég vil segja honum, að það er hægt að skapa gjaldeyri, en ríkisstj. hefur bannað okkur það. Hún bannar okkur að skapa gjaldeyri til að kaupa byggingarefni.

Út af því, sem þm. Ísaf. sagði um, að byggingarefni hefði vantað, sérstaklega steypustyrktarjárn, er því til að svara, að það hefur legið hér fyrir í 4 mán. till. frá mér um útflutning á ísl. afurðum, þar sem m. a. er bent á, að hægt væri að fá steypustyrktarjárn fyrir ísl. freðfisk, en ísl. ríkisstjórnin hefur ekki viljað veita frelsi til þeirra viðskipta.

Hæstv. ráðh. var að tala um, að ég hefði verið með fjandskap við landbúnaðinn. Þarna talar hæstv. ráðh. alveg út í hött. Ég hélt hér ræðu í gær, en sagði ekki eitt orð á móti því að taka lán til landbúnaðarins, en það var það, sem ég átti að hafa fjandskapast við. Það er leitt, að hæstv. ríkisstjórn skuli ekki treysta sér til að standa fyrir sínum málstað. En ég vonast til, að hæstv. forseti sjái um, að hæstv. ríkisstjórn verði látin leggja fram þessa áætlun, sem hæstv. ráðh. var að tala um. Hann lofaði, að hún yrði ekki afgr. nema með vilja Alþingis, og því eigum við heimtingu á að fá að sjá hana.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 43. og 48. fundi í Sp., 21. og 28. febr., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Britt. 199 felld með 25:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÁ, MK, SG, StgrA, ÁkJ, ÁS, BrB, EOI, FJ, nei: GTh, HÁ, HelgJ, IngJ, JG, JR, JörB, KK, KS, PZ, PP, RP, SkG, StSt, StgrSt, VH, ÞP, ÁB, BSt, BÁ, BBen, BÓ, EystJ, GG, GJ, HV, HG, JJós, LJóh, SÁ, SB, StJSt, SÓÓ, EmJ, JPálm greiddu ekki atkv.

8 þm. (GPg, HermJ, JóhH, JS, ÓTh, PO, ÁÁ, FRV) fjarstaddir.

2 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Skúli Guðmundsson: Ég tel æskilegt, að hægt sé að afnema öll verzlunarhöft, en efast um, að hægt sé að afnema öll höft á byggingarvörum, og segi því nei.

Gísli Jónsson: Ég er fylgjandi því, að verzlunin verði gefin eins frjáls og hægt er. En með því að frv. um sama efni var afgr. með rökst. dagskrá í Ed. í gær og ég treysti því, að ríkisstj. leysi málið á þeim grundvelli, segi ég nei.

Brtt. 648 tekin aftur.

— 684 samþ. með 25:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, EOl, EmJ, EystJ, FJ, GG, HÁ, HV, HG, HelgJ, IngJ, JÁ, KK, MK, PZ, PP, PO, RP, SG, SkG, StJSt, StgrA, ÁkJ, ÁB, ÁS.

nei: BÁ, BBen, GJ, GTh, JJós, JG, JR, JörB, LJóh, StSt, PP.

BÓ, SÓÓ, KS, SÁ, SB, StgrSt, VH, BSt, JPálm greiddu ekki atkv.

7 þm. (FRV, GPÖ, HermJ, JóhH, JS, ÓTh, ÁÁ) fjarstaddir.

Brtt. 685 felld með 22:11 atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 826).

Þingsályktunartillögur afgreiddar með rökstuddri dagskrá.

1. Vélræn upptaka á þingræðum.

Á deildafundum 23. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um vélræna upptöku á þingræðum [40. mál] (A. 61).

Á 8. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 26. okt., var till. aftur tekin til fyrri umr. (A. 61, 74).

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Mál þetta, sem hér liggur fyrir, þáltill. á þskj. 61, er að vissu leyti gamall kunningi. Það má heita, að það sé shlj. og efnislega alveg eins og till. sú, sem við flm. þessarar till. fluttum á síðasta Alþ., og hún er á þá leið, að hætt verði hér þingskriftum, að ekki verði skrifaðar upp á þingi ræður þingmanna, er þeir halda, heldur verði athugað um það, hvort ekki verði hægt að taka þær upp á plastþráð eða stálþráð eða önnur vélræn tæki. Og það er gert ráð fyrir, að þegar það er búið, þá verði vélritunarstúlkur, sem eru flinkar í sér, og þær vélriti niður ræðurnar, eins og þær koma talaðar hér á þingi. — Það er talinn galli á þessu, að það er ekki hægt að stemma þennan þráð, því að hann snýst allt of fljótt og er hraðmæltur nokkuð. En jafnan má færa þráðinn til baka, ef ekki hefur náðst það, sem sagt hefur verið, svo að það ætti ekki að vera skaði.

Ég hefði hugsað mér það, og ég býst við, að hv. meðflm. minn sé á svipuðu máli um það, að þegar búið sé að vélrita, þá eigi að vera hægt að fjölrita þetta þannig, að tekin væru t. d. 30 til 50 eintök af þessum ræðum, og mætti þá senda það söfnum, láta það liggja fyrir á Alþ. og e. t. v., ef ástæða þætti til, senda það alþingismönnum, en þá þyrftu eintökin að vera nokkru fleiri. Þetta væri nokkru ódýrara. Svo gæti verið um það að ræða, að ræðurnar væru ekki fjölritaðar, heldur lægju þær aðeins fyrir vélritaðar hér með skjölum þingsins. Þeir kostir, sem þetta hefur, eru, að þá hverfur kostnaður við að hafa þingritara alla, og einnig það, að ég geri ráð fyrir, að ræður þingmanna yrðu yfirleitt styttri og skilmerkilegri, þegar þannig væri um hnútana búið. Og eitt er það, að með þessu móti væri trygging fyrir því, að ræðurnar kæmu fram eins og þær væru talaðar og yrðu ekki látnar aflagast,

hvorki í höndum ritara eða kannske við leiðréttingar sjálfra þeirra, sem talað hafa, sem oft vill vera, og er ekki gott um að dæma, frá hverjum leiðréttingin er eða breyt., sem verða, þegar svo á sér stað.

Nú er svo ástætt, að umræðupartur þingtiðindanna hefur ekki komið út fyrir en mörgum árum eftir það þing, sem hann nær yfir eða er frá. Við erum því í þessu langt á eftir tím anum. Síðan eru þingtiðindin eða umræðupartur þeirra mjög lítið lesin, en þau látn liggja og grotna niður hér og þar úti um bæi og sveitir landsins.

Hv. fyrrv. forsrh., 8. landsk. þm., hefur flutt hér brtt. við þessa þáltill. Get ég verið fáorður um þá brtt. Ég býst við, að þáltill. ásamt brtt. verði vísað til nefndar, sem ég tel sjálfsgagt, að verði allshn., og mun hún geta verið fljót að afgreiða þetta mál, þar sem hún hefur fjallað um það á þingi fyrir á þessu ári, þó ekki fengist fullnaðarafgreiðsla á till. þá frá þinginu. Og ég vil taka fram, að þessi sama till. lá þá fyrir allshn., og var sú n. því hliðholl, að þessi leið væri tekin til athugunar. Ég vil ekki á þessu stigi fara að agnúast við nefndina. En við treystum okkur ekki til að taka þau atriði upp í till., sem lagt var þá til, að prenta umræðupartinn vikulega, af því að við töldum, að það mundi verða bæði mjög dýrt og e. t. v. erfitt að framkvæma það, þar sem nú er bæði talað um pappírsleysi og annir hafa verið mjög miklar í prentsmiðjum undanfarið. Og ég hygga a. m. k., að ríkisprentsmiðjan hafi nú nóg að starfa og geti ekki komið því af að prenta umræðupartinn vikulega. En annað hefur mér dottið í hug, sem við báðir flm. till. höfum minnzt á, hvort ekki væri fært að gefa út útdrátt af þingræðunum, þannig að sá útdráttur kæmi út vikulega eða kannske oftar. En þá kostar það það, að þá þarf að ráða ágætann mann til þess starfs við skrifstofuna. Getur það verið heldur óvinsælt verk og mundi verða stórum óvinsælla heldur en þingfréttalutningur, því að sumir mundu þá ekki vilja láta sleppa því, sem kannske sleppt yrði af þeirra ræðum. Svo að þetta yrði dálítið vandaverk.

Meira og minna hefur það komið fram hjá ýmsum mönnum, að eins og nú væri komið, væri réttast að sleppa alveg að skrifa nokkuð þingræður eða gefa út þingræðupartinn. En ég er, á þessu stigi a. m. k., frekar á móti því, og tel það heldur ókost að geta ekki haft fyrir

sér a. m. k. framsöguræður hv. þm., því að það er oft, að það upplýsist betur í framsöguræðum, hvað flm. mála eða nefndir meina með þeim málflutningi og till., sem þeir koma fram með. Og getur það verið nokkur grundvöllur til að byggja á um afstöðu mála að geta kannað það og lagt fram til skilningsauka. En annars mundi e. t. v. vera höfð sú aðferð að koma því fram í grg. eða nál., þannig að við því mætti nokkuð sjá á þann hátt, þó umr. væru ekki prentaðar.

Sem sagt, við flm. látum þessa till. fara þannig af stað hér í þinginu eins og ég hef greint, og hv. þm. aðrir geta þá betrubætt hana, við aukið eða úr felld. En okkur flm. kom saman um að hafa till. þannig, án þess að við viljum á nokkurn hátt vera að agnúst við því, þótt brtt. komi fram við till. Við væntum þess, að þær einar breyt. komi fram á till., sem verða til bóta, þótt ég, því miður, sé í vafa um, hvort það eru þessar breyt., sem felast í brtt. fram komnu, sem yrðu til bóta. En ég geri ráð fyrir, að sú brtt. fái, eins og till. sjálf, rækilega athugun í n.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Um leið og ég fyrir mitt leyti vil mæla með till. þeirri, sem fram er komin á þskj. 61, vildi ég með örfáum orðum gera grein fyrir þeirri brtt., sem ég flyt við þessa till. og flutti einnig á síðasta þingi, án þess að brtt. þá gæti komið til umr. — Ég tel það til mikilla bóta að athuga, hvort unnt væri að taka upp á vélrænan hátt, eins og það er orðað af hv. flm. í till. á þskj. 61, umræður á Alþingi. Hv. fyrri flm. þessarar till. lét svo um mælt í framsöguræðu sinni, að svo væri nú um Alþt., að þau væru sama sem ekkert lesin, og þegar þau kæmu seint og síðar meir út, þá grotnuðu þau niður hjá einstökum mönnum, sem sjaldnast hefðu áhuga eða tækifæri til að líta í þessar umr. Þetta kann að mörgu leyti að vera of satt, sem hv. frsm. hefur sagt um þetta atriði. En einmitt þess vegna teldi ég ástæðu til að reyna að uppörva almenning og fólkið í landinu yfirleitt til þess að fylgjast með störfum Alþ. og láta það eiga þess kost að kynna sér ræður, sem fluttar eru á Alþ., skömmu eftir að þær eru fluttar. Þess vegna hef ég leyft mér að bera fram brtt. á þskj. 74. Nú er það að visu svo, að hv. flm. aðaltill. hafa látið svo um mælt í grg., að þeir hafi ekki viljað taka upp þessa brtt., að mér skilst aðallega vegna þess, að þannig mundi verða feikidýrt að prenta allan umræðupartinn og óframkvæmanlegt vegna anna í prentsmiðjunum, eins og það er orðað í grg. Nú er ég í nokkrum vafa um það, hvort það mundi verða verulega dýrara að prenta umræðupartinn á þann hátt, sem lagt er til í till. minni, að semja svo við eina eða fleiri prentsmiðjur, að þær prentuðu umræðupartinn strax eftir að umræðurnar hafa átt sér stað á Alþ. Og ég fyrir mitt leyti gæti ímyndað mér, að það yrði alls ekki dýrara heldur en sú prentun, sem framkvæmd er á umræðupartinum og þingtiðindunum yfirleitt. Það er a. m. k. órannsakað mál. Hitt er aðalatriðið, sem ég minntist á áðan, að ef

unnt væri að koma því þannig fyrir, að umræður væru prentaðar ekki sjaldnar en vikulega, þá hyggt ég, að nokkru meiri möguleikar mundu verða til þess, að almenningur í landinu fylgdist með störfum þingsins heldur en nú er. Og það tel ég hafa mjög mikla þýðingu.

Margir menn vita það, að á þingum Engilsaxa, bæði í Bretlandi og Bandaríkjunum, er útbýtt til þeirra, sem vilja fylgjast með, umræðukaflanum frá deginum áður. Svo hafa sagt mér fulltrúar erlendra ríkja í þessum löndum, hversu ómetanlegt það væri að lesa á skrifborði sínu daginn eftir að umr. hafa farið fram í þessum þingum ræður þeirra manna, sem tekið hafa til máls á þingunum. Og þannig hafa þeir möguleika til þess að fylgjast nákvæmlega með öllu því, sem fram fer þar á þingunum. — Það er nú svo um Alþ. Íslendinga, að svo virðist sem hver sá maður, sem skýtur að því styggðar-yrði, hann sé talinn sá maður, sem segi fólkinu þá réttu hluti. Ég hlustaði um daginn á þáttinn um daginn og veginn í útvarpinu, þar sem vikið var að störfum Alþ. — ekki á þann hátt, að það væri sérstaklega lofsamlegt. Ég átti daginn eftir tal við nokkra menn, sem létu í ljós þá skoðun, hvort hér væri nú einmitt ekki skýrt rétt frá um þá niðurlægingu, sem Alþingi Íslendinga væri nú komið í á seinustu tímum. Hvað sem er um virðingu Alþ. og hvað sem má segja um störf þess, þá er það áreiðanlega eitt af þýðingarmestum atriðunum í sambandi við Alþ., að fólkið í landinu, kjósendurnir, hafi tök á því að fylgjast svo nákvæmlega með því sem auðið er, hvað skeður á Alþ. Til þess að auðvelda þetta álit ég, að heppilegast væri að athuga, hvort ekki yrði framkvæmanleg sú breyt., sem ég flyt till. um sem brtt. við þessa þáltill., sem fyrir liggur. Eins og ég sagði í upphafi máls míns, teldi ég það heppilegt að gera tilraun með það að taka upp á vélrænan hátt, eins og það er orðað í till., umræður á Alþ. Og ef hnigið væri að því ráði, þá ætti að vera þess kostur að hafa umræðupartinn eða þingræðurnar tilbúnar mjög stuttu á eftir að þær eru fluttar á Alþ. Það er skilyrði fyrir því, að unnt sé að prenta þessar umr. fljótt. — Nú er það svo á allra síðustu árum, og æði mörgum, að ég ætla, að fáir eru þeir alþm., sem lesa yfir þær ræður, sem þeir flytja á Alþ. Þegar þeir seint og síðar meir kunna að glugga í þessum ræðum, þá verða þeir þess kannske varir, eins og komið hefur fyrir, að umræðupartur hefur týnt og hvergi komið fram í Alþt. Það, sem gæti breytt því, er í fyrsta lagi að taka upp ræðurnar á vélrænan hátt, eins og gert er ráð fyrir í aðaltill. hv. flm. Í annan stað mætti vekja athygli almennings á störfum þingsins þannig, að fólkið ætti þess kost að fylgjast með, með því að umr. komi fljótt út, eftir að ræðurnar eru haldnar á þinginu. Í þessu sambandi væri mjög þýðingarmikið að prenta umræðupartinn fljótt eftir að umr. hafa átt sér stað á Alþ. — Nú vitum við, sem svolítið þekkjum til íslenzkra stjórnmála, sem, því miður, eru ekki á of háu menningarstigi, að það lítið, sem blöð flytja fréttir um umræður á Alþ., þá eru þær fréttir alloft lítað-

ar. Flokksblað þessa þm. eða hins leggur sérstaka áherzlu á að skýra frá framsögu og öðrum ræðum þess flokksmanns eða annarra samflokksmanna í blaðinu, en minna verður þar jafnan úr því, að sagt verði frá andmælum andstæðinganna. Þeir, sem lesa eitt blað eða jafnvel tvö blöð, eiga þess lítinn kost að fá ábyggilegar upplýsingar um það, hvernig umr. hafi farið fram á Alp. um tiltekin mál, sem þó er verið að skýra frá í blöðunum. Ef það væri svo, að umr. væru teknar upp á vélrænan hátt, svo nákvæmlega sem unnt er eftir því sem þm. hafa talað, og almenningur ætti þess kost að lesa skömmu á eftir þessar umr., þá væri girt fyrir það, að ætti sér stað — ég vil ekki segja þær blekkingar — heldur sú þögli, sem í flokksblöðunum er yfirleitt — og er ég ekki að ásaka sérstök blöð eða undanskilja blað Alpfl. hvað þetta snertir, því að flest blöðin eru undir þessa sök seld, — og þá ætti almenningur kost þess að losna við þá þögli, sem einkennir blöðin í frásögunum þeirra frá Alp. Þeir mundu þá, sem áhuga hefðu fyrir því, hafa möguleika til þess að kynna sér sökn og vörn á Alp. um þau mál, sem þar eru rædd. Og það teldi ég mjög mikils virði. Lýðræðið og þingræðið eru frá minni sjónarmiði þeir dýrmætustu kostir, sem nú umfram aðrar þjóðir einkenna Vestur-Evrópu og Bandaríkin. Kostur þess, að fólkið, sem býr í löndunum, eigi möguleika á að vita, hvað sagt er á þjóðþingunum, samtímis og ræðurnar eru haldnar af fulltrúum á þessum þingum, sem kosnir hafa verið á lýðræðislegan hátt og eftir þeim skoðunum, sem hverju sinni eru ríkjandi meðal þjóðanna, og hvernig þessir menn flytja mál sitt, bæði til sóknar og varnar, — einmitt þetta er það allra þýðingarmesta fyrir lýðræðið og þingræðið í þeim of fáu löndum, þar sem það er í heiðri haft. Ég teldi því fyrir mitt leyti, að það væri bein uppörvun, bein vörn fyrir þingræðið og lýðræðið í landinu, að fólkið ætti þess kost að sjá, hvað er sagt á Alp. Íslendinga. Íslenzkur almúgi, íslenzkt fólk, ekki hvað sízt í dreifbýlinu, þar sem fátt verður til þess að gleypja, það vill gjarnan vita, hvað fram fer á Alp., það vill gjarnan hafa möguleika til þess að leggja á vogarskálarnar afstöðu manna til þjóðmálanna og gera sér grein fyrir því, hver hafi bezt, röksamlegast og drengilegast flutt sitt mál. Þetta fólk, alþýðan á Íslandi, á fyrst og fremst að eiga þess kost að geta dæmt um það, hvað fram fer á Alþingi Íslendinga, að svo miklu leyti sem það er háð fyrir opnum tjöldum. Einn þáttur í því er einmitt það, að fólkið eigi þess kost að lesa umræðurnar fljótlega eftir að þær eru um garð gengnar. Og þannig á það eftir umr. á Alp. að sjá, á hvern hátt það á að taka afstöðu til málanna.

Ég teldi því fyrir mitt leyti, að framkvæmd þess að prenta umræðupart Alp. ekki sjaldnar en vikulega gæti orðið hvort tveggja í senn til þess að vekja áhuga fólksins í landinu fyrir Alp. og störfum þess og í annan stað til þess, að fólkið í landinu ætti þess meiri kost að veita og meta málflutning fulltrúa sinna hér á Alp. Ég vildi þess vegna vænta þess, að það

yrði athugað ýtarlega, hvort þess væri kostur, án mjög mikils kostnaðarauka, að prenta umræðupartinn á þann hátt, sem ég hef nú lagt til. Ég hygg fyrir mitt leyti, að það væri unnt. Hér í Reykjavík eru gefin út fjögur dagblöð; eitt, sem er stærst, er venjulega 12 til 16 síður, hin eru 8 síður. Ég hygg, að þess væri kostur að semja við prentsmiðjur, ríkisprentsmiðjuna eða prentsmiðjur aðrar, um að prenta svo umræðupart Alp., að hann gæti komið út ekki sjaldnar en vikulega. Þær prentsmiðjur, sem þekkja til prentunar dagblaða, vita vel, að þess er mjög góður kostur að hafa með höndum slíka prentun eins og mundi verða á umræðupartinum frá Alp. Ég er því fyrir mitt leyti í miklum vafa um það, að það sé rétt, sem segir í grg. hv. flm. fyrir þáttill, að það mundi verða feikidýrt að prenta umræðupartinn á þann hátt sem ég lagði til.

Það er áreiðanlegt mál a. m. k., — og mætti það gjarnan koma í ljós við rannsókn af hálfu forseta þingsins og ríkisstjórnar, hversu feikidýrt það væri —, að ef það væri ekki feikidýrt og ef það kannske væri ekki dýrara en núverandi prentun umræðupartsins, þá teldi ég stóra og mikla framför að því, ef unnt væri að koma á þessari breyt. Ég vildi því leyfa mér að skjóta því til hv. allshn., sem þetta mál fær til athugunar, að líta á till. mína og þau rök, sem ég hef nú með henni flutt. Og ég vildi sérstaklega vænta þess vegna góðra undirtekta þessarar hv. n. á síðasta Alp., að hún muni líta á þetta mál þann veg, að það væri a. m. k. þess vert, að það færi fram á þessu athugun, ekki síður en á hinni vélrænu upptöku á þingræðunum. En það er að minnu viti eiginlega undirstaðan til þess, að hægt sé að framkvæma það, sem ég hef lagt til í till. minni. Ég vildi þess vegna mega vænta þess, að hv. n., sem fær málið til athugunar, og þeir aðilar, sem e. t. v. á eftir kynnu að fá það hlutverk að rannsaka málið og e. t. v. framkvæma, þeir hefðu það í huga, sem ég hef nú nefnt í þessum orðum mínum.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég er alveg sammála hv. flm. þáttill. á þskj. 61 um það, að það er mikil nauðsyn á að fá einhverja breyt. á um upptöku þingræðna frá því, sem nú er. Ég er ekki í vafa um það, að öllum hv. þm. mundi þykja það alveg óviðunandi, ef engin upptaka ræðnanna ætti sér stað. En það er óviðunandi, að upptaka ræðnanna á sér stað, sem er svo ófullkominn, að hv. þm. leggja það ekki á sig að lesa ræður sínar og leiðrétt þær. Ég álit því, að það sé tvímæla laust rétt leið að fara inn á þá braut að taka umræðurnar upp á þann hátt, sem hér er stefnt að. Og þetta hlýtur, þegar til lengdar lætur, að vera miklu ódýrara heldur en það að hafa fullkomna þingskrifara, en annað væri ekki viðunandi, ef þingskrifara eru hafðir.

Hitt er svo önnur hlið á þessu máli, sem ég tel alveg óviðunandi, og hún er sú, að umræðupartur Alp. kemur ekki út prentaður fyrr en mörgum árum eftir að umræðurnar fara fram. Í Bretlandi eru umræður þingsins prentaðar

og koma út daginn eftir. Ég álit, að það sé vel hægt hér að koma þessu í kring. Og það er ekkert viðunandi í þessu efni, nema það sé gert, þannig að umræðuparturinn komi út prentaður, eins og hv. síðasti ræðumaður tiltók, vikulega eða hálfsmánaðarlega. Ég er fullviss um það, að þessi aðferð muni hafa minnkaðan kostnað í för með sér við upptöku á þingræðum. Og ég er þess vegna ekki sérlega hræddur við þann mikla kostnað, sem hv. flm. álita, að muni leiða af slíkri útgáfu. En ég vil benda á annað, og það er það, að það er alis ekki víst, að þingið þurfi sjálft að gefa út umræðurnar. Ég hef látið mér detta í hug, að bókaútgefendur hér á landi mundu tilleiðanlegir til þess að gefa umræðupartinn út á sinn eigin kostnað, að sjálfsögðu með því að þeir fengju einkarétt á að gefa hann út. En það eru ekki útlát fyrir þingið að veita slíkan einkarétt, ef sá, sem fær hann, gefur á móti þá skuldbindingu að gefa umræðurnar út á þennan hátt. Og það væri þá fullnægt því, að umræðuparturinn er gefinn út, sem er aðalatriðið, og ríkinu sparað stórfé, sem til útgáfunnar fer eins og nú er. En ef umræðupartur þingtið, er gefinn út vikulega eða hálfsmánaðarlega, þá hafa menn allt annan áhuga fyrir umr. á Alp. heldur en nú er, þegar þeir fá þær í hendur tveimur, þremur eða fjórum árum eftir að umr. fara fram. Ég álit því, að það eigi að athuga þessa hlið málsins líka. Og það er ekkert meiri minnkun fyrir Alp. Íslendinga að láta gefa ræðurnar út á þennan hátt heldur en þing Breta, en ég hygg, að ég fari rétt með það, að þar sé það þannig, að þingræðurnar séu gefnar út af einkafyrirtæki, sem að visu hefur gert það — ja, ég skal ekki segja, hve lengi — kannske í 100 ár. — Og ég vil gjarnan beina því til hv. n., sem fjallar um þetta mál, að hún taki þessa leið til athugunar.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Þegar till. til þál., að mestu leyti eins og þessi till., sem hér liggur fyrir á þskj. 61, var borin fram á síðasta þingi, þá flutti ég litils háttar brtt. við hana, sem snerti þó eingöngu tæknilega hlið málsins, þ. e. a. s. aðferðina við upptökuna á umr. hér á þingi. Með þessu móti tók ég þá undir með hv. alpm. þeim, sem voru flm. þeirrar till., að ástæða væri til að hverfa inn á nýjar leiðir í þessu máli. Og ég stend nú upp til þess aðeins að undirstrika þessa sömu afstöðu mína nú eins og þá. En hv. flm. þessarar till. hafa að efni til fellt inn í þá till. þá brtt., sem ég flutti á síðasta þingi við till. um þetta efni.

Ég vildi leggja áherzlu á, að sú n., sem fær þetta mál til meðferðar, taki það til skjótrar afgreiðslu, einnig vegna þess, að ég hygg, að það sé miklu ofar í hugum hv. þm. nú en nokkurn tíma áður, að þetta mál verði til alvarlegrar afgreiðslu, og þá ekki aðeins í þingnefnd, heldur einnig, þegar það heldur lengra, til meðferðar forseta þingsins og ríkisstjórnar. En þetta segi ég þann veg sem ég geri vegna þess, að það hafa verið gerðar litils háttar tilraunir um upptöku á þingræðum, sem mér virðist vera hálfgerð kák og þannig fitlað við

það, að mér virðist við það hafa minnkað trú sumra manna á, að þessi aðferð við upptökuna sé framkvæmanleg. En ég hef sannfæringu fyrir því, að það sé hægt á þann veg að koma á mjög fullkominni upptöku á þingræðum og þá einnig þannig, að það sé ekki kostnaðarmeira en með því fyrirkomulagi, sem við nú höfum.

Brtt. hv. 8. landsk. þm. er mjög athyglisverð. En hún er því aðeins athyglisverð, að það sé farið inn á nýjar leiðir um upptöku þingræðna hér á Alp., og tek ég þar í sama streng eins og hæstv. viðskmrh., að að svo miklu leyti sem ástæða er til að leggja áherzlu á, að Alpt. komi reglulega og fljótt út, eftir að umr. hafa farið fram, þá er náttúrlega einnig ástæða til að leggja áherzlu á það, að upptakan sé með þeim hætti, að hún sé sómasamleg. En eins og nú háttar til um upptöku þingræðnanna, er þinginu ekki gerður neinn greiði með skjótari útgáfu Alpt. heldur en verið hefur, því að ræður hv. þm. eru mjög afbakaðar og í langflestum tilfellum þannig, að þingmenn leggja ekki á sig að leiðrétta þær, enda er það oft miklu meira verk en þó að menn undirbúi sig til þess að flytja ræður hér á þingi. Ég tala þar af nokkurri reynslu sjálfs mín, og ég hygg, að flestir hv. þm. geti tekið undir það sama.

Ég undirstrika og legg áherzlu á, að nauðsynlegt er, að þetta mál komist nú í þann farveg, að það fái afgreiðslu og komist til skjótra framkvæmda.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það er í sjálfu sér að bera í bakkafullan lækinn að mæla með till., sem hér liggja fyrir, aðalþáttill. og brtt. við hana. Ég get þó ekki látið það vera, vegna þess hve ég tel þetta mál mikilsvert. — Því er hreyft hér, að það mundi verða feikidýrt að gefa Alpt. út jafnóðum, þ. e. umræðupartinn. En mér er það, sannast sagt, óskiljanlegt mál, af hverju það ætti að vera dýrara að prenta þetta jafnóðum en að gera það eftir á. Eina skýringin á því, að ódýrara væri að prenta þetta eftir á, kannske 4 til 5 árum eftir á, heldur en að prenta umr. jafnóðum, er, að þetta sé látið mæta afgangi í prentsmiðjunum og unnið að því á þeim tíma, þegar engum öðrum störfum sé að sinna þar og þetta tekið þá sem nokkurs konar búsiðlag fyrir prentsmiðjurnar og unnið þar fyrir lægra verð. Ég veit ekki, hvort það mundi vera af þessum ástæðum ódýrara að prenta umr. eftir á heldur en jafnóðum. En ég kem ekki auga á aðra ástæðu, sem væri fyrir því, að þarna yrði kostnaðarmunur á. En ef sá skilningur er hjá forráðamönnum á Alp., að það sé of dýrt að prenta ræðurnar nokkurn veginn jafnóðum og því lítt framkvæmanlegt, þá finnst mér, að það ætti að leiða af sér þá ályktun að segja, að það væri óframkvæmanlegt að prenta umr. á Alp., og ætti þá að hætta að skrifa og prenta þingræður frá Alp. Því að það er þýðingarlaust að láta afbakaðar ræður koma prentaðar fjórum til fimm árum eftir að þær eru fluttar. Ég vil ekki deila á hæstv. forseta eða skrifstofustjóra Alp. En mér finnst, að sá háttur, sem hefur verið hafður á þessu, hafi haldizt allt of lengi. Það er til-

tölulega skammt síðan til okkar var verið að bera ræður, sem haldnar höfðu verið á Alp. árin 1942, 1943 og 1944. Og hvaða þýðingu halda menn, að slík prentun þingræðna frá Alp. hafi? Það getur skeð, að slík prentun þeirra komi einhverjum að gagni, sem vilja athuga meðferð mála sögulega, einum eða tveimur visindamönnum. En þeir geta alveg eins gengið að þessu skriflegu, þannig að hægt væri að spara sér prentunina. Fyrir Alp. hefur slík útgáfa enga þýðingu. Hins vegar hafa hv. þm. oft raun af því að sjá, hvernig ræður þeirra eru útleiknar, þannig að það eru ekki fá dæmi þess, að því er alveg snúið við í meðförum, sem hv. þm. hafa a. m. k. ætlað sér að segja. Ég veit, að þingskrifrar gera það ekki af illvilja, en þessi er staðreyndin. Og það eru ekki einstakir hv. þm., sem hafa orðið fyrir þessu, heldur er þetta það, sem hver hv. þm. segir við annan í sinn hóp. Svo að ég tel í raun og veru, að ekki sé um nema tvennt að ræða, annaðhvort að hætta alveg að skrifa ræðurnar, sem fluttar eru á Alp., og láta þá blöðin og fréttamenn óháða Alp. um það, hvað berst til þjóðarinnar af þeim ræðum, eða að taka þann hátt upp, að ræður í þinginu verði, á einn eða annan veg, tryggilega rétt skrifaðar niður og svo prentaðar alveg jafnóðum. Og ég tel, að þó að það yrði eitthvað dýrara að prenta ræðurnar jafnóðum, sem ég legg höfuðáherzluna á í þessu sambandi, að sé gert, þá yrði það mun ódýrara í framkvæmd í raun og veru, vegna þess að nú er því mikla fé, sem varið er til þingskrifta og prentunar umræðuparts Alþt., í raun og veru alveg kastað á glæ. Það kemur ekki að neinu gagni, svo teljandi sé, sá mikli kostnaður. Ef hins vegar væri tryggilega frá þessu gengið og almenningi gefinn kostur á að fylgjast með þessu jafnóðum, þá mætti segja, að þetta mikla fé, sem greiða verður fyrir upptöku ræðnanna og útgáfuna, kæmi að gagni, ef þetta væri í samilegu horfi, fremur en það mikla fé gerir, sem greitt er fyrir þetta nú, til þess að hafa þetta í ólagi. Því að þetta fé kæmi að miklu gagni, ef það yrði til lærdóms og nytja.

Það er sennilega ekki hægt að gera í þessu breyt. á þessu þingi. Það getur skeð, og er sennilegast, að það þurfi, ef á að taka upp vélræna skrift á ræðum í Alp., að gera slíkar breyt. hér innan húss, að það sé erfitt að gera það meðan þing situr. En lengur en þetta þing má núverandi ástand ekki haldast. Ég vil þess vegna mjög eindregið skora á hv. n. að taka þetta mál til skjótrar afgreiðslu og á hæstv. forseta að láta síðan málið koma hér til umræðu og fylgja því eftir með framkvæmdum. Og ég tel, að með því móti einu sé hægt að bæta upp þá miklu skömm, sem af því stafar, hvernig þessi mál eru komin.

Finnur Jónsson: Ég vildi aðeins segja það, að ég er þessari till. fyllilega samþykkur. En þegar verið er að ræða um, hvernig ræður eru úr garði gerðar, þá er alls ekki rétt að halda fram, að allar ræður séu þannig, að þær séu ekki leiðréttanlegar, eins og einn hv. þm. komst að orði hér. Og þegar verið er að bera saman

vætanlega vélræna upptöku á þingræðum við það að handskrifa þær niður að öðrum kosti, þá verður að gæta þess að bera það saman við verk fyrsta flokks hraðritara. Við höfum haft hér í þinginu um margra ára skeið fyrsta flokks hraðritara, sem hafa skilað ræðum hv. þm. þannig, að þar hefur ekki þurft að breyta einum stafkrók. Einnig höfum við haft við þingskriftir menn, sem ekki hafa kunnað neina hraðritun, og það eru vitanlega þeir skrifarar, sem hv. þm. kvarta undan, þegar þeir kvarta undan því, hvernig ræðum sé skilað af hálfu þingskrifara. Það væri eins konar lokun á þinginu, ef hætt væri að prenta ræður hv. þm. En eins og mikill hluti af þingræðunum er nú látinn fara í prentun, sýna þær ekki rétta mynd af því, sem gerist í Alp. Þetta er þinginu og forsetum þess ekki til sóma, og væri gott, ef samtök tækjust um það milli alþm. yfirleitt og forseta þingsins að kippa þessu í lag.

En umfram alla muni, viðkomandi vélrænu upptökunni: Berum saman þingræður, sem fyrsta flokks hraðritarar skila, og árangurinn af því verki, sem þeir geta skilað, annars vegar, og hins vegar árangurinn af því, sem við getum fengið út úr því að nota vélar við upptöku þingræðnanna. Og það má segja, að það hafi verið ákaflega illa farið, að ekki skuli hafa verið litið betur eftir því en gert er, að til þingsins veljist þingskrifrar, sem séu starfi sínu vaxnir, og er það illa farið, að ekki hafa valizt eingöngu úrvalsmenn til þingskriftastarfsins, svo sem við höfum haft kost á á undanförnum árum.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Það virðist svo, að margir séu þeirrar skoðunar, að ástand það, sem nú ríkir um útgáfu þingræðna, sé ekki viðunandi. Það hefur upplýst í umr., að nú orðið líði jafnvel 5–6 ár frá því að ræða er flutt og þar til hún er prentuð. Hæstv. utanrrh. komst svo að orði hér í umr. áðan, að ekki væri nema um tvennt að gera í þessum efnum, annaðhvort að hefja vélræna upptöku þingræðna eða að hætta með öllu að skrifa ræðurnar og prenta þær. Þeir hv. þm., sem hér hafa talað, virðast þeirrar skoðunar, að taka beri upp nýjar aðferðir til að tryggja, að ræðurnar séu réttar; jafnframt hefur sú till. komið frá sumum, að taka beri upp það fyrirkomulag að prenta ræðurnar vikulega. Ég geri ráð fyrir, að till. verði vísað til n. að lokinni þessari umr., þar sem hún verði athuguð nánar. En áður en svo verður, þá vil ég láta koma fram mína skoðun á málinu, því að hún er nokkuð önnur en annarra hv. þm., sem hér hafa tekið til máls. Ég held sem sé, að réttasta leiðin sé sú að hætta að skrifa niður umr. og prenta þær. Það hefur verið minnst á það, að nauðsynlegt væri, að þingið væri opið, svo að almenningur gæti fylgzt með, hvað hér væri að gerast. Nú má segja, að þingið sé ekki miklu opnara, þó að gefnar séu út 5–6 ára gamlar þingræður. En nú hafa á seinni árum opnast ýmsir möguleikar fyrir almenning til að fylgjast með þingstörfum, sem ekki voru áður fyrir

hendi. Nú eru alloft útvarpsumr. og hugsanlegt er að auka slíkt, og einnig mætti breyta nokkuð tilhögun á þeim, þannig að í stað þessara umr. yrði öðru hverju útvarpað heilum þingfundum með venjulegu sniði. Útvarpið hefur þannig ýmsa möguleika til að opna þingið fyrir almenningi. Ég held, að það sé rétt, sem sagt hefur verið hér, að þingtiðindi séu minna lesin en áður var, bæði sökum þess, hve seint þau koma út, og hins, að menn fá vitneskju um, hvað í þinginu er að gerast, á annan hátt. Hins vegar er mjög mikill kostnaður samfara núverandi fyrirkomulagi, og jafnframt munu ræður þær, sem birtast í þingtiðindum, ekki vera algerlega eins og þegar þær voru fluttar. Hins vegar er sjálfsagt að prenta skjalapartinn og atkvgr., og vil ég þá minnst á eitt mikilsvert atriði. Það er það, að mér finnst, að meira megi vanda til þskj. af hálfu þm. og n. heldur en nú er gert. Ef svo er gert, þá er hægt á einfaldan hátt að koma í þingtiðindin meginrökunum fyrir hverju máli. Ég held því, að við ættum að stefna að því að vanda meira til þskj. og láta rök með og móti málunum koma í þskj. — Ég véc að því áðan, að komið hefði fram í umr., að hinar prentuðu ræður væru ekki eins og þær hefðu verið fluttar, og hafa sumir undrazt þetta. Ég held satt að segja, að ekki sé hægt að gera ráð fyrir, að prentuð ræða sé nákvæmlega eins og ræða er þegar hún er flutt. Það hentar ekki alltaf að prenta talaðar ræður óbreyttar. Ég held því, að væru allar ræður prentaðar óbreyttar, þá mundi það ekki þykja alls kostar heppilegt. Ég er ekki með þessu að halda því fram, að ræðurnar séu svona lélegar, heldur hitt, að ritað mál verður alltaf dálítið öðruvísi en talað. Ég veit ekki, hvernig hv. flm. hafa hugsað sér að hafa þetta, en að mínu áliti er óhjákvæmilegt að breyta ræðunum eins og þær koma af stálþræðinum nokkuð áður en þær eru prentaðar. — Ég skal ekki lengja þessar umr., en vildi aðeins láta þetta koma fram. Það ætti að hætta að skrifa ræðurnar niður og gefa þær út. Af skriftunum er mikill kostnaður og enn meiri af útgáfu ræðnanna, og ég er ekki í vafa um, að sá kostnaður mundi aukast verulega, ef um vikulega útgáfu umræðupartsins væri að ræða. Það gefur auga leið, að svo yrði, þar sem við útgáfa ræðnanna yrði fast starfsfólk, og svo er það þannig hér í þinginu, að fundir eru oft mjög langir, og ef ætti að gefa þær umr. út vikulega, þá yrði að bæta við starfsfólki, og það hefði í för með sér mikinn aukakostnað. Útgáfukostnaður yrði minni, ef ekki liggur mikið á og útgáfan gæti að skaðlausu dregizt nokkuð.

Ég mun svo ekki hafa mál mitt lengra, en ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, að ég teldi það til mikillar bótar, ef þm. almennt vildu leggja meiri áherzlu á að vanda til þskj. heldur en nú er, og held, að það gæti að miklu leyti komið í staðinn fyrir umræðupartinn í því formi, sem hann er nú.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég er einn af þeim þm., sem les ræður mínar, þegar það er hægt, en það er ekki ævinlega hægt. Skrif-

arar þeir, sem hingað veljast, eru mjög misjafnir, þó að ég efist ekki um, að reynt sé að velja þá eins góða og hægt er, og hér áður fyrr voru þeir látnir ganga undir hæfnispróf, en því mun nú vera hætt. Það er mikill munur að lesa ræður, sem varla þarf að breyta nokkrum stafkrók í, eða lesa í ræðum eftir sig hluti, sem aldrei hafa verið sagðir. T. d. voru hjón austur á landi, sem hétu Sigríður og Sölvi og ég minnst á í sambandi við sölu kristfjárjarða, orðin í meðförum skrifara að Sigurði og Sólveigu, og þetta kom ekki aðeins einu sinni fyrir í kaflinum, heldur þrisvar sinnum. En þetta er ekki það versta, því að slíkt er hægt að leiðrétta, en hitt er verra, þegar maður fær aldrei ræðurnar, af því að búið er að glata þeim. 4 eða 5 dögum fyrir þetta þing var komið til mín og ég beðinn að skrifa upp ræðu, sem ég hafði haldið á síðasta þingi. Ég reyndi að semja þarna inn í og fletti í því sambandi upp í umr. um málið, og kom þá í ljós, að þar vantaði einnig inn í ræður, sem þeir hv. þm. Barð. og hv. þm. Dal. höfðu haldið, en ekki er mér kunnugt um, hvort einnig hefur verið komið til þeirra í þessum erindum eða hvort þeir hafa samið upp sínar ræður. Þá er ekki enn búið að númera allar ræðurnar frá síðasta þingi, en slíkt er með öllu ómögulegt, og eiga forsetar og skrifstofa að sjálfsögðu sök á því. Til að fyrirbyggja allt þetta þarf vélræna upptöku þingræðna. Hæstv. utanrrh. sagði, að slíkt mundi ekki vera mögulegt á þessu þingi, þar sem gera þyrfti hér allmiklar breytingar, svo að slíkt væri mögulegt. Ég er ekki viss um, að þetta sé rétt. Ef hver maður talar úr sínu sæti, þá þarf eðlilega að gera hér allmiklar breytingar, en ef talað er úr ræðustól, þarf ekki miklar breytingar og er miklu ódýrara, og ætti að vera hægt að koma þessu í framkvæmd nú á þessu þingi, ef tækin eru þá til í landinu, sem mér er ekki kunnugt um. Hv. þm. N-P. taldi óþarfa að prenta þingræður og taldi að allt, sem máli skipti, gæti komið fram í grg. Svo gæti orðið með frv., en ekki brtt. Mér vitanlega hefur aðeins einu sinni komið fram prentuð grg. með brtt., en hún var frá hv. 2. þm. Rangæinga við fjárl. um fjárframlag til Handíðaskólans. Ég ætlaði einu sinni að fá prentaða grg. með brtt., en var neitað um það. Það mundi því vanta rökstuðning fyrir brtt., ef þessi háttur væri á hafður. En það er slæmt, að ekki skuli vera leyft að prenta grg. með brtt., því að oft koma t. d. fram við afgreiðslu fjárl. brtt., sem eru algerlega sjálfstæðar og þyrfti því grg. fyrir. Ég held því ekki, að hægt sé að ná þeirri opnun á þinginu og kynningu til alþjóðar á störfum þingsins, sem menn eru sammála um að þurfi, nema með prentun umræðnanna daglega eða vikulega, eins og nú er lagt til, en slíkt fyrirkomulag mundi algerlega breyta sniði á prentun þingtiðinda frá því, sem nú er. Nú er hvert mál prentað út af fyrir sig sem heild, en með því móti að prenta þingtiðindin vikulega, kæmi ekkert mál í heild. Fyrir mann, sem síðar þyrfti að athuga gang málanna, yrði þetta miklu erfiðara en nú er, en samt sem áður tel ég slíkt enga frágangssök, en mikils

um vert að fá umr. fljótt prentaðar og komið til almennings. En af því leiðir aftur það, að óhjákvæmilegt er fyrir menn utan þingsins, sem fylgjast vilja með umr., að hafa till. þær og frv., sem fram koma. Það þarf því að athuga, hvort ekki sé þörf á að prenta meira en ræðurnar sjálfar, því í þeim er oft aðeins vitnað í þskj., sem sá, er ræðurnar les, hefur þá ekki handa á milli. Ég vona, að n. ýti á forseta, að þeir láti gera tilraun með vélræna upptöku þingræðna og láti gera kostnaðaráætlun um það og eins með vikulega útgáfu þingtiðinda, því að sé það ekki dýrara en núverandi fyrirkomulag, þá tel ég slíkt ákaflega mikinn ávinning, svo að kjósendur geti fylgt með gangi mála hér á Alþingi. En meðan þingfréttir eru ekki öðruvísi en nú er, þá er ákaflega erfitt fyrir menn utan þingsins að gera það svo, að vel sé.

Út af því, sem hv. 8. landsk. þm. sagði, vildi ég segja það, að ég tel mikla von á því, að fengi bæjarfólkið vikulega nákvæmar fréttir af því, sem væri að gerast innan veggja þingsins, þá mundi það ekki mógsefjast, en athuga málin af meiri skynsemi, en hrópa ekki „hallelúja“, þó að einhverjir lýðskrumarar haldi yfir því æsingaræður eins og við höfum dæmi um.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja þetta mál, en vegna þess að till. er beint til forsetanna, að þeir taki þessi mál til athugunar, þá finnst mér ekki skaða að geta þess, að forsetarnir hafa haft þessi mál til athugunar, og mundi svo hafa verið, þó að þessi till. hefði ekki komið fram, þó að ég sé engan veginn að átella, að hún skuli hafa komið fram. Hér hefur margt verið sagt um þetta mál og deilt á núverandi fyrirkomulag og ekki hvað sízt það, hve umræðupartur þingtiðindanna kæmi seint. Þá er að jata það, að á stríðsárunum fór prentun þingtiðinda að verða á eftir tímanum, og ágerðist það eftir því, sem tímar liðu, og var orsökina sú, að prentsmiðjan annaði ekki prentuninni. Orsakirnar til þess kunna að vera ýmsar, svo sem að annað efni hafi þurft að prenta í prentsmiðjunni. En meginástæðuna til þess tel ég þá, að á þessum árum fóru þingin að verða svo löng, og svo hefur verið á hverju ári síðan 1942. Og held ég, að þetta hafi sitt að segja um það, að prentun er orðin svo mjög á eftir tímanum. En nú get ég upplýst, að þetta atriði er að lagast. Búið er að prenta umræðupartinn frá þinginu 1946–47, eitthvað töluvert af umr. næsta þings á eftir og farið er að prenta umr. 1948–49. Ef svo heldur áfram eins og verið hefur nú um sinn, má búast við, að útgáfa þingtiðinda komist brátt í sitt gamla horf, að umræðuparturinn komi út fljótlega eftir hvert þing.

Það eru sjálfsagt einhver rök fyrir ádeilum þeim, sem þingskrifarar hafa orðið hér fyrir um slæman frágang á þingræðum og eins fyrir það, að þeir skiluðu seint, en þeir hv. þm., sem lesa ekki yfir ræður sínar, geta að sjálfsögðu litið um þetta sagt, að því er mér skilst. Út af tilfelli því, sem hv. 1. þm. N-M. minntist á, þá get ég upplýst það, að sá skrifari, sem þar átti hlut að máli, starfar nú ekki hér. Þegar ég

var ungur, man ég það, að umræðupartur þingtiðindanna þótti skemmtilestur, a. m. k. meðal greindari manna, og ég tel engan vafa á því, að menn mynduðu sér þá sjálfstæðari skoðanir um þjóðmál en nú er gert, og gæti ég haldið, að það ætti þátt í því, að lestur þingtiðinda var þá almennari en nú; en þar kemur líka til greina, að mál voru þá fábrotnari en nú er orðið.

Ef lýðræði á að gilda í landinu og menn eiga að geta myndað sér skoðun um það, hvernig menn eigi að nota kosningarrétt sinn, þá sé ég ekki betur en það sé nauðsynlegt, að þjóðin fái glögg skil á því, hvað fram fer á Alþingi. Á þessu hefur orðið misbrestur á síðari árum. Það er ekki einasta, að dráttur hafi orðið á prentun Alþt., heldur er það nú af lagt, sem tíðkaðist áður, að blöðin flyttu ýtarlegar frásagnir af gangi mála á Alþingi. Það rétt aðeins kemur fyrir — eins og t. d. nú um friðun rjúpunnar. En þó að stórmál ýmis séu til meðferðar, þá er e. t. v. ekki á þau minnst einu orði.

Eitt er athugavert í þessu sambandi, og virðist mér það muni sífellt fara í vöxt, að það er eins og almenningur geri engan greinarmun á afstöðu þingmanna og þingflokka til mála; hann skammur þannig allt þingið fyrir afgreiðslu óvinsælla mála og eins þá, sem barizt hafa á móti þeim. Þetta kemur m. a. til af því, að menn eiga þess nú ekki kost að fylgjast eins vel með gangi þingmála og áður var. Það er líka sagt, að Alþingi njóti ekki sömu virðingar lengur meðal þjóðarinnar sem það hafði áður. Þetta mun vera rétt, þrátt fyrir það, að Alþingi er að minnu áliti alveg eins virðuleg stofnun og áður var. En það skyldi nú ekki vera, að orsökina sé fyrst og fremst sú, að menn viti nú minna um störf Alþingis en áður?

Ég sem sagt held því fram og er sammála því, að það sé nauðsynlegt að gefa fólki kost á því að fylgjast með málum á Alþingi nógu tímanlega, svo að áhugi manna sé ekki löngu kulnaður, er þeir fá þau gögn í hendur, sem til þarf. — Hvort þetta er hægt með vélrænni upptöku á þingræðum og með því að koma ræðunum með einhverjum hætti mjög bráðlega út, eða með einhverju öðru móti, skal ég ekki segja að svo stöddu; en ég get lofað því fyrir hönd forseta Alþingis, að þetta mál verði af þeirra hálfu tekið til rækilegrar athugunar. Eins og ég sagði í upphafi, er þetta í athugun, og gerð hefur verið tilraun með vélræna upptöku á stálþráð í efri deild í hitteðfyrri. Eftir því sem ég gat um dæmt við hlustun síðar, þá tókst sú tilraun vel. En töluverðan útbúnað þurfti að hafa til þess að þetta væri hægt.

Ég hef svo ekki á þessu stigi meira um þetta mál að segja, en vildi aðeins láta þetta koma fram.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Hér er til umræðu að breyta kerfi því, sem tíðkast hefur um upptöku á þingræðum, og taka upp annað í þess stað. Ég álit því alveg nauðsynlegt að gera sér grein fyrir því, hvernig bæði kerfin vinna, það sem við höfum nú og hitt, sem gert er ráð fyrir, að upp verði tekið.

Við höfum hér nokkra þingritara ráðna. Um eitt skeið var það síður, að þeir gengju undir próf, svo að vitneskja fengist um hæfni þeirra til starfsins. Nú á síðari árum hafa þessi próf verið lög niður, og eftir hverju sem þingritarar hafa nú annars verið ráðnir, þá hefur ekki verið athugað, hvort þeir væru hæfir til starfsins eða ekki. Þetta hefur svo orðið til þess, að ágætir starfsmenn og raunar allur hópurinn og kerfið í heild hafa legið undir gagnrýni vegna fárra einstaklinga.

Það er ætlað til þess af þingriturum, að þeir taki ræðurnar orðréttar, svo að ekki þurfi að breyta þar stafkrók, hreinriti þar innan ákveðins tíma og skili til skrifstofunnar, sem flokkar þar niður. Með kerfi því, sem nú er gert ráð fyrir að taka upp, á að taka ræðurnar orðréttar á stálþráð. En þar á eftir kemur líka til kasta fólks, sem hlýtur að hafa misjafna hæfni í starfi; vélritunarstúlkur geta líka verið misjafnar; og það verður að ráða fólk, sem hefur til að bera öryggi og leikni í þessu starfi ekki síður en við skriftirnar. Og með hliðsjón af fenginni reynslu vil ég þá leyfa mér að bera brögður á það, að hér verði breytt um til batnaðar. En ég vil beina því til n., sem fær þetta mál til meðferðar, að þarna þurfa að koma til margir starfsmenn líka, sem greiða þarf laun — og sennilega misjafnlega mörgum eftir annriki á þinginu —, og þetta veldur því, að ég tel vafasamt, hvað ofan á verður um sparnaðinn af þessum ráðstöfunum. Enn fremur tel ég óvist, að allir þingmenn vildu fremur kannast við sumar ræður sínar orði til orðs ritaðar heldur en handrit, sem þingritarar hafa lagt alúð við. Ræðumenn eru misjafnir, ekki síður en ritarar. Og sögð er sú saga af einum þingmanni, að hann hafi leiðrétt eftir sig ræðukafla, en þingritarinn tók svo hinn leiðréttakafla og vélritaði eins og þm. hafði þá gengið frá honum; en þegar þingmaðurinn sá vélritið, tók hann það aftur og leiðrétti sem ólesið. — Þetta segir sína sögu, og vitaskuld er margt að athuga, bæði af hálfu ræðumanna og ritara, og alveg eins þótt þetta nýja kerfi verði upp tekið. Ef horfið verður að því að gefa þingtiðindi út vikulega, þá hlýtur meiningin að vera sú, að ræðurnar séu prentaðar eins og þær koma fyrir, vélritaðar eftir stálþráðinum; en þá veltur ekki lítið á þeim, sem vélrita eftir hinu nýja kerfi, og engu trúlegra að það verði ekki vanrækt af forráðamönnum að ráða til þess hina hæfustu menn; en það er staðreynd, að þetta hefur verið látið undir höfuð leggjast og góðir skrifarar hafa oft ekki verið teknir, heldur miður hæfir menn, og þeirra vegna hefur kerfið svo verið dæmt óhæft.

Það er nú upplýst af hæstv. forseta, að útgáfa þingtiðinda hafi ekki dregið af völdum skrifara. Ég vil nú leyfa mér að efast um, að þetta færi betur, þó að þingræður væru vélritaðar af stálþráði. Úr því útgáfan hefur hingað til dregið annarra orsaka vegna, gæti svo farið enn þá. — Þetta vildi ég biðja menn að athuga og leggja betur niður fyrir sér málið frá byrjun til enda, áður en ráðið er í breytingar á því kerfi, sem tíðkæzt hefur til þessa.

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Ræður þessar hafa nú staðið um stund, og ég sé ekki ástæðu til að lengja mikið umræður. Hæstv. forseti Ed. gat þess, að forsetar Alþ. hefðu þetta mál til athugunar og ættu þeir að geta verið fljótir að ganga frá málinu. Og ef hv. allshn. skilar því fljótlega frá sér, þá geri ég ráð fyrir, að það tæki ekki langan tíma, unz hægt verður að byrja með þessa tilhögun í annarri deildinni nú þegar á þessum vetri. Þegar hefur verið gerð tilraun með þetta í efri deild og hún riðið þannig á vaðið, og án þess ég vilji fara út í nokkurn meting á milli deildanna, þá tel ég eðlilegt, að hið nýja fyrirkomulag verði tekið upp þar fyrst, þar sem líka er minna starf og auðveldara að koma tækjunum þar fyrir. Þetta mætti gera þegar á þessum vetri og spara með því kostnað við þá deildina. — Annars hefur lítið verið talað um till. okkar. Þó hneykslaðist hv. 8. landsk. mjög á því, að við segðum að það væri dýrt að prenta umræðupart Alpt. Ég er nú þó ekki horfinn frá þeirri skoðun, sannast að segja. Eftir því sem ég kemst næst, mun nú kostnaður við þá prentun vera kominn á annan milljónarfjórðunginn, þótt ég geti ekki nefnt þar nákvæmar tölur, og við smábændur teljum það enn þá nokkurt fé. Annars vil ég segja, að hugmynd mín var sú, að það væri nauðsynlegt, að fólk gæti fylgt með því, sem gerist á Alþingi, og fengi í hendur þingtiðindi þannig úr garði gerð, að þau yrðu lesin. En ef langar ræður reka hver aðra, þá lesa menn þær ekki yfirleitt. Hitt mundi mönnum þykja árennilegra og fremur festa sér í minni, ef menn fengju í hendur ágrip af þingræðum vel gerð og mundu þá fylgjast betur með þingstörfum en ella. Ég játa, að það væri nokkur vandi að gera slíkan útdrátt úr ræðum þingmanna, en ef það tækist samilega, hyggt ég, að stórt spor væri þar með stigið í þá átt að venja þjóðina á að lesa þingtiðindin. Annars er það svo um ýmis stærri mál, eins og þegar þingmenn fara í eldhúsið eða stjórnarbyltingar verða tvisvar á þingi, að þessu er þá útvarpað og menn hafa ókeypis aðgang að ræðum þingmanna og heyra þá einnig rödd þeirra, og þetta útvarp gerir það að verkum, að menn verða heldur minna áfjádír í að lesa þingtiðindi en ella mundi, svo óaðgengilegt og síðbært lesmál sem þau eru. Hins vegar gæti ég trúað, að ef útdráttur væri gerður af þingtiðindum, þá væri það ekkert óaðgengilegt fyrir útgefendur að fá rétt til að gefa þau út svo gerð, og sú útgáfa kostaði þannig ekkert fyrir ríkissjóðinn. En hitt er ég í vafa um, hvort bókaútgefendur vildu taka öll þingtiðindin upp á sína arma. Þetta liggur vitaskuld fyrir hv. n. að athuga eins og annað.

Hv. þm. N-P. sagði m. a. í ræðu sinni, að það væri annað að skrifa niður ræðu eða tala. Þetta fer nú raunar stundum saman, því að ég álit, að samvizkusamir þingmenn hafi það til að skrifa niður framsöguræður sínar, sem þannig eru svo haldnar sem upplestur á rituðu máli; en á framsöguræðum byggist líka oft skilningur þingmanna á ýmsum vafasömum atriðum mála. — Ég ætla annars ekki að fara

að deila við menn um þetta mál; en ég vil endurtaka þá ósk mína, að málinu verði vísað til hv. allshn. að umr. lokinni.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Aðeins örfá orð. Ég er enn sömu skoðunar og áðan, að réttast sé að spara þessa milljón, sem það kostar að gefa út ræðupart þingtiðinda, að því er hv. flm. upplýsti. (ÞÞ: Ég sagði á annan milljónarfjórðung.) Já, hvort sem það er nú ½ milljón eða 1 milljón. Ég held nú annars, að ½ milljón hljóti að vera of lágt áætlað. En hvort sem er, þá held ég, að réttast væri að spara það fé, þar sem árangur af útgáfu Alþingis-
tiðinda er ekki meiri en raun er á. En um það virðast flestir sammála, að ræður manna í þingtiðindum séu lítið lesnar í landinu. Það kann að vera von um, að þær yrðu lesnar af fleirum, ef þær væru teknar á stálþráð og þing-
tiðindin gefin út fyrr en nú tíðkast; en ég hef samt ekki mikla trú á, að menn læsu þær almennt nú, þótt svo væri á 19. öld.

Hv. 1. þm. N-M. sagði m. a., að þingskjöl, svo sem grg. fyrir frv. og nál., gæfu ófullkomnari hugmynd um málin en þingræðurnar, sumpart vegna þess, að það tíðkaðist ekki, að greinargerðir fylgdu með brtt. — Ég sé nú ekki, hvað ætti að vera því til fyrirstöðu að taka upp þann hátt, að grg. séu látnar fylgja brtt. Sjálfsgagt yrði að setja einhverjar reglur um lengd þeirra grg. En þetta ætti að vera vel framkvæmanlegt og mundi ekki lengja skjala-
plögginn nema um brot af ræðupartinum.

Annars er það eitt, sem mér kemur til hugar í sambandi við þetta, en það er um aðra röðun á þingskjölum en nú tíðkast. Nú er skjala-
partur Alþt. gefinn út jafnóðum, og skjölin þar í þeirri röð, sem þau fá við framkomu á þinginu. Hitt væri þó, hygg ég, aðgengilegra, að raða þeim eftir málum, þannig að öll þingskjöl í sama máli væru á sama stað. Svo raða t. d. þingmenn málskjölum á borðum sínum í þingsölum. Þetta þýðir að visu, að ekki er hægt að prenta þennan hluta þingtiðinda fyrr en þingi er lokið, en ég sé ekki, að það saki mikið. Og ég er þeirrar skoðunar, að skjala-
parturinn ætti að geta verið fullnægjandi sem þingtiðindi, en fella beri niður prentun þing-
ræðna.

ATKVGR.

Brtt. 74 tekin aftur til síðari umr.

Tillgr. samþ. með 35 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 33 shlj. atkv.
og til allshn. með 32 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., utan dagskrár, mælti

Dorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Það var hér 26. okt. til umræðu og vísað til allshn. Sp. till. til þál. frá mér og hv. 1. þm. N-M. (PZ) um vélræna upptöku á þingræðum, og hefur nú ekki neitt spurzt til framkvæmda í því máli. N. hefur ekki skilað af sér enn þá, og nú er svo komið, að það vantar aðeins einn

dag upp á ársfjórðung frá því að hún tók við þessu máli og til dagsins í dag. Ég vildi því biðja hæstv. forseta að koma því til leiðar, að n. hraði afgreiðslu þessa máls, þannig að hægt væri að hafa nokkra afgreiðslu á því á þessu þingi, því að það sýnist full þörf vera á því að sinna þeirri sparnaðarviðleitni, sem felst í þessari þáttill.

Forseti (JPálm): Þetta mun verða tekið til athugunar við hv. allshn.

Á 35. fundi í Sp., 31. jan., utan dagskrár, mælti

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Snemma á þessu þingi lagði ég og hv. 11. landsk. þm. fram þáttill. á þskj. 61 um vélræna upptöku á þing-
ræðum. Þetta mál var rætt í þinginu, og virtust ekki koma fram nein andmæli á móti því, sem farið var fram á í till. Þvert á móti virtust flestir samþykkir því, að hér þyrfti að breyta til. Málinu var vísað til n. og hefur sofið þar síðan. Það var spurt um þetta nýlega og hæstv. forseti beðinn að ýta á eftir nefndinni, að hún svæfi ekki að eilífu, og hafði hann um það góð orð. Nú vildi ég gjarnan fá að heyra, hvað málinu liður og hverju n. hefur svarað honum um ástæðuna til þess, að hún gefur ekki út nál. Ég get ekki látið mér nægja góð orð ein, en óska að sjá einhvern árangur. Ég er sannfærður um, að þegar á þessu þingi hefði mátt taka upp þessa vélrænu aðferð í annarri deildinni og spara með því stórfé.

Forseti (JPálm): Þessu máli er þannig varið, að n. hefur ekki enn afgr. það, svo sem kunnugt er og um var kvartað. En ég mun herða á því enn betur, að nál. verði gefið út um málið.

Á 40., 42. og 44. fundi í Sp., 9., 14. og 21. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 61, n. 639, 74).

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Ég sé, að hv. þm. Ísaf. (FJ), frsm. allshn., er ekki staddur á fundi, og þess vegna vil ég segja örfá orð um þetta mál. — N. hafði leitast við að afla sér upplýsinga um það, hvort ráðlegt væri að taka upp þingræður á vélrænan hátt, en tókst ekki að fá nægilega glöggar upplýsingar um, hvernig það mundi gerast, og þar sem liðið var að þinglokum, vildi n. ekki slá því á frest að afgr. málið frá sér. Varð n. ásað um að leggja til við Alþ., að það samþ. rökst. dag-
skrána á þskj. 639, sem hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þar eð Alþ. hafa enn eigi borizt fullnægjandi upplýsingar, er leitað hefur verið eftir um vélræna upptöku þingræðna, og eigi er víst, að þær liggi fyrir áður en þingi lýkur, en hins vegar mikil nauðsyn, að breytt verði til bóta um þingskriftir, samþykkir Alþingi, í trausti þess, að forsetar Alþingis athugi málið milli þinga, að taka fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forsetar Alb. eru hinir réttu aðilar í þessu máli, og þar sem n. lánaðist ekki að fá það glöggar upplýsingar, að hún gæti tekið ákvörðun í málinu af sinni hálfu og lagt í ákveðnu formi fyrir Alb., hvað gera skyldi, þá hygg ég, eins og ástætt er um málið, að það verði bezt afgr. á þennan hátt.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég vil þakka hv. allshn. fyrir afgreiðslu málsins, þótt hún hefði gjarnan mátt vera hraðari en raun hefur orðið á. Ég sé, að það er ýmislegt, sem n. hefur þurft að athuga og getur verið þungt í vöfunum, þar sem tæki hafa ekki verið við höndina til þess að athuga hina vélrænu upp- töku og margt fleira hefur verið til trafala í störfum n. En þar sem fyrirtæki eitt hefur boðizt til að útvega tæki til upptöku á þing- ræðum til reynslu, eftir því sem n. segir, vænti ég þess nú, að forsetar þ. láti hendur standa fram úr ermum hvað þetta mál snertir og komi því í framkvæmd, reyni þetta tæki og kannske fleiri tæki, sem hægt verður að ná í, og undirbúi svo málið þannig, að það verði sannreynt fyrir næsta þ., hvort þetta sé bezt aðferðin eða ekki. Ég sé, að hv. allshn. er sammála okkur flm. um, að umbóta sé þörf á því fyrirkomulagi, sem er á þingskriftum, og í því trausti, að forsetar Sp. sem og hinir aðrir deildarforsetar gangi röklega fram í þessu fyrir næsta þ., þannig að komið verði á nýju fyrirkomulag varðandi þingskriftir, ef mögu- legt er, hvað sem ofan á kann að verða, lýsi ég yfir, að eins og nú er komið málum, mun ég greiða atkv. með rökst. dagskránni, þegar hún verður borin undir atkv.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 639, frá allshn., samþ. með 27 shlj. atkv.

2. Loftskýtastengurnar á Melunum í Reykjavík.

Á deildafundum 6. nóv. var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um brottám loftskýtastanganna á Melunum í Reykjavík [73. mál] (A. 121).

Á 12. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Eftir að ýtarlegar umræður höfðu farið fram á síðasta ári milli fulltrúa frá flugmálastjórninni og landssíma Íslands um þetta verk, loftskýtastengurnar á Melunum og brottflutning þeirra, flutti ég þáttill. hér á Alb. á þskj. 648 um þetta mál og rökstuddi ýtarlega þörf þess að nema brott þennan farartálma fyrir flugvélar. Sú till. varð ekki útrædd, en samþ. var á fjárlögum heimild fyrir ríkisstj. til að framkvæma þetta

verk, og var það því sama sem samþ. þáttill. og þingvilji fékkst látinn í ljós. Nú hefur ekkert verið aðhafzt, svo að ég viti, og farartálminn sá sami og áður. Um þá hættu geta þeir bezt dæmt, sem við flugmál eru riðnir. Sumir hafa snúið sér til flugmálastjórnarinnar hvað eftir annað, og sumir hafa skrifað í blöðin um þetta mál hvað eftir annað, og sá maður, sem fer með yfirstjórn þessara mála og ætti að vera þeim bezt kunnugur, flugvallastjóri, hefur haft þau orð um þetta, að hættan væri ægileg. Ég hygg, að varla verði kveðið fastar að orði. Og ég ætla, að sá maður ætti að hafa þá þekkingu í þessum efnum, að hans orð verði að nokkru metin. Mér virðist gripa menn mikill uggur og kvíði, þegar eitthvað bjátar á fyrir flugvélum ekki síður en þegar eitthvað hendir skip. En það er stundum eins og það ríki eitthvert sinnuleysi í því efni að nema brott þá farartálma, sem slysum geta valdið, og það jafn- vel eftir að slys hefur orðið.

Nú er það svo, að sýnt var fram á á síðasta þingi, að þörf væri skjótra ráðstafana. Síðan þetta gerðist, hefur önnur ástæða komið fram varðandi flugumferðina, sem herðir enn meir á því, að ekki sé hafður slíkur farartálmi við inn- eða útflug af völlum, og það er bygging stefnuvitans á Seltjarnarnesi. Fyrir nokkrum mánuðum var þessi stefnuviti byggður og er orðinn nothæfur, en hann á að gera það nokkurn veginn öruggt, að flugvélar geti nálg- azt Reykjavíkurlugvöll í svo að segja hvað dimmu veðri sem er. En stefnuvitinn einn út af fyrir sig er ekki nægilegur. Til þess að af honum verði full not er nú til á völlum sér- stakur ljósaútbúnaður á þeirri flugbraut, sem liggur oftast nær næst við að nota, og hún mun vera hér kölluð suðaustur-flugbrautin, en heitir 1—4 á tæknimáli flugþjónustunnar. Þessi útbúnaður er þannig, að stefnuvitinn á að vera leiðbeinandi um öruggt flug að völlum, en síðan, þegar komið er niður í hæfilega hæð, eiga hin sterku ljós, sem hafa verið sett á flugbrautina 1—4, — sem auðveldast er og fljótlegast að nota með aðstoð stefnuvitans á Seltjarnarnesi, af því að sú stefna liggur beint inn á þessa flugbraut, og aðfljúgandi vélar geta þá sparað þann tíma, sem annars færi í hringflug til að ná inn á þessa braut, — þessi sterku ljós eiga að taka við og leiðbeina flug- vélunum við landingu. En sá mikli kostnaður, sem flugmálin hafa tekið á sig til þess að koma upp þessum stefnuvita og þessum sérstaka ljósa- útbúnaði, hefur enn sem komið er ekki komið að notum nema að litlu leyti, vegna þess að þegar myrkur er á annað borð, þarf flugvélina að komast í mikinn námunda við flugvöllinn til að hafa fullt gagn af þessum ljósum, sem hér hafa verið sett upp sérstaklega til leið- beininga við dimmviðrislendingar, en þá бага loftskýtastengurnar. Hættan af þeim ónýtir því umræddar öryggisráðstafanir. Einn af okkar elztu og reyndustu flugmönnum hefur sagt mér, að það sé tæplega hægt að hafa gagn af þess- um ljósum án þess að lækka sig niður í tæp 400 fet, en þá kemur það til greina, að þegar ekkert sést á annað borð, þar til ljósin verða

sýnileg á vellinum, þá nægir það ekki af öryggisástæðum, þótt stefnuvitinn sýni rétta stefnu, vegna þess að það er vitanlegt að hér eru þessar háu stengur, sem skaga langt upp í loftið, og það er ekki vogandi að dómi reyndra flugmanna að lækka sig svo mikið, að þeir geti haft gagn af landingarljósum. — Þetta er það, sem hér bætist við til að rökstyðja þá nauðsyn, sem fyrir er til að nema í burtu stengurnar, sem eru réttnefndur farartálmi og hann mjög hættulegur fyrir flugið. Ég þykist vita, að ég sé ekki að segja þeim, sem með þessi mál fara, neitt af því, sem þeir viti ekki, en ég hef hér viljað fram telja þær ástæður fyrir þörf þessa máls, sem hinir reyndustu meðal flugmanna okkar hafa sagt mér, og á ég þar við flugstjórana Þorstein Jónsson og Jóhannes Snorrason, auk þess sem allir flugmenn álíta stengurnar stórhættulegar, og hefur formaður flugráðs farið eins sterkum orðum um þessa hættu og ég tel að hægt sé.

Nú hef ég vakið máls á þessu enn, til þess að hæstv. ríkisstj. noti þá heimild, sem Alb. hefur þegar veitt henni, til þess að nema stengurnar burtu. Það er gefinn hlutur, að þegar samþ. er heimild til handa ríkisstj. um verklega framkvæmd, þótt hún sé á 22. gr., þá er þar með samþykkt goldin til, að einhverju fé verði varið til að framkvæma verkið, og það er enginn, sem ætlast til, að ríkisstj. geri það á eigin kostnað. Mér er það mikið áhugamál, að endir verði bundinn á þetta mál, og vil taka fram, að ég lagði talsvert mikla vinnu í að láta gera rannsókn á því þann stutta tíma, sem ég fór með flugmálin. Þátt í þeirri rannsókn tóku bæði aðilar frá landssímanum og flugráði, og niðurstaða þessara aðila varð sú, að stengurnar væru óþarfar, þar sem þær væru, og hættulegt að hafa þær þar vegna flugsins. Það, sem þá stóð á, var að fá samþykki Alb. fyrir, að í verkið væri lagt, og tel ég, að hún sé nú fengin með afgreiðslu síðustu fjárl. — Ég veit ekki, hvort ástæða er til að óska eftir að þessari till. verði vísað til n., þ. e. fjvn., eins og málið er vaxið. Alb. hefur samþ. í fjárl., að ríkisstj. hafi heimild til að láta framkvæma þetta verk, og till. sú, sem ég flyt hér nú, er aðeins til þess að skora á hæstv. ríkisstj. að nota þessa heimild. Ég ætla, að ég þurfi ekki að benda á, hvað fyrir gæti komið, ef stengurnar verða látnar vera við flugvöllinn ár eftir ár, og er þakkarvert meðan ekkert óhapp kemur fyrir. Það er því mjög íhugunarvert að bjóða ekki hættunni heim lengur með því að hafa stengurnar á þessum stað. Ég hef t. d. spurt Þorstein Jónsson flugstjóra, sem er manna fróðastur um flugmál, hvort hann viti til þess, að sams konar farartálmi sé við nokkurn flugvöll, þar sem hann hefur farið um, og svaraði hann því afdráttarlaust neitandi.

Ég skal svo ekki orðlengja um þetta frekar. Það kemur væntanlega í ljós, ef hæstv. ríkisstj. lætur sig málið skipta, af hvaða ástæðum heimildin hefur ekki verið notuð, en þótt gott sé að fá það upplýst, álit ég enn betra og legg mikla áherzlu á, að brottflutningi loftskeytastanganna á Melunum verði ekki lengur skotið á frest.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Hv. þm. Vestm. er manna bezt kunnugt um það, að heimild á 22. gr. fjárl. er engin fjárveiting, og þess er ekki að dyljast, að ríkissjóður hefur ekki til þessa séð sér fært að leggja fram þá peninga, sem til flutningsins þarf. Skal ég ekki fara frekar út í það, en geri ráð fyrir, að hæstv. fjmrh. geri nánari grein fyrir því. Ég vil hins vegar fara nokkrum orðum um málið, vegna þess að mér skilst á hv. þm., að hann telji að hér væri um mikið sinnuleysi að ræða af hendi ríkisstj. eða þess ráðh., sem fer með þessi mál. Það eru allir sammála um, að nauðsynlegt sé að fjarlægja þessar stengur og koma þeim fyrir annars staðar. — Þetta mál kom fyrst til umr. árið 1947, er þáverandi flugmrh. fór fram á það í bréfi til póst- og símamálastjóra, að stengurnar yrðu fjarlægðar. Vorið 1949 hóf svo flugráð á ný máls á þessu, og áður höfðu verið haldnir margir fundir um það, eins og hv. þm. Vestm. tók fram. Hinn 7. febr. 1950 var boðað til fundar hjá þáverandi póst- og símamrh., Jóni Pálmasyni, og árangurinn af fundinum varð sá, að samþ. var að skipa n. til að athuga um flutning eða lækku loftskeytastanganna. Þessi n. hefur verið að störfum síðan, og má kannske segja, að það hafi tekið hana óþarflega langan tíma að senda sitt álit, en mér barst í hendur álitserð hennar þann 21. okt. s. l. Hún er í stuttu máli þess efnis, að Rjúpnahæð sé eini staðurinn, sem eigi að flytja stengurnar á, ef til flutnings þeirra komi, og er áætlaður kostnaður við verkið 790 þús. krónur. N. gerir að sjálfsögðu engar aðrar till., enda mun þetta hafa verið það verkefni, sem henni var ætlað. Jafnframt þessu nál. bárust mér í hendur till. póst- og símamálastjóra þess efnis, að landssíminn mundi vilja taka að sér að kosta og sjá um flutning á stöngunum, ef sendararnir á Rjúpnahæð verði yfirfærðir til landssímans sem hans eign, og ef tveggja ára leiga af Rjúpnahæð, 200 þús. krónur, renni til hans til þess að standa straum af kostnaði við verkið, og verði það þá unnið svo fljótt sem unnt er, ef veður og önnur skilyrði leyfa. Þetta kostar þá ríkið beint um 400 þús. króna, og mundi landssíminn þá greiða afganginn, með því móti að þessar vélar á Rjúpnahæð yfirfærist sem hans eign. Þessar till., sem mér bárust 21. okt., eru nú í athugun, og verður því flýtt eins og hægt er að komast að endanlegri niðurstöðu, sem leitt gæti til þess, að flutningur stanganna kæmist í framkvæmd. Ég er þess mjög hvetjandi, að þetta geti orðið, en málið stendur svona, og ég kann ef til vill síðar að geta gefið hv. þm. nánari upplýsingar um þetta, áður en mjög langur tími er liðinn.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Ég vil hér minna á, að þegar fjárl. voru afgr. s. l. vor, var það tekið fram fyrir hönd ríkisstj., að ætlunin væri að keppa að því af allri orku að afgreiða greiðsluhallalaus fjárl. og komast þannig yfir árið. Enn fremur var því lýst yfir í sambandi við þær heimildir, sem samþ. voru, að um framkvæmd nokkurra þeirra

hlyti að fara eftir því, hvernig horfur væru á, að þetta gæti tekizt, og þar á meðal var þessi heimild, sem hv. þm. gerði að umtals-efni. Nú er skemmst frá því að segja, eins og hv. þm. er kunnugt, að flest hefur gengið lakar en ráð var fyrir gert, og er afkoma ríkissjóðs þannig, að ekki er hugsanlegt, að hann geti utan fjárl. lagt fram þá fjárhæð á þessu ári, sem þarf til þess að leysa þetta mál. Ríkissjóður mun ekki hafa tekjur til að greiða öll þau gjöld, sem á fjárl. eru, hvað þá heldur að hægt sé að bæta ofan á slíkum stórutgjöldum sem hér um ræðir. Það verður þess vegna að leita annarra ráða um greiðslu kostnaðar við þessa framkvæmd. Nú hefur það komið í ljós við upplýsingar hæstv. flugmrh., að hann hefur aðeins fengið álit um það, hvernig heppilegast sé að afgreiða málið, og skilst mér, að hann ætli að gera till. um það og styðjast þar við álitssgerðina. Í því sambandi vil ég taka fram, að mér finnst eðlilegast, að sú till., sem hér liggur fyrir, fari til hv. fjvn., því að það verður að ákveða fé til þessara framkvæmda á fjárl., ef þingvilji er fyrir málinu, en þýðingarlaust að setja það á aukafjárveitingar. Þar koma þá til athugunar till. hæstv. flugmrh. um lausn málsins, sem sennilega koma alveg á næstunni. — Ég vil undirstrika, að mér sýnist eðlilegt, að kostnaður sá, sem flugmálastjórnin kann að taka á sig við flutning stanganna, komi á þá fjárveitingu, sem veitt er til framkvæmda flugmálanna á 20. gr. og veitt er í einu lagi, þannig að það er á valdi flugmálastjórnarinnar, hvernig henni er varið. Ég vil ekki á nokkurn hátt draga úr nauðsyn þess að koma málinu í framkvæmd, en vil aðeins undirstrika, að Alp. verður að ráða fram úr því, á hvern hátt kostnaðurinn verður greiddur, og það er ekki gert með því að samþ. heimildir, þegar þannig gengur, að ekkert fé er afgangur til að notfæra sér slíkar heimildir. Við verðum heldur að horfast í augu við þetta mál í heild og breyta þá fjárlfrv. þannig, að þetta geti átt sér stað, ef ekki er hægt að taka af því fé, sem ætlað er til flugmálanna á 20. gr., sem mér sýnist að ætti að vera mögulegt, þar sem mér skildist á hæstv. flugmrh., að það þyrfti ekki nema um 200 þús. krónur í 2 ár til þess að koma málinu í framkvæmd. — Þá vil ég minnst á það, af því að það hefur komið fram dáltilt óþolinmæði hjá hv. þm. Vestm. um lausn þessa máls og hann hefur lýst því réttilega, hversu sérfræðingar á sviði flugmála, flugumferðarstjórar og flugvallastjóri ríkisins telja hættuna ægilega af loftskeytastöngunum fyrir flugið, að mér finnst það dálítið einkennilegt, að flugráð skuli ekki hafa tekið upp í sínar till. neitt um þetta mál, sem það gerir um hvernig fénu skuli varið á 20. gr. á hverju ári, og það hefði getað raðað þessu inn í framkvæmdaröðina fyrr en gert hefur verið, því að alltaf hefur eitthvert fé verið veitt til nýrra flugframkvæmda á hverju ári. En höfuðatriðið er að fá sem fyrst lausn á þessu máli, og mér sýnist nú hilla undir hana í till. hæstv. flugmrh. og því, sem hann sagði um málið. Ég vil því leggja til, að þessari þáttill. verði vísað til fjvn.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Mér er ánægja af að heyra álit hæstv. flugmrh. á því, að hann telur mikla nauðsyn á því að fá stengurnar fluttar, en ég er ekki eins ánægður með yfirlýsingu hæstv. fjmrh. um það, að ekki sé hugsanlegt að eyða 400 þús. kr. í þessu skyni. Það held ég að sé of sterkt til orða tekið, því að slíkt verður að fara eftir því, hvað mikið kann að vera í húfi. Það er að sjálfsögðu rétt hjá hæstv. fjmrh., að það getur vel verið, að flugráð hafi ekki skarað eins í þessu máli og nauðsynlegt hefur verið og ekki í samræmi við þær yfirlýsingar, sem það hefur gefið á nauðsyn þessa verks, en það er ég ekki maður til að dæma um.

Ég vil í sambandi við störf þeirrar n., sem skipuð var að tilhlutun fyrrv. símamálaráðh., JPálm, og minni, er ég var í sæti fjmrh., til þess að athuga þetta mál, aðeins koma að því, að hér ber eitthvað á milli mála. Hæstv. flugmrh. upplýsti, að hann hefði hinn 21. okt. fyrst fengið í hendur þetta álit, og eftir því að dæma hefði það ekki átt að liggja fyrir fyrr en nú í haust. Það rétta er, að álitssgerðin er dags. 24. febr. 1950 og þá undirskrifuð af fulltrúum flugráðs og landssímans. Þess vegna hlýtur hún að hafa legið í ráðun., þegar hæstv. flugmrh. tók við þessum störfum, og hafi hann ekki séð hana fyrr en 21. okt., þá hefur hún ekki verið tekin fram eða hann ekki spurt eftir henni. Það er því ekki tilfellið, að n. hafi verið eins lengi að störfum og hæstv. ráðh. gaf í skyn. Hún skilaði fljótt og vel áliti sínu hinn 24. febr. þ. á. Ég vildi láta þetta koma fram, því að ég tel ekki þörf á því og ekki rétt að n. liggi undir því ámæli, að hún hafi dólað við störf sín.

Ég er mjög ánægður yfir því, að hæstv. flugmrh. sé þess hvetjandi að málið verði sem fyrst leyst, og ég orka ekki að reisa rönd við því, að málið fari til fjvn. Ég vænti þess, að hv. fjvn. taki vel á þessu máli, og þó að ég ráði engu um það, hvort eigi að „korta“ framlög til flugvalla, vil ég benda á, að framlög til flugvallagerðar og til viðhalds flugvalla eru sízt of mikil. Það eru sífelldar kröfur um að láta flugvélar lenda víðs vegar úti um land, þar sem viðunandi lendingarskilyrði eru, og það eiga sér stað stórkostlegir flutningar loftleiðis á vörum á ýmsum stöðum á landinu, sem ekki hafa nein veruleg skilyrði fyrir öryggisflugþjónustuna. Þess vegna er mjög varasamt að skerða framlög til flugmálanna, sem á að verja til öryggisþjónustunnar og til að koma upp lýsingu til að leiðbeina flugvélum, sem lenda eða „taka af“ sem kallað er. Og þess vegna er mjög varasamt að skerða um of framlög til flugmálanna, að svo miklu leyti sem þeim er varið til þess að auka öryggið við flugþjónustuna og koma upp lýsingum til leiðbeiningar fyrir flugvélar. Ég held — þó að ekki sé rétt að blanda því um of inn í þetta mál —, að hraðinn í þeim efnum að þenja út viðkomustaðakerfið fyrir flugvélar hér víðs vegar um landið sé svo mikill, að öryggisráðstafanirnar í sambandi við flugþjónustuna séu ekki í samræmi við það. Þetta segi ég til ábendingar fyrir þá, sem ráða yfir flugmálunum, og tel þetta mjög athyglisvert atriði.

Það er svo hjá öðrum þjóðum, að það þarf að uppfylla alveg viss skilyrði í sambandi við flugvelli og slíkt, áður en flugvellir eða lendingarstaðir eru taldir viðkomuhæfir fyrir flugvélar. Ég er hræddur um, því miður, að í þessu efni séum við hér á landi nokkuð langt á eftir. Það er kannske eðlilegt, af því að hér eru flugsamgöngurnar miklu meir á byrjunarstigi heldur en annars staðar víða. En það má gjalda varhuga við því að nema um of við neglur sér fjárveitingar, sem ætlaðar eru til þess að bæta skilyrðin við flugið og auka öryggið á flugvöllum. Ég held, að það verði aldrei of mikil áherzla lögð á það — og því vil ég heina sérstaklega til hæstv. flugmrh. til góðrar athugunar —, ég held, að aldrei verði of mikil áherzla lögð á það að hafa sem beztar öryggisráðstafanir á þeim stöðum, þar sem flugvélum er ætlað að koma við. En það er vitað um leið, að allar slíkar ráðstafanir kosta einhver fjárframlög. En þau fjárframlög eru þó harla litilfjörleg í samanburði við það, sem í húfi er, þegar fólk er flutt hér í tugþúsundatali yfir árið víðs vegar út um landið í flugvélum. Og ef ég þekki hugarfar hv. alþm. rétt hvað snertir það að hlaupa undir bagga og varna slysum, þá held ég, að hæstv. ríkisstjórn væri alveg óhætt að treysta hinu háa Alþ. í því, að það yrði ekki eftir talið, að nokkru ríflegri fé væri veitt til flugvallaendurbóta og flugvallaöryggis heldur en nú hefur átt sér stað. Mér finnst sérstök ástæða til að taka þetta fram út af þeirri ábendingu, sem kom fram hjá hæstv. flugmrh., sem mér virtist gefa í skyn, að hann sæi helzt þá leið í þessu að taka fé í þennan kostnað af framlagi til annars kostnaðar við flugmálin. En það er dálítið sérstaklega ástætt í þessu máli, þar sem þessi stofnun, landssíminn, er annars vegar, sem á stengurnar og húsið, sem er á svipuðum stað og þær. Og þá er nokkuð eðlilegt, að flugráð hafi ekki sjálft viljað standa undir öllum kostnaði í þessum efnum. Annars veit ég ekki fyrlilega um þeirra „mótiv“. En mér finnst svona af sjónhendingu mega skilja þetta þannig, að þar sem landssíminn er annars vegar og verið er að ræða um að nema hurt það, sem er hans eign og hann hefur ekki not fyrir, en hann hefur annars staðar innréttingar á öðrum stað, sem hann getur notað og notar, þá sé ekki nema eðlilegt, að þeir, sem hafa fjárreiður flugmálanna með höndum og þurfa að taka fé til þeirra, vilji ekki taka af því fé, sem þeir hafa, til þess, sem þeim virðist vera ríkisins verk að gera.

Hér er um að ræða framkvæmd til slysa-varna, til að forða — ja, við vitum ekki hverjum, en það má segja öllum almenningi frá slysum. Hvað voru það margir tugir þúsunda, sem fluttir voru í lofti hér á síðasta ári? Talan er svo geysileg, að maður trúir henni varla. Það var eitthvað upp undir 50 þús. manns, sem hafði verið flutt það ár með flugvélum hér á landi. Og langflest af því fólki var flutt einmitt hér um Reykjavíkurflugvöllinn. — Þegar á þetta er litið, þessa geysilegu umferð, og í annan stað á hitt, hver hætta getur stafað frá þessum stöngum, þá verð ég að segja það, að

mér finnst það vera undarlegt, ef það þarf að kosta að fella niður eitthvað af nauðsynlegum framkvæmdum öðrum fyrir flugmálin, þó þessi hætta verði númin í burtu.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Ég er alveg sammála hv. þm. Vestm. um það, að öryggisráðstafanir í flugmálunum eigi að sitja fyrir öðru í þeim efnum. Og þann stutta tíma, sem ég hef haft með þessi mál að gera í ríkisstj., hef ég fylgt þeirri stefnu og hvatt flugráð til að gera tillögur, sem miðaðar væru við það. Þess vegna held ég, að það hefði verið skynsamlegra að vera búinn að verja einhverju af fé, sem varið hefur verið til flugmála, einmitt til þess að fjarlægja þessa hættu, sem hér er um að ræða, og knýja landssimann til þess að leggja fram eitthvert fé þar á móti. En það er náttúrulega tómmt mál að tala um slíkt nú, og sleppi ég því frekar.

Hv. þm. Vestm. sagði, að sér hefði þótt verr að heyra þá yfirlýsingu mína, að ég teldi ekki fært að nota fjárgreiðsluheimild fjárl. til flugmálanna í þessu skyni, án þess að taka það fé frá flugmálunum að öðru leyti, og sagði, að hér væri mikið í húfi og að það þyrfti að bægja stórkostlegri hættu frá. Ég bendi á, að tillögur um það, hvernig þessu verði haganlegast fyrir komið, eru nýlega gerðar, og að ríkissjóður hefur ekki fé til þess að standa undir því, sem beinlínis er ákveðið á fjárl. Það er því hér úr vöndu að ráða. En höfuðatriðið frá minnu sjónarmiði í þessu efni er það, að ef Alþ. litur svo á, að þessa framkvæmd verði að gera, þá verður að setja fjárhæðina á fjárl. sjálf og horfast í augu við hana þar, en ekki á heimildargr. Og þetta er mitt sjónarmið, að ef háttv. alþm. komast að þeirri niðurstöðu, sem mér þykir líklegt eftir upplýsingum, sem gefnar hafa verið, að þessi framkvæmd megi ekki dragast, verður að koma með þetta á fjárlög, annaðhvort á þá gr., þar sem veitt er fé til flugmála, eða annars staðar. Og ég sé ekki, að þetta sjónarmið mitt muni tefja málið, enda mun það sýnt, að flugráð mun hafa tillögur um þetta á takteinum.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mér þykir leitt, að það lítur út fyrir, að ég hafi gert hv. n. rangt til viðkomandi afgreiðslu álitins. En ég hafði ekki hugmynd um, að þetta álit lá í ráðuneytinu. Það hefur komið þangað áður en ég tók við störfum þar, og hefur það þá verið í skjalasafni ráðuneytisins og ekki von, að það kæmi í minar hendur.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til fjvn. með 34 shlj. atkv.

Á 40., 41. og 42. fundi í Sp., 9., 12. og 14. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 121, n. 642).

Frsm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Í fjárl. 1950 mun hafa verið gefin heimild til að flytja stengurnar burt, en sú heimild hefur ekki verið notuð. Hv. þm. Vestm. skoraði á stjórnina að nota þessa heimild. Þegar till. var flutt, var orðið áliðið þings og var hún ekki afgr. í n. fyrr en eftir áramót, þegar heimildin var fallin. Fjvn. var öll á einu máli um það, að nauðsynlegt væri að flytja stengurnar burt. Afgreiðsla n. miðast við, að stengurnar verði fluttar á þessu ári. En nú er ekki heimild í fjárl. né fé til að standast þennan kostnað, sem áætlaður er 800 þús. kr. Það hefur staðið þref milli flugráðs og landssímans um þetta. Flugráð hefur sótt þetta fast og viljað, að lands-síminn léti flytja þær, en leggja þó nokkuð af mörkum, svo að kostnaðurinn komi á báða. Eins og hv. þm. er kunnugt, stendur stöð á Rjúpnahæð, sem er undir umsjá flugráðs. Sú stöð á ½ millj. kr. í sjóði, og tekjur af henni eru 200 þús. kr. Flugráð býðst til að afhenda þessa stöð gegn því að fá beina símaþjónustu í millilandaflugi. Það mun vera svo erlendis og þykir nauðsynlegt að þurfa ekki að sækja samband gegnum 3 aðila, einkum þegar flugvélar eru orðnar svona hraðskreiðar. Innanlandsflugið hefur beint samband við flugstöðina á flugvellinum. Það virðist nauðsynlegt, að flugstöðin fái sama rétt og erlendar flugstöðvar. Ef flugráð fær fyrirheit um að fá þennan rétt, afhendir það stöðina og sjóðinn, og er fjármá-lunum þá borgið. Svo er 200 þús. kr. hagnaður af henni, og vantar þá ekki nema 100 þús. kr., sem einhvers staðar hlýtur að vera hægt að fá. — Till. fjvn. er breytt frá því, sem hún var í upphafi, en ætlað er til, að hún nái sama tilgangi. Hér með eru prentuð tvö fylgiskjöl, annað frá póst- og símamálastjórninni, en hitt frá flugráði. Nú vill svo vel til, að sami maður er flugmrh. og sinamrh., og er því hægara fyrir hann að hafa áhrif á þetta en ef þeir væru tveir. Ég hef átt tal við hæstv. ráðh. um þetta, og vill hann láta flytja stengurnar. Ég býst við því, að hann lýsi því yfir, að hann beiti sínu valdi til þess, að samkomulag náist, og er þá tilgangi fjvn. náð. Ég vænti þess, að þm. viti, að úr því að það láðist að afla heimildar á fjárl., hafði fjvn. ekki önnur úrræði en þessi. Nefndin valdi þessa leið til úrlausnar og vissi, að ráðh. er tilbúinn að skerast í leikinn og gera það sem þarf til að samkomulag náist. Við getum vænt þess, að stengurnar verði fluttar, ef ekki í vetur, þá í vor. Ég vænti þess, að hæstv. ráðh. láti vilja sinn í ljós í þessu máli.

Víðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Undanfarið hafa farið fram samningar milli flugráðs og landssímans um yfirtöku á stöð-inni á Rjúpnahæð. Ég held, að segja megí að samkomulag hafi náðst, nema í einu atriði, sem hv. frsm. gat um. Hvor aðillinn hefur sitt mál og báðir reyna að halda fram sinni stofnun og finna ekki sanngjarna leið. Þetta atriði er ekki leyst, en síðar í dag verða umr. um það, hvort ekki finnist sanngjörn leið. Ég vil gjarnan segja, að ég mun beita mér fyrir því, að samkomulag náist og það á þessu ári. Ég hef þá

trú, að samkomulag náist, en ef í harðbakka slær um málið, getur verið, að ég sem ráðh. gefi úrskurðinn.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég hefði feginn viljað vera laus við það nú, 21. febr., að taka við afgreiðslu hv. fjvn. á þessu máli. Og er gild ástæða til að harma það af hjartans grunni, að svo seint hefur miðað áfram. Ég harma mest, hvað mér hefur tekizt illa að koma hv. fjvn. og hæstv. stjórn í skilning um, hvers eðlis þetta mál hefur verið frá upphafi. Það er öryggis- og slysavarnamál í hæsta máta. Eins og hv. frsm. gat um, flutti ég þáttill. á þingi 1950 af því, að mér hafði mistekizt þann stutta tíma, sem ég var flugmrh., að fá fjvn. til að sinna þessu máli. Ég ætla að benda á það, að þegar ég flutti þessa þáttill., var ég engan veginn eins vel að mér í þessu máli og mér lærðist síðan, er ég gegndi störfum flugmrh. um stund í ráðuneyti hæstv. núv. atvmrh. Þá tókum við þetta sameiginlega upp. Við vissum, að hér var um nauðsynjamál að ræða, en lands-síminn veitti þessu dæmáfáa mótstöðu, þó að flugráð og flugmenn, er um þetta rituðu, bentu á full rök. Af þessum ástæðum tókum við málið upp, og voru allir á sama máli um nauðsyn þess að flytja stengurnar burt. En alltaf var þetta vesala kostnaðaratriði látið standa í vegi. Ég skrifaði fjvn. Alþingis og það hana ásjar um aukna fjárveitingu eða annað. Eftir það fór ég og tók þetta upp á Alþingi með þáttill. Hún var látin liggja, án þess að álit kæmi fram um hana. Í þáttill. var tekið fram það, sem atvinnuflugmenn höfðu bent á með skrifum og blaðagreinum. Ég vísa til bréfs, dags. 16. jan. Þetta bar engan árangur í fjvn. Næsta skref var svo, að ég flyt brtt. við fjárl. 1950, 22. gr., um að stj. sé veitt heimild til að láta flytja burt stengurnar af Melunum. Ég þakka fyrir, að þessi heimild var samþ. Það stóð ekki á því að skilja, hvað í húfi var, en vilji Alþingis var ekki framkvæmdur. Það má segja, — þó að það sé lítilfjörleg afsökun, — að ríkisstj. hafi ekki verið ánaðnað sérstaklega fé til þess verks. En ég vil varla meta slíka afsökun þess virði að ræða hana, þegar um það er að ræða að nema burt jafnmikla slyshættu eins og hér var og er um að ræða. Og sérstak-lega vil ég segja það, að hæstv. núv. fjmrh. hafði fulla og gilda ástæðu til að taka þetta mál mjög alvarlega, vegna þess að sá maður, sem skipaður var flugmálastjóri og form. flug-ráðs, þegar þessi hæstv. ráðh. var flugmálarh., hefur opinberlega látið það frá sér fara fyrir löngu, að það stafaði af loftskeytastöngunum ægileg hættu fyrir flugið. Og þegar þess er gætt, að æðsti maður þessara mála — að ráðh. fráskildum — mælir þannig fyrir, þá finnst mér það vera brotlegt að bera því við, að það hafi ekki verið fé fyrir hendi eða áætlað sér-stakt fé til þessara framkvæmda, — þó að Alþ. heimilaði verkið, eins og ég hef bent á, þar sem það er vitað, að fjármálaráðherrarnir, hver fram af öðrum, gerðu það af illri nauðsyn að koma með fjáráukalög eða skýrslu um umfram-greiðslu ríkissjóðs eftir á til samþykktar Alþ.,

sem numið hafa nú á undanförnum árum frá 50 og upp í 100 millj. kr. — Nei, það, sem hér hefur á skort, er það, að mér hafi tekizt að túlka þetta mál rétt. Og það fellur mér í dag þyngra en nokkru sinni áður hefur fallið. Mér hefur ekki tekizt að koma því inn í huga þeirra, sem yfir þessum málum hafa ráðið, sem ég ætlaði, að auðskiljanlegt væri. Það koma fram strax við fyrstu tilraun til að bræða saman óskir landssímans og flugráðs um þetta mál, strax þegar ég og þáverandi símamálaráðh. fórum að starfa að þessu, að það ríkti einhver sérstök togstreita um það, hver ætti að bera kostnaðinn af þessu verki. — Ég vil spyrja hæstv. forseta, hvort hæstv. flugmrh. þyki ekki málið þess vert að hlusta á það. Ég hafði fyrirspurn til hæstv. flugmrh. fram að bera. — Þá kom fram þessi togstreita um það, hver ætti að bera kostnaðinn af brottnámi stanganna, og hvort landssíminn ætti að bera kostnaðinn af þessari Rjúpnahæðarstöng. Og þetta hefur þvælt fyrir málinu allan þennan tíma. — Þegar svo sumarið í sumar leið þannig, að ríkisstj. aðhafðist ekkert í þessu máli og vilji Alp. um málið virtur að vettugi, þá tók ég það til bragðs að bera fram enn á ný á s. l. hausti, er þing kom saman, till. til þál. um málið til að herða á því, og það er sú till., sem hér liggur fyrir nú. — Mér þykir ákaflega leiðinlegt að þurfa að vera að ræða um þetta mál svo, að ráðh. sá, sem ég þarf að tala við, er ekki við. (Forseti: Það er verið að gæta að því, hvort ráðh. er í húsinu. — HV: Ríkisstj. er aldrei við. — Forseti: Ef hann kemur ekki, verður að fresta umr.) — Ég greip til þess ráðs, þegar ríkisstj. hafði ekki farið eftir samþykktum Alp. við afgreiðslu fjárl. fyrir 1950 í þessu efni, þá bar ég fram að nýju þáttill., þegar þetta núv. þing kom saman. Og henni var útbýtt 6. nóv. s. l., og allan tímann frá því og þar til nú fyrir nokkrum dögum hefur hv. fjvn. haft hana til umsagnar, og sú umsögn liggur svo nú hér fyrir. Þegar málið var komið þetta langt í byrjun þessa þings, hafði skapazt alveg nýtt viðhorf í þessu öryggismáli, viðhorf, sem ekki lá fyrir, þegar ég tók málið upp í fyrstunni. Ég tók málið upp í fyrstu frá því sjónarmiði — enda var um það skrifað þannig af hinum allra færustu flugmönnum hér, að sjálfar stengurnar með tengingum á milli eru jafngildar fjalli svona nálægt flugvælinum, með tilliti til flugsins. Og þannig hafði ég mælt fyrir málinu sem flm. þess í nóvembermán. s. l. En þá voru nýir hlutir komnir til skjalanna, sem gerðu þessa öryggisráðstöfun enn meir aðkallandi. Og það, sem ég hér á við, er það, að í millitiðinni á milli þessara þinga hafði verið reistur stefnuviti á Seltjarnarnesi og ekki gengið frá nýjum flugöryggisútbúnaði á flugvælinum. Ég lýsti þessu eins vel og skilmerkilega og ég gat í haust er leið, þegar ég að nýju hóf framsögu um þetta mál. Áður var bara um einn vita að ræða þarna að sunnan eða vestan við flugleiðina, sem er Álfanesviti. En nú var búið, með ærnum kostnaði, að reisa stefnuvitann á Seltjarnarnesi og setja þessi afar sterku ljós á þessa stefnu, eða á brautina, sem korresponderaði við stefnu-

vitann á Seltjarnarnesi, milljón kerta perur, sem eru svo sterkar, að flugmenn segja, að þegar þeir komist í námunda við þau, þá blindi þau þá. En þeim er ætlað að þrengja sér gegnum þoku og náttmyrkur, hríðar o. þ. u. l. við þennan aðbúnað. Þegar þingið kom saman á s. l. hausti, þá stóð þetta þannig. Ljósín voru tilbúin, stefnuvitinn tilbúinn til að takast í notkun að mestu leyti. Hann er með reynslustefnu nú og hefur verið síðan. En flugmenn eins og t. d. Jóhannes Snorrason fullvissuðu mig um það, að það væri gerónýtt að hafa þennan öryggisútbúnað, hann yrði ekki tekinn í notkun, af því að það væri ekki óhætt að nota hann, meðan stengurnar stæðu á þessum stað. Þessu lýsti ég þá í þingræðu. Og ég ætla, að það hafi ekki verið hægt annað en að skilja það, því að það hljóta allir að skilja það, hvers konar öryggisleysi er að því að hafa svona tálmun fast í stefnunni, sem á að vera bjargvætturinn og öryggisráðið, þegar virkilega á reynir fyrir flugvælinum. Ég sagði þá, — með leyfi hæstv. forseta, — eftir að ég hafði lýst gangi málanna fram að þessu:

„Síðan þetta gerðist, hefur önnur ástæða komið fram varðandi flugumferðina, sem herðir enn meir á því, að ekki sé hafður slíkur farartálmi við inn- eða útflug af vellinum, og það er bygging stefnuvitans á Seltjarnarnesi. Fyrir nokkrum mánuðum var þessi stefnuviti byggður og er orðinn nothæfur, en hann á að gera það nokkurn veginn öruggt, að flugvélar geti nálgast Reykjavíkurflugvöll í svo að segja hvað dimmu veðri sem er. En stefnuvitinn einn út af fyrir sig er ekki nægilegur. Til þess að af honum verði full not, er nú til á vellinum sérstakur ljósaútbúnaður á þeirri flugbraut, sem liggur oftast nær næst við að nota, og hún mun vera hér kölluð suðaustur-flugbrautin, en heitir 1—4 á tæknimáli flughjónustunnar. — Þessi útbúnaður er þannig, að stefnuvitinn á að vera leiðbeinandi um öruggt flug að vellinum, en síðan, þegar komið er niður í hæfilega hæð, eiga hin sterku ljós, sem hafa verið sett á flugbrautina 1—4, sem auðveldast er að fljótleigast að nota með aðstoð stefnuvitans á Seltjarnarnesi, af því að sú stefna liggur beint inn á þessa flugbraut, og aðfljúgandi vélar geta þá sparað þann tíma, sem annars færi í hringflug til að ná inn á þessa braut, — þessi sterku ljós eiga að taka við og leiðbeina flugvælinum við lendingu. En sá mikli kostnaður, sem flugmálin hafa tekið á sig til þess að koma upp þessum stefnuviti og þessum sérstaka ljósaútbúnaði, hefur enn sem komið er ekki komið að notum nema að litlu leyti, vegna þess að þegar myrkur er á annað borð, þarf flugvélina að komast í mikinn námunda við flugvöllinn til að hafa fullt gagn af þessum ljósum, sem hér hafa verið sett upp sérstaklega til leiðbeininga við dimmviðrislendingar, en þá бага loftskeytastengurnar. Hættan af þeim ónýtir því umræddar öryggisráðstafanir.“

Og þannig er það, því miður, enn í dag, — því miður enn í dag. — Hæstv. ráðh. gerðu aths. við ræðu mína, — hæstv. flugmálaráðh. og hæstv. fjmrh., — tóku út af fyrir sig vel í

málið, og sagði flugmrh. m. a. við þetta tækifæri:

„Hv. þm. Vestm. er manna bezt kunnugt um það, að heimild á 22. gr. fjárl. er engin fjárveiting, og þess er ekki að dyljast, að ríkissjóður hefur ekki til þessa séð sér fært að leggja fram þá peninga, sem til flutningsins þarf.“

Hæstv. flugmrh. var ekki inni, þegar ég gerði áðan aths. við þessa mótbáru. Ég sagði þá, að ég harmaði það, að mér hefði sýnilega ekki tekizt að koma því inn í höfuð þeirra réttu manna, að hér væri um slysavarnamál að ræða, svo alvarlegt og svo geysilegt, að allt tal um nokkur hundruð þús. kr., hvort veittar væru eða ekki veittar, — þegar yfirlýstur þingvilji lá fyrir því, að verkið væri framkvæmt, — allt tal um það, að ekki væri sérstök fjárveiting fyrir hendi til slíks, væri hjáróma hjá ríki, sem verður að sýna Alp. aukafjárlög upp á tug millj. kr. Nei, það sorglega í þessu máli er það, að það hefur verið litið á þetta öðruvísi en að það væri slysavarnamál. En það getur skeð, að það fari nú að renna upp fyrir mönnum, hvers konar mál þetta er.

Hæstv. fjmrh. sagði við þetta tækifæri, að ég sýndi nokkra óþolinmæði í þessu máli. Það er nú svo. Nú, en við þetta tækifæri og í ræðu hæstv. flugmrh. þá komu fram ákaflega sterk fyrirheit frá hálfu hæstv. ríkisstj. um það að skerast í þetta mál. Og þau fyrirheit tók ég svo alvarlega, að ég hélt, að hæstv. ráðh. mundi beita sér fyrir lausn á málinu og brotnámi stanganna þá þegar. Veðráttan í október og jafnvel í nóvember hindraði ekki á nokkurn hátt að koma þessari öryggisráðstöfun í framkvæmd. Það kom þá í ljós, að hæstv. flugmrh. hafði fylgt ákaflega illa með gangi þessa máls. Það er kannske fyrirgefianlegt. Hann hélt, að álit nefndar, sem var skipuð kringum 7. febr. 1950, hefði ekki legið fyrr en fyrir nokkrum dögum fyrir þinginu, þegar hann mælti hér í þinginu um þetta mál. En þetta var búið að liggja fyrir þinginu í marga mánuði, enda að visu aukaatriði.

Mér finnst, sannast að segja, yfirtaks sorglegt, hve illa hefur til tekizt um að þetta mál væri tekið réttum tókum og skoðað í réttu ljósi af þeim, sem framkvæmdavaldið áttu að hafa. Hæstv. Alp. tók málinu, eins og ég sagði áðan, réttilega og vel, undireins og málið var borið undir þess álit og atkvæði.

Nú hefur hv. fjvn. komið með brtt. við þessa þáttill. mína, og það er í sjálfu sér eðlilegt, því að till. mín var borin fram á árinu 1950 og fór fram á það að fela ríkisstj. að nota heimild, sem hún hafði þá frá Alp., en hún hafði ekki viljað nota. Þetta orðalag á vitaskuld ekki við þetta lengur. Það er komið annað ártal, og það er eðlilegt, að hv. fjvn. komi með þessa brtt. En ég verð að segja það samt sem áður, að ekki fellur mér hennar brtt. Flutningur hv. frsm. fjvn. var skeggur og greinargóður. En sjálf brtt., sem n. ber fram, heldur málinu í nákvæmlega sama farveginum sem það hefur verið að velkjast í allan tímann. Skal ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp brtt. hv. fjvn. Nefndin leggur til, að tillgr. orðist svo:

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að stuðla að því, að samkomulag náist milli lands-símastjóra og flugráðs um að flytja á þessu ári loftskeytastangirnar burt af Melunum við Reykjavík.“

Já — að skora á ríkisstj. að „stuðla að“ því, að þetta samkomulag náist, það er gott og blessað. En hafa menn ekki gert sér það ljóst, að það er komið svo, að við erum búnir að horfast í augu við afleiðingar af því, að þetta samkomulag hefur ekki náðst, sem horfa þannig við, að það má ekki dragast stundinni lengur að fjarlægja þessa hættu, sem er að stöngunum á Melunum? Og þegar ekki er nú um að ræða geipilegri tilkostnað við þetta en í hæsta lagi 700 til 800 þús. kr., og þegar enn fremur má benda á, að það liggur hálf milljón kr. í kassa hjá flugráði vegna Rjúpnahæðar-leigunnar, þá er yfirgengilegt, hve smáum augum hv. fjvn. enn þá lítur á þetta mjög svo alvarlega mál. — Og ég vil viðurkenna það, að eins og ég var þakklátur fyrir undirtektir hæstv. flugmrh. í haust er leið, þá er ég það og fyrir, að hann hefur tekið þannig undir það nú, að hann vildi stuðla að þessu samkomulagi, eins og tekið er fram í brtt. En hann lýsti yfir, að einhverjir hnútar væru enn óleystir í þessu mikla vanda-máli landssímans. Og ég veit ekki, satt að segja, hvort ég á fremur að reiða mig á góð loforð nú en þau loforð, sem gefin voru í nóvember í þessu efni. — Ég vil þess vegna krefjast þess, að það sé brotalaust falið ríkisstj. að láta taka þessar stengur í burt, þegar veður leyfa á þessu ári, og láta skeika að sköpuðu um allt samkomulag þar um. Ríkisstj. hefur það alveg í sinni hendi að skipa þessum málum á milli þessara aðila. Og það er kominn nógu langur dráttur í þessu sambandi, þar sem landssíminn hefur verið að sýna flugráði ágengni í þessu máli. Það er búið að hafa nóga þolinmæði í þessu efni.

Hv. fjvn. hélt hér fund eftir 31. jan. Þar voru til kvaddir kunnáttumenn á þessu sviði. Ég ætla ekki að fara að lesa upp það afrit af fundargerðinni frá þeim fundi, sem fyrir liggur. Það er geymt í bókum hv. n. En ég ætla, að þar sé gefin nægileg ábending af hinum kunnustu og færustu mönnum, nægileg til þess, að hv. fjvn. hefði ekki átt að stefna málinu inn á þá leið, að það heldi áfram að vera fótþolti á milli landssímans og flugráðs, eins og það er búið að vera, illu heilli, allt of langan tíma.

Ég gat þess svona almennt, þegar ég flutti þessa þáttill. í nóv., sem ég hér ræði um, að það mundi vera allviða pottur brotinn í öryggismálum flugsins. Og er það auðvitað ekki að undra að vissu leyti, því að fjárveitingar þær, sem látnar eru af hendi til þess að byggja flugvelli, viðhalda þeim og endurbæta, eru svo vesaldarlega af hendi látnar af Alp. og fjárveitingarvaldinu, að það er, að ég held, í engu samræmi við það, sem látið er til samgangna á öðrum sviðum, til sjós og lands. Þegar ég undirbjó fjárl. fyrir 1950, tók ég upp till. flugráðs eins og þær lágu fyrir. Og það var þó ekki meira en 2½ millj., sem þær voru um. En hæstv. Alp. skar þetta niður við endanlega af-

greiðslu í 1 millj. 250 þús. kr. Og nú í fjárl. fyrir 1951 er upphæðin til þessara sömu mála á 20. gr. 1200 þús. kr. Fyrir þessa upphæð á að byggja flugvellina, viðhalda þeim, setja á þá öryggisútbúnað o. þ. u. l. Ég held því fram, að hér sé um allt of mikinn sparnað að ræða. Ég álit það, t. d., heldur mikinn sparnað, ef það er af sparnaðarástæðum, að það eru engar festingar til eða bjarghöld, til þess að ganga frá flugvélum, sem teppast vegna veðurs, nema á einum eða tveimur stöðum á landinu. Það mun vera á Melgerðiseyri — og var þó vist ekki gert, fyrr en flugvél varð þar fyrir miklu áfalli, — og þetta er til á Akri, — ég veit ekki með vissu um Sauðárkrók. En ég veit, að á einum veðrasamasta stað á landinu og þar sem snöggir byljir geta á dunið fyrirvaralaust, þar er ekki til neitt öruggt bjarghald til þess að festa niður flugvél, ef hún af einhverjum ástæðum þarf að standa úti nætursakir eða svo. En svo eru flugvellir víða út um landið, sem ég hef hér nöfn yfir, og ég ætla, að á engum þeim stað séu þessar öryggisráðstafanir fyrir flugvélar fyrir hendi. Og þetta er einhver ódýrasti og einfaldasti útbúnaður að framkvæma. Grafið er og sett steypa niður í jörð og þar í steipt festi. En hvað þetta getur þýtt, þegar flugmenn eiga að meta það við sig, hvort þeir eigi að fara eða vera á einhverjum stað, það vita þeir, sem til þekkja, og það gefur auga leið, að einmitt öryggisleysi í þessu efni fyrir flugvélnar sjálfar getur haft áhrif á það, hvort hafið er flug í tvisýnu veðri af einum stað eða hvort látið er kyrrt liggja.

Ég vil nú spyrja hæstv. flugmrh., hvort honum sé kunnugt um ásigkomulag í þessu efni hvað flugvélar snertir. Ég vil enn fremur spyrja hann um það, hvort það sé að hans fyrirlagi, að við flugþjónustuna í turninum heldur maður áfram störfum, sem eftir Geysis-slysið var settur undir ákæru — ég skal ekki fullyrða, hvort það var sakamálsákæra, — en hann var settur undir ákæru eftir Geysis-slysið. Það stóð í blöðunum og var lesið í útvarpi, og ég vil spyrja, hvort það er með vitund og ráði hæstv. flugmálaráðh., að slíkir menn séu látnir halda áfram að starfa meðan þeirra málum er þannig háttað.

Ég vil enn fremur spyrja hæstv. flugmálaráðh., hvort athugunarstjórn flugvélna í Keflavík heyrir undir íslensk yfirráð, hvort það er á ábyrgð íslensks ríkisins, hvernig hún er rekin. Og loks vil ég spyrja hæstv. ráðh., með tilliti til þeirrar ræðu, sem hann hélt hér í nóvembermánuði, þegar ég bar fram þessa till., og með tilliti til þeirra loforða, sem hann þá gaf, hvað hann hefur gert á þessu tímabili til þess að hrinda í framkvæmd þessum ráðstöfunum, og um leið, hvort honum hefur verið ljóst, að hér var verið að ræða um slysavarnarástafanir.

Ég skal svo ekki tefja þessar umræður, ég býst við því að visu, að ég þurfi að taka aftur til máls, en af því að ég hef vissu fyrir því, að hv. Alp. hefur viljað — það er staðfest og skjalfest í þingtiðindunum — láta nema í burt þessa slyshættu, — ja, fyrir hér um bil ári síðan, og

þar sem ég hef reynslu fyrir því, að afskipti fjv. af málinu hafa ekki reynzt því til framdráttar fram að þessu, vil ég leyfa mér að bera fram skriflega brtt. við brtt. fjv., um að orða brtt. n. þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi felur ríkisstj. að láta fjarlægja loftskýtastengurnar á Melunum svo fljótt sem því verður við komið veðurs vegna á þessu ári.“

Vil ég leyfa mér að afhenda hæstv. forseta þessa brtt.

Forseti (JörB): Mér hefur borizt brtt. frá hv. þm. Vestm., sem hv. þm. hafa heyrt. Hún er of seint fram komin og auk þess skrifleg, og þarf fyrir henni tvöföld afbrigði, sem ég leita hér með.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 717) leyfð og samþ. með 27 shlj. atkv.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég gekk af fundi áðan vegna þess, að ég þurfti að fara á áriðandi ríkisstjórnarfund, en fyrir beiðni hv. þm. Vestm. kom ég hingað til að hlusta á mál hans. — Hann hefur borið upp nokkrar fyrirspurnir til mín í sambandi við þetta mál, og skal ég leitast við að svara þeim með fáum orðum.

Fyrsta fsp. hans var um það, hvort mér væri kunnugt um það, að festingar skorti á flugvöllum hingað og þangað úti á landi. Ég vil segja, að mér er ókunnugt um þetta og hef ekki heyrt um það fyrr en nú; það kemur kannske til rn., en ég verð að taka undir það með hv. þm., að slíkar öryggisráðstafanir eru á þann veg, að flugráð eða stjórn flugvallanna ætti að geta komið slíku í kring án of mikilla fjárútláta með þeim efnum, sem þeir hafa í höndum.

Önnur spurningin var um það, hvort það væri eftir mínum ráðum, að sá maður væri enn í flugturninum, sem er undir sakamálsákæru. Þetta hefur ekki komið til minna kasta á neinn hátt. Hins vegar hefur það nú fyrir tveimur dögum komizt til tals, hvort rétt væri að hafa þennan mann í turninum meðan á sakamálsrannsókinni stæði eða áður en dómur væri kveðinn upp, og er þetta mál nú til athugunar á réttum stað, að því er ég tel, þ. e. hjá flugráði.

Þriðja spurningin var um það, hvað ég hefði gert í málinu síðan ég gaf, eins og hann komst að orði, loforðin í nóvember, þegar þessi till. var til fyrri umr. Það fyrirheit var á þá lund að leita samkomulags um það milli þessara tveggja aðila, að landssíminn tæki að sér flutning stanganna, vegna þess að það var þá eini möguleikinn til þess, að fé væri fyrir hendi til að greiða þann kostnað, sem af því leiddi. — Hv. þm. benti á, að þingið hefði tekið þessu máli vinsamlega, þegar það á sínum tíma samþ. á heimildagr., að það mætti verja fé til að flytja stengurnar. Það má kannske segja, að þessu hafi verið tekið vinsamlega, en þó ekki nógu vinsamlega til þess, að hægt væri að gera þetta, því að þá hefði átt að taka það fé, sem til þess þurfti, upp í fjárl. En svo þegar

til þess kom að ræða um að flytja stengurnar, taldi hæstv. fjmrh. sér ekki fært að nota þessa heimild. Ég sem sagt gaf það vilyrði við fyrri umr., að þessar samkomulagstilraunir skyldu strax verða teknar upp, og þær voru líka strax teknar upp og liggja nú fyrir á þann veg, að ágreiningur er um meiri háttar atriði. Samningaumleitarnir hafa verið á döfinni þennan tíma. Það má kannske segja sem svo, að þær hafi tekið of langan tíma, en ég vil benda á það, að jafnvel þótt ákveðið hefði verið í nóvember, að flutningur stanganna skyldi ganga fram, var ekki þar með sagt, að flutningurinn gæti hafizt þá þegar, eins og hv. þm. virðist hafa gengið út frá. Þegar ég um það leyti talaði við verkfræðing landssímans, taldi hann öll tormeiki á, að hægt væri að byrja á niðurrifi stanganna fyrr en færi að vora, þannig að ég held, að jafnvel þótt þessi dráttur hefði ekki orðið á málinu vegna samningaumleitana og, að því er hv. þm. heldur fram, vegna seinangangs hjá fjvn. að athuga málið, þá væri ekki hægt að segja með réttu, að þá þegar hefði verið hafizt handa um að taka stengurnar niður, því að ég er þeirrar skoðunar af viðtölum við þá menn, sem koma til með að hafa með niðurrifið að gera, að ekki mundi verða farið í það fyrr en með vorinu.

Ég tel svo ekki ástæðu fyrir mig að fara frekari orðum um málið að svo stöddu. Ég hef gefið í því upplýsingar, eftir því sem tók er á, og vænti þess, að það geti náð þeim framgangi, að stengurnar verði teknar niður á þessu ári. En því miður get ég ekki verið við framhald umr. um málið, því að ég þarf að vera á öðrum fundi.

Frsm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Það er nú ekki mikið, sem ber á milli fjvn. og hv. þm. Vestm. Fjvn. var ákveðin í því að afgreiða þetta mál á þann veg, að það yrði ekki í sama farinu og það hefur verið, heldur að það fengist út úr því ákveðinn verknaður, þ. e. að flytja stengurnar á brott. Og hæstv. ráðh. hefur gefið hér upplýsingar um það, að hann ætli í fyrsta lagi að beita sér fyrir því, að samkomulag takist á milli flugráðs og landssímans, og í öðru lagi, ef það skyldi ekki takast, þá yrði kveðinn upp úrskurður um, að það skyldi samt sem áður verða gert. Það er þetta, sem fjvn. leggur ákaflega mikið upp úr, að hæstv. ráðh., sem þetta mál heyrir undir, hefur gefið þessa yfirlýsingu hér í áheyrn þingsins, og ég segi það, að við höfum ekki leyfi til þess að rengja þessa yfirlýsingu hæstv. ráðh. fyrir fram og segja, að við tökum ekki mark á henni.

Ég er sammála hv. þm. Vestm. um það, að allt of litlu fé er varið til flugmála og til þess að skapa það öryggi, sem flugvélum er nauðsynlegt. En fjárframlög til flugmála hafa náttúrulega miðast við það, hverju hægt hefur verið að verja til þeirra framkvæmda, eins og annarra, hverju sinni; það hefur sem sagt verið miðað við það, hve miklu úr hefur verið að spila hverju sinni. Hitt má auðvitað deila um, hvort þessu fé hefur alltaf verið varið á heppilegan máta, t. d., að ekki skuli enn hafa verið

gengið frá nauðsynlegum festingum á flugvöllum.

Hv. þm. Vestm. hefur komið hér með brtt., sem er skýr og gagnorð, en ég ætla, að þó að hún yrði samþ. í staðinn fyrir brtt. fjvn., þá mundi málið samt sem áður standa á svipuðu stigi. Ég er sem sé alveg sannfærður um það, að ef till. fjvn. verður samþ., þá verði það gert, sem hv. þm. Vestm. hefur óskað eftir, og þess vegna er till. hans alveg óþörf vegna þess, sem fyrir liggur í málinu. — Við skulum ekki deila um það, sem orðið er. Ég býst við, að við hv. þm. Vestm. séum sammála um, að það hefði átt að nota heimildina, sem var á fjárl. fyrra árs, — séum sammála um, að það hefði verið æskilegt. En við skulum bara horfast í augu við það, sem er, að þetta hefur ekki verið gert, og það, sem er nú aðalatriðið, er að búa þannig um hnútana, að það dragist nú ekki lengur en til vorsins, að stengurnar verði fluttar í burt og þeirri slyshættu bægt frá. Og fjvn. hefur nú búið þannig um hnútana, að þetta verður gert, og þarf ekki leiðréttingu á því, sem hún hefur látið frá sér fara til þess.

Ég ætla svo ekki að ræða meira um þetta. Alþm. verða að gera það upp við sig, hvort þeir telja, að fjvn. hafi gengið nógu vel frá málinu til þess að fá þannig eindreginn vilja fram, því að hún er óskipt um það álit, að stengurnar verði að fara sem fyrst í burt, — eða hvort þeir vilji samþ. þá brtt., sem fram er komin frá hv. þm. Vestm. Yrði sú brtt. samþ., væri ekki hægt að skoða öðruvísi en vantraust á hæstv. ríkisstj. og vanmat á þeim upplýsingum, sem hæstv. ráðh. hefur gefið hér í þessu efni og eru tvenns konar, eins og hv. alþm. hafa heyrt. Í fyrsta lagi að fá samkomulag, og verði það ekki fært, þá að kveða upp úrskurð. Og ég vil benda á, að ef þessi brtt. verður samþ., skilst mér, að það verði erfitt að fá samkomulag milli viðkomandi aðila, þegar þeir vita, að ríkisstj. hefur beinlínis verið falið að flytja stengurnar á brott og þá vitanlega á kostnað ríkissjóðs. — Ég ætla, að það sé bezt fyrir hv. alþm. að ihuga þetta mál alveg rólega, og býst við, að það sé nú komið svo, að allir séu á einu máli um það, að stengurnar eigi að fara á brott, — að allir líti svo á, að það sé aðalatriðið að búa þannig um hnútana, að stengurnar fari í burt. Flestir líta þannig á, að það sé óhætt að samþ. till. fjvn. til þess að ná þessu marki og það megi leggja það mikið upp úr yfirlýsingu hæstv. ráðh.; það sé hinn rétti, endanlegi hnútur á því máli, sem ekki rakni upp og hleypi því ekki í þann farveg, sem það hefur verið í áður. Ég held, að málið verði nú alveg leyst, og vænti þess, að hv. þm. Vestm. geti að athuguðu máli verði ánægður með það, sem fjvn. hefur gert í málinu.

Gísli Jónsson: Mér þykir rétt í sambandi við málið að leiðrétta nokkuð þann misskilning, sem komið hefur fram hjá hv. þm. Vestm. í sambandi við afskipti fjvn. af þessu máli. Ég veit, að hér mun vera eingöngu um misskilning: að ræða, og þykir mér ekki rétt að láta honum ómótmælt.

Hv. þm. sagði, að sér þætti það hart, að mistekizt hefði að fá fjvn. til þess að sinna þessu erindi eða koma henni í skilning um það, hvað hér væri í húfi. Hann hefði fyrst sent erindi til n. 1949 sem þáv. flugmálaráðh. Þetta erindi er afgr. frá fjvn., og mér þykir rétt að lesa upp afgreiðsluna:

„Nefndin telur sig ekki vera aðila til að skera úr um það, hvort kostnaður við umræddan flutning loftskeytastanganna skuli greiddur af landssímanum eða af því fé, sem ríkissjóður leggur til rekstrar flugmála, né heldur til að segja til um það, hvort nauðsynlegt er að framkvæma breytinguna. Og með því að engar fjárhæðir eru teknar upp í fjárlagafrv., hvorki í sambandi við 3. gr. né í 13. gr. D., telur nefndin sér óviðkomandi að taka nokkra afstöðu til málsins á þessu stigi.“

Sannleikurinn er sá, að fjvn. vildi ekki fara að gerast dómari í þessari deilu, og það var að sjálfsögðu engan veginn hennar verk. Hún hefur sent þetta mál til þeirra aðila, sem áttu um það að dæma, og hún hefur síðan átt fund með þeim mönnum, en á þessu frumstigi var n. ekki að yta neinu frá sér, en vildi ekki taka að sér að vera dómari og sízt af öllu yfir þáv. hæstv. flugmálaráðh., sem þá, eins og nú, gat gert út um þetta atriði í skjóli þess valds, sem hann hlaut að hafa. Svoleiðis að ég get ekki séð, að þessi afgreiðsla málsins hjá fjvn. hafi gefið tilefni til þessara ummæla, sem hér féllu. — Fjvn. fékk svo erindi frá hæstv. fjrv. flugmálaráðh., þar sem hann fór fram á, að tekin væri upp á fjárl. fjárhæð til þess að flytja stengurnar. Nú var viðkomandi hæstv. ráðh. þá einnig fjmrh. og hafði þá náttúrulega enn þá sterkari aðstöðu til þess að taka inn á fjárlagafrv., sem þá var í hans höndum, sérstaka upphæð til þessara hluta. Nú er það vitað, að síðan hefur meðferð fjárl. og flugmálin komizt undir aðra ráðh., og það er rétt, að fjvn. hefur ekki beitt sér fyrir því, að tekið væri upp sérstakt framlag til þessa máls, vegna þess ágreinings, sem óleystur var á milli þessara tveggja stofnana. Það var þá upplýst, að einmitt flugmálastjóri, flugvallastjóri og flugráð hefðu látið þetta fé til þess að flytja stengurnar. En þetta er óleyst enn, vegna þess að þeir vilja ekki láta þetta af hendi, nema tryggja sér önnur réttindi, og það hlýtur að gefa fjvn. tilefni til að álykta, að þessir aðilar, sem annars vegar hafa fé til þess að flytja burt hættuna, muni einmitt fyrst láta undan, þegar um það er að ræða, að það á að krefja þá um þetta fé, vegna þess að það er engum kunnugra um það en þeim, hvað hættan er mikil. Og ef þeir meta hættuna minna en réttindin, sem þeir eiga að láta af hendi til þess að afnema hættuna, þá er ekki hægt að deila á fjvn., þó að hún hlaupi ekki í skarðið og leggi til, að ríkissjóður láti beint úr sínum vasa sömu upphæð, þegar svona stendur á í málinu. Þetta var fjrv. flugmálaráðherra vel kunnugt um, að það var hægt að leysa málið á þennan hátt. — Nú segi ég ekki þessi orð til þess að undirstrika, að ég sé sömu skoðunar og þeir, sem ekki hafa viljað

aðhafast í þessu máli. Ég álit, að það hefði átt að vera búið að flytja stengurnar fyrir löngu, og mig undrar því framkoma flugráðs og stj. í þessu máli. En fjvn. á enga sök á þeirri deilu. Ég benti þeim, sem mættu fyrir þessar stofnanir hjá fjvn. síðast, alveg skýrt á það, að þeir megi ekki hugsa sér, að þeir séu aðilar í þessu máli, flugvallastjóri annars vegar og póst- og símamálastjóri hins vegar. Þeir eiga ekki þetta fé. Hér er um að ræða stofnanir, þar sem þeir eru yfirmenn. En þeir virðast skoða þetta sem einkamál. Það er að sjálfsögðu ráðherra, sem á að vera dómari í þessu efni og fyrirskipa, hvernig þessi atriði skuli leyst, en láta ekki aðra aðila vera að deila, eins og þetta væri einkafyrirtæki þeirra. Og ráðh. hefur raunar lýst yfir, að hann muni taka í sínar hendur að ákveða þetta atriði, ef ekki næst samkomulag milli aðila. Fjvn. leit aldrei smáum augum á þetta mál, það er byggt á misskilningi, sem ég vildi hér með leiðrétta. Hv. þm. Vestm. sagði á þessa leið: Ég ætla, að nægileg ábending sé gefin á fundi n. um það, að þetta mál ætti ekki að vera framar fótolti milli þessara aðila. Ég veit ekki, við hvað hv. þm. á með þessum orðum. Hann hefur sjálfur afrit af fundargerðinni frá þeim degi, sem hann fékk hjá n. Honum er sjálfsagt heimill aðgangur að öllum þeim gögnum, eins og hverjum öðrum þm. Og ég vildi óska eftir því, að ef hann álitur, að fundargerðin gefi hér eitthvert sérstakt tilefni til, þá skýri hann frá því með því að lesa upp fundargerðina. Ég finn ekki, að í fundargerðinni sé nein ábending um það, sem hér er rætt um. Síður en svo. Ég sé ekki ástæðu til að lesa fundargerðina upp, en vil láta koma fram, að ég tel þessi ummæli byggð á einhverjum misskilningi.

Ég vil að síðustu benda á, að ef samþ. er brtt. frá hv. þm., virðist mér hann þó loka augunum fyrir því, að með því er hann að nokkru leyti að taka málið út úr þeim farvegi, sem það hefur verið í, og gera að slysavarnamáli. Hann er að visu að tryggja með því, ef hægt er, að ekki verði slys á flugvélum. En hann er óvitandi — og á það vil ég benda honum í allri vinsemd — að auka allverulega slyshættu þeirra, sem eru á sjó. Og það veit ég, að hv. þm. Vestm. vill sízt gera. Við höfum m. a. rétt þetta mál ýtarlega við póst- og símamálastjóra, sem heldur eindregið fram, að útilokað sé að flytja burt stengurnar af Melunum eða lækka þær, nema tryggja á annan hátt fulla slysavörn í sambandi við sjómennina á hafinu. Og ein meginástæða þess, að ekki er hægt að byrja á þessu verki fyrr en jörð er orðin þíð, er sú, að það er ekki hægt að leggja nauðsynlega símpræði til þeirra stöðva, sem eiga að halda við þessari þjónustu. Því að símpjónustan til verndar bátum á hafi úti má á engan hátt falla niður meðan er verið að rífa stengurnar burt.

Út af þeim orðum, sem féllu hjá hv. þm. í sambandi við þáttill. á þskj. 648 í fyrra, þá er henni útbýtt 5. maí 1950. Hún er send til fjvn. 11. maí, og við vitum báðir, að þá er komið svo langt fram á þingtíma, að ekki er hægt

að afgr. málið, þar eð þingi er rétt að slíta. Það er unnið nótt og dag. M. a. af þessum ann-ríkisástæðum hafði fjvn. ekki tekið afstöðu til málsins. Fjvn. hefur gert allt, sem í hennar valdi stóð, til þess að fá þá aðila, sem deila í þessu máli, til að sættast, sem eru flugvallastjóri annars vegar og póst- og símamálastjóri hins vegar. Hún hefur og lagt til í sínum till. að einnig ráðh. beiti sér fyrir því, að samkomulag náist. Og þegar nú er svo komið, að ráðh. hefur lýst yfir, að hann muni taka málið í sínar hendur, þá sé ég ekki annað en að málinu sé örugglega borgið með samþykkt till.

Jón Pálmason: Herra forseti. Þetta mál og þær upplýsingar, sem fram hafa komið um það, er þannig vaxið, að full ástæða er til að segja mörg orð og stór. En ég ætla ekki út í það nú, en segja aðeins örfá orð til áréttingar því, sem komið hefur fram hjá hv. þm. Vestm. Þegar við fórum úr ríkisstj. í fyrra, var málið komið á það stig, að það mátti af öllum aðilum teljast sjálfsagt, að þessar stengur yrðu teknar af Melunum á s. l. vori. Það höfðu verið haldnir fundir og leitað samkomulags um það, að þetta skyldi gera. Þetta hefur nú dregið til þessa dags, og samkv. því, sem fyrir liggur, er ófyrirsjáanlegt, hvað þetta kann að dragast, ef till. fjvn. verður samþ. Að sjálfsögðu hefur enga praktíska þýðingu fyrir ríkisstj., hvort flugmálin eða síminn borgar meira eða minna af þeim kostnaði, sem þarna er um að ræða. Og að láta þrætur starfsmanna þessara stofnana standa í vegi fyrir, að verkið sé framkvæmt, er fyrir neðan allar hellur. Verð ég að lýsa mikilli undrun minni yfir því, að fjvn. skuli koma með slíka till. eftir það, sem á undan hefur gengið í þessu máli. Ég vil þess vegna fara fram á, að fjvn. taki sína till. aftur og gangi inn á þá brtt., sem hv. þm. Vestm. hefur hér lagt fram skrifl., sem segir, að fela skuli ríkisstj. að láta færa þessar stengur svo fljótt sem unnt er. Og að sjálfsögðu á þá ríkisstj. að ákveða, hvernig kostnaður skiptist á milli þessara stofnana, og hlýtur hann að koma fram sem umframgreiðsla hjá þeim. Ef fjvn. vill ekki verða við þeim óskum að taka till. aftur, leyri ég mér að skora á hv. þm. að samþ. till. þm. Vestm.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Mér þykir það leiðinlegt, ef nú á að fara að spila þannig á þetta mál að gera það að einhverju metnaðarmáli fjvn. Ég held sannast að segja, að hún ætti að velja eitthvert annað mál til þeirra hluta. Hv. form. fjvn. vék að því, sem ég sagði um þetta, og taldi mig hafa farið hér með misskilning. Ég held ég hafi ekki misskilið neitt. Ég skýrði frá því, að mín fyrsta umsóku til fjvn., þegar ég var flugmálaráðherra, var vitaskuld í þá átt, að nefndin tæki málið til fyrirgreiðslu. Ég skal játa það, að hún kann að hafa verið ekki eins formleg og skyldi. En viljinn á bak við var auðsær, ef menn hefðu viljað leggja velviljaðan skilning þar í. Ég sagði ekki annað um afgreiðslu n. en það, að hún hefði bægt málinu frá sér. Og hv. for-

maður hefur sagt það sjálfur. Ég notaði ekki stærri orð. Hann sagði, að þeir hefðu ekki viljað vera dómari. Næsta sporið var það, að ég skrifaði n. og bað hana að taka upp fjárveitingu í þessu skyni og deila á 3—4 ár, 200 þús. kr. á ári. Hv. fjvn. svaraði þessu á þann veg að virða að vettugi þessi tilmáli mín. Formaður sagði, að viðkomandi hefði þá verið fjmrh. Ég held það sé ekki rétt. Það var tekið fyrir í ráðuneyti Ólafs Thors. Og hvort sem ég var fjmrh. eða ekki, kaus ég þá leið að fara bónarveg til n. í viðkvæmu slysavarnarmáli. Og hún neitaði. Hv. formaður fjvn. sagði, að þeir hefðu aldrei litið á þetta mál smáum augum. Ég veit sannarlega ekki, hvernig hv. formaður getur sagt þetta, þar sem eftir hans eigin lýsingu vildu þeir ekki gera sig að dómara og ekki leggja fram 200 þús. kr. á ári í 3—4 ár — og eftir að vitað var, að n. sat á till. Það skiptir ekki máli, hvort það voru margir dagar eða fáir, tillagan var lögð nægilega snemma fyrir þing 1950. Hún var komin í hendur n. nægilega snemma til þess, að afstöðu mátti taka til hennar. En n. settist á till. Það hefur hingað til ekki verið talið að líta stórt á mál að setjast á það. Þá skeði það, að Alþingi tók málið í sínar hendur og lagði fyrir, að þetta verk skyldi framkvæma. Ég skal ekki tala langt mál um það, að það var framkvæmdavaldið, sem hefur svikizt undan merkjum í þessu efni. Annaðhvort hefur hér verið frá upphafi um að ræða vörn gegn slysum, vörn gegn ægilegri hættu, eða ekki. Ef um hættu er að ræða, sem ég fullyrði, að hver heilvita maður hefði átt að sjá, þá er ekki viðeigandi að vera að metast um, hvar eigi að taka þessar 700 þús. kr. til að standast þennan kostnað. Formaður fjvn. hélt fram, að engin þjónusta skipa væri möguleg, ef þessar stengur væru teknar úr stað. Er honum ekki kunnugt, að mikili af þessari þjónustu er þegar komið á stuttbylgjur? Ég hef aldrei heyrt á verkfræðingum lands-símans, að þjónusta þessarar stöðvar væri óhjákvæmileg. Það er stöð á Gufunesi og á Rjúpnahæðinni, Vestmannaeyjastöðin, og það eru margar leiðir til að koma skilaboðum, þó að þessi stöð verði lögð niður. Enda er lands-síminn hættur að halda fram, að hún megi ekki missa sig. Á fundinum, sem hv. formaður fjvn. var á og skoraði á mig að birta nú niðurstöður af, er einmitt lýst yfir af verkfræðingi landssímans, að hann áltí, að stengurnar eigi að hverfa burt. En úr því að hv. þm. var að skora á mig, þá er bezt — þó að það sé mér viðkvæmt mál —, að ég segi, hvað þar gerðist. Að minni till. er í fjvn. haldinn fundur 7. febr. og allir nm. mættir. Þá gerðist þetta: „62. fundur fjvn. var haldinn á venjulegum stað miðvikudaginn 7. febr. 1951 kl. 10 f. h. Allir nm. voru mættir. Þetta gerðist: 1) Hjá n. mættu formaður flugráðs ásamt tveimur öðrum meðlimum flugráðs, þeim Erni John-son og Bergi Gíslasyni, og enn fremur Þorsteini Jónssyni flugmanni. Auk þess mætti fyrir hönd póst- og símamálastjóra Gunnlaugur Briem verkfræðingur.

Formaður n. lagði þá spurningu fyrir flug-

ráðsmennina og flugmanninn, hvort slys það, er varð 31. janúar s. l., er flugvélin Glitfaxi fyrst, stafaði að þeirra áliti af því, að loft-skeytastangirnar á Melunum hefðu ekki verið fjarlægðar, en sá orðrómur hefði borizt út um bæinn, og var meðal annars Þorsteinn Jónsson flugmaður borinn fyrir honum.

Allir aðspurðir neituðu að fullyrða nokkuð um það atriði, en kváðu hins vegar, að lendingarskilyrði fyrir flugvélin hefðu í þetta skipti verið miklu betri, ef stangirnar hefðu ekki verið við flugvöllinn, þar sem flugvélin hefði þá getað notað vitann á Seltjarnarnesi, þótt hann sé enn ekki fullgerður, og einnig hin sterku leiðarljóðs, sem sett eru upp í sambandi við hann, en þessi öryggistæki er ekki hægt að nota, fyrr en stangirnar hafa verið fluttar.

Flugráð og verkfræðingur landssímans voru sammála um það, að nauðsynlegt væri að flytja stangirnar, og töldu, að hægt væri að framkvæma það verk án verulegra útgjalda fyrir ríkissjóð.

Það gefur auga leið, að fávízkulegt er að ætlast til, að menn fullyrði nokkuð um slys, sem enginn veit, hvernig að höndum hefur borið. Hitt er annað mál, að það er það sterkt að orði komizt af öllum aðspurðum, að slíkt ætti að vera nægileg ábending til þess, að fjvn. hefði sleppt öllum bollaleggingum um samkomulag milli símans og flugráðs og öllum bænarskrám um að stuðla að því, að þessir menn kæmu sér saman, heldur lagzt fast á, að ríkisstj. léti framkvæma þetta verk við fyrsta tækifæri, þar eð ekki er heldur um meiri fjárhæð að ræða. Við þetta bætist svo, að ég hef síðan átt tal við Þorstein Jónsson flugmann, sem er alreynastur í þessu fagi af öllum, sem hér eru nálægt. Hann sagði, að hann hafi tekið miklu sterkar til orða á nefndarfundinum en þarna sé bókað. Ég ætla ekki að fara að hafa yfir, hvað hann sagði, að hann hefði sagt. En ég tel þó nægilega sterkt tekið til orða af þeim öllum, sem aðspurðir voru, þegar þeir lýstu yfir, að stangirnar hefðu torveldað lendingu í þetta sinn og að ekki hafi verið hægt að nota þau öryggistæki, sem fyrir voru, út af þessum farartálma.

Ég ætla svo, hæstv. forseti, ekki að eyða öllu meiri tíma til að ræða þetta mál. Það fer sem fara vill með mína brtt. Mér hefur verið bent á það af formanni fjvn., að ég væri að spila einhverjum fjármunum úr höndum ríkisstj. Ég held það sé þvert á móti. Og yfir höfuð er í þessu máli næsta lítilmótlegt að vera að tönnlast á því, hvort flugráð, landssími eða ríkissjóður ættu að standa undir þessum kostnaði. Ég skal taka fram, að ég geri ekki kröfu til þess, að á þessu verki verði snert þegar í stað, enda mun lífshætta að fást við það í slíkri ótíð sem nú er. Í minni till. er farið fram á, að þetta verði gert þegar veður leyfa, en verði ekki látið undan falla. Ég hef ekki verið að bera sérstakt vantraust á ríkisstj. í sambandi við þetta mál. En ég vek athygli á yfirlýsingu hæstv. flugmálaráðh. s. l. haust. Þessar till. — þ. e. úrlausnar-till., sagði hann, — eru í athugun, og verður því flýtt eins og hægt er að komast að endanlegri

niðurstöðu. Þetta var fyrirheit ráðh. í haust. Og hvað eru margir mánuðir liðnir síðan? Í svo smávægilegu framkvæmdaatríði hefur enn ekki orðið niðurstaða, eftir því sem hann segir, því að hann lýsti yfir, að það væri enn eitt-hvað að yfirvinna í þessu máli. Þess vegna virðist mér eðlilegt í beinu framhaldi af yfirlýstum vilja Alp., sem kom fram við afgreiðslu málsins 1950, að endurtaka bara þá skipun til ríkisstj., sem Alp. þá gaf, umbúðalaust og án þess að halda málinu sem átakamáli milli flugráðs og landssímans. Í þessu liggur það, sem ber á milli mín og fjvn. Formaður fjvn. sagði, að ég hefði gert þetta meðan ég var flugmálaráðh. Það voru kannske tveir mánuðir. Ég verð að segja, að ég var alls ekki kominn svo inn í málið, að ég hefði getað úrskurðað þetta þá, enda hafði ég ekki fjárráðin þá. Ég sneri mér til formanns fjvn. og fékk viðtökur þær, sem ljóst er orðið. En nú þarf ekki að láta þetta mál fá slíka meðferð. Og þó að flugráð og lands-sími vilji ota sínum tota, þá verður að krefjast, að þeir, sem eru í ráðherrastólum og eru yfir þessa herra settir, taki sína afstöðu. Þangað vil ég beina málinu brotalaust og umbúðalaust.

Umr. frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var till. tekin til frh. síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var fram haldið síðari umr. um till. (A. 121, n. 642, 717, 737).

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Mér skilst, að fram hafi komið tvær brtt. í þessu máli, önnur frá mér og hin frá meiri hl. fjvn. Min till. miðaðist við það, að afgreiðsla hennar gæti orðið viðeigandi, þó að komið sé fram yfir áramót, þar sem orðalag fyrri till. miðaðist við það, að þá giltu fjárlög fyrir 1950. En afgreiðsla hennar hefur nú dregizt þetta, þó að hún væri lögð fram 11. okt. s. l., en þar sem afgreiðsla till. frá n. hefur dregizt svo, þá hef ég á þskj. 717 flutt brtt. sem er raunar ekki neitt frábrugðin fyrri till. að öðru leyti en því, að þar er sleppt því, sem bundið var við fjárlagatíma fyrri till. — Þá hefur meiri hl. fjvn. flutt brtt. með þeirri viðbót, að símapjónustan verði ekki skert.

Síðan þetta hefur gerzt, hefur flugmálaráðuneytið, eða nánar tiltekið sú deild samgöngumálaráðuneytisins, sem fer með flugmál, tilkynnt, að þessar stengur verði fjarlægðar strax á þessu ári, og er það nánast það sama og í minni till. felst. Ég hafði því hugsað mér að svo komnu máli, að ekki væri ástæða til, að þessar till. væru bornar undir atkv. og gæti vel hugsað mér afgreiðslu málsins með dagskrá. Ég vil ekki strax lýsa því yfir, hvernig hún er, en vildi gjarnan heyra álit manna á því.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil aðeins staðfesta það, sem hv. þm. Vestm. sagði, að þessar stengur verða fjarlægðar strax og veður leyfir á þessu vari.

Frsm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég hafði tæplega búizt við því, að þetta mál yrði

á dagskrá núna, af því að það er vitað, að þetta verður leyst, eins og komið hefur fram í þeim tilkynningum, sem flugmálaráðuneytið hefur látið frá sér fara um það. Um það að afgr. þetta með dagskrá tel ég ástæðulaust að þrátta, og raunar virðist mér það skipta litlu máli, þar sem það er vitað, að þessar stengur verða fluttar strax og veður leyfir.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég er ekki í skapi til að þrátta neitt um það við hv. 2. þm.

Rang., hvernig þetta mál skuli afgr. Ég álit, að þetta mál sé það örlagaríkt, að þjóðin eigi heimtingu á að vita, hvað Alþingi vill gera í því, og vil ég því, með leyfi forseta, leggja fram svo hljóðandi rökstudda dagskrá í málinu: [Sjá þskj. 825.]

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 825, frá þm. Vestm., samþ. með 28 shlj. atkv.

Pingsályktunartillögur, vísað til ríkisstjórnarinnar.

1. Friðun rjúpu.

Á deildafundum 16. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um friðun rjúpu [25. mál] (A. 26).

Á 4. fundi i Sp., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 26 shlj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi i Sp., s. d., var till. tekin til cinnar umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það kemur mér nokkuð á óvart að taka mál þetta nú fyrir, þar sem mér skildist, að orðið hefði samkomulag um, að það yrði ekki til umr. í dag. Það er vitað, að sá ráðh., sem þetta mál heyrir undir, er fjarstaddur, og er von á honum til bæjarins í kvöld eða nótt. Ég vil því eindregið leggja á móti því að taka málið nú fyrir, þannig að hæstv. menntmrh. verði gefið færi á að skýra þinginu frá sinni afstöðu.

Forseti (JPálm): Ég get samþ. það af minni hálfu, að málið verði ekki afgr. nú, þótt ég hefði talið óhætt að byrja um það umr. Það stendur þannig á, að friðunartími rjúpunnar var útrunninn í gær, og þess vegna vildi ég taka málið svo fljótt fyrir, en þar sem svo eindregin ósk kemur fram um það frá hæstv. ríkisstj. að taka málið ekki fyrir í dag, skal ég verða við henni og hætta við að leita afbrigða, en mun taka málið fyrir á morgun.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi i Sp., 18. okt., var till. aftur tekin til cinnar umr.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Eins og hv. alþm. hafa tekið eftir, höfum við hv. þm. Mýr. leyft okkur að flytja till. á þskj. 26, en hún er ítrekun á þeirri till., sem samþ. var hér á hv. Alþ. s. l. vor, um friðun rjúpu næstu 5 ár. Sú þál., sem samþ. var hér 19. apríl s. l., er á þessa leið: „Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að alfriða rjúpu fyrir skotum til 31. des. 1955.“ Nú gerði ég ráð fyrir, að þetta mál færi til afgreiðslu til hæstv. dómsmrh., því að mér hefði fundið eðlilegra, að friðunarlögin heyrðu

undir það rn., en nú hefur það ekki orðið, heldur hefur þetta hjá ríkisstj. verið falið menntmrh., og flestum hv. þm. hefur borið bréf frá menntmrh., dags. 20. f. m., þar sem vitnað er í grg., sem því bréfi fylgir, frá dr. Finni Guðmunds-syni, þar sem aðalatriðið er það, að það hafi engin áhrif, þótt skotnar séu jafnvel allar þær rjúpur, sem til næst, því að þeim fjölgí eftir sem áður á yfirnáttúrlegan hátt að manni virðist. Þessi kenning var kunnug öllum hv. þm. á síðasta þingi, því að það kom fram í blöðum, og ég varð ekki var við, að neinn hv. þm. tæki þessa kenningu alvarlega þá, enda var till. okkar samþ. alveg samhljóða á þinginu, og allshn., sem hafði þetta mál til meðferðar, afgreiddi það á þá leið, sem raun varð á. Nú má segja, að það hafi bætzt við síðan, að rjúpunni hafi fjölgað mikið síðan í fyrri. Um þetta er það að segja, að það vita allir menn, að það eru fleiri rjúpur á haustin en á vorin, því að venjulega er það svo, að hver rjúpuhjón koma upp 12 ungum, ef þeir verða ekki fyrir neinu slysi. Hitt er ósannað og ósannanlegt, að rjúpur séu nú fleiri en þær voru á s. l. hausti og síðustu haust, því þó að rjúpunni hafi fækkað á síðasta tímabili eða undanfarin ár, þá eru þó það margar rjúpur til, að ekki er hægt að telja þær, og það mundi vera óframkvæmanlegt verk að segja um það með vissu, hvenær þeim fjölga, svo að verulega muni um. En það er kannske ekki óeðlilegt, þó að margir haldi nú, að rjúpunni hafi mjög fjölgað frá því, sem var á síðastl. hausti og síðastliðnum haustum, vegna þess að það ber meira á henni nú, en ástæðan er sú, að það harðnar fyrr að nú en undanfarin haust, og þess vegna hefur rjúpan leitað meira niður til byggða en var á s. l. ári.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða mikið um þetta að svo stöddu, en vænti þess, að hv. alþm. séu sömu skoðunar og þeir voru á síðasta þingi og vilji þess vegna endurnýja og ítreka þá till., hvað þetta snertir, sem þá var samþ. Ég skal þess vegna láta máli mínu lokið að sinni.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ástæðan fyrir því, að ég hef ekki að svo stöddu sett þessa reglugerð, sem þál. fer fram á, er ekki sú, að ég vilji ekki fara að vilja Alþ. í þessu efni. Það eru til þess tvær ástæður. Í fyrsta lagi sú, að samkvæmt þeim l., sem um þetta gilda, þá getur verið álitamál, hvort hægt

er að fara eftir þál. Og í öðru lagi, að ég taldi, að málið mundi ekki vera nógu vel athugað af þm., og þær upplýsingar, sem síðan hafa komið fram í grg. þess manns, sem hefur með þetta að gera, hafa brugðið upp nýju ljósi fyrir þm. í þessu efni.

Í l. frá 1924, nr. 27, segir svo: „Nú fækkar rjúpunni svo, að ástæða þykir til þess að friða hana allt árið, og er þá ríkisstj. heimilt að skipa svo fyrir með reglugerð um eitt ár í senn.“ Lögin taka fram, að ekki sé hægt nema eitt ár í senn að skipa fyrir um friðun rjúpunnar, og enn fremur, að ef rjúpunni fækkar svo, að ástæða þyki til að friða hana allt árið, þá sé hægt að gera þetta, en af því leiðir, að ef rjúpunni fjölga, þá er ekki hægt samkvæmt l. að setja slíka reglugerð. Það má segja, að það sé kannske erfitt að ákveða um það, hvenær rjúpunni tekur að fjölga, en þó virðist mér samkvæmt upplýsingum, sem liggja nú fyrir, að það megi slá því föstu, að rjúpunni hafi nú þegar fjölgað, þrátt fyrir það að hún hefur ekki verið friðuð. Þetta mál, sem hér um ræðir, er ekkert hitamál af minni hendi. Hér vakir vafalaust það sama fyrir mér eins og hv. flm. Það, sem vakir fyrir okkur, er það, að hægt sé að hafa sem mest not af þessum nytjafugli með því að koma í veg fyrir útrýmingu hans. Þeir halda því fram, að útrýmingin byggist á því, að fuglinn sé skotin of mikið, en náttúrufræðingarnir halda fram, að ástæðan sé alls ekki sú, heldur sé fækkun og fjölgun rjúpunnar háð vissum náttúrulögmálum, svokölluðum sveiflum, þannig að fjölgun og fækkun gangi fyrir sig á vissu árabili, sem þeir vilja halda fram að sé 8–10 ár. Þetta er sama reynsla hér og annars staðar með svipaðar fuglategundir eins og hér, svo að þetta er ekki nein ný kenning, sem hér er verið að halda fram. Það, sem mestu skiptir í þessu efni, er að fá úr því skorið, hvort þessi kenning er rétt eða hvor kenningin er réttari, vegna þess að náttúrufræðingar halda því fram, að friðun geti verið skaðleg. Þess vegna er það, sem fyrir mér vakir í þessum efnum, ekkert annað en það, að fá úr því skorið, hvort það er rétt, sem vísindamenn halda fram í þessum efnum, að friðun hafi engin áhrif á stofninn. Þetta er hægt að gera að mínu áliti aðeins með tvennu móti: með því að friða rjúpunna ekki næstu 2–3 árin og láta hana vera ófriðaða þann tíma og sjá, hvort sú kenning stenzti, að þrátt fyrir það að rjúpan sé ófriðuð, þá vaxi stofninn á þessu tímabili; eða í öðru lagi, að rjúpan sé friðuð í 10 ár, og á því tímabili væri líka hægt að fá úr því skorið, hvort þessi kenning er rétt. En ég vil benda á í því sambandi, að sá agnúi er á þessari leið, að þegar farið er að bera greinilega á því, að rjúpunni fjölgi mikið, þá er ákaflega mikil hætta á því, að slík fyrirmæli yrðu numin úr gildi, vegna þess að þá mundi verða svo mikil ásókn í það að geta haft einhverjar nýttjar af rjúpunni. Virðist það í heild óeðlilegt, en þó eru líkur til, að það sé eina leiðin til þess að fá úr skorið um þær kenningar, sem hér um ræðir.

Þeir, sem hafa lesið álitið, munu hafa rekið augun í það, sem er sagt frá þeim rannsóknum, Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

sem gerðar hafa verið í Ameríku um svipaða fuglategund og rjúpunna, þar voru gerðar mjög umfangsmiklar rannsóknir á þessari fuglategund, sem tóku 13 ár, til þess að ganga úr skugga um, hvernig þessu væri varið með þær sveiflur, sem væru á viðkomu stofnsins. Niðurstaðan af þessum rannsóknum varð m. a. sú, að þeir halda því fram, þessir vísindamenn, að rýrnun stofnsins vegna veiða hafi ekki verið nema 17% og veiðar hafi ekki nein áhrif á fjölgun eða fækkun fuglsins. Niðurstöður vísindamanna af þessum rannsóknum, sem víða hafa verið gerðar, þar sem stendur svipað á og hjá okkur með rjúpunna, þar eru í fáum orðum þær, að sveiflurnar stafi ekki af ofveiði og að alfriðun fugla geti ekki komið í veg fyrir sveiflurnar. Þeir segja meira að segja, að alfriðun geti haft skaðleg áhrif að því leyti, að stofninn nær óeðlilegri fjölgun, sem svo aftur lyktar í óeðlilegu hrúni.

Ég skal ekki fara lengra út í þetta frá vísindalegu sjónarmiði. Þeir, sem hafa lesið þetta álit dr. Finns Guðmundssonar, hafa fengið mjög glögg yfirlit um málið allt. Það, sem ég tel mestu máli skipta, er að fá úr þessu skorið, og til þess að fá úr þessu skorið þarf að láta rjúpunna vera ófriðaða næstu 3 ár. M. ö. o., það er stefnt með þessu að því að öðlast réttan skilning á þeim sveiflum, sem koma fram á stofninum í áratugi og jafnvel hundruð ára. Menn hafa tekið eftir því, hvernig stofninn hagar sér, en það hafa aldrei komið fram neinar skýringar, sem hægt sé að telja óyggjandi, a. m. k. ekki hér á landi, vegna þess að slíkar rannsóknir hafa aldrei verið gerðar, og ég tel það enga hættu fyrir rjúpnastofninn, þó að þessi tilraun væri gerð, að rjúpan væri ófriðuð næstu 3 ár, og séð hvað gerðist. Ef þingið að fengnum þeim upplýsingum, sem hér liggja fyrir, samt sem áður samþykkir að friða rjúpunna næstu 5 ár, þá mun ég að sjálfsögðu fara eftir því, að svo miklu leyti sem þau l. heimila, sem um þetta efni eru. En eins og ég gat um í byrjun, þá er vafasamt, hvernig hægt er að framkvæma ályktunina, ef það sýnir sig, að fjölgun rjúpunnar verður nokkuð mikil, a. m. k. er ekki hægt að fyrirskipa friðun nema eitt ár í senn.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Út af þeim skýringum, sem fram hafa komið frá hæstv. menntmrh., þykir mér ástæða til að fara nokkru nánar út í þetta mál.

Varðandi þær mótbárur, sem hæstv. ráðh. kom með snertandi lagaákvæðið um friðun rjúpunnar, þá var það ljóst fyrir okkur flm. og allshn. á síðasta þingi, hvernig l. væru, að það yrði að fyrirskipa þessa friðun á hverju ári með auglýsingu, því að það er ekki hægt að gera það nema til eins árs í senn án þess að breyta l. Það var sameiginlegt álit þeirra aðila, sem um málið fjölluðu á síðasta þingi, að það séu engin vandkvæði á því, og ég bjóst við, að þetta yrði gert á þann hátt, að það yrði auglýst fyrir 15. þ. m., að rjúpan væri alfriðuð þetta ár, og þannig yrði framfylgt þessari ákvörðun Alp., því að ég vil vekja athygli á

því, að þessi till., sem samþ. var 19. apríl, er ekki áskorun, hún er fyriræli Alþ., sem ég veit ekki dæmi til áður að hafi verið snúizt gegn af neinni ríkisstj., eins og hér á sér stað. Um þessa hlið málsins, lagahliðina, sé ég ekki ástæðu til að fara fleiri orðum, því að ég vænti þess, að hæstv. ráðh. geti fallizt á það, að þetta geti orðið framkvæmt á þann hátt, að það skuli auglýst á hverju ári, að rjúpan sé friðuð eins og fyriræli Alþ. hljóða um.

En þá er það þessi kenning, að það eigi sér stað sveiflur, sem veiðin hafi ekki áhrif á. En ég tel hvergi neinar líkur fyrir því, að þessi 8–10 ára sveiflukennning geti staðizt. Við sveitakarlarinnir erum að visu ófróðari um nagdýra-visindi en þeir, sem kenna sig við visindin. En þeir hinir sömu verða að vara sig á því, að þótt við séum ekki fróðir á borð við þá um erlend nagdýr, þá höfum við reynsluna til að styðjast við, og ekki aðeins okkar reynslu, heldur og kynslóðanna. Nú vitum við, að rjúpunni fjölga aðeins á einn veg. Hún eykur kyn sitt og það mjög ört. Hver rjúpa á venjulega 12 egg. Hins vegar fækkar rjúpunni af ýmsum orsökum. Hún er mjög ofsóttur fugl, því að það er vandalið að veiða hana, þar eð hún er mjög gæf, eins og þeir víta, sem hafa dvalið í sveit. Mér er ljóst, að með hinum hveitliti hyssum hafa menn nú síðari árin getað skotið heila hópa, án þess að þeir hafi flogið upp, og er það öðruvísi en áður var, er hinir háu hveilir fældu rjúpunar á brott. Og það er hlægileg vitleysa að halda því fram, að það hefði engin áhrif á rjúpnastofninn, ef allar rjúpur yrðu skotnar, sem menn ná til, og ef hundruð manna þyrptust upp um fjöll og firnindi í þeim eina tilgangi að drepa allar sjáanlegar rjúpur. Það er engin afsökun fyrir að halda slíku fram, þótt nokkrir menn leyfi sér að kalla þetta vísindamennsku.

En rjúpan á fleiri óvini en manninn. Bæði refir og ránfuglar drepa hana í stórum stíl. En það er mál, sem við getum ekki haft nein áhrif á, önnur en þau að leitast við að eyða slíkum rándýrum. Að undanteknum veiðunum álit ég höfuðástæðuna fyrir því, hvernig farið hefur með rjúpunna hér á landi, þá, að í harðindunum 1918–20 hrundi hún niður úr bjargræðisskorti. Að minnsta kosti var það svo norðanlands, en hefur máske verið eitthvað skárri hér syðra. Ég er þeirrar skoðunar og hef þar talsvert við að styðjast, að íslenzki rjúpnastofninn hafi aldrei náð sér eftir þau harðindi, þótt hann hafi að visu vaxið nokkuð. En til allrar hamingju hefur verið svo viturlega á málunum haldið, að rjúpan hefur verið friðuð hér á landi annað slagið, og hefur sú ráðstöfun bjargað henni.

Ég verð að segja, að ég finn engin rök í ályktun þeirri, sem okkur var send, er bendi til þess, að sveiflukenningin geti staðizt. Það ættu að vera einhverjar ástæður fyrir því, að rjúpunni fjölgaði og fækkaði með 10 ára millibili. Er það máske hugsanlegt, að hún verði ófrjó á 10 ára fresti? Ef því væri haldið fram, þá væri fenginn grundvöllur fyrir frekari umræðu um málið. En á þetta er ekki minnst. Eða er máske um pest að ræða, sem gengur með vissu

millibili? Að því hafa engin rök verið færð, enda ósennilegt, að sveitamenn hefðu ekki orðið varir við, ef um slíkt hefði verið að ræða. En ef svo væri, þá væri þar og grundvöllur, sem hægt væri að ræða málið á. Í þriðja lagi er hugsanlegt, og ég játa, að sumum hefur flogið sá möguleiki í hug, að rjúpan væri orðin farfugl, að hún færi og kæmi aftur með nokkurra ára millibili. Máske hefur hún þá farið til Grænlands, er hún hvarf eftir harðindin miklu. Að þessu hafa þó engin rök verið færð. Sú vísindamennska, sem svo er kölluð og beitt hefur verið í þessu máli, hefur ekki gefið neitt svar við framangreindum möguleikum og ekki tilfært neitt þessara atriða sér til styrktar. Ég finn engin rök sveiflukennningunni til staðfestingar, og mér þykir undarlegt, að menntmrh. skuli gleypa við henni. — Ég vænti þess svo, að hv. þm. láti þessa kenningu ekki snúa sér.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil benda hv. þm. A-Húnv. á það, að hér er ekkert hettumál á ferðinni eða mál, sem kynni að valda þjóðarbresti. Það, sem hér er um að ræða, er það, hvort halla beri sér að visindunum eða brjóstvitinu. Hv. þm. A-Húnv. kveður sig ekki vilja hafa visindi að nokkru í þessu máli, og ég deili ekki um það, hvort álit þeirra eða hans er rétt.

Það hefur komið í ljós við athugun erlendis, að fjöldi tegunda af hænsnaættinni hefur hagað sér svipað og rjúpan hér á landi. Hvort þarna er um að ræða pest eða eitthvert náttúrulögmál, skal ég láta ósagt. Þó hefur rannsókn leitt í ljós, að hérlendis væri um svipað lögmál að ræða og annars staðar. Það er vafalaust rétt, að rjúpan féll mjög í harðindunum 1918, en hins vegar efast ég um, að sú staðhæfing sé rétt, að rjúpnastofninn hafi ekki náð sér á þeim 30 árum, sem liðin eru síðan. Og ég tel ólíklegt, að harðindin 1918 eigi þátt í því, hvernig rjúpnastofninn hagar sér nú.

Annars er ástæðulaust að ræða þetta mál fram og aftur, og mér virðist liggja ljóst fyrir, hvort við eigum að reyna að fá úr því skorið á sem öruggastan hátt eða láta brjóstvitið ráða. Ég vildi láta visindin skera þar úr og legg því til, að rjúpan verði ófriðuð næstu 3 árin, en það getur aldrei gert rjúpnastofninum neitt.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Ég ætla ekki að ræða þetta mál í sjálfa sér. Þetta er orðið að hitamáli, og ég held, að það sé þess vert að athuga það í nefnd, þótt afgreiðsla þess mundi dragast ögn við það.

Mín skoðun er sú, að veiðin ein hafi ekki eytt rjúpnastofninum, þótt hún hafi auðvitað getað átt sinn þátt í því. Ég álit athaganir Finns Guðmundssonar mjög merkilegar, og að mínum dómi er ekki hægt að slá neinu föstu um það fyrir fram, að niðurstaða þeirra athugana sé helber vitleysa.

Ég geri að tillögu minni, að málinu verði frestað og því vísað í nefnd. Það getur aldrei orkað verulegu, hvort það er afgreitt einni viku fyrr eða síðar.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Í framhaldi af till. forsrh. vil ég leggja til, að athuguð verði þau lagaákvæði, sem nú gilda um þetta mál, og að hve miklu leyti þau geta verið grundvöllur að reglugerð um þetta efni.

Í lögum nr. 27 frá 4. júní 1924 segir svo: „Rjúpur skulu alfriðaðar á tímabilinu frá 1. jan. til 15. okt. ár hvert. Nú fækkar rjúpunni svo, að ástæða þykir til þess að friða hana allt árið, og er þá ríkisstjórninni heimilt að skipa svo fyrir með reglugerð um eitt ár í senn.“ — Nú vita það flestir, sem ferðast hafa nokkuð að ráði, að rjúpunni hefur fjölgað meira í ár en nokkru sinni áður. Og það er ekki hægt annað en hugleiða þá rannsókn, sem gerð hefur verið erlendis. Í Noregi og Rússlandi er um svipaðar sveiflur á rjúpnastofninum að ræða og hér. Í Noregi hafa heyrt raddir um, að rjúpan hafi farið til Íslands eða Rússlands; í Rússlandi, að hún hafi farið til Noregs; og hér hafa menn látið sér detta í hug, að hún færi til Grænlands. Alls staðar er hér um sama fyrirbrigðið að ræða. Máske er þetta ekkert óeðlilegt. Rjúpan eykur kyn sitt ört, þar eð hún á allt að 12 eggjum á ári, og gæti því náttúran haft það ráð að fækka henni annan spretinn. Spurning um þetta er uppi í öllum löndum og um það, hvort skyldir stofnar lúti sömu lögmálum. Hér hafa menn kennt harðindum um fækkun rjúpunnar, en nú hefur verið bliðviðri í áratug, og þá segja menn, að hún hafi farið til Grænlands, því að hér sé of mild veðrátt fyrir hana. Sýnir þetta, hve ímyndunaraflíð getur hlaupið með menn í gönur, er menn fara að geta sér til um slíka hluti. — Ég er sammála menntmrh. um það, að rétt sé að hafa hana ófriðaða næstu 3 ár, eða þá friðaða í 10 ár, svo að vísindin geti komizt að frekari niðurstöðu um sveiflukenn-inguna, eða koma málinu þannig fyrir, að hægt verði að skera úr því, hvort þessar sveiflur í rjúpnastofninum eigi sér stað eða ekki. Fer ég svo ekki öllu fleiri orðum um þetta mál, nema ég vil geta þess aftur, sem ég drap á í upphafi, að það er ekki sterkur grundvöllur fyrir reglugerð í málinu og skilyrði fyrir því, að hægt sé að setja reglugerð um það, sem fái staðizt, vart fyrir hendi.

Flm. (Jón Pálmason): Það hafði orðið að samkomulagi á milli mín og menntmrh. að leggja ekki til, að þessi till. færi til nefndar, og varðandi uppástungu forsrh., þá er ég fyrir mitt leyti á móti henni. En því óska ég eftir því, að málið fari ekki í nefnd, að nú er hamast við að skjóta rjúpunna, því að það eru fleiri en hæstv. landbrh., Hermann Jónasson, sem vilja komast á veiðar; og því fremur legg ég áherzlu á þá ósk, að afgreiðslu málsins verði hraðað, að bréf um þetta frá menntmrh. var lesið upp í útvarpinu í gærkvöld, og varð það til þess að vekja alla þjóðina til þessa máls. Hafði ég þó lagt svo fyrir þingfréttaritara, að hann segði ekki frá gangi málsins á þessu stigi, því að ég veit, að fjöldinn allur álitur samhljóða fyrir-mæli Alþingis gilda sem lög og að frá þeim verði ekki vikið. Og þrátt fyrir þennan drátt á afgreiðslu málsins, þá hefðu menn ekki hafizt

handa um að fara að skjóta rjúpunna, fyrr en Alþingi hefði tekið ákvörðun í málinu, ef út-varpið hefði ekki gripið þarna inn í. Að sjálf-sögu munu atkvæði skera úr því, hvort málið fer í nefnd eða ekki, en fari það í nefnd, þá vænti ég, að hún afgreiði það fljótt, því að það er engin ástæða til að fresta ákvörðun.

Eitt atriði úr ræðu menntmrh., sem fékk undirtektir hjá öðrum ráðherrum, vildi ég minn-ast á. En það er sú staðhæfing, að ef rjúpan yrði ófriðuð næstu 3 árin, þá fengist úr því skorið, hvort sveiflukennningin væri rétt eða ekki. Þetta vil ég vefengja. Ég trúi ekki, að þótt rjúpan yrði ófriðuð í næstu 3 ár, fengist full-nægjandi svar um það efni, því að þessa kenn-ingu mun erfitt að sanna. Náttúrlega er það svo, að það, sem landbrh. sagði hér, er það eina hugsanlega til þess að gera það líklegt, að það sé eitthvert vit í þessari kenningu, þ. e. að rjúpan sé farfugl, því að það verður að vera einhver grundvöllur til þess að rjúpunni fjölgi, því að henni fjölgar ekki á yfirnáttúrlegan hátt.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Ég skal ekki lengja þessar umr. En af því að hv. þm. A-Húnv. var að minnast á það, að ýmsa langaði til að skreppa á rjúpnaveiðar, þá er ég að hugsa um að bjóða honum í ferðalag meðan verið er að rannsaka þetta í n., og vita, hvort hann breyti þá ekki um skoðun, því að ég hef fulla ástæðu til að álíta, að svo mundi fara. — Hann flytur málið á þeim grundvelli, að hér sé ekki um sveiflur að ræða og vís-indin hafi ekki rétt fyrir sér, og það er sjónar-mið út af fyrir sig. Það er vitað mál, að undan-farin ár hefur ekkert verið af rjúpu, og ef hv. þm. fer með mér og sannfærist um, að það sé nú mikið af rjúpu, þá getur hann látið af þessari kenningu, því að þá er engin þörf fyrir friðun, þá er rjúpan aftur að vaxa og verða nytjafugl.

Ingólfur Jónsson: Ég ætla ekki að halda langa ræðu, en vil vekja athygli á því, hvað hér er um að ræða. Ég vil vekja athygli á því, hvernig tíma Alþ. er varið, meðan verið er að stæla um þetta mál hér í þinginu. Það, sem hér er um að ræða, er aðeins það, hvort ríkisstj. eigi að hlíta fyrir mælum Alþ. Eins og kunnugt er, var 19. apríl s. l. samþ. í sameinuðu þingi ályktun til ríkisstj. um að friða rjúpu næstu 5 ár. Þetta eru fyrir mæli, en ekki áskorun, og við al-þm. höfum fram að þessu atlatzt til, að ríkis-stj., sem við felum framkvæmdarvaldið, fari eftir beinum fyrir mælum, og það er dálítið einkennilegt, að nú skuli vera flutt till. aftur hér á þingi til þess að fá þessa samþykkt endur-tekna. Hvers konar skripaleikur er þetta? Rík-isstj. segir ef til vill, að nýjar upplýsingar hafi komið fram í málinu, upplýsingar, sem byggist á vísindum. Ég vil þó geta þess, af því að ég var frsm. þeirrar n., sem afgr. málið í apríl s. l., að þessar upplýsingar og umsögn frá Finni Guðmundssyni lágu þá fyrir, og n. og alþm. voru þá á einu máli um það, að það bæri að friða rjúpunna vegna þess, hvað lítið væri orðið af henni í landinu. Þessi fallegi

fugl er næstum því horfinn, og ég held, að okkur Íslendingum geti liðið jafnvel, þó að við látum ekki eftir okkur drápsgirnina um sinn og leyfum þessum saklausa fugli að lifa og fjölga dálítið. Ef það er ákveðin ósk ríkisstj. að fá samþykktina endurtekna frá s. l. vetri, þá vil ég mælast til þess, að sú samþykkt verði látin fara fram í dag og ekki sé verið að tefja málið með því að láta það fara í n. og þæfa það dag eftir dag, og hygg ég, að sæmd þingsins verði ekki meiri fyrir það, þó að við eyðum mörgum dögum í umr. um þetta mál. Ég er sannfærður um það, að landsmenn telja, að Alb. hafi veigameiri mál til meðferðar en þetta svokallaða rjúpnamál, þó að það væri afgr. í dag að fullu, ef ríkisstj. heldur fast við það, að sú samþykkt, sem gerð var á s. l. vetri, verði endurtekin. Ég er tiltölulega ungur í þinginu, en ég spyr: Er þetta ekki einsdæmi?

Víðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Hv. þm. Rang. segir, að hér sé um það að ræða, hvort ríkisstj. eigi að hlíta fyrir mælum Alb. eða ekki. Ég álit, að þetta sé misskilningur hjá hv. þm., því að margt kemur hér til greina fleira en það, m. a. hvort reglugerðin, sem þingið ætlast til að sé gefin út á þessa þál., fái stoð í þeim l., sem reglugerðin á að byggjast á, og ég álit, og vísa þar til ræðu hæstv. landbrh., mjög vafasamt, hvort hægt er að gefa út slíka reglugerð, ef rjúpunni er að fjölga. Þess vegna finnst mér það kuldalegt af hv. þm., þegar þingið gefur út svo tvíræða ályktun, að fullyrða, að spursmálið sé um það, hvort ríkisstj. eigi að hlíta fyrir mælum Alb. Í þessu tilfelli ber ráðh. fyrst og fremst að athuga, hvort sú reglugerð, sem hann á að skrifa undir, á stoð í l., hvað sem ályktun Alb. liður.

Ég skal ekki fara miklu frekar út í það, sem hv. þm. A-Húnv. ræddi um síðast. Hann sagði, að þessi þriggja ára reynsla, sem væri verið að fara fram á hér, gæfi enga sönnun um það, sem hér um ræðir. Hvað mundi hv. þm. segja, ef rjúpunni fjölgaði mjög mikið næstu 3 ár, þó að hún væri ekki friðuð? Mundi hann ekki telja það sönnun fyrir því, að veiði hefði ekki áhrif á stofninn? Ef hægt er að ákveða, að rjúpunni fækki, eins og mér skilst að hv. þm. sé ekki í nokkrum vafa um, og þess vegna sé þessi þáltill. fram komin, því er þá ekki hægt að ákveða um það, að rjúpunni fjölgi? En mér skilst, að það sé einmitt það, sem er þungamiðjan í því, sem hv. þm. segir, að ekki sé hægt að segja með vissu um það, hvort rjúpunni fjölgi eða ekki.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Ég vil aðeins, af því að komið hafa fram andmæli gegn því, að till. sé vísað til n., bæði frá hv. 1. flm. og hv. 2. þm. Rang., halda fast við mína tillögu um, að málinu verði vísað til nefndar. Ræður þm. hafa sannfært mig um það, að full þörf er á því, að þetta mál fái athugun í n., af því að þeir tala um það meira af ofstæki en rökum, þar sem slegið er á þá strengi, að það sé verið að nota dýrmætan tíma Alb. illa með því að tala um þetta mál, en ég vil benda á það, að

þó að þetta mál fái athugun í n., þá þarf það hvorki að stytta né lengja þann tíma, sem Alb. þarf að sitja. En mér virtist það skína út úr ummælum þessara þm., að þeir vilji ekki, að málið sé athugað hlutlaust í n. og færð fram rök af vísindamönnum fyrir þeirra kenningu. En það er ekki annað, sem ég fer fram á. Nú liggja fyrir upplýsingar um það, að rjúpunni hafi stórfjölgað, og álit ég eðlilegt, að n. kynni sér það atriði, og hitt tekið til athugunar í sambandi við það, hvort þá sé full lagaheimild fyrir því að gera þetta, sem hér um ræðir. — Ég vil svo aðeins endurtaka það, að ég held fast við mína till. um, að málið fari til n., eftir að hafa heyrt ræður hv. þm.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Muni ég rétt, þá fékk þetta mál þá afgreiðslu í vor, að það var samþ. með 27 atkv. móti mínu atkv., svo að það var ekki mikill meiri hl. fyrir því á Alb. þá. — Ég vil þakka hæstv. menntmrh. fyrir það að flana ekki að því að setja reglugerð þvert ofan í l., þó að Alb. samþ. þessa þál. með þessum litla meiri hl., því að það er ótvírætt, að við getum ekki friðað rjúpunna nema þegar henni er að fækka, en það er ótvírætt, að henni er nú að fjölga. Ég lít þess vegna þannig á, eins og í fyrra, að það sé misráðið að ganga ekki úr skugga um það, hvort það eru til staðar sömu orsakirnar og annars staðar hjá þeim fuglum, sem villtir lifa af hænnaflokknum, og það er upplagt að gera það hér. Það er verið að tala um, að rjúpan fari til Grænlands, en það eru aldrei rjúpur í Grænlandi af íslenzka rjúpnastofninum.

Hv. þm. A-Húnv. telur, að kenning sú, sem hér um ræðir, sé ekki nein vísindamennska. Náttúrlega má deila um það, hvað sé vísindamennska. Vísindin reyna að finna orsakirnar fyrir hlutunum. Þau eru búin að finna þá staðreynd, að fuglum af rjúpnastofninum, sem villtir lifa yfirleitt í heiminum, fækkar og fjölgar til skiptis, en þau eru ekki búin að finna orsakirnar. Það eru tvær kenningar um það, og er reynt að útskýra þær fyrir hv. þm. í álitinu. Þær geta báðar staðizt, og þess vegna er ekki enn þá búið að finna vísindalegar orsakir fyrir þessari fjölgun og fækkun á víxl á þessum stofni, og reyndar fleiri stofnum. Sterkar líkur eru fyrir því, eftir því sem skýrt er frá á blaðsíðu 8 í álitinu, að rjúpan fylgi sama lögmáli og villtir fuglar af sama stofni annars staðar.

Ég vil mæla með því fyrst og fremst, að málinu sé vísað til n., því að sennilega þarf að breyta l., svo að hægt sé að búa til reglugerð, sem á stoð í l., því þó að hæstv. ráðh. hefði gefið út reglugerð um þetta, þá hefðu menn getað skotið þegjandi og hljóðalaust fyrir reglugerðinni, því að hún hefði ekki átt stoð í lögum.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Mér kemur ekki á óvart, þó að hv. síðasti ræðumaður (PZ) sé á móti því að friða rjúpunna og vilji byggja á þeirri vísindamennsku, sem hér er verið að tala um, því að þau vísindi eru í

sama farinu og hans karakúlvisindi, sem þjóðin hefur fengið reynslu af. En annars er það ekki það, sem gerði það að verkum, að ég kvaddi mér hljóðs, heldur hitt, að ég vil mótmæla því og held, að það sé alger misskilningur hjá hæstv. forsrh., að það sé byggt á ofstæki frá minni hálfu, að ég mælist undan því, að þetta mál fari til n. Það er búið fyrir tæpum 6 mánuðum að vera til rannsóknar í þessari sömu n. og var samþ. með samhljóða atkv., því að það er samkvæmt gerðabók þingsins afgr. með 27 shlj. atkv., hvað sem hv. 1. þm. N-M. minnir um þá atkvgr. Annars verða atkv. að skera úr um það, hvort málinu verður vísað til n.

Ég vil þakka hæstv. landbrh. fyrir það, að hann vill bjóða mér með sér á rjúpnaskyttíri. Ég býst við, að ég hafi það eitt upp úr því, að ég fengi að sjá, hvað hann er fimur að skjóta, — ég efast ekkert um að hann er það. Hitt er ósannað mál, þrátt fyrir hans ummæli, að rjúpunar séu fleiri en þær voru í fyrrahaust um þetta leyti. En það, sem gerir það að verkum, að mönnum finnst vera meira af rjúpu nú, er það, að það harðnaði fyrr að nú en í fyrra. Þá var rjúpan uppi um öll örafi, en nú leitar hún niður í byggð vegna snjóá.

Ég vænti svo, að það geti farið fram atkvgr. um málið.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 28:7 atkv.

Á 7. fundi í Sp., 23. okt., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Sp., 24. okt., var fram haldið einni umr. um till. (A. 26, n. 57, 66 og 70).

Frsm. meiri hl. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Allshn. hæstv. Alp. fékk til umsagnar sem fyrsta mál þessa till. til þál. um friðun rjúpu, er hljóðar svo: „Alþingi ítrekar ályktun sína frá síðasta þingi um alfriðun rjúpu næstu 5 ár.“ Í grg. till. kemur það fram, sem vitað er, að á síðasta Alp. var samþ. án mótmæla að fela ríkisstj. að alfriða rjúpunu hér á landi næstu fimm ár. Þá segir enn fremur í grg., að þótt undarlegt megi virðast, hafi þetta mál verið sett undir menntmrn. og að alþingismönnum hafi borizt bréf frá menntmrh., dags. 20. sept. s. l., þar sem neitað sé að taka þessa samþykkt til greina, nema hún sé endurnýjuð á þessu þingi eða síðar. Þá segja hv. flm. enn fremur, að það sé leiðinlegt og óvanalegt að taka fyrir mál, sem svo greinilega og ágreiningslaust hafi verið samþ. á síðasta þingi, en telja sig til þess neydda.

Allshn. hefur nú rætt þetta mál og athugað þær ástæður, sem hér liggja fyrir. Og var nú ákveðið á þeim fundi, þar sem þetta var rætt í n., að fá til viðtals þann mann, sem mjög hefur verið í vitnað sem sérfræðing, sem og er vist sérfræðingur í þessum efnum, hr. Finn Guðmundsson. Svo var ákveðinn fundur aftur í n. og gerðar ráðstafanir til þess, að sá mæti maður fengist til viðtals við nefndina þar. En hann

var þá að fara úr bænum og gat ekki orðið við þeirri beiðni. En þar sem það virðist nú vera orðið það áliðið, að annað tveggja sé að framkvæma þennan vilja Alp., eins og hann hefur komið í ljós, nú þegar, eða þá að slá öllu slíku á frest um óákveðinn tíma, og að friðun, sem framkvæmd væri, þegar komið er miklu lengra fram á haust en nú er, hafi lítið að segja, þá vildi n. ekki tefja fyrir afgreiðslu málsins, þ. e. a. s. meiri hl. hennar hafði þessa afstöðu í málinu og var þessarar skoðunar. Ég segi ekki heldur, að minni hl. n. hafi viljað tefja fyrir málinu. En þarna skapaðist minni hl. í málinu. Og ég sé nú, að sá minni hluti hefur heldur ekki getað orðið samferða um afgreiðslu málsins. — Hvað meiri hl. n. snertir og hans álit, er skemmst frá því að segja, að það virðist hafa verið almennt álit hv. alþm. á síðasta þingi, að ástæða væri til að bera fram þessa ósk við ríkisstj., sem má leggja þann skilning í, að hún sé mjög eindregin. Þótt ekki kunni kannske að vera um fyrimæli að ræða, þá er hún þannig til komin, að í flestum tilfellum mun ríkisstj. telja sér skylt að taka til greina slíkar samþykktir. Meiri hl. allshn. er á sömu skoðun og hv. flm. um það, að það er ákaflega óviðkunnanlegt að endurtaka þing eftir þing áskorun um sama efni til ríkisstj. Það hefur svona heldur veikjandi áhrif, finnst mér, á vald þingsins, ef slíkur háttur væri almennt upp tekinn.

Nú er það svo, að í lögum um þetta efni er það tekið fram, að sá fugl, sem um ræðir, þ. e. rjúpan, skuli vera alfriðuð á tímabilinu frá 1. jan. til 15. okt. ár hvert. Og svo segir í l.: „Nú fækkar rjúpunni svo, að ástæða þyki til þess að friða hana allt árið, og er þá ríkisstj. heimilt að skipa svo fyrir með reglugerð um eitt ár í senn.“ Þarna er ekki gert ráð fyrir því, að Alp. þurfi að hlutast til um slík mál. En ég álit, að þeir, sem voru á síðasta Alp. og ákveðið greiddu atkv. með því að leggja fyrir ríkisstj. að framkvæma þessa friðun, og hinir, sem sátu hjá og höfðust ekki að, þeir hljóti að hafa lítið svo á, að það væri ástæða til að friða rjúpunu, sú ástæða, sem um ræðir í þessum l. Og út frá því virðist það vera lítið tillit, sem tekið er til svona samþykktar af hálfu Alp., ef þau svör eru ein fyrir hendi, sem lýst hefur verið, að Alp. þurfi að endurtaka áskorunina, til þess að hún verði tekin til greina. Ef hæstv. ríkisstj. þykist ekki vera þess umkomin að taka eina áskorun frá Alp. til greina í þessu efni, þá er ekki hægt að sjá, hvað fleiri áskoranir hefðu að þýða frá sömu þingmönnum.

Það, sem enn fremur hefur upplýst í þessu máli, er það, að sá sérfræðingur í þeim fræðum, sem hér á hlut að, hefur haldið fram og heldur fram alveg ákveðnum kenningum, sem mikið til styðjast við útlendar kenningar um sama efni, og að hans dómi virðist ekki vera um fækkun á þessum fugli að ræða. Ég ætla, af reynslu frá liðnum tíma, að það muni lengi geta verið ágreiningur um það efni, hvort rjúpunni fækkar eða fjölgar, ef lítið er á eitt eða tvö ár til athugunar, og að það muni vera hægt lengi að deila um það. Enda liggja fyrir,

svona í almannarómi, upplýsingar um það, að hér og hvar á landinu þykjast menn vissir um, að rjúpunni hafi fækkað, en annars staðar telja menn, að um enga fækkun sé að ræða. En enginn heldur á fullum gögnum í þessu efni til þess að skera úr, svo að einhlítt sé.

Það kom fram sú skoðun hjá meiri hl. allshn., að vegna þess að það væri — eins og hv. flm. taka fram — leiðinlegt og óvanalegt að vera með slíkar endurteknar áskoranir, þá væri rétt að leggja til, eins og meiri hl. n. gerir á þskj. 57, að þetta mál fengi þá afgreiðslu, sem þar er lagt til, í formi rökst. dagskrár, í trausti þess, að hæstv. ríkisstj. vilji líta nokkuð á þann vilja, sem fram kemur hjá Alþ. í þessu máli. Ef gengið er fram hjá vilja Alþ. í einu, þá er opin leið að gera það í fleiri efnum. Það virðist heldur ekki vera svo stórkostlega afdrifamikilið eða veigamikilið mál fyrir hag almennings, þó að rjúpan sé nú friðuð eins og farið er fram á.

Það kom fram sú skoðun í n., að þáttill. færi á þann hátt í bága við l., að l. gerðu ráð fyrir, að friða mætti rjúpu frá ári til árs, eitt ár í senn, en þál., sem samþ. hefði verið, hefði gengið út frá friðun í 5 ár. Þetta hefur við tæp rök að styðjast. Og ég tel, að þáttill., sem samþ. var á síðasta þingi, hafi alveg fullt gildi þess vegna, því að vitaskuld er það auðgert fyrir hvaða ríkisstj. sem er að gefa út reglugerð fyrir hvert eitt af þessum árum, sem um ræðir. — Ég hef sagt það, og ég hygg, að það muni almenn reynsla sýna það, að það muni vera lengi hægt að deila um þetta atriði, hvort rétt hafi verið lítið á það af síðasta hæstv. Alþ., að ástæða væri til að friða rjúpu. Ég geng út frá því, að hæstv. Alþ. hafi þá lítið svo á. Og með því að það álit lá fyrir, þá virðist mér, og ég held, að ég tali þar fyrir munn hv. meiri hl. allshn., að þeim forsendum hefði hæstv. ráðh., sá sem með þetta mál fer, vel getað orðið við þingviljanum á Alþ. — Það er að vísu ákaflega löng og ýtarleg ritgerð, sem liggur fyrir frá einum náttúrufræðingi í þessu máli. En það er bara eitt innlegg, þó að frá náttúrufræðingi sé. Og ég ætla, að það út af fyrir sig, sem byggir allmikið á kenningum og reynslu annars staðar, geti nú ekki skoðast sem alveg ákveðinn hæstiréttur fyrir ákvörðun Alþ. eða hæstv. ríkisstj. í svona máli. Ég fyrir mitt leyti og þeir, sem með mér skipa meiri hl. allshn., litum hins vegar svo á, að hér sé að óþörfu efnt til þess, að deilt sé um atriði — ja, mér liggur við að segja keisarans skegg — á Alþ. ár eftir ár, af því að hæstv. ríkisstj. leitar eftir ástæðu til að verða ekki við óskum eða vilja Alþ.

Hv. 2. minni hl. allshn. hefur, eins og ég áður lýsti, skilað sérstöku álit. Þeir, sem skipa þann minni hl. n., segja berum orðum í sínu nál., með leyfi hæstv. forseta: „Þegar mál þetta var til meðferðar á síðasta þingi, var lítið svo á, að rjúpnastofninn hér á landi færi stöðugt minnkandi, og var þessi fækkun eingöngu sett í samband við ofveiði. Þótti því ástæða til að gripa í taumana og alfríða rjúpu næstu árin.“ Svo bæta þeir því við, sem

ég hef þegar lýst, að síðan hafi Finnur Guðmundsson náttúrufræðingur birt glögga og ýtarlega grg. um þetta mál. Og það virðist, að þær sterku líkur, sem hann færir fyrir því, að íslenska rjúpan sé háð sama lögmáli og aðrir villtir hænsnfuglar, eins og þar er komið að orði, hafi orðið til þess, að þeim hv. þm., sem skipa 2. minni hl. n., þyki ekki ástæða til að gera annað nú í málinu en að vísa því til ríkisstjórnarinnar.

Þá hefur þriðji hluti n., hv. minni hl. talinn á þskj., sent inn nál. á þskj. 66, sem ég tel, að sé þannig orðað, að það sé ekki ástæða til að gera það hér að umtalsefni. Það gæti verið ágætt sem skammagrein um hv. alþingismenn í hans blaði, Þjóðviljanum. En sem þskj. er það þannig úr garði gert, að það er hv. þingmanni lítið til sóma og verðskuldar ekki annað en fyrirritningu þagnarinnar af þeim, sem því er beint gegn.

Sem sagt, meiri hl. allshn. litur svo á, að þetta mál sé svo vaxið — og byggir þar á því, sem gerzt hefur í málinu á undanfögnu þingi, því síðasta, — að það sé ástæða til að ætla, að hæstv. ríkisstj. fari að vilja þingsins, án þess að beinlínis sé enn á ný samþ. þáttill. um þetta efni, og leggur til, að dagskráartill. á þskj. 57 verði samþykkt. Í henni felst að vísu ítrekun á þingviljanum, sem þegar er fram kominn. En að forminu til er þar þó ekki um að ræða endurtekningu á þáttill., eins og sá hæstv. ráðh., sem sendi hv. alþm. bréfið umgetna, virðist hafa til ætlazt.

Frsm. 2. minni hl. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Hv. frsm. meiri hl. allshn. hefur nú talað hér langt mál og gert grein fyrir afstöðu hv. meiri hl. n. til þessa máls. Mér skildist reyndar á ræðu hans, að þetta væri ádeila á hæstv. ríkisstj., því að í ræðu hans var ekki nema að litlu leyti gripið á því, sem mér virðist og 2. minni hl. n. svo að segja mergur málsins. En af því að svo vill til, að ég er frsm. 2. minni hl. n. og er í þeirri afstöðu, að ég skrifaði undir nál. í fyrra, sem mælti með friðun rjúpunnar, þykir mér hlýða að gera nokkra grein fyrir afstöðu minni og gangi þessa máls.

Þannig var, í fáum orðum sagt, að þegar þetta mál kom fyrir á síðasta þingi, þá var það með talsverðum hraða. Það var afgreitt á einum fundi í n. Ég var ekki á þeim fundi, og ég játa fúslega, að það var komið með nál. til mín og ég skrifaði undir það með öðrum að lítt yfirveguðu ráði. Ég hafði ekki kynnt mér málið eins og mér kannske hefði borið skylda til, og verð ég vitanlega að taka ámæli fyrir það, og hygg ég, að svo hafi verið um fleiri. Þessi till. var samþ., eða skreið í gegn, á síðasta þingi. Eftir að málið kom svo fyrir á nýjan leik, þá taldi ég ástæðu til að athuga það nánar, og enda þótt ég skrifaði undir nál. í fyrra, þá hef ég þann hátt á, að ef mér hefur missýnt, þá tel ég það skyldu mína að hafa það heldur, sem réttara reynist. Það hefur sem sagt komið fram í málinu síðan í fyrra, að birt hefur ritgerð frá dr. Finni Guðmundssyni fuglafræðingi, sem ég býst við að sé á þessu

sviði færasti maður núlifandi Íslendinga, en skýrsla hans er greinargerð fyrir rannsóknnum, sem gerðar hafa verið með tilliti til þeirra sveiflubreytinga, sem eiga að vera á stofni ýmissa dýrategunda, sérstaklega hænsumfugla, en á þó sér og stað hjá öðrum dýrum, t. d. læmingjunum, en svo sem kunnugt er fjölga þeim geysilega annað veiðið, en stórfækkar hinn sprettinn. Dr. Finnur leiðir sterkar líkur að því, að þetta sveiflulögmál gildi um íslenzku rjúpu, og birtir því til sönnunar skrá um útflutning á rjúpu um langt árabíl. Þegar ég las þetta, þá fór ég að hugsa um eitt og annað, sem ég mundi frá æskuárunum, því að þá voru miklar rjúpnaveiðar, og heyrði ég umtal manna um það, að rjúpunni ýmist fjölgaði eða fækkaði. Veiðin var mjög misjöfn, stundum nær engin, en stundum aftur furðumikil. Þetta kemur og fram í útflutningsskýrslunum. Ég ætla ekki að ræða, hvernig á þessu stendur, en það skilst af ritgerð dr. Finns, að þetta er óskýrt náttúru- lögmál. Þrátt fyrir allan lærdóm nútímans, er það margt fyrirbærið í náttúrunnar ríki, sem enn þá er óskýrt, enda þótt viðurkennt sé, að lögmálið sé til, og þetta er líklega eitt af þessum fyrirbærum. Við í minni hl. töldum, ef þetta væri svona, ástæðu til að fara varlega í þessar sakir og athuga málið frekar. Dr. Finnur Guðmundsson heldur því fram, að rjúpunni muni nú fara að fjölga, og ætti fjölgunin að ná hámarki sínu á árunum 1951—53, en þá muni henni aftur fara að fækka. Eins og bent hefur verið á, er það óneitanlega ákaflega fróðlegt að fá úr því skorið, hvort þetta stenz, því að það hefur þýðingu í framtíðinni, og þetta er visindalegt atriði, og er til ihugunar fyrir menn að láta þetta koma í ljós. Nú, að láta rjúpu ófriðaða 15. okt. til 31. des., er það svo hættulegt, að þetta sé ekki gerlegt? Þetta er mats- atriði, en ég ber engan kviðboga fyrir því.

Annað atriði, sem komið hefur fram, er það, að ég hef ábyggilegar fregnir um það, að gagn- stætt því, sem var í fyrra og hittiðfyrra, þá sé rjúpunni nú að fjölga, a. m. k. í sumum héruðum. Þetta styður kenningu dr. Finns, en ég hef heyrt menn segja, að þetta segi bara þeir, sem langar til að skjóta, því að þeir sjái alls staðar rjúpur, en það væri undarlegt, ef þessar raddir heyrðust nú frekar en tvö undanfarin ár, ef ekki væri um fjölgun að ræða. Auk þess kemur ekki til mála að ætla, að hver maður, sem áhuga hefur á rjúpnaveiðum, sé reiðubúinn til að fara með ósannindi, það er alveg fráleitt. Ég hef nú fyrir satt, að rjúpunni sé að byrja að fjölga, og ætti að vera hægt að fá um þetta upplýsingar hjá trúverðugum mönnum, og komi það í ljós, að rjúpunni sé að fjölga, þá er fallinn grundvöllurinn undan því, að ríkisstj. hafi heimild í l. til að setja á friðun, því að heimildin er bundin við það, að rjúpunni sé að fækka.

Hv. frsm. meiri hl. gat þess í sambandi við greinargerð dr. Finns, að hann væri enginn hæsti- réttur í þessum efnum. Út af fyrir sig er það rétt, að hann er það ekki, en mér dettur ekki í hug annað en taka meira tillit til slíks manns en einhvers og einhvers, sem ekki hefur neina aðstöðu á borð við hann. Við verðum að taka

tillit til visindanna, því að þótt brjóstvitið sé ágætt, þá er visindaleg reynsla það, sem þokað hefur okkur mest áleiðis. Ég harma, hvað þetta hefur verið gert að miklu kappsmáli. Ég lagði til, að n. ræddi við dr. Finn, og þá var talað um það, að hann mætti á fundi degi síðar, en þegar hann gat ekki mætt þann dag, þá lá þessu svo mikið á, að ekki mátti bíða, og var málið af- greitt. Þetta ber vott um það óþarfa kapp, sem lagt hefur verið á málið, því að ekki gat það skipt miklu máli fyrir rjúpnastofninn, hvort málið væri afgreitt degi fyrir eða síðar, og viðtal við dr. Finn skipti kannske ekki höfuð- máli vegna þess, hve greinargerð hans var skýr, en þó var það margt, sem ekki er í greinar- gerðinni, sem ég hefði viljað spyrja um.

Ég hef nú gert grein fyrir álitinu mínu, en till. okkar í minni hl. er sú, að málinu verði vísað til hæstv. ríkisstj. að þessari umr. lokinni.

Forseti (JPálm): Ég vil lýsa því yfir, að ég tel nál., sem hér hefur verið útbýtt á þskj. 66, ósæmilegt og vitavert, og vil ég benda á setninguna, þar sem vikið er að 36 hv. þm., stuðningsmönnum hæstv. ríkisstj. Þar segir svo: „Samvizka þeirra sýnist ósnortin, þó að látin séu fól landsréttindi þessarar snauðu þjóðar.“ Og á öðrum stað segir svo: „Það er sem sé verið að opna öryggisloku, svo að innibyrgr niðurlægning vegna óþurftarverka og andlegra gjaldþrota fái farveg.“ — Ég get ekki látið slíkt plagg óátalið og víti harðlega framkomu þess hv. þm., sem það hefur skráð.

Frsm. 1. minni hl. (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Ég hafði ekki hugsað mér að lengja þessar umr., og get ég látið nægja að visa til nál. mins á þskj. 66. Mér virðist sem sáryrði hæstv. forseta og hv. frsm. meiri hl. sýni ljóslega, að hitt hefur verið nokkuð nærri marki.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég skal ekki að mínum hluta lengja mikið þessar umr. En það eru örfá atriði úr ræðu hv. frsm. meiri hl., sem ég vildi víkja að. Ræða hans var aðallega ádeila á mig sem ráðherra fyrir að hafa ekki farið eftir þál. frá síðasta þingi, og taldi hann slíkt framferði veikja áhrif og vald Alþingis. Ég tók það fram fyrr í umr., að það var ekki af þrjózku við þingið, að ekki var eftir þál. farið, og ekki af því, að ég vilji ekki framfylgja þingviljanum í öllu sem kostur er á, en ég benti einnig á, að það veikir kann- ske enn þá meira vald Alþingis að gera álykt- anir, sem illmögulegt eða ómögulegt er að framfylgja, og það kom einmitt skýrt fram í ræðu hv. 2. þm. Skagf., að það virðast vera bein fyrirmæli l., að ekki sé hægt að friða rjúpu, ef stofninn er í vexti. Nú telja margir og færa að því rök, að stofninn sé í vexti, og ef svo er, og ég sem ráðherra er sannfærður um, að svo sé, þá hef ég ekki rétt til að friða rjúpu með reglugerð. Það má náttúrlega deila um fjölgun og fækkun rjúpnastofnsins fyrr og síðar, en fyrir mér vakir að fá úr því skorið, hvort kenningar náttúrufræðinganna eru

réttar, því að með því yrðu kveðnar niður aldagamlar bollaleggingar um fjölgun eða fækkun rjúpnastofnsins, og geri ég ráð fyrir því, að hv. frsm. meiri hl. viðurkenni, að rök, sem fram hafa komið í málinu, hafa valdið því, að þm. hafa endurskoðað afstöðu sína. Þeir, sem þá fylgdu þáttill, trúðu því, að rýrnun rjúpnastofnsins stafaði af skotum, en við nánari athugun er ég í vafa um, að hægt sé að halda þeirri ástæðu fram, og því fannst mér sjálf-sagt að gefa þeim tækifæri til að endurskoða afstöðu sína, og það þarf enginn að vera minni maður, þótt hann breyti áliti sínu á einhverju máli eftir þeim rökum, sem fram koma, og það er fráleitt að halda því fram, að menn þurfi að greiða atkv. eins og í fyrri, ef þeir eru nú sannfærðir um, að stofninn sé í vexti. Frá minni hendi er þetta ekkert hitamál, og það er til bóta að athuga málið rólega og mynda sér skoðun á því eftir fram komnum rökum og með skynsamlegum hætti.

Frsm. meiri hl. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég tel vist, að þessar nýju kenningar um sveiflubreytingar á rjúpnastofninum hafi valdið því, að hæstv. menntmrh. hefur ekki haft tilhneigingu til þess að framfylgja samþykkt síðasta Alþingis. En ef um það er að ræða að láta athuga svona mál ýtarlega, þá þurfti meiri rannsókn en það, að ein vísindaleg ritgerð sé lögð fram, og hér er því um allt annað en ýtarlega rannsókn að ræða, nema þá kannske frá einni hlið. Hæstv. ráðh. má vera ljóst, að það er hér eitthvað nýtt á ferð, ef takmarkalaust dráp á einni dýrategund hefur enga þýðingu fyrir stofninn. Hvað segja menn um takmarkalaust fiskidráp, hvaladráp og alls konar rányrkju? En nú er komin fram ný kenning, vísindaleg teória um sveiflur og því um líkt á rjúpnastofninum eða þá ferðalög rjúpnanna um veröldina. Ef þessi kenning væri yfirfærð á hluti, sem standa okkur nær, svo sem ýmsa okkar nytjafiska, þá held ég að hægt væri með tiltölulega léttvægum, en náttúrlega hávísindalegum teorum að koma í veg fyrir bann við ofveiði bæði til láðs og lagar.

Um það að fá úr því skorið 1953, hvort rjúpunni hafi fjölgað eða ekki, þá vil ég bara spyrja: Dreymir menn um, að þá liggi fyrir fullkomnar og ótvíræðar niðurstöður? Það er varla þess að vænta. Þegar það lægi fyrir með glöggum rökum og vitnisburðum úr öllum hér-udum, annaðhvort það, að mergð rjúpunnar sé þessi eða þessi eða stofninn sé í vexti eða rýrnun, þá gætum við eitthvað á því byggt, en einstakar raddir héðan og þaðan eru harla litilvægar til þess að byggja á nú, en það má auðvitað filósófera um þetta á einn og annan veg.

Hv. frsm. 2. minni hl. taldi, að vísindaleg reynsla hefði þokað þessari þjóð best áleiðis, en ég hélt nú, að það, sem hefði þokað okkur lengst áleiðis, væri einmitt eiginleikar þessa hv. þm. og hans líka, dugnaður, athygli og forsjálni, en ekki vísindalegar kenningar, sem í dag blása úr austri, en á morgun úr vestri. En ef það kæmi í ljós ótvírætt, sem er langt frá því að sé nú, að miskunnarlaust dráp hafi enga

þýðingu fyrir rjúpnastofninn, þá er tími til kominn að endurskoða afstöðu sína til friðunar svæða, þar sem önnur nytjadýr hafast við. Ráðherra taldi ógerlegt að framkvæma samþykktir þingsins, er hann ræðir um. En ég tel, að er Alþingi gerði þessa samþykkt, þá hafi verið einróma álit, að þessi fækkun lægi fyrir. Ég segi eins og ráðh., að engin ástæða er til þess að gera þetta að hitamáli. Mér finnst sjálf-sagt, að atkv. séu látn ganga um, hvort senda skuli málið hæstv. ríkisstj., eins og 2. minni hl. vill, — allir vita, hvað það þýðir í praxis, — eða hins vegar að halda því trausti í heiðri, að hæstv. ríkisstj. fari eftir ályktun þingsins.

Ég ætla ekki að spá um þessa fjölgun eða fækkun; það er alveg þýðingarlaust. Frsm. 2. minni hl. sagði, að skýrslan um útflutning á rjúpum hefði haft alger áhrif á sína skoðun. Nú liggja engar tölur fyrir um það, hvað skyttur hafi verið margar á ári, heldur aðeins, hver útflutningurinn hefur verið. Rjúpur hafa verið í misjafnlega háu verði, og ætla ég, að engar upplýsingar séu til um, hvern þátt markaðssveiflur hafi átt í því, að menn dræpu þær, og að útflutningsskýrslur séu ekki afgerandi um mergð rjúpa á hverjum tíma.

Jón Pálmason: Herra forseti. Ég tel ástæðu til þess að segja örfá orð í tilefni af því, sem komið hefur frá hv. allshn., og viðvikjandi ýmsu því, sem sagt hefur verið hér um þetta mál.

Ég er þakklátur meiri hl. fyrir að leggja til að halda við það, sem samþ. hefur verið hér á Alþingi, og auglýsa friðun nú þegar. Og ég skil nefndina svo, að hún meini, að svo beri að gera næstu 4 ár. Skal ég víkja að nokkrum at-riðum í mótmælum þeirra, sem þáttill. eru andstæðir. Koma þar til greina mótmæli frá frsm. 2. minni hl. og hæstv. menntmrh. um, að ríkisstj. hafi ekki heimild til þess að fara eftir vilja Alþingis í þessum efnum. Ég skal ekki þræta um, hvernig skilja beri lögin. En þetta er meira en lítið undarlegt frá núverandi ríkisstj., því að hún hefur gefið út sérstaklega mörg bráðabirgðalög, síðan Alþ. var slitið í maímánuði s. l., og ráðherra hefði verið innan handar að bæta litlum bráðabirgðalögum við syrpuna.

Viðvikjandi sveiflukennningunni ætla ég ekki að eyða mörgum orðum. Ég gerði grein fyrir áliti mínu um fjölgun og fækkun rjúpunnar í fyrri umræðu. Ég fæ ekki séð, að fram hafi komið nein gagnrök, sem samrýmmt geti heilbrigðri skynsemi. Andstæðingarnir segja, að rjúpunni hafi fjölgað á síðustu árum. Það er algerlega ósannað mál og ósannanlegt. Það er ekkert nema áróður skotmanna. Sprettur þetta af því, að harðindi hafa verið til fjalla og rjúpan leitað meira til byggða en áður. Bóndi nokkur sagði mér um daginn, að það hefði verið talinn viðburður, ef tvær rjúpur sæjust á Kjalarnesi, og svona er víðar. Það er gersamlega ógerningur að sanna, að fjölgun sé í rjúpnastofninum. Ég ætla að spyrja þá þingmenn, sem halda því fram, hvaða sannanir þeir hafi fyrir skoðun sinni. Hv. 2. þm. Skagf. sagði-

ist álíta, að rjúpum væri að fjölga. Þessi meining áróðursmannanna hefur ekki við nein rök að styðjast. Eðlilegt er, að þeir berjast gegn þessu, enda eru boðnar 12 kr. fyrir rjúpuhá á Rvík. Margir hafa einnig gerzt veiðihjóf-ar, þar eð þeir hafa ekki fengið leyfi til veiðanna í löndum annarra manna. En ég ætla ekki að fjölyrða um þetta atriði, heldur er þetta mál, sem fulltrúar sveitanna ættu að athuga.

Viðvíkjandi því, að hægt sé að fá sannanir fyrir sveiflukenningunni, þótt rjúpan sé friðuð í 2—3 ár, þá er það með öllu ókleift, vegna viðlendis Íslands.

Ástæða er til að vikja að því, að fleiri þing en þetta hafa viljað friða rjúpu. Fyrst var hún friðuð 1915, síðan 1921—23 — eftir harðindi bæði skiptin — 1930—32, 1940—42. Í öll skiptin var talið nauðsynlegt að gripa til þessara ráðstafana til þess að koma í veg fyrir útrýmingu rjúpunnar. Kunnugt er það, að aldrei hefur verið eins mikil tækni til þess að ná rjúpunni sem síðustu árin. Ef nokkur fótur er fyrir því, að rjúpum hafi fjölgað frá í fyrra, mætti rekja það til þeirra orsaka, að rjúpan hélt sig til fjalla og heiða í góðviðrinu í fyrra, og hafi því fleiri rjúpur sloppið frá veiðimönnum en oft áður. En viðvíkjandi kenningu Finns Guðmundssonar vil ég lesa upp þrjú atriði úr Morgunblaðinu 20. þ. m.:

„1. Við athugun á útflutningnum kemur enn fremur í ljós, að sveiflutíminn eða tímabilið milli tveggja hámarka eða lágmarka er í kringum 10 ár.

2. Reglubundnar sveiflur einkenna íslenska rjúpnastofninn, og er sveiflutíminn um 10 ár.

3. Þessar sveiflur stafa ekki af ofveiðum og við getum ekki komið í veg fyrir þær með alfriðun.“

Samkv. þessu er svo sveifluhreyfingin í 4—6 ár, en í aðalatriðum er hún 10 ár. En hvað því viðvíkur eru engar líkur til, að hægt sé að fá sannanir fyrir fjölgun og fækkun hennar og hvort hún sé drepin eins miskunnarlaust og áður. — Viðvíkjandi útflutningsskýrslum hefur frsm. meiri hl. svarað því. — Að öðru leyti skal ég svo ekki fjölyrða um þetta. Ég geri ráð fyrir því, að þingmenn hafi gert upp við sig, hvort þeir vilji halda við ályktun sína frá síðastliðnu þingi. Vænti ég þess, að ekki verði skemmra gengið en að samþ. dagskrá meiri hl.

Frsm. 2. minni hl. (Jón Sigurðsson): Af því að vikið hefur verið að mér nokkrum orðum, vil ég kvitta fyrir það.

Frsm. meiri hl. kom fram með þá fullyrðingu, að það væri eitthvað nýtt, ef takmarkalaust dráp hefði engin áhrif. Hvað er þá takmarkalaust dráp? Jú, rjúpan er friðuð frá áramótum til 15. okt. Það er ekkert ótakmarkað dráp. Þetta er sýnishorn um þær öfgar, sem beitt er. Hann og 1. flm. ræddu um, að fráleitt væri að vænta úrskurðar eftir 1953, hvort rjúpunni fjölgaði á þessum árum. Við höldum því fram, að það sé ekki ótvíráður úrskurður, heldur bending. Ef haldið er áfram að skjóta rjúpur og þeim fjölga samt á þessum árum,

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

þá er það sterk bending um það, að kenningin sé rétt. Tel ég, að vel sé hættandi á að prófa þetta. 1. flm. sagði, að engin rök hefðu komið fram fyrir sveiflukenningunni. Ég veit ekki, hvað hann kallar rök. Búið er að sýna fram á, að slíkt eigi sér stað um dýr og skylda fugla í öðrum löndum, og líklegt, að það sé einnig sannað um rjúpuhá hér. Hitt er svo annað atriði og ekki fullkomlega leyst, hvernig á því stendur. Það hefur ætíð verið svo, að menn hafa haldið fast við sinn keip, þegar þeir skilja ekki eitthvað. Það, sem mér finnst ekki hafa komið fram, er, hvaða hættu er að friða ekki rjúpu, fyrst hún hefur verið ófriðuð öll þessi ár og flestir segja, að henni sé jafnvel að fjölga. Nú er ástæðan talin sú, að þetta sé aðkallandi, því að nú fáist hærra verð fyrir hana. Mig minnir, að mjög hátt verð hafi fengist fyrir hana í fyrra, og mér er ekki kunnugt um, að tæknin sé meiri nú en þá, og ef tæknin hefði verið meiri en áður, hefði hún átt að vera miklu hættulegri fyrir rjúpuhá. — Misskilningur er það, sem varla er ástæða til að minnast á, að sveiflutíminn hafi verið 10 ár í grein Finns Guðmundssonar; hún þarf auðvitað 5 ár til að ná lágmarki og 5 ár til að ná hámarki. Þetta er því útúrsmúningur.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég heyri sagt, að meiri hl. n. leggi mikið upp úr því, að ríkisstj. geri sér far um að virða vilja Alþingis. Ég virði nú reyndar vilja Alþingis mikils líka. En ég vil aðeins benda á, að ríkisstj. hefur hvað eftir annað virt vilja Alþingis að vettugi, og gæti ég nefnt dúsín mála því til sönnunar. En þetta var nú útdúrd.

Það hefur verið bent á það, að mun meira sé af rjúpunni í haust en undanfarin haust. Að visu er erfitt að dæma þetta nú á haustin, því að þá er rjúpan engan veginn staðbundin fugl. En það er annað þessu til sönnunar. Þó að rjúpan sé ekki staðbundin á haustin, er hún mjög staðbundin um varptímann, þannig að hún verpir á sömu svæðum. Og ef nú í sumar verpa 12 rjúpur þar, sem í fyrra verptu 5, er það ljóst, að henni er að fjölga.

Allir, sem ferðast hafa um varplönd rjúpunnar á vorin, kannast við það, að þá reynir hún að leiða athygli vegfarandans frá afkvæmunum með því að fljúga á undan komumanninum. Þannig flýgur hún einnig á undan bílum, sem aka gegnum varplönd hennar, og það eru dæmi þess, að rjúpur hafa flogið það nærri bíl, að þær hafi horfið sjónum þeirra, sem sitja í framsætinu, og bílstjórar hafa snarstanað til þess að aka ekki yfir rjúpur á veginum. Með því að taka eftir þessu hef ég haft glögggt yfirlit yfir, hvað mikið væri af rjúpunni hverju sinni meðfram veginum á Austurlandi. Og ég get lýst því yfir, að í vor var mun meira af rjúpu en undanfarið, og sömu sögu segja þeir, sem farið hafa um varplönd hennar s. l. vor. Að sömu niðurstöðu hafa þeir komið, sem hafa það að venju að telja rjúpuhreiddur, sem finnast í landareigninni á vorin, eins og gert er t. d. á einum bæ í Axarfirði.

En þegar hv. frsm. n. telur, að sveiflukenning-

ingin sé algerlega ný, þá fer hann rangt með; það er langt síðan hún kom fyrst fram. Og þegar hann vill yfirfæra hana á fleiri dýrategundir, svo sem fiska sjávarins, þá held ég að hann sé kominn fram með alveg ný visindi. (Forseti: Má ég spyrja hv. þm., hvað hann ætlar að halda langa ræðu? Ég hef áhuga á, að málið verði afgr. á þessum fundi.) — Þar sem séð er, að rjúpunni hefur fjölgað undanfarið þrátt fyrir ný skotvopn og aukna skotfimi, tel ég rétt að sjá, hvort hún fylgi ekki sömu náttúrulögmálum og frændfuglar hennar á Norður-löndum. Legg ég því til, að hún sé látin ófrið-uð, svo að úr því fáið skorið.

Þegar um þetta mál var fjallað hér síðast, var ég á móti tillgr. Hins vegar var till. í heild einróma samþ. með 27 atkv., en 24 þm. voru fjarstaddir, svo að meiri hl. var mjög lítill, ég sat þá hjá.

ATKVG.

Rökt. dagskráin á þskj. 57 felld með 21:19 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: FJ, GG, GJ, HÁ, IngJ, JJós, JG, JR, KK, KS, PP, SÁ, SB, StSt, ÁB, ÁS, BSt, BÁ, JPálm.

nei: GÞG, HelgJ, JóhH, JS, JÁ, JörB, LJóh, MK, PZ, RÞ, SkG, StJSt, StgrA, StgrSt, BjS, PP, BBen, ÓB, EOL, EmJ, EystJ.

PO greiddi ekki atkv.

11 þm. (GTh, GÍG, HG, HermJ, ÓTh, SkG, ÁkJ, ÁÁ, BrB, EE, FRV) fjarstaddir.

Till. um að vísa þáttill. til ríkisstjórnarinnar samþ. með 20:16 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HelgJ, JóhH, JS, JR, JörB, LJóh, PZ, PO, RÞ, SkG, StJSt, StgrSt, BjS, PP, BBen, ÓB, EmJ, EystJ, GJ, GÞG.

nei: IngJ, JJós, JG, KK, KS, PP, SÁ, SB, StSt, ÁB, BSt, BÁ, EOL, FJ, HÁ, JPálm.

JÁ, MK, StgrA, ÁS, GG greiddu ekki atkv.

11 þm. (HG, HermJ, ÓTh, SG, ÁkJ, ÁÁ, BrB, EE, FRV, GTh, GÍG) fjarstaddir.

2. Dagskrárfé útvarpsins.

Á deildafundum 10. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um aukningu á dagskrárfé útvarpsins [85. mál] (A. 137).

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Þegar verið var að undirbúa fjárlfrv. ríkisstj., mun hún eða fjvn. hafa aflað sér upplýsinga eða áætlana frá öllum ríkisstofnunum um þá fjárbörf, sem þær gerðu ráð fyrir á næsta fjárhagsári, þar á meðal frá ríkisútvarpinu. Sú fjárhagsáætlun, sem ríkisútvarpið sendi, mun hafa verið með nokkrum rekstrarhalla. Ríkisstj. mun ekki hafa viljað una því, að sú stofnun væri rekin með halla, þess vegna gert breyt. á fjárhagsáætluninni og lagt fyrir fjvn. að

haga þeim liðum þannig í fjárlfrv., að hagnaður væri þar, en ekki halli. Ráðstafanir ríkisstj. til þess að eyða þessum litla halla á ríkisútvarpinu eru tvenns konar: Annars vegar að hækka einn tekjulið, gjald fyrir auglýsingar, og hins vegar að skera niður einn kostnaðarlið, þ. e. a. s. þá upphæð, sem ætluð er til greiðslu á dagskrárféni útvarpsins. Ég ætla að leyfa mér að lesa þá fjárhagsáætlun fyrir ríkisútvarpið, sem nú er gert ráð fyrir í fjárlfrv. ríkisstj. Tekjur af afnotagjöldum eiga að verða 3500000 kr. og aðrar tekjur 1300000 kr., samtals kr. 4800000.00. En áætlun gjalda er þessi: Laun 1.8 millj. kr., útvarpsefni 1 millj., skrifstofukostnaður 415000 kr., húsaleiga, ljós, hiti og ræsting 200000 kr., rekstur útvarpstöðva 700000 kr., til hleðslustöðva, viðgerðarferða o. fl. 75000 kr. Ýmsar greiðslur samkv. l. 180000 kr., óviss útgjöld 55000 kr., bifreiðakostnaður 45000 kr., fyrning 11000 kr., samtals kr. 4733000.00. Rekstrarafgangur rúmlega 67000 kr.

Ríkisútvarpið hefur óskað þess að mega verja 1.2 millj. kr. til greiðslu fyrir dagskrá, en menntmrn. taldi rétt að lækka þann lið niður í 1 millj. kr., eða um 200000 kr., og jafnframt mun menntmrn. hafa lagt svo fyrir útvarpsráð, að það skyldi ekki verja meira fé til greiðslu fyrir útvarpsefni á þessu ári en heimilað væri í núverandi fjárhagsáætlun, sem var 1 millj. kr., þó að áður hafi jafnan verið leyft að fara fram úr þeirri áætlun, enda miklum erfiðleikum bundið að viðhafa nákvæmni, þar sem fjárl. eru ekki samin fyrr en komið er fram á fjárhagsárið. Menntmrn. bannaði útvarpsráði að fara fram úr áætlun, með þeim afleiðingum, að útvarpið var um skeið komið í fjárþröng og vandséð, hvernig hægt mundi að halda uppi dagskrá í útvarpinu. Nú er á þessu gerð sú breyt, að ráðun. hefur heimilað útvarpsráði að verja 200000 kr. í viðbót í þessu skyni. Samt er í fjárhagsáætluninni fyrir næsta ár gert ráð fyrir því, að 1 millj. kr. verði varið til greiðslu fyrir útvarpsefni. Um þetta er í fyrsta lagi það að segja, að það virðist óeðlilegt, að ekki gangi nema $\frac{1}{4}$ hluti af heildartekjum útvarpsins til greiðslu fyrir útvarpsefni. Í augum þjóðarinnar er útvarpið fyrst og fremst sú dagskrá, sem útvarpið flytur hlustendum á öldum ljósvakans, og það hlýtur að koma undarlega fyrir sjónir, að ekki sé hægt að verja meira fé en $\frac{1}{4}$, eða 1200000 kr. af 4800000 til greiðslu fyrir þetta útvarpsefni, sem er aðalatriðið í rekstri stofnunarinnar. En enn þá undarlega hlýtur hitt að teljast, að menntmrn. skuli telja fært að skerða þennan lið úr 1.2 millj. niður í 1 millj. kr., sérstaklega þegar það er vitað, að það hefur verið ósk útvarpsráðs, að þessi liður væri aukinn allverulega frá því, sem verið hefur, og það hefur verið eindregin skoðun útvarpsráðs alls, að það sé ógerningur að komast af með minna fé en 1200000 kr., ef hægt á að vera að halda uppi dagskrá, sem væri í samræmi við eðlilegar kröfur hlustenda og í samræmi við sóma útvarpsins. Þessi stefna ríkisstj., sem fram kemur í þessum málum, kemur mönnum enn fremur undarlega fyrir sjónir, þegar þess er gætt, að það hefur verið yfirlýst stefna

þeirra flokka, sem að núv. ríkisstj. standa, að draga sem mest úr öllu skrifstofuhaldi, öllu, er nefna mátti ríkishákn. Þess hefur orðið vart á yfirstandandi Alþ., að ríkisstj. hyggst draga úr ýmsum útgjöldum ríkissjóðs, en það, sem mest virðist eiga að muna um á því sviði, er framlag til almannatrygginga og framlag til opinberra framkvæmda, og sparnaðarviðleitni gæti með undarlegum hætti á ýmsum sviðum, svo sem þegar leitast er við að spara framlög til vinnumiðlunar um 100000 kr. með því að breyta l., sem gera ríkisstj. skylt að halda uppi vinnumiðlun. Sparnaðarviðleitnin þarna gengur svo langt, að það á að brjóta alþjóða samþykkt, sem Ísland er aðili að, um að halda uppi vinnumiðlun, til þess að spara smáupphæð. En svo þegar fjárhagsáætlun ríkisútvarpsins á að vera upp á 4.8 millj. kr., þá sér ríkisstj. enga leið til sparnaðar annað en að skera niður dagskrárféð og lækka það um 200000 kr., þó það sé skoðun útvarpsráðs, að þessar 1200000 kr. megi með engu móti skerða og verði frekar að auka það fé. M. ö. o., í sambandi við þessar 3.6 millj. kr., sem varið er til rekstrar ríkisútvarpsins, hefur ríkisstj. ekki séð sér fært að koma við neinum sparnaði, en eini sparnaðurinn, sem er hugsanlegur frá hennar sjónarmiði, er að rýra útvarpsefni, sem útvarpað er til þjóðarinnar. Þetta er þeim mun undarlegra, sem það orð hefur legið á um útvarpið, að þar væri suksamt í rekstri og almennt talið, að varðandi starfsmannahald og rekstrartilhögun mætti þar mikið um bæta. Með sérstöku tilliti til þessa verður að telja beinlínis furðulegt, að ríkisstj. skuli ekki hafa séð sér fært að spara 200000 kr. á öðrum kostnaðarliðum ríkisútvarpsins en einmitt dagskrárfénu. Það er svo annað mál, að vel kann að vera, að dagskrárfé megi verja á einhvern hátt öðruvísi en gert er, þannig að þörfum hlustenda væri betur fullnægt. Um það skal ég láta órætt á þessu stigi málsins. Ég vil þó geta þess, að samkvæmt upplýsingum, sem fyrir liggja, hefur frá ársbyrjun til septemberloka 963000 kr. verið varið til dagskrárféfnis, þar af 439000 kr. til hljóðfæraleiks, en til erindaflutnings 115000 kr., til upplestrar 48000 kr., til leikrita 100000 kr., til barnatíma 31000 kr., til kennslu 13000 kr., en til söngs 77000 kr. Ég vil vekja athygli á því, að til hljóðfæraleiks fer nærri ½ millj. kr. af 963000 kr. dagskrárkostnaði, milli 50–60% fer til tónlistar, en aðeins 10–15% til flutnings erinda, það, sem leikritin kosta, er nærri jafnmikið og öll flutt erindi, og barnatímarnir einir kosta ¼ af því fé, sem greitt er fyrir öll erindi á þessu tímabili. Ég skal ekki ræða þessa skiptingu frekar. Sízt mun ég telja eftir, að miklu fé sé varið til tónlistarflutnings; að visu virðist hlutfallslega mjög miklu til hans varið, en það hlýtur að vera eitt meginhlutverk útvarpsins að flytja mikið af góðri tónlist. Miðað við tónlistina sýnist vera full nauðsyn á að auka fjárveitingu til annarra mikilvægra dagskrárlíða, svo sem erindaflutnings, upplestrar og leikrita, enn fremur til kennslu, en til þess er ekki varið nema tæplega 13000 kr.

Mergur þessa máls er sá, að ekki virðist vera

hægt að halda uppi góðri dagskrá í útvarpinu fyrir það fé, sem því er ætlað að hafa til umráða til þess á næsta ári, eina millj. kr. Og það virðist vera alveg röng stefna, sem orðið hefur ofan á í ríkisstj., að leitast við að spara hjá ríkisútvarpinu á þann hátt að skerða fjárveitingu til dagskrárinnar, en láta almenna fjárstjórn útvarpsins að öðru leyti athugasemdalæsa og að því er virðist leggja blessun sína yfir það starfsmannahald, sem þar er um að ræða, og þá rekstrartilhögun, sem þar er yfirleitt.

Ég skal geta þess, til ofurlitillar glöggvunar um starfsmannahaldið hjá útvarpinu, að á aðalskrifstofu útvarpsins er mér sagt, að séu 5 starfsmenn, við innheimtu 14, við auglýsingar 4, við fréttastofuna 10, á skrifstofu dagskrár 8, við tónlistardeild 8, þulir 3, í magnarasal 8 menn, við Vatnsendastöð 4, við Eiðastöðina 1 og aðrir starfsmenn 7. Ég skal enn fremur geta þess, að á árinu 1949 nam greidd aukavinna útvarpsins 257 þús. kr., og á næsta ári er gert ráð fyrir því í fjárhagsáætlun útvarpsins, að aukavinna starfsmanna útvarpsins sé 264 þús. kr. Aukavinna sumra starfsmanna hefur numið milli 20 og 30 þús. kr. 1949. Ég veit ekki, hvernig gert er ráð fyrir, að þessar 264 þús. kr., sem áætlað er, að verði greiddar fyrir aukavinnu á næsta ári, muni skiptast, enda skiptir það ekki máli. Aðalatriðið er, að í stofnuninni er gert ráð fyrir, að meira en einn fjórði úr milljón verði greitt fyrir aukavinnu, og að þetta lætur hæstv. ríkisstjórn algerlega ámalislaust af sinni hálfu, en ber niður um 200 þús. kr. sparnað í rekstri útvarpsins á dagskrárféð, sem allra sízt mátti skerða og hefði miklu fremur þurft að auka um 200 þús. kr. eða meira. Það er því ekki að ófyrirsynju, að stefna hæstv. ríkisstj. í þessu máli sé gagnrýnd eins og ég hér vil leyfa mér að gera. Það er ætlan okkar flm. þessarar till. með flutningi hennar, að gerð verði gangskör að því að athuga, hvort ekki sé unnt að veita meira fé til dagskrár útvarpsins en gert hefur verið undanfarið. Fyrst og fremst álitum við, að þarna eigi að draga úr öðrum rekstrarkostnaði útvarpsins, þannig að hvorki þurfi að taka til þess að veita fé til stofnunarinnar úr ríkissjóði né heldur á þann hátt að hækka gjöld á almenningi með því að hækka afnotagjöldin á útvarpshlustendum. Ég hef fyllstu trú á því, að það mundi vera unnt að endurskipta heildartekjunum, 4.8 millj. kr., þannig, að til dagskrárinnar mætti verja meira fé en ætlað er til nú, að gert verði. Hinu er ekki að leyna, að ef þessi athugun leiddi í ljós, að þessi leið sé ekki fær, þá er ég þeirrar skoðunar, að ekki verði hjá því komið að hækka afnotagjaldið. Það er augljóst mál, og um það virðist ekki vera ágreiningur meðal útvarpsráðsmanna, að ekki verður komið af með þá einu milljón kr. til dagskrárinnar, sem gert er ráð fyrir, að útvarpið fái, og að 1200 þús. kr. sé lágmark í þessu sambandi. Ýmislegt, sem komið hefur fram í dagblöðum og á annan hátt opinberlega undanfarna daga, virðist benda til þess, að það mundi vera hægt að koma við verulegum almennum sparnaði í þessari stofnun frá því sem er.

Væri þá eðlilegt, að það fé, sem sparað yrði á sumum liðum rekstrarins, gengi til þess að bæta dagskrána.

Ég leyfi mér að óska skýringa af hálfu hæstv. menntmrh. á því, hvað liggur til grundvallar þeirri stefnu, sem fram hefur komið í breyt. hans á fjárhagsáætluninni fyrir ríkisútvarpið, hvernig á því stendur, að hæstv. ráðun. hefur ekki séð neina leið til sparnaðar í rekstrinum aðra en að draga úr greiðslum fyrir útvarps-efnið. Hefur kannske þegar farið fram athugun á rekstri útvarpsins að öðru leyti, sem leitt hafi í ljós, að öðrum sparnaði verði ekki við komið? Þessi stefna er mjög óheppileg og enn fremur í áberandi ósamræmi við stefnu hæstv. ríkisstj. á öðrum sviðum, a. m. k. ef dæma má eftir orðum hennar um þau efni. Hér er tækifæri til að draga úr skrifstofu- og rekstrar-kostnaði. Vill hæstv. ríkisstj. ekki grípa það?

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ef ræða hv. þm. sem nú var að ljúka máli sínu, á að vera gagnrýni á menntmrn. fyrir það að hafa sett fótinn fyrir dagskrá útvarpsins, ef svo mætti segja, þá hefur hann þar farið yfir lækinn til þess að sækja vatn. Því að áður en þetta þskj. kom fram, sem hér liggur fyrir, hafði ráðun. skrifað hv. fjvn. um þetta og lagt til, að fjárveiting til dagskrár útvarpsins yrði aukin um 200 þús. kr., og lagði jafnframt fram skilríki yfir það, hvernig tekjur gætu komið á móti. En þegar ríkisútvarpið sendi sína síðustu áætlun um rekstrarkostnaðinn og dagskrárféð, þá voru áætlaðar 1200 þús. kr. til dagskrárinnar, með því fororði, að útvarpsnotagjöldin yrðu hækkuð um 50%. Skal ég koma að því síðar. En það var engin leið að láta áætlun um rekstur útvarpsins frá sér fara eins og hún var, nema því aðeins, að fundnar væru tekjur á móti auknum gjöldum í þessu efni, vegna þess að annars hefði áætlunin komið út með tekjuhalla á fjárl. Ég hef talið mér skylt að fylgja fjárl. í sambandi við útvarpið eins og í sambandi við aðrar stofnanir, sem heyra undir mín ráðuneyti. Og ég tilkynnti útvarpsráði og útvarpsstjóra, þegar fjárl. höfðu verið samþ., að þeir yrðu að haga sinni dagskrá innan þeirra takmarka, sem fjárl. ákveða. Hins vegar viðurkenndi ég fyllilega, að þeir ættu kröfu á nokkuð réttlátri leiðréttingu, þar sem fjárlög voru ekki samþ. fyrr en fjórir mánuðir voru liðnir af árinu, sem fjárl. giltu fyrir. Og mátti því segja, að útvarpsráð hefði haft nokkra ástæðu til að ætla, að þeir mættu eyða því fé, sem upphaflega var lagt til, að varið væri til dagskrárinnar. Þess vegna samþ. ég, að þeir mættu fara 100 þús. kr. fram yfir áætlun fjárlaga, með tilliti til þessa og með tilliti til þess, að á miðju ári höfðu þeir eytt svo miklu fé í rekstur útvarpsins, að útvarpið hefði þurft að stöðvast, ef fara hefði átt stranglega eftir ákvæðum fjárl. um útvarpið. Og þeir höfðu, eins og ég sagði, nokkra afsökun fyrir að hafa eytt meira fé en fjárl. sögðu til. Það voru þess vegna 100 þús. kr., en ekki 200 þús. kr. eins og hv. 3. landsk. þm. gat um, að ég hefði síðar gengið inn á.

Mér þykir rétt að geta þess, að þessi gagnrýni hjá hv. þm. um það, að ráðuneytið hafi ekkert gert til þess að athuga, hvort ekki mætti fara þá leið að minnka almennan rekstrarkostnað útvarpsins og auka fé til dagskrár útvarpsins — þessi gagnrýni finnst mér ekki réttmæt aðfinning, vegna þess að ráðuneytið hafi ekki gert mjög ýtarlegar tilraunir til þess að fá úr því skorið, hvort ekki væri hægt að lækka þann almenna rekstrarkostnað útvarpsins og taka þá það, sem þar mætti spara, og bæta við dagskrárféð. Í því efni var farið mjög nákvæmlega í gegnum marga rekstrarliðina, og þ. á m. var tekinn sá rekstrarliður, sem hv. 3. landsk. þm. gat um, sem er aukavinna, sem greidd er starfsmönnum útvarpsins árið 1949. Þessi aukavinna er upp á 258 þús. kr. Ég tilkynnti bæði útvarpsstjóra og útvarpsráði, að ef hægt væri að spara þetta fé á rekstrinum, þá mætti það allt renna til dagskrárinnar. Eftir miklar umræður og holla- leggingar varð niðurstaðan sú, að útvarpsstjóri tilkynnti útvarpsráði, að af þessum lið gæti fengist sparnaður, sem næmi hálfu árskaupi eins manns.

Vegna þess að hér er um nokkuð háa fjárhæð að ræða, þykir mér rétt að geta hér um nokkrar tölur í þessu sambandi. — Aukavinna, sem greidd var innheimtuskrifstofu, nemur um 17 þús. kr. Aukavinna á auglýsingaskrifstofu 11500 kr. Aukavinna á fréttastofu 47 þús. kr. Aukavinna hjá þulum 33 þús. kr. Þess er þó að geta í því sambandi, að einn af þulum útvarpsins var veikur nokkuð langan tíma á þessu ári, sem um er að ræða. Aukavinna í magnarsal 53 þús. kr. Aukavinna á Vatnsendastöð 23 þús. kr. — Nú er ekki auðvelt fyrir ráðun. að skera úr um það hjá slíkri stofnun sem útvarpinu, hvort slík aukavinna sem þessi sé nauðsynleg eða ekki, og verður þar að verulegu eða öllu leyti í flestum tilfellum að fara eftir umsögn og ráðleggðum þeirra, sem fyrir stofnuninni standa. Hitt er annað mál, að það mætti hugsa sér, að úr þessu mætti skera með því að setja rannsókn á þessa stofnun, til þess að ákveða, hvort hægt væri að spara í rekstri hennar. En það er oft mjög erfitt að ákveða og segja til um það, hvort einum manni sé ofaukið eða ekki í einni stofnun.

Þá skal ég koma að því, sem segir í grg. þáttill., að undanfarið hafi hlutdeild dagskrárinnar af heildartekjum útvarpsins farið minnkandi. Þetta er ekki rétt frá skýrt, og skal ég gefa stutt yfirlit um það, hvernig þetta er.

Til dagskrárefnis 1949 hefur verið varið rúmri einni millj. kr. Til dagskrárefnis 1950 verður varið svipaðri fjárhæð. Ég skal taka fram, að í báðum þessum fjárhæðum eru höfundalaun ekki tekin með. Dagskrárefni 1951 á, samkv. fjárlagafrv., að fá eina millj. kr. En þess er að gæta, að á þessu ári hefur aukizt mjög mikið kostnaður í sambandi við laun og annað, sem að sjálfsögðu hækka einnig hjá dagskránni. Þess vegna taldi ég, eftir að búið var að athuga þetta mál, að þessa hækku mætti eingöngu miða við það, að þetta fé væri hækkað til þess, að dagskráin þyrfti ekki að rýrna frá

því, sem nú er, eða til þess, réttara sagt, að dagskráin hefði álika mikið fé til umráða eins og hún hefur haft undanfarin tvö ár. — En hlutdeildin, sem dagskráin hefur haft í heildartekjum útvarpsins, sem hv. flm. till. segja, að hafi farið minnkandi, hefur komið þannig út: Heildartekjur 1947 voru 4.7 millj. kr., þá fékk dagskráin 683 þús. kr. 1948 voru heildartekjurnar 5.1 millj. kr., af því hafði dagskráin 947 þús. krónur. Heildartekjurnar 1949 voru 5.1 milljón kr., en dagskráin fékk 1370 þús. kr., — að visu er „Stef“ þarna innifalið með 302 þús. kr. En þetta sýnir, að undanfarin þrjú ár hefur dagskrá útvarpsins fengið hækkandi fjárhæðir, og dagskrárféð hefur frá 1947 til 1949 hækkað um helming, þ. e. úr 683 þús. kr. upp í 1370 þús. kr. Á sama tíma hefur starfsmannahald útvarpsins hækkað úr 1319 þús. í 1589 þús. kr. Það hefur því ekki við nein rök að styðjast, að dagskráin hafi farið minnkandi um fjárfamlag í hlutfalli við heildartekjur útvarpsins.

Þá skal ég koma að þessu bréfi, sem ráðun. skrifaði fjvn. Ráðun. tók það ráð, þegar frá fjárl. var gengið, að í staðinn fyrir að hækka afnotagjaldið, þá var hækkað auglýsingagjaldið, og með því móti var hægt að fá jöfnuð á reikningum útvarpsins fyrir næsta ár. En það atvikaðist nú þannig vegna þess, að það var talið heppilegt að hækka auglýsingagjaldið um 50% í stað 25%, sem hafði verið reiknað með, þegar fjárl. voru undirbúin. En tekjur af auglýsingum og öðru slíku hafa jafnan verið mjög miklu meiri en komið hefur fram á fjárlagafrv. Og við þessa hækkun á auglýsingunum, jafnvel þó gert sé ráð fyrir töluverðri rýrnun á þeim, þá munu aukast tekjur útvarpsins svo mikið, að hægt er að standa undir þessari 200 þús. kr. hækkun á dagskrárfénu.

Innborgaðar auglýsingar voru 1949 1355 þús. kr. Ef reiknað er með 50% hækkun á því, kemst það upp í um 2 millj. kr. Af því er áætluð rýrnun um 10%, og þá eru 1800 þús. kr. eftir. Aðrar tekjur eru reiknaðar 100 þús. kr., þannig að aðrar tekjur útvarpsins en afnotagjöldin má með fullri sanngirni áætla, að geti orðið um 1900 þús. kr. á fjárlagafrv. Og þessar tekjur eru nú áætlaðar 1300 þús. kr. Ég lagði þess vegna til, að tekjuáætlunin yrði sett 1000 þús. kr. og að dagskrárlíðurinn væri hækkaður um 200 þús. kr.

Ég kem þá að síðasta atriðinu, sem hv. flm. þessarar till. telja, að sé mjög eðlilegt, og það er að hækka afnotagjaldið. Það er nú 100 kr., og er líklega hæsta útvarpsnotagjald í heiminum. Þetta afnotagjald greiða 35 þús. notendur í landinu. Þetta afnotagjald vil ég ekki hækka og mun beita mér á móti því, að það verði hækkað. Þess vegna fór ég þá leið að láta hækka auglýsingarnar, til þess að standa undir nauðsynlegum kostnaði við útvarpið. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. verði mér algerlega sammála, þegar þeir fara að hugsa nánar um þetta, að 100 kr. afnotagjald hér er fullhátt og að það verði ekki hækkað, svo vel fari. Ég er sannfærður um það, að það mundi koma fram í því, ef það væri hækkað, að notendum mundi fækka mjög mikið. Mig furðar þess vegna mjög mikið á því, að hv. flm. þáttill. þessarar skuli ljá máls

á því að hækka útvarpsnotagjaldið á öllum almenningi í landinu um 50%.

Ég held, að ég hafi þá gert grein fyrir þessu máli í sambandi við þá gagnrýni, sem kom fram hjá hv. 3. landsk. þm. Og ég verð að segja það, að þó að ég viðurkenni fúslega, að æskilegt sé, að rekstrarkostnaður útvarpsins gæti lækkað, þá hefur að öðru leyti gagnrýni hv. þm. ekki átt mikinn rétt á sér. Og það er fullkomlega ómaklegt að gefa það í skyn, að menntmnn. hafi lagt sig fram til þess að draga úr fé til dagskrár útvarpsins með því að skera niður framlag til hennar og þannig stuðla að því að gera þennan menningarþátt þjóðarinnar miklu lélegri en hann hefur verið áður.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Það er nú aðallega vegna ummæla hæstv. ráðh. í sambandi við þetta mál, sem ég vildi segja hér nokkur orð. Hann sagði hér áðan, að hann hefði lýst yfir við útvarpsráð, skildist mér, að ef hægt væri að spara á aukavinnu eitthvað, þá mætti nota það fé, sem sparaðist, til að auka dagskrárféð. Skildi ég þetta rétt? Ef svo er, skilst mér, að hæstv. ráðh. hafi bundið hendur fjvn. um að gera tilraun til að skera niður neitt af þessum útgjöldum. Mér þykir ákaflega leitt, ef hæstv. ráðh. hefur virkilega, án þess að ræða við fjvn., ákveðið, að svo framarlega sem hægt væri að spara á aukakostnaði við útvarpið, sem er um 300 þús. kr., þá sé því fé ráðstafað án vilja og vitundar fjvn. Og ég verð að segja, að ég veit ekki, til hvers fjvn. á að sitja dag og nótt yfir þessum málum, sem varða fjárl., og þæla gegnum öll gögn til þess að kynna sér þetta, ef svo ætti gersamlega að binda hendur nefndarinnar — og það án þess að hún sé nokkuð látin vita um. Ég vænti, að hæstv. ráðh. hafi ekki bundið þetta mál svo, að hann ræði ekki við fjvn. áður en það nær fram að ganga.

Í sambandi við þetta vil ég benda hæstv. ráðh. á, að það er ekki aðeins þessi stofnun, útvarpið, sem greidd er aukavinna við. Landsíminn greiðir fyrir aukavinnu yfir 200 þús. kr. á ári. (Viðskmrh.: Það er stærri stofnun.) Og mér skilst, að sumir af þeim liðum sé umsamin aukavinna til ýmissa hæst launuðu embættismannanna við símann. Og ég vildi, að hæstv. ráðh. gerði einhverja samninga um það, að ef hægt væri að spara þar á aukavinnu, þá yrði því fé varið til einhvers annars.

Hins vegar get ég sagt hv. flm. þessarar þáttill., að það eru miklu fleiri stofnanir en þessar tvær, sem greitt hafa stórar fjárhæðir fyrir aukavinnu. Og fjöldamargir af þeim mönnum, sem við þær starfa, hafa komið til fjvn., til þess að ræða þetta atriði við hana, og hafa kvartað sáran undan því að þurfa að hafa um þetta núverandi kerfi og telja það stafa frá reglugerð, sem flokkur hv. flm. þessarar þáttill. ómögulega vildi afnema á þeim tíma, sem hann hafði aðstöðu til að breyta henni. Ég hef m. a. átt tal um þetta við forstjóra landssímans, og hann taldi nauðsyn á að breyta þessari reglugerð, til þess að koma á í þessum efnum hagkvæmari skipan. Og forstjóri veðurstofunnar hefur kvartað undan því við fjvn. og sagt,

að ómögulegt væri að breyta þessu í sambandi við aukavinnuna, fyrr en reglugerðinni væri breytt þannig, að hægt væri að krefjast sanngjarnrar vinnu af mönnum, sem taka full laun, án þess að borga þeim yfirvinnu sem eftirvinnu og næturvinnu með stórfé. Ég veit einnig, að í þeirri stofnun, sem hv. 1. flm. starfar í, háskólanum, eru einnig ýmsir póstar, sem fullkomlega eru þess virði að vera athugaðir gaumgæfilega og gefa ekki síður tilefni til þess en það atriði, sem hann ræddi um hér. Margt í ríkisstofnunum hvílir miklu fremur á forustumönnum stofnananna en á ráðh. á hverjum tíma. Okkur er ljóst, eftir baráttu í öll þessi ár við þessa menn, að það er fyrst og fremst undir mönnum komið, sem ráða í stofnunum, hvernig reksturinn er. Og í sumum stofnunum ríkir ekki þessi andi, að flest skuli teljast aukavinna.

Úr því að ég er staðinn upp, vil ég spyrja flm.: Liggur sú hugsun á bak við hjá flm., að ef dagskrárféð er aukið, skuli nota það til þess að bæta dagskrána, gera hana betur úr garði en nú? Eða liggur á bak við að auka laun þeirra, sem vinna við hana, þ. e. greiða meira fyrir sömu dagskrá og nú er? Ég vil gjarnan heyra, fyrir hvoru málinu hv. flm. eru að berjast.

Ekki er farið rétt með þegar sagt er, að niðurskurð sé verið að fremja á dagskránni. Samkvæmt fjárl. á yfirstandandi ári er dagskráin 1100 þús. kr., en skv. frv. er hún aðeins ein millj. kr. En þá eru fluttar á annan lið 160 þús. kr. til greiðslu fyrir höfundarrétt, sem var innifalið í upphæðinni á núgildandi fjárl. Svo að ef á að bera saman þessar tvær upphæðir, þá eru veittar nú 1160 þús. kr. í dagskrána á móti 1100 þús. kr. á yfirstandandi ári, svo að ekki hefur verið gengið á hlut dagskrárinnar á þann hátt, sem hv. flm. taldi í sinni ræðu.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða þetta frv. meir efnislega á þessu stigi. Mér þótti rétt að láta þessar aths. koma fram. Og ég endurtek, að ég harma, ef ráðh. gerir þannig samninga á bak við fjvn. meðan hún situr og er að reyna að vinna að því í samráði við ríkisstj. að ljúka afgreiðslu fjárl. og það á þann hátt, að ekki verði óhagstæðari jöfnuður en þegar frv. var sent til n.

Ingólfur Jónsson: Það er ekki nema eðlilegt, að talað sé um útvarpið. Svo mikil áhrif hefur sú stofnun á alla landsmenn. Nokkurt ósamræmi er milli óska manna um dagskrána. Sumir vilja meiri músik, aðrir fræðandi erindi. Og þetta er allt misjafnlega dýrt. Nú er komið í ljós, að það fé, sem útvarpinu er heimilað til dagskrárinnar, er of lítið. Og tekjur útvarpsins eru ekki nægilega miklar til þess að hægt sé að halda uppi viðunandi dagskrá með því rekstrarfyrirkomulagi, sem er. Útvarpstjóri kom til viðtals við fjvn. Sú till., sem hann hafði fram að bera til viðréttingar útvarpinu, var að hækka afnotagjöldin. Hans till. var 25% hækkun og byggðist sérstaklega á því, að útvarpsnotendum fari fækkandi. Ekkert var í till. um það að gefa fólki, sem ekki hefur haft tækifæri til að fá sér útvarpstæki, tækifæri til að fá það, né

heldur því, sem á gömul tæki og ónýtt, möguleika til að endurnýja. Forráðamennirnir hafa horft á það þegjandi, að stofnunin hefur gengið saman, ef svo mætti að orði komast. Og af því að hæstv. menntmrh. er hér inni, vildi ég spyrja hann, hvort ráðuneytið hafi gert ráðstafanir til að bæta úr þessu. — Hefur ráðuneytið gert sér ljóst, að nú á þessari stundu vantar 2—3 þúsund heimili í landinu útvarpstæki, sem mundu strax kaupa þau, ef fánleg væru? Og ef við segjum 3 þús. tæki með 100 kr. afnotagjaldi fyrir hvert, eru þar 300 þús. kr. Eðlilegast er að taka tekjur útvarpsins á þann hátt, miklu eðlilegra en að hækka afnotagjaldið. Er ég þar sammála hæstv. menntmrh., að mér finnst ekki koma til mála að hækka það. Því að þó að hundrað krónur séu í dag ekki mikill peningur í augum margra, mun margur vera þannig staddur, að honum veitist erfitt að greiða þessar hundrað krónur. Áður var afnotagjaldið aðeins 60 kr. Þegar það var hækkað úr 60 kr. í hundrað krónur, var ætlað til, að þessar 40 kr. færu í byggingarsjóð útvarpsins. En þær hafa ekki lent þar, heldur teknar í eyðslu, þvert ofan í það, sem ætlað var til, þegar afnotagjaldið var hækkað fyrir tveimur árum.

Það er vitanlega með öllu óviðunandi, að útvarpsnotendum fari fækkandi í landinu vegna þess, að útvarpstæki eru ófánleg. Á því ári, sem nú er að líða, hefur ekkert verið flutt inn af efni til þess að byggja útvarpstæki í landinu, en eins og kunnugt er, hefur viðtækjasmíðja útvarpsins gert nokkuð að því að byggja tæki, sem eru mjög samleg fyrir Reykjavíkurstöðina. Og gjaldeyriskostnaður er vitanlega mun minni, þegar tækin eru byggð hér, jafnvel mörgum sinnum minni en ef flutt eru inn tilbúin. Það fólk, sem myndar heimili, hugsar einna fyrst um það að fá sér útvarpstæki, miklu fremur en mörg önnur þægindi, sem heimilið þarfnast. Og í strjálbýli er útvarpið eina tækið til þess að hafa stöðugt samband við umheiminn. Það þykir þess vegna tómlegt á heimili, þar sem ekki er útvarpstæki. Og þeim, sem átt hafa útvarpstæki, þykir að vonum hart að geta ekki haft möguleika til að endurnýja það, þegar það er orðið ónýtt.

Ég vil sem sagt við þetta tækifæri gera fyrirspurn til hæstv. menntmrh. um það, hvort ráðuneytið hafi ekki þegar gert ráðstafanir til þess, að flutt verði inn í landið nægilegt efni til þess að byggja útvarpstæki hér í landinu, sem eru viðunandi að gæðum og ná fyllilega Reykjavíkurstöðinni, hvar sem er á landinu. Eða þá, ef hæstv. ráðuneyti hefur ekki gert ráðstafanir til þessa, hvort það hafi ekki í hyggju að gera þær, — bæði til þess að fullnægja þörf landsmanna og til þess að afla útvarpinu tekna á eðlilegan hátt.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Út af ræðu hv. þm. Barð. vil ég gjarnan fullvissa formann fjvn. um það, að ég hef á engan hátt bundið hendur n. í því efni, sem hann gat um. Hitt sagði ég útvarpsráði, þegar þetta var til athugunar, að ég mundi óhikað leggja til, að það fé, sem hægt er að spara á rekstrarkostnaði, renni

til dagskrár. Þetta reyndist nú ekki mögulegt. Þess vegna hefur þessi till. ekki komið fram til fjvn. Hins vegar hef ég sent aðra till., sem ég gat um í minni fyrri ræðu.

Hv. þm. gat um í þessu sambandi aukavinnu hjá landssímanum. Það er kannske ekki rétt að fara hér út í aukavinnu í stofnunum ríkisins, því að það yrði langt mál að tala um. Ég hygg, að flestar ríkisstofnanir hafi meiri eða minni aukavinnu. En þetta, sem hv. þm. gat um, að nokkrir starfsmenn símans hefðu fengið fast kaup sem aukavinnukaup, er rétt. Það eru nokkrir menn, sem þurfa óhjákvæmilega að vinna aukavinnu og hafa rétt til að fá hana greidda. Við þá var samið á sinni tíð. Ég tek fram, að ekki tók ég fram fyrir hendur fjvn., því að ég átti ekki hátt í þeim samningi. Samið var, að þeir fengju 1500 krónur yfir árið fyrir alla nauðsynlega aukavinnu, að viðbætti þáverandi dýrtíðaruppbót, og var þá engin önnur aukavinna borguð. Ég var einmitt í morgun að ræða þetta við settan póst- og símamálastjóra. Hann fullyrti í fyrsta lagi, að það væri ekki hægt fyrir símann að komast hjá þessari aukavinnu. Í öðru lagi, að þetta væri stór sparnaður fyrir símann, að hafa samið við mennina á þennan hátt.

Hv. 2. þm. Rang. spurði um, hvort ráðuneytið hefði hugsað sér að bæta úr útvarpstækjaskortinum í landinu. Ráðuneytinu eru ljós þau vandráði, sem stafa af því, að tæki eru ófáanleg í landinu. Þetta mál er í athugun. Mér er fyllilega ljóst, að rekstur útvarpsins er mjög mikið undir því kominn, að menn geti endurnýjað sín tæki og að einnig sé hægt að bæta við, ef fleiri útvarpsnotendur gefa sig fram. Auk þess sem ráðuneytið hefur hagsmuna að gæta í því efni, að viðtækjaverzlunin geti á næstu tveimur til þremur árum haft eitthvað upp úr sínum rekstri. En fyrir utan þann hagnað, sem viðtækjaverzlunin hefur sjálf af öllum tækjum, er það rétt, sem hv. þm. tók fram, að starfsemi útvarpsins er svo náð bundin tækjunum, að það mun hvort tveggja haldast í hendur. Og ég get bara sagt það nú, að mál þetta verður athugað mjög gaumgæfilega og reynt það sem hægt er til að bæta úr.

Það er ekki rétt, sem hv. þm. sagði, að fé byggingarsjóðsins hafi farið í eyðslu. Byggingarsjóðurinn, sem á að fá 40 kr. af hverju afnotagjaldi, er nú 6.2 millj. kr. og óeyddur. Hitt er svo rétt, að svo virðist nú sem hluti byggingarsjóðsins verði að fara í reksturinn.

Gísli Jónsson: Mér þykir vænt um, að hæstv. ráðh. hefur ekki tekið neina ákvörðun um þetta fram hjá n.

Í sambandi við aukavinnuna þykir mér rétt að ræða nokkru nánar. Ég tel það vera að sniðganga gersamlega launalögin, þegar forstjóri einnar stofnunar fær ákveðna aukavinnu og borgun fyrir, hvort sem um er samið eða ekki. (Viðskmrh.: Á þm. við útvarpsstjóra?) Við hann og aðra. Forstjóra er í sjálfsvald sett, hve lengi hann vinnur. En þegar hann setur sjálfan sig á aukalaun fyrir aukavinnu, þá leiðir hann þann sið inn í stofnunina. Fyrir utan útvarpsstjóra

hefur skrifstofustjóri meðal annars 3500 kr. fyrir aukavinnu. Hvort um þetta er samið, skal ég ekki segja. Til fulltrúa eru þannig greiddar 6 þús. kr., og til annars fulltrúa yfir 12 þús. kr. Þetta eru þeir menn, sem ráðnir eru hjá stofnuninni eftir launalögum. Vegna þess að þau laun þóttu of lág, var ákveðið að hækka þau fyrst um 10% og síðan um 20%, eins og tekið er upp sem sérstök upphæð, og síðan borga eftir vísitölu eins og hún er á hverjum tíma. Þetta var túlkað þannig vegna þess, að ýmsir menn hefðu of lítil laun. En þrátt fyrir þessa launahækkun eru margir menn í stofnuninni, sem hafa aukalaun. Hvað útvarpsstjóra snertir, hafði hann bara 1500 kr. á árinu 1949, svo að það er ekki sérstaklega upphæðin, sem um er að ræða, heldur fordæmið, þegar hann gengur á undan með klukku bringjandi og heimtandi launauppbætur. Við teljum þetta óheppilega stefnu í hvaða stofnun sem er. En úr því að minnst er á póst og síma, vildi ég benda hæstv. ráðh. á, að við símann er samið við 53 menn um aukavinnu, eftir því sem gögn liggja fyrir hjá fjvn. Upphæðin er hvorki meira né minna en 200 þús. kr., og er þar í launahækkun, sem samið er um við skrifstofustjóra og hæstlaunada embættismenn hjá símanum, hæði í Reykjavík og úti á landi. Ég tel þetta hreina sniðgöngu við gildandi launalög í landinu. Kannske rekur einhver nauðsyn til. En þegar svo er komið, er miklu, miklu betra að breyta launalögunum og láta þetta koma hreint fram. Ég get líka bent á, að hjá póstinum eru hvorki meira né minna en 263 þús. kr., sem fara á ýmsan hátt til ákveðinna launamanna. Meðal þeirra er einn mjög hátt settur maður, sem leiðir stofnunina með 4500 kr. umsömdum aukalaunum. Svona er þróunin víðar og víðar. Við einn hátt settan starfsmann í fræðslumálaskrifstofunni er samið um 6 þús. kr. fyrir aukavinnu. Þessi stefna er ákaflega óheilbrigð. Ég veit, að fjvn. mun, áður en gengið er frá fjárlögum, að minnsta kosti gera tilraun við ríkisstj. til að kippa þessu í lag. Ef það reynist ekki hægt, þá er sjálfsagt að breyta launalögunum á þessu þingi, svo að menn viti, hvað greiða á í laun.

Hæstv. ráðh. sagði, að byggingarsjóðurinn hefði ekki enn verið notaður í eyðslu. Ég hygg, að á árinu 1950 muni 60 krónurnar ekki nægja. (Viðskmrh.: Ég sagði það líka.) Þær nægðu ekki heldur 1949, en þá hafði útvarpið tekjur af viðtækjaverzluninni. Árið 1950 fara þær tekjur til þjóðleikhússins. Þess vegna mun nú árið 1950 verða að nota allar þessar 100 kr. til rekstrargjalds. Við höfum rætt ýtarlega við útvarpsstjóra í n., og hann hefur ekki séð sér fært að gera till. til okkar um lækun neins af þessum gjaldaliðum.

Mér kom alveg á óvart það, sem hæstv. ráðh. sagði um viðtal sitt við settan póst- og símamálastjóra, því að hann var einnig hjá mér í dag og fullyrti, sem hann oft hefur áður gert, að útilokað væri að koma þessum útgjöldum niður nema að breyta reglugerð, því að meðan núverandi reglugerð stæði, yrði að greiða eftirvinnu. Og hann sagði meira: Að á meðan þessi

reglugerð stæði, væri það svo, að mikið af fólki, sem þarna ynni, vænti þess að geta fengið eftirvinnu, og væri því eðlilegt, að þeirra afköst væru ekki eins mikil í dagvinnu, til þess að geta bætt sin kjör. Þess vegna er mikil ástæða til að taka alvarlega á þessu máli. Það er mannlegt, að maður, sem ekki þykist hafa of mikið, flýtir sér ekki í dagvinnu, til þess að geta átt von á því að bæta sér með eftirvinnu með 50% hærra kaupi, eða 100% hærra í næturvinnu. Ég tel ástæðu til að athuga þetta kerfi allt, — ekki aðeins í útvarpinu, — og ganga þá ekki fram hjá háskólanum. Ég ætla ekki að ræða þetta frekar nú, en er tilbúinn til þess hvenær sem er. Ég veit ekki betur en háskólinn sé eini skólinn í landinu, sem borgar 60 krónur fyrir stundina í aukakennslu til manna, sem eru ráðnir prófessorar. Er það 100% hærra en nokkur annar skóli greiðir.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Út af yfirvinnu og aukavinnugreiðslu til útvarpsstjóra ætla ég að taka fram, að ég gerði fyrirspurn út af skrá frá útvarpinu til ráðuneytisins í sambandi við samningu fjárl., hvers vegna þessi aukavinna væri greidd. Og það var gefin sú skýring, að útvarpsstjóra hefði verið heimilað á stríðsár-unum af þáverandi ráðh. að taka 1500 kr. fyrir sumt í starfi hans, sem þá gerðist, og að bréfið hefði verið stílað þannig, að hann skyldi halda þessari aukavinnu þangað til öðruvísi yrði ákveðið. Svo geri ég ráð fyrir, að þetta bréf hafi gleymt. Þannig hefur þetta verið látið haldast þegjandi og hljóðalaust, þangað til farið var að rekast í þessu nú. En þannig er þessi 1500 kr. aukagreiðsla til komin.

Um eftirvinnu í stofnunum, sem hv. þm. Barð. var að tala um, má segja, að einmitt það, sem hann gat um síðast, liggur til grundvallar fyrir þessu öllu, að samkv. reglugerðum eiga starfsmenn stofnana heimting á launauppbótum. En meðan slíkom reglugerðum er ekki breytt, standa stofnanir — ekki sízt stofnanir eins og landssíminn, sem þarf að láta gera við símalínur og inna þetta og hitt af hendi á nótt sem degi, — berskjaldaðar fyrir því að greiða aukavinnu. Og ég hygg, að samkv. þessum reglugerðum fái þeir, sem hv. þm. kallaði hátt setta menn í stofnunum, sama rétt til að fá greidda aukavinnu eins og aðrir starfsmenn. Ef á að koma í veg fyrir þetta, sýnist mér því leiðin vera að breyta reglugerðum. En á meðan svona stendur hefur landssíminn tekið þá stefnu að semja fast við hvern starfsmann yfir árið fyrir aukavinnu. Og settur pósti- og símamálastjóri fulltyrta við mig í morgun, að þessi stefna þeirra hefði sparað landssímanum stórfé í aukavinnu.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég leyfi mér að benda á það nú í upphafi máls míns, að í till., sem fyrir liggur, er ekki farið fram á, að afnotagjöld ríkisútvarpsins hækki. Sú stefna, sem við flm. viljum marka í þessu máli, er í því fólgin að draga úr almennum rekstrarkostnaði útvarpsins, til þess að hægt sé að auka fjárveitingu til dagskrárinnar að ó-

breyttum tekjum útvarpsins. Mér hefur skil- izt, að hæstv. menntmrh. hafi í aðalatriðum fallizt á þessa stefnu, þar sem hann hefur skýrt frá því, að hann hafi tilkynnt útvarpsstjóra, að ef hægt væri að spara á almennum rekstrarkostnaði stofnunarinnar, þá skyldi hann leggja til, að því fé yrði varið til þess að auka dagskrárefnið. Hitt sagði ég að væri algerlega augljóst, að það fé, sem er ætlað að verja til dagskrárinnar á næsta ári samkv. fjárl., ein millj. kr., er allt of lítið. Því hefur enginn treyst sér til að andmæla. Um það eru allir í útvarpsráði sammála og allir, sem þessu máli hafa kynnt. Þessa upphæð þarf einhvern veginn að auka. Og það er stefna okkar að ganga úr skugga um það, hvort ekki sé hægt að gera það með því að draga úr rekstrarkostnaðinum. En sé það ekki hægt, verður að hækka afnotagjöldin, þótt ég taki undir það, að slíkt sé neyðarúrreði, og ætti að reyna að komast hjá því, ef unnt er. Þá andmælti hæstv. menntmrh. því, sem stendur í grg. till., að hluteild dagskrárinnar í heildartekjum útvarpsins hefði farið minnkandi undanfarið. Ég átti hér við yfirstandandi ár, og sé miðað við þá lækkun, sem hæstv. ráðh. hefur gert, þá er hlutur dagskrárinnar lægri en árin 1948 og 1949, enda kom það fram í tölum hæstv. ráðh. Mig furðaði satt að segja á því, þegar hæstv. ráðh. sagði, að hin almenna gagnrýni mín á rekstrarkostnað útvarpsins ætti ekki rétt á sér. (**Viðskmrh.:** Ég sagði það ekki.) Hvað sagði þá hæstv. ráðh.? Ég held mig hafa tekið rétt eftir þessu, og þannig skrifaði ég orð hans hjá mér, og ég verð að spyrja: Hvar er nú sparnaðarviðleitni hæstv. ráðh. og hæstv. ríkisstj. yfir höfuð? Í framsöguræðu minni áðan nefndi ég nokkur dæmi um rekstrarkostnað útvarpsins og skal nú bæta þar við. Árlegur innheimtukostnaður er 470 þús. kr. Það kostar sem sagt 470 þús. kr. að innheimta 3.5 millj. króna í afnotagjöldum, eða um það bil 13% af allri upphæðinni. Þó er verulegur hluti útvarpsnotenda hér í Reykjavík. Við þessa innheimtu vinna 14 manns. Telur hæstv. ráðh., að hér sé ekki ástæða til gagnrýni? Ríkisútvarpið hefur greitt til Stefs fyrir flutningsrétt, mestmegnis af erlendum tónverkum, 360 þús. kr. frá því, er Stef var stofnað í september 1947. Er þetta ekki atriði, sem ástæða er til að gagnrýna? Skýrt hefur verið frá því, að greiðslur fyrir aukavinnu hjá útvarpinu hafi numið 265 þús. kr. árið 1949. Skyldi ekki vera hægt að spara eitthvað á þessum lið? Aðalliðir dagskrárinnar eru, eins og kunnugt er, tónlist, erindi og leikrit. Árskostnaður við tónlistarflutning er 650 þús. kr., við erindaflutning 150 þús. kr. og við leikritaflutning 130 þús. kr., og þá mætti spyrja, fyrst 150 þús. kr. eru greiddar fyrir öll erindi, sem flutt eru yfir árið: Er ekki eðlilegt að gagnrýna það, að innheimta á 3.5 millj. skuli kosta 470 þús.? Ég sagði, að árlegur kostnaður við leikritaflutning væri 130 þús. kr. Það er svipuð upphæð og fer í bifreiðakostnað, ferðakostnað og risnu útvarpsins. Mundi ekki margur fagna því, ef flutt væru tvö leikrit fyrir eitt í hverri viku, en þessi kostnaður sparaður?

Eftir sem áður væri þó hægt að ferðast eitthvað og halda uppi sæmilegri risnu, og ég verð að segja, að mig undrar það mjög, ef hæstv. menntmrh. telur, að gagnrýni á þessa hluti eigi ekki rétt á sér. Þegar 150 þús. kr. eru greiddar fyrir öll erindi, sem flutt eru yfir árið, skyldi þá ekki mega komast af með minna en 165 þús. kr. fyrir að útvega þessi erindi, en kostnaður við skrifstofu dagskrár er 165 þús. kr.? Ég verð enn að segja, að ég vona, að ég hafi tekið skakkt eftir hjá hæstv. ráðh. og að hann hafi ekki viljað gera þennan málstað að sínum. Ég vona, að hann hafi ekki sagt, að gagnrýni mín eigi ekki rétt á sér, en hafi hann sagt það, þá spyr ég, hvort hann sé með því að taka upp almenna vörn fyrir fjárstjórn útvarpsins. Undanfarið hefur útvarpsstjóri orðið fyrir harðri gagnrýni af hálfu skrifstofustjóra útvarpsráðs m. a. fyrir fjárstjórn sína. Getur það verið, að ummæli hæstv. ráðh. megi skilja svo, að hann sé hér að taka málstað annars aðilans, áður en rannsókn hefur farið fram og niðurstöður eru fengnar?

Ég þarf að svara tveim atriðum í ræðu hv. þm. Barð. Hann spurði, hver væri tilætlun okkar flm. með þessari till., hvort það væri t. d. ætlunin að borga herri laun eða að gera dagskrána fjölbreyttari. Þessu er fljótsvarað. Tilgangurinn er auðvitað sá að gera dagskrána fjölbreyttari, betri og vandaðri en verið hefur og hægt er að gera með aðeins einnar millj. króna framlagi. Þá sagði hv. þm. Barð., að ástæða væri til að athuga rekstur og fjárreiður fleiri stofnana en útvarpsins, og rétt er það. En hann nefndi háskólann sérstaklega og gat um aukagreiðslur til kennara þar. Hann vék að einu atriði, en þó ekki skýrt, svo að margir gætu fengið af þessum ummælum ámæli, ef málið væri ekki upplýst. Ég þóttist strax skilja, að hann ætti við aukagreiðslur til prófessors Nielsar Dungals, enda mun svo vera, en prófessor Dungal fær aukagreiðslu fyrir að kenna námsgrein, sem ekki heyrir undir hans embætti, sem sé réttarlæknisfræði. Ég skal geta þess, að ágreiningur hefur verið um það í háskólanum, hvort þessar aukagreiðslur ættu rétt á sér, og ég hygg, að hv. þm. Barð. sé það kunnugt, að rektor háskólans hefur talið, að þetta ætti ekki að greiða, svo að hér er ekki um að ræða neina óspilunarsemi hjá forráðamanni stofnunarinnar. Greiðslan mun hafa verið ákveðin af menntmrh. Þá gat hv. þm. Barð. þess, að 60 krónur væru greiddar á tímann í aukakennslu, og væri þetta miklum mun herra en í nokkrum öðrum skóla. Það mun vera rétt, að við verkfræðideild er þetta greitt til aukakennara, sem eru viðurkenndir sérfræðingar og þurfa að búa sig mjög rækilega undir kennsluna, þar eð þeir kenna ekki það sama ár eftir ár, eins og kennarar við flesta aðra skóla. En til fastakennara háskólans er ekkert borgað fyrir aukakennslu, og held ég, að háskólinn sé þar alger undantekning frá öllum öðrum skólum í landinu. Ég hef annazt aukakennslu í lagadeild, og hefur aldrei hvarflað að mér að fara fram á aukagreiðslu fyrir það, og sama er að segja um prófessora í lagadeild,

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

sem annast aukakennslu í viðskiptadeild, en þegar leitað er til manna, sem eru ekki fastir kennarar skólans, svo sem starfsmanna í stjórnskráðinu til að kenna þjóðarétt og löggilta endurskoðenda til að kenna sína sérgrein, þá verður auðvitað að greiða þeim þá kennslu. Sé eitthvað hægt að spara í rekstri háskólans, þá skal ekki standa á mér að styðja viðleitni í þá átt.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég skal ekki mikið lengja þessar umr., en mér virðist sem þær hafi að þessu aðeins snúist um hlut þeirrar till., sem hér er til umr. Ég ætla ekki að svara fyrir hæstv. menntmrh., til þess er hann einfær, en sem áheyrandi að umr. verð ég að segja það út af ummælum hv. 1. flm., að hæstv. menntmrh. mun hafa sagt, að gagnrýni flm. á afskipti hæstv. ráðh. af dagskrá útvarpsins ætti ekki rétt á sér, en mun þar ekki hafa átt við hina almennu gagnrýni hans á fjárstjórn útvarpsins. En till., sem hér er til umr., er um skipun rannsóknarnefndar til að athuga fjármál og rekstur útvarpsins, og það hefði átt að vera aðalumræðuefnið, hvort ástæða væri til slíkrar rannsóknar. Virtist mér hv. 1. flm. gera nokkra grein fyrir því, að ástæða kynni að vera til þess. Það er t. d. ákaflega há hundraðstala af tekjum útvarpsins, sem fer í innheimtukostnað, og eins voru það fleiri liðir, sem hv. flm. benti á, sem virðast vera óeðlilega háir. Mér dettur ekki í hug að halda því fram, að hér sé um eitthvað refsivert að ræða, en það, sem fram hefur komið í umr., bendir til þess, að ástæða sé til að samþ. till. um að skipa sérstaka nefnd til að athuga rekstur útvarpsins. En þá er spurningin, hvort ekki væri allt eins eðlilegt, að það væri eftir stjórnarskránni sett til þess sérstök þingnefnd, eða hvort menn vilja, að ríkisstj. skipi menn til þessa starfa, en ég vildi vekja athygli á þessu, sem er aðalefni till., því að sú rannsókn, sem nú hefur verið fyrirskipuð, kemur ekki til með að fjalla um þessa hlið málsins nema að litlu leyti. Að visu er eftir beiðni hæstv. menntmrh. almennt til orða tekið, og svo virðist sem rannsóknin gæti orðið allvíðtæk, en hvað sem segja má um útvarpið og fjáreyðslur hjá því, sem að visu eru allmiklar, þá er það aðeins örlítill hluti þeirra, sem getur komið til mála, að varði við refsilög. Sú rannsókn, sem sakadómara hefur nú verið fyrirskipað að gera, kemur því til með að varða aðeins örlítið brot af þessu. Þess vegna er það, að ef mönnum virðast fjáreyðslur útvarpsins óeðlilegar, þá þarf að rannsaka það mál með öðrum hætti en nú er húið að efna til, og hvað sem menn annars kunna að álíta um ásakanir skrifstofustjóra útvarpsráðs, þá þóttu till. hans um nýja skipun innheimtunnar athyglisverðar og líklegar til að geta sparað um ½ millj. króna, og það er atriði, sem ekki er hægt að horfa framhjá. En þó að menn fallist á þessa skoðun hans, segir það ekkert um það, hvort menn viðurkenni aðra gagnrýni hans, fyrir svo utan þær ásakanir hans, sem varða refsivert athæfi. Umr. hafa hér að mestu snúist um það, hvað miklu fé hafi verið varið og skuli verja í dag-

skrána, en um það er seinni hluti till., sem er nánast afleiðing eða jafnvel aukaatriði í till. Aðalatriðið er, hvort Alþingi sjái ástæðu til að skipa rannsóknarnefnd, og tel ég það að ýmsu leyti eðlilegt, og verði þá annaðhvort farin sú leið, sem bent er á í till., eða að skipuð verði þar til þingnefnd, eins og heimilt er samkv. stjórnarskránni.

Út af ummælum hv. form. fjv. um auka-borgun til útvarpsstjóra, þá er þar, eins og hann tók fram, fremur um meginstefnu að ræða en það, hve upphæðin var há. Hæstv. menntmrh. gat þess, að þær aukagreiðslur hefðu byrjað á stríðsárunum vegna aukinna starfa og síðan gleymt. Ég var nokkra mánuði í fyrra ráðh. útvarpsmála, og vissi ég þá ekkert um þessar greiðslur, enda er illmögulegt fyrir ráðh., sem situr stuttan tíma, að kynna sér allt slíkt rækilega, og eins er með núv. hæstv. menntmrh., sem aðeins hefur verið ráðh. þessara mála nokkra mánuði. En í sambandi við þetta vil ég vekja athygli á því, að í hinum almennu launalögum frá 1945, 37. gr., segir, að um leið og l. þessi öðlist gildi, skuli niður falla greiðslur fyrir öll aukastörf, svo að þessi greiðsla hefði átt að hætta þegar við gildistöku þeirra laga, og mjög er hæpið, að forstjóri geti tekið við slíkri greiðslu án þess að láta yfirboðara sinn vita. Lagaákvæðið er þýðingarlaust, ef það tekur ekki til atvika sem þessa.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það væri ekki að undra, þótt almenningi þætti það að bera í bakkafullan lækinn, ef stofnaðar væru tvær rannsóknarnefndir til að athuga hag og rekstur einnar og sömu stofnunar, en þó álit ég það rétt hjá hæstv. dómsh. að sú rannsókn, sem nú hefur verið fyrirskipuð, geti ekki náð til að rannsaka, hvort fullrar hagsýni sé gætt í rekstri ríkisútvarpsins almennt, en það yrði hlutverk þeirrar nefndar, sem lagt er til að skipa á þskj. 137. Sú nefnd ætti að rannsaka, hvort við útvarpið vinni ekki óþarflega eða of margt fólk og hvort greiðslur til þess séu hógværar og lögum samkvæmt og hvort nauðsyn sé þar á aukavinnu. Ég dáist að því, ef í svo fjölmennri stofnun er gætt því-líkrar hagsýni, að hvergi megi sparnaði við koma. Samkv. fylgiskjali við fjárlagafrv. fyrir árið 1951 skilst mér, að 80 manns séu á föstum launum hjá útvarpinu, en eftir upplýsingum hv. 1. flm. er starfsfólkið töluvert fleira, eða ekki færra en á 2. hundrad. Samkv. fylgiskjalinu eru á aðalskrifstofunni 4 menn, eftir upplýsingum hv. flm. 5. Samkv. fylgiskjalinu vinna 11 manns við innheimtu. Hv. flm. segir 14. Eftir fylgiskj. vinna 7 á fréttastofunni. Samkv. upplýsingum hv. flm. vinna þar 10. Í tónlistardeild segir fskj. 7 menn vinna, hv. flm. 8. Í magnarasal vinna eftir upplýsingum fskj. 6 menn. Hv. flm. segir, að þar vinni 8 menn. Aðrir starfsmenn eru eftir fskj. 2. Samkv. upplýsingum hv. flm. eru þeir 7, svo að þar skakkar verulega. Ef tölur hv. flm. eru réttar, þá er greinilegt, að starfsfólkið er yfir 100, en mér fannst nóg um, þegar ég taldi saman 80 eftir upplýsingunum í fskj., sem hæstv. ráðh. er heimildarmaður

að. Það má mikið vera, ef slíkrar hagsýni er þarna gætt, að ekki megi spara verulegar fjárhæðir, og þótt ekki væri annað, sem ætti að rannsaka, þá er full ástæða til þess. Og ef sú rannsókn hefði í för með sér sparnað, þá væri rétt að athuga rekstur fleiri ríkisstofnana. Þá væri og vert að athuga hjá útvarpinu, hvort greiðslur fyrir störf þessa fólks væru sam-bærilegar við aðrar launagreiðslur og lögum samkvæmt, en ég veit ekki, hvort sú rannsókn félli undir verksvið þeirrar nefndar, sem á að rannsaka, hvort eitthvað refsivert hafi farið fram í stofnuninni.

En frá almennu sjónarmiði séð virðist það vera gífurleg greiðsla að borga á 4. þús. kr. fyrir 26 mínútur, jafnvel þótt kunnáttu og sér-þekking kæmi til greina. Get ég ekki skilið annað en hér sé um óhóflega greiðslu að ræða, sem e. t. v. varði ekki við refsilög. — Ef þetta heyrir ekki undir þá nefnd, sem búið er að skipa, þá heyrir það undir þessa nefnd, sem gert er ráð fyrir í till. Enn fremur verður að athuga, hvort nauðsynlegt sé að borga 300 þús. kr. í aukavinnu, sem nemur fullum árslaunum tíu fastra starfsmanna. Þetta gæti skipt mörg-um milljónum hjá einstöku stofnun, þegar starfsmannafjöldinn er orðinn mikill, t. d. hefur landssíminn milli 260—70 fasta starfsmenn. Það er ekki aðeins rétt gagnvart ríkisvaldinu, heldur einnig gagnvart forstjórum stofnananna sjálfra, að þetta sé athugað, svo að þeir liggi ekki undir ástæðulausum grun.

Ég er sammála hæstv. dómsh., að ástæða sé til að samþ. þessa þáttill., til þess að nefndin athugi, hvort hagsýni gæti í starfsemi ríkis-útvarpsins, og yrði þá hlutverk þessarar nefndar ólíkt störfum hinnar nefndarinnar, og brýn nauðsyn er til þess, að athugað verði, hvort ekki megi draga eitthvað úr rekstrarkostnaði útvarpsins.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Út af því, sem hv. 3. landsk. þm. sagði, finnst mér vert að taka það fram, að hans ræða beindist mjög að því að gagnrýna menntmrh., og það var þessi gagnrýni, sem ég var að svara og verja, en ekki, hvernig útvarpinu væri stjórnað. En gagnrýni hans beindist að því, að hann full-yrti, að ráðuneytið tæki ekki tillit til dagskrár-innar og reyndi ekki að lækka rekstrarkostnaðinn. — Það var þetta, sem mín ræða beindist gegn.

Það er kunnugt, að ég sem menntmrh. varð að gera leiðinlega aðgerð í gær í sambandi við þessa stofnun. En hv. þm. spyr, hvort ég með ræðu minni hafi tekið málstað annars hvors aðilans. Mér finnst þetta mjög ósmekklegt hjá hv. þm., svo að ekki sé meira sagt.

Ef þessi nefndarskipun færi fram, yrði það að sjálfsögðu nefndin, sem athugaði starfshætti útvarpsins í því skyni að koma á sparnaði.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Varð-andi það, sem hv. 6. landsk. þm. sagði, að þær tölur, sem ég fór með um starfsmannafjölda útvarpsins, væru ekki í samræmi við launa-skrána, þá vil ég taka það fram, að ég hafði

mínar upplýsingar úr launaskrá ríkisútvarpsins fyrir árið 1949.

Varðandi það, sem hæstv. menntmrh. sagði um gagnrýni mína, vil ég aðeins taka það fram, að ég gagnrýndi menntmrh. fyrir að hafa ekkert annað úrræði en lækka greiðsluna til dagskrárinnar. — Útvarpsráð óskaði að fá meira fé til umráða, en útvarpsstjóri hafði sagt, að ekki væri hægt að fá meira en í fyrri, 1.2 millj. kr. Þessa kostnaðaráætlun endurskoðaði menntmrn. og lækkaði hana um 200 þús. kr. og hækkaði auglýsingarnar, til þess að vega upp á móti hallanum.

Mér þótti vænt um að heyra, að hæstv. dómsmrh. skyldi taka undir það, að rekstrarkostnaðurinn yrði að lækka, og vil ég þakka honum þau ummæli hans. — Rétt er það hjá hæstv. dómsmrh., að verkefni nefndarinnar yrði ekki það sama og verkefni það, sem sakadómara hefur verið falið að inna af hendi, og er þess vegna full ástæða til að samþ. þessa till. Hún ætti ekki að rannsaka, hvort eitthvað væri saknæmt í rekstrinum, alveg á sama hátt og sakadómari á ekki að rannsaka, hvort rekstrarkostnaðurinn er of mikill. Þetta tvennt er algerlega óskýlt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 137, n. 210 og 223).

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Nefndin hefur athugað þessa till., og 6 nm. eru sammála um, að hún verði samþ. með brtt. á þskj. 210, að aftan við till. bætist: Jafnframt athugi nefndin, hvort unnt muni að koma við heildarsparnaði í rekstri útvarpsins.

Hv. 2. landsk. þm. (Ljós) vildi láta þessa till. ná til allra ríkisfyrirtækja og birtir álit sitt á þskj. 223. Meiri hl. nefndarinnar hefur ekkert við það að athuga, að fram fari alm. athugun á sparnaði í opinberum rekstri, en leggur mjög eindregið til, að þessi stofnun sé athuguð nú og svo hver af annarri, eftir því sem ríkisstj. leggur til, en ekki sé ráðizt í það allt í einu. Að lokum vænti ég þess, að hv. Alþingi samþ. till. frá meiri hl. nefndarinnar.

Frsm. minni hl. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Eins og fram hefur komið, þá varð allshn. ekki ásátt um afgreiðslu þessa máls. Ég var í minni hl. og taldi eðlilegt að breyta till. eins og lagt er til á þskj. 223. En mín meginbreyting er, að till. verði gerð almenn og það verði ekki útvarpið eitt, sem til greina komi, heldur ef þörf þyki á því, að það verði rannsakadur rekstur ríkisstofnana almennt. Og er ekki, eftir því sem hér hefur komið fram áður,

full ástæða til að athuga rekstur annarra stofnana auk útvarpsins? — Þetta er meginatriðið, sem ég legg til að gert verði til breytingar á tillögunni.

Ég þarf svo ekki að fara fleiri orðum um þetta. Ég hygg, að það liggi ljóst fyrir og þm. geti ákveðið, hvort þeir vilja taka útvarpið eitt, en sleppa öðrum ríkisfyrirtækjum. — Vil ég svo vænta þess, að brtt. mín verði samþ.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Á nú að fara að búa til nýja nefnd? — Sbr. till. á þskj. 137.

Ég hef litla trú á því, að það leiði til mikils árangurs í því að spara. Það var hér sett á stofn sparnaðarnefnd fyrir skömmu, og var töluverðu skilað af álitargerðum, en framkvæmdin var lítil til sparnaðar í sambandi við till. nefndarinnar. — Ég tel þó ástæðu til að rannsaka rekstur ríkisstofnana, en ég hygg, að ríkisstj. eigi að vinna að því sjálf, með einhverri aðstoð þá, ef hún telur þess þörf. Ef hins vegar á að skipa þriggja manna nefnd, finnst mér skynsamlegri till. frá hv. minni hl. allshn.

Ég er á móti því að fyrirskipa ríkisstj. að skipa nýja nefnd, og í trausti þess, að ríkisstj. framkvæmi þetta sjálf, leyfi ég mér að leggja til, að till. verði vísað til ríkisstj.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er sjálfsagt þannig, að hægt væri að fara sparlegar með opinbert fé, og verður aldrei gert nógu mikið að því að koma í veg fyrir óþarflega eyðslu, einkum nú. En ég held nú samt, að varhugavert sé að taka þannig eina stofnun út úr. Ég er ekki á móti rannsókn og það sterkri sakarrannsókn í þessari stofnun, en af gefnu tilefni hefur það komið fram, var upplýst af ekki ómerkari manni en hv. form. fjvn., að hjá öðrum stofnunum, sem ríkið stendur straum af, er um að ræða aukagreiðslur og umframþóknanir, sem nema miklu stærri fjárhæðum en þeim, sem hér er um að ræða. Við skulum því gæta þess, að allt réttlæti er ekki nema vinmiðlun, ef svo á að fara að.

Ég minnst þess nú, sem einn franskur stjórnmalamaður sagði: Það er lán, að Frakkar þola skerðingu á frelsi, en misrétti þola þeir ekki. — Og það er ekki í samræmi við virðingu þessarar gömlu stofnunar, Alþingis, ef hún ætlar að ganga á undan í því að taka eina stofnun út. Það er engin smáræðis áhætta, ef einhver ein er tekin út, það er skipuð sakamálarannsókn, og ég er ekki á móti því, en ef við samþykkjum það á eina stofnun, þá álit ég, að það beri að gera það í heild. Ég mundi greiða mitt atkv. með slíkri heildarrannsókn, en ef á að taka eina stofnun út, þá álit ég, að allt öðru máli sé að gegna.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég vil taka undir orð hæstv. landbrh., að Alþingi verði að gæta að sér að taka ekki einstakar stofnanir út, það er með því verið að fella þann dóm, að það sé fyrst og fremst sú stofnun, sem þurfi að taka til rannsókna, og áður en slíkur dómur er kveðinn upp, þarf að taka til athug-

unar, hvort ekki sé víðar meiri ástæða til slíkrar rannsóknar en þar. Ég ætla ekki á þessu stigi málsins að ræða frekar um ríkisútvarpið, en mín persónulega skoðun er, að það sé alveg merkilegt, hve vel hefur tekist að láta þá stofnun skila ágóða, en hins vegar stendur þar auðvitað margt til bóta. Og vilji menn tryggja fé til dagskrár útvarpsins, þá er ekki nóg að setja nefnd og brynja hana í pólitískum klikum, þannig að hún velji menn einungis eftir pólitískum skoðunum þeirra, en ekki þá menn, sem þjóðin held vill hlusta á. Nei, það eru oftast valdir menn, sem flytja leiðinlega fyrirlestra um leiðinlegt efni, sem enginn nennir að hlusta á. En það hefur komið fram álit frá minni hl. allshn., að svo framarlega sem skipuð verði rannsókn í einstökum stofnunum, þá verði hún jafnframt látin ganga yfir allar ríkisstofnanir, og ég held, að það væri engin vanþörf á að láta slíka rannsókn fara fram á sumum ríkisstofnunum, og ég ætla að minnast á eina sérstaka stofnun, af því að það hefur verið kveðinn upp svo ákveðinn dómur um hana af þeim manni, sem bezt ætti til að þekkja, formanni fjvn. Þessi stofnun er sú dýrasta stofnun, sem ríkið hefur nokkurn tíma sett, þ. e. fjárhagsráð.

Fjárhagsráð er að því leyti ólík stofnun ríkisútvarpinu og landssímanum, að þar eru ekki sérstakir embættismenn, sem settir eru ævilangt, heldur n., sem sett er af ríkisstjórninni, og þegar l. um fjárhagsráð voru sett, voru þau ákvæði tilskilin, að ríkisstj. gæti skipt um menn eftir vild sinni. Þetta fjárhagsráð, sem kostar yfir 4 millj., á að vinna samkvæmt l. sem þýðingarmesta stofnun þjóðarinnar í viðskipta- og fjármálum. Og það eru lagðir skattar á þjóðina til að standa undir þessu bákni, sem á að halda uppi sparnaði og skynsamlegri fjármálameðferð. Þetta ráð hefur átt að gera áætlanir og útreikninga um innflutning og útflutning og er ætlað að vera leiðarljós Alþingis um afgreiðslu fjárl. Þessi áætlun og úthlutun gjaldeyrissins eftir óhlutdrægum og réttlátum reglum hefur verið það mark, sem fjárhagsráði var sett af Alþingi. Nú hefur þetta ráð setið í 3 ár, og nú hefur verið kveðinn upp yfir því sá dómur af þeim manni, sem bezt ætti til að þekkja af þeim mönnum, sem að því stóðu, og sem bezta aðstöðu ætti að hafa til að vita, um hvað hann er að tala. Hv. þm. Barð., form. fjvn., sá maður, sem af stjórnarflokkunum nýtur mests trausts í fjármálum og er valinn form. í þýðingarmestu n. þingsins, lýsti því yfir í gær, að þær áætlanir, sem fjárhagsráð sendi frá sér, séu sama sem marklaust plagg, og hann heldur áfram: „Guði sé lof, að við fáum engar áætlanir frá þessari stofnun.“ Með öðrum orðum, allt það, sem þessi stofnun sendir frá sér, er ekki annað en markleysa, sem enginn tekur mark á, ekki einu sinni þeir menn, sem mests trausts njóta hjá hæstv. ríkisstjórn. Hvað skal segja um starfsemi ríkisstofnunar sem þessarar? Er ekki þörf á að láta rannsaka starfsemi þessa ráðs, sem er svo marklaust, að forustumaður Alþingis í fjármálum segir: „Guði sé lof, að við fáum engar

áætlanir frá þessari stofnun?“ Með öðrum orðum, það lítur út fyrir, að þarna séu menn að leika sér að því að eyða 4 millj. í það að semja till., sem enga þýðingu hafa fyrir þjóðina, og sjálfur þm. Barð. sagði orðrétt, með leyfi hæstv. forseta: „Mig gat aldrei dreymt um, að það yrði svona slæmt.“ Ráð, sem kostar 4 millj., sem hefur velferð fjölda manna í höndum sér, en er þannig, að hv. þm. Barð., form. fjvn., segir: „Mig gat aldrei dreymt um, að það yrði svona slæmt.“ Það hefur margt verið sagt um ríkisútvarpið, en svona dómur hefur aldrei verið kveðinn upp um það. En það er ekki nóg með það. Form. fjvn., ein af mættarstöðum ríkisstj., maður, sem ætlar henni ekkert nema gott í starfi hennar fyrir heill almennings, sem þykist viss um góðan vilja hennar til að afstýra því versta í fari þess, hann segir: „Ríkisstjórnin hefur bókstaflega ekkert ráðið við fjárhagsráð.“ Með öðrum orðum, það er ríkisstofnun, sem er svo slæm, að hv. þm. Barð. gat ekki grunað, að hún væri svona slæm, og ríkisstj. hefur reynt að lagfæra hana, en hún hefur ekkert ráðið við hana, — ríkisstj. hefur bókstaflega gefið upp, fjárhagsráð er bara eins og ótemja, sem gengur lausbeizluð. Ég held, að ef Alþingi vill fara að láta rannsóknir fara fram á rekstri ríkisstofnana, þá væri nú aldeilis ástæða til að koma hér til hjálpar, þegar um er að ræða þá stofnun, sem ríkisstj. ræður ekkert við, en hefur þó rétt til að setja alla af, þar sem ekki er um að ræða fasta embættismenn. Ég held, að þarna væri nú ástæða til fyrir Alþingi að hlaupa undir bagga með ríkisstj., þegar þar við bætist svo, að um er að ræða stofnun, sem ríkisstj. ræður ekkert við. Ég held því, þegar þarna er um að ræða langdýrustu stofnun þjóðarinnar, sem er svo dýr, að hæstv. fjmrh. kinokar sér við að setja hana inn á fjárl., heldur ætlar að geyma það þangað til á milli 2. og 3. umr. að sleppa þessari ótemju hér inn í þingið, þá held ég, að þarna væri nú aldeilis ástæða til að koma til hjálpar. Þetta var sem sé annar höfuðþátturinn í starfi þessarar langdýrustu stofnunar þjóðarinnar, og hann var skv. ummælum hv. þm. Barð. markleysa. En hinn, hver er hann? Jú, það er úthlutun gjaldeyrissins, skipulagning þjóðartekna, að hún hafi nóg af öllum nauðsynjum. Og hvernig hefur svo þessi úthlutun gengið, sem á að fylgja réttlætinu, sem á að sjá um, að ekki sé gengið á rétt neytendanna, þar sem hagsmunir þjóðarinnar eiga að sitja í fyrirrími? Hvernig háttar til þar? Jú, hv. þm. Barð., form. fjvn., hefur upplýst það fyrir okkur, að það hafi setið og samið um það eftir pólitískum línunum, hverjir eigi að fá gjaldeyrinn. Hann þekkir, til hvers fjárhagsráð er sett, og fáir hafa lagt á sig meira starf til að fá innsýn í málefni þess, hann veit, eftir hvaða reglum úthlutun gjaldeyrissins fer fram, og hann hefur þann stóra kost að vera ekki myrkur í máli, hann hlífir ekki flokksbræðrum sínum frekar en öðrum, þegar hann veit, að hann fer með rétt mál. Því er það opinbert leyndarmál, ef leyndarmál skyldi kalla, að gjaldeyrinum er úthlutað eftir sérstökum samningi milli stjórn-

arflokkanna. Framsókn lagði sinn stóra skerf til baráttunnar fyrir rétti neytendanna, þegar svo Framsókn samdi við Sjálfstfl. um ríkisstjórn, er ekki minnst á þetta atriði. Vilhjálmur Þór sagði bara: „Við Björn skulum sjá um þetta.“ Það er því vitanlegt, að það var þegar í upphafi um það samið milli þeirra Björns Ólafssonar og Vilhjálms Þórs, eins voldugasta mannsins innan Framsfl., hvaða höfuðlínur skyldi fylgt í þessu efni; þessu var þegar í upphafi slegið föstu, og síðan hefur fjárhagsráð setið og samið um það eftir pólitískum línunum, hverjir skuli hljóta gjaldeyrinn. Með öðrum orðum, réttur neytendanna var aðeins falleg leiktjöld, en að tjaldabaki var um það samið, hverjir skyldu fá gjaldeyrinn. Og eftir hvaða reglum fara þessar veitingar svo fram? Í öllu falli ekki eftir réttlætinu, heldur eftir pólitískum línunum í þeim einstöku úthlutunarnefndum stjórnmalaflokkanna. Í stuttu máli, annar þátturinn í aðgerðum fjárhagsráðs var markleysa, en hinn var spilling. Og svo rammt kveður að þessu, að sjálfur form. fjv. upplýsir þessa hluti eins og nokkuð, sem liggir í augum uppi, og svo rammt slær samvizkan þá menn, sem að þessu standa, að fjmrh. kinokar sér við að setja þetta ráð inn á fjárl., fyrr en í síðustu lög. Og svo á að fara að taka hinar og þessar menningarstofnanir út til rannsóknar af hálfu ríkisvaldsins, en þessi dýrasta stofnun þjóðarinnar, fjárhagsráð, á að sleppa, ein dýrasta stofnun þjóðarinnar á að halda áfram að vera óbeizluð, engin rannsókn á þar að fara fram, hún á ekki að vera með. Ég held, að ef á að fara að taka einhvern eldhúsdag um starfsemi ríkisstofnana, þá sé bezt að byrja ofan frá og taka þar dýrustu fyrst. Ég er ekki með þessu að segja, að ekki séu fleiri ríkisstofnanir, sem þurfi rannsóknar við. En ef á að taka eina frá, en snerta ekki við þeirri stofnun, sem að dómi form. fjv. er svo slæm, að hann hafði aldrei dreymt um slíkt, ef á að taka eina frá, en skilja þessa stofnun eftir, þá er verið að innleiða ranglæti; ef til vill er það spröttið af einhverju pólitísku hatri eða einhverju slíku. Í öllu falli er það alveg rétt, að allir alþm. verða að gera sér það alveg ljóst, hvaða ábyrgð felst í því að taka þannig eina stofnun út úr. Ég álit þess vegna, svo framarlega sem á að skipa nokkra n. í sambandi við þetta mál, sem ég hef satt að segja hverfandi litla trú á að fenginni reynslu, að það sé tvímælalaust réttlætismál, að n. fái það verkefni að athuga fjármál og rekstur ríkisstofnana yfirleitt.

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Sú till., sem hér er á dagskrá, gefur ekkert tilefni til þeirra umr., sem hér hafa farið fram, og ég veit, að hv. þm. sjá það, ef þeir vilja láta svo lítið að lesa hana í heild.

Hv. 2. þm. Reykv. (EOI) er nú farinn að tala upp úr svefni og tekur nú þá plötu, sem hann spilaði yfir okkur hér einhvern tíma á timanum milli kl. 2—6 í nótt, og er ræða hans þessu máli algerlega óviðkomandi. Nú réðst hann mjög heiftarlega á 5 starfsmenn ríkis-

ins, sem sitja í fjárhagsráði, og er hér enginn til andsvara fyrir þá, enda er það í rauninni algerlega óviðeigandi að ráðast svo á utanþm. sem hér hefur verið gert. Nú ætla ég alls ekki að taka upp nein andsvör fyrir fjárhagsráð, enda er það hér ekki á dagskrá. Menn getur sjálfsagt greint á um störf þessarar stofnunar eins og svo margra annarra, en þar sem hæstv. forsrh. er forsvarsmaður stofnunarinnar hér á Alþ., mun ég ekki fara frekar út í þetta mál, en vil aðeins geta þess, að mér finnst ummæli hv. 2. þm. Reykv. algerlega ósæmandi hér á Alþ.

Tveir hv. þm. hafa mótmælt þeirri till., sem hér liggur fyrir. Fyrstur gerðist til þess hv. þm. V-Húnv. (SkG), sem auðsjáanlega hafði ekki lesið till., því að hann vill halda því fram, að með till. sé verið að taka málið úr höndum hæstv. ríkisstj. Till. fer hins vegar fram á, að ríkisstj. skipi 3 trúnaðarmenn. Málið væri m. ö. o. í höndum ríkisstj., og Alþ. væri ekki með samþykkt till. að taka málið í sínar hendur, — öðru nær.

Þá réðst hæstv. landbrh. (HermJ) mjög ákveðið gegn till. og varaði við að samþ. hana með nokkuð sterkum orðum. En þess ber að gæta, að till. er í tvennu lagi. Aðalefni till. er að fá athugun á fjármálum og rekstri útvarpsins með það fyrir augum að leiða í ljós, hvort ekki sé unnt að verja meira fé til útvarps-efnis af tekjum þess en nú á sér stað. — Þessi till. kom fram, áður en það leiðindaatvik kom fyrir, sem varð til þess, að hæstv. ríkisstj. sá sér þann kost vænstan að skipa rannsókn á útvarpið, og er till. því þeirri rannsókn óviðkomandi. Meiri hl. allshn. vildi fallast á, að sú athugun, sem till. ræðir um, yrði látin fara fram, en jafnframt yrði n., sem ætti að framkvæma hana, falið að athuga, hvort ekki væri hægt að koma við einhverjum sparnaði í rekstri útvarpsins. Nú var það upplýst við umr. hér um þetta mál, áður en það fór til n., að sú athugun, sem till. fjallar um, sé algerlega óviðkomandi þeirri réttarrannsókn, sem ríkisstj. hefur fyrirskipað á stjórn útvarpsins; hún hnigur eingöngu að rekstri þess og sérstaklega með tilliti til þess, hvort ekki sé hægt að verja meira fé til útvarps-efnis af tekjum þess en nú á sér stað, og þess vegna vænti ég þess, að hv. þm. sjái, að till. eins og hún liggur fyrir er ekki aðeins hættulaus og algerlega óviðkomandi þeirri réttarrannsókn, sem ég minntist á, heldur er sú athugun, sem hún fer fram á, sjálf-sögð.

Ég vil því mega vænta þess, að hv. þm. samþ. till. eins og hún var fyrst lögð fram og með þeirri breyt., sem samkomulag varð um í meiri hl. allshn., þar sem lagt er til, að n. skuli jafnframt athuga, hvort unnt muni að koma við heildarsparnaði í rekstri útvarpsins.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Eins og kom fram í framsöguræðu minni í gær í sambandi við fjárl., er ég því fylgjandi, að athugun verði látin fara fram á rekstri ýmissa ríkisstofnana með það fyrir augum, hvort ekki sé hægt að koma þar við verulegum sparnaði. Taldi ég, að

slíkt þyrfti ekki að valda neinum sársauka eða tortryggni hjá viðkomandi aðilum, og það er líka eðlilegt, að ráðh., sem hafa yfirumsjón með hinum ýmsu stofnunum, geti ekki verið þar daglega og fylgt með öllu, sem þar gerist, en eins og kunnugt er, eru þessar stofnanir reknar af forstjórum, sem hafa þar nokkurs konar alræðisvald. Ég hefði því vel getað fylgt brtt. á þskj. 223 frá hv. minni hl. allshn., þar sem lagt er til, að Alþ. feli ríkisstj. að skipa þriggja manna n. til þess að athuga fjármál og rekstur ríkisstofnana með það fyrir augum að leiða í ljós, hvort ekki megi spara í útgjöldum þeirra og gera rekstur þeirra hagkvæmari. En ég er þess fullviss, að ef farin væri sú leið á þessu stigi málsins að samþ. þá till. eins og hún liggur fyrir, mundi hún draga úr hinum fyrstu áhrifum, og álit ég því miklu heppilegra að samþ. till. á þskj. 137, sem borin var fram að gefnu tilefni, ásamt vatill. frá hv. meiri hl. á þskj. 210.

Ég set þessa athugun, sem till. fjallar um, ekkert í sambandi við þá réttarrannsókn, sem nú fer fram á útvarpið, og ég er ekki fylgjandi þessu máli af því að ég telji, að það sé frekar þörf á að rannsaka rekstur þessarar stofnunar en annarra stofnana, en ég tel, að ef þessi rekstur verði rannsakaður og það reynist að hægt sé að koma á betra rekstrarskipulagi þar, muni það frekar gefa tilefni til, að ríkisstj. láti fara fram slíka rannsókn hjá öðrum stofnunum. Ég er af þessum ástæðum, sem ég hef nú skýrt frá, á móti till. á þskj. 223, þótt ég hins vegar telji eðlilegt að láta þá rannsókn, sem hún fjallar um, fara fram síðar meir.

Þá ætla ég að svara hér með nokkrum orðum ummælum hv. 2. þm. Reykv., þótt hv. þm. Ísaf. telji þau ekki koma þessu máli við. Ég hygg, að hann hafi misskilið mín ummæli í sambandi við fjárlfrv., því að hann hafði eftir mér orð, sem ég hef aldrei sagt. Ég ætla ekki að taka neitt af því aftur, sem ég hef sagt fyrr og síðar um fjárhagsráð, en ég kæri mig ekki um, að sett séu mér í munn orð, sem ég hef aldrei talað. Hann sagði, að ég hefði sagt: Guði sé lof, að fjvn. bárust engar rekstrar-áætlanir frá fjárhagsráði. — Ég sagði hins vegar, að það hefði engu breytt í sambandi við fjárl., þótt engar áætlanir hefðu komið þaðan. Í sambandi við þetta vil ég upplýsa, að haustið 1947 varð það að samkomulagi milli ríkisstj. og fjvn., að n. hefði samráð við fjárhagsráð um afgreiðslu fjárlfrv., eins og gert er ráð fyrir í l. um fjárhagsráð, með tilliti til þess að beina fjárlögmálum ríkisins þannig, að opinberar framkvæmdir næðu eftirfarandi takmarki: að þær krefðust sem minnst innflutnings og sköpuðu sem mestan útflutning. Að gefnu þessu tilefni var haldinn sameiginlegur fundur með fjárhagsráði og fjvn., eini fundurinn, sem ég veit til að haldinn hefur verið með þessum aðilum. Þar komu fram ákveðnar kröfur frá fjárhagsráði, m. a. frá núv. hæstv. landbrh. (HermJ), sem þá átti sæti í ráðinu, um að ákveða 14 millj. kr. fjárfestingu til skóla. Það var þá álit ráðsins, að mest lægi á að verja 14 millj. króna til byggingar nýrra

skóla í landinu, og var það ekki að hugsa um það samkomulag, sem orðið hafði milli ríkisstj. og fjvn. um að styrkja útflutninginn sem mest og leggja í sem minnstan innflutning og gera allt, sem unnt væri til að styrkja atvinnuvegina. En fjárhagsráð var á annarri skoðun. — Það er síður en svo, að ég hafi álitnið störf fjárhagsráðs marklaus, en ég hef talið, að því miður hafi fjárhagsráði mistekizt svo í sínum störfum, að engin stofnun hafi torveldað eins fyrir atvinnuvegunum og fjárhagsráð. Ég hef haldið því fram á hverju ári, síðan fjárhagsráð var stofnað, og ég er ekki einn um þann dóm, þjóðin öll hefur kveðið upp þann dóm, að það eigi að leggja niður fjárhagsráð eins fljótt og unnt er, því að það hefði aldrei átt að beita áhrifum sínum á atvinnuvegina eins og það hefur gert. Ég hef bæði í fjárlagareðum og öðrum málum látið þessa skoðun í ljós, þannig að það hefði ekki átt að koma hv. 2. þm. Reykv. neitt á óvart, sem ég sagði um störf fjárhagsráðs í sambandi við fjárlfrv. Ég hef hins vegar aldrei haldið fram, að fjárhagsráð hafi ekki getað unnið ýmis merkileg vísindastörf, gert merkilegar fjárhagsskýrslur og ýmislegt fleira, og hef aldrei sagt, að störf þess væru marklaus.

Ég skal í sambandi við þetta benda á, ég hygg það hafi verið varðandi afgreiðslu fjárl. 1948, að þá færði fjvn. mjög veruleg fjárlögmál til fjárhagsráðs, sem byggt var á sömu rökum og ég minntist á áðan, og þá samþ. Alþ. till., er varð til þess, að þáv. viðskmrh. tók það mjög til athugunar, hvort hann ætti ekki að segja af sér, en það var af ást við eitthvað annað, að hann gerði það ekki.

Mér finnst það einmitt merki þess, að hæstv. ríkisstj. sé komin á þá skoðun, að það eigi að einhverju leyti að takmarka störf fjárhagsráðs og draga úr störfum þess, að það er ekki sett inn á fjárlfrv.

Mér þótti rétt að láta þessar aths. koma fram út af ræðu hv. 2. þm. Reykv., sem fór mjög rangt með ummæli mín í sambandi við fjárhagsráð á síðasta fundi.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Ég þarf ekki að endurtaka neitt af því, sem ég sagði hér áðan, enda hefur engu af því verið hnekk. Ég setti ekki sakamálarannsókn á útvarpið í samband við þá rannsókn, sem till. fjallar um. Hins vegar sýndi ég fram á það, að þótt nú hæfi að hafa tvö járn í eldinum, þá hefur það komið fram í umr., að ekki sé síður ástæða til að rannsaka rekstur annarra ríkisstofnana.

Viðkomandi því, sem hv. þm. Barð. sagði um afstöðu mína í fjárhagsráði í sambandi við skólabyggingar, sé ég ástæða til að láta þá leiðréttingu koma fram, að þegar verið var að ræða um framlög til skólabygginga, voru aðeins 3 af þeim nýjar, þannig að tiltölulega lítið af framlaginu fór til þeirra, en meginhluti þess fór til að fullgera skóla, sem byrjað hafði verið á í mesta peningaflóðinu, og var því aðeins um að ræða, hvort ætti að láta þá standa ónotaða eða fullgera þá.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Mér finnst þessar umr. hafa snúizt um annað en megin-efni þeirrar till., sem hér liggur fyrir. Till. heitir: Till. til þál. um aukningu á dagskrárfé útvarpsins. Aðalefni hennar er, að Alp. feli ríkisstj. að skipa n. til þess að athuga fjármál og rekstur ríkisútvarpsins með það fyrir augum að leiða í ljós, hvort ekki sé unnt að verja meira fé til útvarpsefnis af tekjum þess en nú sé gert. Till. var borin fram af þeirri ástæðu, að fé það, sem útvarpsráði var fengið til ráðstöfunar til að kaupa dagskrárféni fyrir, var minnkað frá því, sem áður hafði verið, þannig að útvarpsráð hefur undanfarna mánuði verið í mjög alvarlegri fjárþröng. Var meira að segja um skeið vafi á, að hægt yrði að halda uppi venjulegri dagskrá fyrir það fé. Þannig var ástandið, þegar till. var borin fram. Henni var ætlað að hjálpa við að finna leiðir til þess að auka fjárhagsgetu útvarpsráðs og benti á þá sjálfsögðu leið að reyna að draga úr öðrum rekstrarkostnaði útvarpsefninu í vil.

Það ætti ekki að þurfa að taka fram, að till. er alveg óskyld því máli, sem síðar kom upp og varð tilefni til sakamálsrannsóknar á starfsemi einstakra ráðamanna útvarpsins. Það tilefni, sem var til flutnings till., er óbreytt enn.

Í fjárlfrv. er ætluð 1 millj. kr. til kaupa á útvarpsefni. Því hefur verið lýst yfir af útvarpsráði, að sú upphæð sé of lág og að ekki muni vera kleift að halda uppi á næsta ári langri, góðri dagskrá nema það fái aukid fé til umráða. Vandamálið er því að finna leiðir til að auka fé til dagskrárinnar, og það ætti að vera hægt án þess að hækka afnotagjöldin, með því að koma á sparnaði við rekstur stofnunarinnar. Að því höfum við flm. till. leitt mjög skýr rök, sem ekki hefur verið gerð tilraun til að hnekkja af þeim, sem tekið hafa þátt í þessum umr.

Ég gaf ýmsar upplýsingar við fyrri umr. málsins — og nokkrir aðrir ræðumenn — um óeðlilega fjárstjórn í útvarpinu, sumpart beinlínis um fjárbrúð, og þess vegna kom það mér nokkuð á óvart, þegar hv. frsm. minni hl. allshn. sagði, að ekkert hefði komið fram, sem benti til, að ástæða væri til að efna til þeirrar athugunar, sem till. fer fram á. Mér er því nær að halda, að hann hafi ekki verið viðstaddur, þegar fyrri umr. fór fram. Eða er það skoðun hans, að það gefi ekki tilefni til athugunar, að útvarpsráð skuli vera í fjárþröng og eiga fullt í fangi með að greiða fyrir útvarpsefni, en dagskrárféð skuli aðeins vera fimmtungur af heildarkostnaði stofnunarinnar? Finnst hv. þm. það ekki ástæða til athugunar, að aukavinna starfsfólks stofnunarinnar skuli vera fjórðungur þess fjár, sem varið er til kaupa á dagskrárféni, — að innheimtukostnaður nemur 470 þús. kr. eða 13% af afnotagjöldum hlustenda, að það skuli kosta þrisvar sinnum meira að innheimta afnotagjöldin en að flytja alla fyrirlestra, að bifreiða- og ferðakostnaður og risna kostar árlega meira en flutningur leikrita allt árið, — að skrifstofa dagskrár kostar 170 þús. kr. eða næstum 2—3 sinnum meira en allur söngur, sem fluttur er í útvarpið allt árið?

Ég á bágð með að trúa því, að hv. þm. sjái ekki, að fyllsta ástæða sé til að rannsaka slíkan rekstur og leitast við að koma á einhverjum sparnaði. Ef í ljós kemur, að það væri kleift, þá á auðvitað að nota það fé til að bæta dagskrána. — Annars grunar mig, að eitthvað annað kunni að liggja á bak við till. hv. minni hl. um að láta þá athugun ná til ríkisstofnana yfirleitt en áhugi á lækkun rekstrarkostnaðarins, og fannst mér ræða hv. 2. þm. Reykv. benda nokkuð í þá átt. Mér finnst það nokkuð andkannalegt, þegar bornar eru fram upplýsingar, sem tvímælalaust benda til, að ástæða sé til athugunar í þessum efnum hjá tilteknum stofnunum, að því sé svarað með skömnum um aðrar ríkisstofnanir og þeim briggjað um eyðslu og sukk. Ég mæli því ekki bót, ef slíkt á sér stað, sem hv. 2. þm. Reykv. gerði að umtalsefni, en mér er ekki kunnugt um að ummæli hans hafi við rök að styðjast. Ef slíkt lægi opinberlega fyrir, mundi ekki standa á mér að vera fylgjandi ráðstöfunum, sem mættu vera til sparnaðar.

Auk tveggja þm. Sósfl. hafa 2 þm. Framsfl. andmælt till. Hæstv. landbrh. talaði um það, að hv. Alp. yrði að gæta þess að misbeita ekki valdi sínu. Auðvitað er þetta hárrétt hjá hæstv. ráðh. Það verður hins vegar ekki sagt með réttu, að forráðamönnum útvarpsins sé gerður neinn óréttur með samþykkt þessarar till. — Það, sem hér er um að ræða, er þetta: Það skortir fé til dagskrárfenis, en hins vegar liggja fyrir upplýsingar um, að fé stofnunarinnar er að sumu leyti illa varið. Það er óþarfi að vera að ræða um tortryggni í garð viðkomandi embættismanna í sambandi við málið. Mér kom mjög á óvart, að hæstv. landbrh. skyldi bregðast við þessari till. eins og hann gerði. Hann hefur oft talað og skrifað svo sem hann hafi mjög opin augu fyrir öllu því, sem aflaga fer í þjóðfélaginu, bæði í opinberum rekstri og í einkarekstri. En hvernig snýst hann við þessari höflegu till.? Hann sér engar misfellar í meðferð fjármuna, en talar um skort á jafnrétti. Sú grunsemd hlýtur að vakna, að annað liggi til grundvallar en næm tilfinning fyrir jafnrétti. Það skyldi ekki vera, að við sjáum spegilmynd hins pólitíska siðferðis hér á landi í afstöðu ráðherrans? — Það er kunnara en frá þurfi að segja, að pólitískir valdamenn eru furðu glámskyggir á það, sem aflaga fer hjá samherjum sínum, en jafnskarpskyggir á það, sem aflaga fer hjá andstæðingum sínum. Það skyldi þó aldrei vera eitthvað slíkt, sem skap- að hefur skoðun hæstv. landbrh. á máli þessu? — Það hendir ýmsa að loka augunum, þegar vinir eiga í hlut, en glenna þau því betur upp á gátt, þegar um andstæðing er að ræða. Það skyldi þó aldrei vera, að þessir þrír hv. þm., sem hér hafa talað fyrir minni hl., óttist, að nú yrði of nærri höggvið einhverjum vinum.

Ég get fullvissað hv. þm. um það, að það er engan veginn tilgangur þessarar till. að koma höggi á nokkurn mann. Hér er aðeins verið að stuðla að því, að dagskrá útvarpsins fái meira fé til umráða, og það er bent á ákveðna leið til að afla þessa fjár, — að draga úr hinum

almenna rekstrarkostnaði útvarpsins. Þetta virðist mjög auðskilið mál og ætti ekki að þurfa að hrella neinn.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil leiðrétta ummæli hv. 3. landsk. um fjárráð dagskrárinnar, að þau hafi verið minnkuð og vandkvæði sé á af þeim sökum að halda uppi dagskrárefni. Þessi vandkvæði stafa ekki af því, að varið hafi verið minna fé til dagskrár en áður. Til dagskrár mun hafa verið varið mjög svipuðu fé og áður. Því er þetta ekki rétt hjá hv. 3. landsk. — Hitt er sanni nær, að útvarpið gerði ráð fyrir hærri tekjum á árinu en urðu, þar sem skorið var af tekjustofni við samþykkt fjárl. á s. l. vori, en útvarpið hafði ekki gert ráð fyrir því í sinni fjárhagsáætlun. Frá þessu skýrði ég við 1. umr. þessa máls og kom með till. um að hækka dagskrárliðinn. Ég gerði ráð fyrir, að hv. fjvn. mundi bera fram þessa till., en ég sé nú, að nefndin hefur ekki tekið hana með, og mun ég bera hana fram við 3. umr. fjárl.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Hv. þm. Ísaf. talaði um það, að ræða mín hefði ekki fjallað um það mál, sem hér væri til umræðu. Ég verð nú að álita það, að eitthvað hafi hann dreymt í nótt, þegar við ræddum fjárlfrv., og sé ekki vaknaður enn. — Það er alger misskilningur hjá hv. þm., að ég hafi farið út fyrir það efni, sem hér er til umræðu. Brtt., sem hér er til umræðu við þáttill. á þskj. 137, fjallar um það, að Alþingi skipi þriggja manna nefnd til þess að athuga fjármál og rekstur ríkisstofnana. Það er alger misskilningur hjá hv. þm. Ísaf., ef hann heldur, að þáttill. á þskj. 137 sé hér einungis til umræðu. Brtt. á þskj. 223 er einnig til umræðu. Svo segir þessi hv. þm., að við megum ekki ræða nema um eina ríkisstofnun. Ég mótmæli því og segi, að skv. eðli tillagnanna megum við ræða um hvaða ríkisstofnun sem er. — Enn fremur var þessi hv. þm. að átela það, að ég hefði tekið upp ummæli eftir hv. form. fjvn. Ég gerði það af ásettu ráði, því að ég þóttist vita, að hv. þm. stjórnarflokkanna mundu meta meira orð hv. þm. Barð. en orð mín.

Og þá sagði hv. þm. Ísaf. í þriðja lagi, að ég hefði ráðizt á 5 mæta embættismenn ríkisins. Þetta er alls ekki rétt. Ég var aðeins að segja frá dómi, sem hv. þm. Barð. kvað upp yfir ákveðinni ríkisstofnun. Það er vafalaust, að viðkomandi embættismenn eru mjög duglegir og líka mjög mætir menn, sem aldrei mega um frjálst höfuð strjúka. Þess vegna er það algerlega rangt hjá hv. þm. að taka þetta sem persónulega árás á þessa menn, þótt ríkisstofnunin sjálf sé gagnrýnd. — Hv. þm. Barð. minntist á það, að ég hefði ekki haft alveg rétt eftir sér og sagt, að störf fjárhagsráðs væru markleysa. Þetta er ekki rétt. Ég sagði aðeins, að hv. þm. hafi sagt, að áætlanir þess hefðu verið marklaus plögg. Ég viðurkenni fúslega, að mjög mikið af starfi fjárhagsráðs er merkilegt starf. Þar fáum við t. d. aðgang að ýmsum hagskýrslum. En hins vegar er til önnur stofnun

á Íslandi, sem er ætlað að vinna þetta verk, og það er hagstofan. Þangað getum við einnig leitað. Í þessari ræðu, er hv. þm. Barð. vildi leiðrétta ummæli mín, afturkallaði hann ekki neitt af því, sem hann hafði áður sagt varðandi fjárhagsráð, heldur bætti þar við og sagði, að engin stofnun hefði torvelað eins afkomu Íslendinga og fjárhagsráð. Skv. lögum var það sett til þess að tryggja öllum atvinnu o. s. frv. Hvernig hefur því tekizt þetta að dómi formanns fjvn.? Hann segir í dag, og það í ummælum til þess að draga heldur úr þeim höggum, sem hann veitti því í gær, að engin stofnun hafi torvelað eins afkomu Íslendinga. Ég veit, að fáir menn eru kunnugri fjármálum landsins en einmitt form. fjvn. og því færari að dæma um þetta. Af þessu er ekki hægt að draga nema eina ályktun, að þetta er dýrasta ríkisstofnunin í þjóðfélaginu, enda vildi hv. þm., að við losnuðum eins fljótt við þessa stofnun og mögulegt væri. — Og við erum hér að ræða þáttill. um sparnað og brtt. við hana um að athuga rekstur ríkisstofnana. Og þá upplýsir hv. form. fjvn. okkur um það, að það sé ein stofnun í þjóðfélaginu, sem beinlínis torveldi afkomu landsmanna. Af þessu er ólilegt að draga þá ályktun, að við losum okkur við þessa stofnun — af þessum sökum:

1) Hún er óþörf og skaðleg.

2) Hún kostar 4 millj. kr.

Hér er verið að benda á sparnað. Hæstv. fjmrh. bjóst við að geta sparað, skv. ræðu hans í gærkvöld, þegar hann væri búinn að framkvæma sínar sparnaðaráætlanir um 100%, — að þá gæti hann sparað ríkisútgjöldin um 4 millj. kr. En hér bendir hv. form. fjvn. á það, að við þurfum ekki að gera annað en leggja niður eina nefnd, og þá getum við sparað ríkinu um 4 millj. kr., — og við gerum meira: við græðum á þessu, því að þessi nefnd hættir að torvelda afkomu Íslendinga.

Hv. þingmenn eru nú í vandræðum með að finna leiðir til að spara — og vilja setja dýra menn í nefnd til að rannsaka, hvað sé hægt að spara, en hér bendir form. fjvn. á, að hægt sé að spara í beinum peningum 4 millj. kr. með því að leggja niður fjárhagsráð. Gerið þið það, og leggið síðan eitthvað af þessu fé til útvarpsins og gerið það að bezta útvarpi í heimi.

Hér má minna á það, að hv. þm. Barð. sagði, að ríkisstj. hefði átt fullt í fangi með að ráða við fjárhagsráð, og það hefði jafnvel gengið svo langt fyrir 2 árum, að þá var einn ráðh. að hugsa um að segja af sér vegna andstöðu við fjárhagsráð. Þegar þetta ráð var sett á laggirnar, þá var það hugsað þannig, að ríkisstj. gæti breytt um menn í því, en það hefur þá snúizt þannig, að skipta þyrfti um ráðherra. (GJ: Þetta er nú misskilningur.)

Nú er sem sé upplýst, að a. m. k. 4 millj. sparast og raunverulega miklu meira, bara ef við viljum. Og nú vil ég spyrra hv. 3. landsk., hvort honum finnst ekki tilefni að ræða um aðrar ríkisstofnanir en útvarpið. Hjá þessu er hitt ákaflega lítið atriði, hvort hafa megi einhver önnur hlutföll, t. d. á milli söngs eða hins talaða orðs í útvarpinu. Ef það er ekki tilefni,

sem snertir Alþingi, að ræða um fjárhagsráð, sem torveldar afkomu alþjóðar, þá skil ég ekki hlutverk þess. Ég held það tal flm. falli nú um sjálft sig, að hér væri ekki tilefni að ræða um aðrar ríkisstofnanir en ríkisútvarpið.

Hv. 3. landsk. taldi, að hér væri ekki stefnt að því að koma höggi á neina menn. Það er nú alltaf erfitt að segja um tilganginn, hver sé nú tilgangurinn með þessu og þessu. Hitt má hv. 3. landsk. gjarnan athuga, hvers vegna hans samflokksmenn hafa einmitt valið þessa einu stofnun út úr og hvort það sé ekki tilefni til þess að halda, að nú eigi að koma höggi á einhvern mann. Ekki er hægt að fullyrða, hvað það er, sem vakir fyrir flm. með þessari till. — og oft geta svona till. snúist upp í hreina og beina ofsókn. Nú má vel vera, að ekkert slíkt vaki fyrir flutningsmönnum, en till. getur þó orðið sem tæki til ofsóknar — og einhverju eru sjálfir flm. að hlífa, ef þeir standa á móti því, að svipuð athugun fari fram hjá fleiri ríkisstofnunum. Þess vegna bendir allt í þá átt, að réttlátara sé að samþ. brtt. hv. minni hl. allshn. Með henni er fullnægt öllu réttlæti, og enginn gerir sig sekan um hlutdrægni gagnvart öðrum ríkisstofnunum.

Umr. frestað.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var fram haldið síðari umr. um till.

Frsm. minni hl. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Ég ætla aðeins að segja nokkur orð í sambandi við ummæli hv. 3. landsk. þm. Hv. þm. viðhafði þau orð, að hann væri hissa á þeirri afstöðu, sem fram kæmi hjá mér í þessu máli. Hann sagði, að ég hefði sagt, að ekkert það hefði fram komið í rekstri útvarpsins eða dagskrá, sem gæfi sérstakt tilefni til að skipa rannsóknarn. á þessa stofnun. Í framhaldi af þessum ummælum lagði hann fyrir mig nokkrar spurningar. Þessi orð hv. þm., sem ég hafði eftir, hafa ekki við rök að styðjast. Þetta hefði hann getað sannfært sig um, ef hann hefði lesið nál., sem ég hef gefið út. Ummæli mín voru á þá lund, — ég tók það oftast en einu sinni fram, — að ég teldi ekkert hafa komið fram, sem fremur hefur gefið tilefni til að skipa rannsóknarn. á ríkisútvarpið en aðrar stofnanir ríkisins, og kom með ýmislegt í sambandi við það, sem fyrir mun liggja um fjárreiður útvarpsins. Í samræmi við það var sú till. borin fram, að þar sem ekkert hefði komið fram í sambandi við rekstur útvarpsins, sem fremur gæfi tilefni til að skipa rannsóknarn. á það en aðrar stofnanir, yrði skipuð rannsóknarnefnd til þess að gera ýtarlega athugun á rekstri ríkisútvarpsins, en teldi sjálfsgagt, að jafnframt yrði gerð hliðstæð rannsókn á fleiri ríkisstofnunum, ef koma mætti fram sparnaði hjá þeim.

Á þessu er vitanlega grundvallarmunur, og með því að mælt er svona fyrir, falla allar fyrirspurnir hv. þm. gersamlega um sjálfar sig. — Ég vil vísa á bug því, sem fram kom í ræðu hv. 3. landsk. þm., að afstaða mín í þessu máli væri bundin við það, að ég vildi gera tilraun til að hlíma yfir eða draga úr rannsókn í fyrirtæki, þar sem í hlut eigi vildarvinir mínir og

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

pólitískir samherjar, og hér sé um að ræða, sem svo algengt er orðið í okkar þjóðfélagi, þá pólitísku spillingu, sem vill í hvívetna breiða yfir með sínum samherjum og skjólstæðingum. Þessu vísa ég algerlega á bug og vil taka fram, að þeir, sem við þessa stofnun vinna, eru mér sérstaklega lítt kunnir á allan hátt. Mér er ekki heldur kunnugt um, að forráðamenn þessarar stofnunar séu á nokkurn hátt tengdir þeim flokki, sem ég er í, þannig að hv. þm. hafi ástæðu til að segja þetta. Það væri meiri ástæða til, að ég spyrdi, hvers vegna það er, að hv. 3. landsk. þm. berst gegn því, að hliðstæð rannsókn verði gerð á öðrum ríkisstofnunum, þar sem hans flokksmenn eru í ábyrgð fyrir rekstrinum og ráða stjórn fyrirtækisins. En því er ekki til að dreifa, að flokksmenn mínir séu í stjórn þessara ríkisstofnana, sem ég hef fallið á að rannsakaður væri reksturinn hjá, til að vita, hvort ekki er þar hægt að spara. En hv. 3. landsk. berst gegn sams konar rannsókn á fyrirtækjum, þar sem hans flokksmenn hafa með fjárreiður að gera. Öllum þm. er kunnugt, að komið hafa fram á Alþingi aths. varðandi rekstur ýmissa ríkisfyrirtækja og ríkisstofnana, sem gefur tilefni til að athuga, hvort ekki væri hægt þar úr að bæta í sambandi við rekstrarútgjöld og gera ráðstafanir til sparnaðar. Mig furðar á því, að það skuli vera menn hér á Alþingi, sem risa upp og mæla gegn — að fengnum upplýsingum — slíkri rannsókn.

Ég vil, vegna þeirra orða, sem áður hafa hér fallið, undirstrika, að ég er hlynntur því, að slík rannsókn sé látin fara fram, eins og nál. mitt tekur fram. Í nál. segir: „Ég er samþykkur því, að skipuð verði rannsóknarnefnd til þess að gera ýtarlega athugun á rekstri ríkisútvarpsins, en ég tel sjálfsgagt, að ríkisútvarpið sé ekki eitt tekið út úr af ríkisstofnunum til slíkrar rannsóknar, heldur verði jafnframt gerð hliðstæð rannsókn á fleiri ríkisstofnunum.“ — En þetta virðist koma illa við einstaka þingmenn. Viðvíkjandi þessu hefur komið fram, ég hygg frá hv. þm. V-Húnv., till. þess efnis að vísa málinu til ríkisstjórnar. Út af fyrir sig hef ég ekkert við þetta að athuga. Ég geri engan grundvallarmun á, hvort skorað sé á ríkisstjórn, að hún skipi rannsóknarnefnd eða hvort málinu er vísað til hennar. En ég vil, að ríkisstj. láti fara fram almenna rannsókn á ríkisstofnunum yfirleitt með tilliti til, hvort ekki væri hægt að koma á sparnaði og bæta reksturinn. Ég hygg, að það liggi ljóst fyrir, hvar leiðir skilur og hvar ágreiningur er um þetta mál. Það er freistandi að fara út í umr. um þetta mál, en ég ætla ekki að ræða þá pólitísku síðfræði, sem hv. 3. landsk. gerði að umræðuefni og taldi sig hafa efni á að læða inn í þetta mál. Vænti ég þess, að hæstv. Alþingi sjái sér fært að verða við þeirri till., sem ég ber fram á þskj. 223. Ég gæti fallið á að vísa málinu til hæstv. ríkisstj. í trausti þess, að hún láti fara fram alhliða athugun á þessu máli.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Ég átti ekki kost á að vera viðstaddur fyrri umr. þessa

máls. En af því ég á sæti í útvarpsráði, leyfi ég mér að gera hér nokkrar aths.

Vil ég þá fyrst segja það, að ég er samþykkur því atriði till. að athuga, hvort ekki væri hægt að verja meiru af fé útvarpsins í útvarps-efni en nú er gert. Það er og hefur lengi verið mín skoðun, að til útvarpssefnis sé varið allt of litlu af heildartekjunum. Er það meginorsök þess, að almenningi finnst mörgu vera ábótavant um dagskrárefni. Ég vildi skýra frá því, hver hefur verið heildardagskráarkostnaður s. l. 4 ár:

1947 687559 kr.

1948 947838 —

1949 1370963 —

og mun verða fyrir árið 1950 1.1 millj. Í fjárlagafrv. er gert ráð fyrir 1 millj. kr. til dagskrárfjárins. Menntmrh. hefur flutt brtt. um, að dagskrárféð hækki um 200 þús. kr., og er ástæða fyrir útvarpið að fagna þeirri till. Ég hef oft rætt um, að útvarpið hefði of lítið fé til umráða til dagskrárefnis, og oft er leitað til fyrirlesara og listamanna að gera eitthvað, en ekki eru tök á að borga þeim nógu vel. Útvarpsráð verður að halda að sér höndum með að taka upp þætti, sem það hefur áhuga á.

Það er athugavert, að brtt. menntmrh. byggist á því, að einn tekjuliður útvarpsins verði hækkaður, en ekki komið til ríkisins og beðið um það. Ég ált, að bezt sé að hækka dagskrárféð frá því, sem nú er. Ég hygg, að til þess að gera dagskrána vel úr garði og veita hlustendum samilega dagskrá, þyrfti útvarpið um 1800 þús. kr. á ári.

Það hlýtur að vera ljóst, að útvarpið á að leggja kapp á, að sem stærstur hluti tekna þess gangi til dagskrárinnar. Útvarpið er eitt áhrifamesta menningartæki þjóðarinnar, sem veitir fjölbreytta skemmtun og fræðslu. Ef sparað er til dagskrárinnar, bitnar það ekki aðeins á þeim, sem eyða mestu fé í skemmtanir, heldur þeim, sem heima sitja og hlusta á útvarpið. Það er aldrei meiri þörf en á erfiðum tímum, að vandað sé til dagskrár útvarpsins. Ég vænti, að hv. þm. séu sammála því.

Um till. að öðru leyti vil ég segja það, að ég er ekki hrifinn af skipun nýrra nefnda; við göngum of langt í því að trúa á nefndir. Ég tel óþarft að setja sérstaka nefnd til þess að athuga fjárreiður útvarpsins, en er fylgjandi ýtarlegri athugun á fjárreiðunum og jafnframt að athuga að sé, hvort ekki sé unnt að verja meira fé til dagskrár og þjónustu við hlustendur. Ég vakti athygli á þessu fyrir 3 árum, og æðsti ráðamaður stofnunarinnar rökstuddi réttmæti þeirrar röksemdafærslu. Mig stingur í augu sá mikli munur, sem er á framlagi til útvarps-efnis og framkvæmdastjórnar útvarpsins. Ríkisstj. ætti að eiga þess kost að ræða þetta, án þess að ný nefnd sé skipuð í málinu. Ég er fylgjandi því, að athugun fari fram, en læt afskiptalaust, á hvern hátt hún fer fram. Kjarni málsins er, að útvarpið þarf að fá meira fé til þessara hluta.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Þm. Ísaf. lét orð falla út af till. minni og hélt því fram,

að ég hefði ekki lesið framkomna till. Víst hef ég lesið hana. Tillagan er um að fela ríkisstj. að skipa þriggja manna nefnd til að athuga fjárreiður útvarpsins. Báðir nefndarhlutar eru sammála um, að ríkisstj. skipi þessa nefnd, en ég tel ástæðulaust að gefa ríkisstj. fyrirskipun um að skipa þessa nefnd. Hv. 2. landsk. telur, að litill munur sé á, hvort ríkisstj. skipi nefndina eða sjái um málið á annan hátt. Ég hef áður gert grein fyrir því, að ég hef litla trú á nefndarskipunum. Þó ástæða sé til að rannsaka rekstur útvarpsins, þá er einnig ástæða til að athuga rekstur annarra ríkisfyrirtækja, ef á að koma á sparnaði í rekstri ríkisstofnana yfirleitt. Ef málinu er vísað til ríkisstj., hefur hún á valdi sínu að fela sínum starfsmönnum þessa athugun. Ég hefði betur getað skilið afstöðu nefndarinnar, ef hún hefði lagt til, að Alþingi kysi þriggja manna nefnd til að athuga málið.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Oft veltir litil þúfa þungu hlassi. Ekki datt mér í hug, að út af þessari litlu tillögu spynnust svo miklar umræður. Eins og fram hefur komið í umr., var þessi till. komin fram áður en deilan um útvarpið spratt upp. Till. ber með sér, hver sé meining flm., eins og allir geta séð. Aðeins athugun á gjöldum útvarpsins og hvort ekki sé hægt að verja meira fé til dagskrár. Nokkur viðbætur var gerður við till. af hálfu nefndarinnar, um að um leið og athugunin fer fram verði athugað, hvort ekki sé hægt að koma á heildarsparnaði við þessa stofnun. Ef mönnum er þetta þyrnir í augum og ef um einhverja sök er að ræða, þá er hún hjá mér. Ég fyrir mitt leyti hefði ekki talið óeðlilegt að vísa málinu til ríkisstj. Till. þessi gerir ráð fyrir, að allt þetta verði í höndum ríkisstj. Mér þótti þetta liggja beinast við. Hún hefur málið í sinni hendi til framkvæmda, hvernig svo sem það verður leyst. Ég gat ekki gert svo mikið úr þessu atriði, að ég gerði það að ágreiningsefni. Nefndin varð ósammála um till. Einn þm., hv. 2. landsk., kom með sérstaka till. Það, sem hann kemur með, er annað mál. Það er allsherjar athugun á ríkisstofnunum, hvort ekki sé hægt að reka þær með meiri sparnaði. Ég ætla síður en svo að mæla á móti henni, en að setja hana í samband við þetta mál er ekki rétt. Höfuðtilgangurinn er aðeins, að þetta verði flutningur milli gjaldaliða. Svo kemur viðbótin, ef hægt er að koma við sparnaði. Ég held þess vegna, að ræða hv. þm. hafi verið á mis- skilningi byggð og rangt að setja hana í samband við það, sem síðar gerðist og snertir þessa stofnun. Hv. þm. N-Ísf. vildi verja meiru fé til dagskrár. Ég tek undir það að nokkru leyti, að þýðing þessarar stofnunar sé mikil fyrir þjóðina, en því aðeins, að þetta starf sé leyst vel af hendi. Aukið fé til dagskrár er ekki nóg. Þar ráða þeir kraftar, sem hægt er að fá til þess að sinna slíkum störfum. Það er enginn efi, að þetta sé þjóðinni svo gagnlegt, að það saki nokkuð, þótt nokkuð sé dregið úr kostnaðinum. Í því efni sem öðru verða þeir að vinsa úr, sem völdin hafa, og vonandi er, að

þeir verði heppnir í sinu vali. Ég hef gert tilraun til að leiðrétta þann misskilning, sem komið hefur fram í umr. um þetta mál, og skal ekki fjölyrða frekar um það.

ATKVGR.

Till. frá þm. V-Húnv. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 26:16 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÁ, JR, KK, LJóh, LJós, PZ, PP, RP, SB, SG, SkG, StgrSt, VH, ÁkJ, ÁB, ÁS, BSt, BÁ, BrB, EOl, EystJ, FRV, GG, HÁ, HelJ, JóhH.

nei: JJós, JS, JörB, SÁ, StJSt, StSt, PP, ÁÁ, EmJ, FJ, GJ, GPg, HV, HG, IngJ, JPálm.

JG, KS, BÓ greiddu ekki atkv.

7 þm. (ÓTh, PO, StgrA, BBen, EE, GTh, HermJ) fjarstaddir.

3 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Jóhann Jósefsson: Ég geri grein fyrir atkv. mínu vegna þess, að hæstv. forseti sleit svo skyndilega umr., að ég komst ekki að með fyrirspurn. Ég greiði atkv. á móti vegna þess, að mér hefur engin vitneskja borizt, hvernig ríkisstj. muni taka á málinu.

Sigurður Bjarnason: Í trausti þess, að ríkisstj. láti þessa athugun fara fram, segi ég já.

Þorsteinn Þorsteinsson: Þótt ég beri fyllsta traust til hæstv. ríkisstj. og ekki beri að skoða þessa afstöðu mína sem vantraust á hana, segi ég nei.

Þingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Atvinnuaukning í kaupstöðum og kauptúnum.

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um skipun nefndar til að gera tillögur um aukna atvinnu í kaupstöðum og kauptúnum [15. mál] (A. 15).

Á 6. fundi í Sp., 18. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Með till. þessari er gert ráð fyrir, að ríkisstj. skipi 5 manna n. til þess að kynna sér atvinnuástandið og atvinnuhorfur á ýmsum stöðum á landinu, fyrst og fremst kaupstöðum og kauptúnum, og jafnframt til þess að gera till. um, hverjar ráðstafanir sé unnt að gera til þess að afstýra atvinnuleysi á þeim stöðum, þar sem það birtist eða er yfirvofandi. Það er lagt til, að n. verði skipuð með þeim hætti, að tveir menn séu skipaðir eftir tilnefningu verkalyðsamtaka landsins, tveir eftir tilnefningu samtaka vinnuveitenda og einn af ríkisstj. án tilnefningar. Jafnframt er svo til ætlazt, að n. hafi samráð við sveitarstjórnir og samtök verkamanna og atvinnurekenda á þeim stöðum á landinu, þar sem þörf þykir ráðstafana í þessu skyni. Ber henni að leita til þeirra aðila, sem ástandinu eru kunnugastir og bezt mega vita, hvar skórin kreppir, og jafnframt er kunnugt um, hverjar nauðsynlegar framkvæmdir biða aðgerða og hversu þeim er háttað. Þarf að sjálfsögðu að taka tillit til þess, hvort mikið þarf af erlendum gjaldeyri til þeirra verkfna, sem biða.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að atvinnuástandið og horfur á ýmsum stöðum á landinu, sérstaklega fyrir norðan, austan og vestan, eru þannig, að það er þörf á skjótum aðgerðum, ef ekki á að skapast á sumum þessum stöðum neyðarástand. Það geta allir gert sér í hugarlund, hvernig ástandið muni vera í þessum efnum á stað eins og Siglufirði, sem byggir tilveru sína á sildveiðum og sildarverkun. Sumarið í sumar hefur verið svo ægilegt áfall fyrir þennan stað, að það eitt út af fyrir sig er ærið verkefni til ráðstafana, en þar við má bæta því, að þetta sumar er hið 6. í röðinni, sem þessi höfuðatvinnuvegur á þessum stað bregzt. Hið sama eða svipað er að segja

um ýmsa aðra staði, sem eiga afkomu sína og sumaratvinnu undir sild og sildveiðum, eins og t. d. Ísafjörður og margir smærri staðir á norðanverðu landinu. Ég hygg því, að um það þurfi ekki að deila, að ástandið er nú þegar á ýmsum stöðum svo, að fjárhagur þeirra bæjar- og sveitarfélaga, sem örðugast eiga um vik, megnar ekki að reisa rönd við þessum ófögnuði; það er ekki unnt á annan veg en þann, að þjóðarheildin og ríkisstj. ljái þar lið fjárhagslega og á annan hátt. Ég skal aðeins til viðbótar minna á það, að eftir því sem ég bezt veit, þá er það svo á Vestfjarðakjálkanum öllum, að þar stunda fáir bátar róðra og alls ekki sums staðar. Ég held, að það sé rétt, að hraðfrystihúsin á öllum Vestfjarðakjálkanum séu nú athafnalaus og ekkert þeirra taki fisk eða starfi eins og stendur. Þetta er meginatvinnuvegurinn á þessum stöðum, hann er stöðvaður, og geta menn gert sér í hugarlund, hvernig ástandið er. Ég skal játa það, að í rauninni ætti að vera óþarft að minna ríkisstj. á þennan hátt á nauðsyn aðgerða í þessum efnunum og hennar ríku skyldu í því sambandi, vegna þess að ég minnst þess, að þegar ríkisstj. og flokkar hennar knúðu gengisbreyt. í gegn á síðasta vetri, þá var talið, að einn megin-tilgangur þessara aðgerða væri sá að tryggja næga atvinnu í landinu og afstýra atvinnuleysi. Sú ráðstöfun, sem þá var gerð, var að því er sagt var beinlínis í þeim tilgangi gerð að afstýra atvinnuleysi, sem þá var talað um, að vofði yfir, og tryggja næga atvinnu og framleiðslu í landinu. Því segi ég, að það ætti að vera óþarfi að ýta við ríkisstj. í þessum efnunum, og það er ekki heldur gert fyrir en nauðsyn knýr til og ekki fyrr en ríkisstj. hefur látið í ljós á ótvíræðan hátt, hversu hún hyggst fyrir sitt leyti að mæta þessu. Um leið og fjmrh. fylgdi fjárlfrv. úr hlaði hér á Alþingi, lét hann þess getið, að svo væri til ætlazt, að vinnumiðlunarskrifstofurnar væru lagðar niður og ríkissjóði sparað það fé, sem til þeirra væri varið. Það er það eina, sem heyrzt hefur af hálfu ríkisstj., sem sýnir hug hennar um ráðstafanir til að mæta því atvinnuleysi, sem nú er skolið á og er yfirvofandi. Því miður er þetta allt annað en ég hafði vænt. Ég veit vel, að vinnumiðlunarskrifstofan hefur haft liðið að gera við það að útvega atvinnulausum mönnum vinnu undanfarin ár. Starf hennar hefur frekar hnigið í þá átt að útvega atvinnu-

rekendum fólk til vinnu, sem líka er gagnlegt starf. En nú getur engum lifandi manni blandast hugur um það, að ástandið er nú orðið svo, að ærin verkefni eru víða á landinu að vinna fyrir þá stofnun, sem var sett á fót með l. um vinnumiðlun, einmitt við það að skrá ástandið á hverjum tíma og leitast við að útvega atvinnulausum mönnum vinnu. Mig furðar ákaflega á því, að það eina, sem ríkisstj. lætur frá sér heyra í þessum efnum, skuli vera það að fyrirhuga að leggja niður þessa einu stofnun, sem til er í landinu til þess að greiða fyrir atvinnu, þegar ljóst er, að þörf er aðgerða af hálfu þessarar stofnunar.

Eins og hv. alþm. er kunnugt, þá eru engar atvinnuleysistryggingar til hér á landi. Þegar undirbúin var löggjöfin um almannatryggingar, var í fyrsta uppkastinu kafli um vinnumiðlun og vinnuávisun á atvinnuleysistryggingar. Var gert ráð fyrir að gripa til þess í síðasta lagi að greiða mönnum atvinnuleysistryggingu og fyrst reynt að sjá mönnum fyrir vinnu, en því aðeins, að það lánaðist ekki, skyldi gripið til beinna styrkja. Þessi kafli var ekki tekinn með, þegar almannatryggingal. voru samþ., og ástæðurnar, sem fram voru bornar, þær, að það bæri að stjórn atvinnumálum okkar þann veg, að ekki þyrfti og ekki mætti koma til atvinnuleysis, því að það væri dýr lúksus, eins og það var kallað, að láta svo og svo marga menn ganga atvinnulausa, þegar gnægð verkefna væri að leysa vegna nauðsynjar landsmanna. Og því verður ekki neitað, að það er náttúrulega stórum æskilegra á allan hátt að sjá mönnum fyrir vinnu við gagnleg störf, sem koma samfélagi þeirra að gagni, en að greiða þeim styrki.

Ég skal ekki hafa um þetta fleiri orð. Ég vildi vænta þess, að hv. alþm. vildu ljá þessari till. atkv. og hæstv. ríkisstj. síðan skipi n. og aðstoði hana, eftir því sem föng eru á, því að það er fullvist, að knýjandi þörf er á aðstoð í þessum efnum. Ég vil því leyfa mér að vænta þess, að alþm. samþ. þessa till. og hæstv. ríkisstj. hraði síðan málinu, eftir því sem tók eru á.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð í sambandi við þessa þáttill., sem flutt er af 6 þm. Alþfl. á þskj. 15. Hv. 1. flm., hv. 4. þm. Reykv., hefur nú mælt fyrir till., sem að sjálfsögðu fer til nefndar og verður athuguð þar, og verður þá um leið athugað, hvaða leiðir verði farnar í þessu máli.

Hv. 1. flm. lét orð falla um það, að ríkisstj. hefði verið aðgerðalítill í þessum málum, og virtist mér hann hafa búizt við, að þegar væri búið að leggja fram till. á Alþ. varðandi þessi mál. Það er vitað, að á vissum stöðum munu vera vandræði framundan, og verður þó að segja, að það hafa ekki komið köll frá mjög mörgum stöðum til félmrn., sem mundi þó vera hinn rétti vettvangur að snúa sér til í þessum efnum. Ég neita ekki, að þau hafi komið frá einstöku stöðum, en almennt hefur það ekki verið, og skal ég taka það fram sem mína skoðun, að það getur nú dálítið orkað tvímælis að beinlínis bjóða sveitarfélögum fyrir fram upp

á ákveðna aðstoð, það sé eðlilegra, að beiðni komi frá þeim, þegar um sérstaka erfiðleika er að ræða hjá þeim. Það er náttúrulega sjálf-sagt að taka allt slíkt til athugunar, og ég vil að sjálfsögðu lofa því fyrir hönd ríkisstj., að hún athugi þetta mál með þeirri n., sem fær það til meðferðar.

Hv. 1. flm. sagði eitthvað á þá lund, að þegar gengisbreytingin hefði verið knúin fram, eins og hann orðaði það, þá hefði það að umsögn ríkisstj. verið tilgangur þessarar löggjafar að tryggja öllum næga atvinnu. Ég held, að þetta sé nú ekki alveg rétt með farið hjá þeim þm., sem viðhafði þessi ummæli, en hitt er alveg rétt, að ástandið í atvinnumálum var þá þannig, að hefði ekki sú ráðstöfun verið gerð, hefði skapast þannig ástand í þessu landi, að ein fimm manna nefnd eins og þessi hefði litið gert, það er áreiðanlegt, og þetta veit ég, að hv. 4. þm. Reykv. skilur ákaflega vel, enda mun hann hafa skilið þá vel, að ekki var um nein önnur úrræði að ræða en fara þessa leið. Hitt er allt annað mál, að það hafa steðjað að erfiðleikar í atvinnumálum varðandi aflabroð og markaðsmöguleika, sem hafa gert það að verkum, að það, sem vannst með gengisbreytingunni til hagsbóta fyrir aðalatvinnuvegi landsins, hefur að sumu leyti vegið salt, en vitanlega hefðu erfiðleikarnir orðið margfalt meiri, ef þessar ráðstafanir hefðu ekki verið gerðar. Þess vegna undrast ég nú ummæli hv. 4. þm. Reykv., því að ég hygg, að hann hafi verið sá af stjórnarandstöðunni, sem skildi bezt, hve nauðsynlegt var að gera þessar ráðstafanir einmitt í fyrri.

Hv. þm. fór að blanda hér inn í öðru máli að ástæðulausu, þ. e. að til stæði að leggja niður vinnumiðlunarskrifstofuna, og vitnaði þar í ummæli í ræðu hæstv. fjmrh. við 1. umr. fjárl. fyrir fáum dögum. Ég tel ekki rétt að draga það mál inn í þessar umr., og hv. þm. veit ekki, hvernig hugsað er að hafa þetta skipulag framvegis. Hitt viðurkenndi þm., að víða hefðu þessi lög að undanfögnu ekki komið að neinu gagni, eða að ekki hefði orðið verulegt gagn að þeim. Hins vegar lagði hann áherzlu á það, að með vaxandi erfiðleikum í atvinnumálum gæti svo farið, að meiri þörf yrði fyrir slíkt framvegis. Ég vil benda hv. þm. á að láta umr. um þetta mál biða, því að hann veit ekkert, hvernig það skipulag er hugsað.

Það voru sérstaklega þessi atriði, sem ég vildi leyfa mér að taka fram í sambandi við þetta mál. Hv. þm. nefndi það einnig, að ekki hefðu verið lätin koma til framkvæmda ákvæði um atvinnuleysisstyrk í tryggingal., sem mér skildist á hv. 1. flm., að misráðið hefði verið. Ég skal ekkert fara út í það mál á þessu stigi, en ég skal taka það greinilega fram, að ég ált, að gripa verði til flestra ráða annarra í þjóðfélaginu, áður en gengið sé inn á þá braut. Og mig uggir það, að ýmislegt mundi valda svo miklum erfiðleikum einmitt í sambandi við almannatryggingal. og þá ekki sízt aðstoð við ýmis sveitarfélög og greiðslur til þeirra, og getur verið fleira gott en að færa verkefni þeirra mikið út á ný svið.

Ég vil ekki hafa þessi orð fleiri og læt því máli mínu lokið.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Ég vil þakka hæst. ráðh., sem talaði, undirtektirnar. Hann taldi, að það væri ekki sanngjarnt af mér að ætlast til, að ríkisstj. hefði þegar gert ráðstafanir í sambandi við það atvinnuástand, sem ríkir á ýmsum stöðum á landinu. Ég get gjarnan sagt ráðh., hvað fyrir mér vakti í þessu sambandi. Ég hefði talið fyllstu ástæðu til þess, að ríkisstj. hefði kynnt sér atvinnuástandið á þeim stöðum, þar sem það er verst, t. d. á Siglufirði og Ísafirði, fengið um það skýrslur og athugað, hvað gera þyrfti, einmitt áður en þetta Alþ. kom saman. Ég hefði álitnið sjálf-sagt að gera þetta, ekki sízt með tilliti til þess, að sett var sérstök nefnd manna til að rannsaka ástandið í nokkrum sveitahéruðum landsins — sem ég er út af fyrir sig ekkert að átelja —, sem höfðu orðið sérstaklega hart úti í óþurrkunum í sumar. Það hefði verið í alla staði eðlilegt, að hliðstæðar ráðstafanir hefðu verið gerðar í sambandi við ýmsa kaupstaði landsins, vegna þess hvernig síldveiðin brást. Þetta er það, sem ég átti við í þessum efnum.

Um gengislækkunina held ég, að sé kannske ekki heppilegt að ræða í þessu sambandi. En hins vegar get ég ekki á mér setið að beina því til hæstv. forsrh., hvort honum finnist virkilega svo í hjarta sínu, að ástandið í atvinnumálunum — ég meina ástandið, en ekki útlitið, því að það er allt annað mál, — hafi batnað vegna gengisbreytingarinnar, sem gerð var á s. l. ári. Ég held, eftir því sem ég fæ séð, að það væri ekki hægt að fullyrða þetta. En sem sagt skal ég ekki fara út í umræður um þetta nú, en þakka þér undirtektir, sem forsrh. veitti til. minni. Ég vil leggja mikla áherzlu á það, að hafizt verði sem fyrst handa í þessum efnum og að ekki verði beðið eftir því, að atvinnuleysi verði svo mikið, að enn erfiðara verði að bæta úr þessu.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 26 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., utan dagskrár, mælti

Finnur Jónsson: Ég hef veitt því eftirtekt, að 15. mál Sp., þáltill. um skipun n. til að gera till. um aukna atvinnu í kaupstöðum og kaupsíðum, hefur ekki verið tekið á dagskrá, en nál. eru komin bæði frá meiri hl. og minni hl. allshn. um þetta mál og eru á þskj. 162 og 168, dags. 14. nóv. Ég vildi spyrjast fyrir um það hjá hæstv. forseta, hverju það sætir, að þetta mál er ekki tekið á dagskrá, og jafnframt láta þess getið, að áskoranir um að samþ. till. og að skipa þá n. hafa borizt frá bæjarstjórnunum, sem biða eftir því, að ríkisstj. geri eitt-hvað í þessu máli, en málið er mjög aðkallandi. Það segir að visu í nál. meiri hl., að ríkisstj. hafi tekið þetta mál til athugunar, en ég full-

yrði, að hvað mínu kjördæmi viðvikur hefur engin athugun farið fram og enn síður að um nokkur úrræði sé að ræða til þess að bæta úr atvinnuleysinu, sem er orðið mjög geigvænlegt. — Ég vil því fara þess á leit við hæstv. forseta, að hann haldi fund bráðlega og tæki þetta mál á dagskrá, svo að það geti fengið afgreiðslu í sameinuðu þingi.

Forseti (JPálm): Út af aths. hv. þm. Ísaf. vil ég taka það fram, að það er eftir beiðni frá hæstv. forsrh., að þessi till. er ekki á dagskrá, því hann gerði ekki ráð fyrir að vera á þessum fundi. Annars hefði hún verið til umr. hér í dag, en hún verður á næsta fundi í sameinuðu þingi tekin á dagskrá.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 15, n. 162 og 168).

Frsm. meiri hl. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um mál þetta, sem hér liggur fyrir; það koma fram í álit meiri hl. allshn. þær ástæður, sem valda því, að meiri hl. kaus að afgreiða málið með rökst. dagskrá. Hæstv. ríkisstj. hafði málið til athugunar og setti sérstaka menn til að athuga atvinnuástand og atvinnuhorfur víðs vegar um land. Ég held, að þetta geti ekki orðið eða komið að gagni, nema með samstarfi við forráðamenn kaupstúna og bæja, sem hafa mesta þekkingu í þessum efnum. Í umr. þeim, sem hér urðu, þegar mál þetta var flutt, kom einnig fram frá ríkisstj., að hún mundi halda áfram athugunum í þessum efnum um til að geta hafizt handa um liðveizlu þar, sem þess væri þörf. Og þó að haldið verði áfram athugunum í þessum efnum, þá verður að fela það sérstökum mönnum, sem ráðuneytið telur, að hafi mesta kunnugleika og þekkingu, og hlýtur sú athugun að fara fram í samráði og samvinnu við forráðamenn kaupstaðanna og kaupsíðanna. Ef einhvers staðar þarf svo sérstaks liðsinnis, þá verður slíkt varla gert með öðru móti en hið opinbera hlutist til um það. Ég held því eftir eðli þessa máls, að því sé bezt borgið með því, að sömu mennirnir hafi þetta með höndum og skipaðir voru af ráðuneytinu, og öruggast, að sú tilhögun sé höfð. Þetta skilst mér, að sé höfuðatriðið í meðferð þessa máls. Ég hef ekki trú á, og mæli þér einnig fyrir hönd meiri hl. allshn., að þetta geti gengið hagkvæmara fyrir á annan hátt. Í álitinu því, sem liggur fyrir, er gert ráð fyrir, að ríkisstj. skipi þessa menn, en ætlað er til, að A.S.Í. tilnefni tvo menn og Vinnuveitendasamband Íslands tvo og einn er skipaður af ráðuneytinu án tilnefningar. Ég efast ekki um, að þessir aðilar mundu vanda val þessara manna, en að þeir hefðu meiri kunnugleika í þessum efnum en menn þeir, sem ráðuneytið hefur látið vinna að þessum málum, því hef ég ekki trú á, og auk þess er opin leið fyrir þá aðila, sem að þessum athugunum vinna, að leita til Alþýðusambandsins og Vinnuveitendasambandsins til að heyra tillögur þeirra og álit. Það er því aðalatriðið, að vel takist

til um það, sem gera þarf, og ég held, að því sé ekki síður borgið með þeirri tilhögun, sem meiri hl. allshn. leggur til á þskj. 168. — Ég sé svo ekki þörf á að taka fleira fram í þessu efni.

Frsm. minni hl. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Ég vildi spyrja hæstv. forseta, hvort hann vissi, hvort hæstv. forsrh. muni verða hér viðstaddur þessa umr. Hann vékst undan að ræða um atvinnumál í Nd. í gær, og taldi ég þá eðlilegt, að hann mundi tala í sambandi við afgreiðslu þessarar till., sem hér er til umr. Ég hefði því eindregið viljað óska, að hann væri hér viðstaddur þessa umræðu, af því að þetta heyrir undir hans ráðuneyti. — (Forseti: Hæstv. ríkisstjórn mun hafa farið á fund og mun ekki geta mætt hér á milli klukkan 3 og 4, en þar sem málið hefur þegar legið í n., ætti að vera hægt að halda umr. áfram þrátt fyrir það. En nú sé ég, að hæstv. forsrh. er mættur hér á fundinum, svo að umr. ætti að geta haldið áfram.) — Það var ánægjulegt að heyra um hinar ágætu undirtektir hæstv. ríkisstj., sem hv. frsm. meiri hl. allshn. var að segja frá, en undirtektir hér á Alþingi eru ekki nógar, og ef hv. frsm. hefði kynnt sér, hvað hér er um að ræða, þá hefði hann varla talað eins og hann gerði um liðlegar undirtektir og úrbætur hæstv. ríkisstj. í þessum efnunum. Hann sagði, að ríkisstj. hefði haft ýrsticka menn til að athuga atvinnulíf og atvinnuhorfur. Mér er kunnugt af bréfi frá hæstv. félmrh., að hann hefur falið fiskabyrgðarnefndinni að athuga þetta, en mér er kunnugt um, að hún hefur ekkert samband haft við forráðamenn bæjarfélaganna, a. m. k. ekki á Vestfjörðum. Bæjarstjórnin á Ísafirði sagði, að fulltrúi í stjórnarráðinu hefði hringt til sín og spurt nokkurra spurninga um atvinnuástand og atvinnuhorfur á staðnum, og væri það það eina, sem komið hefði frá ríkisstj., og ekkert hefði heyrzt frá fiskabyrgðarnefndinni. Og er þetta það eina samband, sem mér er kunnugt um, að ríkisstj. hafi haft við bæjarfélögin, a. m. k. á Vestfjörðum, og ekki hefur verið spurzt fyrir nema á Ísafirði. Ég held, að þetta samtal hafi farið fram einhvern tíma á milli 15. og 20. þ. m. Till. þessi var lögð hér fram 12. okt. og vísað til n. 18. okt., tekin þegar fyrir þar, eða þann 19. okt., og send félagsmálaráðuneytinu, Alþýðusambandinu og Vinnuveitendasambandinu til umsagnar. Alþýðusambandið svaraði þegar 20. okt. og benti á, að það hefði þegar 13. s. m. skrifað ráðuneytinu og bent á nauðsyn þess að skipa nefnd til að athuga atvinnuástand í kaupstöðum og kaupþúnum og tryggja atvinnu þar. Alþýðusambandið segir einnig, að það óski þess eindregið, að till. þessi verði samþ. óbreytt eins og hún var lögð fram. — Frá Vinnuveitendasambandinu hefur ekkert svar horizt enn, en það er skiljanlegt, þar eð nýlega hefur orðið þar andlát og mannaskipti. Sem annar flm. þessarar till. hef ég gengið hart eftir því við formann allshn., hv. þm. Vestm., að hann gengi eftir svari frá félagsmálaráðuneytinu, en það barst svo þann 10. nóv., og þar segir, að ráðuneytið hafi látið

fara fram rannsókn á atvinnuhorfum á einstaka stað og gert ráðstafanir til að bæta úr því. Ég vil nú spyrja hæstv. félmrh., hvar þessar athuganir hafa verið gerðar, og hvaða ráðstafanir hafi verið gerðar til að bæta úr atvinnuástandinu á viðkomandi stöðum. Mér er ekki kunnugt um, að annað hafi verið gert í þessum efnunum en ég skýrði frá áðan, og í kaupstöðum og kaupþúnum sjást þess engin merki. Bæjarstjórnirnar á Ísafirði og Siglufirði, sem báðar eru skipaðar að meiri hluta andstæðingum Alþýðuflokksins, hafa sent eindregnar óskir sínar um, að till. þessi verði samþ., og sama má segja um fjölmarga aðila aðra, svo sem samband verkafélagsfélaganna á Vestfjörðum. Með það fyrir augum, sem ég sagði áðan, þá tel ég, að engar alvarlegar athuganir hafi farið fram í þessum efnunum, og enn síður, að nokkrar ráðstafanir hafi verið gerðar til að bæta úr ástandinu og til atvinnuaukningar á þeim stöðum, sem verst eru settir, og verð ég að láta í ljós undrun mína, að jafngrandvarir menn og skipa meiri hl. allshn. skuli telja það lítinn ávinning að skipa nefnd til að gera till. um aukningu á atvinnulífnum, þar sem þess sé þörf, þar sem ríkisvaldið láti sig þetta mál miklu skipta og ríkisstj. hafi haft þetta mál til ákvarðana og úrræða, og mun hæstv. félmrh. væntanlega skýra hv. þm. frá þessum ákvörðunum og úrræðum hæstv. ríkisstj. hér á eftir, en mér er ekki kunnugt um þessi úrræði, og þau eru áreiðanlega ekki kunn úti á landi, þar sem atvinnuleysið er tilfinnanlegast. Í umr. um aðra till. hér í þinginu var víkið að atvinnuleysinu á Vestfjörðum. Það var bent á, að ekkert hraðfrystihús væri þar starfandi, og vélbátar, sem byrjuðu venjulega að róa um miðjan okt., væru enn ekki byrjaðir róðra. Síðan þetta var hefur togaraverkfallið leyst og togarar farið á karfaveiðar, og hefur nokkuð af afla þeirra verið lagt upp hjá hraðfrystihúsum á Vestfjörðum, og hefur það eitthvað örlítið bætt úr atvinnuleysinu. Þá hafa smærri bátar eitthvað byrjað róðra, en stærri bátar liggja vegna skulda, sem á þeim hvíla, og geta af þeim ástæðum ekki róð, jafnvel þó að þeim væri það annars fært með því verði, sem er þó annars á öllu, sem til útgerðarinnar þarf. Á haustvertíðinni á Vestfjörðum hefur oft verið flutt út sem svaraði 10 þús. smálestum af fiski, slægðum með haus, en nú þykir mér ekki líklegt, að þessi útflutningur nemi meiru en 2—3 þús. lestum, ef hann nær þá því. Flestir þeirra manna, er þessa atvinnu stunda, hafa komið allslausir heim af síldveiðunum, og eiga það litla kaup, sem þeir fengu á síldveiðunum, inni, og fjölskyldur þeirra hafa verið atvinnulausar yfir sumarið, og enn þjáir atvinnuleysið þetta fólk. Ég hitti í gær mann frá Bolungavík, og sagði hann, að nokkrir bátar væru byrjaðir að róa þar, en öfluðu ekkert og væri þar hið versta atvinnuástand, og svipað mun vera ástandið á öðrum verstöðvum þar vestra. Þegar atvinnuleysisskráning fór fram á Ísafirði í okt., voru þar um 100 atvinnuleysingjar, og námu meðalmánaðartekjur þeirra 8—9 hundr. kr., og sjá allir, hve erfitt muni vera að lifa á slíkum launum, þegar þar við bætist svo áframhaldandi at-

vinnuleysi. Af viðtali við bæjarstjórnann á Ísafirði er mér einnig kunnugt, að nokkrar fjölskyldur hafa neyðzt til að leita til sveitarinnar, þó að fólkið sé allt af vilja gert til að vinna fyrir sér sjálft. En svo er auk þess annað, sem er mjög alvarlegt, en það er flótti fólksins frá staðnum. Allir, sem vettlingi geta valdið og með nokkru móti geta pint sig inn í eitthvert húsnaði hér við Faxaflóa, þrengja sér þar inn, oftast í óviðunandi húsnaði, og flytja þar með burt af staðnum. Þessi flótti fólksins til Suðurlandsins hlýtur að verða alvarlegt áfall fyrir landsbyggðina og draga á eftir sér alvarlegan dilk, ef ekki verður spornað við því í tíma, en það er nú svo komið, að allir, sem geta losnað, flytja utan af landi og hingað að Faxaflóa. Ef afli bregzt svo hér og kemur aftur á heima-mið þeirra, þá standa skipin þar mannlaus og framleiðslutækin á þessum stöðum geta ekki starfað sökum skorts á vinnuafli, og geta því þessir fólksflutningar orðið til stórvandræða fyrir þjóðina í heild. Þetta er svo stórt atriði, að það eitt út af fyrir sig ætti að vera nægilegt til þess, að Alb. setti sérstaka n. til að athuga málið. Málið er því tvíþætt, annars vegar er atvinnuleysið hjá þessu fólki nú í haust, og hefði þurft að gera ráðstafanir núna eins og gert var í fyrra til að hjálpa vélbátaflotanum á Vestur- og Norðurlandi til að komast á flot. Hinn þátturinn er svo fólksflutningarnir, sem öllum er mikið áhyggjuefni, hvort heldur sem þeir eru búsettir hér við Faxaflóa eða annars staðar á landinu. Ég verð því að lýsa undrun minni yfir því, að þessi till., sem ekki leit út fyrir að kosta ríkissjóð mikið fé, þar sem ekki var gert ráð fyrir, að nefndin yrði launuð úr ríkissjóði, heldur yrðu nefndarmenn tilnefndir af samtökum atvinnurekenda og launþega og formaður tilnefndur af ríkisstj., skuli ekki hafa fengið betri viðtökur hjá hæstv. ríkisstj. og stjórnarflokkunum. Það má ef til vill líta svo á, að með karfaveiðunum sé leystur allur vandin í þessum efnunum. Togari Hafnarfjarðarkaupstaðar hefur nú lagt þar upp hluta af afla sinnum úr tveim veiðiferðum, og ef menn halda, að það sé til stórkostlegrar bótar á atvinnuástandinu þar, þá fara þeir villir vegar. Karfanum úr fyrstu veiðiferðinni var skipt á milli Ísafjarðar og annarra verstöðva þar vestur frá, og nam vinna við það 360 dagsverkum fyrir karla og 120 dagsverkum fyrir konur. Menn geta því séð, að þetta er ekki mikið til að bæta úr hinu slæma ástandi, sem ríkjandi er. Á öllum stærri bátunum hvíla nú sjóveð, og það verður ekki hægt að hreyfa þá fyrr en það verður leyst og gerðar verða ráðstafanir til, að þeir hafi sæmilegan rekstrargrundvöll. Nú er svo komið, eins og ég benti á áðan, að haustvertíðin á Vestfjörðum hlýtur að verða að mjög litlu gagni á þessu ári, en hún hefur oft verið ein aðalstöð Vestfirðinga, því að venjulega dregur úr veiðunum eftir áramótin. Það er því mjög óheppi-legt, að ekki er hægt að fá hæstv. ríkisstj. til að koma auga á þetta og gera í tíma ráðstafanir til hjálpar. Þessu er dálítið öðruvísi farið hér við Faxaflóa, þar sem vertíð byrjar venjulega ekki fyrr en í janúar, og hér hefur verið

allgóð reknetaveiði í haust, en fyrir Vestfirðinga er of seint að gera engar ráðstafanir fyrr en eftir áramót. Það hefur nú oft orðið svo hér í okkar ágæta Alb., að réttur minni hlutans eða stjórnarandstöðunnar jafnvel til að fá fram sanngjarnar till. virðist vera litill, og það er kannske ekkert nýtt í tíð hæstv. núv. ríkisstj., en ég held, að við ættum að athuga það svolítið, að við, með því að gera rétt minni hl. hér sem minnstan, erum um leið að gera hlut fólksins í landinu svo lítinn, að við með því móti erum að skapa vandlæknuð þjóðfélagsvandræði. Ég vil því beina því til hæstv. félmrh. og hv. allshn., að þau taki núverandi afstöðu sína til málsins til athugunar, því að hún er hvorki landinu til góðs né hæstv. ríkisstjórn til framdráttar.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég heyrði af ræðu hv. þm. Ísaf., að hann er farinn að undirbyggja till. þá, sem hann flutti hér ásamt fleiri hv. þm. fyrir nokkru síðan, öðruvísi en hann gerði þá. Þegar till. var flutt, var hún aðeins um rannsókn og úrbætur á yfirstandandi atvinnuleysi, en nú mælir hann fyrir till. á öðrum grundvelli, því að nú talaði hann einkum um hættu þá, sem er samfara miklum fólksflutningum milli staða, og að taka þurfi málið almennt til athugunar. Ég get vel verið honum sammála um þessi atriði, en málið er nú komið á annan grundvöll en það var upphaflega á. Þetta getur stafað af því, að sá landshluti, sem hann ber mest fyrir brjósti, sem skiljanlegt er, þar sem hann er þm. fyrir hluta hans, hafði orðið verst úti í þessum efnunum, en nú hefur ástandið mjög batnað þar, og viðurkenndi hv. þm. það. Það getur verið, að ástandið í þessum efnunum sé eitthvað verra en undanfarin ár, en að það sé miklu verra en venjulega, dreg ég í efa, til þess benda einnig ummæli bæjarstjórnans á Ísafirði, sem sagði, að ástandið hefði mikið batnað við það, að togarinn fór á veiðar, þó að það væri ekki eins gott og ákjósanlegt væri, en slík ummæli benda til, að ástandið sé ekki óskaplegt. Á Suðureyri er ástandið ekki mjög slæmt, eftir því sem segir í bréfi frá oddvitunum þar. Þar róa allir bátar, sex að tölu, en búizt er við, að þeir stöðvist eftir áramótin, en þar er komið inn á framtíð bátaútvegsins yfirleitt, en önnur nefnd vinnur nú að lausn þess máls, og er eðlilegast, að því sé þá slegið saman. Á Þingeyri er ástandið mjög hágborið, eftir því sem oddvitinn á staðnum segir. Þar eru engir bátar við róðra og enginn togari leggur þar upp afla. Á Flateyri hefur ástandið mikið batnað síðan togarinn Akurey tók að leggja þar upp afla sinn, en þó ekki eins og ákjósanlegt væri, en það má almennt vera gott ástand á einhverjum stað til þess, að oddviti staðarins segi ekki, að það mætti vera betra í skammdeginu. Á Siglufirði hefur ástandið stórbatnað, síðan vinna hófst við flökun á karfa. Ég gæti komið með fleiri dæmi, sem sýna, að ástandið er ekki alveg eins slæmt og hv. þm. Ísaf. vill vera láta. Hv. þm. talaði með lítilsvirðingu um ráðuneytið, en það hefur þó sett sig í samband við forráðamenn bæjar- og

sveitarfélaganna og reynt að gera meira í þessum efnum og a. m. k. í einu kaupsíðinu á Vestfjörðum komið í veg fyrir, að alger katastrofa yrði og hrún. Þetta, sem ég hef nú sagt hér, ber ekki að skilja svo, að ég telji ekki einhverra aðgerða þörf, en hitt er jafnrangt, að reyna að telja Alp. trú um, að engar breytingar hafi á orðið í þessum efnum síðan í haust, því að miklar breytingar hafa orðið sem betur fer á ýmsum stöðum, og sýnir það, hve togara-verkfallið var óskaplega óheppilegt, því að það eru fyrst og fremst togarnir, sem bjargað hafa atvinnuástandinu þar, sem það hefur batnað. Og það var á þessum grundvelli, sem félagsmálaráðuneytið lagði gegn till., bæði af því, að önnur till. er um athugun á afkomu bátaúvegsins og ákveðið var að vísa henni til n. Og hv. þm. Ísaf. veit, að þetta rennur algerlega saman og ekkert vit er í því að aðgreina aðgerðir til úrbóta hjá þessum atvinnuvegi í dag og í framtíðinni. Það er nú spurningin, hvernig á að gera vélbátaflotann starfhæfan, og Alp. verður að greiða úr þeirri spurningu, og ég vil taka það fram í þessu sambandi út af því, sem hv. þm. Ísaf. sagði um, að ríkisstj. væri harðhent á stjórnarandstöðunni, að hún mun taka fullt tillit til tillagna hans og annarra hv. þm. í þessu máli, sem ekki eru þess efnis að gleypa við till. sem þessari, sem er þess efnis að skipa n., sem ekki hefur neitt varanlegt gildi. Slíkt er ekki hægt að fallast á. Hitt er rannsóknarefni með fólksflutningana og ástæða til að láta rannsaka, hvað er heppilegast í þeim efnum, en slíkt verður ekki gert á fáum vikum og tæpast í sambandi við úrræði til bjargar vélbátaflotans, og er ég fús til að ræða það mál nánar við hv. þm. Ísaf. — Ég vil svo ekki lengja umr. frekar, en vil taka það fram, að ég er samþykktur hinni rökst. dagskrá á þskj. 168, frá meiri hl. allshn., og mun greiða henni atkv.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að atvinnuástand hefur á þessu hausti verið mjög erfitt í kaupstöðum og kaupsíðum. Aflabrestur á sildveiðum í 6. skiptið í röð hefur haft mjög örlagaríkar afleiðingar fyrir almenning í þessum byggðarlögum, en því miður er þetta svo, að þetta ástand er ekkert einsdæmi, því að þannig hefur það einnig verið undanfarin haust. Og það er ekki ofmælt, að 2—3 síðustu árin hefur verið mjög þröngt fyrir dyrum hjá þessu sama fólki, sem nú á erfiðast, og því erfiðara sem þetta er 6. árið í röð, sem sildin bregzt. Það er út af fyrir sig góðra gjalda vert, að till. skuli koma fram um það, að hér þurfi aðstoð að koma til, en það vekur þó athygli manna, að undanfarin haust, þegar ástandið hefur verið sízt betra en nú, þá hafa engar till. hliðstæðar þessari komið fram. Þá hafa engar till. verið fluttar hér á Alþingi hliðstæðar þessari. Þá hefur ekki verið rétt mikið um það, hvernig bæta mætti afkomu fólksins í þessum byggðarlögum. Og þó staðhæfi ég um þann landshluta, þar sem ég er kunnugastur, eða við Ísafjarðardjúp, að atvinnuástandið þar hefur ekki verið verra á þessu hausti en undanfarin haust. Og

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

það er ekki rétt, sem hér hefur verið upplýst af þessum hv. þm., að bókstaflega öll útgerð væri stöðvuð og hraðfrystihúsin væru óstarfrækt.

Áður en ég fer út í að ræða þetta nánar, vil ég vekja athygli á því, að það er ekkert nýtt, að við borð liggja, að útvegurinn stöðvist. Það hefur þvert á móti undanfarið verið eitt stærsta verkefni, sem legið hefur fyrir hverju þingi, að koma í veg fyrir, að bátaflotinn stöðvaðist. Þetta vita allir hv. þm. Og þetta hefur tekið. Flotinn hefur jafnan lagt úr höfn, og hraðfrystihús og önnur atvinnutæki hafa verið starfrækt. Ég vil nú láta þá von í ljós, að enn muni finnast leið til að leysa þennan vanda, sem nú steðjar að þessum atvinnuvegi. En þar á aflabresturinn höfuðsökina og markaðstregðan og aðrar slíkar óviðráðanlegar ástæður. Og svo ég minnst á atvinnuástandið við Ísafjarðardjúp, þá er það staðreynd, að undanfarin haust hefur það ekki verið glæsilegt, og þó jafnan rætt úr, og það er engu verra nú en verið hefur. Eftir upplýsingum, sem oddvitar í sjávarþorpum við Ísafjarðardjúp hafa látið mér í té, þá hófust haustróðrar að þessu sinni á venjulegum tíma í öllum þorpum þar um slóðir, eða um miðjan október. Í Bolungavík ganga þannig 7 skip til veiða nú, og eru þau aðeins tveimur færri en á s. l. haustvertíð. Þar hafa verið frystir um 4000 pakkar af fiski nú, en ekkert í fyrra. Og auk þess, sem bátafloti þorpsins hefur aflað, er búið að verka þarna 125 tonn af karfa, sem Ísafjarðarbátar hafa lagt þar inn. Mér er tjáð, að atvinnuástandið í Bolungavík sé þannig ekki verra en um þetta leyti í fyrra. Atvinnan er mikil við aflann, þó hún sé minni en áður við byggingarframkvæmdir. — Þetta var um Bolungavík. Þá er Súðavík. Þar hafa 3 bátar róið á þessari haustvertíð. Það er einum færra en í fyrra. Frystihúsin hafa starfað þar óslitið, og annað þeirra hefur tekið til flökunar um 50 tonn af karfa, sem þar hefur verið lagður inn af bátum frá Ísafirði. Þá eru einnig gerðir út í Hnífsdal þrír bátar; það er einum færra en í fyrra. En bátar þaðan og frá Bolungavík hafa stund að sildveiðar hér í Faxaflóa. (FJ: Hvað hafa þeir haft upp úr því?) Allir bátarnir, sem farið hafa suður, hafa fengið sæmilegan afla og ekki orðið tap á útgerðinni nema e. t. v. á einum bát. Hraðfrystihúsið í Hnífsdal hefur einnig verið starfrækt og tekið til flökunar um 80 tonn af karfa frá Ísafirði. Þá eru gerðir út á Ísafirði 7 bátar auk togarans, og bæði frystihúsin eru starfandi. Það er rétt, sem hv. þm. Ísaf. sagði, að stærri bátarnir ganga ekki, nema Njarðarbátarnir, og ég held ég fari rétt með það, að enginn af bátum hv. þm., eða Samvinnufélags Ísfirðinga, sé í gangi. En smærri bátarnir, sem einstaklingar reka, eru hins vegar gerðir út. Þetta eru engin svigurmæli í garð hv. þm.; það er vitað, að útgerð hans hefur orðið hart úti á sildveiðum undanfarið, og er það honum til afsökunar.

Þetta er þá heildarmyndin af útveginum eins og nú er ástatt um hann við Ísafjarðardjúp. Það er gert út með svipuðum hætti og undanfarið. Hins vegar hefur afli verið tregur, og afkoma manna er því erfið. Þannig hafa sjó-

menn á nokkrum stöðum horfið frá fastri kauptryggingu til að auðvelda það að halda togurinum úti. Hæstv. forsrh. minntist á það áðan, að á nokkrum stöðum í Vestur-Ísafjarðarsýslu væri þessum málum mjög svipað háttað og áður, t. d. á Súgandafirði og á Flateyri, og svo mundi vera víðar.

Ég er nú ekki að rekja þetta hér vegna þess, að ég vilji sannfæra hv. þm. um, að í þessum efnum sé allt í lagi og við getum því snúið okkur rólega til veggjar án þess að hafast nokkuð að. En ég álit samt, að Alþingi eigi kröfu á því að fá að vita það, sem rétt er í þessu máli, og því hef ég komið fram með þessar upplýsingar nú. Og ég vil benda þeim hv. þm. á það, sem dökkast vilja mála atvinnuástandið á vegginn, að það getur orðið tveggjað vopn að auglýsa um land allt, að ákveðinn landshluti sé að leggjast í auðn og örbirgð og menn reisi þar helzt ekki lengur höfuðið frá koddanum. Og það er a. m. k. ekki sterkur grundvöllur undir trú löggjafans á framtíð þess landshluta; en sú trú er nauðsynleg forsenda þess, að hann láti miklar fjárveitingar af hendi rakna til framkvæmda á hverjum stað. Þetta vildi ég láta koma fram, jafnframt því, að ég legg ríka áherzlu á það, að leitast verði við að bæta úr örðugleikum þess fólks, er þennan landshluta byggir. En það, sem mestu máli skiptir í því sambandi, er það, hvað lagt er til, að gert sé, og hvaða skilning við höfum á sjálfu eðli þess vanda, sem við er að stríða. Og ég verð því miður að segja, að enda þótt ég virði viðleitni hv. þm. Ísaf. í þessu efni, þá hafa mér orðið það vonbrigði, að engar ábendingar skuli hafa komið frá honum um það, hvað gera skyldi, annað en að skipa nýja 5 manna nefnd í málið. Það getur verið góðra gjalda vert; en við höfum sannarlega nóg af nefndum í þessu landi, og að mínu áliti of mikið, því að margar þeirra vinna lítið til gagns fyrir þjóðina. Hitt er mest um vert, að bent sé á úrræði og það gæti þá a. m. k. orðið til leiðbeiningar fyrir þá nefnd, sem fjalla kynni um málið. (Rödd úr þingsal: Það lítur nú ekki út fyrir, að það sé ætlun hv. þm., að n. verði skipuð.) — Ég kem nú að því síðar. En annars vil ég nota tækifærið til að lýsa því hér yfir, að ég hef ekki trú á, að skipun nefnda sé neitt allsherjarúrræði, þegar vanda þarf að leysa. Og ég óska hv. þm. Ísaf. til hamingju með þá bjartsýni, sem lýsir sér í þeirri trú hans að halda, að nefndarskipun sé einhver lausn á umræddu máli. Nei. Það, sem mestu skiptir, er að benda á leiðir til úrbóta. Og það, sem mér hefur heyrzt, að fólk fyrir vestan hefði einkum í huga í því sambandi, það er, að hraðað verði því, að hlutatryggingarsjóður geti tekið til starfa eins og lög standa nú til. Þann sjóð þarf að efla, svo að hann megi gegna því hlutverki fyrir útveginn, sem honum er ætlað. Því miður hefur þannig til tekið, að þá fyrst er farið að mynda þennan sjóð, þegar útvegurinn er mjög aðþrengdur orðinn. Fyrir 6 árum stóð ég að flutningi frv. um þetta efni, og þá hefði útgerðin verið þess umkomin að byggja upp sjóðinn. En þá var þeim ráðum ekki hlýtt, og

þetta er nú fyrst orðið að lögum, — nema eitt þorp á Vestfjörðum, Bolungavík, hefur starfrækt slíkan sjóð, eingöngu fyrir sig, s. l. 12 ár; en hann hefur nú verið lagður niður við tilkomu hinnar almennu löggjafar um slíkan sjóð. En ég vil leyfa mér að beina þeim til-mælum til hæstv. ríkisstj., að hún stuðli sem unnt er að eflingu sjóðsins, þar sem ég tel þar um að ræða eitt hið brýnasta hagsmunamál fyrir útgerðina.

Þá er lækun útgerðarkostnaðarins annað at-riðið, sem menn ræða um og telja brýna nauðsyn. Það er of langt mál að ræða hér nú, en margir útvegsmenn telja mikla möguleika á því. — Loks er svo hið stóra mál, hvernig markaðs- og verðlagsmálum útvegsins verði komið í betra horf og sá vandi leystur, er þar hefur steðjað að. Við getum auðvitað samb. till. hv. þm. Ísaf. um hallærisframlag hliðstætt óþurrkahjálpinni. En það leysir ekki vandann sjálfan, heldur aðeins örfárar manna og fjöl-skyldna. Og hitt skiptir meira máli, hvernig hægt er að tryggja sjómönnum og útvegsmönnum það verð fyrir framleiðslu sína, sem þeir þurfa að fá til þess að geta lifað. Heildarsamtök útvegsmanna fjalla nú um þetta vandamál í samráði við hæstv. ríkisstjórn. Þeir hafa orðið fyrir miklum vonbrigðum af gengislækkuninni, sem ekki hefur orðið að því líði, sem til var ætlað; en þar koma til þær óviðráðanlegu á-stæður, að markaðirnir hafa glatazt. Þar er gengisbreytingunni ekki um að kenna. Og hvorki í mínu kjördæmi né hv. þm. Ísaf. mundu nú hundruð manna hafa atvinnu af karfaveiðun-um t. d., ef gengisbreytingin hefði ekki verið gerð. Þetta veit hv. þm. eins vel og ég, enda þótt hann segi allt annað og haldi því fram, að gengislækkunin hafi eyðilagt afkomu þessa fólks. — Sannleikurinn er hins vegar sá, að útvegurinn á í erfiðleikum og þrengingum þrátt fyrir gengislækkunina, en ekki vegna hennar.

Ég sé ekki ástæðu til að lengja mál mitt frekar. Ég vil aðeins skýra frá því, að ég og fleiri stuðningsmenn hæstv. ríkisstj., sem erum fulltrúar útvegsbyggðarlaga í landinu, höfum rætt við hana um þessi mál í heild, og mér er það ánægja að geta skýrt frá því, að hjá hæstv. ríkisstj. er fullur skilningur ríkjandi á nauðsyn þess að tryggja rekstur útvegsins. Það er vandamálið, sem við stöndum nú andspænis, að tryggja þennan aðalútflutningsatvinnuveg þjóð-arinnar. En það vandamál er ekki nýtt. Með gengisbreytingunni reyndum við að leysa þennan vanda; en þær forsendur brustu, sem til þurfti, að hún kæmi að fullu gagni, enda þótt hún væri útveginum mikil hjálp. En ég vænti þess, að hæstv. ríkisstj. í samráði við þá full-trúa útvegsmanna, er nú sitja fundi um þetta mál, muni finna hér hina æskilegustu leið til bjargar, og að af þessum umræðum spretti nýir möguleikar til að sjá þessum atvinnuvegi borg-ið á komandi vetri.

Ég vil svo lýsa yfir fylgi mínu við hina rökst. dagskrá, í trausti þess, að heppileg leið verði fundin til að leysa vandræði þess fólks, sem hefur orðið hart úti á s. l. ári vegna afla-

brests og annarra örðugleika, sem að því hafa steðjað.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

2. Togaradeilan.

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um lausn togaradeilunnar [16. mál] (A. 16).

Á 6. fundi í Sp., 18. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 23. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

3. Réttarrannsókn á togaraslysum.

Á 9. fundi í Sp., 26. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um réttarrannsókn á slysum, sem orðið hafa á íslenskum togurum [42. mál] (A. 73).

Á sama fundi var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Þáttill. sú, sem hér liggur fyrir á þskj. 73, er samhljóða þáttill., sem ég flutti á síðasta þingi. Þeirri till. var þá vísað til allshn. Sp. þann 8. febrúar. Þótt undarlegt megí virðast, þá virtust hv. alþm. ekki hafa áhuga fyrir málinu. Till. lá hjá nefndinni í 3 mánuði án þess hún tæki hana til afgreiðslu, en loks í þinglokinn, eða þann 12. maí, tók hún málið til meðferðar, en aðeins til að leita umsagnar nokkurra aðila. Dráttur þessi varð til þess, að svör höfðu ekki horið áður en þingi lauk, og var málið því ekki afgr. á því þingi.

Ég álit þetta mál svo alvarlegt, að full ástæða sé til þess, að Alþingi láti það til sín taka. En því hef ég flutt þetta mál á ný, að ég vonast til þess, að það fái skjóta afgreiðslu nú og að sú afgreiðsla megí verða til þess, að ráðstafanir verði gerðar til að draga úr slysaættunni við sjósóknina.

Efni till. er í stuttu máli það, að ætlazt er til, að fram fari réttarrannsókn á slysum þeim, sem orðið hafa á íslenskum togurum frá ársbyrjun 1948, eða frá þeim tíma, er allir ný-

sköpunartogararnir voru teknir til starfa, því að svo virðist sem þessir nýju togarar, sem ættu raunar að skapa skipshöfnunum aukið öryggi, hafi fjölgað mjög tölu slysatilfella. Í till. er ætlazt til, að rannsakað verði, hve tíð þessi slys hafa verið og hverjar séu höfuðorsakir þeirra, og á grundvelli þessara rannsókna og með hliðsjón af löggjöf annarra þjóða um þetta efni láti ríkisstj. útbúa löggjöf, eða raunar breytingu á sjómannalögunum, og verði þar svo um hnútana búið, að komið verði í veg fyrir, að þessi tíðu slys eigi sér stað. Mér sýnist þetta heppilegasta aðferðin til þess að komast að orsök þessara slysa og hvernig megí koma í veg fyrir, að þau endurtaki sig.

Ég sé ekki ástæðu til að rifja hér upp þau slys, sem orðið hafa á togurunum. Ég kom með nokkur dæmi þeirra á síðasta þingi, og engin tilraun hefur verið gerð af hv. alþm. til að vefengja, að þau slys hefðu átt sér stað. Sú upptalning var þó auðvitað ekki tæmandi, en sýndi þó fram á, hvernig ástætt er í þessum málum. Ég vil vænta þess, að hv. alþm. líti á þetta mál í fullri alvöru og séu því samþykkir, að allt verði gert, sem unnt er, til að koma í veg fyrir þessi slys. Ég vænti enn fremur, að sú hv. nefnd, sem fær málið til meðferðar, taki það til alvarlegrar athugunar og gangi eftir umsögnum frá þeim aðilum, sem hlut eiga að máli, og skili svo málinu til Alþingis svo fljótt, að kostur verði á að afgreiða það á þessu þingi. — Ég legg svo til, að málinu verði að umr. lokinni vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

4. Innflutningur ávaxta.

Á deildafundum 27. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um innflutning ávaxta [50. mál] (A. 84).

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 12. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. Þar sem hv. 1. flm. þessarar till. er ekki við, vil ég segja nokkur orð. — Þetta mál er gamall kunningi. Fyrir tæpum fjórum árum var samþ. þáttill., sem var næstum samhljóða þessari till. En í grg. þessarar till. eru teknar fram ástæðurnar

fyrir flutningi hennar, sem eru, eins og þegar sams konar till. var flutt hér áður, sem ég gat um, nauðsyn ávaxtanna fyrir sjúkt fólk og fyrir börn og unglinga til að verjast sjúkdómum með svo hollu viðurværi sem ávextirnir eru. En þrátt fyrir það, þó að till. væri samþ. um þetta efni fyrir nærri fjórum árum, þá hefur ekki lagast með innflutning á þessum vörum, þannig að mönnum yfirleitt finnst við hlítandi. Þess vegna þykir okkur flm. till. rétt að taka till. upp aftur nú, þar sem við teljum, að það gæti orðið til þess, að áskorunin, sem í henni felst, yrði tekin meir til greina en gert hefur verið nú síðasta tímann, síðan næstum slj. till. þessari var flutt og samþ. hér á hæstv. Alþ. Allan þann tíma hefur það verið ákveðin krafa fólksins, þó að lítið hafi verið gert til að fullnægja þeirri kröfu eða þeim óskum, að menn gætu haft þessa nauðsynlegu fæðu til nota. Aldrei hefur þó þennan tíma verið flutt inn svo mikið af ávöxtum, að til muna hafi verið. Það hefur komið fyrir stundum, að ávextir hafa verið fluttir inn fyrir jólin, en þá oftast óverulega.

Þegar verið er að tala um gjaldeyrisástandið í sambandi við þennan innflutning og að ekki sé þægilegt um vik að kaupa inn svona vöru, sem er talin nauðsynleg alls staðar, þar sem börn eru og veikt fólk, þá mega allir menn vera sannfærðir um það, að ef það er alveg nauðsynlegt fyrir sjúklinga að hafa þessa fæðu, þá gæti vel svo verið um börn og unglinga, að neyzla þessarar fæðu kæmi í veg fyrir sjúkdóma, sem annars kæmu fram hjá þeim.

Þar sem slík till. sem þessi var samþ. hér á hæstv. Alþ., þá má gera ráð fyrir, að enn megi treysta því, að þingvilji verði fyrir að samþ. þessa till. Vænti ég, að hv. þm. hafi ekki breytt skoðun sinni um þetta mál og samþykki því þessa till. um að gera enn á ný tilraun til þess að reyna að fá þetta framkvæmt, sem till. er um, þó að það hafi ekki fengist gert á síðustu árum.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 slj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

5. Framleiðsla rafmagnstækja.

Á deildafundum 27. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um aukna framleiðslu rafmagnstækja [51. mál] (A. 85).

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 12. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu að svo stöddu að segja meira um þessa þáltill. heldur en tekið er fram í grg., sem henni fylgir. En ég legg til, að umr. um hana verði frestað og till. vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 slj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

6. Vélbátafloinn.

Á 12. fundi í Sp., 8. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um skipun nefndar til að athuga vandamál vélbátaflotans [78. mál] (A. 126).

Á sama fundi var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 31 slj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 15. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Á fulltrúafundi L. Í. Ú., sem haldinn var 19.—21. okt., var samþ. ályktun, þar sem lýst er yfir, að með óbreyttum aðstæðum sé ekki unnt að starfrækja vélbátafloinn á komandi vertíð, og óskar fundurinn eftir því, að Alþ. og ríkisstj. velji menn til að starfa að því ásamt stjórn og verðlagsráði L. Í. Ú. að finna lausn á vandamálum vélbátaflotans fyrir næstu vetrarvertíð, svo að hægt verði að hefja veiðar á eðlilegum tíma. Þessi till. var send ríkisstj. og Alþ., og leið nokkur tími þannig, að ekki virtist ríkisstj. ætla að sinna þessu, og því höfum við flutt þá þáltill., sem hér er á dagskrá. Ráðgert er, að aðalfundur L. Í. Ú. hefjist 20. þ. m., og er nauðsynlegt, að fyrir þann fund hefjist umr. milli L. Í. Ú. og ríkisstj., ef verða mætti að hægt væri að finna leið út úr þessu vandamáli. Nú hefur tíminn liðið þannig, að ekki er hafizt handa í þessu svo fljótt, að líklegt sé að verulegar umr. fari fram fyrir þennan fund. Hins vegar mun ríkisstj. hafa ákveðið að fela fiskábyrgðarnefnd, en í henni eiga sæti 3 ágætir sjálfstæðismenn, að tala við stjórn Landssambandsins um þessi mál, og munu viðræður hefjast um þetta í dag, og er sjálfsagt þess vert að sjá hvað út úr þeim umr. kann að koma. Ég er ekki að lýsa neinu vantrausti á fiskábyrgðarnefnd, þó ég segi, að mér þykir ekki líklegt, að úr þessum umr. verði mikill árangur. — Þar sem þetta mál er mjög aðkallandi, hafði ég ætlað mér að óska þess, að þetta mál næði samþykki án þess að það færi til n., en með því að hæstv. ríkisstj. er nú að gera nokkra athugun á þessu, þó það sé að áliti okkar flm.

ekki fullnægjandi, þá get ég fallið á, að umr. um málið sé frestað og því vísað til n. Mér þykir ekki sennilegt, að úr þessum umr. fáið mikið, vegna þess að ekki er líklegt, að lausn finnist í þessu máli, nema það komi til kasta Alþ. En það mun sýna sig næstu daga, hvort eitthvað kemur út úr þessum viðræðum, en ef það yrði ekki, þá mundi ég, ef þetta mál kæmi til umr. aftur, halda fast við þá till., að þing-skipuð n. verði sett til þess að styðja málið.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Eins og segir í fylgiskjali, sem fylgir með þessari till., þá hefur L. í. Ú. á fulltrúaráðsfundi sínum gert ályktun um það að mælast til þess, að Alþ. og ríkisstj. velji menn til að starfa að því ásamt mönnum frá L. í. Ú. að finna lausn á vandamáli vélbátaflorens fyrir næstu vetrarvertið. Hv. 1. flm. þessarar till. segist hafa flutt hana vegna þess, að hann hafi haft lítil von um, að ríkisstj. mundi hafast nokkuð að í málinu. Mér kemur þetta undarlega fyrir sjónir, og enda þótt ég telji það ekki höfuð-skilyrði, vil ég þó segja það, sem ég veit sannast og réttast í málinu. Hv. þm. kom að máli við mig hér í d. og spurði mig um það, hvort ég hefði ekki lesið till. þá, sem Landssambandið hefði samþ., og hvað ríkisstj. mundi hafast að í því efni. Ég sagði honum, að mér hefði borizt þessi till., en hún hefði farið til ríkisstj. og málið yrði því væntanlega tekið fyrir á ríkisstjórnarfundum, þegar því yrði við komið, og yrði þá borið fram af forsrh., sem að sjálf-sögu hefði frumkvæði að því að hreyfa till., sem stilaðar væru til ríkisstj. En ég sagði hv. þm., að ég hefði uppástungur, og sagði honum, hverjar þær væru. Á næsta fundi ríkisstj. hreyfði ég þessu, og hæstv. forsrh. sagði við mig, að hann hefði lesið þessa till., en ekki sérstaklega athugað, að hún væri til ríkisstj., en sagðist gera ráð fyrir, að ég mundi sjá þessu farborða. Ég sagði þá við hæstv. forsrh., að ég mundi gera að till. minni, að n. sú, sem hv. þm. gat um og skipuð er fiskimálastjóra, form. sildarútvegsn. og einum kunnunum útvegsmanni, sem lengi hefur starfað fyrir ríkisstj., athugaði þetta mál fyrir hönd ríkisstj. með fulltrúum Landssambandsins. Á þessa till. mína féllst ríkisstj. og taldi hyggilegt að láta þessa kunnugu menn fjalla um málið og taldi það líklegra til jákvæðrar niðurstöðu heldur en þó að þingnefnd, valin með hliðsjón af pólitík, færi að fjalla um málið. Það þekkja allir, ekki sízt hv. þm. Ísaf., að það hættir stundum við því, að menn fari að gera boð og yfirboð og láta skína í sem ríkastan áhuga, sem menn hafa ævinlega fyrir þeirri stétt, sem hlut á að máli. Þess vegna varð ég dálítið hissa, þegar 2 dögum seinna var útbýtt þessari till. hér á Alþ., og ef ég þekkti ekki þennan vin minn eins vel og ég þekki hann, þá mundi ég segja, að þetta væri hinn forni fjandi og hér væri hv. þm. að nota þær upplýsingar, sem ég gaf honum, til þess að vera með yfirboð. Þess vegna gleður það mig, að hv. þm. telur, að málið sé samilega á vegi statti í bili, og ég tel fyrir mitt leyti, að það sé komið í hendur þeirra kunnugustu

manna, sem um er að ræða og hafa alla aðstöðu til að fylgjast með því, sem er að gerast, a. m. k. þeir, sem eru meðlimir Landssambandsins, eins og hv. þm., og við, sem erum í ríkisstj., munum einnig fylgjast með því, sem gerist, svo að ef ekki fást nein úrræði á þeim vettvangi, þá er hægt að taka málið í hvaða formi sem er. Hins vegar vil ég segja það í tilefni af þessari till., án þess að ræða þetta mál, að ég tel, að þetta sérstaka mál, sem þessi till. fjallar um, það verði kannske einna örðugast viðfangs af því, sem stjórnarvöld landsins þurfa við að etja á næstunni, og allar skynsamlegar till., sem fram koma, og öll þau heilræði, sem fram verða borin, verða áreiðanlega þakksamlega þegin af ríkisstj., því að henni er ljóst, að þörf er góðra manna, sem eru kunnugir og vel viti hornir, til að glíma við þennan vanda, og er óhætt að segja, að það sé óvist, hvort ágætir eiginleikar nægja til.

Ég hef áður látið orð um það falla, að deilan um kaupgjald á togurum væri þjóðarboi. Það er sorglegt, að slíkir atburðir skuli þurfa að gerast, ekki sízt þegar svo háttar til sem nú er, að flest leggst á eitt um það að gera þjóðarbúskapinn örðugan, og þegar fjárhag þjóðarinnar er þannig komið, að það er eiginlega rétt lýsing, að ef Ísland nyti ekki góðs af Marshallfé, þá er það slíkt eymdaratvinnuárferði, að varla væri afkomu auðið nema með opinberum styrk þjóða, sem þó eru sízt færari um það heldur en Bandaríkin. Það er sorglegt, þegar atvinnuárferði er svona og slíkar stöðvanir sem hið langa togaraverkfall þurfa að eiga sér stað. En ég verð hins vegar, gagnstætt því, að játa, að hér verður við raunverulegan vanda að etja, sem er allt annars eðlis og við ekki ráðum yfir nema að takmörkuðu leyti og ég er ekki reiðubúinn á þessu stigi til þess að benda á, með hverjum hætti sé hægt að leysa.

Flm. (Finnur Jónsson): Það var einmitt með þetta síðasta fyrir augum, sem ég lagði mikla áherzlu á það, að samtöl byrjuðu það allra fyrsta milli Landssambandsins og ríkisstj. Mér hefur verið ljóst eins og hæstv. atvmrh., að sjúkdómurinn er enn örðugri viðfangs en hann var í fyrra, og ég taldi þess vegna, að það mætti engan tíma missa um þetta. Ég átti sæti á þessum fulltrúaráðsfundi útvegsmanna, og ég taldi þess vegna nauðsynlegt, að samtöl byrjuðu um þetta strax. Hæstv. atvmrh. minntist á, að við hefðum rætt saman, og mér þykir vænt um að heyra, að það viðtal hefur orðið til þess, að ríkisstj. hefur gert sér ljóst, að það þyrfti að svara þessu bréfi og hverju þyrfti að svara. Nú hef ég heyrt fyrir nokkru, að það væri e. t. v. tilætlunin að setja fiskabyrgðarnefnd í þetta starf. En þegar ég flutti till., var mér ekki kunnugt um, að það væri ákveðið. Og a. m. k. vissi ég það, að þegar ég samdi till., var Landssamband ísl. útvegsmanna ekki búið að fá neina tilkynningu um þetta. L. í. Ú. mun hafa fengið bréf um þetta dags. 6. nóv. að visu. Það bréf hef ég ekki séð. En fyrsta vitneskjan, sem L. í. Ú. mun hafa fengið um þetta, mun hafa verið sú, að einhvern tíma, sennilega á

laugardaginn var, mun hæstv. atvmrh. hafa skýrt forstjóra L. Í. Ú. frá þessu. Þá var ég búinn að flytja þessa þáttill. hér á Alp. og leggja hana inn til skráningar. — Nú er sjálfsagt engin ástæða til þess, að ég sé að deila um þetta. Ég get eftir atvikum unað við það, að ég hef með viðtölum mínum við hæstv. ríkisstjórn þó rumskað við henni með þessu, þó ég telji miður farið, að timinn frá 24. okt. og til þessa dags hafi farið til ónýtis í þessu tilliti. Ef svo færi, að einhver árangur fengist út úr þessum samtölum, mundi þessi till. verða óþörf. En ef það sýnir sig á fundi L. Í. Ú., sem haldinn verður nú 20. nóv. n. k., að engin niðurstaða fæst, þá mundi vissulega verða þörf á því, að Alp. tæki þetta mál upp til þeirrar athugunar, sem lagt er til með till.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Þar sem þessi þáttill. var ekki borin sérstaklega undir sjútvn. hv. Ed., þar sem ég er form. i, eða undir mig persónulega, þá hafði ég ekki af henni að segja fyrr en ég sá, að hún var komin hér fram. — Ég held, að það sé full ástæða til að gæta vel að sér í tíma með undirbúning hjá vélbátaflotanum og ráðstafanir til þess, að hann geti hindrunarlaust starfað, og að því leyti til er ég ánægður yfir þessari yfirlýsingu, sem mér virðist hafa komið fram hjá hæstv. atvmrh. um það, að hæstv. ríkisstjórn fyrir sitt leyti setji af stað athugin á þessu máli.

Eins og ég hef áður látið í ljós, þó það hafi ekki verið hér innan þessara veggja Sp., þá hef ég nú í fyrsta sinn á þessu ári í mínu kjördæmi orðið var við svo verulegan ugg hvað framtíðina snertir í þessum málum, ugg um afkomuna, þannig að ég hef í annan tíma ekki orðið hans meir var. Og vil ég taka það fram í þessu sambandi, að í mínu kjördæmi hefur á undanförnum árum yfir höfuð verið meiri ró yfir hugum manna hvað snertir kröfur og þess háttar hluti heldur en annars staðar. En ég hef látið það í ljós við viðkomandi stjórnarvöld, að það hefur slegið mig talsvert illa nú í haust, hversu menn horfa með kvíða fram á vertíðina og eru þess, að því er virðist, verr megnugir nú en oft áður að standa hjálparlausir. Þetta álit ég rétt að komi fram fyrir hönd þeirra manna, sem ég hef leyfi til sérstaklega að tala hér, þar sem, eins og vitað er, að um 10% af útflutningnum er framleitt í Eyjum. Og ég vil geta þess um leið, að eftir því sem ég bezt veit, þá hafa menn gert ráðstafanir til þess að auka við vélbátaflotann í Vestmannaeyjum, líklega um 8 til 10 skip frá því, sem áður var, og mundi því vélbátaflotinn, ef vel væri, vera um 90 skip á þessum stað. Þarna er um stórt spursmál að ræða. Og enn kemur það til, að fiskveiðarnar í Vestmannaeyjum gengu með mun betra móti en víða annars staðar á s. l. vetri, og þar flyktist þá að mikill fjöldi aðkomumanna til atvinnu, sem þegar vel gengur, er gott fyrir báða, bæði Eyjamenn, sem atvinnu reka, og þá, sem þangað sækja atvinnu. Og að fenginni þeirri reynslu get ég ímyndað mér, að það standi margra manna hugur einmitt til þessarar verstöðvar nú á komandi vertíð.

En allt er þetta í vafa, vegna þess að framtíðin er óvissari nú en mörgum sinnum áður. Og margt verður til þess að tálma og draga úr kjarki þeirra, sem eiga að standa áhyrgir í sambandi við atvinnureksturinn. Það hefur t. d. sent margan manninn í land frá því að stunda sildveiðar nú, hve kauptryggingin hefur orðið geysihá. Ég hef áður haldið því opinberlega fram, að það væri þjóðhættulegt að spenna kauptrygginguna svo hátt, að áhugi sjómanna snerist aðallega um kauptrygginguna, en minna um veiðarnar. Þetta bið ég alla góða menn að athuga. Ég er þeirrar skoðunar, að einhver slík trygging þurfi að vera fyrir þá, sem á bátunum eru. En að spenna kauptrygginguna upp í svo mikla hæð sem ég benti á, að það væri af sjómönnum meir litið á kauptrygginguna heldur en nokkurn tíma aflabrögðin, í því er afturför fólgin. Og það liggur í því, að fyrir það beita menn sér ekki eins og skyldi við veiðarnar, en binda hug sinn meir við önnur atriði en að veiðarnar gangi sem bezt.

Mér þykir vænt um að heyra frá hæstv. atvmrh., að hæstv. ríkisstj. ætli að hreyfa þessu máli í sambandi við Landssamband ísl. útvegsmanna, með þar til hæfum mönnum. Ég veit vitanlega ekki á þessu stigi um það, hvort það spor verður stigið nógu langt, en það er þó vissulega spor í áttina til þess að reyna að finna viðunandi grundvöll í þessum efnum. Og sá grundvöllur verður að fást, og því fyrr sem hann er fundinn, því betur. Fiskurinn hefur ekki selzt næri eins vel og menn þyrftu að selja hann til þess að mæta tilkostnaðinum. Þó hefur verðfallið alls ekki verið eins mikið t. d. á saltfiskinum og hefur komið fram í ræðum sumra hæstv. ráðh., — þó undanskil ég þar ræður hæstv. atvmrh. Því hefur verið haldið fram hér í þinginu, að saltfisksverðið hafi fallið það á erlendum markaði, síðan gengislögin voru sett, að það næmi 20%. Þessu hef ég heyrt haldið fram í ræðum og séð haldið fram á prenti. Og sumir hafa tekið dýpra á árinni en þetta um það atriði. En sannleikurinn er sá, að saltfisksverðið hefur á þessu tímabili lækkað um 5 til 6%. En það er samt sem áður veruleg lækkan frá því, sem var. Og við hana ráðum við ekki, nema þá með einhverjum sérstökum aðgerðum.

En það verður að gefa því vel gaum, að hjá bátaflotanum, sem nú á að hefja veiðarnar um áramótin, fari sem minnstur tími í biðir. Það er gefinn hlutur, líka með tilliti til þess, hvert vöruverð er nú og hve háa vixla útgerðin nú þarf að fá í bönkunum, að erfiðleikar útgerðarinnar verða bátaúvegsmönnum þyngri í skauti nú en nokkurn tíma áður. Þess vegna er það einn liðurinn í því, sem þarf að gera af hálfu þess opinbera nú, að létta útgerðarmönnum aðgang að það bærilegum og riflegum lánum handa útveginum, að þeir menn, sem að bátaúvegginum standa, verði ekki komnir í kór í þeim efnum áður en þeir fara á flot.

Ég vildi sem form. sjútvn. Ed. og fulltrúi fyrir eina stærstu útvegsstöð landsins ekki láta slíkt vandamál og þýðingarmikið mál fram hjá mér fara, án þess að taka undir þær raddir, sem heyrzt hafa um, að nauðsynlegt sé að

tryggja afkomu og framtíð þessa atvinnuvegar, eins og reyndar þingið hefur gert ráðstafanir til á mörgum undanförunum árum. Og við vitum af reynslunni, að því betur sem það er grundvallað og því fyrr sem gáð er að sér í þeim efnum, því líklegra er, að góður árangur fái af afskiptum þess opinbera á þessu mikilvæga sviði atvinnulífsins.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég ætla ekki að ræða efnishlið málsins, því að ekki er tilefni til þess á þessu stigi, þ. e. a. s. ræða um það, hversu komið er fyrir bátaútteginum. Það er ekki fyrr en hér verða borin fram úrræði, ef frv. um slíkt verða lögð fyrir Alþ., að slíkar umr. þurfa að fara fram. Enda er nú öllum hv. þm. mjög kunnugt um, hversu komið er hag útvegsins. Ég segi ekki þetta af því, að það undri mig, þótt hv. form. sjútvn. Ed. og umboðsmaður einnar aðalverstöðvar landsins hefði um þetta nokkur ummæli, og því fremur mun hann hafa gert það sem hann mun nú skreppa til útlanda og ekki verða viðstaddir umr. um þessi efni kannske í tvær til þrjár vikur. Ég segi þetta af hinu, að ef einhverjir skyldu telja, að mér bæri að fara að gera hér grein fyrir afkomuhorfum útvegsins, þá lít ég öðrum augum á það á þessu stigi málsins.

Ég vil svo ekki taka upp umr. við hv. þm. Ísaf. um það, hvort vandinn, sem útgerðarmönnum ber að höndum, er meiri eða minni vegna aðgerða í sambandi við gengisfellinguna. Það mál hefur hann haft tækifæri til þess að ræða um oft. Og ég hef þekkt nokkrar greinar, bæði með nafni og nafnlausar, í Alþýðublaðinu, sem hann hefur skrifað eða látið skrifa. Og ég býst við, að landslýðurinn þekki skoðanir hans um þetta efni, og minar skoðanir um það eru þekktar líka, svo að ég þarf ekki að tefja umr. hér með því að lýsa þessum skoðunum. — En ekki væri skammtilegt að eiga nú við erfiðleika útvegsins með óbreyttu gengi. Ætli fiskverðið, sem hægt væri að greiða hátunum, ef gengið hefði ekki verið fellt, hefði ekki verið um 40 aurar?

En ég kann ekki vel við þennan tón í ræðum á milli okkar hv. þm. Ísaf. og mín. Hv. þm. Ísaf. veit, að ég ætlaði að gera þá uppástungu, að fiskabyrgðarnefnd yrði falið að athuga þetta mál, og hann spurði mig um, hvort það væri hyggilegast, og ég sagði þá, að mér fyndist það skynsamlegast. Hv. þm. Ísaf. getur misminnst um þetta, en mig misminnir ekki, að þetta samtali átti sér stað. Hitt getur verið, að það sé dottið úr hv. þm., en ég hygg nú, að hann minnst þessa. — Ég kunni ekki við þann blæ, sem hvíldi yfir skýrslu hans um það, að ég hefði ekki skýrt fyrr en á laugardaginn var frá fyrirætlun minni í þessu efni, en þá hafi ég skýrt forstjóra L.Í.Ú. frá þessu, að ég ætlaði að gera þetta. En á föstudaginn skýrði ég frá því í ræðu, og eftir það kom maður frá L.Í.Ú. og sagði, að þeir hefðu ekki fengið tilkynningu um þetta. En þá voru löngu farnar frá mér óskir bæði til fiskabyrgðarnefndar og eins fyrir nokkrum dögum til L.Í.Ú., um að ríkisstj. hefði tekið ákvörðun um að fela þetta fisk-

abyrgðarnefnd. Það var víst þann 10., sem þessi fundur var haldinn, en þann 6. þ. m. hef ég undirritað bréfið. En ég hef ekki lagt svo mikið upp úr þessu, af því að ég átti ekki von á, að hv. þm. Ísaf. legði svo mikið upp úr því, að fyrir hans samtöl hefði ríkisstj. rumskað og að hann gerði sér vonir um, að eitthvað megi rekja til hans, ef eitthvað kynni að hafast upp úr því, sem gert verður í þessum efnum. Ef ég ekki þekkti þennan hv. þm. svo vel, þá gæti manni dottið í hug, að aðaltilgangurinn í þessu sambandi væri ekki fyrir honum bjargráð fyrir útveginn, heldur hitt, hvort hægt væri að rekja til hans eitthvað jákvætt, sem gert væri í þessum efnum. Það er mikils virði, að menn vaxi af sinum gerðum. En í þessum efnum hygg ég, að það sé þó mests virði, að rétt úrræði finnist, hvort sem það verður rakið til samtala, sem hv. þm. Ísaf. hefur átt við mig, eða ekki.

Ég ætla ekki að þrefa um þetta. En ég vildi, að menn vissu hið sanna í málinu. Og ég hygg, að hv. þm. Ísaf. geti frestað þessari þáttill. þangað til hann sér, hvað úr þessum samtölum ríkisstj. og fiskabyrgðarnefndar verður. Og ef ekkert yrði úr þeim samtölum, þá gæti hann látið þetta koma til þingsins kasta.

Flm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Ég ætla ekki að karpa um þetta mál. Ég hafði haldið sjálfur, og e. t. v. ranglega, að ég hefði hagað mér þannig í þessu máli, að engin ástæða væri fyrir hæstv. atvmrh. að fyrstast við það að neinu leyti. Ég hef talað við hann eins og bezt bróðir, eins og við gerum oft einslega, og ég hef haldið þeim sama tón við hann hér á þingi.

Það er upplýst af hæstv. atvmrh. sjálfum, að hann hefur hitt form. L.Í.Ú. á laugardaginn var, og þá hafi hann (form.) lýst yfir, að hann hafi ekki fengið neina tilkynningu um neina nefndarskipun. — Þrátt fyrir viðtal hæstv. atvmrh. og mín, þá hafði ég ekki, þegar ég samdi þessa þáttill. og lagði hana inn hér, neina vitneskju um það og sá engin merki þess, að búíð væri að ganga frá þessari nefndarskipun í málinu. Af einhverjum dularfullum ástæðum, sem ég reyni ekki að skýra, er forstjóri L.Í.Ú. ekki búinn að fá bréf, sem hann fær svo seinna eftir landssambandsfundinn, sem hefur verið dagsett og sjálfsagt skrifað 6. nóv. Hvernig á því stendur, veit ég ekkert um. Ég held sem sagt, að þetta sé nokkurn veginn upplýst í málinu, að þessu bréfi var upphaflega ekki svarað — eftir því sem hæstv. atvmrh. hefur sagt — af því, að sennilega ætlaðist hæstv. forsrh. til þess, að hæstv. atvmrh. svaraði því, og hæstv. atvmrh. ætlaðist sennilega til, að hæstv. forsrh. svaraði því. — Það er líka upplýst, að þegar ég lagði þessa þáttill. inn skrifaða hér til flutnings í þinginu, þá var mér ekki ljóst, að búíð væri að gera neitt í þessu sambandi við okkar samtöl, hæstv. atvmrh. og mín.

Í sambandi við það, sem hv. þm. Vestm. sagði, verð ég að lýsa ánægju minni yfir því að fá hans stuðning í þessu máli, eins og við var að búast frá honum. En út af því, sem hann minntist á kauptrygginguna í Vestmannaeyjum,

þá get ég upplýst, að á Ísafirði er svo komið, að sjómannafélagið er búð að afnema kauptrygginguna. En þrátt fyrir það er ástandið þar svo hörmulegt, að útvegsmenn treysta sér ekki til að fara af stað með útgerðina. En það hefur vakað fyrir mér með flutningi till. þessarar að reyna að fá einhverja úrbót, og sömuleiðis með öðru, sem ég hef flutt viðvíkjandi atvinnuástandinu. Og það ríður sérstaklega mikið á því vegna þess, hve minir umbjóðendur eru sárt leiknir eftir þá lækku, sem framkvæmd var í marz s. l. á gengi ísl. krónu og allt átti að lækna, en því miður hefur ekki læknað ástandið. Ég sé ekki ástæðu til að ræða það nú við hæstv. atvmrh., hvaða ástæður til þess liggja, en a. m. k. er alveg víst, að það, sem lofað var um lækningu með gengisfellingunni, hefur ekki rætt.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég ætla ekki að halda áfram að karpa um þetta litla, sem okkur ber á milli, hv. þm. Ísaf. og mér. Ég vona, að þeir, sem áhuga hafa fyrir þeirri málsmeðferð, sem um hefur verið að ræða, hafi séð báðar hliðar. Og enda þótt ég viðurkenni, að ekki sé illa varið tíma þingsins í að ræða um, hver áhrif gengislækkunin hefur á afkomu sjávarútvegsins, þá skal ég heldur ekki a. m. k. stofna til þess að þessu sinni. En ég teldi vel þess vert, að við hv. þm. Ísaf. og ég, sem ber talsverða ábyrgð á gengisfellingunni, fengjum nú þó ekki væri nema tvo til þrjá klukkutíma hvor að tala í áheyrn alþjóðar um málið, og þá væri til einhvers að vinna. Hér eru menn, sem þekkja málið. Hins vegar hefur þetta mál svo mikla þýðingu, að það væri til þess vinnandi fyrir hv. þm. Ísaf. og mig líka að fá að skýra fyrir þjóðinni hvora hliðina á málinu, báðir tveir, sem góðir vinir sjávarútvegsins og kunnugir hagsmunum sjávarútvegsins og þess vegna líklegir til þess að geta fundið sannleikann sameiginlega, eða a. m. k. bent á svo margar hliðar málsins, að almenningur gæti dæmt á milli um það, hvort gengisfellingin hefur verið bölvun eða það eina ráð, sem fyrir lá til þess að rétta við hagútvegsins, — enda þótt vegna ills árferðis lög-in um gengisfellinguna og ráðstafanir í því sambandi hafi enn þá ekki komið að tilætluðum notum.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég sé ekki fært að ræða nú um gengislækkun né áhrif hennar frekar en þeir aðrir, sem hér hafa tekið til máls um þessa þátt, sem fyrir liggur. En ég get þó ekki látið hjá líða að benda á, að það skilst mér ætti að vera nokkuð augljóst mál, að eins og okkar utanlandsviðskiptum hefur verið háttað, að flutt er inn á ári fyrir um 100 millj. kr. meira en út, þá sjá allir, hver útkoman er af gengislækkuninni á þessu ári. Það þarf ekki að eyða neinum orðum að því. Hins vegar er skylt að játa, að ýmsar sérstakar orsakir aðrar en gengislækkunin valda þessum halla. En þjóð, sem flytur meira út en inn, er beinn hagur að því að breyta genginu eins og gert var hér á síðasta vetri.

En ástæðan til þess, að ég kvaddi mér hljóðs, var, að mér komu undirtektir hæstv. sjútmrh. undir þessa litlu þátt. nokkuð einkennilega fyrir. Mér fannst hæstv. ráðh. vera óánægður með það, að þáttill. hefði verið flutt, og sumpart með það, hvernig málið er flutt, og telja, að í raun og veru væri ástæðulaust að vera nú að þessu brokki, því að hann væri búinn að skipa þrjá ágæta menn til þess að athuga þessi mál, og því gætu menn verið alveg rólegir. Ég er hæstv. sjútmrh. alveg ósammála um þetta atriði. Ég álit, að þessi þáttill. hafi verið flutt jafnvel heldur síðar en vera ætti og að hún hafi verið flutt af ríkri þörf, og að það, sem hæstv. sjútmrh. hefur gert í þessu máli til þessa, sé minna en ætlað hefði mátt til af honum.

Ég tók svo eftir, að hæstv. ráðh. segði í fyrri ræðu sinni um þetta mál: Það er kannske örðugast við það að etja, þ. e. a. s. hvernig á að koma vélbátaflotanum til veiða eftir áramótin, þeirra vandamála, sem framundan eru. — Síðar í ræðu sinni segir hann: Ég er ekki á þessu stigi málsins reiðubúinn til að benda á leiðir til þess að tryggja þetta. — Þannig er ástandið í þessum efnum, það er að hans dómi stærsta vandamálið, sem framundan er, svo stórt, að hann er ekki við því búinn á þessu stigi málsins að benda á eða segja til um það, hvaða leiðir eru líklegar. Svo finnst hæstv. ráðh. furðulegt og óviðfelldið, að hér skuli vera borin fram till. um það, að Alb. nefni til 5 menn, sem séu til viðtals við útgerðarmenn um þessi mál. Ríkisstj. hefur lagt fram fyrir skómmu frv. til heildaruppgjörs og skuldaskila fyrir vélbátaútteginum til þess að fá botn í þessa miklu skuldaflækju og ábyrgðaflekku, sem myndast hefur vegna hallarekstrar útvegsins síðustu árin. Ég hygg, að það sé alveg rétt hjá hæstv. ríkisstj., að þessum málum sé svo komið, að nauðsynlegt sé að gera eitthvað slíkt, án þess að ég segi, að ég sé samþykkur hverju atriði í þessu frv., en það er augljóst mál, að svo aðkallandi og rík nauðsyn sem kann að vera til að gera þessa hluti, þá er alveg þýðingarlaust að hugsa sér slíkt, nema samtímis séu gerðar ráðstafanir til þess að vélbátarnir gangi til fiskjar og haldi áfram veiðum. Það er stærsta vandamálið framundan, sem hæstv. ráðh. finnst svo stórt vandamál, að hann segist á þessu stigi ekki vera fær um að benda á neina sérstaka leið. En hvernig hefur hann hugsað sér að létta af sér þessum vanda og fela fiskábyrgðarnefnd að taka við þessu? Ég hef enga trú á, að hún á viku eða hálfum mánuði finni leið, sem ráðh. eða útgerðarmenn hafa ekki komið auga á. Það virðist augljóst, að þessi mál verða ekki leyst, svo að viðhlitandi sé og vélbátaflotinn fari á veiðar, á annan veg en þann, að það komi til kasta Alb. með einum hætti eða öðrum. Einmitt með það fyrir augum verður að telja eðlilegt, að ásamt ríkisstj. og sjútmrh., sem fyrst og fremst mun athuga þetta mál, sé einnig skipuð n. af þingsins hálfu, þegar mönnum er kunnugt, hvernig málið er vaxið og hvernig hægt er að bæta úr vandanum.

Þetta er ég ekki að segja til ámælis fyrir þá

ágætu menn, sem sæti eiga í fiskábyrgðarnefnd, en þeir hafa ekki þá sömu aðstöðu, þeir eru starfsmenn útgerðarmannasamtakanna eða útvegsmanna og líta á það sjónarmið og bera fram ýmislegt, sem líklegt er frá sjónarmiði þessara manna. En ef málið kemur hingað, þá verður þingið að taka lokaákvörðun í þessum efnum, og þá er æskilegt, að ekki einasta ríkisstj. sjálf, heldur einnig af hálfu þingsins séu valdir menn til viðræðna um þessa hluti.

Ég skal ekki hafa þessi orð fleiri, ég er fullkomlega sammála hv. 1. flm. um, að eðlilegt sé, að málinu sé frestað og vísað til n. En ég vildi um leið mælast til þess við hv. n., sem fær málið til athugunar, að hraða afgreiðslu, því ég lít svo á, eins og hæstv. sjútmrsh., að þetta sé í rauninni, eftir að togaraverkfallið er leyst, stærsta vandamálið, sem framundan er, og viðurkenning liggur fyrir um það frá hæstv. ráðh., að hann á þessu stigi geti ekki ákveðið neina leið, og því fyrr sem málið er tekið til athugunar af réttum aðilum, því betra.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Mér er ekki ljóst, fyrir hvað hv. 4. þm. Reykv. er að deila á mig, því hann hóf mál sitt með því að segja, að sér fyndist ég hafa gert frekar minna en við mætti búast í þessu máli. Það er þó upplýst í málinu, að þegar í stað þegar það var skýrt fyrir hæstv. forsrh., þá ríkti milli okkar misskilningur um það, hann býst við að ég taki málið upp sem sjútmrsh., en ég býst við að hann muni sem forsrh. greiða fyrir málinu í ríkisstj. Þegar þetta er upplýst, þá tek ég málið upp fyrir ríkisstjórnarfund, og sama dag sem ríkisstj. heldur þennan fund þá afgr. ég málið frá mér til hlutaðeigandi n., fiskábyrgðarnefndar. Þetta er upplýst. Það eina, sem þá mætti ásaka mig fyrir, væri þá það, að ég hefði ekki hreyft málinu strax og ég varð var við þetta bréf, sem virðist hafa verið samb. 24. okt. En ég fullyrði, að ég hefði ekki séð þessa till. Landssambandsins fyrr en nokkrum dögum seinna, eins og ég áðan sagði. Á hverjum ríkisstjórnarfundum eru mörg stór mál, sem stj. ræðir um. Það er alveg rétt eftir mér haft, að ég tel þetta afar mikið vandamál, en hv. þm. segir, að af því leiði, að það sé undarlegt, að atvmrh. skuli ekki þegar í stað taka tveim höndum því heilræði, sem hér er bent á til úrlausnar þessum voveiflega vanda. Hv. þm. segir, að ég hafi sjálfur í þessum efnum bent á menn, sem hann sízt vilji gera lítið úr, en honum fannst ekki allsendis rétt ályktað hjá mér, ef ég teldi, að þessir menn mundu allt í einu finna upp eitthvert snjallræði til úrlausnar þessum óvenjulega vanda. Ég viðurkenni með honum, að það hefði ekki verið skynsamlegt af mér að búast við, að þessir menn gætu leyst höfuðvandann um leið og þeir litu á hann. En ég spyr hv. þm.: Býst hann við, að þetta hefði verið allt miklu sigurstranglegra, þó að þessir menn, sem hafa verið valdir til samstarfs við Landssambandið, hefðu verið skipaðir af Alp. og þá, eins og sagt er, eftir pólitísku vali? Ég held, að það sé undir öllum kringumstæðum rétt byrjun í þessu máli, að ríkisstj. velur sína trúnaðarmenn, sem um

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

mörg ár hafa starfað á vegum ríkisins og flest undanfarin ár starfað að rannsókn á verðlagi sjávarafurða og jafnan verið samningsaðili fyrir hönd ríkisstj. gagnvart útgerðarmönnum, þegar útgerðarmenn gerðu till. á hendur ríkinu um fiskábyrgðina. Ég tel því líklegra til að komast að niðurstöðu um þörf útvegsins að fela þessum mönnum — heldur en þingnefnd — að athuga þetta mál, enda má minna á það, að sjálft Landssambandið ber fram till. um, að ríkisstj. útnefni menn til þess að reyna að leysa þessi mál. Hvað ríkisstj. áhrærir, þá varð hún við þessum tilmælum, sem til hennar hefur verið beint, og ég vil aðeins minna hv. þm. á það, að þessir menn, sem þarna eru valdir, sem hann viðurkennir eins og ég, að séu mætir menn, þeir eru ekki fyrst og fremst starfsmenn útgerðarmanna, þeir eru engu síður starfsmenn ríkisins, a. m. k. sumir þeirra, en hafa auk þess skyldu til að gera ríkisstj. rétta grein fyrir sínu áliti í málinu. Ég hafði hugsað mér, að gangur málsins yrði sá, að þegar þessi viðtöl hefjast, þá feli ríkisstj. þessum mönnum að mynda sér skoðun um það, hvað tiltækilegt sé að gera, og málið komi síðan til afskipta Alp. Það eina, sem ég get séð ágætt í því að hafa þingmenn til viðbótar slíkri n., sem ríkisstj. fæli að rannsaka málið, væri, ef það ætti að vera ráð til þess að þingflokkarnir væru betur undirbúnir að taka ákvörðun vegna þess að þeir hefðu sína umboðsmenn í þessu starfi. En ég efast um, að þingflokkarnir eigi kunnáttumenn í hópi útgerðarmanna, sem standa í beinu sambandi við þingflokkana og vita allt í þessum efnum, sem slík þingnefnd er líkleg til að fá fróðleik um. Annars verð ég að segja það, að þessar umr. eru meira um þá hlið málsins, sem minna máli skiptir, heldur en sjálft aðalefnið.

Varðandi uppástungu hv. 1. flm. um það, að þessari till. sé vísað til n., þá hef ég ekkert við það að athuga, og ég vil bæta því við, að ég tel eðlilegt, að hún fari til n. og sé haldið þar þangað til í ljós kæmi, hver verður árangur þeirra viðræðna, sem þarna er stofnað til.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Það virðist hafa orðið aðalatriði þessara umr., hvort heppilegra mundi vera að fela fiskábyrgðarnefnd, en í henni eiga sæti 3 menn gagnkunnugir málum útvegsins, að undirbúa lausn á vandamálum bátaútvegsins eða skipa þingnefnd til að fjalla um það mál. Ég held, að deilur um þetta séu á nokkrum misskilningi byggðar. Sannleikurinn er sá, að málið, sem hér liggur fyrir, er tvíþætt: Annars vegar þarf að gera athugun — hreina tekniska, fræðilega athugun — á væntanlegri afkomu bátaútvegsins á næstu vertíð, þ. e. a. s. athugun á því fyrst og fremst, hver áhrif gengislækkunin og verðbreytingar erlendis hafa haft á afkomu bátafloثن. Hér er um að ræða teknískt vandamál, fræðilegt vandamál, sem hægt er að leysa úr þannig, að ekki verði um deilt, ef nógu samvirkusamlega er að farið og nógu góðar upplýsingar eru fyrir hendi. — Hitt er svo annað mál, að finna leið til þess að rétta bátaútveginum þá hjálparhönd, sem

rannsóknirnar kynnu að leiða í ljós, að hann þyrfti á að halda. Það er fyrst og fremst pólitískt vandamál. Þarna þarf að finna leið til þess að afla bátaútveginum nýrra tekna, annaðhvort með greiðslum úr ríkissjóði, sem afla þyrfti fjár til með nýjum sköttum eða tollum, eða með till. um endurskipulagningu á rekstri hans eða þá með nýrri gengisbreytingu. Þarna er m. ö. o. um að ræða hrein pólitísk atriði, sem Alb. hlýtur auðvitað að taka endanlega ákvörðun um.

Ég er sammála hæstv. sjútmrsh., þegar hann segir, að það sé vafamál, að þingnefnd skipuð pólitískum fulltrúum sé mjög heppileg til þess að leysa hið fyrra verkefni. En vafalaust er líka hitt, að fiskábyrgðarnefndin getur engan veginn verið fær um að leysa síðara vandamálið, og væntanlega ætlast enginn til þess af henni. Með því er engri rýrð kastað á þá ágætu menn, sem þar eiga sæti og eru kunnugir höfum útvegsins, en það getur ekki verið þeirra hlutverk að leysa endanlega það pólitíska vandamál, sem hér er á ferðinni. Ég átti þátt í athugunum í sambandi við bátafloinn 1946—47 og aftur 1949 og útreikningum varðandi hag hans og afkomu og er því dálítið kunnugur vinnubrögðum á þessu sviði. Ég treysti auðvitað þeim mönnum, sem eru í fiskábyrgðarnefnd, fullkomlega til þess að leysa slík störf af hendi, enda liggja fyrir mikil gögn, sem nota má. En þrátt fyrir þetta er engu síður jafnframt því nauðsynlegt, að hinir pólitísku aðilar fái þetta mál sem allra fyrst í sínar hendur, og þá er spurningin, hvort ríkisstj. hugsar sér að fjalla um það sjálf eða með trúnaðarmönnum úr sínum flokkum eða hvort hún hyggst láta þingið í heild hafa afskipti af þessu. Þetta tvennt getur komið til greina: Ætla ríkisstj. að undirbúa nauðsynlega lausn málsins með sínum eigin trúnaðarmönnum, eða hyggst hún láta þá flokka, sem standa utan ríkisstj., fylgjast með í þessu máli og eiga einhvern þátt í því að undirbúa þá pólitísku lausn, sem verður að grípa til? — Ég tek undir það, sem hv. 4. þm. Reykv. sagði, að miklu heppilegra væri að halda þessu máli á grundvelli þingsins sem heildar, og ég tel einmitt, að slík n., eins og sú, sem farið er fram á í þessari till., sé heppileg leið að því marki. Mér finnst heppilegt, að þingið sem heild komist sem fyrst inn í málið jafnhliða störfum fiskábyrgðarnefndar. Ég hygg, að það mundi auðvelda afgreiðslu málsins mjög, þegar til endanlegra kasta þingsins kemur, að í slíkri n. ættu fulltrúar sæti bæði frá stjórnarflokkunum og stjórnarandstöðunni. — Hér er geysimikið vandamál á ferðinni, mál, sem mjög mikið er undir komið að leysist vel. Albfl. hefur enga löngun til að gera þetta mál að meira deiluefni en óhjákvæmilegt er og eðlilegt er að það verði, þannig að af þeim sökum er ekki ástæða fyrir ríkisstj. að forðast stjórnarandstöðuna. Ég hygg, að lausn þessa máls mundi verða betur undirbúin, ef þannig væri að farið, að þingið sem heild og flokkar þingsins fengju sem fyrst tækifæri til að starfa að því og fylgjast með tekniskum störfum fiskábyrgðarnefndar og byrja sem allra fyrst að ræða þær

pólitísku ráðstafanir, sem verður að gera til þess að bæta úr þeim vanda, sem bátautvegsins hiður á næstu vetrarverftíð.

Haraldur Guðmundsson: Það er upplýst, að málið hefur tafizt vegna misskilnings milli hæstv. sjútmrsh. og hæstv. forsrh. En það, sem ég meinti með því að málið hefði orðið fyrir óþarfa drætti, var það, að mér fannst óþarfi fyrir hæstv. ráðh., með þeim kunnugleik, sem hann hefur í þessum málum, og með tilliti til þess, sem hann sagði áðan, hversu stórfellt vandamál hér er um að ræða, að biða eftir bréfi frá Landssambandi útvegsmanna. Honum var kunnugt um ástandið og gat, ef hann vildi, farið að athuga og undirbúa þessi mál, ef hann gerir ráð fyrir því, að það þurfi að koma til kasta þingsins áður en setu þess lýkur, sem ég hygg, að hann meini með þeim orðum, sem hann lét falla hér áðan. Ég hef engu við það að bæta, sem hv. 3. landsk. sagði hér áðan, það er einmitt það, sem ég meinti með mínum ummælum um þingnefnd, og hins vegar um þá menn, sem hæstv. ráðh. hefur falið þessa athugun, að ég álit hana pólitískt til þess fallna að ákveða rannsóknaratriði og gefa skýrslur. En lausnar málsins á þingi geri ég ekki ráð fyrir, að hæstv. ráðh. vænti frá þessum mönnum eða till., sem séu líklegar til þess að ganga greiðlega gegnum þingið, eins og till., sem fram yrðu bornar og fengju þessa athugun af n., sem sérstaklega yrði falið að athuga þetta mál. Ég tel því, að málið verði auðleystara á þann hátt, að það sé undirbúið undir þingið af þingnefnd, sem ræði við útgerðarmenn. Ég leyfi mér að skilja hæstv. ráðh. svo, þegar hann talar um, hvernig hann hugsar sér gang málsins, að hann geri ráð fyrir því, að fiskábyrgðarnefnd mundi snúa sér til hans með þær upplýsingar, sem hún hefur um þetta mál, og mundi svo athuga það í ríkisstj. að leggja það fyrir Alb. Ég skil því mál hæstv. ráðh. svo, að hann telji sjálfsagt, að þetta mál komi til kasta Alb. áður en setu þess lýkur, og með tilliti til þess þætti mér æskilegt, að þessi till. sé samþ., sem hér liggur fyrir.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Það gleður mig það traust, sem hv. 4. þm. Reykv. ber til mín. En mikinn berserksgang hyggur hann mig hafa, þegar ég á að láta svo hendur standa fram úr ermum að biða ekki eftir tilmælum frá L. Í. Ú. um lausn málsins. Ég segi ekkert um það, hvort ég hafi haft meiri eða minni áhyggjur af þessu áður en landssambandsfundurinn kom saman. Það er sjálfsagt með mig eins og hv. þm., að það er auðvelt að leiða hugann að þessu máli án þess að fá hvatningu frá einum eða öðrum. — Út af því, sem hv. 3. landsk. sagði, get ég einnig verið fáorður. Það er sýnilegt, að þarna eru mismunandi sjónarmið. Hv. 1. flm. hefur skýrt frá því, að hann hafi borið þessa till. fram vegna þess, að honum hafi ekki verið ljóst, að neitt stæði til í málinu. Þegar hann svo heyrir, að ríkisstj. hefur falið fiskábyrgðarnefnd að fjalla um málið, þá telur hann vel farið, að þessari till. sé vísað

til n. og liggi þar þar til séð er, hvort árangur verður af þeim viðræðum. Aftur á móti segir hv. 3. landsk.: Þetta eru tvær nefndir, sem geta unnið að þessu verkefni hvor í sínu lagi, — og má þetta til sanns vegar færa. Að svo miklu leyti sem menn ganga út frá því sem gefnu, að þetta þurfi til kasta Alþingis að koma, þá er eðlilegt að hugsa, eins og hv. 3. landsk. gerir, að þingnefnd gæti fylgt með störfum nefndar hinna fróðu manna. Bæði sjónarmiðin hafa nokkuð til sins máls — og gætu verið rædd í þeirri hv. n., sem fær málið hér til meðferðar. En ég hélt, að þessir fróðu menn, sem hafa fjallað um það, hverjar af óskum og kröfum útgerðarmanna væru þess eðlis, að nauðsynlegt væri að verða við þeim, að þeir menn ræddu málið við útvegsmenn og gæfu síðan ríkisstj. skýrslu, og ætlaði ég ríkisstj. þann vanda að leysa málið án tilhlutunar Alþingis, ef auðið væri, en að öðrum kosti að leggja fram till. í málinu. Það er vandi, sem verður að hvíla á hverri ríkisstj., að leggja fram sín úrræði, og ég álit, að stjórnaðastaðan hafi ekki skyldu til frumkvæðis í málinu eða þurfi að eiga jákvæðan þátt í slíkri tillagnagerð. Ef því mætti treysta, að allir hv. þm. hafi sömu skoðun og hv. 3. landsk. og að enginn vildi ná sér í pólitískan ávinning í sambandi við þetta mál, þá ætti ríkisstj. að kalla alla þingflokkana til ráðstefnu, en þess hélt ég að væri ekki kostur og viðurkenni, að vandinn og skyldan hvílir hér á ríkisstj.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 34 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

7. Endurskoðun áfengislöggjafar.

Á deildafundum 17. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um endurskoðun islenzkrar áfengislöggjafar [100. mál] (A. 180).

Á 17. og 19. fundi í Sp., 22. og 29. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er nú hvort tveggja, að naumur er orðinn fundartíminn og ekki er langt mál, sem ég þarf að flytja. — Með till. þeirri til þál., sem ég flyt hér, er lagt til, að ríkisstj. láti fara fram endurskoðun islenzkrar áfengislöggjafar í þeim tilgangi að stuðla að hóflegri og skynsamlegri meðferð áfengra drykkja. Í þessu sambandi nægir að benda á það aumlega ástand, sem nú er ríkjandi í þessum málum meðal þjóðarinnar. — Um annað atriði till. er það að segja, að þar

er lagt til, að ríkisstj. láti fara fram athugun á möguleikum um bruggun áfengs öls til útflutnings. Varðandi þetta atriði nægir að vísa til ríkjandi ástands í gjaldeyrismálum þjóðarinnar. Sjaldan höfum við búið við meiri gjaldeyrisörðugleika en einmitt nú, og virðist þá skynsamlegt að freista nýrra leiða til gjaldeyrisöflunar. Á þetta hygg ég allir hugsandi menn geti fallið. Ég ætla ekki að orðlengja þetta frekar, en vildi vænta þess, að nefnd st. er tekur við þessu máli, starfi fljótt, svo þjóðinni gefist kostur á að njóta góðs af þeirri endurskoðun, sem væntanlega fer fram.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 21:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JörB, LJóh, ÓTh, PZ, PÞ, SÁ, SB, StSt, StgrSt, VH, ÁB, BÁ, GG, GJ, GTh, HermJ, IngJ, JóhH, JG, JS, JPálm.

nei: KS, LJós, PO, RP, SG, StgrÁ, ÁS, EOI, HV, HG.

SkG, HelgJ greiddu ekki atkv.

19 þm. (JÁ, JR, KK, StJSt, ÞÞ, ÁkJ, ÁÁ, BSt, BBen, BÓ, KA, EE, EmJ, EystJ, FRV, FJ, GPG, HÁ, JJós) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Atkvgr. um að vísa málinu til nefndar og síðari umr. frestað.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 25:8 atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 39. og 40. fundi í Sp., 7. og 9. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 180, n. 593, 196, 655).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 655. — Afbrigði leyfð og samþ. með 27 shlj. atkv.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þessi till. um endurskoðun islenzkrar áfengislöggjafar var hjá allshn., eins og kunnugt er. Á þskj. 593 hefur n. lagt til, að þáltill. verði samþ. með nokkuð breyttu orðalagi.

Það hefur verið talað svo mikið um áfengismálið, að ég held, að það væri að bera í bakkafullan lækinn — fyrir mig að minnsta kosti — að bæta miklu við.

Á þeim fundum, sem n. ræddi till., þar hins vegar á því, að umr. um framkvæmd áfengislaganna höfðu vakið ýmsar skoðanir hjá einstökum nm., eins og eðlilegt er, og voru flestar í þá átt, að endurskoðun þessarar löggjafar væri holl og jafnvel aðkallandi. Svo að hvað það atriði snertir var ekki verulegur ágreiningur meðal nefndarmanna og raunar ekki um önnur atriði heldur. Allir virtust sammála um, að þessa löggjöf þyrfti að endurskoða og þá vitanlega með það markmið að fá tryggt í lögunum, að misnotkun áfengis gæti minnkað en

ekki vaxið. — En till., eins og frá henni var gengið af hálfu flm., fól í sér ábendingu varðandi brugg á áfengu öli einvörðungu til útflutnings, eða fór fram á yfirlýstan þingvilja. Orðu nm. ásáttir um að gera ekki neina till. um þetta atriði. Uppástungur um bruggun öls til útflutnings munu hafa komið fram áður, ég man ekki glögg, hvort lagt var til, að það væri eingöngu til útflutnings eða til útflutnings og innlendar neyzlu. (SB: Það var þannig.) En að þessu sinni lá fyrir till. um bruggun áfengs öls, sem ekki var ætlað að hafa áhrif á áfengisneyzlu innan lands, þar sem hv. þm. N-Ísf. lagði til, að framleiðslan yrði eingöngu ætluð til útflutnings. Þegar sá liður till. var ræddur og athugaður í allshn., virtist n., án þess að beinlinis væri eftir því gengið, hversu margir væru þannig sinnaðir, að með þessu væri bætt einni nýrri útflutningsvöru við þær, sem við höfum, og væri þetta því frekar atriði fyrir þá, sem hafa með fjárhags- og iðnaðarmál að gera, en allshn. Sú skoðun varð sterkari, að allshn. kæmi ekki með neina till. í þá átt.

Ætla ég, að mér sem frsm. n. leyfist að láta í ljós skoðanir, sem ég tek fram, að n. er ekki við bundin. Mér virðist einkennilegt, að þjóðríki, sem af þörf til að afla fjármuna þarf að reka verzlun með áfenga drykki, sem er þannig rekin, að engar hömlur eru á því, hvað hver einstakur megir kaupa af því, sem verzlað er með, m. ö. o., ríkið selur þegnum sínum hömlunarlaust eins mikið og þá lystir af þessum drykkjum, — þá virðist undarlegt, að ekki skuli vera leitað til þeirra fjárflyunarleiða af því sama ríki, sem aflar fjár í ríkiskassann án þess að veita áfengisflóðinu til landsmanna sjálfra, en svo yrði, ef öll bruggun öls væri til útflutnings. Það er vitað, að hér hefur verið bruggað öl til útflutnings — eða til sölu handa útlendingum — á hernámsárunum. Mér hefur verið sagt, að tilbúningur vörunnar hefði heppnast vel, og mér hefur verið sagt — og ég trúir því vel —, að viðkomandi verksmiðjur hafi gætt þess, að ekkert af ölinu færi til innlendra manna. — Ég endurtek það, að þegar þess er gætt, að allir þm. virðast vera á þeirri skoðun, að nota bæri þá leið að flytja inn rándýrt áfengi og selja þegnum það taumlaust, þá er það mín skoðun, að ekki sé skaði af ölbruggun, og það er einkennilegt, ef ekki má auka einni grein við útflutninginn, sem ekki skaðar landsmenn á neinn hátt. Ef einhver er þeirrar skoðunar, að ríkið ætti ekki að leyfa áfengissölu, ætti sá hinn sami að koma með till. um það, að ríkið leggi niður áfengissölu, og stöðva þannig þann fjárstraum, sem þaðan rennur í ríkissjóð. Ég hef ekki orðið var við slíka till., — og yrði að finna aðra tekjulind, sem gæti fyllt þann svang í tekjum ríkisins, sem eftir yrði eftir slíkar aðgerðir. Ég veit, að margir hafa hrópað á bann, en þeir hinir sömu hrópa út í bláinn. En þessir bannmenn hafa engu minni þörf og hafa sig engu minna í frammi en aðrir um að krefjast fjárframlaga af ríkinu, vitandi, að kröfur þeirra verða ekki uppfylltar, nema tekjur ríkisins bregðist ekki, nema áfengistekjurnar haldist. Þetta er talað

til þeirra, sem hafa fjárhags- og iðnaðarmál landsins í sinni umsjá. Það varðar miklu, ef hægt er að reka fjölþætta iðnaðargrein og skapa landsmönnum atvinnu.

Þegar ég var fjmrh. í ríkisstj. hv. 8. landsk. þm. (StJSt), var það ástand, að til Keflavíkur komu erlendir starfsmenn, og voru þeir vanir því að heiman að geta fengið öl með mat og utan matar, og þeir gátu ekki fellt sig við þetta öl, sem hér er framleitt, þar sem þeir voru betra vanir. Ríkisstj. sá sér ekki fært að stemma stigu við, að öl væri flutt inn til landsins frá öðrum löndum til notkunar handa starfsmönnum á Keflavíkurflugvelli. Ég minnst þess, að þetta var, þegar ég hafði fjármálin með höndum og hætta var á, að ýmsar tekjuleiðir brygðust. Ég vissi þá fullkomlega, að hægt var að búa þetta öl til hér á landi og að þeir væru reiðubúnir að hætta við innflutning á öli, ef leyft væri að búa til öl hér á landi. Var sá útreikningur, sem lagður var fyrir mig 1947 eða 1948, að með því að búa til öl handa því fólki, sem var „exterritorial“, væri hægt að afla gjaldeyris, sem næmi ¼ millj. kr., og færa toll og tekjur í ríkissjóð. Ég talaði við dómsmrh. um, hvort ekki mætti efla atvinnuna og auka tekjurnar á þennan hátt. Hann taldi sig ekki ófúsán að koma þessu í kring, ef hann ætti vist, að málið yrði ekki drepit á Alþingi. Var leitað eftir samþykki í þingflokkinum um málið, og leiddi það í ljós, að vonlaust var að fá samþykki. Þar með féll sú viðleitni niður. Ég er ekki að segja, að þetta hefði orðið neinn stór hvalreki fyrir ríkissjóð, en þó búðót og atvinna. En það, sem út yfir tekur, að þarna hefðum við getað losnað við þá litillækkun að horfa upp á, að danskt eða amerískt öl væri flutt hér inn í tonnatali, án þess að eyrir rynni til hins opinbera. Svona horfði málið við þá. Ég fæ ekki annað skilið, og tala ég þar til þeirra yfirvalda, sem vísað er til í nál., en að allir hljóti að sjá, hvað broslagt er að viðhalda innflutningi á tollfrjálsu áfengu öli heldur en að búa það til í landinu. Ætla ég ekki að fjölýrða um það.

Við þessa till. frá hv. þm. N-Ísf. er komin fram brtt. frá hv. þm. Borgf., á þskj. 196, og á þskj. 655 frá hv. þm. V-Húnv. Hv. þm. Borgf. mun hafa verið búinn að koma sinni brtt. á framfæri áður en allshn. gekk frá málinu. (PO: Löngu áður.) Er hún í sjálfu sér á engan hátt litilsvirt með þeirri niðurstöðu, sem allshn. hefur komizt að. Að visu er sleppt hinni kröftugu bindindisræðu, sem er í lok till., en tilgangurinn með till. n. er sá sami. Tillgr. orðast svo:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að láta fara fram endurskoðun áfengislöggjafarinnar, með það fyrir augum að koma í veg fyrir misnotkun áfengis í landinu.“

Till. stefnir í sömu átt og brtt. hv. þm., þótt hún sé ekki orðuð eins, ekki með sama málskráðinu. Sem sé viljum við í allshn. gjarnan, að þessi endurskoðun fari fram og verði til þess, að misnotkun áfengis geti minnkað. En við vitum það allir, hvernig sem fer og hvað sem gert verður, að ekki er hægt að koma

með öllu í veg fyrir það hér á Alþingi, að áfengi sé misnotað.

Brtt. á þskj. 655 fer í aðra átt, og þykir mér fyrir því, að hún kom ekki fram, áður en n. gekk frá málinu. Þetta er gamall kunningi, sem við allir könnumst við, sem sé, að „Alþingi felur ríkisstjórninni að afnema nú þegar sérreittindi nokkurra viðskiptavina áfengisverzlunar ríkisins og tóbakseinkasölu ríkisins, sem eru í því fölgín, að þeir fá keypt vínföng og tóbak fyrir lægra verð en aðrir kaupendur þurfa að borga fyrir þær vörur“. Þessi till. er ekki nýmæli og hefur verið hér fyrir á ferðinni. Að visu er það dregið fram á elleftu stund að koma fram með hana, en hún er hér allt að einu, og getur Alþingi tekið afstöðu til hennar. Ég veit ekki, en ég geri ráð fyrir, að þetta, sem stendur um sérreittindi nokkurra viðskiptavina, þar með sé átt við alla viðskiptavini áfengisverzlunarinnar og tóbakseinkasölunnar, sem þessara sérreittinda njóta. Þar sem till. barst ekki nægilega snemma, skal ég ekki segja neitt um hana. Ég kys ekki að halda uppi sérstökum umr. um þessa brtt. Hún snertir ekki aðalefni till., heldur er hún skábretti til hliðar, sem má taka sem nýja grein, ef Alþingi líkar. Það, sem vakir fyrir með þáttill. hv. þm. N-ísf. og hv. þm. Borgf. með sinni brtt. sem og fyrir allshn., er að breyta áfengislögunum til þess að minnka drykkjuskapinn í landinu. Hvort þessi sérreittindi auka á misnotkun áfengis, fullyrði ég ekkert um.

Ég ætla, að ég hafi gert grein fyrir hönd nm. fyrir okkar skoðunum á þessu máli. Við tökum undir um fyrri lið till. hv. þm. N-ísf. og komum til móts við hv. þm. Borgf., en meira gat n. ekki látið af sér leiða í þessu máli.

Viðvíkjandi því, sem ég sagði um bruggun áfengis öls, þá er það frá eigin brjósti, og stendur n. sem heild ekki ábyrg fyrir því.

Ætla ég, að flm. brtt. á þskj. 655 skilji, að fyrir hönd n. get ég ekki sagt neitt um þessa brtt. — Það var ekki, að ég held, búið, þegar þessi þáttill. var afgr. til allshn., að skrifa svarbréfið til ráðuneytisins viðvíkjandi vínveitingaleyfi í flugstöðinni í Keflavík. Það voru gerðar aths. við afstöðu n. í því máli, en það er ekki þörf fyrir mig að draga það mál inn í þessar umr., því að það snertir ekki áfengisneyzlu Íslendinga að nokkru leyti, og því sleppi ég að tala um það. Mér kom aðeins í hug í þessu sambandi, hvort þessi þáttill. var afgr. áður eða eftir að við afgreiddum bréfið til samgmrn. og sú afstaða var tekin, sem þar kom fram, en ég sé, að það mun ekki eiga við að ræða það í sambandi við þetta mál.

Umr. frestað.

Á 42., 43., 45., 48. og 49. fundi í Sp., 14., 21., 22. og 28. febr., 6. marz, var till. tekin til frh. síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

8. Sjóveðskrófur síldveiðisjómannanna.

Á deildafundum 23. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um innlausn á sjóveðskrófum síldveiðisjómannanna [111. mál] (A. 202).

Á 19. og 23. fundi í Sp., 29. nóv. og 6. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Mál það, sem hér liggur fyrir, er gamalt mál og hefur einnig oft borið á góma í sambandi við umr. um önnur mál í þinginu. Snertir það ákvæði l. nr. 100 frá 1948, sem tóku gildi 31. des. það ár og hafa að geyma þau ákvæði, að útvegsmönnum sé ekki skylt að gera upp við menn sína kaup þeirra, nema þeir óski þess sjálfir. Þegar þetta var sett í l. 1948, var sagt, að hér væri aðeins um bráðabirgða-ástand að ræða, og daginn, sem það gekk í gildi, var hindruð öll viðleitni frá hendi sjómannanna að knýja fram greiðslu á kaup sínu, sem þeir áttu inni, og þá áttu margir inni frá 1948. Það varð þá úr, að ríkissjóður lagði fram peninga skömmu eftir áramótin 1948—49 til þess að innleysa sjóveðskrófur frá síldveiðunum 1948, en þetta hefur farið svo í einstöku tilfellum, að menn eiga inni frá 1948, frá 1949 og nú frá 1950. Það hljóta allir að sjá, að þetta getur ekki gengið, þetta er atvinna þessara manna, og hvernig eiga nú fjölskyldumenn, sem enn eiga kaup sitt ógreitt, margir í tvö ár og sumir í þrjú ár, að fara að því að komast af? Það var að sjálfsögðu þægilegri lausn að þurfa ekki á sínum tíma að vera að gruflla út í, hvernig ætti að leysa þessi mál, heldur banna mönnum að gera þessar sjálfsögðu kröfur, en ríkisstj., sem þessa till. flutti, hlýtur þó að hafa gert sér fyllilega ljóst, að þetta gæti ekki gengið svona til lengdar, að menn væru hindraðir í því að knýja fram greiðslu á kaup sínu, og ég furða mig á því, að verkalýðsfélögin skuli ekki hafa sagt: Þetta skip fer ekki út fyrir en búið er að gera upp við mannskapinn. — Og ég er sannfærður um það, að samtök launþega á þurru landi hefðu ekki látið viðgangast, að samþ. væru á þinginu lög um það, að atvinnurekendur væru ekki skyldugir að borga þeim kaup og þeir sviptir aðstöðu til að knýja fram, að þeim væri borgað kaup, enda er nú svo komið, að þetta verður ekki lengur þolað af verkalýðssamtökunum, ef Alþ. sér ekki sóma sinn í því, úr því að það er ekki búið að leysa til sín þessar kröfur, að gera það á næstunni og hlutast til um, að viðkomandi aðilum verði greitt út kaupið.

Það er í rauninni ekki þörf á að orðlengja meir um þetta mál, svo mjög sem það hefur verið rætt hér í þinginu áður. Höfuðatriðið er þetta, að ráða bót á því vandræðaástandi, sem stafar af því, að sjómenn eru hindraðir í því að krefjast greiðslu á sínu kaup, og leitt hefur til stórvandræða fyrir allan þorra þeirra sjómannanna í landinu, sem starfað hafa við bátafлотann undanfarið. Í till. er lagt til, að ríkisstj. ráði bót

á þessu ástandi, annaðhvort með því að leysa sjálf til sín þessar sjóveðskröfur eða fá aðra til þess, en það að hindra viðkomandi sjómenn í því að knýja fram greiðslu á kaupum sínum eru engar endanlegar ráðstafanir á málinu í heild sinni. — Ég vil svo að lokum leyfa mér að leggja til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til síðari umr. og hv. fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 202, n. 643 og 716).

Frsm. meiri hl. (Gísl Jónsson): Herra forseti. Till. þá, sem hér um ræðir, tók fjvn. fyrst fyrir skömmu eftir að Alp. kom saman aftur, — eða á fyrsta fundi sínum eftir þinghlé, en henni hafði verið vísað til n. 8. jan. Nefndinni þótti rétt að senda till. til umsagnar skuldaskilasjóðs og Alþýðusambands Íslands. Óskaði n. fyrst og fremst að fá upplýst eftirfarandi atriði: Í fyrsta lagi, hve hárrí upphæð óinnleystar sjóveðskröfur næmu, sem til hafa orðið á sumarsíldveiðunum árin 1949 og '50, með sundurliðun fyrir hvert ár. — Í öðru lagi, hve hárrí upphæð aðrar óinnheimtar sjóveðskröfur næmu, sem borizt höfðu í sambandi við skuldaskilin, og í þriðja lagi, hvort ekki mætti treysta því, að allar þessar kröfur verði greiddar í sambandi við skuldaskilin og hvað gert væri ráð fyrir, að langur tími liði, þar til greiðslan gæti farið fram.

Nefndin taldi sig ekki geta afgr. þessa till., fyrr en svörin við þessum spurningum hefðu borizt henni, og óskaði því eftir, að svörin bærust ekki síðar en 25. jan.; enda var þá úti sá frestur, sem auglýstur hafði verið til þess að leggja inn kröfur. Svörin bárust svo nefndinni frá báðum þessum aðilum 20. jan. og voru lesin upp á næsta fundi hennar, 23. s. m.

Einn nm. (ÁS) óskaði eftir, að málið yrði afgr. samstundis á þann veg, að þáltill. yrði samþ. óbreytt. Á þetta gat meiri hl. n. ekki fallizt og vildi láta fresta málinu, þar til frekari upplýsingar lögju fyrir frá stjórn skuldaskilasjóðs, sem vantanlegar voru skömmu eftir 25. jan. Þann 7. febr. gefur svo minni hl. n. (ÁS) út sérstakt nál. á þskj. 643, öllum til undrunar, og tekur þar fram, að meiri hl. n. vilji láta fella till. Eru þessi ummæli minni hl. byggð á algerum misskilningi og alveg tilefnislaus. Var honum bent á þetta á fundi og þess vænzt, að hann leiðrétti það, sem hann hafði sagt á þskj. 643 ásamt 6. landsk. Þykir mér rétt að taka þetta fram og leiðréttu þá villu, að meiri hl. n. hefði viljað afgreiða málið á þann hátt að fella það.

Að loknum þeim fresti, sem ákveðinn hafði verið til að lýsa skuldakröfum, aflaði n. sér enn upplýsinga frá stjórn skuldaskilasjóðs, og fékk þá upplýst eftirfarandi:

Í fyrsta lagi hafði stjórn sjóðsins enn orðið að framlengja frest til þess að lýsa skuldakröfum, þar sem innkomnar kröfur voru ekki í samræmi við innsenda reikninga útvegsmanna. Í öðru lagi er fyrst hægt að bera saman innsendar kröfur og reikninga til þess að sannprófa þannig, hvort kröfurnar séu réttar, eftir að frestur sá, sem nú hefur verið gefinn, er útrunninn. Fyrr en því verki er lokið, er ekki hægt að segja neitt um það með vissu, hve hárrí upphæð ógreiddar sjóveðskröfur nema. En það er frumskilyrði fyrir því, að hægt sé að greiða kröfurnar, að vitað sé um, hvort þær séu réttmætar, hver sé eigandi þeirra og hversu há upphæðin er. En um þessi atriði liggur ekkert ljóst fyrir enn þá. Einnig fékk n. þær upplýsingar hjá sjóðsstjórninni, að hún muni gera allt, sem í hennar valdi stendur, til þess að vinna úr þessum gögnum, jafnskjótt og þau liggja fyrir, og hraða uppgjöri og greiðslum, og væntir þess, að því geti orðið lokið fyrir 1. júlí n. k.

Með lögum nr. 120/1950, um aðstoð til útvegsmanna, er gert ráð fyrir því, að ríkissjóður aðstoði útvegsmenn til þess að semja um skuldir bátaútvegsins og greiða þær, og eru þar meðtaldar sjóveðskröfur. Skal þessu lokið fyrir 1. júlí n. k. Eins og að framan greinir, hefur sjóðsstjórnin gert allt, sem unnt er, til þess að fá yfirlit yfir, hve mikil skuld er ógreidd, og á hvorki nefndin né ríkisstj. sök á þeim drætti, sem orðið hefur, því að tafir þær, sem á hafa orðið, eru eingöngu því að kenna, að kröfunum hefur ekki verið lýst að fullu á hinum auglýsta tíma.

Nefndin hefur fengið þær upplýsingar, að kauptrygging að frádregnum aflahlut á 99 skipum árið 1949 var 2.75 millj. og að greitt hafi verið upp í þá upphæð 2.2 millj. — eða 80%. Hins vegar liggja engar upplýsingar fyrir um það, hvort mismunurinn, ½ millj. kr., hefur verið greiddur af útvegsmönnum eða er enn ógreiddur, né um hitt, hvort um aðrar og frekari sjóveðskröfur hefur verið að ræða á því ári eða hvort þær hafi verið greiddar. En upplýsingar um þetta áttu að koma fram í sambandi við eftirlýstar skuldir. Nú er vitað, að skipshafnir eiga forgangsrétt í skipi til tryggingar kaupa, en hins vegar liggur ekkert fyrir um það, að hve miklu leyti hann hefur verið tryggður skipshöfnum. Hins vegar er líka vitað, að sjómenn gátu ekki gengið að hátunum vegna löggjafar, en þeir gátu lýst kröfum sínum og tryggt sér rétt sinn. En hvort þeir hafi gert það, eru engar skýrslur til um.

Nefndin lítur svo á, að það muni ekki flýta fyrir málinu, þótt það verði tekið úr höndum skuldaskilasjóðs, heldur sé bezt að láta hann ljúka því fyrir 1. júlí.

Það er ljóst af bréfi Alþýðusambands Íslands, dags. 18. jan., að því er algerlega ókunnu um þessi mál og veit ekki um upphæð ógreiddra launa, sem tryggð eru með sjóveðskröfum, og hefði þó mátt vænta þess, að þetta stéttarfélag gæti gefið nokkrar upplýsingar um þetta atriði sérstaklega.

Nefndinni er ljós nauðsyn þess, að úr þessum

vandræðum verði eins fljótt greitt og auðið er, svo að sjómenn fái laun sín greidd eins fljótt og hægt er. Hún væntir þess annars vegar, að sjóðsstjórnin uppfylli loforð sín um að hraða uppgjörinu, og verði það ekki síðar en 1. júlí, og hins vegar að ríkisstj. sjái svo um, að nægilegt fé verði fyrir hendi til þess að greiða sjómönnum.

Þetta eru þá niðurstöður nefndarinnar, og leggur hún til, að till. verði afgr. með breyt. á þskj. 716, sem hljóðar svo með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að hlutast til um, að innköllun skulda í sambandi við skuldaskil bátaúteigsins og uppgjör verði hraðað svo sem frekast er unnt og handbært verði nauðsynlegt fé til þess að greiða viðurkenndar sjóveðskröfur jafnskjótt og uppgjör liggur fyrir hjá stjórn skuldaskilasjóðsins.“ — Fyrirsögnin skuli svo breytast í samræmi við þessa breyt. og orðast svo: „Till. til þál. um uppgjör og greiðslur á sjóveðskröfum sjómanna.“

Við nefndarmenn meiri hl. teljum því, að sé þessi háttur hafður á, þá muni því takmarki náð timanlega, að greiddar verði allar sjóveðskröfur sjómanna, og það fyrir 1. júlí n. k. Ég hef ekki séð ástæðu til að birta í nál. meiri hl. bréfið frá stjórn skuldaskilasjóðs, vegna þess að það er birt með nál. minni hl. á þskj. 643. Á því þskj. er einnig birtur sem fylgiskjal II útdráttur úr dómsbók í sambandi við kröfu Guðjóns Sigurðssonar á hendur eigendum 1/v Huginn R.E. 83. Ég get raunar ekki skilið, hvers vegna verið er að blanda þessu inn í þetta mál, sem hér liggur fyrir, og ég vildi gjarnan fá að heyra ástæðurnar fyrir því, að þessi dómur er tekinn hér upp, hjá hv. frsm. minni hl. Það er vitað, að eigendur Hugins sóttu um aðstoð til skuldaskilaneftdarinnar af því fé, sem veitt var til bátaúteigsins í þessu skyni, en þeirri beiðni var vísað frá með þeim forsendum, að þeir gerðu ekki bátinn sjálfir út. Það er einnig vitað, að leigjendurnir sóttu líka um aðstoð, en þeim var synjað um hana vegna þess, að þeir áttu ekki skipið. Þannig get ég ekki séð, að þetta mál eigi nokkuð skylt við það mál, sem við erum að ræða um. Það væri þá eingöngu, að fylgiskjalið ætti að sýna það, að aðrir gætu farið eins að og lagt sínar kröfur fram, en að öðru leyti sé ég ekki, að þetta skjal hafi nokkra þýðingu í sambandi við þá till., sem við erum að ræða. En ég vænti skýringar frá hv. frsm. minni hl. um þetta atriði. Ég mun svo ekki ræða þetta mál frekar, en legg til, að þáltill. verði samþ. með þeim breytingum, sem prentaðar eru á þskj. 716.

Frsm. minni hl. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Ég vildi byrja á að drepa lítilla á það, sem kom fram í ræðu hv. frsm. meiri hl. og kemur einnig fram í nál. meiri hl. á þskj. 716, að ég hefði verið ósanngjarn að gefa út nál. í ósamræmi við gerðir fundar fjvn.

Þessari till. var vísað til fjvn. 8. jan. s. l. og tekin fyrir á fundi þann 16., og virtust þá allir sammála um að senda hana til umsagnar til stjórnar skuldaskilasjóðs og til Alþýðusambands

Íslands með óskum um svör svo fljótt sem unnt væri, eins og hv. frsm. tók fram. Þau komu svo 20. jan., og þrem dögum síðar, eða 23. jan., voru þau lesin upp á fundi fjvn. og tekin fyrir. Ég óskaði þá eftir því, að till. yrði borin upp, og það var gert og till. felld. Að vísu lét meiri hl. n. svo um mælt, að þetta væri ekki fullnaðarafgreiðsla á till. Ég beið nú með að skila mínu nál. til 7. febr., og var þá komið fram yfir þann tíma, sem hv. meiri hl. vildi biðja til með að afgreiða till. Ég skilaði því álitinu mínu þá, og miðað við það, að n. hafði fellt till. hálfum mánuði fyrr og ekkert gert í því síðar, þá voru ekki horfur á, að meiri hl. ætlaði að gera málinu frekari skil. Þann 14. febr., eða 7 dögum eftir að ég skilaði mínu álitinu, virtist svo komið fyrir hv. meiri hl. n., að honum þætti nú, að við svo búið mætti ekki lengur standa, og að ekki væri heppilegt að láta till. liggja þannig afgreidda, og þá var það sem óskað var eftir því, að ég leiðrétti mín ummæli. Ég spurðist þá fyrir um það, hvernig ætti að afgreiða till., en ég fékk engin svör, og þá taldi ég rétt að biðja með að leiðréttu ummæli mín, þar til sæist, hver afgreiðslan yrði. Þann 15. febr. var till. aftur tekin fyrir af meiri hl. n., og var eftirfarandi bókað um þá afgreiðslu, með leyfi hæstv. forseta:

„Þar sem nú nýlega hefur verið samin lög-
gjöf um skuldaskilasjóð og honum meðal annars ætlað að leysa þetta verkefni, leggur meiri hl. n. til, að till. verði afgr. með rökst. dagskrá.“ — Þetta er bókað 15. febr., eða 8 dögum eftir að ég skilaði mínu álitinu. Ég verð að segja það, að það eitt að vísa málinu frá er vissst form á að fella það. En svo skeður það merkilega, að meiri hl. n. breytir afstöðu sinni til málsins, og í nál., sem hann gaf út 19. febr., leggur hann til, að till. verði samþ. með nokkrum breyt., og það er þá ekki hægt að segja annað en það hafi verið erfitt að fylgjast með afstöðu meiri hl. í málinu. Þrátt fyrir þetta gaf ég út nýtt nál. ásamt hv. 6. landsk., þar sem við orðuðum afstöðu meiri hl. þannig, að hann vildi afgreiða till. í öðru formi, því að við viss-
um ekki nema meiri hl. breytti enn afstöðu sinni til málsins, svo undarleg sem meðferð hans hafði verið á því fram til þessa. En ég vil benda á, að það er ekki mikill eðlismunur á því að samþ. þessa brtt. og að fella þáltill. Ástæðan til þess, að ég óskaði eftir því, að till. yrði afgr. fyrr frá n., var sú, að þá lá fyrir yfirlýsing frá stjórnarflokkunum um það, að þingi færi brátt að ljúka og það helzt í janúar-
lokin. Það var því ekki mikill tími til stefnu, og það leit út fyrir þá, að verið væri að draga afgreiðslu hennar svo, að hún næði ekki fram að ganga á þessu þingi. Í sambandi við afgreiðslu meiri hl. vildi ég benda á, að hún er þess eðlis, að hún mun sáralítið flýta fyrir lausn þessa máls, sem nauðsynlegt er að hraða sem mest, vegna þess að fjöldi sildveiðisjómannanna hefur enn ekki fengið kaup sitt greitt að fullu fyrir síðustu 3 árin. Hv. frsm. meiri hl. hélt því fram, að þar sem innkomnar kröfur sjómanna væru ekki í samræmi við reikninga útgerðar-
manna, þá væri sjálfsagt að biðja til 1. júlí

með að greiða þær, ef allar kröfurnar skyldu vera komnar inn þá, og það væri ekkert því til fyrirstöðu, að sjómenn gætu lýst kröfum sínum. Ég vil benda á, að það hefur áður verið svipað mál fyrir Alp., og það tók þá ekki nema stuttan tíma að safna kröfum sem þessum, og ætti það ekki að þurfa að taka lengri tíma nú, og ég sé ekki neina ástæðu til þess að geyma að greiða mönnum kröfur sínar, þangað til búið er að safna öllum þeim kröfum, sem búast má við að komi inn einhvern tíma.

Að síðustu vildi ég svo svara hv. frsm. meiri hl. í sambandi við spurningu hans um fylgiskjal II, en hann sagðist ekki skilja, hvers vegna ég hefði blandað því inn í þetta mál. Hann kom þó með skýringuna sjálfur og gaf svarið, er þann sagði, að aðrir sjómenn gætu farið eins að og þessi viðkomandi aðili. Þetta er einmitt ástæðan til þess, að ég birti skjalið, til þess að sýna, að aðrir sjómenn hefðu getað farið að eins og þarna var gert. Þetta fylgiskjal er innlegg til sönnunar því, að það hefur verið gengið á rétt sjómanna með því að draga lausn þessara mála.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég hef áður látið í ljós álit mitt á því, hve ósæmandi og ósanngjörn meðferð Alp. hefur verið á þessum málum, þar sem það hefur meinað sjómönnum að ganga að sínum kröfum og hindrað með því, að þeir fengju kaup sitt borgað. Ég held því, að það sé nauðsynlegt að fá þetta mál afgr. á farsælan hátt hér í þinginu. Í sambandi við till. meiri hl. fjvn. vildi ég segja það, að ég álit, að n. hafi ekki athugað það nægilega, að með till. er stjórn skuldaskilasjóðs gefinn frestur til 1. júlí til að greiða þessar kröfur. Mér skildist á hv. frsm. og form. fjvn., að hann væri fullur af velvilja til þessa máls og hann teldi nauðsynlegt að afgreiða það hér á Alp. áður en þingi lyki. Ég vildi nú benda á, að ég sé enga ástæðu fyrir stjórn skuldaskilasjóðs að draga að greiða út sjóveðskrófur, ef hún hefur gengið úr skugga um, að þær séu réttmætar, að draga að greiða þær þar til lokið er uppgjóri hinna ýmsu fyrirtækja, eins og hv. meiri hl. fjvn. leggur til með sinni till.

Í sambandi við það, að það er vandalaust að gera upp á milli hins almenna uppgjörs hjá stjórn skuldaskilasjóðs og kröfulýsinga fyrir sjóveðskrófum, þá hefur mér komið til hugar að leggja fram skriflega brtt. við brtt. meiri hl. n., þannig að endir till., eins og hann er á þskj. 716, breytist, og verði till. þá orðuð þannig: „Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að hlutast til um, að innköllum skulda í sambandi við skuldaskil bátaútvegsins og uppgjóri verði hraðað svo sem frekast er unnt og handbært verði nauðsynlegt fé til þess að greiða viðurkenndar sjóveðskrófur jafnskjótt og kröfulýsingar hafa borizt stjórn skuldaskilasjóðs fyrir greiðslukröfum, er hún metur gildar.“ — Það er búið að fara þannig að með þessar sjóveðskrófur, að það er búið að lýsa þeim a. m. k. tvisvar sinnum, og ef rétt segir í fskj. II á þskj. 643, þá hefur a. m. k. ein aðstoðarbeiðni glatazt, og má vera, að þær séu fleiri, sem hafa

glatazt. Nú virðist mér það ætti að vera auðvelt fyrir stjórn skuldaskilasjóðs að gefa upp þau fyrirtæki, sem ekki koma til greina með aðstoð, svo að sjómenn geti gengið að kröfum sínum hjá þeim. Og það hlýtur að vera hægt að komast hjá því að fara þannig með sjóveðskrófurnar, að þær séu orðnar árs gamlar, er þeim er sinnt. Ég vil benda á, að það er mjög hættulegt fyrir þjóðina og sérstaklega fyrir útgerðina, ef greiðsla á þessum kröfum dregst, þar sem það gæti orðið til þess, að erfitt yrði fyrir þá, sem vildu reyna sildveiði í sumar, að fá menn á bátana. Það yrði því mjög mikil hætta á, að sildveiðiflotinn stöðvaðist, ef þessu uppgjóri verður ekki lokið fyrir 1. júlí. Ég vænti þess svo, að hv. meiri hl. fjvn. geti fallið á breyt., sem gengi í þá átt, sem ég hef nú lýst.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég þarf raunar ekki að svara hv. 8. landsk., því að mestöll ræða hans gekk út á það að afsaka framhlepni sína, er hann gaf út nál. í ósamræmi við gerðir fjvn. Annars er honum vel kunnugt um það, að hann minnst aldrei á þessi atriði í fjvn., sem hann afsakaði sig nú með, og við nm. urðum aldrei varir við aths. frá honum í þá átt. En það var eðlilegt, að meiri hl. vildi fá þær upplýsingar, sem nauðsynlegar voru til þess að hægt væri að afgreiða málið, áður en hann gæfi út sitt nál. Hitt er svo afar undarlegt, að þeir, sem þykjast vera fullir áhuga fyrir þessu máli, skuli ekki hafa neina hugmynd um, hve mikið er búið að greiða af þessum skuldum. Þeir tala um, að sjómenn hafi verið sviknir um sitt kaup þrjú síðustu árin. Þetta eru bara blekkingar og ekkert annað. Það er sýnilega búið að greiða mikinn hluta sjóveðskrafnanna frá 1949, en um óinnleystar sjóveðskrófur frá sumrinu 1950 eru engar upplýsingar til. Það þýðir því ekki að halda því fram, að sjómenn hafi verið sviknir um laun sín í 3 síðustu ár, og ég vil benda á, að þetta er að miklu leyti sjómönnum sjálfum að kenna, þar sem þeir hafa ekki lýst eftir sínum kröfum. Stéttarsambönd þessara manna vita einu sinni ekki, hve miklar þessar óinnleystu sjóveðskrófur eru, og þeir menn hér á Alp., sem gaspra mjög um þessi mál, hafa enn síður hugmynd um það. Formaður stjórnar skuldaskilasjóðs tilkynnti mér, að stjórnin vissi ekkert um, hve þessar kröfur næmu hárrí upphæð frá sumrinu 1950. Hv. frsm. minni hl. sagði, að við hefðum verið að draga málið á langinn, til þess að það næði ekki fram að ganga á þessu þingi. Ég vil vísa þessum ummælum algerlega á bug, og ég veit ekki, hvaðan honum kemur heimild til að slá slíku fram. Enda hefði hann þá getað krafizt þess, að málið yrði tekið hér upp á þinginu. Sannleikurinn er sá, að þetta er of alvarlegt mál til þess, að hægt sé að gera það að pólitísku deilumáli hér á Alp. Þá sagði hv. frsm. minni hl., að fskj. II væri innlegg til sönnunar því, að sjómenn hefðu verið sviknir um sitt kaup. Sannleikurinn er sá, að með þetta mál var farið mjög einkennilega af skilaneftinni, þar sem

mönnum var neitað um aðstoð vegna þess, að þeir áttu ekki skipin, sem þeir gerðu út, og eigendurnir fengu heldur enga aðstoð vegna þess, að þeir gerðu ekki sjálfir út skipin. Þessir menn hafa því orðið verst úti. En ég get þó upplýst, að þessar kröfur allar hafa ekki farið yfir 20 þús. krónur, eða um eitt þúsund á mann. Skipstjórinn tók sér það vald að taka af leigunni og borga skipshöfninni með því fé í heimildarleysi, því að aflahluturinn er ekki í veði, þótt skipið sé það. Þetta var ekki gert að ágreiningi á milli skipstjórans og eigendanna, en það var engin heimild til að fara svo að. Það var hins vegar hægt fyrir þessa aðila að ganga að skipinu eftir að dómur var fallinn, þótt þeir gætu ekki selt það. — Annars mun ég ekki ræða frekar við hv. frsm. minni hl., en ég vil hins vegar snúa mér að hv. þm. Ísaf., því að við hann er þó hægt að ræða um þessi mál. Ég get vel skilið, að það væri réttara að breyta niðurlagi brtt. í þeim tilgangi að fá hana skýrari, og skal ég gjarnan hafa samráð við hann um þetta atriði. En þegar sagt er í till. „jafnskjótt og uppgjör liggur fyrir“, þá hygg ég, að í því felist það, sem hv. þm. vill láta koma fram. Ég sé ekki ástæðu til að biða með að greiða þær kröfur, sem viðurkenndar eru, og ég hygg, að þar sé meira um framkvæmdaratriði að ræða. Ég sé ekkert því til fyrirstöðu, að óvefengjanlegar kröfur verði greiddar jafnóðum og þær koma inn, en ekki verði farið að biða eftir skuldaskilum hinna ýmsu fyrirtækja. Eitt getur þó breytt þarna nokkru um, og það er, hvort viðkomandi aðili fer í skuldaskil eða ekki, og í því tilfelli er erfitt að ganga frá þessum málum, fyrr en öll gögn liggja fyrir. Þessari athugun verður ef til vill ekki lokið fyrir 1. júlí, og þá er hætt við, að allar kröfur verði ekki greiddar fyrir þann tíma. Svo ég vona, að það verði hægt, eftir að kröfurnar eru komnar inn, að afnema þessi mál. Nú liggur hér fyrir, að fyrir orðin: „uppgjör liggur fyrir hjá stjórn skuldaskilasjóðs“ komi: kröfulýsingar hafa borizt stjórn skuldaskilasjóðs fyrir greiðslukröfum, er hún metur gildar. — Ég hefði gjarnan viljað hafa það orðalag þannig: og skuldaskilum er það langt komið, að hægt sé að inna þessar greiðslur af hendi. — Það er ekki hægt að láta greiðslurnar fara fram fyrr en skuldaskilum er það langt komið, að hægt er að inna greiðslurnar af hendi. Ég vildi því leggja til, að niðurlaginu verði breytt þannig, og vona, að hv. þm. Vestm. fallist á það. Vil ég leyfa mér að leggja þessa brtt. fyrir hæstv. forseta. Ef ekki er hægt að koma á samkomu-lagi milli þeirra manna, sem ég veit, að vilja leysa þetta mál á eðlilegum grundvelli, þá vil ég óska eftir, að hæstv. forseti fresti umr., svo að við getum brætt okkur saman, því það er vilji meiri hl. og flestra þm., að þetta mál sé leyst þannig, að mennirnir fái þessar kröfur greiddar eins fljótt og kröfunum hefur verið lýst og féð er fyrir hendi til greiðslu.

Áki Jakobsson: Ég vil benda á, að höfuðatriðið í till. á þskj. 202, sem ég flyt ásamt 2 öðrum þm., er það, að greiðslur sjóveðskrafna séu Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

slitnar úr tengslum við skuldaskilin á þeirri forsendu, að þarna sé um kaupgreiðslur að ræða til sjómanna. Þess vegna er ósanngjarnt og óréttlátt að draga þá eftir þessu skulda-uppgjöri. Í öðru lagi er það byggt á þeirri forsendu, að það geti ekki haft nein truflandi áhrif á skuldaskilin, þó að sjóveðskröfurnar séu leystar út fyrr, — hvort sem ríkissjóður fengi lán til að gera það eða hann legði fram peninga, þá getur hann fengið sjóveðsréttinn fráskilinn og gert það gildandi eftir því sem við á, og þá getur ríkissjóður og hver sá, sem reiknar kröfuna, gert hana gilda við skipið, sem er vísað úr skuldaskilum, og þá er hægt að framvísa henni. En þá fengist það, að sjómönnum er ekki haldið eins í vandræðum og gert hefur verið, og það er höfuðtilgangurinn, að fá þessa lausn og koma sjómönnum út úr þessu. En eins og till. er flutt hér í nál. meiri hl. á þskj. 716, þá er því alveg snúið við, þar sem segir, „að innköllun skulda í sambandi við skuldaskil bátaútvegsins og uppgjöri verði hrað- að svo sem frekast er unnt og handbært verði nauðsynlegt fé til þess að greiða viðurkenndar sjóveðskröfur jafnskjótt og uppgjör liggur fyrir hjá stjórn skuldaskilasjóðsins“. — Þetta er almenn áskorun um að hraða uppgjöri, og ég býst ekki við, að það þurfi að skora á ríkisstj. til að hraða skuldaskilum, því ég býst við, að skilanefnd muni hafa áhuga fyrir að hraða þessu. Það er geysilegt verk, sem þarna er fyrir hendi hjá skilan., og mér er tjáð, að litlar líkur séu til þess, að hún muni ljúka skuldaskilum fyrir 1. júlí, þó mikið væri unnið í þessu. Hins vegar er engin ástæða til þess að biða eftir þessum skuldaskilum, heldur á einmitt að leysa út sjóveðskröfurnar og gera það þannig, að sjómenn fái sitt, af því að skuldaskilin geta gengið sinn gang fyrir því. Brtt. hv. þm. Ísaf. gerbreytir þessari till. og breyt. á að vera almenn áskorun til skuldaskilasjóðs um að hraða skuldaskilum, og það verður ákveðin till. um kröfulýsingar Alþ. um það, hvenær þetta eigi að borga. Þegar sannanlegar kröfur er fram komnar, þá eru vitanlega líkur til, að ríkisstj. geri nauðsynlegar fjárhagslegar ráðstafanir til þess að skuldaskilan. geti leyst út þessar kröfur, þannig breytist till. meiri hl. við brtt. hv. þm. Ísaf. og verður þá svipuð að efni til því, sem var í upphaflegu till. Nú er það svo, að ekki verður frestað innköllun skuldanna, það er missskilningur í álitinu meiri hl. Það hefur verið kallað eftir kröfulýsingum með auglýsingu í Lögbirtingablaðinu að viðlögðum kröfumissi, sem kallað er, alveg eins og gert er þegar um þrotabú er að ræða, og ég veit ekki til, að þær auglýsingar hafi verið framlengdar. En hins vegar eru þau tilfelli, að margir sjómenn hafa ekki lýst kröfum sínum samkv. þessari auglýsingu, en það stafar kannske af því, að menn eru hingað og þangað um landið og fylgjast ekki svo með því, þó birt sé auglýsing í Lögbirtingablaðinu, en hins vegar missa þeir ekki kröfuna, þó að þeir lýsi ekki samkv. lagafyrirmælum, vegna þess að þeir eru veðhafar. Það er það, sem gerir, að þeir hafa ekki fengið nógu mikið aðhald. En það

var birt auglýsing fyrir jólin frá hlutatryggingasjóði á þann veg, að hver ólögfróður maður hlaut að skilja hana svo, að það ætti að borga út kaupíð, svo var það upplýst, að þetta var misskilningur. En þessi auglýsing sýnir, hvernig hægt er að ná þessum kröfum inn og fá yfirlit á skömmum tíma, með því að auglýsa, að ríkissjóður og skilan. greiði sjóveðskröfur sjómanna, og þess vegna eiga þeir að leggja fram sannanir fyrir sínum kröfum, þá er ég viss um, að kröfurnar kæmu svo að segja alveg. Það er þetta, sem þarf að gera, og þetta vakti fyrir okkur flm. með því að fela ríkisstj. að gera nú þegar ráðstafanir til þess að innleysa sjóveðskröfur sjómanna. Það er hægt að gefa út auglýsingu um kröfurnar og þá er vit-að, að þær skila sér, og ég er sannfærður um, að ef tekið er upp þetta ráð, þá mundi það verka þannig, að starf skilan. væri gert einfaldara og léttara, en það er mjög erfitt verk-efni, sem hún hefur með höndum. Ég held þess vegna, að það sé best að samþ. þessa till. ó-breytta eins og hún er á þskj. 202.

Hv. þm. Barð. talaði um, að hv. 5. landsk. (ÁS) hefði ranglega skýrt frá viðburðum í fjvn. Ég var ekki á fundi í fjvn. og veit ekki, hvernig orð féllu þar, en ég sé af brtt. 716, að eins og hún er, þá er hún sama og að fella till. á þskj. 202. Hins vegar gerbreytir það efni till., ef till. hv. þm. Ísaf. yrði samþ., en eins og till. er á þskj. 716, þá er það sama og að fella till., svo mér finnst, að hv. 5. landsk. hafi ekki farið fjarri sannleikanum, að meiri hl. vildi fella till., og það er hreinlega að fella hana en að samþ. svona áskorun, af því það er vitað, að skilan. hefur ekki staðið sig illa, heldur þvert á móti. Hún hefur hamrað á útgerðarmönnum um að fá upplýsingar og hefur reynt allt, sem hún hefur getað, til að hraða skuldaskilum. Ég tel því óþarft að samþ. áskorun til skuldaskilan. um að hún hraði sínum störfum, því hún hefur ekki gefið tilefni til þess. En það þarf að léttu undir störf hennar með því að fá eins glögg yfirlit yfir sjóveðskröfurnar, sem n. hefur fengið til meðferðar, eins og hægt er, það mundi gera allt starf hennar miklu léttara. Ég mælist því til, að þessi brtt. meiri hl. verði felld. Þó vil ég lýsa því yfir, að ég mun verða með brtt. hv. þm. Ísaf. við hana, en ég tel æskilegast að samþ. till. á þskj. 202 óbreytta.

Umr. frestað.

Till. var ekki á dagskrá tekin frammar, en fram komu brtt. á þskj. 750 og 751.

9. Niðurgreiðsla á olíu til rafstöðva.

Á deildafundum 24. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um niðurgreiðslu á olíu til rafstöðva [113. mál] (A. 207).

Á 19., 23. og 32. fundi í Sp., 29. nóv., 6. des. og 24. jan., var till. tekin til fyrri umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Þessi till., sem ég flyt hér á þskj. 207, er þess efnis, að Alþ. álykti að fela ríkisstj. að greiða niður olíu til rafstöðva. Eins og þm. er kunnugt, þá háttar svo til sums staðar á landinu, að raforkan er framleidd með dieselvélafli. Sérstaklega er þetta gert í þorpunum á Austurlandi og Vestfjörðum og nokkrum fleiri stöðum. Þetta er á þeim svæðum á landinu, þar sem ekki hefur þótt tiltækilegt að ráðast í stórar vatnsvirkjanir, þar sem aðstaðan hefur verið þannig, að ekki hefur þótt kleift að hefja slíkar stórframkvæmdir, eða þær framkvæmdir hafa að minnsta kosti verið látnar biða og aðrar framkvæmdir teknar á undan. — Þau raforkuver í landinu, sem stærst eru í þessum hópi, eru rafveiturnar í Vestmannaeyjum, Neskaupstað og á Patreksfirði, en auk þess eru allmörg þorp, sem hér eiga hlut að máli og hafa lengst af búið við ónóga raforku og framleitt rafmagn við óhagstæð skilyrði og raforkan því orðið mjög dýr hjá þeim, og hafa allir þessir staðir orðið að-njótandi miklu minni stuðnings frá hálfu ríkis-ins en þeir staðir, sem lengra eru á veg komnir í raforkumálum. Einkum hefur mikið borið á því hin síðari ár, eftir að ríkissjóður er í mörgum tilfellum farinn að verða stór eignar-aðili að orkuverum eða beinlínis farinn að koma upp orkuveitum og reka rafveitur á allstórum svæðum, eins og nú á sér stað. En þessar stöðvar t. d. á Austfjörðum og Vestfjörðum, sem hafa látið sér nægja dieselsstöðvar, hafa þurft að sjá fyrir sér sjálfar í þessum efnum og orðið að búa við langtum dýrara rafmagn en aðrir. En svo þegar l. um gengisbreytinguna voru samþ. á s. l. ári, má segja, að hafi keyrt um þverbak hjá þessum stöðvum, því að stærsti liðurinn í rekstri þessara rafveitna var vitanlega olía, og við gengislækkunina hækkaði olíuverð gífurlega mikið, og nú mun láta nærri, að ollan sé um það bil í helmingi hærra verði en fyrir gengisbreytinguna. Það mun því vera svo, að alls staðar þar, sem rafveitur eru reknar á þennan hátt, hafi raforkan orðið miklu dýrari síðan gengislækkunar-l. voru samþ. og hrekkur ekki einu sinni til. Verður ekki séð fyrir endann á því, hvernig þær geti komið rekstri sínum þannig fyrir, að tekjur geti komið á móti gjöld-um. Nú er það því ósk þessara aðila, að ríkis-valdið létti þarna nokkuð undir og verði við því að greiða niður verð á oliunni til þessara almenningsrafveitna, sem nemi verðhækkuninni vegna gengisbreytingarinnar. Á þann hátt gætu þessar rafveitur fengið raforkuna á sambærilegu verði við aðrar rafveitur í landinu, þó að það yrði alltaf nokkru hærra, en það yrði ekki því-likur gífurlegur munur á verðinu hjá þeim og hinum, sem hafa vatnsvirkjanir, eins og nú, eftir að gengisbreytingarl. voru samþ.

Það kann nú að vera, að einhverjum finnist við fyrstu athugun hér vera farið inn á nokkuð hættulega braut, að greiða niður olíuverðið til þessara aðila. En ég vil benda á, að till. er glögglega afmörkuð við það að greiða ein-

ungis niður olíuverð til dieselrafstöðva, sem reknar eru til almenningsþarfa, en hér er ekki blandað inn í á neinn hátt smærri rafveitum, sem einstaklingar kunna að reka, því að það yrði erfitt að fóta sig á því, en í þessu tilfelli held ég, að ef niðurgreiðslan yrði miðuð við raforkustöðvar til almennings þarfa, þá mætti halda sig við það fasta form, og hygg ég, að þá væri ekki með þessu farið inn á hættulega braut.

Ég vil geta þess í þessu sambandi, að þeir staðir, sem þarna eiga mest undir, hafa síðan þessi till. kom fram sent Alþ. samþykktir sínar hér að lútandi, t. d. Vestmannaeyjar, Eskifjörður, Neskaupstaður og Fáskrúðsfjörður, þar sem eindregið er skorað á Alþ. að verða við þessari beiðni, að halda á þennan hátt niðri þeirri gífurlegu verðhækkun, sem hefur orðið til rafveitna.

Ég skal nú, til þess að greiða fyrir þessu máli og þar sem áliðið er þings, ekki hafa fleiri orð um þetta að sinni, en vildi vænta þess, að sú n., sem fær málið til athugunar, vildi greiða fyrir því á allan hátt, svo að það gæti fengið afgreiðslu á þessu þingi. — Að lokinni þessari umr. vildi ég leggja til, að málinu yrði vísað til fjn.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð til þess að styðja mál þess hv. þm., er síðast talaði og er flm. þeirrar till., er hér ræðir um. Ég held, að hin fyllsta sanngírni mæli með því, að lítið sé á þetta mál af velvild og skilningi, því að það er ekki gengisbreytingin ein, sem hefur orðið til þess að hækka olíuna, heldur hefur verðhækkun utanlands einnig komið til skjalanna og getur orðið enn meiri, eftir gangi málanna í heiminum. Það er nú svo, að á þeim stöðum, þar sem slíkar stórar dieselvélaafstöðvar eru komnar upp, hefur fólkið keypt öll áhöld til matargerðar og annað slíkt og byggt sitt daglega líf á notkun rafmagnsins, eins og von er til, þegar slíkar stöðvar til almennra nota eru reistar á annað borð.

Ég vil ekki tefja á neinn hátt umr. um þetta mál, en læt í ljós ánægju mína yfir því, að till. er fram komin, og vona ég, að hæstv. Alþ. líti rétt á málavöxtu og veiti þessu máli góðan framgang.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Þessi till. á þskj. 207 er þess efnis, að Alþ. álykti að fela ríkisstj. að lækka verð á hráolíu til rafstöðva, sem reknar eru af opinberum rafveitum til almenningsþarfa, á þann hátt, að lækkunin nemi gengisbreytingunni. Það hafa komið mjög háværar raddir frá þeim fjöldamörgu sveitarfélögum, sem hafa orðið að reka rafstöðvar með olíu, vegna þess að þeim hefur verið neitað um þá aðstoð frá því opinbera að koma á hjá sér vatnsraforkustöðvum, eins og gert hefur verið annars staðar á landinu, t. d. á Suðurlandsundirlöndinu. Það er sjálfsagt eftir þeim ráðstöfunum, sem gerðar hafa verið nú á síðustu árum, að þessir hlutar landsins hljóta að verða að biða enn nokkur ár, áður en nokkrar vonir

standi til þess, að þeir geti notið sömu hlunninda og þeir, sem þegar hafa fengið rafmagn eða búið er að gera ráðstafanir til, að geti fengið rafmagn á næstu árum, þar sem 100 millj. kr. eru teknar í fjárfestingu til einstakra héraða, eins og kunnugt er í sambandi við Sogsvirkjunina og Laxárvirkjunina. Það er ekki einasta, að þessar ráðstafanir hafi haft mjög mikil áhrif á fjárfestinguna í landinu, heldur koma þær einnig í veg fyrir, að þessir landshlutar, sem hér um ræðir, geti á næstu árum fengið þau hlunnindi, sem hér er verið að gefa öðrum héruðum landsins. Og það var með þetta fyrir augum, að við hv. 6. landsk. bárum fram í Ed. frv. um ný orkuver og orkuveitur, þar sem við leggjum til, að ríkisstj. verði heimilað að láta virkja Dynjanda á Vestfjörðum og að sett verði þar inn sem bráða- birgðaákvæði á eftir 6. gr., að þar til þeim framkvæmdum væri lokið, skyldi raforkusjóður greiða til þessara dieselrafstöðva á Vesturlandi sams konar upphæð og lánuð er til rafveitna ríkisins sem verðmiðlun á rafmagninu. Því að það er það, sem gert er nú, að þegar búið er að koma upp hinum dýru rafstöðvum, þá er auk þess greitt fé úr raforkusjóði til þess að mæta rekstrarhallanum á næstu árum, svo að verðið þurfi ekki að vera hærra þar en annars staðar á landinu, því að það er ekki aðeins, að þessar stöðvar fá þá aðstoð, sem ég hef lýst, heldur í viðbót þá aðstoð að fá úr raforkusjóði nægilegt fé til þess að miðla verðinu frá ári til árs. Þess vegna settum við þetta ákvæði hér inn og sendum þetta mál síðan allt til raforkumálastjóra, sem leggur mjög mikið á móti því, að slíkt réttlætismál nái fram að ganga. Þegar vitað er, að ekki er unnt að koma þessu máli fram á þann hátt, sem ég hef lýst, þ. e. með þessu frv. okkar hv. 6. landsk., þá er nauðsynlegt að taka málið upp á þeim grundvelli, sem það er tekið hér í hv. Sp., því að það verður náttúrliga engan veginn þolað um mörg ókomin ár, að nokkur hluti þjóðarinnar, og þá sá hluti, sem virðist búa við erfiðustu lífsskilyrðin, fái ekki að njóta þeirra hlunninda, sem margir aðrir ýmist njóta nú þegar eða koma til með að njóta núna alveg á næstunni.

Ég vil í sambandi við þetta benda á hinn geysimikla verðmun á rafmagninu á hinum einstöku stöðum. Samkvæmt skýrslu frá raforkumálastjóra kostar kílóvattstundin í Rvík 22.8 aura, og er þá að sjálfsögðu átt við, að allt aflið sé selt hér við vegg, en á Patreksfirði kostar kílóvattstundin 90.5 aura, eða m. ö. o. meira en fjórfalt meira en í Rvík. Það er auðséð, að það er útilokað fyrir þennan stað, þar sem rafmagnið kostar svona miklu meira, að una við slíkt, hvort heldur er fyrir fólkið sjálft til heimilisnota eða til iðnaðar á þessum stað, en iðnaðarfyrtæki á þessum stað eru einmitt nákvæmlega eins háð rafmagnsverðinu og þau iðnaðarfyrtæki, sem eru hér á Suðurlandsundirlöndinu. Ég held því, að það verði með einhverjum ráðum, annaðhvort með beinum niðurgreiðslum eða verðjöfnun á rafmagninu, að bæta þessu fólki þetta upp, sem

þannig er ástatt um og búið er að vera þannig ástatt um í mörg ár, beinlínis fyrir aðgerðir Alp., vegna þess að aðrir staðir hafa verið látnir ganga fyrir, sem ég út af fyrir sig skal ekki ámæla Alp. fyrir, — það hafa vist legið fyrir því sterk rök, en það liggja einnig til þess sterk rök að bæta úr þessu ástandi.

Ég vil í sambandi við þetta leyfa mér að benda á annað atriði, sem ég hef minnst á tvisvar á yfirstandandi þingi, án þess að ég hafi heyrt um, að nokkuð hafi verið gert í því máli. — Þegar fjárl. voru til afgreiðslu í fjvn., lágu fyrir n. þær upplýsingar frá innkaupastofnun ríkisins, að hún hefði gert samning við Olíufélagið h/f um kaup á olíu fyrir allar ríkisstofnanir, og verðið á oliunni er í Hvalfirði kr. 480.00 á tonnið. Nú hafa fengið um það upplýsingar frá verðgæzlustjóra, að olíuverðið hjá þessu sama fyrirtæki og öllum öðrum olíufélögum hafi af verðlagsstjóra verið ákveðið 585 kr. tonnið, eða með öðrum orðum nærri 105 kr. herra til almennings í landinu en til ríkisstofnana. — Ég skal ekki þreyta hv. þm. með fleiri tölum, þó að ég gæti nefnt fleiri dæmi, en þetta nægir til þess að sýna fram á, að hér eru ríkisstofnanir látnar búa við allt annað og miklu hagkvæmara verð en önnur ríkisstofnun ákveður, að leyfilegt sé að krefja almennig í landinu. Ég verð að segja, að ef ástæða er til að samþ. þá till., er hér liggur fyrir, þá er sannarlega enn meiri ástæða til þess að rannsaka, hvernig stendur á þessum mismun á olíuverðinu til ríkisstofnana annars vegar og almennings hins vegar. Ég vil leyfa mér að vænta þess, að hæstv. ríkisstj. láti einmitt í sambandi við þetta mál athuga og rannsaka, hvernig stendur á því, að sömu aðilum og geta gert sölusamning á olíu til ríkisfyrirtækis fyrir rúmlega 480 kr. tonnið skuli vera leyft af verðlagseftirlitinu að selja þessa sömu vöru á 105 kr. herra hvert tonn til almennings, sem verður stór skattur á útveginn í landinu, raforkuframkvæmdir í landinu og á hvern einasta þegn í landinu. Og mér er sagt, að þessir sömu menn, sem gert hafa þessa samninga, hafi staðið upp í verðlagseftirliti og krafizt þess, að þeim yrði leyft enn meiri hækkan en hér hefur verið tilgreind, til þess að geta náð sér enn meir niðri á almennig. Ég vil fá upplýst hér: Er verið að gefa ríkisstofnunum stórkostlegt fé í sambandi við þessa samninga, eða er verið að taka stórar fjárfúlgur af almennig í landinu að óþörfu? Ég á bágð með að trúa, að nokkur olíuseljandi geri slíkan samning við ríkisstofnun um sölu á olíu, en annars er náttúrulega fyllsta ástæða fyrir ríkisstj. að láta rannsaka þetta allt saman. — Ég minntist á þetta mál í sambandi við afgreiðslu fjárl., en hef ekkert heyrt á það minnst síðan og nota því tækifærið til þess að minna á, að þetta mál má ekki liggja þannig. Það verður að fást upplýst, hvernig á þessu stendur, og ég hygg, að ef það gæti orðið til þess, að lækka mætti um t. d. 20% alla olíu bæði til fiskiflotans og einnig til rafstöðva, þá sé vel, að þessu máli hefur verið hreyft, hvort sem á því fást úrbætur í sambandi við þessa

till., sem hér er til umræðu, eða í einhverju öðru formi. Ég vil fyrst og fremst vænta þess, að þetta mál verði upplýst, m. a. fyrir fjvn., og enn fremur, að tekið verði í það vel og réttlátlega að gera hér miðlun á rafmagnsverðinu, eins og farið er að vissu leyti fram á hér í till., því að ég sé ekki, að það sé hægt að búa við þetta árum saman, að nokkur hluti þjóðarinnar sé látinn greiða herra verð fyrir rafmagn en aðrir íbúar landsins.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það sýnist rétt, að þetta mál fái athugun hjá fjvn., ég geri ráð fyrir, að það komi fram till. um að vísa því þangað. Það er vandamál, hvernig með þetta skuli fara, þar sem um er að ræða raforku frá dieselstöðvum. Ég mun þó ekki ræða það við þessa umr., en vil aðeins benda á það, að ef Alp. vill láta greiða niður eða koma fram verðjöfnun á rafmagni, þá er ekki nægilegt að álykta aðeins um það, að rafmagnið skuli greitt niður, heldur verður líka að sjá fyrir því, hvar á að taka peningana til þess að greiða þetta niður. Um það, sem hv. þm. Barð. sagði varðandi verðlag á olíu, þá sýnist mér sjálfsagt, að fjvn. afli upplýsinga um það, hvernig á því stendur, að svo mikill verðmunur er á þeirri olíu, sem ríkið kaupir, og hinu almenna olíuverði, og þá er rétt, að n. sneri sér til hæstv. viðskmrh. og fengi hans fyrirskipanir til þess að fá upplýsingar um þetta mál.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv.
og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 207, n. 699 og 700, 723).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

10. Fjárbörf landbúnaðarins.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var úthýtt:

Till. til þál. um athugun á fjárbörf landbúnaðarins [119. mál] (A. 226).

Á 23., 29. og 31. fundi í Sp., 6. des., 8. og 19. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera fram till. á þskj. 226 um athugun á fjárbörf landbúnaðarins. Þessi till. hefur nú legið lengi fyrir þinginu án þess að hafa verið tekin fyrir, en það ætti ekki að koma að sök, og ætti að vera hægt að afgr. hana frá þessu þingi áður en því lýkur.

Till. þessi er í fjórum liðum. Í fyrsta lagi að álykta að fela ríkisstj. að láta fram fara nákvæma rannsókn á því, hve mörg íbúðarhús í sveit þarf að endurbyggja næstu 5 ár. Er hér átt við hús á jörðum, sem nú eru í ábúð, en þar sem er svo slæmur húsakostur, að nauðsyn ber til að endurbyggja húsin. Auðvitað þarf einnig að hafa í huga, hvað líklegt má telja, að byggt verði á mörgum eyðijörðum á þessum tíma. Um það, hvaða nýbýli muni verða reist á þessu tímabili, er nýbýlastjórn ríkisins færust um að gera áætlun um, og geri ég ráð fyrir, að drög að slíkri áætlun liggi fyrir þar, og þurfi því ekki sérstaklega að gera ráðstafanir í því efni til þess að afla upplýsinga eða gagna. Þó að mikið hafi verið gert á síðustu árum að því að bæta húsakost landsmanna og margir hafi þegar byggt upp á jörðum sínum, þá er hitt ljóst, að það eru enn ákaflega mörg býli, sem eru illa hýst, og tæplega hægt að telja mannabústaði þau húsakynni, sem margir verða enn að setta sig við. Og þegar athugað er, hve byggingarkostnaður er nú orðinn hár, þá er því meiri þörf á því nú en áður að gera sér fulla grein fyrir þessu, hvað hér er um mörg íbúðarhús að ræða og hve mikið fjármagn muni þurfa á næstunni til þess að uppfylla þær kröfur að bæta úr þeirri þörf, sem hér er á ferðinni. Þegar l. um landnáms, nýbyggðir og endurbyggingar í sveitum voru afgr. frá hv. Alb. 1946, þótti það myndarlegt átak, sem þar var gert, og það var það vissulega. Þá var með þeim l. gert ráð fyrir að leggja 5 millj. kr. til hliðar árlega vegna landbúnaðarins, til ræktunarframkvæmda, til íbúðarhúsabygginga, peningshúsabygginga o. s. frv. Ýmsir töldu, að með þessu átaki værum við að lyfta Grettistaki; það fjármagn, sem hér kæmi til nota, mundi nægja á miklu leyti fyrst um sinn til þess að svara eftirspurn byggingarframkvæmda í sveitum. Það má vera, að ekki hafi verið farið lengra í að gera sér grein fyrir því, að þetta mætti nægja, miðað við það verðlag, sem þá var á byggingarefni og ræktunarkostnaði. En síðan 1946 hefur margt breytzt. Ég vil fullyrða, að byggingarkostnaður hafi nærri tvöfaldast síðan, byggingarefni stórlega hækkað og vinnulaun, þannig að það muni láta nærri, að hús, sem kostaði 50 þús. kr. árið 1946, kosti nú hartnær 100 þús. kr. En með l. frá 1946 og þessu mikla fjármagni, sem menn töluðu þá um, þá kom fljótt í ljós, að ekki mundi verða hægt að fullnægja l. Lögin gerðu ráð fyrir, að heimilað væri að lána allt að 75% af kostnaðarverði íbúðarhúsa, en þá kom á daginn, að það fjármagn, sem byggingarsjóðurinn hafði yfir að ráða, hrökk ekki nærri til að fullnægja þessu atriði, og varð því stjórn byggingarsjóðsins að gera annaðhvort, að neita mörgum um lán eða þá að takmarka upphæðina við miklu lægri prósentur en heimilað var í l. Og stjórn sjóðsins tók þá stefnu að reyna að lána flestum þeirra, sem sóttu um lán, og lækka lánsupphæðina, og tel ég, að þar hafi verið farið rétt að, því að þótt þau 45 þús. kr., sem hefur verið hámarkið til íbúðarhúsabygginga undanfarið, hafi verið allt of lítið,

hefur það verið mikill styrkur fyrir þá, sem hafa orðið að byggja upp, og tel ég, að hér hafi verið tekin upp alveg rétt stefna, að lána í fleiri staði, þó að minna kæmi í hlut hvers eins, úr því að féð, sem sjóðurinn réð yfir, reyndist vera of lítið, og má segja, að með þessu móti hafi fleiri fengið úrlausn, þó að þetta hafi verið of lítið. En það má geta nærri, hvernig þetta er nú, þegar ekki hefur verið hægt nema að nokkru leyti að fullnægja l. frá 1946 með því verðlagi, sem þá var á byggingarefni. Geta þá allir séð, hvað það er fjarri lagi, að hægt sé að fullnægja lagabókstafnum með því verðlagi, sem nú er á byggingarefni. Það er því ljóst, að það verður með einhverjum ráðum, ef byggingarframkvæmdir eiga ekki að stöðvast í sveitum á næstu árum, að afla byggingarsjóði mikils fjár fram yfir það, sem hann nú hefur, og tel ég, að áður en farið verði að gera réttmætar kröfur til fjárflyunar fyrir sjóðinn, þá sé best að hafa gert sér fulla grein fyrir því, hve mikla fjárbörf hér er um að ræða, og sé það best gert með því að afla sér skýrslna um það, hve mörg íbúðarhús það eru, sem nauðsynlegt er að byggja á næstunni, og er þá einnig rétt að hafa í huga, hve líklegt megi telja, að margar eyðijarðir muni byggjast nú á næstunni og þá einnig að sjálfsögðu líka, hve mörg nýbýli muni verða stofnuð, því að íbúðarhús á nýbýlum hafa einnig fengið lán úr byggingarsjóði.

Um 2. liðinn má segja nokkuð svipað og að framan hefur verið sagt, nema það er ástæða til að taka fram í sambandi við peningshúsin, að það er ótrúlega mikið fé, sem hver bóndi verður að binda í byggingu peningshúsa, og ég fullyrði, að það er miklu meira fé en margur gerir sér grein fyrir, sem ekki hefur fengið við búskap eða er ekki í nánnum tengslum við bændur. Það hefur raunar undanfarið ár verið mikið byggt af fjósum, fjárhúsum og öðrum peningshúsum, nokkuð af votheysgrýfjum og öðrum framkvæmdum, sem að búskap lúta, en það er ákaflega mikið eftir af þessu, sem aðkallandi nauðsyn er að framkvæma á næstu árum. Og þegar það er athugað, að til skamms tíma hafa hús bænda, peningshús og íbúðarhús, í þessu landi verið byggð úr óvaranlegu efni, þannig að hver kynslóð hefur kannske tvisvar eða þrisvar orðið að byggja sömu húsin, þá er vitanlega eðlilegt, að það sé mikið ógert enn af þessu tagi, þar sem ekki eru nema tiltölulega fá ár síðan farið var að nota varanlegt byggingarefni í landinu. Síðan bændur fóru almennt að selja mjólk til kaupstaðanna, hafa kröfur um byggingu fjósa verið mjög harðar, en þó réttmætar, og það hefur leitt til þess, að bændur hafa hver af öðrum orðið að verða við þessum kröfum. Og mér er kunnugt um það, að dýralækur, sem ferðast um héraðin á mjólkursölvsvæðinu, segja við bændur: Já, góði minn. Þú verður fyrst að endurbyggja fjósið þitt á einu eða tveimur árum, en fyrir þann tíma verður þú að hafa lokið því, því að annars mátt þú búast við að fá ekki að selja mjólk þína til neyzlu í mjólkurbú. — Og þegar um þetta er að ræða, verður að endur-

byggja fjósið, hvað sem það kostar, og nú er talið, að hver bás í fjósi kosti frá 3 og upp í 6 þús. kr., eftir því, hvernig hagar til með bygg-ingarefni og eftir því, hvað bóndinn er hagsýnn, þegar hann á við þessar framkvæmdir. Þá kostar 20 kúa fjós um 100 þús. kr. Já, það er ekki hægt að ætlast til þess, að bóndinn hafi þessa peninga í handraðanum, en honum eru settir úrslitakostir, annaðhvort verður hann að endurbyggja fjósið eða mjólkursalan er stöðv-uð. — Ég nefni þetta dæmi, ef einhver efast um fjárbörfina í þessu skyni, því að hér er ekki um neinn leik að ræða, heldur er hér brýn nauðsyn á ferð, sem verður að fá úr-lausn. — Sama máli gegnir vitanlega um önnur peningshús, þau verða að vera í samilegu standi, og þetta kostar ótrúlega mikið fjármagn, en úr því verður að bæta.

Nú síðustu ár hafa komið fram háværar radd-ir og ráðleggingar frá valdhöfunum til bænda um það, að þeir verði að byggja votheysgryfjur til þess að vernda sig fyrir rosanum, og þetta er vissulega sannleikur. Bændur verða nú að hefjast handa, en þeir eru því miður tiltölu-lega fáir, sem hafa gert þær ráðstafanir að vernda sig þannig gegn rosanum og spara sér kaup á fódurbæti, en með því að hafa nægilegt vothey gætu þeir sannarlega skapað sér mikið öryggi og sparað sér mikil fódurbætiskaup. Til þessara framkvæmda þarf bæði efni og fjár-magn, og þess vegna er það, að það fé, sem ræktunarsjóður hefur nú yfir að ráða, er allt of lítið til þess að fullnægja þeim, sem ráð-ast í slíkar framkvæmdir.

Þriðja atriði till. minnar er í því fólgið að láta á sama hátt rannsaka, hve miklu fjár-magni þarf að verja næstu 5 ár til ræktunar-framkvæmda, og er þá miðað við, að allur hefyngur verði tekinn af ræktuðu landi eftir þann tíma. Hér er mikið hagsmunamál á ferð-inni, ekki aðeins fyrir bændur, heldur líka fyrir kaupstaðarbúa, að bændur geti komið sín-um búskap þannig fyrir, að þeir afli heyjanna á ræktuðu landi. Þeir bændur, sem hafa komið sér þannig fyrir, hafa vitanlega miklu betri aðstöðu til búrekstrar en aðrir, sem verða enn að nota óræktað land. Og verði búskapnum komið í það horf á næstunni, að hefyngurinn verði tekinn á ræktuðu landi, þá má reikna með því að landbúnaðarafurðir geti orðið ó-dýrari fyrir kaupstaðarbúa en þegar framleitt er við lélegri skilyrði. Það er því alveg eins hagsmunamál kaupstaðarbúa, að það megi sem fyrst verða, að hefyngur verði tekinn af ræktuðu landi og framleitt sé við góð skilyrði. Það er kunnugt, að ræktunarkostnaður hefur aukizt mikið síðustu missiri vegna þess, hvað áburður er nú orðinn dýr og vélavinna hefur aukizt og bæði vélarnar sjálfar dýrar og svo olía og kaupgjald mannanna, sem með vélarnar fara. Ræktunarkostnaðurinn er orðinn það hár, að ef ekki verður hægt að stuðla að auknum lánveitingum samfara aukinni ræktun, þá má gera ráð fyrir, að ræktunin stöðvist, og væri það mjög einkennilegt, ef til þess þyrfti að koma nú, þegar svo myndarlega hefur verið farið af stað í ræktunarmálum landsins. Slíkt

yrðu ekki aðeins vonbrigði fyrir bóndann, held-ur líka fyrir þjóðfélagið allt. Ég býst við, að menn geri sér grein fyrir því, hvaða þýðingu það hefur fyrir þjóðfélagið í heild, einnig í framtíðinni, að landið verði ræktað, að það verði hætt við rányrkjuna, sem stunduð hefur verið hér frá alda öðli, og nú tekinn upp rækt-unarbúskapur í stórum stíl, svo að býlunum megi fjölga og framleiðsla landbúnaðarins auk-ast. Og ég held, að það sé engum vafa bundið, að skilningur manna fyrir þessari nauðsyn sé mjög að aukast, og ég held við getum verið sammála um, að það sé gleðilegt, að núna upp á síðkastið eru menn farnir að spyrja eftir möguleikum á því að fá jarðnæði í sveit. Og það er nú upp á síðkastið mjög sjaldgæft, sem maður heyrir fólk tala um það að flytja úr sveitinni til kaupstaðanna, og víst eru það margir ungir menn, sem eru neyddir til þess að fara úr sveitinni, af því að þeir hafa ekki fjármagn til þess að reisa þar bú; þeir vilja gjarnan hugsa sér það, að hv. Alp. sæi sér mögu-legt að gefa þeim starfsskilyrði, svo að þeir þyrftu ekki að flytja úr sveitinni.

Viðvíkjandi þessum þremur liðum till., sem ég hef gert að umtalsefni, vil ég taka fram, að ég tel, að fela eigi Búnaðarfélagi Íslands að afla þessara skýrslna og gagna, sem hér er um að ræða. Ég efast ekki um, að það er hægt með því skipulagi, sem þar er, að gera þetta með tiltölulega hægu móti gegnum hreppabúnaðar-félögin, og þessar skýrslur þyrftu að vera ná-kvæmar, til þess að hægt sé á þeim að byggja, en með því að útbúa sérstök skýrsluform í þessu skyni held ég, að það ætti að geta orðið kostnaðarlítið og tiltölulega fyrirhafnarlaust fyr-ir formann og stjórn hvers búnaðarfélags að inna þessi verk af höndum. Búnaðarfélag Ís-lands mundi svo afhenda hæstv. ríkisstj. þessar skýrslur eftir ákveðinn tíma, og lægi þetta þá allt ljósar fyrir en áður og betri möguleikar á því að gera sér grein fyrir, hvernig fjár skyldi aflað til þessara framkvæmda, eftir að menn hefðu fengið skýrslur um það, hvað það er mikið, sem hér er um að ræða.

Um fjórða liðinn er það að segja, að þar er lagt til, að fram verði látin fara athugun á því, hversu mikið fjármagn þurfi til raforku-dreifingar og virkjana næstu 10 ár, miðað við, að flest sveitabýli á landinu hafi fengið raf-magn að þessum tíma loknum. — Eðlilegast er, að raforkumálastjóri geri áætlun um þetta, og það er auðvitað tiltölulega létt verk að gera áætlun um það, hvað þetta muni kosta, miðað við, að það taki 10 ár að koma þessari fram-kvæmd á. Eins og það er nauðsynlegt að bæta húsakost fólks, vitanlega jafnt í sveit sem við sjó, þá er hitt ekki síður nauðsynlegt, að raf-magnið nái meiri útbreiðslu en nú er orðið. Og í þessu landi okkar, Íslandi, sem hefur ekki annan innlendan aflgjafa en fallvötnin, en nógu af þeim, þá er það vitanlega frá fjárhagslegu sjónarmiði því nauðsynlegra hér en í nokkru öðru landi. Fólk biður eftir því að fá raf-magnið, og það er enginn vafi á því, að með því að koma því út um byggðirnar, bæði í sveitir og þorp, þá er það bezta ráðið til þess

að fyrirbyggja frekari fólksflutninga úr dreifbýlinu í kaupstaðina, fyrirbyggja þann flóttu úr sveitunum, sem átt hefur sér stað undanfarirð.

Ég sé ekki ástæðu til að fara öllu fleiri orðum um þetta, en sem sagt, ég vænti þess, að þessari till. verði vel tekið. Þar sem ætlað er til, að þessi athugun fari fram án þess, að það hafi nokkur fjáruhlát í för með sér, tel ég eðlilegast, að till. verði vísað til hv. allshn. að lokinni þessari umr.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Það sýnist nú ætti að geta orðið til bóta, að máli þessu er hreyft hér, um fjárbörf landbúnaðarins. Og ég get fullvissað hv. þm. um það, að þótt ég hefði heldur kosið, að þetta mál, sem hér er til umræðu, hefði legið fyrir í öðru formi, þá er þetta eitt af langstærstu málunum, sem liggja nú fyrir bæði þingi og stjórn, þ. e. hvernig á að útvega fjármagn til landbúnaðarins. — Einn af þeim sérfræðingum, sem voru hér í sumar, rannsakandi möguleika fyrir landbúnaði á Íslandi, og hitti hann á slæmt tíðarfar. Hann hefur nýlega skrifað um þessar ferðir sínar og ræðir þar um íslenskan landbúnað og þá óskaplegu ógæfu, að Íslendingar skuli ekki hafa lagt meira fé í landbúnaðinn en þeir hafa gert, og sé það ein af okkar mestu skyssum, — eins og við sjáum líka sjálfir.

Nú, viðkomandi rannsókn á þessum atriðum, þá er í stuttu máli um það að segja, að skýrslur um öll þessi atriði eru vitanlega fyrir hendi. En það er annað, og það er það, að við getum ekki gert okkur nokkrar vonir um það eins og sakir standa, því miður, að hægt verði að fullnægja allri fjárbörf landbúnaðarins, eins og komið er í þeim fjármálavandræðum, sem nú eru orðin. Þörfin er svo geysileg, að menn hafa ekki gert sér það ljóst. Það voru t. d. lagðar 14 millj. kr. af gengisgróða síðasta árs í tvo sjóði, byggingarsjóð og ræktunarsjóð, og þótti kannske mörgum óþarft, þegar þetta var þvingað fram í sambandi við stjórnarmyndunina. Byggingarsjóðurinn er nú í skuld og ræktunarsjóðurinn svo að segja alveg tómur. Til viðbótar því fjármagni, sem sjóðirnir höfðu áður, hafa farið þessar 14 millj., og hefði ekki verið samið um að leggja þetta í sjóðina, hefði orðið svo að segja alveg kyrrstaða í íslenskum landbúnaði, ræktunarframkvæmdum og byggingu íbúðarhúsa, og verður á þessu ári, ef ekkert er gert, því að á þessu ári stendur eins á og hefði staðið á á árinu sem leið, ef þessar 14 millj. hefðu ekki verið lagðar fram, þ. e. fyrirsjáanleg kyrrstaða í þessu öllu, byggingu íbúðarhúsa og peningshúsa og ræktunarframkvæmdum, ef ekkert verður að gert. Og þó er þetta að því leyti verra, að þörfin á þessu ári er miklu meir aðkallandi og það kostar miklu meira að gera framkvæmdirnar á þessu ári en það kostaði á því síðasta.

Nú, ég skal svo með þessum almenna formála vika örfáum orðum að þessari till. Ég ætla ekki að ræða hana lið fyrir lið, það geta allir gert sér grein fyrir þessu með því að kynna sér skýrslu, sem gerð var fyrir nokkr-

um árum af Arnóri Sigurjónssyni, um þau hús, sem ekki eru íbúðarhæf í sveitum, og með því að fá upplýsingar um það hjá byggingarsjóði, hvað hafa verið byggð mörg hús síðan. Það er því auðvelt verk út af fyrir sig. Aðalatriðið er það, að ég vil biðja þá hv. alþm., sem hafa áhuga fyrir þessu máli, að snúast í lið með mér viðvikjandi því, — og það er ekki fyrst og fremst rannsókn á því máli, heldur hvernig á að útvega það fé, sem öllum er ljóst af þessum stutta formála, sem ég hef haft hér, að vantar. En það liggja sem sagt fyrir athuganir á öllum þessum atriðum, sem hér eru til umræðu. Ég hef látið gera hverja rannsóknina af annarri á þessu sumri. Fyrsta athugunin var gerð snemma á fyrra ári. Hún er gerð þannig, reikningarnir eru gerðir þannig, að athuguð er lánsfjárbörfin eftir því, sem fyrirspurnir hafa komið fram til ræktunarsjóðs og byggingarsjóðs. Síðan er tekið meðaltal þessara lána, t. d. í ræktunarsjóði, og fjárbörf næstu 5 ár í ræktunarsjóð, miðuð við að vísu gengisbreytingu, en ekki verðlagsbreytingar, sem orðið hafa af öðrum ástæðum, er hafa orðið mjög miklar, t. d. á byggingarefni, — án þess að ég vilji lesa upp margar tölur, en yfir þetta eru alveg nákvæmir útreikningar, því að við vitum nákvæmlega, hvaða tekjuvonir við höfum næstu 5 ár, — þá hefur verið lánað úr byggingarsjóði undanfarin þrjú ár til jafnaðar 5.5 millj. kr. Og ef gert er ráð fyrir, að lánað sé 6 millj. kr. á ári úr byggingarsjóði, — og er náttúrulega alls ekki gert ráð fyrir gengislækkuninni eða þeim verðhækkunum, sem almennt hafa orðið, — þá vantar í þennan sjóð 19356600 kr. Og þegar þess er gætt, að það hafa orðið miklar verðhækkanir, þá geta alþm. nokkurn veginn gert sér grein fyrir því, hve auðvelt það muni verða að fullnægja fjárbörf þessa sjóðs á næstu 5 árum, fjárbörf, sem aldrei verður undir 40 millj. kr. Hér er um fjárbörf að ræða, sem er svo geysileg, að það verður áreiðanlega mjög erfitt, eins og nú er komið, að fullnægja henni. Það er deginum ljósara, að það vantar um 20 millj. kr. í þennan sjóð á næstu 5 árum, þó að ekki sé tekið tillit til þeirra verðhækkana, sem orðið hafa, ef aðeins á að halda í horfinu eins og verið hefur á árunum 1947—49, að báðum árunum meðtöldum. Síðan er gert yfirlit yfir það, hve mikið vantar í ræktunarsjóð, og er þá gengið út frá svipuðum útreikningum að öðru leyti en því, að þar er tekið árið 1949 sem grundvöllur, því að reynslan er sú, að bændur voru ekki farnir að leita til sjóðsins á eðlilegan hátt fyrr en 1949, og þar er gengið út frá því sama, þ. e. án verulegrar verðhækkunar vegna gengisbreytingarinnar og alls ekki reiknað með nokkrum verðhækkunum, sem orðið hafa af öðrum ástæðum, og ekki reiknuð út frá því nein hækkun, heldur miðað við, að hægt sé að halda áfram á svipaðan hátt og verið hefur, sem auðvitað er ekki lengur viðunandi, eins og mikil þörf er á að byggja í sambandi við ræktunina, eins og gefur að skilja, og þar vantar í sjóðinn 22447650 kr. Það er áreiðanlega óhætt að tvöfalda þessa upphæð og rúmlega það, ef halda á áfram með viðunandi hraða

og þegar reiknað er út frá því, sem vitað er um verðlag. — En ég vil svo í framhaldi af þessu minnst á það, að eftir að þetta yfirlit hafði verið gert, þá var haldinn fundur á Kirkjubæjarklaustri af landssambandi íslenskra bænda, og þá var þetta mál rætt, einmitt um lánsfjárbörf landbúnaðarins og þá sérstaklega í sambandi við það, sem hv. þm. minnst á votheyslögur og áburðargeymslur ásamt fleiru. Jafnframt var rætt um þörfina á girðingarefni og ýmsu öðru og óskað eftir því af fundinum, að gert yrði yfirlit yfir næstu 5 ár um framkvæmdir í íslenskum landbúnaði. Þetta hafði nú þá þegar verið gert að nokkru leyti, en eftir þennan fund var svo þetta verk, sem þá var í rauninni langt komið, tekið og gaumgæfilega endurskoðað af fleiri mönnum, því að þegar gerð er áætlun til 5 ára um framkvæmdir í íslenskum landbúnaði, gefur að skilja, að þar þurfa að vera fleiri en einn og fleiri en tveir að verki. Í þetta gengu því tveir aðrir menn, fulltrúar í landbrn., þeir Árni Eylands og dr. Björn Jóhannesson. Lögðu þeir í þetta geysmikla vinnu í sumar og gerðu yfirlit um það, hve mikið þyrfti að byggja af húsum og gera yfirleitt á næstu 5 árum, og er þetta gert með tilliti til þess fjármagns, sem við kunnum að hafa yfir að ráða. Niðurstöður þeirrar áætlunar liggja ekki beinlínis fyrir tölulega, en í framhaldi af þessu hefur dr. Björn Jóhannesson gert yfirlit, þar sem hann kemst að þeirri niðurstöðu, að eigi að framkvæma þessa 5 ára áætlun með þeim hraða, sem þörf er á, sérstaklega að því er snertir byggingu votheyslaga, sem meiri hraði verður á í byrjun en þegar frá líður, þá þurfi í það eitt um 30 millj. kr.

Af þessu, sem ég nú hef sagt, sést, að það liggja fyrir áætlanir um það, sem við þurfum að framkvæma í íslenskum landbúnaði á næstu árum, og tölulega, hvað við þurfum t. d. í ræktunarsjóð einan, en það er um 30 millj. kr. á næstu árum. Í þetta er ekkert fjármagn til, það er fljótsagt. Ég hef, eftir að þessi skýrsla lá fyrir, tekið þetta fyrir sex til sjö sinnum í ríkisstj., þar sem ég hef gert um það till., hvernig aflað yrði fjármagns í þessum efnum, og meðan það er á því stigi innan ríkisstj., þá ætla ég ekki að ræða um það hér. — Það má kannske gera enn þá ýtarlegri rannsókn í þessum efnum en þegar hefur verið gerð, en það liggur fyrir rannsókn um það, að það þarf svo geysilegt fjármagn í ræktunina, eins og ég sagði í upphafi, að því miður eru ekki miklar líkur til þess, að hægt verði á næstunni að fullnægja þeirri fjárbörf, sem þar er fyrir hendi, og bara af þeirri einföldu ástæðu, að við höfum mikilvirkar vélar til framræslu; bændur þurfa að fá lán til þess, þar á eftir kemur stórfelld ræktun með jarðýtum, sem skipta orðið mörgum tugum, og ef þær eiga að halda áfram að vinna, fer ræktun stórkostlega í vöxt, og þá þarf að byggja yfir þann aukna búþening, sem komið verður upp samhliða aukinni ræktun, og auk þess verður að byggja heygeymslur o. s. frv. — Það kapital, sem nú þarf í landbúnaðinn borið saman við það, sem áður var, er alveg ósambærilegt, og þess vegna vildi

ég óska eftir því, að flm. og aðrir, sem vilja vinna fyrir þetta mál, beini kröftum sínum að því ásamt ríkisstj. að útvega það fjármagn, sem þarf í íslenskan landbúnað, til þess að þar verði ekki algerð kyrrstaða. Sem sagt, athugunar á þessu máli er ekki þörf, sú rannsókn hefur þegar verið framkvæmd, en það er fjármagnið, sem vantar.

Ég mun ekki gera það að neinu kappsmáli, til hvaða n. mál þetta fer. En mér fyndist þó eðlilegast, að það færi til fjhn., með tilliti til þess, sem ég hef nú sagt, og vildi ég óska eftir, að málið yrði fyrst og fremst athugað út frá því sjónarmiði, hvernig þingið vill standa á bak við ríkisstj. eða ýta á hana með að finna fjárflokkarleiðir í þessu skyni og útvega með einhverjum ráðum það fjármagn, sem þarf til landbúnaðarins, til þess að þar verði ekki hrein og bein kyrrstaða, en það er mjög erfitt að útvega það fjármagn, sem þarf, eins og komið er.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég hafði ætlað mér í sambandi við þessa till. að fara inn á það, sem hæstv. landbrh. hefur nú verið að ræða um, þ. e. að bæta þyrfti við þessa till. athugun á því, hvernig fara eigi að því að útvega það fjármagn, sem þarf í þessum tilgangi, eins og hv. flm. benti réttilega á í sinni fram-söguræðu. Ég held satt að segja, að umr. um þetta mál hljóti fyrst og fremst, eins og hæstv. landbrh. kom inn á, að snúast um það, á hvern hátt sé hægt að fullnægja þessari fjárbörf landbúnaðarins og hvort það sé vilji fyrir hendi hjá hæstv. ríkisstj. og hennar stuðningsflokkum til að fullnægja þessari lánsfjárbörf. Mér hefur satt að segja oft fundizt, þegar þessi mál hafa verið rædd, að þá hafi ekki verið kafað til botns í þeim og ekki verið reynt að leysa vandamál landbúnaðarins, heldur hafi verið reynt að telja bændum og öðrum, sem vilja vinna að auknum byggingum og aukinni ræktun í sveitum, trú um, að það séu óyfistigalegir erfiðleikar á þessu, en síðan fást erfiðleikarnir sjálfir aldrei ræddir. Hv. flm. málsins kom inn á það, hve mikil fjárbörfin væri, og lýsti því vel og rækilega, og hann lýsti því einnig, hvað við lægi, ef ekki væri fullnægt þessari fjárbörf, og þó óskaði hann ekki eftir rannsókn nema á parti af fjárbörfinni, þ. e. í sambandi við byggingu íbúðarhúsa í sveitum og peningshúsa og ræktunarframkvæmdir, en eins og kunnugt er, hrökkva ekki heldur þær ráðstafanir, sem nú eru fyrirhugaðar með l., til þess að tryggja það, að þeir mörgu menn í kaupstöðum landsins, sem vilja reisa íbúðarhús, fái fjárhagslega möguleika til þess, eins og líka hv. flm. kom inn á, þannig að þeir bætast einnig við í fjárbörfinna.

Svo upplýsti hæstv. landbrh., hve mikið vantaði í byggingarsjóð til þess, að þar yrði ekki meiri kyrrstaða en fyrirskipað er með gengislækkunarl. Hann tók réttilega fram, að í byggingarsjóð vantar nú 19 millj. kr., sem er lágmarksupphæð til þess að geta haldið áfram eins og undanfarin ár, án þess að tekið sé til lit til gengislækkunarinnar. Það, sem mér finnst eðlilegast að ræða í þessu máli, er þess

vegna það, sem hæstv. ráðh. sagði, að það væri ekkert fjármagn til. Eru þessar 20—30 milljónir, eða allir þeir milljónatugir, sem landbúnaðurinn þarf á næstu árum, er það fjármagn ekki til? Ég vil leyfa mér að halda því fram, að það séu til þeir möguleikar að afla þessa fjár, en til þess að geta sannað mitt mál og til þess að geta fengið ríkisstj. og þm. til þess að ræða þetta mál, án þess að láta einhvern misskilning milli okkar hindra okkur í þessum framkvæmdum, þá vil ég leyfa mér að leysa þetta hugtak upp, sem hæstv. landbrh. lagði höfuðáherzlu á. Hann sagði, að það vantaði fjármagn. Hvað meinar hann þegar hann segir, að það vanti fjármagn? Mér skilst, að hann geti ekki meint annað en að það vanti þá hluti og það afl, sem þarf til þess að byggja í sveitunum hús og annað slíkt og til þess að vinna að þeim framkvæmdum, sem þar þarf að vinna. Það er að segja það, sem við þurfum til þess að byggja þessi hús, sem þarna vantar, og það, sem við þurfum til þess að ræsa fram og rækta jörðina, það er annars vegar vinnuaflið, sem þarf við þessar byggingar og framræslu, og hins vegar vélar til þess að vinna með og efni til þess að vinna þetta úr, og ég get ekki skilið annað en að við hljótum allir að vera sammála um það, að það sé þetta þrennt, sem okkur vantar. Ef bóndinn, sem þarf að byggja, hefur þetta þrennt hjá sér, þá væri alveg sama, hvort það væru til nokkrir peningar í kotinu eða ekki, ef hann hefur vinnuafli, ef hann hefur sement, timbur og annað efni og tæki til þess að vinna með, þá skilst mér, að þetta séu hlutirnir, sem hann vantar. Með þessum hlutum yrði þetta gert. Hafi hann peninga og eins marga smíði og vera skal, en ekki neitt af þessu, þá eru peningar honum einskis virði. Ég held í fyrsta lagi, að við verðum að reyna að koma okkur niður á það, hvort þetta er rétt eða ekki rétt. Séum við sammála um, að það sé þetta, sem bændurna vantar, vinnuaflið, tækin og efnið, þá er að athuga, hvort okkar þjóð getur látið íslenskum landbúnaði og íslenskum bændum þetta í té. Við skulum athuga í fyrsta lagi viðvíkjandi vinnuaflinu. Hæstv. ráðh. segir, að ekkert fjármagn sé til til þess að byggja þetta. Fyrsti liðurinn í fjármagninu er vinnuaflið. Á sama tíma sem hæstv. ráðh. lýsir yfir, að ekkert fjármagn sé til til að byggja í sveitunum, þá gengur vinnuaflið, verkamenn, atvinnulaust og meira að segja svo og svo mikið af sveitamönnum, sem undanfarin ár hafa unnið við byggingar, þeir eru atvinnulausir heima hjá sér núna, og jafnvel í sveitunum er talað um atvinnuleysi, ekki sízt eftir að aukin véla- vinna í vegavinnu olli því, að færri menn komast þar að. Við höfum þess vegna nægilegt í landinu af því vinnuafli, sem þarf til þess að byggja, og vinnuaflið er í byggingunum upp undir helmingur af öllu fjármagni, sem við þurfum, og við höfum enn fremur í sambandi við vinnuaflið við byggingarnar nægar vélar til þess að vinna með, við höfum það mikið af byggingarvélum í landinu, að það er ekkert flutt inn af þeim. Þess vegna vil ég taka það fram, að þjóðin á nægilegt fjármagn til þess að byggja upp í

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

sveitunum hvað snertir þann þátt í fjármagninu, sem vinnuaflið og byggingarvélar er. Þetta fjármagn er til, og vinnuaflið er látið ónotað sem stendur af ríkisstj. og þeim, sem ráða fjármálum þjóðarinnar. — Þá kemur spurningin um það, sem við þurfum að flytja inn af efni, en ég býst við, að við séum sammála um, að það sé ekki mikið, sem við þurfum af innlendu efni. Ég efast ekki um það, að við getum framleitt og flutt út meira en við nú gerum, ef þjóðin fær frjálsræði til þess að framleiða, og ég efast ekki um, að við gætum fyrir það, sem þjóðin mundi framleiða meira, ef hún hefði af hálfu hæstv. ríkisstj. rétt og möguleika til þess, flutt inn mjög mikið af byggingarefni. Það liggur fyrir í sameinuðu þingi þáttill., sem ég hef lagt fram brtt. við, um að gefa frjálsan innflutning á byggingarefni, og ég efast ekki um, ef menn flytja inn til landsins byggingarefni og nota sína framleiðslu innanlands til að kaupa byggingarefni, að þá mundi verða flutt inn fyrir tug milljóna, aðeins fyrir þann fisk, sem nú er ekki veiddur úr sjónum — og hæstv. ríkisstj. hindrar menn í að veiða. Ég skal ekkert fullyrða, hvort hægt væri að fullnægja byggingarefnisþörfinni, sem væri í sveitunum, með slíku, en ég efast ekki um, að hægt væri að komast langt fram úr því, sem nú er.

Nú veit ég hins vegar, að þó við hefðum þetta tvennt í fullum mæli, vinnuaflið og efnið, — það liggur hjá okkur í dag vinnuafli gangandi á götum Reykjavíkur og annars staðar í þorpum og bæjum landsins, þar sem atvinnuleysi er, — þá væri sagt við okkur af þeim mönnum, sem stýra fjármálum landsins: Það eru engir peningar til til þess að byggja fyrir. — Því það eru til menn, sem ráða ríkisstj. og fjármálum og lánveitingastarfsemi þjóðarinnar, sem halda, að peningarnir séu allt, vinnuaflið og efnið ekki neitt, og ég er hræddur um, að þeir menn hér á Alp. og annars staðar, sem ætla sér að vinna að því að byggja upp þetta land, verði að gera sér ljóst, hvað er afl þeirra hluta, sem gera skal. Þar er vinnuaflið nr. 1, og því næst er efnið, sem skapað er úti um heim og við þurfum að kaupa. Ef við gerum okkur þetta ekki ljóst, þá verðum við í vandræðum með að fullnægja fjárbörf landbúnaðarins og annarra okkar atvinnuvega, ef við látum þessa dula — þetta járnþjald — peningana, hindra okkur í því, þó við höfum gnægð vinnuafli og efni, að skapa verðmæti í landinu. Þá stöndum við eins og glópar frammi fyrir vinnuaflinu og atvinnuleysinu, og efnið lægi í vöruskemmunum, en við þyrðum hvorugt að hagnýta, af því að við hefðum trú á því, að við þyrftum fyrst að fá peningana til þess að hagnýta það, af því að þeir menn, sem réðu því, hvernig peningunum er veitt til þjóðarinnar, álitu, að ekki hefðu verið meiri peningar til og okkur þýddi ekki að hagnýta þann auð, sem þarna er fyrir. — Þetta verðum við að gera okkur ljóst, ef við ætlum að ræða af víti um fjárbörf landbúnaðarins og hvernig ætti að leysa hana. Þess vegna held ég, að fyrsta vandamálið í sambandi við fjárbörf

landbúnaðarins sé, að við gerum okkur grein fyrir, hvort okkur sé óhætt að veita meira fé til landbúnaðarins á þann hátt að fyrirskipa okkar lánsstofnunum, fyrst og fremst seðlabankanum, að láta þjóðinni meira veltufé í té, vegna þess að það séu til raunveruleg verðmæti fyrir því veltufé, sem þannig væri sett í gang hjá þjóðinni. Það mundi hvorki setja í gang of mikar ávísanir á eignir þjóðarinnar né ofbjóða vinnumarkaðnum, og ég skal fara nánar út í, hvað ég meina með þessu.

Okkar lánsfjárbörf á að miðast við það að minnu áliti, að vinnuafli þjóðarinnar sé hagnýtt til fulls. Lánveitingar af hálfu ríkisbankans hljóta að miðast við þá þjóðarþörf, að allt vinnuafli þjóðarinnar sé hagnýtt, það hlýtur að vera númer eitt í allri opinberri lánastarfsemi. Það er það eina, sem tryggir, að þjóðin hagnýti þann auð, sem hún á í sínu vinnuafli, því það eitt er eyðsla að láta menn, sem geta unnið, ganga atvinnulausa. Því næst verður auðvitað hvað snertir skiptingu lánsfjárisins, hvað snertir hagnýtingu útlends og innlends gjaldeyris, að fara eftir möguleikum viðvikjandi gjaldeyrinum. Það er hægt, ef skipulag er á þjóðarþúskapnum og fylgt er með því, að hve miklu leyti gjaldeyrinum er beint að þessum atriðum á hverjum tíma, og ég held, að það sé ekki vanþörf fyrir okkur að athuga í þessu sambandi, hvernig okkar lánsfjárráðstöfunum er fyrir komið nú sem stendur. Ég vil um leið taka fram, að það er náttúrlega eðlilegur hlutur, ekki sízt af hálfu efnamanna þjóðfélagsins, að gera nokkrar kröfur til þess, að lánsfé ríkisbankanna sé í vissu hlutfalli við eignir þjóðarinnar á hverjum tíma, og ég skal koma að því, að ég álit tvímælalaust, að lánveitingum þjóðarinnar nú sem stendur til sjálfrar sín sé fjarri því að vera ofboðið í hlutfalli við þá raunverulegu eign landsmanna. Ég veit ekki, hvort hæstv. ráðherrar og þm. hafa gert sér ljóst, hvernig lánveitingar eru hjá þjóðfélaginu nú sem stendur, en ég vil, áður en ég skýri frá því, koma örstutt inn á það, sem hæstv. landbrh. talaði um hér áðan, út af þeirri miklu lánþörf, sem væri í sambandi við aukna framræslu í sveitunum; það væri að afla fullkominna véla til þess að ræsa landið fram.

Þjóðin á nú og samtök hennar þessar vélar, og það er hægt að taka þær og láta þær vinna af fullum krafti, m. ö. o., það er ekkert því til fyrirstöðu frá sjónarmiði heilbrigðs þjóðskipulags, að þessar vélar séu látnar vinna af fullum krafti að því að ræsa fram landið. En hæstv. ráðh. talaði um, að það væri svo mikil lánsfjárbörf vegna þessara véla, að það væru eiginlega erfiðleikar fyrir okkur að standa undir því að halda þeim við, og mér heyrðist á honum, að það vofði einhver hætta yfir út af því, hvað við hefðum fullkomnar vélar og hvað við gætum gert mikið með þeim, það væri allt að fara í hreinan voða vegna þess að við þyrftum að fá svo mikla peninga, sem að visu á að borga fyrir þessar vélar, að það mundi neyða okkur til að stoppa vélarnar. — Hvers konar brjálsemi erum við komnir út í með þessu? Hefur ekki þjóðin möguleika á því,

fyrst hún á þessi tæki, að láta vinna með þeim miskunnarlaust án tillits til þess, hvort hægt er að reikna það þannig út, að þessar vélar á einhverjum hátt skapi of mikinn auð fyrir landbúnaðinn, þannig að landbúnaðurinn standi ekki undir því að eignast þennan auð? Ég veit ekki, hvort menn hafa tekið eftir því, að þetta litla dæmi sýnir mönnum, hvers konar vitleysu menn eru komnir í með vitlausu reikningshaldi á þessum mikilvirku tækjum, sem landbúnaðurinn hefur eignast, þar sem reikningsaðferð er lögð til grundvallar um það, hvernig þjóðar- eignirnar eru hagnýttar. Auðvitað hefur þjóðin efni á því að reikna sjálfri sér hverja þá greiðslu, sem er skynsamleg, til þess að láta vinna að þessum þörfum, um leið og hún hefur möguleika til þess að gefa sjálfri sér peninga og borga þær greiðslur inn til bankastofnunar þjóðarinnar, jafnvel þó það þyrfti að auka skuldirnar á einhverjum stað sem samsvaraði eignunum, sem þjóðin skaffar sér og í landbúnaðinn eru komnar. Ef þetta er svo vitlaust, að við botnum ekkert í því reikningshaldi í sambandi við þessar framkvæmdir, þá verð ég að spyrja: Til hvers er að leggja fullkomin tæki í hendurnar á slíki þjóð? Þetta er það, sem við stöndum frammi fyrir nú. Það eru ákveðnir menn, sem stjórna okkar bankamálum, sem skilja ekki, að þjóðin er búin að fá í hendurnar tæki til þess að vinna með, sem eru jafnframt afkastameiri en nokkur tæki, sem hún hefur haft áður. Þegar þjóðin er búin að skapa sér auð með því að skaffa sér þessi tæki, þá krefst hún að fá meira handa á milli af verkefnum heldur en áður. Ef menn ekki skilja, að þjóðfélag, sem á fullkomin tæki, þarf meira fjármagn en þjóðfélag, þar sem allt er unnið með skóflum, þá er bezt fyrir slíka menn að setjast með skóflu upp í sveit og koma ekki nærri fjármálum landsins.

Ég ræði um þennan barnalærdóm hér vegna þess, að mér sýnist, að það verði að stöðva meginið af atvinnuvegum og framkvæmdum Íslands á spursmálinu um reikningshald þjóðarinnar sjálfrar. Mér sýnist, að það eigi að láta okkur standa eins og Molbúa frammi fyrir fullkomnum tækjum til að vinna með. En þeir menn, sem stjórna lánsfjárfarstarfseminni, þora ekki, út frá sömu hugmynd eins og hænna um hvíta strikið, að greiða þjóðinni meiri peninga til að borga sjálfri sér framkvæmdir, sem hún er að vinna. Þetta væri rétt hjá þessum mönnum, ef við gerðum ekki annað en að leika okkur að framleiðsluvélunum, en ef við sköpum með þeim nýjan auð fyrir íslenzku þjóðina, þá er líka óhætt að láta ríkissjóði og Búnaðarbankanum í té nægilegt fjármagn til þess að geta gert þjóðinni mögulegt að hagnýta þessar vélar.

Ég vil upplýsa lánsfjárfélag Íslands inn á við, eins og hún er nú samkv. síðustu Hagtiðindum, sem ná til nóvemberloka 1950. Útlán í öllum bönkum eru 1104 milljónir, en innlög í bönkunum á sama tíma 728 milljónir, — mismunur ekki nema 3—4 hundruð milljónir. Veðlán eru ekki reiknuð með í þessum lánnum, en þau eru milli 60—70 milljónir eftir upplýsingum hæstv. landbrh., og veðlán í Landsbank-

anum 40 milljónir. Ég vil í þessu sambandi minna á, að brunabótamat allra húsa á Íslandi er nú 3500 milljónir, og helmingurinn af þessum verðmætum er skapaður síðustu 10 árin, eða 1800 milljónir. En það hefði aldrei verið byggt fyrir þessar 1800 milljónir síðustu 10 árin, ef Landsbankinn hefði ráðið nokkuð sem heitir um lánsfjárpólitik Íslands. Af því að þjóðin varð óháð Landsbankanum á meiri hluta þessa tímabils, þá tókst henni að byggja, án þess að hann gæti hindrað það, — tókst að nota vinnuaflið og efnið, án þess að bankavaldinu tækist að hindra landsmenn í því, enda unnu landsmenn meginið af þessu tímabili af fullum krafti að sköpun nýrra verðmæta, þess vegna er aðeins sá hluti þjóðar-eignarinnar, sem eru hús, 3500 milljónir. Þegar sjávarútvegurinn, iðnaðurinn og landbúnaðurinn þar að auki hefur margfalt betri byggingar og stærri en fyrr, ég ætla ekki að gizka á, hvað mikils virði þær séu, þá býst ég við, að engum blandist hugur um, að eignir þjóðarinnar eru það margfalt meiri en nokkru sinni fyrr, að þær lánveitingar, sem nú eru látnar í té af hálfu bankanna, eru í engri hættu fyrir því, að þjóðareignirnar standi ekki fyllilega undir þeim, enda býst ég ekki við, að neinn mundi halda því fram. En því er hins vegar haldið fram, að lánveitingar, sem í té séu látnar, geti orðið til þess að skapa lánsfjárbenslu á þann hátt að vera ávisun á meira en allt vinnuafli þjóðarinnar, það er það eina, sem alla tíma er reynt að hræða menn með. Ég hef áður sýnt fram á, að þessi ótti á enga stoð í veruleikanum nú sem stendur, og ég vil leyfa mér að bæta því við, að ég er hræddur um, að þessi lánsfjárkreppa, sem nú er að verða í landbúnaðinum og fleiri atvinnugreinum, sé sköpuð vitandi vits af hálfu aðila, sem vilja, að það sé atvianuleysi hjá þjóðinni, þannig að stóratvinnurendum í landinu gangi hægar að halda niðri kaupinu hjá verkafólki. — Hvort sem þetta stafar af skilningsleysi á þörfum þjóðfélagsins eða af visvitandi aðstoð við stóratvinnurendur, þá er það eitt víst, að lánsfjárfestir, eins og hún er nú rekin, er til stór-skaða fyrir landbúnaðinn og þjóðina í heild, og þetta er kýli, sem verður að gripa á og ekki er hægt að komast hjá að stinga á, svo framarlega sem menn ætla að bæta úr fjárbörf landbúnaðarins. Það sama gildir um aðrar atvinnugreinar. Allar umræður hér á hæstv. Alþ. um þessa fjárbörf landbúnaðarins og aðrar samþykktir, sem hér eru gerðar, sem ekki byggjast á því, að menn geri upp við sig, hvaða lánsfjárpólitik eigi að reka í landinu og Alþ., sem hefur yfirráð allrar bankastarfsemi í landinu, segi fyrir um, hvers það ætlast til í þessum efnunum, — allar slíkar umræður og ályktanir eru einskis virði. Það er ekki til neins að vera að ræða um þessa fjárbörf út af fyrir sig, ef menn ekki þora að bæta úr henni og gera þær ráðstafanir til þess að bæta úr henni, sem óhjákvæmilegar eru. Þess vegna álit ég, að till. hv. 2. þm. Rang. sé ágæt með þeirri viðbót að bæta inn í rannsókn og undirbúning ákvörðun um að bæta úr þessari fjárbörf, það er

það, sem þarf að vera kórónan í þessari rannsókn, og síðan framkvæmdir í samræmi við það. — Við hæstv. landbrh. vil ég þess vegna segja, út frá fullyrðingu hans um, að ekkert fjármagn sé til, að hvað vinnuaflið snertir, þá er þetta fjármagn til, og hvað vélarnar snertir, þá er þetta fjármagn til. Hann virtist í sinni ræðu vera hræddur við of mikið afkastamagn þeirra véla, sem landbúnaðurinn þegar á, miðað við reikningshald bankavaldsins. Hvað snertir að knýja fram meiri lánveitingar í Búnaðarbankann, þá er óhætt að gera það, því að landbúnaðurinn stendur undir því hvað eignir snertir, því það þarf aðeins að segja þjónum Alþ., sem eru embættismenn þjóðarinnar, sem stjórna hönkum og framleiðslu þjóðarinnar, hvað þeir eiga að gera í þessum efnunum. Það hefur ekkert verið gert af viti síðustu ár á þessum sviðum í því að tryggja okkar atvinnuvegum fé, nema Alþ. hafi sagt þeim fyrir um það. Það verður ekki bætt úr fjárbörf landbúnaðarins án þess Landsbankanum sé sagt fyrir verkun og honum gert að skyldu að láta fé til Búnaðarbankans og ræktunarsjóðs, svo að þannig verði stuðlað að viðgangi þessarar atvinnugreinar innan þess ramma, sem heilbrigður rekstur þjóðar-búsins markar.

Þetta vildi ég sagt hafa, áður en málið fer til n., ef verða mætti, að hún fengist til að athuga málið raunhæft. Samþykktir sem þessar koma landbúnaðinum þá fyrst að gagni, er féð hefur verið útvegað, og það útvega menn þá fyrst, er menn hafa gert sér ljóst, að það er óhætt, og möguleikar og efni eru fyrir hendi til þess.

Þá vil ég aðeins að síðustu víkja að því, sem hv. flm. sagði, að byggingarkostnaður hefði tvöfaldað síðan 1946. Þetta er rétt. En hann minntist í því sambandi nokkuð á launahækkun, sem orðið hefði á þessu tímabili. Og það er staðreynd, að laun verkamanna hafa ekki hækkað síðan nema um 30%. Sú 100% hækkun, sem þarna hefur átt sér stað, er fyrst og fremst árangur af „baráttunni gegn dýrtíðinni“, þar sem hv. Framsfl. hefur gengið hvað röklegast fram; en þar var smíðshöggð rekið með gengislækkunarhlögunum á s. l. ári. Hv. flm. sagði, að stöðvun ræktunarinnar væri yfirvofandi og vélaskortur landbúnaðarins tilfinnanlegur. Ég vil leyfa mér að minna hann á, að þessar afleiðingar gengislækkunarráðstafananna voru sagðar fyrir; ég fór t. d. um þetta svofelldum orðum í nál. minu um gengislækkunarfrv., með leyfi hæstv. forseta: „Önnur enn þá alvarlegri afleiðing gengislækkunarinnar verður, að innkaupsverð allra véla til landbúnaðarins hækkar um 74%, enn fremur innkaupsverð á benzini, varahlutum og öðru, er til vélanna þarf. Afleiðing þessa getur orðið sú, að sú þróun aukinnar véltækni í landbúnaðinum, sem hafin var af myndarskap, geti nú stöðvazt að meira eða minna leyti. Og afleiðingin af slíku getur orðið stöðvun í þróun landbúnaðarins, nema sérstakar ráðstafanir annars eðlis verði gerðar.“ — Það var þannig vitanlegt, er ákvörðunin um gengislækkunina var tekin í fyrri, að þar með væri gerð bein tilraun til að stöðva vélþróun

landbúnaðarins. Ef nú á að sýna sig einhver vilji til að bæta fyrir þetta að einhverju leyti, þá verður það fyrst og fremst gert með því að stjórna þannig lánsfjárpólitik bankanna og framkvæmdum þjóðfélagsins, að vinnuafli og vélakostur sé hagnýttur til fullnustu. Til þess að bæta landbúnaðinum upp þær búsigfar, er hin svo kallaða barátta gegn dýrtíðinni hefur valdið honum, þarf fyrst og fremst að sjá til þess, að lánsfjárpólitíkin sé miðuð við þarfir hans, í stað þess að hið þveröfuga er tilfellið; seðlavelta og lánveitingar eru minni en fyrir ári síðan. Þetta þarf að auka, ef það á að koma landbúnaðinum til hjálpar. En til þess verður Alþingi að grípa röggssamlega í taumana. Einnig er brýn nauðsyn að lækka vextina. Það er ekki unnt að ráðast lengur í uppbyggingu landsins með 4–5% vöxtum af lánsfé. Viljum við halda áfram að byggja upp okkar land, þá verður við að koma vöxtunum niður í 2½–2%. Það ræðst enginn fátæklingur í það nú, þó hann hafi bæði dug og stórhug, að byggja upp í sveit fyrir lán með venjulegum kjörum. Slikir menn þurfa að eiga kost á lánnum til langs tíma, ekki skemmri en 40 ára, og vextirnir mega ekki nema meiru en 2½%. En til þess að knýja það fram, að mönnum verði sköpuð slík lánskjör, þá þarf að brjóta á bak aftur þá lánsfjárpólitík, sem nú er allsráðandi, svo þjóðfjandsamleg og röng sem hún er, — að veita lánin til sem skemmsts tíma og með okurvöxtum. Þessi lánsfjárpólitík kemur beinlínis í veg fyrir auðsköpun hjá þjóðinni og nýtingu á vinnuafli hennar. — Það er vitaskuld hægt með þessu móti að sýna góða reikningslega útkomu á rekstri bankanna. En við erum bara ekki fyrst og fremst „interesseraðir“ í því, að Landsbankinn skili góðri reikningslegri útkomu, þar sem gróðinn nemi t. d. 18 millj. kr. á ári, heldur miklu fremur hinu, að með lánsfjárstarfsemi sé svo um hnútana húið, að hagnýttir séu allir kraftar þjóðarinnar til auðsköpunar og einstaklingunum sé gert mögulegt að vinna og eignast þau verðmæti, sem þeir skapa. Slikt er þjóðarþúinu miklu betra en mikill og iðjulaus gróði bankanna. Það er kvartað hér um það af hálfu hæstv. landbrh., að það vanti svo og svo mikið fé, — 19 millj. í byggingarsjóð og 22 millj. í ræktunarsjóð; en það er aldrei minnst á það sem möguleika að taka fjármagn þar, sem það er. Okkur vantar ekki fjármagn, heldur þor og dug til að nota það, og sérstaklega er þá spurning um að hagnýta vinnuafli þjóðarinnar.

Ég vildi mega vonast til þess, að hv. flm., hæstv. ríkisstj. og sú n., sem fær mál þetta til meðferðar, athugi gaumgæfilega, hvort ekki sé rétt að bæta því inn í frv., að ríkisstj. skuli rannsaka, hvaða ráðstafanir þurfi að gera til þess að knýja lánsfjárstofnanirnar til að reka lánsfjárpólitík, sem miðar að fullri hagnýtingu vinnuafli og fjármagns og veitir nauðsynlegu fé inn í landbúnaðinn. Með slíkum ráðstöfunum væri stigið raunhæft spor til að leysa þörf hans og þjóðarinnar allrar.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Af því ég legg áherzlu á það, að málið komist í

dag til n., þá skal ég ekki tefja það og vera fáorður.

Hv. 2. þm. Reykv. minntist á, að hann hefði komið inn á landbúnaðarmálin á s. l. vetri, þegar rétt var um gengislækkunina. Hann sagði, að það væri nú komið á daginn, er hann hefði þá sagt fyrir, að allar framkvæmdir væru að stöðvast í sveitunum. Við getum nú endalaust deilt um það, hvort það sé fyrir eða þrátt fyrir gengislækkunina, að svo er komið. En hv. 2. þm. Reykv. veit það vel, að ef ekki hefði verið horfið þá að þessu ráði, þá væri ástandið enn verra nú og allt atvinnulíf í kaldakoli. (EOI: Er ekki allt atvinnulíf stöðvað nú?) Það er ekki gengislækkuninni að kenna, að flotinn er ekki í gangi, eða togarastöðvunin s. l. sumar.

Ég var ánægður yfir áhuga hæstv. landbrh. á þessu máli, en ég get ekki verið honum sam-mála um, að það sé nóg að byggja á skýrslum þeim, er Arnór Sigurjónsson safnaði 1939–40. Við þurfum nákvæmari og nýrri upplýsingar að byggja á. Að visu benti hæstv. ráðh. á, að einnig mætti styðjast við þau gögn, er búnaðarmálastjóri og Árni G. Eylands ásamt þriðja manni söfnuðu í sumar, og ég efast ekki um, að þeir hafi unnið starf sitt samvirkusamlega. En þeir höfðu svo lítinn tíma til stefnu, að ekki var unnt að undirbúa þá skýrslusöfnun eins og þörf er á. Það þarf að vera hægt að kynna sér nákvæmlega ástæður hvers býlis fyrir sig, og það mundi bezt verða gert með því, að stjórn hvers búnaðarfélags hefði það með höndum á sínu svæði. Að hinu leytinu eru þetta nokkur gögn til að byggja á og nóg til að gera sér grein fyrir því, að fjármagn vantar, bæði í ræktunarsjóð og byggingarsjóð. En eigi að síður er nauðsynlegt að fá nákvæmar skýrslur um það, hve vænta má að fjárhörfin sé mikil, og það auðveldar fyrir um útvegum fjármagns, að það sé á hreinu.

Hv. 2. þm. Reykv. vill bæta því við till., að leitast verði við að afla þess fjár, sem þörf er á, og get ég fallið á það, um leið og ég vil segja við hæstv. landbrh., að það skal ekki standa á mér að hjálpa til við útvegum þessa fjár. Hv. 2. þm. Reykv. gæti víst útvegað þetta fé strax í dag, að því er virðist, en ég er nú ekki alveg viss um, að það sé svo vandalaust. Hæstv. ráðh. taldi það auðsjáanlega erfiðleikum bundið, en með góðum vilja hygg ég nú, að mætti komast langt í því efni, og till. og um-ræður, sem að því hníga, gætu orðið til að ýta undir, að það tækist.

Landbrh. (Hermann Jónsson): Herra forseti. Það er nú víst ekki þörf á að lengja mjög um-ræður. En ég benti á, að ef ekki er reiknað með verðhækkunum, en hins vegar sams konar framkvæmdum og 1949, þá þarf til þessara hluta 40–42 millj. á næstu 5 árum, og það þýðir í rauninni 80 millj. kr. Verði farið lengra í þessum framkvæmdum í sveitunum, þá þurfum við á næstu árum um 130 milljónir. Þá vil ég enn á ný benda á það, að ef ekki verður útvegað fjármagn, þá stöðvast byggingar í sveitum; það er nú þegar farið að segja við bændurnar, sem eru að leita sér aðstoðar lánsfjárstofnananna,

að engir peningar séu til. Ástandið á s. l. ári hefði þannig orðið mjög slæmt, ef ekki hefðu komið til 14 millj. kr. í gegnum gengisgróðann. Ég vil því beina því til þeirra, sem áhuga hafa fyrir þessu máli, að gera þessa till. að stuðningi við ríkisstj. til að afla lánsfjár til þessara hluta, því að með því móti kemur hún fyrst og fremst að gagni. Ýtarleg rannsókn verður fyrst og fremst til að tefja það. Það er féð, sem bændurnar vantar. Og það er eindregin ósk mín, að málinu verði snúið inn á þessa braut.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það hefur komið fram í þessum umræðum, að það sé ekki fyrst og fremst þörf á nákvæmri rannsókn, enda þótt því sé ekki að neita, að afla mætti þar enn fyllri gagna en þegar eru fyrir hendi. Það hjargar hins vegar ekki þeim mönnum, sem skortir nú lánsfé, þótt slík rannsókn færi fram, og er meira aðkallandi að vinna bráðan bug að því að afla meira fjár til Búnaðarbankans, svo að lánveitingar geti haldið áfram með eðlilegum hætti og unnt sé að afgreiða þær beiðnir, sem fram koma.

Hv. flm. talaði í ræðu sinni um 1. lið till. sinnar á þskj. 226, sem fjallar um að láta fram fara rannsókn á því, hve mörg íbúðarhús þurfi að endurbyggja í sveitunum næstu 5 ár. Taldi hann, að um það væri ekki hægt að byggja á skýrslum Arnórs Sigurjónssonar. Ég tel nú, að hvað þetta snertir verði alltaf um nokkuð lauslega ágizkun að ræða. Að visu er hægt að gera á því ýtarlega athugun, hvernig ástætt er um íbúðarhús í sveitum á hinum ýmsu stöðum og gera skýrslur um það, á hvaða stigi byggingarnar séu. En það er nær ókleift að segja fyrir um það með vissu, hve mikið lánsfé þarf til byggingarframkvæmda á næstu 5 árum. Þó leitað væri til hvers bónda, þá yrði ómögulegt að fá um þetta tæmandi upplýsingar. Það koma svo margar persónulegar ástæður til greina hjá hverjum manni, sem valda því, hvort hann ræðst í slíkar byggingar þetta árið eða hitt. Ég geri ráð fyrir því, að Búnaðarbankinn, sem hefur haft með þessar lánveitingar að gera í langan tíma, sé færari til að gera slíkar áætlanir en nokkrir aðilar aðrir, enda skilst mér, að upplýsingar hæstv. ráðh. í þessu efni séu þaðan fengnar. Bankinn hefur hið bezta yfirlit um þörfina að undanfögnu og getur gert tiltölulega öruggar áætlanir samkv. þeim. Það er brýn nauðsyn að snúa sér að því að fá aukið lánsfé, og um það verkefni verður hæstv. ríkisstj. að fjalla af fullri alvöru. Mér er kunnugt um, að einstakir ráðh. hafa haft þetta til athugunar; og það er þá heldur ekki ónýtt, ef hv. 2. þm. Rang. er fús til að aðstoða stjórnina í þessu efni.

Hv. 2. þm. Reykv. talaði hér alllangt mál um hagfræðileg fyrirbæri og komst m. a. að þeirri niðurstöðu, að það þyrfti að tryggja, að bændur gætu fengið lánsfé til langs tíma og með 2% vöxtum. Ég veit nú ekki betur en byggingarsjóður veiti slíkt lán til 42 ára, og vextir í þeim sjóði eru 2%, og í ræktunarsjóði eru vextirnir 2½%. — Ég mun ekki gera það að umræðuefni, sem þessi hv. þm. talaði um í sinni löngu

ræðu. Hann sagði m. a., að gengisbreytingin hefði stöðvað þróun landbúnaðarins. Ég er ekki á sama máli og hann um þetta atriði, og vil ég benda á t. d. til að sýna fram á, að hans skoðun er röng í þessu efni, að nú geta bændur selt kindakjöt til Ameríku fyrir allgott verð, en það hefði verið útilokað, ef gengisskráningin hefði verið eins og fyrir ári síðan. Ætti þetta að nægja til að afsanna staðhæfingu hv. þm., en að sjálfsögðu mætti nefna margt fleira. Hann brá einnig fyrir sig prósentureikningi og komst upp í 200%, en féll þó að lokum niður í 100%, og það mun láta nærri, að skekkjan í ýmsu því, sem hann hélt fram, hafi verið allt að 100%.

Einar Olgeirsson: Ég vildi engan veginn verða til þess að hindra, að þetta mál komist til nefndar núna, og mun því ekki segja nema örfá orð að sinni. — Hv. 2. þm. Rang. sagði, að það væri vegna gengisbreytingarlaganna, að allt ástand í efnahagsmálunum væri ekki verra en það er. Voru ekki gengisbreytingarlögin sett til að bæta afkomu vélbátaflotans, og hvernig getur ástand hans verið verra en nú? Hann sagði, að vélbátaúvegurinn hefði stöðvazt, ef gengisbreytingin hefði ekki verið gerð. Er hann ekki stöðvaður núna, og hefur hann haft nokkuð af hinum örugga rekstrargrundvelli, sem lögin áttu að búa honum, að segja? Ég held því, að það sé vegna gengisbreytingarinnar, sem hann er stopp núna, og ef það væri ekki vegna þessa máls, sem hér er verið að ræða, þá hefði ég farið nánar út í þetta, og það einnig, að það var á valdi meiri hl. Alþingis og ríkisstj. að koma í veg fyrir stöðvun togaraflotans í sumar og um leið hið stórfellda tap, sem varð af henni fyrir alla þjóðina. Það var á valdi síðasta Alþingis að koma í veg fyrir stöðvun hans með því að samb. sanngjarnar kröfur um hviðartíma háseta, og það er enn fremur ríkisstj. að kenna, hve illa hefur gengið fyrir frystihúsunum, með því hún hefur komið á algerri einokun á markaðsöflun freðfisksins. Og nú, ofan á allt annað, kemur svo stöðvun vélbátaúvegsins, og við erum búnir að sitja um 20 daga á þingi og enn bólar ekki á till. ríkisstj. um að koma honum á stað, þó að till. hafi komið fram þegar fyrir júl, sem hefði komið í veg fyrir stöðvun hans, ef hún hefði náð samþykki.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. V-Húnv. sagði, þá veit ég eins vel og hann um lánskjör ræktunarsjóðs, en það, sem vantar, er að fá meira fé, sem hægt væri að lána til landbúnaðarins með hagkvæmum kjörum. Viðvíkjandi stöðvun í landbúnaðinum, þá var röksemdafærsla hv. þm. V-Húnv. fjarri því að sanna það, sem hún átti að sanna. Skiptir það nokkru fyrir bændur, hvort þeir selja sitt kjöt vestur í Ameríku eða hér heima fyrir sama verð, eða fá þeir hærri verð fyrir það þar en hér? Ég get ekki séð það bæti nokkuð úr fyrir bændum, þó að krónur þær, sem þeir fá fyrir kjötið, séu umreiknaðar úr dollar yfir í íslenska krónu. Ég ætla svo að láta þetta nægja í svipinn, því að eins og ég sagði áðan, þá vil ég stuðla að því, að málið komist í nefnd.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég ætlaði ekki að ræða efni málsins, en ég vildi spyrja hæstv. forseta, hvort ekki hefði komið fram till. um að vísa þessu máli til fjvn., og hafi sú till. ekki komið fram, þá geri ég það að minni till., að málinu verði vísað til fjvn.

Forseti (JPálm): Ég tók svo orð hæstv. landbrh., að það væri hans till., að þessu máli yrði vísað til fjvn.

Skúli Guðmundsson: Það eru aðeins örfá orð út af samánjöfnuði hv. 2. þm. Reykv. á kjötverðinu. Það er vitanlega til hagsbóta fyrir bændur að selja kjötið vestur til Ameríku, þar sem á undanförunum árum hafa safnast fyrir kjötbirgðir í landinu, sem ekki hefur verið hægt að selja.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

11. Keflavíkursamningurinn.

Á deildafundum 30. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um endurskoðun og uppsögn Keflavíkursamningsins [122. mál] (A. 243).

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

12. Lánsfjárvégur til iðnaðarins.

Á deildafundum 8. des. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um lánsfjárvégur til iðnaðarins [130. mál] (A. 296).

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Í þessari till., sem flutt er af mér og hv. þm. Mýr. (BÁ), er lagt til, að hæstv. ríkisstj. verði falið að taka til athugunar, hvernig auðveldast og hagkvæmast verði bætt úr lánsfjárbörf iðnaðarins framvegis. Sérstaklega verði það athugað, hvort það sé framkvæmanleg og heppileg lausn á þessu máli, að komið verði á fót sérstakri bankastofnun fyrir iðnaðinn, en frv. um það efni liggur nú fyrir Nd. Þyki hins vegar ekki tiltækilegt að koma upp slíkri stofnun eða það hagkvæm lausn á málinu, þá séu athug-

aðir möguleikar til fjármagnsútvegunar til aukinna lánveitinga handa iðnaðinum, sem yrði þá með þeim hætti, að stofnaðar væru í þessu skyni sérstakar lánadeildir hjá einhverjum af þeim bönkum, sem nú eru starfandi, og má minna á það í þessu sambandi, að til er nú sérstakur iðnlánasjóður, sem er geymdur í einum bankanum. Við leggjum því til, að till. um þetta verði lagðar fyrir næsta þing, en eins og ég hef getið um, liggur fyrir Nd. frv. um stofnun sérstaks banka fyrir iðnaðinn, en jafnvel flm. þess frv. gera ekki ráð fyrir, að afgreiðslu málsins verði lokið á þessu þingi. Við flm. þessarar till. teljum því heppilegt, að þetta verði athugað rækilega af ríkisstj. á milli þinga, eins og till. okkar gerir ráð fyrir. — Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð á þessu stigi málsins, en tel eðlilegt, að málinu sé vísað til síðari umr. og n., sem líklega ætti að vera hv. allshn., þó að það gæti eins vel átt heima í fjvn., en ég geri að till. minni, að því verði vísað til allshn.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það mun hafa verið fyrir 2 árum að ég ætla, að Landsamband iðnaðarmanna og Fél. ísl. iðnrekenda hófu athugun á því, á hvern hátt lánsfjárbörf iðnaðarins yrði bezt leyst. Síðan var unnið að þessu máli og samið frv. um Iðnbanka Íslands. Báðir þessir aðilar voru frv. samþykkir, og iðnþing það, sem saman kom s. l. haust, féllst einnig á það. Þessir aðilar hafa svo farið fram á það við iðnn., að hún flytti þetta frv., en ekki varð samkomulag um málið innan n. Meiri hl. lagði til, að n. yrði við óskum iðnaðarmanna og flytti frv. óbreytt, en minni hl., hv. þm. V-Húnv. og hv. þm. Mýr., flm. þessarar till., vildu ekki taka þátt í flutningi frv., en fluttu í þess stað till. þá, sem hér er nú til umr. Ég mun ekki ræða till. efnislega á þessu stigi málsins, en frv. hefur ekki enn komið til umr. í Nd., þó að það hafi tvisvar eða þrisvar verið þar á dagskrá. Ég hef ekkert við það að athuga, að þessi till. fari til n., en ég tel eðlilegt, að n. afgreiði hana ekki fyrr en séð verður, hvaða undirtektir frv. fær í Nd. Ég vildi vekja athygli á þessu og vil undirstrika, að iðnaðurinn þarf aukið lánsfé, bæði sem stofnfé og til rekstrar, en fulltrúar iðnaðarmanna og iðnrekenda telja, að enginn banki telji sér sérstaklega skylt að annast slíkar lánveitingar til iðnaðarins, þannig að iðnaðurinn þurfi sérstakan banka eða sérstaka deild við einhvern bankanna. Ég ræði þetta svo ekki frekar, en vildi láta þetta koma fram.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég vil taka það fram um mína afstöðu, að ég hef ekkert við það að athuga, þó að þessi till. fari til n., til þess að hún geti athugað, hvernig þessum málum sé bezt fyrir komið, en hitt tel ég nauðsynlegt, að frv. um Iðnbanka Íslands, eða þá annað frv. svipaðs eðlis, nái fram að ganga, og vil ég ekki tefja fyrir framgangi þess, en það er í þessari till. nokkuð, sem gefur tilefni til þess, að það verði athugað í n. og jafnvel breytt, ef kostur er og samkomulag næst um

það. Þessi till. fjallar um lánsfjárvægun til iðnaðarins, og næsta dagskrármál á undan er um athugun á fjárförf landbúnaðarins, og við vitum, að sömu óskir eru uppi um lán til íbúðarhúsa og ýmissa annarra nytsamra framkvæmda. Ég held, að það dugi ekki að taka þessi mál svo fyrir, að samþykkt sé hér nauðsyn á lánsfjárvægun til iðnaðarins, í annað skipti til húsabygginga og síðan til landbúnaðarins, og síðan strandar þetta allt á því, að þeir, sem lánin eiga að veita, segja, að ekki megi lána meira en þegar hefur verið gert. Ég held því, að það sé verkefni fyrir hv. n. að athuga, hvort þjóðin hafi ekki efni á að lána sjálfri sér meira fé í þessu skyni, að öðrum kosti er þetta allt aðeins blekkingar, og almenningur verður að viðurkenna, að veita verði meira lánsfé til atvinnuveganna. En þjóðin hefur verið blekkð með hinu stöðuga umtali um lánsfjárbænsluna, sem notað hefur verið til að hindra, að atvinnuvegirnir fái það fjármagn, sem þeir þurfa og hættulaust er að veita þeim. Ég held, að það sé nauðsynlegt, að sú n., sem fær þetta til athugunar, athugi þetta vel. Sú lánsfjárfreppa, sem nú er svo eftirtektarvert fyrirbrigði í isl. atvinnu- og verzlunarlífi, er að mestu leyti heimatilbúin, og þjóðin þarf alls ekki að vera í lánsfjárfreppu, nema þá að því leyti, sem snertir erlendan gjaldeyri. Það er því bráðnauðsynlegt að athuga þetta atriði, og slík till. eins og sú, sem hér er um að ræða, er lítils virði, nema slík athugun fari fram og menn geti gert sér grein fyrir lánsfjárförfinni í heild. Ég held því, að full þörf væri á því, að fram færi rannsókn á þjóðarauði okkar og lánveitingum innbyrðis hjá þjóðinni, svipað og í sambandi við skipulagningu atvinnuveganna 1934. Og það gerir þjóðinni stórum erfiðara fyrir í þessum efnunum, að fjármálin eru ekki tekin fyrir og athuguð í heild. Ég hef á undanförunum þingum flutt ýmsar till. um lánsfjárveitingar til íbúðarhúsabygginga. Það er vitað mál, að verið er að féfletta fjölda launþega, sem komið hafa sér upp íbúðarhúsum, með þeirri stjórn, sem nú er á fjármálum hjá þjóðinni, og hve erfitt er að fá fé að láni og þá aðeins til skamms tíma, ef menn eru þá svo heppnir að fá lán. Það er því mikil hætta á því, að menn geti ekki staðið undir afborgunum og húsin komist á hendur örfárra auðugra manna, en allur þorri borgaranna verði leiguliðar, sem greiða þurfi háa húsaleigu. Ég held, að það væri mikill kostur, ef n. vildi gera sér grein fyrir því, hvert sé hlutfallið á milli eigna þjóðarinnar og lána þeirra, sem lánuð eru út á þær. Ég held, að það sé hollt að athuga það, að þjóðin hefur skapað svo mikið á s. l. 10 árum og sparað svo mikið, að menn hafa ekki gert sér grein fyrir því, að þegar ein þjóð hefur skapað og sparað svo mikið, þá þarf lánsfjárfélagið að fylgjast með, ef ekki á að féfletta meginþorra borgaranna. Þessi óvenju miklu verðmæti eru mest sköpuð af því, að öll þjóðin hafði vinnu. Ég skal nefna dæmi um þetta, en ég þekki ekki það til iðnaðarins, að ég geti einnig tekið dæmi þaðan, en það væri gott, ef hv. n. vildi athuga, hve mikið fé hafi verið fest í isl. iðnaði, en fjárhagsráð

hefur gert athugun á afköstum iðnaðarins, og er þá aðeins miðað við venjuleg afköst, eða 8 tíma vinnu á sólarhring, og eins að n. athugi, hve mikil lán iðnaðurinn hefur fengið, og þá mun áreiðanlega koma í ljós, að það er furðu lítið, ef miðað er við það fjármagn, sem í hann hefur verið lagt — og verðmæti framleiðslu hans. En ég vil benda á það, að eftir lauslegri athugun á fjármagni því, sem liggur í byggingum, þá mun brunabótamat þeirra vera ca. 3500 millj. kr., og þar af hefur 1800 millj. kr. verðmæti skapast á síðustu 10 árum. Það er gaman að vita, hvað lán út á þessi hús eru mikil til samans, en veðlánadeild Landsbankans hefur lánað út á þau 40 millj. kr. og lán veðdeilda allra bankanna nema til samans 70—80 millj. kr. Það er stundum talað um lánsfjárbænslu, en ég held, að öll lán bankanna nemi um 1100—1200 millj. kr., en innlög um 700 millj. kr. á móti. Ég held, að það komi í ljós, að það, sem þjóðin skapar, sé gert með hverfandi litlum lánunum á móts við hin sköpuðu verðmæti. Við skulum gera okkur ljóst, hvað lánsfjárfreppa þýðir. Hún þýðir það að gera hinum efnaminni ómögulegt að eignast fasteignir og atvinnutæki, og ég vona, að mönnum sé það ljóst, því að ég held, að það sé nauðsynlegt að athuga sjálfa lánsfjárfélagið í sambandi við þetta. Hvort þjóðin sé á réttri braut með því að takmarka svo mjög lánsfjárveitingar, að það standi þjóðinni fyrir þrifum og að þeir efnaminni missi eignir sínar í hendur fárra stóreignamanna. Ef við viljum viðhalda hinu efnahagslega jafnvægi síðustu 10 ára, þá verðum við að tryggja með hagstæðum lánunum, að menn hafi efni á að halda í hús sín, báta eða verkstæði, því að það er ekki heppilegt, að bjargálma mönnum fækki og mismunur á milli hinna fátæku og ríku aukist, en slíkur jöfnuður verður einmitt bezt tryggður með heppilegri lánsfjárfélagi. N. þarf því að fara út fyrir það, sem hér er gert ráð fyrir, og skapa sér hugmynd um heildarlánsfjárförf þjóðfélagsins og hvort ekki sé hollt fyrir þjóðina að auka það lánsfé, sem nú er í veltu. Það er ekki til neins að samþ. í dag frómar óskir um fjárförf til húsbygginga og á morgun til landbúnaðarins og síðan til iðnaðar. Við verðum að skapa okkur hugmynd um þetta í heild og hvort stefnan sé rétt. Ég vildi aðeins segja þetta, sem ég hef nú sagt, til þess að vita, hvort hv. n. vildi ekki taka það til athugunar, en ég væri hlynntur breytingu á þessari till., svo að hún stæði að engu leyti sem andstaða gegn frv. því um að bæta úr lánsfjárförf iðnaðarins, sem nú liggur fyrir Nd. þingsins.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég skal ekki fara út í að ræða það, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði hér nú síðast um hærri lánsfjárfélagið og það, sem henni fylgir, enda nefndi hv. þm. ekki lægri upphæðir en þúsundir milljóna, en hér er til umr. till. um lánsfjárförf iðnaðarins, sem í frv. er ekki gert ráð fyrir að þurfi að nema frá ríkissjóði nema í hæsta lagi 2½ millj. kr. Það er rétt, að þetta frv. á þskj. 286 barst iðnn. Nd. fyrir nokkru, og klofnaði n. um mál-

ið, 3 nm., ég, hv. 7. þm. Reykv. og hv. 6. þm. Reykv., hafa borið þetta frv. fram, og leggjum við til, að það verði samþ. eins og það barst til n., en 2 nm., þeir hv. þm. V-Húnv. og þm. Mýr., sem að þessari till. standa, treystu sér ekki til að fylgja frv. og bera fyrir sig í grg. fyrir þessari till., að málið hafi ekki hlotið nægilegan undirbúning og að vitað sé og viðurkennt, að málið muni ekki fá afgreiðslu á þessu þingi, — en það voru þessi orð, sem komu mér til að standa hér upp. Hvaðan hafa þessir hv. þm. það, að málið sé ekki nægilega undirbúið og að það muni ekki ná fram að ganga á þessu þingi? Málið hefur verið í undirbúningi hjá iðnaðarmönnum í mörg ár, og fyrir tveim árum var það sett í frv.form, en áður var það athugað vel og lengi, og töldu iðnaðarmenn, að það eina, sem þeim dygði í þessum efnum, væri sérstök lánastofnun til að sinna þessum málum. Nú er það svo, að til er lánastofnun, sem á að sjá iðnaðinum fyrir lánunum, en það er Útvegsbankinn, en í l. um stofnun hans segir, að hann skuli sérstaklega styðja sjávarútveg, iðnað og verzlun landsmanna, en iðnaðarmönnum þykir hann ekki hafa sinnt iðnaðinum nógu vel og fóru að athuga málið nánar, og er þetta frv. árangurinn af þeim athugunum, svo að frv. er ekki óhugsað og óundirbúið, eins og segir í grg. þessarar þáttill., heldur niðurstaðan af margra ára undirbúningi og athugunum, svo að því fer fjarri, að frv. sé ekki samilega undirbúið, og ég vil fullyrða, að mörg þau frv., sem hér eru lögð fram og fá afgreiðslu hér í þinginu, eru ekki eins vel undirbúin og þetta frv. Ég skal ekki fara út í að ræða efnishlið frv., því að það er ekki hér til umr. í dag, og vil því ekki þreita hv. þm. og hæstv. forseta með löngu máli, en ég vil þó nefna eitt atriði úr því, en það er, að iðnaðarmenn bjóðast til að leggja fram margar millj. kr., ef Alþ. treystir sér til að leggja fram 2½ millj. kr., og einhvern tíma hefur Alþ. lyft þyngra hlassi, og ég skal fullvissa hv. 2. þm. Reykv., að þær 2½ millj. kr. muni hvorki gera til né frá í því að auka lánsfjárbætur í landinu. Ég tel mig mega fullyrða fyrir hönd Alþfl., að hann er fús til að stuðla að framgangi þessa máls, og mér skildist á hv. 2. þm. Reykv., að eins mundi vera um Sósfl., og ég ætla, að hv. 7. þm. Reykv. hafi talað hér sem fulltrúi síns flokks, og virðist þá vera fyrir hendi nægilegur meiri hl. í þinginu til að miða málinu áfram. Það er því algerlega út í bláinn, þegar sagt er í grg. þessarar þáttill., að vitað sé, að frv. fái ekki afgreiðslu á þessu þingi. Ef hugur fylgir máli hjá flm. frv. og þeim flokkum, sem á bak við þá standa, þá tel ég, að það eigi að vera leikur að koma málinu í gegn á þessu þingi. Væri þá hægt að spara sér það erfiði, sem þessari rannsókn yrði samfara. Ég er út af fyrir sig ekki á móti því, að þessar athuganir verði gerðar, því að alltaf má vænta þess, að þær leiði nauðsynlegar umbætur í ljós, og einkum teldi ég ástæðu til, að þær yrðu gerðar, ef svo fer, að iðnbankamálið hljóti ekki afgreiðslu á þessu þingi. En ég vil telja, að á því séu miklir möguleikar, þar sem frv.

er flutt af þremur helztu þingflokkunum, og á afgreiðslu þess vil ég leggja höfuðáherzlu. Og þá fyrst, þegar útséð er um, að það nái fram að ganga, vildi ég ljá máls á, að þessi athugun verði hafin. Þá mundi ég var því fylgjandi. En ég legg höfuðáherzlu á, að frv. um iðnaðarbankann verði afgr. á þessu þingi.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég vildi aðeins víkja að einu atriði í ræðu hv. þm. Hafnf. Hann taldi einkennilegt, að því skyldi haldið fram í grg. till., að það væri vitað, að frv. um iðnbankann næði ekki fram að ganga á þessu þingi, og spurði, hví þetta hefði verið sett í grg. Þetta á nú að því er ég bezt veit ekki að þurfa að koma honum einkennilega fyrir sjónir, því að það mun hafa komið fram í umr. hjá flm. sjálfum, að þeir gerðu ekki ráð fyrir, að frv. næði fullnaðarafgreiðslu á þessu þingi. Hvort einhver breyt. kann að hafa orðið á skoðunum þeirra yfir jólahátíðina skal ég ekki segja. Hitt er vist, að orð féllu þannig í iðnn., að við gerðum ráð fyrir, að frv. hlýti ekki fullnaðarafgreiðslu á þessu þingi. Þó að það sé rétt, sem hv. þm. Hafnf. tók fram, að e. t. v. sé ekki viðeigandi að ræða það frv. mikið hér, þá vil ég samt benda á, að það verður að teljast eðlilegt, enda þótt frv. sé undirbúið af forustumönnum iðnaðarmálanna, að ríkisstj. fái það mál til athugunar, þar sem ríkinu eru í því sambandi lagðar ýmsar skyldur á herðar og kemur til kasta ríkissjóðs að leggja þar fé til.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég þarf ekki að vera margorður í andsvörum til hv. síðasta ræðumanns. Ég hygg, að sá undirbúningur, sem iðnbankafrv. hefur hlotið, sé vandlegri og meiri en flest frv., sem hér eru lögð fyrir þingið, eiga að fagna, og afgreiðsla þess þurfi því ekki að tefjast af þeim sökum. Það er að vísu rétt, að ríkisstj. virðist þurfa að velta fyrir sér hverjum eyri, sem út er látinn til iðnaðarins sérstaklega. Ég hef nú ekki hér fjárlagafrv. nema eins og það var eftir 2. umr. En þar eru framlög til landbúnaðarins ákveðin 27.6 millj. kr., og 3.7 millj. til sjávarútvegsins, og eru þar þó ekki öll kurl komin til grafar; en til iðnaðarins eru aðeins veittar 740 þús. kr. Hér er farið fram á, að komið verði á fót lánsfjárfestun til iðnaðarins með framlagi frá iðnaðarmönnum sjálfum, sem nemur milljónum kr., og aðeins gert ráð fyrir, að ríkissjóður leggi þar á móti 2½ millj. kr. í sitt skipti fyrir öll. Og auðvitað þarf þá ríkisstj. að taka það alveg sérstaklega til athugunar(!). Það er ekki að ástæðulausu, að iðnaðarmönnum hefur löngum fundizt, að þeir væru olnbogabörn Alþingis, og ég tel, að ummæli hv. þm. gefi þeim ekki ástæðu til að draga úr þeirri skoðun.

Ég mun ekki orðlengja þetta. Málið gengur væntanlega sinn gang til n. og kemur svo til 2. umr., er n. hefur lokið störfum. En ég vil þó leyfa mér að æskja þess, að málið verði ekki tekið fyrir aftur í þessu formi fyrr en séð er, hvort frv. um iðnbankann nær fram að ganga eða ekki. En fyrir því eiga að vera nægir möguleikar á því þingi, er nú situr.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Í grg. fyrir þessari þáttill. segir, að vitað sé og viðurkennt, að frv. um iðnbankann nái ekki fram að ganga á þessu þingi. Þetta hefur hér verið gert að umræðuefni, og gætir þar nokkurs misskilnings. Það frv., sem hér um ræðir, var afgr. frá n. hinn 5. des. s. l., og ég viðurkenni, að ég taldi þá litlar líkur fyrir því, að það næði afgreiðslu á þessu þingi; en ummæli, sem hnigu þá í þá átt, voru miðuð við það, að þingi þessu lyki fyrir júl, eins og ráð var fyrir gert. En þegar sú ákvörðun var tekin að fresta þinginu og kveðja það aftur saman eftir hátiðar, þá var sú ástæða úr sögunni, sem hér hefur verið vitnað til, og setti nú að vera betri tími til að taka málið fyrir til umræðu og afgreiðslu á þessu þingi.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og var till. ekki á dagskrá tekin frammar.

13. Friðun Faxaflóa.

Á deildafundum 12. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um friðun Faxaflóa [135. mál]
(A. 321).

Á 29. fundi í Sp., 8. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 30. fundi í Sp., 10. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 31. fundi í Sp., 19. jan., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Já, ég hef leyft mér að bera fram þessa þáttill. með tilliti til þess, hve geipilega mikla þýðingu það hefur fyrir fiskveiðar landsmanna, að komið verði á aukinni friðun í Faxaflóa frá því sem nú er. Eins og kunnugt er, hafa farið fram ýtarlegar rannsóknir hér í Faxaflóa bæði af innlendum og erlendum hafrannsóknaskipum, og hefur í þessu efni verið fullkomið samstarf milli erlendra og innlendra fræðimanna á þessu sviði. Þeir, sem auk Íslendinga hafa tekið þátt í þessum rannsóknum, eru bæði Norðmenn og Danir og einnig Skotar, og þessar rannsóknir hafa leitt það í ljós, að Faxaflói er ákaflega þýðingarmikil klakstöð og hefur hina stórkostlegustu þýðingu fyrir fiskveiðar hvarvetna við strendur þessa lands. Og það hefur verið sameiginlegt álit allra þessara fræðimanna, að brýna nauðsyn bæri til þess að auka friðun Faxaflóa. Auk þess er alkunna, að fiskveiðar eru stundaðar

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

hér í Faxaflóa á tímabilinu frá því um áramót og til maíloka af mönnum víðs vegar úr verstöðvum þessa lands, fyrir utan þann aragrúa heimabáta, sem stunda þar veiðar, þar sem, eins og kunnugt er, mikill meiri hluti þjóðarinnar býr hér við Faxaflóa. Ég lét gera athugun á því, hvað margir bátar voru hér að veiðum á síðustu vertíð, og kom í ljós, að það voru á annað hundrað báta, sem stunduðu veiðar frá verstöðvum við Faxaflóa. Botnvörpu- og dragnótaveiðar Íslendinga hafa aukizt mjög hin síðari ár, en auk þess sækir mesti sægur erlendra botnvörpuskipa á miðin hér, enda hafa fiskimiðin gengið mjög til þurrðar, og horfir nú til hreinnar auðnar, ef ekki verður tekið í taumana. Það er þess vegna afar þýðingarmikið, að komið verði á þeirri friðun á Faxaflóa, eins og lagt er til að gert verði, með samþykkt þessarar þáttill., en línan hér er dregin þannig, að meginhluti bátamiðanna, þ. e. þeirra miða, sem bátar sækja hér á á vertíðinni, mundi vera innan þeirra takmarka, sem hér eru sett, þannig að friðunin mundi þjóna þeim tveimur sjónarmiðum í senn: að vernda fiskistofninn, ungviðið, og jafnframt stuðla að því, að Íslendingar sætu einir að veiðum á höfuðstöðvum þorskveiðanna hér við Faxaflóa. Nú háttar svo til, að samkv. l. frá 1948 þá hefur ríkisstj. heimild til að gera slík takmörk sem í þáttill. þessari felast að því er snertir landhelgina í kringum strendur landsins. Það hafa þegar verið gerðar slíkar ráðstafanir gagnvart Norðurlandssvæðinu, frá Horni til Langaness, og þær ráðstafanir hafa orðið alveg raunhæfar síðan þær voru gerðar, þannig að þessi veiðisvæði hafa ekki verið stunduð af erlendum mönnum innan þessara takmarka. Nú gildir slík ráðstöfun ekki gegn Englendingum, sem við erum samningsbundnir við, fyrr en sá samningur er útrunninn, sem mun vera úr miðju þessu ári, en eftir því, sem mér er bezt kunnugt, þá hafa enskir skipstjórar fyrir Norðurlandi virt þær reglur, sem við höfum sett um veiðar þar, og ekki reynt að brjóta þær. Nú veit ég ekki, hve langt verður þangað til slík friðun nær fram með allri strandlengjunni, en ég vona, að það verði sem fyrst, en það er höfuðnauðsyn hvað snertir Faxaflóa, eins og ég hef gert hér grein fyrir. Ég vona því, að þessi till. mín nái samþykki Alþ., og að hæstv. ríkisstj. flýti fyrir, að slíkar ráðstafanir verði gerðar gagnvart Faxaflóa, og að það kæmi til nota nú á þessari vertíð. — Ég óska svo eftir, að málinu verði vísað til hv. allshn. að þessari umr. lokinni.

Umr. frestað.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var fram haldið einni umr. um till.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

14. Hraðfrystihúsbygging á Húsavík.

Á deildafundum 12. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um útvegum láns til hraðfrystihúsbyggingar á Húsavík [136. mál] (A. 331).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

15. Grænlandsmálið.

Á 26. fundi í Sp., 14. des., var útbýtt:
Till. til þál. um Grænlandsmálið [146. mál] (A. 379).

Á 30., 31. og 32. fundi í Sp., 10., 19. og 24. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Í þeirri grg., sem fylgir þessari till., er gerð full grein fyrir tilgangi þeim, sem liggur til grundvallar fyrir henni og fyrir því, hvernig þetta mál stendur nú. Mér þykir því ekki ástæða til þess að fara langt út í það. Ég vildi svo leggja til, að málinu sé vísað til hv. allshn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til 2. umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

16. Fréttasending til skipa.

Á deildafundum 15. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um fréttasendingu til skipa á höfum úti [147. mál] (A. 404).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

17. Atvinnulífið í Flatey á Breiðafirði.

Á deildafundum 15. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um aðstoð til eflingar atvinnulífinu í Flatey á Breiðafirði [149. mál] (A. 478).

Á 31. fundi í Sp., 19. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Þetta mál er flutt inn í þingið að tilstuðlan

Alþýðusambands Íslands eftir tilmælum verkálðsfélagsins í Flatey á Breiðafirði. Ef hv. þm. Barð. hefði verið staddur hér á landi, þegar tilmæli þessi bárust, þá hefði ég ráðgæzt um þetta við hann sem fulltrúa kjördæmisins, en ég leit svo á, að mál þetta væri svo aðkallandi og ekki langt eftir af þingtimanum, en ég formaður Alþýðusambands Vestfjarða og A.S.Í. var gengið inn í málið, að ég taldi ekki fært að bíða með að færa það inn í þingið. Á þingi A.S.Í. á öndverðum þessum vetri var lögð höfuðáherzla á atvinnumálin og samþ. svo hljóðandi ályktun um þau mál:

„Þingið beinir þeim tilmælum til verkálðsfélaganna, að þau sendi A.S.Í. till. sínar um, hvað helst megi verða til varanlegra atvinnubóta á hverju félagssvæði, svo sem hafnarbætur, samgöngubætur, bættur skipastóll, stofnun iðnfyrirtækja, virkjun vatnsafls, ræktunarframkvæmdir eða aðrar þvillkar lífrænar atvinnubætur.

Jafnframt skorar þingið á sambandsfélögin, hvar sem atvinnuleysi gerir vart við sig, að senda A.S.Í. mánaðarlega stuttorðar skýrslur um atvinnuástand á félagssvæðinu, enda láti Sambandið vinna úr skýrslunum og beiti sér fyrir aðstoð til aukinnar atvinnu.“

Þessi ályktun, sem gerð var á Alþýðusambandsþinginu ásamt mörgum fleiri ályktunum, sýnir, hve ranglátt er að héra það á verkálðssamtökin, að þau beiti sér eingöngu fyrir kaupstrekkningi. Skömmu eftir að fulltrúar á Alþýðusambandsþinginu fóru heim til sín, tóku að berast skýrslur um þetta efni frá verkálðsfélögunum víðs vegar um land til A.S.Í. og m. a. skýrsla frá verkálðsfélaginu í Flatey. Það var raunar vísað, að slæmt atvinnuástand var í Flatey, en ég held, að margir hafi orðið undrandi, þegar það vitnaðist af skýrslu verkálðsfélagsins, að í nóvembermánuði höfðu 77 manns haft 7570.74 kr. sér til framfæris, eða aðeins 98.32 kr. á mann að meðaltali, en þó er skýrsla verkálðsfélagsins fyrir desember enn ömurlegri, en þá höfðu 66 manns, nokkrir höfðu farið í burt í atvinnuleit frá því í nóv., 1737.98 kr. sér til framfæris um mánuðinn, eða 26.33 kr. á mann að meðaltali. Þegar þessi frétt barst, mátti öllum vera ljóst, að um hreint neyðarástand var að ræða á staðnum. Ég taldi því ekki gerlegt að bíða með að flytja þessa till. og taldi nauðsyn að leggja málið fyrir hæstv. ríkisstj. og Alp. til skjótrar og vinsamlegrar úrlausnar. Mér virtust till. þær, sem stjórn verkálðsfélagsins í Flatey setti fram í bréfi sínu til A.S.Í., stefna í rétta átt og vera sanngjarnar. En þær voru: Í fyrsta lagi að tryggja hraðfrystihúsi Flateyjar lán, svo að það gæti greitt áfallnar vinnuskuldir, lokið við frystihúsbygginguna og starfrækt hraðfrystihúsið. Í öðru lagi að útvega Flateyngum tvo báta af heppilegri stærð, annaðhvort leigða eða keypta, til að tryggja hraðfrystihúsinu nægilegt verk efni. Og í þriðja lagi, að hlutafélag það, sem rekur m/b Sigurfara og almenningur á staðnum stendur að, fengi möguleika til að starfa. Á undanförunum árum hefur fólkið í Flatey látið hendur standa mjög fram úr ermum. 1946 var

stofnað hlutafélagið Sigurfari til að kaupa og reka 50 smálesta bát, Sigurfara, og stóðu að hlutafélaginu Flateyjarhreppur og allur almenn-ingur á staðnum. En bátur þessi hefur orðið illa fyrir barðinu á sildarleysinu á undanförunum sumrum, en hefur aftur á móti gengið samílega á vetrarvertíðum, en hann hefur einnig orðið fyrir vélbilunum, og er tvisýnt um, hvort hægt verður að halda rekstri hans áfram í framtíðinni. Næsta ár, 1947, var svo stofnað hlutafélagið Hraðfrystihús Flateyjar til að byggja og starfrækja hraðfrystihús. Að því félagi stóðu: Flateyjarhreppur, Kaupfélag Flateyjar og 50 einstaklingar á staðnum. Hafizt var handa um byggingu hússins næsta ár, 1948, en efnisskortur o. fl. tafði framkvæmdir, en haustið 1949 var húsið komið vel á veg, en þá var félagið orðið algerlega félaust, en þá buðust byggingarverkamenn til að lána vinnu sína, til þess að unnt væri að halda byggingunni áfram. Í marz 1950 var húsið svo langt komið, að hægt var að hefja móttöku á fiski, þó að fjarri færi því, að húsið væri fullgert. En fyrirtækinu var ekki kleift að greiða vinnulaunin við bygginguna, og standa þau enn inni ásamt vinnulaunum, sem ég mun síðar koma að.

Sveitaryfirvöldin höfðu á árunum 1947 og 1948 byggt hafskipabryggju, sem við er 18—19 feta dýpi um stórstraumsfjöru og því fært fyrir allstór skip að leggjast þar að. Þannig hafa öll öfl á staðnum unnið að því að koma upp þeim aðstöðum, að hægt væri að halda uppi lífvænlegu atvinnulífi. Það má ef til vill segja, að seint hafi verið hafizt handa í þessum efnum, en engu að síður er lofsamleg sú viðleitni, sem íbúarnir hafa sýnt til að bjarga sér sjálfir. Og það er ekkert smáræði, sem svo lítið sveitarfélag hefur lagt fram í þessu skyni.

Framlag hreppsins til hafnarvirkjanna er orðið	kr. 300.000.00
Hlutafé Hraðfrystihúss Flateyjar h/f	— 525.000.00
Hlutafé Sigurfara h/f	— 85.000.00
Önnur lán og framlög einstaklinga til þessara fyrirtækja, ábyrgðir ekki meðtaldar ..	— 300.000.00

Samtals kr. 1.210.000.00

Allt þetta hefur fólkið á staðnum lagt fram og gengið mjög nærri sér við það, og nú er geta þess búin og allt stendur fast og ekkert útlit fyrir, að hægt sé að hefja neina starfrækslu atvinnutækja þar á staðnum. Ef engin hjálp berst, virðist ekki um annað að ræða en að þessi fyrirtæki verði gerð gjaldþrota. En af því leiðir, að verkamenn og sjómenn mundu tapa um 200 þús. kr. af ógreiddum vinnulaunum, og munu vera 80 þús. kr. af því fé, sem verkamenn og sjómenn hafa lagt fram sem hlutafjárframlag. Mér er sagt, að nálega allir sjómenn og verkamenn í Flatey séu hluthafar í öðru hvoru fyrirtækinu og margir í þeim báðum.

Það hafa að visu heyrzt raddir um það, að við atvinnulífið í Flatey sé ekkert annað að gera en láta það veslast upp og flytja fólkið

burtu úr eyjunni. Það er kannske úrræði út af fyrir sig. En ég tel, að þegar fólk á einhverjum stað er búið að leggja á sig annað eins og hér hefur verið gert og möguleikar til starfrækslu mannvirkja, sem þar er um að ræða, eru ekki lakari en gengur og gerist, þá sé ekki um neinn annan möguleika að ræða en að hjálpa fólkinu til að klífa örðugasta hjallann og veita því í því skyni nauðsynlega hjálp til þess að ljúka þessum mannvirkjum og hjálpa þeim til að greiða áfallnar skuldir — þ. e. því fólki, sem nú er allslaust, — og í þriðja lagi að hjálpa til þess, að hraðfrystihúsið, í þessu tilfelli, fái hráefni til þess að vinna úr og fólkið fái þannig atvinnu til þess að lifa af. Ég held, að það þurfi ekki mjög mikið fjármagn til þessa í þessu tilfelli, og ég tel, að vonir gætu staðið til þess, að það fjármagn skili sér kannske fljótlega aftur.

Ég vona, að hæstv. ríkisstjórn hafi nægilegan göðvilja til að bera til þess að þetta máli geti leystst, ef hæstv. Alþ. samþykkir þessar till., sem hér er um að ræða, og að hún hafi möguleika til þess að láta veita nauðsynlega aðstoð kostnaðarlega til þeirra Flateyinga.

Mér er sagt, að oddviti hreppsins. Flateyjarhrepps sé hér í borginni nú, til þess að reyna að fá lausn í þessum málum, og kaupfélagsstjórnin í Flatey sömuleiðis. Þannig er málunum fylgt eftir í sameiningu af verkálýðsfélaginu og forráðamönnum þess og hreppsins í Flateyjarhreppi.

Enn vil ég segja það, að ég tel, að Flatey sé slíkt menningarsetur að fornu og nýju við Breiðafjörð, að það komi ekki til mála annað en það verði stuðlað að því, að sú byggð, sem þar er, geti haldizt og blómgaft. Og vissulega er nokkur nauðsyn til þess. Og ef Breiðafjarðar-eyjar verða nytjaðar og þau landgæði, sem þar eru, þá held ég, að nauðsynlegt sé, að miðstöð Breiðafjarðarbyggðar í eyjum verði í Flatey, þannig að byggð þar verði við haldið og hún eflid.

Ég mælist til þess, að þessari till. verði visað til hv. allshn. eða kannske öllu heldur til hv. fjvn. til athugunar, hvort sem hæstv. forseti ákveður að hafa tvær umr. um hana, sem ég tel vart þurfa, eða umr. verði frestað nú. Ég vil að síðustu þakka hæstv. forseta fyrir það, að hann tók málið svo skjótlega á dagskrá, eftir að það var fram komið. Það er að öllu eðlilegt og á þann veg, að ef á að veita þarna hjálp, þá þarf að veita hana fljótt, og það er aðalatriði málsins.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Hv. flm. gat þess hér í upphafi, að hann hefði ekki haft neitt tækifæri til þess að ræða við mig um þetta mál, vegna þess að ég hafi verið fjarverandi, þegar málið var borið fram. Og mér heyrðist á honum, að honum hefði þótt lakara, að svo hefði verið, án þess að það lægi í því afsökun hjá hv. þm., sem heldur þurfti ekki að vera. Hins vegar var ég hér á þingi, þegar málinu var útbýtt, en það er ekki ágreiningur neinn frá minni hendi því viðkomandi. Málið er gott, og ég hef ekki tekið það sem neina andúð gegu

mér, þó að ekki væri beðið eftir mér um flutning þess. — En mér þykir rétt, eftir að hafa heyrt framsögu hv. flm., að gefa hér nokkrar upplýsingar um þetta mál. Hann lét þau orð falla hér, að sumpart þyrfti ekki mikið fé til þess að bæta úr því, sem um er talað í þáttill. og bæta þurfi úr, og jafnvel ekki meir en svo, að ástæða væri ekki til að hafa um þetta mál nema eina umr. og vísa málinu til allshn. Mér finnst, að ef málið er brotið til mergjar, þá þurfi ekki lítið fé til þessa. En það, sem verst er í þessu, er, að það þarf svo mikið fé til þessa, að það er vafasamt, hvort ekki mundi skapast hér fordæmi nokkurt, ef þetta yrði gert, sem í þáttill. er farið fram á, þ. e. ef þetta mál verður afgr. eins og það liggur fyrir á Alþ.

Hv. flm. hafði einnig gefið nokkrar upplýsingar um þetta mál, sem komu fram í þskj., og sagði að tölur um þær tekjur, sem upplýst er, að hafi verið hjá einstökum aðilum í Flatey þessa tvo mánuði, sem skýrslan er þar um, verða ekki vefengdar. Hins vegar er það ekki rétt hugmynd um árstekjur Flateyjarbúa, þannig að það, sem þar er um það sagt, þarf ekki að vera neinn mælikvarði um tekjur þeirra eða afkomu í heild. Og segi ég ekki þetta til þess að torvelða framgang þessa máls, síður en svo. En sannleikurinn í málinu er þessi, að þegar Flateyngar sjálfir tóku að sér að byggja frystihús, þá hugsaðu þeir sér að byggja aðeins frystihús, sem frysti um 5 smálestir af flöku um á sólarhring. Þetta hús var áætlað að mundi kosta þá, alveg fullbúið, um 680 þús. kr. Það var ekki rétt við mig mikið um þau mál, aðrir höfðu þar forustu, sem töldu sig vera megnuga þess að gera það án þess að þurfa nokkuð fulltingi eða aðstoð frá öðrum eða leiðbeiningar í sambandi við samningagerð eða annað. En þetta fyrirtæki var ekki komið langt áleiðis, þegar reyndin varð sú, að álitist var, að húsið reyndist allt of lítið, og það var stækkað upp í það að geta fryst 10 eða jafnvel 16 smálestir á sólarhring. Og kostnaðurinn var þá líka orðinn allur annar en fyrst var áætlað, og þegar hann var kominn upp í 1100 þús. kr., var allt stöðvað í sambandi við framkvæmd þessa fiskiðjuvers, vegna þess að fjárhagurinn var, því miður, ekki grundvallaður á þann hátt sem hann þurfti að vera, þrátt fyrir stórkostlegar fórnir frá Flateyngum sjálfum. Þá var snúið sér til mín í sambandi við þessi mál, og ég átti þá þátt í því, að hlutaféð var aukið um 50% heima fyrir, gegn því, að viðkomandi lánsstofnanir hækkuðu einnig sín framlög sem svaraði 50% miðað við það, sem lofað var, til þess að ljúka þessu fyrirtæki, sem áætlað var, að hægt væri að ljúka fyrir allt að 1200 þús. kr. En þegar það fé var allt út runnið, kom enn á daginn, að þetta hús mundi kosta meira fé og mundi nú vanta ¼ millj. kr. til þess að ljúka því, svo að líklega er byggingarkostnaður hússins orðinn 1400 til 1500 þús. kr.

Ég harma, að þessi mistök hafa átt sér stað, sem ég ásaka þó ekki neinn fyrir út af fyrir sig, en ég á ekki sök á því, því að til mín hafði ekki verið leitað um þessi mál í upphafi. En það er svo með þetta fyrirtæki eins og mörg önnur

fyrirtæki hér á landi, að það hefur kostað miklu meira en upphaflega var gert ráð fyrir. En ef á að reka frystihús, sem kostar yfir 1½ millj. kr. og byggt er með mismunandi hagkvæmum lánnum, þá verður að tryggja því nægilegt hráefni. En um þann þátt hefur aldrei verið hugsað á þessum stað, að öðru leyti en því, að einn bátur hefur verið keyptur, eins og hv. flm. till. minntist á, að hefur þó rekstur hans ekki verið bundinn við Flatey að öllu leyti, heldur hefur hann selt aflann líka til Stykkishólms. M. a. vegna þessa hefur frystihúsið ekki haft hinn rétta starfsgrundvöll.

Ég hefði því talið heppilegra á sínum tíma, að farið hefði verið hægar af stað, en þetta fyrirtæki látið þróast smátt og smátt. En ég ætla ekki að deila um það hér, heldur vildi ég láta þetta koma fram. — Jafnhliða þessu var keyptur einn Svíþjóðarbátur til Flateyjar, og rekstur hans hefur orðið fyrir töluverðum áföllum, eins og hv. flm. minntist á, og er mér fullkunnugt um þá erfiðleika, sem hann lenti í, því að ég hef oft greitt úr þeim málum, og er ég ekki að hæla mér af því. Sum óhöpp og áföll við rekstur þessa báts eru fólgin í því, að hann hefur orðið fyrir aflaleyti, en að nokkru leyti í byggingu skipsins og sérstaklega í sambandi við vél bátsins, og hefur í því sambandi kostað mjög mikla peninga á sínum tíma að fá þetta lagað, enda hafði þáverandi ríkisstjórn sýnt ákaflega mikinn skilning í sambandi við viðgerðarkostnað í þessu sambandi og gert allt sitt til þess að draga úr þeim erfiðleikum. Hins vegar hafa þeir, sem þennan bát hafa rekið, eins og aðrir, fengið stórkostleg áföll vegna meira taps, sem orsakast hefur af aflaleyti.

Í þriðja lagi minntist hv. þm. á hafskipa-byggju staðarins, sem Flateyngar hafa lagt í 300 þús. kr. Mér er nokkuð kunnugt um það mál og get lýst því hér, að Flateyjarhreppur hefur ekki lagt 300 þús. kr. í þetta enn sem komið er. Hitt er rétt, að hann ber ábyrgð á þeim 300 þús. kr., sem ríkissjóður hefur lagt fram að helmingi samkv. hafnarl., en hinn helmingurinn af kostnaði hefur verið tekinn að láni með mjög hagkvæmum lánskjörum til 40 ára með 3% vöxtum, sem mér hefur tekið að afla fyrir Flateyjarhrepp. En það hefur ekki alltaf verið túlkað á hinn rétta veg í flokksblaði hv. flm. þessarar till. Og af þessu hefur Flateyjarhreppur aldrei byrði, því að þetta er eina fyrirtækið í hreppnum, sem frá upphafi hefur verið sett á öruggan fjárhagslegan grundvöll. Allir samningar um þetta verk voru upphaflega tryggilega gerðir, fyrir mína tilstuðlan og í samráði við vitamálastjórn. Og þetta verk var afhent fulltíð hreppnum og það þá komið á öruggan fjárhagslegan grundvöll, þannig að tekjur hafnarinnar, sem eru þannig, að gjöldin eru a. m. k. engan veginn fram yfir meðalhafnargjöld, virðast standa undir þessu mannvirki.

Ég vil minnast nokkuð á mál, sem í flokksblaði þessa hv. þm. hefur verið nokkuð af-flutt á sínum tíma í sambandi við hafnarmannvirki í Flatey. En ég eignaðist sjálfur land þar

við höfnina, sem ég hafði keypt fyrir 15 þús. kr., og seldi ég það aftur til hreppsins án álagningar. Það land hefur nú, í sambandi við þessa erfiðleika í Flatey, verið tekið gilt sem veð fyrir 150 þús. kr. Það er þessi hlið á málinu, sem ekki hefur verið túlkuð á þann hátt í því blaði, sem ég minntist á.

Hér er getið um, að ríkisstjórnin geri nú þegar nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að hraðfrystihús Flateyjar h/f geti greitt áfallnar vinnuskuldir og hafið rekstur. Þetta er ákaflega viðtækt og ekki afmarkað hér í till., hve mikið eigi að leggja fram í þessu skyni. Og það er sannarlega ekki lítil fjárhæð, sem þarf í þessu skyni, ef á að taka þetta út í æsar, greiða vinnuskuldir, sem eru 120 þús. kr., og hafa til fé til þess að frystihúsið geti hafið rekstur. Nú eru eftir framkvæmdir, sem kosta um 200 þús. kr., til þess að hægt sé að starfrækja það að fullu og hægt sé að fá það fé að láni sem fiskveiðalán eftir löggjöf út á frystihúsið. Því það er gert að skilyrði, að það lánsfé verði ekki greitt út fyrr en húsið er að fullu byggt. En til þess vantar um 100 til 200 þús. kr., en það er eftir áliti þess manns, sem bankinn hefur sent til að athuga þetta mál. Auk þess vantar allt rekstrarfé fyrir húsið. Þegar vitað er, að húsið getur ekki fengið meir en 80% út á vöru, sem það framleiðir, þá þarf að leggja út a. m. k. 20% af því rekstrarfé, sem fyrirtækið þarf að hafa, sem verður ekki minna en 200 til 400 þús. kr. á ári. Svo vantar alveg það rekstrarfé, sem þarf til þess að fyrirtækið geti hafið rekstur, ef öruggt á að vera, að félagið geti keypt aflann og legið með hann og borgað vinnulaun jafnóðum. Svo mér virðist, að eftir þessu muni þurfa að leggja fram a. m. k. 500 þús. kr., og þá þarf að lána það með ákveðnum kjörum og þeim það vægum, að fyrirtækið þurfi ekki að stöðvast, jafnvel þó það fái einhverföll.

Um 2. lið till., að útgerðarfélag þar á staðnum, Sigurfari h/f, geti þegar hafið útgerð, þá vil ég upplýsa, að sá bátur fellur undir nákvæmlega sömu ákvæði og aðrir bátar, sem hafa komizt í greiðslubrot, sem sagt skuldaskil, og fyrr en þeim er lokið, er ákaflega erfitt að taka ákvörðun um það, hvernig því fyrirtæki verði hjálpað í framtíðinni, frekar en öðrum bátum. Það hefur tekizt fyrir atbeina þeirra aðila, sem hér hafa verið í bænnum frá Flatey, að tryggja 100 þús. kr. lán til þess að þetta félag geti hafið starfrækslu.

Um 3. lið till., að Flateyingum verði kleift að fá tvo fiskibáta af heppilegri stærð leigða eða keypta, er það að segja, að það er ákaflega teygjanlegt. Það er náttúrlega allt annað, hvort á að leigja báta eða kaupa þá. Ég tel vafasamt, viðkomandi litlu hreppsfélagi eins og Flatey, að heppilegt sé að ýta undir það um að taka á sig ábyrgð, sem fylgir því að leigja skip. Hins vegar, ef á að kaupa tvo báta af líkri stærð og þann bát, sem fyrir er í Flatey, mundi það kosta 1½ millj. kr. En afkoma bátaútvogsins undanfarið er þannig, að það er ekki glæsilegt, hvorki fyrir ríkissjóð né aðra, að stuðla að því, að menn bindist fjárhagslegum böggum

fyrir útgerð sérstaks sveitarfélags. Fulltrúar hreppsins í Flatey hafa því horfið frá því að fara inn á þá leið. Þeir þykjast ekki hafa heimild til þess að binda aðra aðila í hreppnum, m. a. bændur, þeirri fjárhagslegu ábyrgð, sem því mundi vera samfara. Hitt hefur verið rætt mjög um, og er eðlilegt að fara þá leið, að Flateyingar fengju bát til þess að leggja upp í Flatey, ef veiði væri þar samileg. En stærstu óhöpp þessa árs fyrir Flateyjarbúa eru kannske þau, að þorskveiðar hafa brugðizt kringum Flatey, þannig að annað eins fiskileysi hefur kannske ekki verið þar í manna minnum. Og það hefur kannske gert allt útslagið á þetta ástand í atvinnulífinu, sem þar er nú.

Það, sem því hefur skeð í þessum málum nú, er það, að þessir fulltrúar Flateyinga hafa komið hér suður og rætt við bankana og ríkisstjórn um, að þeim væri aðkallandi nauðsyn að fá hjálp í sambandi við 22. gr. fjárl., þar sem heimilað er að eyða allt að þremur millj. kr. til þess að aðstoða þau frystihús, sem ekki gátu fengið lán úr stofnlánadeild sjávarútvegsins, og hafa þeir fengið vilýrði hjá hæstv. ríkisstj. fyrir því, að þeir fái hluta úr þeirri upphæð. Að síðustu hefur skrifstofustjóri félmrn., sem er formaður fyrir hjargráðasjóði, það með höndum að athuga, hvort Flateyingar geti ekki fengið einhverja aðstoð eftir fyrirmælum l. um þann sjóð.

Hv. flm. þáttill. heyrir, að mér er kunnugt um þessi mál, en ég er ekkert að stæra mig af þeim. Svo getur hv. þm. sjálfur dæmt um, hvort ég hef stuðlað að þeim eða torveldað framgang þeirra.

Ég er samþykkur því, að þáttill. þessi fari til fjvn. Ég mun gefa fjvn. þær upplýsingar, sem ég hef hér lýst, og leggja gögn þar fram um þær. — Ég veit ekki, hvar hv. flm. þáttill. hefur heyrt þær raddir, að einhver telji rétt að leggja Flatey í eyði. (HV: Það er í leiðara eins stjórn-málablaðanna.) Má ég vita, hvaða blað það er? (HV: Visir.) Ég les ekki leiðara í því blaði eða leiðara blaðanna yfirleitt. Ég læt ekki áriðandi þingstörf vikja fyrir því að lesa blöðin, hvort sem það er Visir eða Alþýðublaðið. En ég fullyrði, að þær raddir eiga yfirleitt ekki við neitt að styðjast. Flatey hefur verið byggð upp af fiskveiðum eins mikið og landbúnaði. Hitt er vitað, að það er stórkostlegur hagur fyrir Flatey, eins og önnur héruð, að geta haft sem fjölþætta atvinnu. Og það hefur verið ósk Flateyinga um mörg ár að geta komið sér upp frystihúsi, eins og nú hefur verið gert. Og nú er búið að koma þar upp höfn, sem er frumskilyrði til þess að hafa blómlega atvinnu í Flatey. Sumir álitu, að ekki væri hægt að gera þar bryggju, en þar geta nú legið við bryggju bæði fiskiskip og flutningaskip. Þar að auki hafa verið gerðir samningar um, að þar væri komið upp oliugeymi, og olía hefur verið seld þar fyrir minna tilhlutun frá því í maí s. l. ár, á sama verði og hún er seld annars staðar við Breiðafjörð. Þetta er frumskilyrði fyrir því, að nokkurt atvinnulíf geti þróazt þarna. Auk þess hefur verið lagður grundvöllur fyrir því að koma upp bryggju á Barðaströnd, sem er mjög mikils virði

fyrir Flatey vegna verzlunarafstöðu. Og það bendir ekkert til þess, að það sé a. m. k. hugsun þeirra manna, sem í Flatey búa, að hverfa frá Flatey, nema síður sé.

En annað vil ég benda hv. flm. till. á, að eitt af því, sem Flateyingar hafa mjög sótt eftir á undanföllum árum, er, að þeir séu ekki hafðir læknislausir, en þeir hafa ekki fengið lækni þangað, sem stafar af því, að þar er enginn læknisbústaður. Og að þar er enginn læknisbústaður, er af því, að flokksmaður hv. flm., landlæknir, hefur staðið á móti því, að þar sé byggður læknisbústaður, og vill leggja þetta læknishérað niður sem slíkt, en vill skipta því læknishéraði, sem Flateyingar eru í, og leggja nokkuð af því undir Reykhólahérað og nokkuð undir Patreksfjarðarhérað. Þetta er steinninn, sem flokksmaður hv. flm. þessarar till. hefur lagt í þá byggingu að fullnægja þörf Flateyinga.

Ég vildi nú gjarnan mælast til þess, að hv. 6. landsk. þm., flm. þessarar þáttill., bæri fram aðra till. um að byggja læknisbústað í Flatey á næsta sumri, og skal ég fylgja þeirri till. og það alveg eins, þó að ég væri ekki með flm. að henni. Mér fyndist það ekki nema eðlilegt framhald af þeirri umhyggju þessa hv. þm. fyrir héraðinu, sem komið hefur fram. — Að öðru leyti skal ég ekki ræða þetta mál meira nú, ég er sammála því, að till. fari til fjn.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Ég er að sjálfsgöðu þakklátur hv. þm. Barð. fyrir upplýsingar í sambandi við þetta mál, bæði um sjálfa sig, Flatey og Flateyinga. Þess var náttúrulega ekki að vænta, að ég fléttaði ævisögubroti hv. þm. inn í þetta mál, enda bezt, að það komi frá fyrstu hendi.

En málið er nú einfaldlega um atvinnuástandið í Flatey og hvað bezt sé að gera því til úrbótar. Eða hvort á að fara þá leið og taka undir þær skoðanir, að þarna sé ekki lífvænlegt að búa, og flytja fólkið burt.

Það er rétt, sem hv. þm. Barð. sagði hér áðan, að ætlunin hefði verið að byggja minna frystihús. En Flateyingar fengu ekki að ráða því, af því að þeir voru hvattir til þess að byggja stærra frystihús, þegar þeir komu hingað suður til þess að ráðgast um málið, m. a. á þeirri forsendu, að frystihús þau, sem byggð hefðu verið, væru of litil og þyrfti að stækka þau, og væri þess vegna betra að byggja þau nægilega stór í byrjun. Einnig var það nú svo, að bygging hússins dróst vegna skorts á efni, og verðið hækkaði og komst byggingin upp í 1.4—1.5 millj. kr., í stað þess að það var áætlað 600 þús. kr. — Ég skal ekki fjölyrða um þetta mál, en vil segja, að það er dýrt að fullgera slíkt mannvirki sem frystihúsið er, dýrara að láta það standa ófullgert, en dýrast að undirbúa ekki atvinnureksturinn svo, að það geti komið að fullum notum. — Hvað hafnarmannvirkin snertir, þá eru þau viðhlitandi, — bryggjan er svo góð, að togarar og önnur álíka skip geta hæglega lagzt við hana; hafnarskilyrði fyrir vélbáta eru einnig ágæt, og ekki er lengra á miðin frá Flatey en víða annars staðar, einkum ef aflinn er á svo nefndum Fláka; og þótt aflinn

hafi brugðizt þarna undanfarin 2 ár, er varla hægt að gera ráð fyrir því, að það sé varanlegt ástand, því að sjórinn hefur verið stundadur þaðan með ágætum um margra alda skeið. — En það þarf að hjálpa nauðstöddu fólki þarna til þess að fá vinnulaun sín greidd. Og enn fremur þarf að undirbúa atvinnurekstur hraðfrystihússins með bráðabirgðahjálpi til þess að koma 3 bátum á flot, og nú hefur hv. þm. Barð. upplýst það, að veitt hafi verið lán í þessu skyni.

Ég hef enga tilhneigingu í þá átt að draga fjöður yfir þátt hv. þm. Barð. hvað framkvæmdum í þessu héraði viðkemur, og geng meira að segja út frá því sem gefnu, að hann með sinn áhuga hafi átt drjúgan þátt í því að aðstoða sína hreppsnefndarmenn og oddvita í ýmsum hinum mest aðkallandi málum. En hafi Alþýðublaðið sagt eitthvað ljótt um þennan ágæta þm., þá finnst mér eðlilegt, að hann svaraði því í Morgunblaðinu heldur en að bera sig illa hér í söllum Alþingis.

Viðvíkjandi læknisbústaðnum í Flatey, þá er það ágætt, að hann verði byggður, og mun ég ekki standa á móti því, og ef álitid er lífvænlegt að búa þarna, er einmitt ágætt, að skotið verði fótunum undir fleira en ég hef minnst á. En fyrst hv. þm. er svona afbrýðisamur út af því, að hann var ekki fyrri til að flytja þessa till., þá gæti ég nú trúað því, að hann yrði afbrýðisamur, ef ég flytti líka till. um að byggja læknisbústað þarna í Flatey. Annars gæti hann nú sjálfur flutt till. um læknisbústaðinn — eða ég flytti hana eftir beiðni hans!

Till. á þskj. 478 hefur nú verið betur skýrð af hv. þm. Barð. með ágripi af ævisögu hans og fer nú í n., sem við eigum báðir sæti í, svo að henni verður líklega ekki í kot vísað; síðan fer hún til ríkisstj., og mun hún líklega ekki láta undir höfuð leggja að framkvæma hana, þegar hún er með þetta allt að bakhjarli.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég held nú, að hv. þm. hafi missskilið mína ræðu. Ég tók það einmitt fram, að ég væri ekki vanþakklátur honum fyrir, að hann hefði borið fram þessa till., og er ég þess fullviss, að erfitt er fyrir tilheyrendur að fá það út úr minum orðum. En ég finn, að hv. flm. er mér reiður fyrir að hafa tekið þessu með þrúðmennsku. Og ég sé nú, að fyrir honum hefur vakað með þessari till. að koma mér úr jafnvægi. En þetta hefur algerlega mistekizt. Og ég er honum þakklátur, — eins og öllum þm., sem veita Barðstrendingum lið hér á þingi — fyrir að reyna að koma þeim til hjálpar á Alþ. — Hv. þm. segist hafa hlustað á ævisögu mína hér áðan. En ég get sagt honum það, að hún hefur hvorki byrjað þar né mun enda þar heldur. Mér hefur þótt rétt að skýra frá staðreyndum í þessu máli, sem Alþýðublaðið hefur fundið hvött hjá sér til þess að svivirða mig fyrir. En í þessu sambandi vil ég segja það, að ég met ekki blaðslúður þessa snepils svo mikils, að mér finnst taka því að fara í blaðadeilur við þessa róna, — jafnvel þótt Hannibal stæði þar á bak við.

En það var ekki í sambandi við þetta, sem ég stóð upp, heldur vegna þess að ég vildi leið-

Atvinna í Flatey. — Íbúðabygging. — Sáttatilraunir á alþjóðavettvangi. — Atvinnuvandræði Bilddæla.

rétta það, sem hv. flm. sagði, að Flateyingar hefðu verið hvattir til þess af opinberum aðilum að stækka frystihúsið. Þetta er ekki rétt. Ég vil benda honum á, að þessir menn voru svo bjartsýnir á sínum tíma um þetta mál, að þeim virtist engin ástæða til þess að hafa samráð við mig um það, og ég vildi ekki blanda mér í málið, til þess að teíja það ekki að óþörfu. Og ég veit, að þeir ágætismenn, sem stungu upp á því að stækka frystihúsið, gerðu það einungis í trausti þess, að áætlunin væri raunrétt, en ekki að það þyrfti að tvöfalda verðið, svo að kostnaður við byggingu hússins færi upp í 1.5 millj. kr. En ég er sannfærður um það, að þeir hefðu ekki hvatt Flateyinga til þess að stækka húsið, ef þeir hefðu vitað, að kostnaðurinn yrði hátt á aðra millj. kr.

Ég ætla svo ekki að draga þetta mál á langinn. Ég veit, að við fáum tækifæri til þess að ræða bæði þetta mál og önnur annars staðar.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjv. með 29 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt nál. á þskj. 808, frá minni hl. fjvn., en till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

18. Aðstoð til byggingar íbúða.

Á deildafundum 17. jan. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um aðstoð til byggingar ódýrra leiguíbúða [152. mál] (A. 494).

Á 31., 32. og 34. fundi í Sp., 19., 24. og 31. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 31. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég flyt á þskj. 494 till. til þál. um aðstoð til byggingar ódýrra leiguíbúða ásamt hv. þm. N-Þ. Till. er um það, að Alþingi skori á ríkisstj. að láta fara fram athugun á því, hvort heppilegt sé og á hvern hátt framkvæmanlegt að veita leigjendafélögum aðstoð til að koma upp ódýrum leiguíbúðum. Ástæðan fyrir flutningi till. er sú, að stjórn Leigjendafélags Reykjavíkur hefur hug á að koma upp ódýrum íbúðum, sem síðan er ætlunin að leigja út. Hér er um algert nýmæli að ræða og er talsverður vandi í sambandi við framkvæmd þessa, m. a. við útvegum lánsfjár til bygginganna. Í fylgiskjali frá L.R., sem prentað er með till., er rætt um þetta atriði, í 3., 4. og 5. gr., hvernig félagið

hyggst standast kostnað við byggingar sínar, en nú á tímum er sá þátturinn vandastur og í sambandi við byggingar.

Það mun ekki orka tvímælis, að slík starfsemi sem þessi á mikinn rétt á sér og einkum sökum þess, að margir hafa nú ekki tök á að leggja fram stofnfé til byggingar íbúðarhúsa sinna. Það er því full ástæða til að veita þessu máli fulla athygli, að aðstoða L.R. sem má til að leysa þetta mál. Ég vil því vænta þess, að till. þessi fái skjóta afgreiðslu hér á hv. Alþingi, og þó að nokkuð sé áliðið þings, að hún fái lokaafgreiðslu á þessu þingi. — Ég geri það svo að till. minni, að málinu verði að umræðu lokinni vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 38. fundi í Sp., 6. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til fjv. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

19. Friðar- og sáttatilraunir á alþjóðavettvangi.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um afstöðu fulltrúa Íslands til friðar- og sáttatilrauna á alþjóðavettvangi [159. mál] (A. 550).

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 39., 40., 42., 43., 44. og 48. fundi í Sp., 7., 9., 14., 21., 22. og 28. febr., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

20. Atvinnuvandræði Bilddæla.

Á deildafundum 26. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að fela ríkisstjórninni að gera ráðstafanir til lausnar atvinnuvandræðum Bilddælinga [166. mál] (A. 556).

Á 34. og 39. fundi í Sp., 31. jan. og 7. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Ég þarf ekki frekar en þeir hv. þm., sem hér hafa talað á undan mér, að tala fyrir minni till. Hún er mjög stutt, en henni fylgir ýtarleg grg. og sérstaklega ýtarleg fylgiskjöl, og er tilgangur okkar með flutningi þessarar till., að Alp. sinni beiðni þeirri, sem kemur fram í fylgiskjölunum. Menn geta séð, hve erfitt verkamenn á Bíldudal eiga um atvinnu og alla afkomu, þegar ástandið er þannig í ágúst, að 12 fjölskyldumenn með 39 á framfæri sínu samtals kr. 11082.00 í vinnulaun, kr. 923.00 að meðaltali, eða 217 kr. á einstakling. Í október höfðu 12 fjölskyldumenn með 39 á framfæri sínu samtals kr. 9354.00 í vinnulaun, 780 kr. að meðaltali, eða 183 kr. á einstakling. Og er nákvæmara farið út í sundurliðun á þessu í síðara fskj. frá verkálýðsfélaginu. Síðar hef ég fengið skýrslu um afkomuna í nóv. til jan. s. l. Í nóv. höfðu 13 fjölskyldumenn með 41 á framfæri sínu, þar af 28 börn, í vinnulaun samtals kr. 3958.00, 304 kr. að meðaltali, eða 73 kr. á hvern einstakling. Í des. höfðu 15 fjölskyldumenn með 54 á framfæri sínu, þar af 40 börn, í vinnulaun samtals kr. 6753.00, 450 kr. að meðaltali, eða 98 kr. á einstakling. Í jan. höfðu 14 fjölskyldumenn með 48 á framfæri sínu, þar af 34 börn, í vinnulaun samtals kr. 4246.00, 303 kr. að meðaltali, eða 68 kr. á einstakling. Ég veit, að ég þarf ekki að lýsa því, hvað slíkt þýðir. — Ég mun svo ekki hafa fleiri orð um þetta og legg til, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til fjvn. Það er síður en svo, að lausn þessara vandræða, sem þarna steðja að, sé aðeins bundin við það, sem segir í grg., heldur hvað eina, sem til bóta horfir.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Það væri ef til vill ástæða fyrir mig til að ræða þessa till. allýtarlega, en ég mun samt sem áður ekki þreyta hv. þm. með langri ræðu um þetta mál nú. Það hafa komið hér fram nú á skömmum tíma tvær till. varðandi atvinnulíf Barðstrendinga. Önnur till. var frá hv. 6. landsk., um að bjarga Flateyíngum frá hungurdauða að því er mér skildist. Og svo er þessi till. frá þeim hv. 2. þm. Reykv. og hv. 6. þm. Reykv. Þannig hafa tveir þingflokkanna tekið þessi mál að sér, og þætti mér því eðlilegt, að þriðji flokkurinn, Framsfl., kæmi með þriðju till. varðandi þetta efni, og þá væntanlega til að bjarga þeim, sem eftir eru af sýslubúum. Hitt er svo annað mál, að ég held, að hv. flm. hefðu átt að kynna sér betur ástand og horfur á staðnum heldur en fram kemur í bæði 1. og 2. tölulíð till. Í 1. tölul. er skorað á ríkisstj. að aðstoða við, að einn vélbátur, 50–100 smálesta, fái til þorpsins og verði gerður út þaðan. Og má ætla, að það eigi að vera aðalhljálpin í sambandi við það að koma atvinnuástandinu í þorpinu í viðunandi horf. Þetta var horið fram í hreinasta þekkingarleysi á ástandinu í þorpinu, því að þar er ekki þörf fyrir fleiri báta, heldur að þeir bátar, sem þar

eru nú, geti starfað, en þeir þurftu að hverfa frá því að leggja upp afla sinn á Bíldudal á síðasta ári, þar sem frystihúsið, sem rekið er af íbúunum, gat ekki greitt þeim fyrir fiskinn. Húsið, sem er síðan rétt fyrir síðasta stríð, gat ekki greitt vikum og mánuðum saman fyrir fiskinn, og það hefði ekkert bætt úr, jafnvel þó að ríkissjóður hefði gefið þangað bát, ef ekki hefði verið bætt úr því, að frystihúsið hefði getað greitt fyrir afla bátanna strax og getað staðið undir rekstrarkostnaði sínum, en það er ekki búið að bæta úr því enn. Oddvitinn á Bíldudal var hér um hrið í fyrri, og var þá reynt að bæta úr ástandinu á staðnum og var það gert í samráði við mig, og ber að þakka Útvegsbankanum fyrir, að þá tókst að bæta nokkuð úr ástandinu í billi, en nú hefur aftur sótt í sama horfið. Nú er oddvitinn staddur hér aftur, og hefur fjmrn. gefið góð orð um að nota heimild í fjárl. til að reyna að hjálpa þar eins og á öðrum þeim stöðum, sem svipað er ástátt um. Ég hef bent á þetta til að sýna, af hve litilli þekkingu á aðstöðum á Bíldudal till. er borin fram.

Sama má segja um 2. tölul. till., en þar er farið fram á að aðstoða við útvegum fjár og tækja til að bæta afköst hraðfrystihússins, koma upp hagkvæmri fiskimjölsvinnslu og skapa skilyrði til fíksöltunar. Ég hygg, að fáir staðir hafi betri skilyrði til fiskverksunar en Bíldudalur og enginn betri skilyrði til vinnslu fiskimjöls, þar sem þar er ágæt fiskimjölsverksmiðja síðan 1938 og nýbúið að verja 100 þús. kr. til endurbóta á henni, en þegar ekkert er gert út á staðnum og þar af leiðandi enginn fiskúrgangur til að vinna úr, þá sé ég ekki, að það hefði neitt að segja að setja aðra fiskimjölsverksmiðju við hliðina á þessari, en þetta hafa hv. flm. sýnilega ekki gert sér ljóst.

Ég hefði haft löngun til að ræða atvinnumál Bílddælinga hér nokkuð, en ég mun sleppa því að sinni, en því var lýst yfir í einu af dagblöðum bæjarins, Tímanum, 1945, að þá fyrst mundi Bílddælingum líða vel, þegar búið væri að reka Gísli Jónsson burt af staðnum. Það varð að samkomulagi fyrir nokkru, að ég drægi mig út úr atvinnulífinu á Bíldudal, þó að ég eigi þar enn niðursuðuverksmiðju, sem hefur gefið talsvert mikla atvinnu, sem þó hefur verið sagt um að væri hneyksli að ég ræki, og er furðulegt, að ekki skuli koma hér fram till. um það. En nú er reynslan fengin, og hún hefur sýnt, að það hefur ekki orðið til slíkrar blessunar sem við var búizt, að ég drægi mig út úr atvinnulífinu á staðnum. En það, hvernig farið hefur, stafar m. a. af því, að verzlun og atvinnulíf hafa verið slitin í sundur. Kaupfélagið hefur tekið við allri verzlun með fullu samkomulagi við alla aðila, m. a. við mig, og ég dró mig til baka, en ég benti þá á þá hættu, sem af því mundi stafa að slita sundur verzlun og atvinnulíf á staðnum, en því var ekki fylgt. Við lögðum árlega mikið í atvinnufyrirtæki jafnhliða verzluninni. Síðan 1907 hafði starfað á Bíldudal öflugur sparisjóður, sem stóð undir atvinnulífinu, en síðan kaupfélagið setti á stofn hjá sér innlánadeild, hefur hún dregið til sín

allt fjármagnið með því að greiða ½% hærri vexti en sparisjóðurinn, en hún hefur síðan sent peningana hingað suður, þar sem þeir hafa verið lagðir í ýmislegt, sem er atvinnulífi Bilddælinga óviðkomandi, og með því móti dregið fé út úr atvinnulífinu á staðnum. En stærsta áfallið fyrir Bilddæl var það samt sem áður, þegar Þyrill sigldi á bryggjuna á síðastliðnum vetri og þurrkaði hana út á augabragði, og það er ekki einu sinni svo vel, að útgerð skipsins hafi viðurkennt sök sína, heldur standa nú yfir málafæri út af þessu. Menn geta séð, hvernig áhrif það muni hafa á atvinnulíf á staðnum, þegar allt samband við sjóinn er svo gott sem þurrkað út á einni nóttu og ekki er hægt að hafa samband við land, nema fyrir smábáta. Á síðast liðnu hausti komu tilboð um, að togarar legðu þar upp afla sinn, og einn togari, Garðar Þorsteinsson, kom þangað með afla, og var ætlunin að bera aflann í land, en eins og allir sjá, var slíkt ómögulegt, og var horfið frá slíku og kom ekkert skip þangað meir með afla, en ef bryggjan hefði verið í lagi, þá eru líkur til, að þorpið hefði setið að karfavinnslunni engu síður en önnur þorp. Það hefur tekið mig og hreppsnefndina á Bilddæl nær ár að undirbúa endurbyggingu bryggjunnar, og nú er svo komið, að efnið er komið á staðinn. Alp. hefur séð þörfina, og er ég því þakklátur fyrir það, en því miður verður verkinu líklega ekki lokið fyrr en á miðju vori, og fyrr en því er lokið er ekkert hægt að gera til að bæta úr því vandræðaástandi, sem ríkir á Bilddæl, því að staðurinn er útilokaður frá þjóðvegakerfinu og því aðeins um að ræða samgöngur á sjó, og geta allir séð, hve erfiðleikarnir eru miklir, þegar ekki er hægt að lenda nema á smábátum. — Ég vildi aðeins, að þetta kæmi fram í sambandi við umr. um þessa þátt. Till. þessi verður að sjálfsögðu tekin fyrir í fjvn. og eins till. um atvinnuástandið í Flatey, og ég skal lofa hv. flm. því, að þessar till. skulu ekki verða kæfðar í nefndinni af mínum völdum.

Halldór Ásgrímsson: Herra forseti. Ég skal ekki ræða þessa þátt. Neitt að ráði, en nokkur orð hv. þm. Barð. gáfu mér tilefni til að segja nokkur orð. Hv. þm. byrjaði á því að lýsa ánægju sinni yfir framkomnum till. frá þm. tveggja flokka um umbætur á atvinnumálum Barðstrendinga. En það virtist ekki nægja hv. þm., því að hann kallaði einnig eftir till. frá þriðja flokkinum, Framsfl. Ég hafði ekki álitnið mál þetta mjög alvarlegt, en það hlýtur að vera það, þegar hv. þm. Barð. hefur engar till. sjálfur um umbætur í kjördæmi sínu, en treystir á hjálp annarra flokka í því efni og kallar sérstaklega eftir hjálp Framsfl. og væntir góðra till. þaðan. — En þetta er ekki ástæðan til, að ég stóð á fætur, heldur starfssaga hans sjálfs á Bilddæl. Hann sagði, að kaupfélagið hefði tekið við verzluninni á staðnum með góðu leyfi hans sjálfs, en það hefði brugðizt skyldu sinni með því að draga úr höndum sparisjóðsins lausafé fólksins og flutt það til Sambandsins til ýmiss konar notkunar hér í Reykjavík.

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

Ég hef átt kost á því að sjá skýrslur ýmissa kaupfélaga á landinu og þar á meðal þessa félags, en það hefur ekki undir höndum meira fé en það þarf sjálft að nota, svo að það er rangt hjá hv. þm., að kaupfélagið á Bilddæl hafi ekki notað fé íbúanna þar til nauðsynlegra þarfa við rekstur sinn á hverjum tíma, og ég vil mótmæla því, að það hafi staðið fyrir heilbrigðum rekstri og atvinnulífi á staðnum með því að flytja sparifé íbúanna til Reykjavíkur. Slíkt er hreinn misskilningur hjá hv. þingmanni.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af orðum hv. 2. þm. N-M. vil ég taka það fram, að ég sagði ekki, að kaupfélagið hefði brugðizt skyldu sinni. Ég veit ekki til, að það hafi neinar skyldur í þessa átt, en ég sagði, að það hefði verið heppilegra að verja fénu til framkvæmda heima á Bilddæl en að senda það til Reykjavíkur. Ég veit, að kaupfélagið hefur ekki farið með fé út í atvinnulífið, eins og ég og aðrir þeir, sem verzlun hafa stundað á Bilddæl. Ég hóf peningaverzlun á staðnum, en fólkið myndaði sitt eigið kaupfélag, en krafðist þess jafnframt af mér, að ég héldi uppi atvinnulífinu á staðnum, þó að ég þyrfti að greiða 10—20 þús. kr. í skatta á meðan kaupfélagið greiddi sama sem ekkert, eða 2 til 3 þús. Þetta var því svo ójöfn aðstaða, að ekki var hægt að halda uppi samkeppni, svo að samkomulag varð um það, að ég drægi mig til baka og kaupfélagið tæki við verzluninni. En ég benti þeim á, hversu óheppilegt það væri að slíta sundur verzlunina annars vegar og athafnalífið hins vegar, og það hefur komið á daginn. Hitt veit ég líka eins vel og hv. 2. þm. N-M., hvað mikið fé hefur verið dregið úr sparisjóðnum og úr veltu hjá kaupfélaginu m. a. til þess að byggja eitt af þeim skipum, sem S.Í.S. á. Það er ekki stór fúlga, sem farið hefur til þess. En það er stór fúlga, sem farið hefur úr sparisjóðnum til þess að standa undir kaupfélaginu, sem leysti sig úr sambandi við athafnalífið.

Varðandi það, að ég hafi verið að kalla eftir aðstoð Framsfl. — ég veit ekki, hvort ég hef sagt það þannig —, vil ég taka fram, að ég sagði þá, að þeir flokkar hefðu verið um að bera fram þátt, sem ég talaði um.

Patreksfjörður, sem hefur s. l. tuttugu og fimm ár haft togaraútgerð, vill nú fá nýjan togara og er tilbúinn að greiða hann. Nú er það á valdi hæstv. forsrh., sem er yfirmaður þessara mála, að hafa áhrif á þetta. Ég vonast til þess, að hans flokkur líti sanngjörnum augun á þetta mál og setji að minnsta kosti ekki fótinn fyrir það. Það væri kannske betri lausn en að bera fram þátt, sem hér er gert meira í auglýsingaskyni. Ég vænti þess, að hv. þm. leggi því lið og ekki sé gengið á rétt þeirra manna, því að það teldi ég gengið á rétt þeirra, ef þeir fengju ekki eitt af þeim skipum, sem þeir fyrir löngu hafa pantað og eru tilbúnir að greiða og þurfa að hafa til þess að halda uppi venjulegu atvinnulífi á staðnum. — Mér þótti rétt að láta þetta koma fram, fyrst hv. þm. fór að ræða þetta mál.

Halldór Ásgrímsson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessa umræðu, aðeins leiðrétta ummæli hv. þm. Barð. um það, að kaupfélagið á Bíldudal hafi flutt fé af viðskiptasvæði sínu til Sambandsins til einna eða annarra framkvæmda. En hann lætur sér ekki nægja það, heldur fullyrðir hann, að kaupfélagið á Bíldudal hafi slitið sig úr sambandi við allt athafnalíf á þessu svæði. Þetta eru ósanngjörnt ummæli. Þó að ég sé ekki kunnugur þar, þá veit ég, að það er ekki venja kaupfélaganna að slíta sig úr sambandi við athafnalífið á þeim svæðum, sem þau starfa á. Þess vegna er það ósanngjarnt af hv. þm. að segja þetta, eftir að hann sjálfur hefur dregið sig til baka og látið fólkið þar á staðnum afhenda sér fjárfúlgur fyrir það, sem hann hafði átt þar, og flutt allt með sér til Reykjavíkur. (HV: Hann var aldrei í neinum tengslum við atvinnulífið.) En hafi hv. þm. Barð. verið í einhverjum tengslum við atvinnulífið, eins og ég vil trúa, þá er óréttlátt að saka kaupfélagið þarna um það, sem hann ber á það í þessu efni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt nál. frá minni hl. fjvn., á þskj. 823, en till. var ekki á dagskrá tekin framar.

21. Hafskipabryggja á Bíldudal.

Á deildafundum 1. febr. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ríkisábyrgð fyrir Suðurfjarðahrepp til þess að ljúka endurbyggingu á hafskipabryggju á Bíldudal [170. mál] (A. 600).

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég get látið nægja að vísa að mestu til grg. fyrir þessari þáttill. á þskj. 600, en síðan till. þessi kom fram, hef ég rætt þetta mál við vitamálastjóra, og er hann á þeirri skoðun, að ef til vill sé hægt að koma þessu undir ákvæði sjálfrar hafnaganna, en þótti samt réttara, að þetta kæmi til n., og mun hún þá afla sér upplýsinga um það, hvort þörf sé sérstakrar heimildar eða þetta geti komið undir gildandi lög. Ég legg því til, að málinu verði vísað til fjvn. að þessari umr. lokinni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

22. Gjaldskrá landssímans.

Á deildafundum 2. febr. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um breytingu á gjaldskrá landssímans [172. mál] (A. 609).

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég skal láta nægja fáein orð til að mæla með þessari till. Hún fjallar um, að Alp. skori á ríkisstj. að gera ráðstafanir til þess, að gjaldskrá landssímans verði breytt þannig, að ekki sé innheimt fjarlægðargjald af símanotendum í þéttbýlustu byggðarhverfunum í nágrenni Reykjavíkur. Notendur símans á þessum stöðum verða að greiða fjarlægðargjald og auk þess herra stofngjald en aðrir, sem bæjarsímann nota. Slíkt fjarlægðargjald hefur til skamms tíma verið innheimt víðs vegar í úthverfum Reykjavíkur, svo sem í Kleppsholti og á Seltjarnarnesi, en því hefur nú verið hætt. Slíkt gjald hefur enn fremur verið innheimt í nágrenni Hafnarfjarðar, en því hefur einnig verið hætt. Þess vegna finnst okkur flm. þessarar till., að tími sé til kominn að hætta að innheimta öll fjarlægðargjöld, að minnsta kosti í úthverfum Reykjavíkur, en þeir, sem þetta gjald greiða, eru fyrst og fremst íbúar Kópavogshrepps og þeir, sem búa ofan við Elliðaár. Segja má, að engir hafi meiri þörf fyrir símaafnot en þeir, sem í úthverfunum búa. Hér er því um sanngjarnmál að ræða, sem ekki er verulegt fjárhagsatriði fyrir landssímann. — Læt ég mér að öðru leyti nægja að vísa til grg. fyrir till. og óska þess, að málinu verði vísað til fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

23. Hafnargarðurinn í Dalvík.

Á deildafundum 6. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um endurbætur á hafnargarðinum í Dalvík [174. mál] (A. 623).

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Þar sem hv. fyrri flm. þessarar þáttill., hv. 1. þm. Eyf., er nú veikur, þá mun ég fylgja henni úr hlaði með fáeinum orðum, en get látið mér að mestu leyti nægja að vísa til ummæla hv. þm. Barð. um málið hér næst á undan, að spurning er, hvort þörf er á ályktun Alp. í þessu efni, og hvort ekki er þegar heimild fyrir þessu í l. Ég hef rætt þetta við vitamálastjóra og hafnarmálastjóra, sem héldu, að slík heimild væri til, en hv. 1. flm. óskaði eftir, að þetta yrði lagt fyrir Alp. Að öðru leyti skýrir grg. sig sjálf, og þarf ég því ekki að hafa fleiri orð um þetta, en legg til, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til hv. fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt nál. frá minni hl. fjvn., á þskj. 807, en till. var ekki á dag-skrá tekin framar.

24. Rekstur gömlu togaranna.

Á deildafundum 12. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um rekstur gömlu togaranna [178. mál] (A. 654).

Á 42. og 43. fundi í Sp., 14. og 21. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Guðnason): Herra forseti. Þetta mál er nú, eins og till. á þskj. 654 sýnir, flutt af mér, 2. þm. Reykv. og 4. landsk. þm. og er um rekstur gömlu togaranna. Flutningur þessarar till. er gerður að undanfarandi samþykkt verkamannafél. Dagsbrúnar, fulltrúaráðs verkalýðsfélaganna í Hafnarfirði o. fl. félaga um, að gömlu togararnir verði gerðir út, og einnig hefur till. þess efnis verið borin upp í

þegarstjórn Rvíkur. Vegna þessara óska, sem fram hafa komið, fannst okkur rétt, að málið kæmi til Alþingis, ef það flýtti fyrir því, að gömlu togararnir fari á veiðar. Viðvíkjandi undirstöðunni að flutningi þessarar till. er það að segja, að auðvitað er ástæðan hið geigvænlega atvinnuleysi, sem hér hefur verið í vetur. Í byrjun febrúar voru hér í Rvík 500—600 atvinnuleysingjar. Það þarf ekki að skýra fyrir hv. Alp., hvaða afleiðingar það muni hafa fyrir menn að ganga atvinnulausir í þessari dýrtíð, sem nú er. Við, sem komnir erum á þann aldur, sem ég er á, munum gömlu atvinnuleysistím-ana, og viðvíkjandi því var reynt að finna upp ýmislegt, sem hægt væri að gera mönnum til hjálpar, en þá komu andstæðingar verkamann-anna og sögðu, að það væri ónaðsýnleg vinna, sem verið væri að framkvæma. Bæði ég og aðrir höfum verið að vona, að þessi vofa ætti ekki eftir að koma hér aftur og ógna þjóðinni með öllum sínum hörmungum eftir öll þau orð, sem fallið hafa um það, að það yrði að gera allt, sem í mannlegu valdi stæði, til þess að bæta henni frá, og allir eru sammála um það, að versta plágan, sem yfir þjóðfélagið geti gengið, sé sú að láta fjölda fólks ganga atvinnulaust. Enda hefur verið hér blómlegt atvinnulíf undanfarin ár, og sýndi það, að hér voru sköpuð geysimikil verðmæti, þegar öll þjóðin hafði næga vinnu. Í gamla daga var ekki fyrir hendi arðbær atvinna, en nú gegnir öðru máli, því að nú eignum við stórvirk atvinnutæki.

En í þessu sambandi er það þrennt, sem fyrst liggur fyrir, en það er í fyrsta lagi verksmiðjurnar hér í Rvík, í öðru lagi vinnuaflið og í þriðja lagi öflun hráefnanna. Fyrst eru það verksmiðjurnar, Faxaverksmiðjan, sem er nýtzku verksmiðja, og Hæringur, sem bæði er tilbúinn og hefur nýtzku tæki. Nú verður verkamönnum, sem eru atvinnulausir, á að spyrja sjálfa sig, hvernig á því geti staðið, að varið hefur verið tugum milljóna kr. í hin fullkomnuustu atvinnutæki, sem svo eru látin standa ónotuð. Auðvitað er það hin mesta sóun á fé að verja tugum millj. til verksmiðjubýgginga, ef þær eru svo látnar standa auðar, og það er enginn vafi á því, að þessar verksmiðjur eru mjög fljótvirkar og þurfa lítið vinnuafli til þess að afköstin verði mikil. Faxaverksmiðjan getur til dæmis unnið úr togarafarmi á sólarhring með 15—16 mönnum.

Þá er það vinnuaflið, en það er önnur hliðin á þessu máli. Nú er það að segja, að ég gæti ímyndað mér, að ónotað vinnuafli — ef framboð er fyrir Ameríkumarkað — sé svo ódýrt, að hvergi sé til eins ódýrt vinnuafli. Á Keflavíkurflugvelli var kaup verkamanna árið 1948 1 dollar 70—80 cent, og nú er kaup Ameríkumanna á flugvellingum 1 dollar 70—80 cent, en kaup Íslendinganna er komið í 60—65 cent, svo að það þarf 3 Íslendinga til þess að vinna á móti 1 Ameríkumanni. Ætti því að vera auðvelt að framleiða fyrir þennan markað, og er ekki undarlegt, að mönnum finnist einkennilegt, að þessi atvinnutæki séu látin standa ónotuð. — Ég skal viðurkenna, að gömlu togararnir eru ekki nýtzku tæki til þess að afla hráefnanna. En þegar

tekið er tillit bæði til vinnuaflsins og hinna stóru verksmiðja, þá er það ekki svo ýkjamiklu dýrara að reka gömlu togarana en hina nýju. Og ég get vel sett mig inn í, að það sé mikill mismunur að vinna á gömlu togurunum eða hinum nýju. Ég álit eftir þessu, að útgerð gömlu togaranna sé svo mikið hagsmunamál fyrir bæjarfélagið og raunar þjóðfélagið í heild, að jafnvel þótt bærinn eða ríkið yrði að bera nokkurn halla af útgerð þeirra, þá væri þó hitt miklu mikilsverðara, að það vinnuafli verði notað, sem annars er látið ónotað, sérstaklega að vetrinum. Því að þá kæmi það til greina, að það fengi fjöldi manna vinnu við að skapa útflutningsverðmæti í stað þess, að nú er fjöldi heimila þessara manna, sem bæjarsjóður verður að hafa á framfæri sínu. Og nú er eitt, og það er sú fjármálavizka að láta þessi tæki vera ónotuð í öllum þeim gjaldeyrisvandræðum, sem við eigum við að stríða. Ég get ekki skilið, hvaða hugsun vakir fyrir þeim mönnum, sem taka stórfelld erlend lán, sem milljónum skipta, til þess að leggja í atvinnutæki, en láta þau atvinnutæki, sem fyrir hendi eru, liggja og grotna og fúna niður.

Hugsum okkur t. d., að menn færu og settu stiflu í vatnsrennsli að Sogsvélunum, sem búið er að kaupa fyrir of fjár, svo að þær gætu ekki starfað. Menn mundu álíta, að þeir menn væru ekki normal. Það er nákvæmlega það sama, sem hér er verið að gera. Í landi eru stórvirkar verksmiðjur, sem skortir hráefni til að vinna úr og standa þess vegna auðar, að það eru ekki gerð út skip til að afla þeirra. Þetta væri því greinilega fundið fé á allan máta, ef þessi skip væru gerð út. Og það getur ekki viðgengizt, að skipin séu látin grotna þarna niður og verksmiðjurnar látnar standa auðar, meðan menúirnir labba um hafnarbakkann dag eftir dag og fá ekki handtak að gera.

Við, sem berum þessa till. fram, gerum ráð fyrir því, að jafnvel þó að ekki yrði hægt að reka togarana með hagnaði eins og þeir nú eru, þá mætti reyna, hvort ekki reyndist hagkvæmt að setja í þá oliukyndingu. Menn hafa gert áætlanir um það, hvað þessi breyting mundi kosta, og hafa áætlanir manna verið nokkuð mismunandi, allt frá 200—500 þús. kr. á hvern togara. Og ég er viss um, að það mundi gera þá hæfari til notkunar, ef þetta yrði gert. Og það er vitað, að þeir mundu á tiltölulega skömmum tíma afla miklu meiri erlends gjaldeyris en þessi breyting mundi kosta, auk þess sem þeir mundu veita þeim mönnum, sem nú eru atvinnulausir, arðbæra atvinnu. Það er öllum kunnara en frá þurfi að segja, hverjar afleiðingar aukið atvinnuleysi hefur í för með sér, og þess vegna er það glapræði að gera ekki allt, sem í mannlegu valdi stendur, til að auka atvinnulífið, svo að atvinnuleysið leiði ekki sveltis yfir heimili fjölda manna.

Ég mun svo ekki hafa þessi orð fleiri að sinni, en óska eftir því, að þessu máli verði vísað til hv. fjvn. að umr. lokinni.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Mér þykir rétt að ræða nokkuð þetta mál, úr því að forseti

hefur tekið það ráð að hafa kvöldfund til þess að ræða stórmál. En ég verð að segja það, að ef ekki þarf meira en svona till. til þess að greiða vandann, þá er hann ekki vandaleystur. Og hv. flm. þessarar till. þurfa ekki að halda það, að eigendur þessara skipa hafi ekki hugsað eins mikið um það, á hvern hátt þau mættu verða gerð út á sem hagkvæmastan hátt eins og þeir.

En úr því að þetta mál er komið hér fram á Alþingi, þá vil ég nota tækifærið til að spyrja forsvarsmenn þessa máls hér nokkurra spurninga í sambandi við það, því að ég geri ekki ráð fyrir öðru en því, að þeir hafi af sínu djúpsæi og góða skilningi á vandamálu stjórnmalanna gert sér nokkra grein fyrir því, á hvern hátt þeir hugsa sér að haga rekstri þessara skipa, því að varla munu þeir bera þetta mál hér fram til þess að sýnast, til þess eru þeir of áhyrgðarmiklir menn og þeirra flokkur, að þeir fari að gera slíkt í auglýsingaskyni.

Hér stendur í till.: „Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að hlutast til um það, að þeir af gömlu togurunum, sem sjófarir geta talizt, verði tafarlaust gerðir út til veiða.“ Hver er meiningin með þessu, að hlutast til um, að þeir verði gerðir út til veiða? Hv. 1. flm. hefur óskað eftir því, að þessu máli verði vísað til fjvn. Ég fyrir mitt leyti þori ekki að ábyrgjast, að þetta mál verði afgr. þar í n., nema það liggi ljóst fyrir, við hvað er átt. Hvað felst í þessum orðum hv. flm.? Er ætlað til þess, að ríkið taki að sér þann halla, sem kann að verða á rekstri þeirra? Mér skilst, að það muni ekki vera um annað að ræða, því að varla munu flm. gera ráð fyrir, að útgerðarmenn fari að hlaupa til, þó að ríkisstj. sendi þeim bónarbréf um að fara nú að gera togarana út. Það má gera ráð fyrir því, að ef till. yrði samþ. óbreytt, yrði ríkissjóður að greiða þann halla, sem á rekstri þeirra kynnir að verða. Ef þetta er ekki réttur skilningur, þá þætti mér vænt um, ef hv. flm. vildi upplýsa þingið um það, á hvern hátt ríkisstj. á að hlutast til um, að togararnir verði reknir.

Í sambandi við rekstur togaranna vildi ég gjarnan ræða við flm. þessarar till. um það, því að þar er mikill vandi á ferðum. Þegar hinir nýju togarar voru keyptir til landsins, þá voru kjör manna á þeim miklu betri en á hinum gömlu, sem voru miklu minni og buðu auk þess sjómönnum upp á miklu verri aðbúð. Það er nú sú venja, að allir þeir, sem vinna á þessum skipum, eru skráðir upp á hlut, miðað við brúttóafla. Eru það 3% hjá hinum hæst launuðu yfirmönnum skipsins, en ég held 0.25% hjá hinum lægst launuðu undirmönnum. Nú er það vitað, að meðalafli nýsköpunartogara gefur af sér um 5 millj. kr. á ári, því mun láta nærri, að þeir menn, sem eru ráðnir upp á 3%, hafi um 150 þús. kr. tekjur á ári. Ef maður nú athugar, hvað líklegt er, að gömlu togararnir geti gefið af sér, þá mun það láta nærri, að það verði ekki meira en 2 millj. brúttó á ári. Það er að segja, að þeir menn, sem þar mundu vinna, væru ekki nema hálfdrættingar á við þá, sem vinna á nýju togurunum, nema það verði tekið upp í samninga, að þeir, sem

vinna á gömlu togurunum, hafi % hærri laun miðað við hlut. Að öðrum kosti er ekki hægt að sjá, að þeim sé ætlað að ganga frá borði með sömu laun. Og ég veit varla, hvort hv. flm. hafa gert sér það ljóst, hvílkur vandi er hér á ferðum í sambandi við þetta mál. Ef það er meiningin að gera þessi skip út með halla, þá er hann tilfinnanlegur fyrir hvern, sem hann á að greiða. Af öllum þeim erfiðleikum, sem eru í sambandi við þetta mál, er þetta atriði erfiðast viðureignar.

Nú dettur mér ekki í hug að halda, að sömu verkályðsfélögin og héldu nýju togurunum í sex mánaða verkfalli í sumar og þótti þá ekkert að því að sjá togarana bundna við hafnarbakkann og töldu þá ekkert að því, að nýjar verksmiðjur í landi stæðu tómar svo mánuðum skipti, verði fúsust til þess að semja um lægri kjör en eru á nýju togurunum og lægri en voru á þeim á síðasta sumri, því að auk þess að hafa verri laun og verri hvíld og verri vinnuskilyrði, hafa þeir meiri áhættu á sjónum, því að skipin eru ekki eins stór og sterkbyggð.

Ég hygg, að það þurfi að liggja fyrir meiri upplýsingar í þessu máli en koma fram í þessari grg., til þess að fjn. geti gefið út nál. í þessu máli. Ég segi að minnsta kosti fyrir mig, að ég get engu lofað um það, að málið verði afgr. frá n., fyrr en fyrir liggja fyllri upplýsingar en hér eru. Ég vil vekja athygli á síðari málsgr. till., þar sem rétt er um framkvæmd á rekstri togaranna og segir svo: „Varðandi framtíðarrekstur gömlu togaranna skal ríkisstj. láta athuga, hvort hagkvæmt sé að láta setja olfukyndingu í umrædda togara, og ef svo telst til, skal hún hlutast til um, að veitt verði nauðsynleg leyfi til þeirra framkvæmda og enn fremur beita sér fyrir því, að bankarnir greiði fyrir framkvæmdinni með nauðsynlegum lánveitingum.“ Nú skulum við hugsa okkur, að rannsókn leiði í ljós, að þetta sé ekki heppilegt. Hvar stendur útgerðin þá? Hafa flm. þá hugsað sér, að þeir yrðu reknir með halla og með þeim erfiðleikum, sem því eru tilheyrandi, að þeir, sem á þessum skipum vinna, verði að vinna 12 stundir í sólarhring fyrir hálft kaup? Hvernig halda t. d. hv. flm., að það gangi að fá kyndara á þessa gömlu togara til að moka þar kolum, um leið og stéttarbræður þeirra á nýju togurunum þurfa ekki annað en að skrúfa frá krana og dæla inn olíu? Og það er sannarlega ekkert að undra, þó að menn vilji heldur vera á nýjum skipum en þeim gömlu, enda efast ég stórlega um, að það mundu fást menn til þess að fara á gömlu togarana. Þannig eru mörg ljón á þessari leið, sem vert er að vekja athygli hv. flm. á.

Setjum nú svo, að hægt verði að gera þetta. Þá vitum við það, að enginn tekur það, sem þarf til þess að setja olfukyndingu í togara, út úr skúffu hjá sér. Það mætti segja mér, að það tæki ekki minna en 12–18 mánuði að fá þau efni, sem til þess þarf, afgreidd. Mér er fullkunnugt um það, hve erfitt er að fá vélar í skip núna. Og ég fullvissa hv. flm. um það, að það mun taka 12–18 mánuði að fá efnið eitt, sem til þessa þarf.

Hv. 1. flm. talaði um það, að líklegt væri, að þessi breyting mundi kosta um 200–500 þús. á hvert skip. Þetta mun nú sennilega fara eftir því, hvað til þess er vandað. Það mun vera hægt að flaustra svo olfukyndingu í skip, að það þurfi ekki að kosta meira. Ég get nú upplýst hv. þm. um það, að ég leitaði mjög eftir því 1946 að fá setta olfukyndingu þannig í skip. Þá fékk ég tilboð um þetta, sem gerði ráð fyrir því, að það mundi kosta um 13–14 þús. £, og þetta hefur hækkað að minnsta kosti um 30% síðan. En þetta eru ekki einu erfiðleikarnir í sambandi við þetta. Í hinum nýju skipum er öllu svo saman þjappað, að segja má, að varla sé nokkur tomma látin ónotuð. Það mundi verða óhjákvæmilegt að setja inn nokkrar nýjar vélar, ef að því yrði horfið að setja olfukyndingu í gömlu togarana, og þar að auki yrði óhjákvæmilegt að snúa katlinum við, snúa því aftur, sem nú snýr fram. Þá er annað í sambandi við olfukyndingu í gömlum skipum, en það er, að hafa verður bil á milli vélarúms og súðar skipsins, svo að unnt sé að skipta um plötur, bönd og annað. Þetta er nauðsynlegt í svo gömlum skipum, þar sem annars væri of mikil áhætta á slit og bilunum. Það er því útilokað, að þessi olfukynding verði sett í skipin í hasti, því að það þarf að minnsta kosti 12–18 mánaða afgreiðslufrest fyrir þeim eignum og tækjum, sem til þess þarf.

Ég hygg, að það sé eitt það mesta glappa-skot, sem útgerðarmenn hafa gert, að þeir fóru að halda við þessum gömlu skipum 1946, þegar fengin voru 30 ný og öflugri skip til landsins, en viðhald hinna hefur kostað of fjár. En þetta var gert til þess að halda við atvinnu í landinu og tryggja þeim öryggi, sem á skipunum áttu að starfa. Það fé, sem í þetta hefur farið, er útgerðarmönnum glatað að fullu og torvelt að gera skipin út eins og nú er komið málum.

Hv. flm. viðurkenndi, að útilokað væri að gera gömlu togarana út á ísfisk í samkeppni við nýju togarana, en hann taldi, að hægt væri að láta þá leggja upp í verksmiðjuna við Faxagarð. — Ég vil benda honum á, að þegar í sumar var verið að deila um kjör á nýju togurunum, var það tilætlunin, að þeir legðu upp í verksmiðjur hér í landi. Heldur hv. flm., að það yrði eitthvað hægara fyrir gömlu skipin að keppa við þá þar? Nú og hitt, að auðvelt sé að selja þá framleiðslu til Ameríku, þá leyfi ég mér nú að efast um það, að það sé nóg að bera svona till. hér fram á Alþingi til þess. Það er vitað mál, að við getum ekki framleitt nógu ódýran fisk fyrir Ameríkumarkaðinn, þannig að við getum selt okkar fisk í samkeppni við aðrar þjóðir. Það er þó síður en svo, að ég áltí, að sjómenn eða verkamenn fái of mikið í sinn hlut, en staðreyndirnar eru fyrir hendi í þessum eignum, sem benda ekki til, að gömlu togararnir geti unnið mikið fyrir Ameríkumarkað. Hefur það verið athugað ýtarlega, hvort hægt sé að afla fiskjar á gömlu togurunum t. d. á sama verði og fiskjar á mótorbátum og hvort ríkissjóður eigi að taka á sig hallann af þessari útgerð, eins og hann hefur gert undanfarið hvað

snertir rekstur vélbátanna? Ef það er ætlun hv. flm. að haga þessu þannig, væri æskilegt að vita það, áður en þessari umr. lýkur.

Flm. (Sigurður Guðnason): Herra forseti. Varðandi fsp. hv. þm. Barð. um það, hvort við flm. ætluðumst til, að ríkið borgaði hallann af rekstri gömlu togaranna, þá þóttist ég hafa tekið það fram í framsöguræðu minni, að atvinnuleysið væri orðið svo alvarlegt fyrst og fremst fyrir bæjarstj. og ríkisstj., að það yrði að gera einhverjar ráðstafanir í þessum efnum, jafnvel þótt þar yrði einhverju að fórna. Öll ræða hv. þm. Barð. snerist aðeins um það, hvort hægt væri að gera togarana út þannig að rekstur þeirra bæri sig, en án nokkurs tillits til hinnar brýnu nauðsynjar, sem býr að baki þessa máls. — Þá talaði hv. þm. Barð. um, að það hefðu verið verkamenn og sjómenn, sem hefðu látið togarana liggja aðgerðalausa í sumar, en það er nú engin ný bóla að heyra, að verkamönnum sé kennt um togaraverkfallið í sumar, því að það er gert í hvert skipti, sem minnst er á atvinnumál verkalyðsins. Ég vil aðeins minna á það í þessu sambandi, að þetta verkfall hafði staðið í mánuð, áður en nokkrar sættir voru reyndar, og það þarf enginn að álíta, að sökin sé algerlega öðrum aðilanum að kenna. Það er viðurkennt, að sjómenn þurftu að fá þessar réttarþætur, sem þeir fóru fram á, og þungasökin á þessu verkfalli liggur hjá Alp. og þ. á m. hjá hv. þm. Barð. eins og öðrum, sem voru á móti frv. mínu um að lengja hvíldartíma sjómanna á togurum, því að það er mikið vafamál, hvort til nokkurs verkfalls hefði komið, ef sú till. hefði verið samþ.

Varðandi kostnað við að setja oliukyndingu í gömlu togarana, þá er ég satt að segja ekki dómber um þá hluti, en ég hef þar farið eftir reynslu og upplýsingum frá útgerðarmönnum.

Þá ræddi hv. þm. Barð. um, að það þyrfti að greiða sjómönnum annað kaup á gömlu togunum en þeim nýju, en ég veit þó ekki til, að nokkurn tíma hafi verið gerðir samningar um mismunandi kaup á togurum. — Þá vil ég aðeins geta þess, af því að alltaf er verið að tala um, að sjómenn á karfaveiðum hafi fengið 5 þús. kr. á mánuði, að það er sagt, að atvinnurekendur hafi gert ráð fyrir því, þegar samið var, að þeir mundu fá 3 þús. kr., og að þeir hafi ekki reiknað með, að skipin öfluðu svo vel, að afleiðingin varð sú, að kaupið varð svona hátt.

Eins og ég tók fram í upphafi, að við, sem flytjum þetta mál, gerum okkur ljóst, að ríki eða bær verður á einhvern hátt að taka á sig hallann af rekstri gömlu togaranna, ef þeir verða gerðir út, en við teljum þó, að það verði minni útlát fyrir þessa aðila heldur en þeir yrðu að láta úti, ef mörg hundruð manna þyrftu lengi að ganga atvinnulausir.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég ætla að svara hv. flm. nokkrum orðum. Hann talaði hér eins og hann væri kominn á verkalyðsfund til að agitera fyrir launakjörum. Ég var að benda á þá erfiðleika, sem væru í sambandi

við framkvæmd þessa máls, og er óþarfi að vera með hnífilyrði í minn garð fyrir það, sem ég sagði. — Hv. flm. sýndi það með ræðu sinni, að hann og hans meðflm. hafa ekkert hugsað um málið, ekki athugað hin einföldustu atriði þess, hvað þá brotið það til mergjar. Hann viðurkenndi þó það — og virði ég það —, að þeir ætluðust til þess að ríkissjóður — og hann sagði einnig bæjarsjóður, sem er auðvitað algerlega utan við verksvið Alp. — ætti að greiða hallann af þessari útgerð. — En úr því svo er, hefðu flm. vitanlega átt að láta þetta koma fram í grg. og áætlun um rekstrar-kostnað slíkrar útgerðar og halla af henni, og það væri hið mesta ábyrgðarleysi af fjvn., ef hún afgr. slíka till. án þess að hafa nokkra hugmynd um, hvað hún mundi kosta ríkissjóð. Fjvn. á kröfu á því, þegar till. er borin fram um slíkt stórmál, að það sé vegið og metið í grg., hvað ríkissjóður tekur á sig þungan bagga með samþykkt till. og hvað hann mundi taka á sig þungan bagga, ef hún yrði felld, því að hv. flm. sagði, að þá skildum við, hvað það kostaði ríkissjóð, ef til slíks kæmi. Hér hefur hins vegar ekkert komið fram um það í grg. eða framsögu, hver kostnaðurinn muni verða við framkvæmd þessa máls eða eftir hvaða leiðum eigi að afla fjár til þess. Hv. flm. hefur aðeins upplýst, að ætlunin sé, að ríkissjóður greiði hallann.

Þá vildi hv. flm. halda því fram, að höfuðsökin á togaraverkfallinu í sumar væri sú, að Alp. hefði ekki viljað samþ. frv. hans um 12 klst. vinnu á togurum, og vildi kenna mér þar um. En ég get upplýst, að ég hef aldrei haft tækifæri til að segja neitt um þetta mál, því að málið var aldrei flutt í Ed., þar sem ég á sæti, svo að hann veit ekkert um afstöðu mína til þessa máls, nema hann haldi, að ég sé bundinn á sama klafann í mínum flokki og hann í sínum, en það er ég ekki.

Hv. flm. sagði, að það væri ekki ný bóla, ef rætt væri um kjarabætur verkamönnum til handa, að menn segðu, að það væri það sama og að setja þjóðfélagið á hausinn. Ég var ekkert að ræða þau mál, heldur um þá erfiðleika, sem af því hlytust, ef það ætti að láta menn í sömu starfsgrein vinna við mismunandi aflamögu-leika, því að það er ekki hægt að fá á gömlu skipin nema lélega menn, sem aftur leiðir af sér léleg afköst, nema með því að yfirborga því fólki, sem réðist á gömlu skipin, en það þolir útgerð gömlu skipanna miklu síður en nýju togaranna. — Annars viðurkenndi hv. þm., að hann hefði ekkert vit á þessum breytingum, sem þyrfti að gera á skipunum, og hann veit ekkert um rekstrarkostnað þeirra eða hvað ríkissjóður kæmi til með að greiða. Hann veit bókstaflega ekkert um málið.

Ég vil svo að lokum mótmæla því, að ég hafi gefið nokkurt tilefni til þess, að hann héldi því fram, að ég eða aðrir væru að sjá eftir því, þótt sjómenn hefðu 5 þús. kr. mánaðarlaun, og ég hygg, að hann muni ekki finna einna útgerðarmann, sem finnur að því, ef skip hans aflar vel, að skipverjar geti fengið hvaða hlut sem er, eftir að búið er að semja. En mér

skildist það á hv. þm., að útgerðarmenn hefðu gert ráð fyrir, að sjómenn á karfaveiðum mundu ekki geta fengið nema 3 þús. kr. á mánuði, en af því að aflinn hefði orðið svo mikill, hefðu þeir fengið 5 þús. kr., og að alltaf væri verið að telja þetta eftir. Þetta er tómur hugarburður, sem hefur myndast í höfði hv. 6. þm. Reykv., en hefur hreint ekki neina stoð í veruleikanum.

Ég mun ekki treysta mér til sem form. fjvn. að fylgja till. til síðari umr. nema fyrir liggi miklu nánari upplýsingar um málið. Till. verður að sendast ákveðnum aðilum, sem eiga að reikna út kostnað við framkvæmd málsins og gefa nánari upplýsingar um það, og það þýðir, að till. mun ekki ná fram að ganga á þessu þ. úr því að flm. hennar hafa vanrækt að láta þessar upplýsingar fylgja málinu.

Lúdvík Jósefsson: Herra forseti. Ég vil lýsa yfir undrun minni á þeirri andstöðu, sem hv. þm. Barð. hefur tekið til þessarar till., og þeim ummælum, sem hann hefur látið falla í sambandi við þetta mál. Ég hélt, að hann þekkti það vel til rekstrar gömlu togaranna, að það yrði honum fagnaðarefni, að reynt yrði að auka möguleika þessara skipa til útgerðar, svo að þau gætu hafið rekstur að nýju á sama hátt og þau áður höfðu, en mér finnst, að hann taki þannig á málinu nú, að hann telji allar leiðir í því ófærar.

Eitt af þeim rökum, sem hv. þm. Barð. færði gegn till., var það, að það væri orðinn svo mikill mismunur á rekstri gömlu og nýju togaranna, að þar yrði um ósambærileg launakjör að ræða, og þess vegna yrði ekki hægt að fá fólk á gömlu skipin nema með því að yfirborga þeim mannskap, sem réðist á gömlu skipin. Það er að vísu rétt hjá honum, að möguleikar nýju og gömlu togaranna eru misjafnir, en eins og málum hagar hér nú, þá getum við samt reiknað með, að hægt verði að fá fólk á gömlu skipin þrátt fyrir þennan mismun, ef þau verða gerð út, enda hefur það sýnt sig, að ekki hefur vantað mannskap á þá af gömlu togurunum, sem enn eru gerðir út. Það hefur alltaf verið þannig, að hlutur á togurunum er mjög misjafn; sum skip skila tvöföldum aflahlut á móts við það, sem önnur skila, og eins og nú árar, er enginn vafi á, að hægt verður að fá fólk á gömlu skipin, þótt aflahlutur á þeim væri nokkuð lægri en á þeim nýju.

Þá hélt hv. þm. Barð. því fram, að það yrði svo mikill halli af rekstri gömlu togaranna, ef til útgerðar þeirra kæmi, en leit ekkert á þá hlið málsins, að hún útvegaði fjölda manna atvinnu og leysti vanda margra verksmiðja, sem annars standa auðar, og leysti vanda eigenda þessara skipa, sem nú aðeins hækka tap sitt með hverjum mánuðinum, sem líður. Um þetta er það að segja, að ég er viss um — og ég hygg, að þannig liti margir eigendur gömlu togaranna á, — að kostnaður við framkvæmd þessarar útgerðar þurfi ekki að kosta ríkissjóð svo neinu nemi. Ég er viss um það, að ef gömlu togurunum væri boðið upp á sömu gjaldeyris-hlunnindi og vélbátaflotanum, mundu þeir renna

af stað og þar með auka við gjaldeyristekjur okkar, sem ekki veitir af.

Ég býst við, að hv. flm. þessarar till. hafi hugsað sér það orðalag, sem hv. þm. Barð. gerði hér nokkuð að umtalsefni, þar sem segir: „skorar á ríkisstj. að hlutast til um“, — orðalag till., að skora á ríkisstj., að hún hlutist til um það að koma togurunum á veiðar, þýðir auðvitað það, að ríkisstj. leiti fyrir sér á þann hagkvæmasta hátt, sem hún telur, hvernig hægt er að koma skipunum af stað.

Í sambandi við gjaldeyrinn vil ég geta þess, að þar getur ekki verið um tap að ræða fyrir ríkissjóð; þótt skipin eyði sjálf auðvitað miklum gjaldeyri, þá munu þau afla enn meiri gjaldeyris og leggja inn í þjóðarþúið. — Það getur engan veginn staðizt, að það muni kosta meira að framleiða fisk á gömlu togurunum en vélbátunum. Auk þess væri ósköp auðvelt að sannprófa þetta með því að bjóða togurunum upp á sömu kjör og vélbátaflotanum. En það hefur ekki þótt fært að gera, og þess vegna hafa þeir legið hingað til.

Þá vil ég segja þetta um það atriði, sem hv. þm. minntist á, að þessu máli mundi ekki vera hreyft í fjvn. vegna þess, að það vanti upplýsingar um útgerðarkostnað skipanna. Ég er nú viss um það, að hv. þm. Barð. kann svo vel skil á þessum málum eða að hann þurfi a. m. k. ekki að leita langt til þess að fá fullnægjandi vitneskju um þetta atriði, t. d. hvað viðvikur kyndingarkostnaði og yfirleitt öllum rekstri skipsins. — Ég ætla, að ef hv. fjvn. vildi sýna máli þessu fullan skilning, þá ætti hún vel að geta afgr. þetta mál inn í þingið á skömmum tíma. — Það er alvarlegt mál, að búið er að leggja milljónir kr. í að byggja verksmiðjur, sem ekkert hafa fengið til að vinna úr, — og hér ber að leggja eitthvað á sig til að fá þetta lagfært. Þegar svo bætist nú við vaxandi atvinnuleysi, þá ber ekki að horfa upp á það, þótt gripa þurfi til hallarekstrar, ef málin snúast þannig. — Ég mun nú ekki hafa fleiri orð um þetta, en vil segja það, að ég álit, að hægt sé að hefja rekstur hinna gömlu skipa fyrir verksmiðjur og á þann hátt þurfi það ekki að kosta ríkissjóð neitt, ef skipin fá sömu fríðindi og bátaflotinn. Með rekstri skipanna og verksmiðjanna mundi gjaldeyrisöflunin verða meiri, og ég get ekki séð, að neinn muni tapa á þessu. Vænti ég svo, að hv. þm. Barð. ljái þessu máli lið og greiði fyrir því.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Vegna ræðu og ummæla hv. 2. landsk. þm. um það að bjóða gömlu togurunum hið sama og vélbátunum, þykir mér rétt að taka fram, að ég ætla að bíða og vita, hvaða afstöðu flokkur hans tekur til þeirrar úrlausnar, sem vélbátaflotinn fékk. Ég ætla að vita, hversu hrifinn flokkur hans er af sjómannagjaldeyrinum, því að væntanlega fara umræður bráðum fram um það mál, og þá er hægt að dæma um þetta, hvort þetta er af heilindum mælt. — Þá vil ég benda á það, að það standa engar vonir til þess, að skipin fiski meira en 1500 tonn á ári, og kg er 1 króna, þá er þetta aldrei meira en 1½ millj. kr., og

er þá alveg útilokað að gera út á þau kjör, — aflinn þyrfti a. m. k. að tvöfaldast —, en þeir, sem flytja þessa till., kalla það kannske ekki mikið, þótt hallinn yrði svona mikill á rekstrinum. — Út af hinu atriðinu, um verksmiðjunar, vil ég benda á það, að þær stóðu auðar í sumar vegna aðgerða þessara, og þær munu standa auðar, svo framarlega sem ráð þessara manna eru að einhverju ríkjandi í landinu, því að það er þeirra að sjá um, að svo sé einmitt.

Lúðvík Jósefsson: Örfá orð. — Mér virðist hv. þm. Barð. sækja þetta mál af kappi. Hann segir, að það sé útilokað, að togararnir fiski meira en 1500 tonn á ári. — Ég vil benda hér á álitserð, sem útgerðarráð Reykjavíkur hefur sent frá sér varðandi þetta mál. Þeir áætla, að skipin muni fiska 800 tonn á mánuði, og get ég viðurkennt, að mér finnst það of mikil hjartsýni. En ég segi líka, að áætla það, að skipin fiski 150 tonn á mánuði, er reginfjarstæða. — Um verkföllin ætla ég ekki að ræða, því að það kemur þessu máli ekki við. Hitt er svo stórmál og aðalatriðið í þessu máli, hvort hægt er að koma skipunum á veiðar og skapa með því atvinnu handa fjölda manns auk gjaldcyris. — Það sér hver maður, að að þessu ber að stefna.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var útbýtt nál. frá meiri og minni hl. fjvn., á þskj. 805 og 813, en till. var ekki á dagskrá tekin framar.

25. Verndun fiskimiða fyrir Vestfjörðum.

Á deildafundum 13. febr. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um verndun fiskimiða fyrir Vestfjörðum [179. mál] (A. 659).

Á 42. fundi í Sp., 14. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var till. tekin til einnar umr. (A. 659, 680, 697).

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er á allra vitorði og alkunna, að afkoma Íslendinga hefur um langan aldur og fyrst og fremst byggzt á sókn þeirra á miðin. Þessi mið eru talin ein hin auðugustu fiskimið í heimi,

og þau eru sá grundvöllur, sem byggt hefur verið á og valdið því, að afkoma þjóðarinnar hefur batnað mjög á s. l. hálfri öld. Auðlegð fiskimiðanna er að verulegu leyti grundvöllur þeirra lífskjara, sem við búum við í dag. En sú staðreynd verður ekki sniðgengin, að á undanförmum árum hefur átt sér stað geysimikil rányrkja á fiskimiðunum. Fjöldi erlendra fiskiskipa, búinna fullkomnustu tækjum, hefur sótt þangað. Raunar hafa Íslendingar aflað sér þessara tækja, en oftast á eftir hinum erlendu keppinautum, og sótt síðan á miðin. En vitað er, að fjöldi hinna erlendu veiðiskipa er miklu meiri, og rányrkjan stafar fyrst og fremst af þeirra völdum. Þessi staðreynd — rányrkja fiskimiðanna — hefur orðið auðsærri eftir því, sem árin hafa liðið. Fiskigöngur á fiskimiðin hafa orðið tregari og tregari, og ég hygg, að það sé ekki of mikil svartsýni, þótt sagt sé, að ef þessari rányrkju heldur áfram á grunnmiðunum, er grundvöllinum kippt undan íslenska vélbátalotanum. Það er því ljóst, að aukin veruðun grunnmiðanna er ekki aðeins hagsmunamál allra útgerðarmanna, heldur og allrar þjóðarinnar. Takmarkið er, að allt grunnmiðið kringum Ísland verði friðað fyrir botnvörpuveiðum, en botnvarpan hefur valdið einna mestum spjöllum og er eitt hið háskalegasta tæki alls lífs í sjónum.

Þessi till. til þál. á þskj. 659 lýtur að verndun fiskimiðanna fyrir Vestfjörðum og fer fram á það, að hv. Alþingi skori á ríkisstj. að hraða sem mest setningu reglugerðar um verndun fiskimiða fyrir Vestfjörðum á grundvelli laga nr. 44 frá 5. apríl 1948. Í þeim lögum, 1. gr., segir, að sjávarútvegsmálaráðuneytið skuli með reglugerð ákvarða takmörk verndarsvæða við strendur landsins innan endimarka landgrunnins, þar sem allar veiðar skuli háðar íslenskum reglum og eftirliti.

Ríkisstj. hefur á grundvelli þessara laga gefið út reglugerð um verndun fiskimiðanna fyrir Norðurlandi, er sett var 22. apríl s. l., og var henni mjög fagnað, ekki aðeins af fiski- og sjómönnum í þessum landshluta, heldur og af öllum þeim, er láta sig útvegsmál einhverju skipta. Með þessu var mörkuð stefnan og fyrirheit gefin um það að hefja aðgerðir til þess að koma í veg fyrir rányrkju fiskimiðanna.

Vestfirðingar hafa beðið mikinn hnekki af völdum botnvörpuveiðanna, því að kunnugt er, að fyrir Vestfjörðum eru einhver hin beztu togveiðimið landsins, og er þar svo að segja allan ársins hring fjöldi erlendra veiðiskipa. Áhrif þessa eru nú að koma fram. Um mörg ár hefur þorskaflí orðið tregari og tregari, og það má segja, að nú á þessari vertíð hafi verið um algert fiskileysi að ræða. Vélbátalotinn hefur sótt á hin sömu mið og alltaf lengra og lengra út á sjóinn, en hann hefur ætíð orðið þurrari og þurrari af fiski. Fiskigöngur hafa orðið strjálí og strjálí á þessi mið. Það þarf ekki að lýsa því, hvaða áhrif þetta hefur á fólkið, sem byggir afkomu sína á þessari atvinnu. Vestfirðingar byggja atvinnulíf sitt fyrst og fremst á vélbátatútgæðinni. Togaraútgæð þaðan hefur verið lítil, aðeins frá 2 stöðum, Patreks-

firði og Ísafirði, um nokkurra ára skeið. En Vestfirðingar hafa horft upp á innlend og erlend skip, hvernig þau hafa girt fyrir fiskinn með þrotlausum togveidum. En hinn minnkandi afli vélbátaflotans hefur hins vegar haft áhrif á starfsemi hraðfrystihúsanna, og hafa þau fengið sáralítið hráefni til vinnslu. Afleiðingin af þessu verður atvinnuleysi og stórkostleg þrenging lífskjaranna. — Hér hef ég aðeins stiklað á stærstu steinunum, enda mun ekki gerast þörf að lýsa þessu nánar. Hv. þingmenn vita, að saga þessi er sönn og styðst við raunveruleikann.

Vestfirðingum er það mikið áhugamál, að svipaður háttur verði hafður á málefni þessu og þegar sett var reglugerðin 22. apríl s. l. um verndun fiskimiðanna fyrir Norðurlandi. Með henni var stigið merkilegt spor og álitid, að gefið hafi verið fyrirheit um það, að haldið yrði áfram um að auka verndun fiskimiðanna hringinn í kringum landið. Því hef ég leyft mér að flytja þessa till., og vænti ég þess, að hv. alþm. skilji þá djúpu alvöru, sem hér liggur á bak við, og komi auga á þá hættu, sem orsakast hefur af skefjalausri rányrkju á miðunum, þar sem heill landshluti byggir lífsafkomu sína á. — Ég legg áherzlu á það, þótt nú sé áliðið þingtimans, að ef ekki koma til verulegar og sú nefnd, sem fær málið til meðferðar, megi starfa sem greiðlegast að afgreiðslu málsins. Ég mun ekki gera hér að umtalsefni þær brtt., sem fram hafa komið, því að öll rök hniga að verndun fiskimiðanna, og alls staðar koma fram kröfur, er ganga í þessa átt, en hins vegar getur það verið framkvæmdaratriði, hvort sjóða á eina till. upp úr þessum eða hafa þær hverjar í sínu lagi. Það er bezt að láta nefndina um það.

Ég vil endurtaka það, að ef ekki verður að gert í þessu efni og reynt að spyrna hér facti við, þá liggur við landauðin í þessum landshluta, og það ástand, sem nú er ríkjandi á Vestfjörðum, er einmitt fyrir áhrif rányrkjunnar. — Ég óska, að till. þessari verði vísað til hv. allshn. að þessari umr. lokinni.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Ég vil mjög taka undir orð hv. þm. N-Ísf., er hann hefur látið hér falla um verndun fiskimiðanna. Það er augljóst mál, að ef ekki koma til verulegar aðgerðir að því er snertir rýmkun landhelginna, horfir til landauðnar í sjávarþorpunum eða á þeim stöðum, sem byggja afkomu sína á bátautveginum. Þetta er mjög afdrifarikt mál, og hér verður að gera ráðstafanir skjótt, er miði í þessa átt. Þær lýsingar, sem hv. þm. N-Ísf. hefur gefið af ástandi bátautvegsins fyrir Vestfjörðum, eiga líka við annars staðar. Svipaða sögu má segja héðan frá Faxaflóa og Breiðafirði. Þar hefur á undanfórnum árum afli alltaf farið hraðminnkandi. En þessa hefur þó ekki gætt eins mikið og halda mætti, og það er einvörðungu að þakka því, að útvegsmenn hafa alltaf verið að lengja línurnar, sem þeir leggja í sjó. Þetta veldur svo því, að sá tími, sem fer í hvern róður, lengist, og fer oft heill sólarhringur í róður, og því er ekki hægt að

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

fara í róður næsta dag á eftir. Í þessu felst svo geysilegur kostnaðarauki vegna hinna löngu lína, og þar að auki mikill beitukostnaður. Það er því álitamál, hversu mikil hagsbót þetta hefur verið, en viðleitnin hefur nú samt beint í þessa átt. Svona er nú komið, og nú er t. d. liðið nokkuð á yfirstandandi vertið, og það má heita, að enginn afli sé kominn á land. Undanfarið hafa þó bátar lagt um 40 bjóð og svo komið með 2—3 tonn úr róðri og stundum minna. Af þessu má sjá, hvernig nú horfir í þessum málum. Af þessu má marka, hve búið er að sverfa fiskimiðin. Af þessum sökum er viðhorfið líkt í Faxaflóa og Breiðafirði og á þessu svæði. Ég flyt brtt. um að framlengja svæðið og hafa það Horn—Reykjanes og fer fram á, að það verði látið taka til þessara landshluta. Á síðasta ári var tekin ákvörðun um að færa út landhelgina á svæðinu Horn—Langanes. Þetta hefur mikla þýðingu fyrir þetta svæði. Þó að þess gætti ekki í sumar, þá hefði það sýnt sig, ef sildin hefði komið, hverja þýðingu þetta hefði, jafnmikill fjöldi erlendra veiðiskipa og er á miðunum. Sama máli er auðvitað að gegna um þorskveiðar á þessu svæði. Ég vil itreka orð hv. þm. N-Ísf., að óskandi væri, að tími mætti vinnast til að afgr. þessa till. áður en þingi lýkur í því formi, sem ég hef markað með minni till. — Viðvíkjandi brtt. á þskj. 697, þá getur það verið þýðingarmeira að gera ráðstafanir til að verja svæðið utan landhelgi fyrir íslenzkan veiðiflota. En það mundi kosta verulega gæzlu, og erfitt að halda því, nema hafa þar gæzluskip að staðaldri, sem ekki þarf að sinna öðru. Annað atriði er það, að ef tekst að færa út landhelgina, þá þurfum við á öflugri landhelgisgæzlu að halda og verðum að kappkosta að hafa gæzlufлотann í sem beztu lagi.

Ég vil ekki fara fleiri orðum um þetta, en bendi á, að í Faxaflóa er ein þýðingarmesta klakstöð við strendur landsins, og hefur það mikla þýðingu, að hægt sé að vernda uppeldisstað ungfiskjarins.

Umr. frestað.

Á 44. fundi í Sp., 22. febr., var fram haldið einni umr. um till. (A. 659, 680, 697, 718).

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér hefur verið rætt, er eitt mesta áhuga- og hugðarmál íslenzku þjóðarinnar, og því eðlilegt, að mikils áhuga gæti hjá mönnum á að hraða framkvæmdum í því. En við sjáum, að málið er nokkuð komið inn á hreppasjónarmið með þeim till., sem hér hafa komið fram. Það er fulltrúar hinna einstöku byggðarlaga, sem reyna að vekja athygli á sínum sveitum og draga fram málstað þeirra. Ég hygg, að slíkt sjónarmið í þessu máli stóði lítið, heldur verður að hafa þá aðferð, sem líklegust er til að hrinda málinu fram, og gæta þess vel að fara ekki þannig að, að öllu verði hrint út af fyrirhugaðri braut. Það er síður en svo, að það sé ætlun mín að fara nú að draga úr áhuga manna fyrir framgangi þessa máls. En það er rétt, að það komi hér fram, við hverja er að etja í þessu

efni, og það mun samhljóða álit þeirra manna, sem hafa kynnt sér og undirbúið þetta mál, að þangað til Íslendingar eru lausir við samninginn við Stóra-Bretland, stoðaði ekki að stækka hið friðaða svæði meira en orðið er, vegna þess að það komi ekki að gagni. Það er ekki hægt að banna Bretum að veiða á þessum svæðum á því tímabili, sem eftir er af samningstímanum, og þar af leiðandi væri gagnslaust að setja um þetta fyrirmæli. Þau mundu aðeins verða til ruglings og óþæginda. Enn fremur er það vítað, að Bretastjórn mun undir öllum kringumstæðum verða treg til að gera hagstæða samninga við okkur í þessu efni. Ekki vegna þess, að hún vilji hnekkja okkar hlut, heldur vegna þeirrar meginreglu hennar í þessum málum, að halda því fast fram sem alþjóðareglu, að landhelgi skuli vera 3 sjómílur. Nú stendur þannig á, að fyrir alþjóðadómstóli liggur nú deilumál á milli Breta og Norðmanna, sem snertir þetta atriði, og hef ég ekki trú á, að það verði unnt að hefja raunverulega samninga við Breta um þetta efni, fyrr en dómur hefur fallið í því máli, ef menn þá telja rétt að reyna slíka samninga. Það er þó ekki víst, að sá dómur hafi nokkra úrslitabýðingu fyrir okkur, og er ekki hægt að gera sér grein fyrir því, fyrr en dómsniðurstaðan er kunn, en líklegt er, að hann muni bæta möguleika okkar til að ná árangri í aðgerðum í þessum efnum. En sá réttur, sem við teljum okkur hafa til að stækka a. m. k. fiskveiðalandhelgina, er ekki viðurkenndur af öllum, og er því mjög mikilsvert að sjá, hvernig þessi dómur verður áður en lengra er haldið. Ég vildi vekja athygli á þessu tvennu: annars vegar samningnum við Breta, sem fellur úr gildi í haust, og hins vegar þessu deilumáli á milli Norðmanna og Englendinga, og geri ég þetta ekki til þess að draga úr áhuga manna á þessu máli. Alþ. verður óhjákvæmilega að miða sínar ályktunartillögur til ríkisstj. við þessar tvær staðreyndir. Ég átti þess ekki kost nema að litlu leyti að fylgjast með umræðunum um þetta mál hér í deildinni í gær, en mér virðist þó vera ástæða til að minna á þessi höfuðatriði, að hér er ekki um einhlítt innanlandsmál að ræða. Með þessum formála legg ég til, að málinu verði vísað til utanrnm. — Ég skal ekkert segja um, hvort rétt sé að samþ. þessa till. eða ekki. Það þarf ihugunar, vegna þess að það þarf að athuga betur, hvernig á að vinna að þessu. Legg ég því til, að málinu sé vísað til utanrnm.

Halldór Ásgrímsson: Herra forseti. Ég geri ráð fyrir, að hér á Alþingi séu fáir eða engir, sem telja, að þessi till. um verndun fiskimiða, sem hv. þm. N-Ísf. ber fram á þskj. 659, sé að óþörfu fram komin. Ég segi þess vegna, að eftir því, sem ég þekki til, hef ég svipaðar skoðanir og hann og skal því ekki hafa orð mín mörg. Get ég gert hans orð að minum orðum. Fyrir Norðausturlandi mæðir svipað á, þótt á öðrum Árstíma sé. Þar er það um sumartímann, á Vestfjörðum um vetrartímann. En sjómenn á Norðausturlandi eiga við svipaðar aðstæður að etja og hafa svipaðar áhyggjur í

sambandi við fiskimiðin. Þær áhyggjur eru yfirleitt sameiginlegar sjómönnum og útgerðarmönnum og stafa af veiðum innlendra og erlendra togara. Það verður að draga úr þeim afleiðingum, sem þær hafa, og er nauðsynlegt að gera tilraun til að vernda meira af landgrunninu. Í samræmi við þetta er þegar sett reglugerð frá 22. apríl 1950 um verndun fiskimiða fyrir Norðurlandi og er byggð á lögum frá 1948. Var uppi nokkur óánægja á Norðausturlandi yfir, að friðunarsvæðið skyldi ekki ná lengra en að Langanesi. Var talið, að það hefði átt að ná að Glettingsnesi austan Borgarfjarðar. Vil ég því leyfa mér að bera fram brtt. við brtt., um að á eftir orðunum „frá Horni að Reykjanesi“, komi: og fyrir norðausturströnd landsins á svæðinu frá Langanesi að Glettingsnesi. Ætla ég ekki að hafa orð mín fleiri, en vænti þess, að n. taki brtt. til athugunar.

Finnbogi R. Valdimarsson: Herra forseti. Ég hef ásamt hv. þm. Vestm. borið fram brtt., sem er á þskj. 697, og er hún, eins og sjá má, viðaukatill. við þáttill., þannig að hana má samþ., hvernig sem orðalag till. verður. Að mínu áliti er þessi till. einnig framkvæmanleg, hvort sem ríkisstj. telur hægt að framkvæma það, sem felst í aðaltill., eða ekki. Ég tel ekki þörf fyrir mig að ræða um nauðsyn aukinnar verndunar á fiskimiðunum. Hv. till.menn hafa gert það, og hef ég engu við að bæta. Það er einróma álit sjómanna, að aðstaða bátaflotans hafi versnað vegna ágengni stærri skipa. Hér við Faxaflóa geta sjómenn varla komið línuveiðarfærunum í sjó, eru þau alveg í hers höndum, því að þegar þeir koma þeim í sjó, geta þeir búzt við stórfelldu veiðarfæratjóni.

Margir halda því fram, að mikill togveiðifloti varni fiskigöngunum að komast upp á grunnin. En þótt allir séu sammála um þörf á aukinni vernd miðanna, greinir menn á um leiðirnar til þess. Aðalatriði þessa máls er, hvernig framtíðaryfirráðaréttur Íslendinga yfir miðunum verður tryggður. Fiskimiðunum er þörf, að þeim verði tryggð slík vernd, meðan beðið er eftir að fá yfirráðarétt Íslendinga yfir lýstan. Ég verð að segja, þótt ég sé ekki hrakspár, að ég get ekki annað en búzt við, að það taki langan tíma að fá þennan yfirráðarétt okkar viðurkenndan á alþjóðavettvangi. Hæstv. utanrrh. hefur lýst því, hvaða annmarkar eru á, að hægt sé að setja reglugerð á grundvelli laganna frá 1948 nú þegar. Voru þær ástæður augljósar. Það er eðlilegt, að menn krefjist þess, að lögunum frá 1948 verði framfylgt. Vil ég benda á, að fyrsta sporið var stigið 22. apríl 1950, með lögum um verndun fiskimiða fyrir Norðurlandi. Við verðum að líta á málið eins og það er, og vil ég benda á, að það er öðru máli að gegna um sildveiðisvæðið en togveiðisvæðið. Eru það tveir flokkar þjóða, sem við Íslendingar eigum við að etja í þessum málum. Annar flokkurinn eru þær þjóðir, sem stunda veiðar fyrir Norðurlandi. Þær þjóðir sækja yfirleitt sjálfar mest á eigin mið, fremur en á mið annarra þjóða. Í samræmi við það

hefur skilningur þeirra verið svipaður og okkar á afstöðu okkar. Því hefur verið haldið fram, að þjóðirnar geti sjálfar ákveðið yfirráðaréttinn. En hinn flokkur þjóða, sem er á togveðisvæðinu, er flokkur þeirra þjóða, sem sækja aðallega á mið annarra þjóða og hafa sótt meiri að á íslensku miðin en Íslendingar sjálfir. Eru þetta þjóðir í Vestur-Evrópu, og af þeirra hálfu er von á mikilli andstöðu gegn okkar kröfum. Þessar þjóðir hafa að visu verið miklar viðskiptaþjóðir okkar, en veita okkur samt ekki fullnægjandi markað fyrir fisk okkar og því síður sem þeim helzt uppi að sækja afla hingað á Íslandsmið.

Í hinum flokknum eru þjóðir í Austur-Evrópu, t. d. Rússar, Pólverjar og Svíar, sem sækja mest á eigin mið og hafa svipaðan skilning á þjóðréttarmálunum og við. Þessar þjóðir hafa sýnt, að þær geta veitt okkur markaðsmöguleika, og þar tel ég vera eðlilega framtíðarmarkaði fyrir íslenskar afurðir. En andstaða Bretar verður mjög öflug, og verður réttur okkar ekki auðsóttur í hendur þeirra, hvor leiðin sem farin verður, leiðin á grundvelli laganna frá 1948 eða samningaleiðin. En í lögnum frá 1948 er yfirlýsing um vilja okkar og stefnu í þessum málum. Það verður að koma til framkvæmda að veita fiskimiðunum vernd.

Nú er ljóst, að samningurinn frá 1901 stendur í vegi fyrir framkvæmd slíkrar reglugerðar. Auk þess, ef biða yrði eftir úrskurði þessa máls, sem er fyrir alþjóðadómstóli, held ég, að það verði enn um skeið nokkur tími, sem íslenskir sjómenn þurfa að biða aukinnar verndunar á miðunum. Þessi hugsun, að reyna að bæta verndun miðanna, vakir fyrir mér og hv. þm. Vestm. með till. okkar.

Í samningnum frá 1901 eru ákvæði, sem eiga að tryggja, að brezkir togarar sýni íslenskum sjómönnum tillitssemi og spilli ekki veiðarfærunum. Má vitna til þessara ákvæða. Ef skipstjórum á brezkum togurum er kunnugt um, hvar línusvæðin liggja, er þeim skylt að virða það og mega ekki fara þar inn. Þessi svæði þarf að sýna á kortinu og tilkynna, svo að erlendum mönnum sé ljóst, hvar þau eru. Ákvæði þessa samnings hafa fengið lagasamþykki á Alþingi og einnig tilskipanir frá 1902 eða 1903. Mætti framkvæma þessar aðgerðir bæði með því að vitna til brezka samningsins og einnig með því að leyfa að framkvæma löginn frá 1948. Þyrfti að athuga gaumgæfilega, hvort ekki mætti leiða til skjótra aðgerða á grundvelli laganna frá 1948, jafnvel þótt framkvæmd þeirra færi fyrir alþjóðadómstól. Hygg ég, að ekki væri erfiðara að verja þar rýmkun landhelginnar, ef farið er eftir einhliða leið. Ég ætla, að ef þetta mál færi til utanrnm., verði þetta atriði gaumgæfilega athugað. — Þetta er það, sem ég og hv. þm. Vestm. leggjum mesta áherzlu á, þar sem of langt er fyrir Íslendinga að biða eftir að sjá rétt sinn, sem þeir eiga og þurfa að fá, viðurkenndan. Ef engar ráðstafanir eru gerðar í þessu máli á meðan, getur orðið of langt að biða, að komið verði á þeirri nauðsynlegu vernd, sem allir eru sammála um, að heri að veita bátaflotanum.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég vildi taka undir það, sem síðasti ræðumaður, hv. 7. landsk. þm., sagði viðvíkjandi þeirri brtt., sem við flytjum hér báðir og er viðaukatill. við hina upphaflegu till. Þar kemur ekki til greina að reka sig á neina sáttmála eða samninga gagnvart öðrum þjóðum, en till. er í samræmi við þau alþjóðalög, international regulation, sem talin eru algild og mæla svo fyrir, að enginn fiskimaður megi leggja veiðarfæri sín í sjó ofan á veiðarfæri annars, sem er kominn á undan, eða leggja veiðarfæri sín í sjó skemmandi veiðarfæri annarra.

Eins og kunnugt er, hefur talsvert verið reynt að framkvæma friðun við Vestmannaeyjar um nokkurra ára skeið, og hefur ríkisvaldið lagt þar til styrka hjálparhönd með því að leyfa varðskipinu, sem einnig stundar slysavarnir, að gæta þessa svæðis. Mun árangurinn yfirleitt hafa verið góður. Reynslan, sem hefur fengist þarna, er m. a. orsök þess, að ég hef flutt með hv. 7. landsk. þm. till. um, að svipað verði gert á öðrum stöðum, eftir því sem staðhættir leyfa. Þarf þetta ekki að reka sig á neina samninga af útlendra manna hálfu. — Vil ég nú nota tækifærið til að þakka Alþingi fyrir þann stuðning, sem Vestmannaeyjar hafa notið á þessu sviði með aðstoð varðskipa ríkisins. Það er víst og satt, að fá mál, er snerta sjávarútveginn, eru öllu þýðingarmeiri en þetta mál, friðun fiskimiðanna, og hefur mikið verið barizt fyrir því hér á Alþingi, og hafa margir hv. þm. staðið þar framarlega í flokki.

Ég er sannfærður um, að friðunarstefnan er nauðsynleg, þegar við getum útfært hana á rekstralaust við aðrar þjóðir. Þessi grundvallarhugsun liggur einnig að baki lagasetningarinnar frá 1948, nr. 4, sem er að visu byggð á verndun af visindalegum ástæðum, en hlýtur einnig að gripa inn í hið praktíska í málinu. Sú löggjöf, sem góðu heilli var sett af Alþingi, heimilar ríkisstj. að hafa tilburði í þessum efnunum og færa út landhelgina. Þegar ég sat í ráðuneyti Stefáns Jóh. Stefánssonar sem sjúv-mrh., þá var byrjað í samráði við forsrh. að hefjast handa til þess að hagnýta þessa löggjöf í hagnýtum tilgangi. 1. okt. 1949 ritaði sjúv-mrh. utanrrn. bréf til að benda á, að úr því að ráðstefna um friðun Faxaflóa hefði ekki átt sér stað um sumarið, aðallega vegna þess, að Englendingar gátu ekki tekið þátt í henni, liti ráðun. svo á, að rétt sé að segja upp samningnum við Englendinga frá 1901, sem vitnað hefur verið í. Það voru rök þessa bréfs, sem leiddu til þess, að ráðuneytið hugðist hefjast handa um notkun heimildar laga frá 1948. Þessu næst var hafizt handa um undirbúning reglugerðar í þessu skyni og leitað um-sagnar Fiskifélags Íslands og fiskideildar háskólans. Fiskideild háskólans lagði á það sér-staka áherzlu, að þarna væru uppeldisstöðvar ungfiskjar og því sérstök ástæða til verndunar af þeim sökum. Þeir menn, sem ráðuneytið sótti helzt ráð til um samningu þessarar reglugerðar, voru þeir skrifstofustjóri Gunnlaugur Briem, Andersen þjóðréttarfræðingur og dr. Árni Friðriksson fiskifræðingur. Þeir unnu að-

allega að undirbúningi þessarar reglugerðar um útfærslu landhelginnar, sem gefin var út á grundvelli þessara laga. Þegar ég fór úr ráðherrastóli, var reglugerðin að fullu útbúin, en ekki undirrituð, vegna þess að hæstv. utanrrh. hafði ekki látið í té sitt síðasta samþykki, sem þó kom á sínum tíma, og endanlega var reglugerðin undirrituð af hæstv. núverandi atvmrh. Það þótti sjálfsagt þá strax, ef lögin á annað borð yrðu notuð, að þá yrði að gera það svo varlega, að það nyti samþykkis nágrannaþjóða okkar. Ef það gæti ekki lukkast á þann hátt, væri lítil von að hreyfa við takmörkum landhelginnar yfirleitt. Það var búizt við mótmælum vegna laganna, eins og líka kom á daginn, en þau mótmæli voru ekki alvarleg, og yfirleitt hafa þeir útlendingar, sem þarna áttu hlut að máli, en það voru einkum Norðmenn og Svíar, sætt sig við þessa ráðabreytni íslenskra stjórnsvalda. Þannig hefur þetta mál, hvað útlendingum viðkemur, gengið hávaðalaust, en ég vil ekki segja það sama, ef færð verður út landhelgislinan á svipaðan hátt áfram, en það er það markmið, sem þessi þjóð hlýtur að stefna að, og hefur hv. Alþingi sýnt alveg ótvírátt sinn vilja í þessu máli. Það verður að taka upp áróður fyrir þessu máli, og hver Íslendingur, sem leið á á erlendum vettvangi, þar sem það á við og hægt er að koma því að, verður að koma inn skilningi á nauðsyn verndunar fiskimiða landsins og rétti Íslendinga til landgrunnnsins. Nú hefur enn áunnizt nokkuð í þessu máli. Á nýloknu fiskiþingi hefur verið haldið vel á okkar málum og sjónarmið Íslendinga skýrð. Þar áttu þeir hlut að máli Gunnlaugur Briem, Davíð Ólafsson og Andersen þjóðréttarfræðingur. Þetta þarf að gera til þess að undirbúa þann nauðsynlega jarðveg fyrir útvikun landhelginnar. Ég get sagt frá því hér til fróðleiks, að á Evrópuþinginu í Strassborg í sumar gafst okkur íslensku fulltrúunum alveg óvænt tækifæri til þess að koma að sjónarmiðum okkar Íslendinga í þessu máli í sambandi við till. Breta varðandi fiskveiðar í Norðursjó, vegna þess að þeir við tillöguflutninginn vituðu sérstaklega til Íslands. Við íslensku þingfulltrúarnir ákváðum að bregðast vel við þessari tillögu Breta, en okkur gafst jafnframt tækifæri til að koma að íslenskum sjónarmiðum í landhelgismálum yfirleitt, og notuðum við það alveg fyllilega. Við bentum á, bæði í n. og á fundi þingsins, að Ísland teldi sig hafa rétt til landgrunnnsins kringum Ísland; Ísland teldi sig hafa rétt til að varðveita klakstöðvar og fiskimið á landgrunni síns lands. Þetta var þunga-miðjan í okkar rökum, en um leið var á það bent, hvaða þýðingu fiskveiðarnar hefðu fyrir landið og hvaða þýðingu þær hefðu fyrir Breta og hvaða þýðingu þær hefðu haft á stríðsár-unum fyrir þá. Að aðalefni voru okkar rök undirbúin af Andersen þjóðréttarfræðingi, því svo vildi til, að hann var á ferðinni þarna rétt um það leyti, sem hilla sást undir þessa till. Breta, og gat lagt okkur í hendur það, sem á þurfti að halda. — Ég vildi í sambandi við þessar umræður skýra frá þessu til að benda á nauðsyn þess, að Íslendingar noti hvert hæfi-

legt tækifæri til þess að útbreiða skilning sinn á þessum málum og koma öðrum þjóðum í skilning um rétt sinn til landgrunnns síns eigin lands.

Ég mun svo ekki teygja þessar umr. frekar, ég vildi aðeins hreyfa þessu máli, en vil þó bæta því við, að ég tel eðlilegast að gera sem gagngerðastar ráðstafanir til þess að hrinda þessu máli áleiðis. Ég var búinn að benda á hina sjálfsögðu leið, sem felst í brtt. okkar hv. 7. landsk.

Hæstv. utanrrh. hefur óskað eftir því, að málið færi til hv. utanrnmn. Það er sjálfsagt að taka undir þá ósk, en ég tel, að það væri nokkuð sýnilegt, ef málið færi til þeirrar n., að þá ætti að herða á því, að n. snerist sem fyrst til athugunar um, hvort hægt sé að ganga eitt fet fram. Til þess þarf vitaskuld aðstoðar sérfræðinga og e. t. v. pólitískrar aðstoðar þeirra ríkja, sem okkur eru vinveitt, til þess að koma þessu hagsmunamáli okkar í gegn.

Með þessum forsendum tel ég rétt að taka undir ósk hæstv. ráðh. um, að málið fari til hv. utanrnmn.

ATKVGR.

Till. vísað til utanrnmn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

26. Rekstrarvörur atvinnuveganna.

Á deildafundum 13. febr. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að tryggja atvinnuvegunum rekstrarvörur [180. mál] (A. 664).

Á 42., 43., 45. og 48. fundi í Sp., 14., 21., 22. og 28. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

27. Námslánasjóður.

Á deildafundum 16. febr. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um námslánasjóð [184. mál] (A. 691).

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 45. fundi í Sp., 22. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég hef leyft mér ásamt fyrra þm. Rang. að flytja á þskj. 691 till. til þál. um námslánasjóð. En þar er farið fram á, að Alþingi skori á ríkis-

stj. að undirbúa fyrir næsta reglulegt þing frv. til l. um lánasjóð, er veiti lán íslenskum námsmönnum, er nám stunda erlendis. Alþingi veitir nú mikið fé til námsmanna, bæði hér heima og erlendis, eða kr. 1075000, og af því fá námsmenn við Háskóla Íslands kr. 250000. Þetta er riflegur fjárstyrkur, og ég held mér sé óhætt að segja, að þetta sé tiltölulega meira fé en nágrannarþjóðir okkar veita í þessu skyni. En ég held jafnframt, að þetta mikla fé komi ekki að eins miklum notum og æskilegt væri og nauðsynlegt. Stefna sú, sem hér er fylgt, er vafasöm. Ég tel tvímælalaust heppilegra að veita færra námsfólki styrki, en hafa styrkina til þeirra, sem þá fá á annað borð, riflegri. Nú er námsmönnum erlendis ekki veittur styrkur nema til fjögurra ára. En þetta veldur því, að námsmenn, sem leggja stund á lengra nám — og flest nám við háskóla tekur lengri tíma en 4 ár — lenda í fjárþröng á síðasta hlutanum, en hann er, eins og kunnugt er, oftast dýrasti hluti námsins. Ég hygg, að sá mikli styrkur, sem Alþ. veitir námsmönnum, leysi ekki vandræði neins námsmanns til hlítar. Það er engin trygging fyrir því, að afburðanámsmenn verði ekki að hverfa frá námi eða leggi jafnvel ekki út í að stunda nám vegna fjárskorts. Ég tel því rétt að breyta um stefnu og taka upp — auk styrkjanna — lánveitingar í allstórum stíl. Ég álit æskilegt, að ríkið styrki þá námsmenn riflega, sem sýna, að þeir eru afburðanámsmenn, bæði til að tryggja, að efnilegir námsmenn hefji nám og geti síðar orðið landinu til hins mesta gagns, og verðlauna hæfileikamenn, svo að það verði þeim til hvatningar og eflingar til nýrra átaka.

En auk þess sem ríkið styrkti riflega góða námsmenn, þá væri æskilegt, að það veitti öðrum lán, svo að þeir gætu átt kost á að stunda nám. Slík lán eru vel þekkt erlendis og hafa gefið góða raun, þar sem þau tíðkast. Einnig hefur þetta fyrirkomulag reynzt vel, hvað endurgreiðslu slíkra lána viðkemur, því að slíkir námsmenn verða oft efnamenn, sem hafa góðar aðstæður til þess að endurgreiða lánið.

Ég hygg því, að rétt væri að breyta um stefnu og beina því fjármagni, sem ríkissjóður treystir sér til að sjá af í þessu skyni, til þess að koma upp sjóði, sem yrði undirstaðan undir slíkar lánveitingar, og ég tel ástæðu til þess að rannsaka, hvort ekki væri athugandi að fá nokkuð af stofnfénu með því að fá menn til þess að endurgreiða þá styrki, sem ríkið hefur veitt þeim á námsárum þeirra og voru þeim mikils virði á þeim tíma, þótt þeir séu ekki neinar verulegar upphæðir nú. — Ef að þessu væri horfið, mætti gera ráð fyrir, að ríkið sparaði nokkuð af því fé, sem nauðsynlegt þykir að veita í styrki, en í stað þess yrði komið upp riflegum sjóði, sem gæti létt þessa byrði ríkissjóðs. Til að byrja með væri eðlilegt, að Landsbanki Íslands lánaði nokkurt fé í þessu skyni, en ég ætla ekki að ræða þá hlið málsins nú, því að eðlilegra er, að metið verði allt það, sem til greina kemur í þessu sambandi, þegar frv. yrði rætt hér í þinginu. Þótt þessi till. nái aðeins til þeirra námsmanna, sem

stunda nám erlendis, koma hinir, sem stunda nám hér á landi, auðvitað til greina líka um lán úr slíkum sjóði. En þörfin er þó brýnni fyrir þá, sem erlendis dveljast. Hér er um að ræða almennt hagsmunamál fyrir námsmenn, og vænti ég, að till. verði tekið vel af hv. þm. Hún fjallar einungis um það, að Alþingi skori á ríkisstj. að undirbúa frv. um námslánasjóð, og kæmi málið þá auðvitað aftur til kasta þingsins, og gæfist þá kostur að ræða málið í einstökum atriðum. — Ég leyfi mér svo að óska eftir, að till. verði vísað til hv. fjvn. að þessari umr. lokinni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var till. tekin til frh. einnar umr. (A. 691, n. 811).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

28. Aðstoð til frumbýlinga.

Á deildafundum 23. febr. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um aðstoð til frumbýlinga [188. mál] (A. 720).

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég get látið nægja að vísa til greinargerðarinnar um þetta mál. Ég vil þó aðeins bæta við, að búast má við því, að það þyrfti að veita beina og óafturkræfa styrki og svo lán, er til framkvæmda kemur, ef duga skal. — Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta mál, en geri það að till. minni, að því verði vísað til fjvn. að þessari umr. lokinni, í von um, að hún greiði fyrir málinu á sem beztan hátt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var till. tekin til síðari umr. (A. 720, n. 803 (meiri hl.)).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

29. Þorskveiðitilraunir með herpinót.

Á deildafundum 26. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um þorskveiðitilraunir með herpinót [189. mál] (A. 727).

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 49. fundi í Sp., 6. marz, var till. tekin til einnar umr. (A. 727, 791).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

30. Lánsfé til íbúðabygginga.

Á deildafundum 26. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um lánsfé til íbúðabygginga [190. mál] (A. 729).

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

31. Framkvæmd áfengislaganna.

Á deildafundum 2. marz var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um framkvæmd áfengislaganna [195. mál] (A. 759).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

32. Búrekstur á prestssetursjörðum.

Á deildafundum 2. marz var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um búrekstur á prestssetursjörðum [196. mál] (A. 760).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

33. Læknisferja fyrir Súðavíkurhérað.

Á deildafundum 3. marz var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um læknisferju fyrir Súðavíkur-
læknishérað í Norður-Ísafjarðarsýslu [197. mál] (A. 785).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

Fyrirspurnir.

1. Launalög.

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um frv. til launalaga [64. mál, 1] (A. 106).

Á 11. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 30 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Opinberir starfsmenn fá nú greiddan hluta launa sinna samkv. þál., samþykkttri á s. l. vori. Því hlýtur óhjákvæmilega að fylgja nokkurt öryggisleysi að fá laun sín greidd samkv. þál., en ekki samkv. lögum. Í því skyni var skipuð nefnd til að athuga launalöggjöfina, og mun sú nefnd nú hafa lokið störfum. Hlýtur því ríkisstj. að hafa ákveðið, hvort laun skuli framvegis greidd samkv. gildandi fyrirkomulagi eða á öðrum grundvelli.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Ríkisstj. hefur ekki tekið fullnaðarákvörðun um, hvort laun skuli framvegis greidd eftir núgildandi ákvæðum eða ekki.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. fjmrh. fyrir svar hans, þó að það væri í styttra lagi, en vil um leið leyfa mér að bera fram fyrirspurn um, hvort ríkisstj. muni ekki halda áfram greiðslu uppbóta á laun opinberra starfsmanna, þó að nýtt launaglafrv. verði ekki lagt fram.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Því er til að svara, að á frv. ríkisstj. til fjárlaga er gert ráð fyrir heimild ríkisstj. til að halda þessum greiðslum áfram árið 1951 á sama hátt og áður.

2. Bernarsambandið.

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var útbýtt:
Fsp. til menntmrh. um tekjur og gjöld vegna þátttöku Íslands í Bernarsambandinu [64. mál, 2] (A. 106).

Á 11. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 30 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Þessar spurningar eru þannig orðaðar, að þær eiga ekki að þurfa skýringa við. Ég leyfi mér að óska svars við þeim.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Varðandi tvær fyrstu fyrirspurnirnar skal það tekið fram, að mjög erfitt hefur reynzt að fá upplýsingar um það efni. Ráðuneytið hefur snúið sér til fjárhagsráðs, en það hefur ekki getað gengið úr skugga um, nema með mjög miklum fyrirvara, hve miklar yfirlærslur sé hér um að ræða. En þó er vitað, að um mjög litlar yfirlærslur er að ræða, og stafar það af því, hve erfitt hefur verið að fá fjárhæðir yfirlærðar, en vegna skorts á upplýsingum vil ég engar tölur nefna í því sambandi.

Um annan lið er ekki vitað með vissu nema um 1273.51 kr., sem STEF hefur mótttekið fyrir flutning á íslenskum verkum erlendis. Landsbankinn hefur lofað að athuga þetta nánar, en ég hygg, að þar sé ekki um neinar verulegar tekjur að ræða.

Þá er þriðji liður spurninganna um það, hve miklar tekjur STEFS hafa verið síðan það var stofnað og hversu mikið það hefur greitt fyrir höfundarrétt og hversu mikill hefur verið stjórnar- og skrifstofukostnaður þess.

Tekjur STEFS til 31. des. 1949, eða fyrsta árið, sem það starfaði, reyndust vera 361396.29 kr., þar af 359524.20 kr. frá ríkisútvarpinu fyrir flutning á verkum þar. Mismunurinn, 1872.09 kr., er vaxtatekjur 598.58 kr. og fyrir flutning á íslenskum verkum erlendis 1273.51 kr.

Stjórnar- og skrifstofukostnaður STEFS árið 1949 nemur samkv. reikningum, er ráðuneytinu hafa borizt, 92454.67 kr., og þar við bætast 124639.70 kr., sem greiddar eru árið 1949, en reiknaðar stofnkostnaður á reikningum STEFS, en að dómi ráðuneytisins er mjög vafasamt að telja það stofnkostnað, svo að stjórnar- og skrifstofukostnaður STEFS 1949 hefur numið 217094.37 kr., en þar í er falinn nokkur stofnkostnaður.

Fyrir höfundarrétt hefur STEF fengið greitt 1273.51 kr. fyrir flutning erlendis, eins og áður segir.

Í úthlutunarsjóði STEFS voru í árslok 1949 72656.43 kr., en af því hefur engu verið úthlutað. — Ég hygg, að með þessu sé þessum spurningum svarað.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. menntmrh. fyrir glögg svör. Ég leyfi mér að heina þeirri spurningu til hæstv. ráðherra, hvort ráðuneytinu hafi verið þessar tölur lengi kunnar eða það hafi aflað sér þessara upplýsinga nú, þegar þessar fyrirspurnir komu fram, og ef svo er, hvort ráðuneytið sjái ekki ástæðu til breytinga á skipulagi þessara mála. Tekjur erlendis nema nær engu, og engu hefur verið úthlutað til höfunda innanlands. Í úthlutunarsjóði eru aðeins rúmar 72 þúsundir, en stjórnar- og skrifstofukostnaður rúmar 217 þúsundir, eða næstum þreföldu sú upphæð.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ráðuneytinu voru áður kunnar þessar tölur, því að þær bárust frá forráðamönnum STEFS fyrir tveimur eða þremur mánuðum. Málið er í heild í athugun, og ræði ég það ekki frekar á þessu stigi. Ég vil benda á það í þessu sambandi, að STEF hlýtur að innheimta töluvert mikla peninga fyrir útlendinga, en ekkert af þessu fé hefur verið yfirfært, svo að ég viti. Það er því augljóst, að þarna hlýtur að safnast fyrir nokkur sjóður, en hvort STEF fær þetta fé til ráðstöfunar frá systurfélögum sínum erlendis, veit ég ekki. Þetta mál er sem sé ekki útljáð enn.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Mér skilst af þeim umr., sem hér hafa farið fram, að höfundar eigi inni hjá STEF um 72 þús. kr. Jafnframt skilst mér, að bæði sé um að ræða innlenda og erlenda höfunda. Nú vil ég leyfa mér að heina þeirri spurningu til hæstv. ráðh., hve mikið af þessu fé sé eign innlendra og hve mikið eign erlendra höfunda.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Út af spurningu hv. þm. N-Þ. vil ég taka það fram, að mér er ekki kunnugt um, hve mikið af þessu fé útlendingar eiga og hve mikið Íslendingar.

3. Keflavíkurflugvöllur.

Á 13. fundi í Sp., 15. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um Keflavíkurflugvöll [94. mál] (A. 165).

Á 14. fundi í Sp., 16. des., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það er ekki venja að mæla á móti því, að fyrirspurnir séu teknar á dagskrá, og geri ég það ekki nú, því að ég álit, að hv. þm. eigi að geta spurt eins og þeir vilja, skynsamlega eða óskynsamlega, en það er ýmislegt í þessari fyrir-

spurn, sem erfitt er að svara, eða mundi a. m. k. taka langan undirbúningstíma, ef ætti að svara því. Fyrir hv. fyrirspyrjanda virðist helzt vaka að fá efni í blað sitt, en allt um það mæli ég þó ekki á móti því, að fyrirspurnin komi fyrir.

Fsp. leyfð með 19:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁS, EOL, FRV, GPG, HV, HelgJ, IngJ, JS, MK, LJós, PZ, PP, RP, SG, SkG, Erlþ, ÁkJ, ÁB, JPálm.

nei: JJós.

BSt, GJ, JG, JörB, StSt, IF greiddu ekki atkv. 26 þm. (BÁ, BBen, BÓ, BrB, EE, EmJ, EystJ, FJ, GG, GTh, HÁ, HG, HermJ, JóhH, JR, KK, KS, LJóh, ÓTh, PO, SÁ, SB, StgrA, StgrSt, VH, ÁÁ) fjarstaddir.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að skýra þessar fyrirspurnir nánar, þær liggja það ljóst fyrir, að það er hægt að svara þeim eins og þær eru hér prentaðar.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil byrja á því að biðja hæstv. forseta afsökunar á því, að mér hefur láðst að láta vita, áður en málið var tekið á dagskrá, að svör við þessum fyrirspurnum eru ekki fyrir hendi á þessari stundu. Eins og ég tók fram, þegar fyrirspurnin var leyfð hér í þinginu, þá eru margar þessar fyrirspurnir mjög viðamiklar og tekur langan tíma að afla þeirra upplýsinga, sem þar er beðið um. Þessar upplýsingar liggja ekki fyrir nú, og get ég ekki sagt um, hvenær þær verða tilbúnar; það kann að taka margar vikur. — Annars vil ég bæta því við, að ef þm. geta borið fram hverjar þær fyrirspurnir sem þeim lízt, hversu fráleitir sem þær eru, þá hlýtur það og að fara eftir mati viðkomandi ráðh., hvaða fyrirspurnum hann telur eðlilegt að svara.

Fyrirspyrjandi (Magnús Kjartansson): Ég vænti þess, að hæstv. ráðh. svari þessari fyrirspurn síðar, fyrst hann hefur ekki tækifæri til þess á þessum fundi.

En mér kemur á óvart lýsing hæstv. ráðh. á því, hversu erfitt er að fá að vita um það, hvað gerist á Keflavíkurflugvelli. Ég tel vist, að ef ég hefði spurt þessara sömu spurninga varðandi Íslendinga hér á landi, t. d. hversu margar íbúðir Íslendingar hafa byggt á seinustu árum, hve mikið Íslendingar hafa greitt í skatta o. s. frv., að þá hefðu verið gefin mjög greið svör hjá hæstv. ríkisstj., en hins vegar virðist erfitt að fá einföldustu upplýsingar um athafnir Bandaríkjamanna á Keflavíkurflugvelli. En ég vænti þess, að sú skýring hæstv. ráðh. sé rétt, að hann sé allur af vilja gerður að svara þessari fyrirspurn, en hafi ekki haft tíma til þess að gera það. Ég vænti þess að fá svör við þessu bráðlega.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég vil leiðrétta þennan skilning hjá hv. þm. Ég sagði aldrei, að ég væri allur af vilja gerður að svara þessu, — ég sagði, að það hlyti að fara eftir mati ráðh., hvaða fyrirspurnum hann teldi eðlilegt að svara, þegar þm. er veittur réttur til þess að bera fram hvaða fyrirspurnir sem er, hversu fráleitir sem þær eru.

Umr. frestað.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., utan dagskrár, mælti

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Ég veiti því athygli, að fsp. mín varðandi Keflavíkurflugvöll er ekki á dagskrá þessa fundar, og langar mig til að grennslast fyrir um það hjá hæstv. ríkisstj. eða hæstv. flugmrh., hverju þetta sætir og hvort ekki megí bráðlega vænta svars við henni. Mér þykir næsta kynleg þessi töf á málinu, þegar í hlut á jafnsamvirkusamur maður og hæstv. flugmrh. er.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég svaraði þessari fsp., þegar hún var hér til umr. s. l. miðvikudag, og hef á þessu stigi málsins engu við það að bæta.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Hæstv. flugmrh. sagði á síðasta fundi Sp., að þótt hann væri ekki af vilja gerður til að svara þessari fsp., þá gat mér samt skilist á honum, að hann ætlaði að sætta sig við að gera það, og ég vil benda honum á, að samkvæmt þingsköpum er hann skyldugur til að svara fsp. þm., og ég á bágð með að skilja, að það sé svo erfitt að svara fsp. minni. Ég vil t. d. benda hæstv. ráðh. á það, að ef hann vildi snúa sér til bandaríska sendiráðsins hér, mundi hann þar umsvifalaust fá upplýsingar varðandi þetta mál og gæti svarað fsp. minni þegar í stað.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég kann ekki við, að hv. 10. landsk. þm. (MK) sé að hafa upp eftir mér ummæli, — fund eftir fund — sem ég hef aldrei sagt og leiðrétti við síðustu umr. um þetta mál. — Ég sagði hv. þm. þá, að það tæki langan tíma að fá svör við mörgum atriðum í fsp. hans, og þar að auki eru sum þess eðlis, að það er á valdi ráðh., hvort hann vill svara þeim eða ekki. Hv. þm. hafa ekki einhliða rétt á að koma fram með eins fráleitir fsp. og þeim þóknast og skylda ráðh. til að svara þeim. Svör við fsp. hv. 10. landsk. þm. liggja ekki fyrir, og mun ég því ekki svara henni frekar á þessu stigi málsins.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Út af ummælum hæstv. flugmrh. vil ég taka það fram, að það er réttur okkar þm. að bera fram fsp. sem þessa viðvíkjandi Keflavíkurflugvelli, og hæstv. ráðh. verður að hafa það hugfast, að það er skylda hans, þar eð hann gegnir þessu embætti, að svara þessari fsp., sem hér hefur verið lögð fram, og ef hann treystir sér ekki til að grennslast fyrir um, hvað er að gerast á þessum

Alpt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

stað, og láta Alþ. Íslendinga í té upplýsingar um það mál, verður að fara aðrar leiðir til þess að fá það upplýst.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það er vitanlega á valdi ráðh., hvernig hann svarar fsp., sem fram koma, og þm. geta ekki borið fram hvaða fsp. sem þeim þóknast og haldið því fram, að ráðh. sé skyldugur til að svara.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var fram haldið umr. um fsp.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mér skilst, að það sé vilji hæstv. forseta, að samkv. þingsköpum sé þessum fyrirspurnum svarað. En eins og ég hef áður sagt, kostar það mikla vinnu að afla þessara upplýsinga. Ég sé ekki ástæðu til að leggja vinnu í það að afla upplýsinga, sem hv. þm. notar síðar eingöngu til að þyrlla upp rógi um þá þjóð, sem Íslendingar hafa af fúsum vilja samið við um rekstur Keflavíkurflugvallar. — Þetta er mitt svar.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Eins og Alþingi veit, er svo til ætlað, að við þingmenn getum sett fyrirspurnir okkar hér fram til hæstv. stjórnar og rætt þær á þingræðislegum grundvelli. Það er aðallega til þess, að við getum gefið ríkisstj. tækifæri til að inna sin skyldu-störf auðveldlegar af hendi. En ráðh. vilja ekki gefa upplýsingar viðvíkjandi þessu máli, af því að þeir óttast þann dóm, sem þeir fá. — Ég vil slá því föstu út af því, sem viðskmrh. sagði, að hann hefur brugðist skyldu sinni í þessum efnum. Hann hefur látið undir höfuð leggja að láta athuga það, sem hann átti að svara. Hann hefur metið meir hagsmuni erlendra þjóðar, sem hann kannske er fjármála-lega tengdari, en hagsmuni hinnar íslensku þjóðar. Ráðherrar, sem áður hafa setið í ráðherra stólum, hafa svarað líkum fyrirspurnum.

Mér gefst síðar tækifæri til að geta rætt þetta við hann undir jöfnum kringumstæðum.

4. Lýðveldisfáninn.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til forsrh. um lýðveldisfánann [108. mál, 1] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Það barst í tal í sumar í Þingvallan. að grennslast fyrir um það, hvar lýðveldisfáninn, sem

dreginn var að hún á Lögbergi við lýðveldisstofnunina árið 1944, mundi vera varðveittur, og var framkvæmdastjóra n. falið að komast eftir því, í því skyni að óska eftir, að fáninn yrði framvegis varðveittur sem minjagripur þjóðarinnar á þjóðminjasafninu. Með því að framkvæmdastjóri hefur tjáð mér, að honum hafi ekki tekist að komast að því, hvar fáninn sé niður kominn, er þessi fsp. fram komin, ekki af því að ég haldi persónulega, að hann sé ekki vel varðveittur, heldur til þess að fá að vita, hvar hann sé, og þætti mér vænt um að fá yfirlýsingu hæstv. forsrh. um það, að hann verði framvegis varðveittur á þjóðminjasafninu sem cinn af minjagripum þjóðarinnar.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Út af þessari fsp. hv. þm. Barð. vil ég leyfa mér að lesa upp bréf, sem menntmrn. hefur borizt frá þjóðminjaverði, dags. 27. nóv., og hljóðar þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Sem svar við fyrirspurn hæstv. menntmrn. varðandi lýðveldishátíðarfánann vildi ég mega skýra frá því, að fáni sá, er notaður var á Þingvelli 1944, er hinn sami og notaður var á Alþingishátíðinni 1930 og er geymdur í þjóðminjasafni ásamt öðrum minningargripum frá þeirri hátíð. Fáninn er vel á sig kominn og að öllu leyti óskemmdur.

Með sérstakri virðingu

Kristján Eldjárn.“

Ég vil taka það fram, af því að fyrirspyrjandi óskaði eftir yfirlýsingu ríkisstj. um, að fáninn yrði framvegis geymdur á þjóðminjasafninu, að engum í ríkisstj. hefur dottið í hug, að hann yrði varðveittur annars staðar en þar. Annars finnst mér, að hægt hefði verið að fá upplýsingar um þetta atriði á annan hátt en að bera fram fsp. um það hér á Alþ.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. forsrh. fyrir svar hans og lýsi ánægju minni yfir því að fáninn er vel varðveittur. En út af athugasemd hans vil ég taka það fram, að þessi fsp. var borin hér fram af gefnu tilefni. Það hafði verið spurzt fyrir um þennan fána í forsrn. og þau svör gefin þar, að rn. væri ekki kunnugt um, hvar hann væri geymdur; annars hefði þessi fsp. ekki verið borin fram hér.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Út af síðustu ummælum hv. þm. Barð. vil ég skýra frá því, að mér er ekki kunnugt um, að þessi fsp. hafi komið til rn., en að öðru leyti get ég ekkert fullýrt um það, hvort hún hafi verið borin fram við einhvern starfsmann þess.

5. Límvatn til áburðar.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til landbrh. um límvatn til áburðar [108. mál, 2] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þann 18. jan. s. l. var samþ. þál., þar sem Alp. skorar á ríkisstj., að hún hlutist til um að láta framkvæma þegar á næsta vori — þ.e. s. l. vor — tilraunir með límvatn sem áburð til ræktunar. Var ætlað til þess, að tilraunastöðvum ríkisins í jarðrækt yrði falið að gera þessar tilraunir.

Það er vitað, að slíkar tilraunir hafa einnig verið gerðar í nágrannalöndunum, m. a. í Noregi, við góðan árangur, og vildi ég því spyrjast fyrir um það hjá hæstv. ríkisstj., hvort þessar tilraunir hafi verið gerðar á s. l. sumri, sem fyrirskipað er í þál., og ef svo er, hver árangurinn hafi orðið.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Ég hef hér í höndunum bréf frá Atvinnudeild háskólans, og mun ég lesa upp úr því, en vil áður taka fram, að beinar tilraunir í því skyni, sem hér um ræðir, hafa ekki verið gerðar á s. l. vori, enda telur atvinnudeildin, að það liggi ljóst fyrir, hvað sé áburðargildi límvatns, og því þurfi ekki að gera um það rannsóknir hér, en hins vegar kemur það fram í bréfinu, hvað sérfræðingur telur að hafi mesta þýðingu og krefjist helzt frekari rannsókna í þessum efnum, og segir svo í bréfinu, með leyfi hæstv. forseta:

„Límvatn er köfnunarefnisáburður. Það inniheldur ekki önnur áburðarefni, svo að teljandi sé, og þarf því að bera á með því fosforsýru- og kaliáburð.

Áburðartilraunir hafa ekki verið gerðar með límvatn hér á landi. Hins vegar hafa verið framkvæmdar áburðartilraunir með sildar- og fiskimjöl, og má m. a. af þeim álykta nokkuð um notagildi límvatns sem áburðar.

Áburðargildi límvatns er breytilegt, bæði eftir því, á hvaða tíma árs borið er á, og einnig er það háð veðráttu eftir að því er dreift.

Sé límvatn borið á að hausti eða fyrri hluta vetrar, má ganga út frá því, að nokkuð af köfnunarefninu skolist burt úr jarðveginum, áður en jurtirnar geta hagnýtt það. Slík útskolun er þó mjög háð því, hvort jörð er frosin eða þið, svo og úrkomu og jarðvegsskilyrðum. Sé límvatn borið á frosna jörð, verður varla komið hjá töpum með yfirborðsrennsli, einkum í halla. Sé límvatnið borið á, eftir að gras er farið að lifna í rót, þá nýtist það verr, eða áburðargildi þess minnkar, því seinna sem það er borið á að sumrinu. Notagildi límvatns frá sildarverksmiðjum á Norðurlandi yrði þannig lélegt, nema límvatnið yrði geymt til næstkomandi vors.

Bezt nýtist límvatnið, sé það borið á seinni hluta vetrar eða snemma vors, í lengri eða skemmri tíma eftir veðráttu. Það mun varla

fjarri sanni að ætla, að límvatn og fiskúrgangur, er til fellur á seinni hluta vetrarvertíðar fyrir þorsk, mundi nýtast bezst sem áburður, miðað við að þessi afgangsefni séu borin á um leið og þau safnast.

En er þá ekki hægt að geyma límvatnið og bera það á á hentugum tíma? Það hefur ekki verið reynt, en virðist hafa takmarkaða möguleika. Vegna of mikils kostnaðar, sem ekki skal rakinn hér, kemur varla til greina að eima vatnið úr límvatninu til þess að minnka geymslu- og dreifingarkostnað sem áburð. Það má huga sér að geyma límvatnið í loftþéttum tönkum án þess að bæta í það rotvarnarefni, en vitað er, að við slík skilyrði tekur það á sig mjög dauðilla lykt, svo að illvinnandi yrði við flutning og dreifingu þess. Þar með er þó væntanlega ekki útilokað að geyma límvatn til áburðar á þennan hátt. Rotvarnarefni eru hins vegar í fyrsta lagi of dýr, og kæmi raunar heldur ekki til greina að nota sum þeirra, svo sem brennsteinssýru, vegna skaðlegra áhrifa á jarðveginn. Geymslukostnaður á límvatni yrði mjög verulegur. Hver rúmmetri í geymslutönkum kostar nú að minnsta kosti kr. 100.00. Ef áætlað er, að límvatnið innihaldi 1% af köfnunarefni, sem mun vart ýkja fjarri meðallagi, þyrfti um 10 smálestir eða 10 m³ á hvern hektara, svo að sæmilega sé borið á. Stofnkostnaður geymslutananna yrði samkvæmt þessu kr. 1000.00 á hektara, eða geymslukostnaður á hvert kíló af köfnunarefni 1.00 kr., ef gert er ráð fyrir, að 10% af stofnfé þurfi að greiðast árlega sem vextir, afborganir og viðhald.

Þar sem ekki liggja fyrir samanburðartilraunir með límvatn og tilbúinn áburð, svo sem fyrr var getið, er erfitt að áætla um áburðargildið, og mundi raunar svo vera, þó að tilraunir hefðu verið framkvæmdar í eitt ár, vegna áhrifa veðráttunnar á árangurinn. Þess má t. d. geta, að köfnunarefni í tilbúnum áburði hefur gefið frá 35 til 130% meiri vaxtarauka en köfnunarefni í sildar- og fiskimjöli.

Sé límvatn borið á á hentugum tíma, er það væntanlega nokkru hraðvirkara en síldarmjöl, sem dreift er í grasrótina. Þó er ekki sennilegt, að hið fyrrnefnda sé jafnvirkt og tilbúinn áburður, miðað við sama magn af köfnunarefni. Að svo stöddu máli er tæplega hægt að meta límvatnið meir en svo, að á móti 75 kg af köfnunarefni í tilbúnum áburði, sem er sæmilegur skammtur á einn ha, mun þurfa 100 kg af köfnunarefni í límvatni eða 10 smálestir af 1% límvatni.

Dreifingarkostnaður. — Það fer ekki fjarri því, að eitt kg af köfnunarefni í tilbúnum áburði komið á tún muni kosta kr. 5.00 á næsta vori, eða kr. 375.00 á hektara, ef 75 kg af köfnunarefni eru borin á. Samkvæmt þessu og ofangreindu mætti tonnið af límvatni, dreifðu á túnið, ekki kosta meir en kr. 37.50. Nú þyrftu fiskimjölsverksmiðjur að fá eitthvað fyrir að safna límvatninu og afgreiða það. Sé verðið við verksmiðjuna áætlað kr. 4.50 á tonn, þá er spurningin, hve langt sé hægt að flytja límvatnið, ef greiddar eru kr. 100.00 fyrir hleðslu, flutning og dreifingu á hverjum 3 smálestum af lím-

vatni. Ef bera ætti á að sumrinu, á haustin eða fyrri hluta vetrar, þegar notagildi límvatnsins er minna, yrði flutningsgjaldið að vera minna, eða það yrði ekki hægt að flytja límvatnið eins langa leið, ef það ætti að vera nokkurn veginn samkeppnisfært við tilbúinn áburð.

Benda má á, að það getur verið erfiðleikum háð að nota mjög stórar bifreiðar við dreifingu límvatnsins, þar eð hætt er við, að þær mundu spora túnin á vorin.

Rannsóknarverkefni. — Af framanskraðu er ljóst, að nota má límvatn með góðum árangri hið allra næst framleiðslustaðnum. Það, sem helst þyrfti að athuga og rannsaka nánar í sambandi við notkun límvatns sem áburðar, virðist vera sem hér segir:

1. Að athuga flutnings- og dreifingarkostnað og þar með áætla, hve langt megi flytja límvatnið með hliðsjón af líkum reikningsgrundvelli og þeim, er að ofan greinir.
2. Fá upplýsingar um það magn af límvatni, sem til fellur í hinum ýmsu verstöðvum, og um stærð ræktunarlanda í nágrenni þeirra.
3. Gera dreifingartímatilraun og samanburð á límvatni og tilbúnum áburði í grennd við fiskimjölsverksmiðjur. Það er óþægilegt að framkvæma slíkar tilraunir á tilraunastöðvum, sem er fjarri verstöðvum. Samanburðartilraunir með límvatn eru nokkuð umfangsmiklar og dýrar, einkum þar sem köfnunarefnisinnihald límvatnsins er að sjálfsögðu breytilegt. Það virðist eðlilegt að athuga allgaumgæfilega atriði þau, sem nefnd eru undir liðum 1. og 2., áður en lagt er í kostnað vegna áburðartilrauna með límvatn.

Af þessu er ljóst, að það eru tvö verkefni, sem hægt hefði verið að vinna að í sumar, þ. e. að rannsaka flutningskostnað og reikna út, hvers virði límvatnið verður, komið á þann stað, þar sem það á að bera á, og í öðru lagi, hve mikið af túnum er í nánd við þá staði, þar sem límvatnið fellur til. Það má vitanlega segja, að þetta yfirlit hefði átt að gera á s. l. vori, eins og hv. fyrirspyrjandi talaði um. En sannleikurinn er nú sá, að það er svo um þennan mann, sem sinnir þessum störfum, dr. Björn Jóhannesson, að hann kemst ekki yfir að framkvæma þær rannsóknir og tilraunir, sem eru aðkallandi á því sviði, sem hann fæst við, og ekki einu sinni helminginn af þeim, vegna ónógs vinnukrafts við tilraunirnar.

Ef þessar upplýsingar þykja ekki nægar, þá er vitanlega nú á næsta vori hægt að gera þessar tilraunir. En þá þarf jafnframt að ætla fé til þeirra á fjárl.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. landbrh. fyrir svarið. En ég harma hins vegar, að hann hefur látið undir höfuð leggjast að framfylgja hér vilja Alp. í þessu máli. Hann hefur í sambandi við það lesið upp langa skýrslu frá atvinnudeildinni til afsökunar á því, að hann hefur ekki gert þetta, lesið skýrslu, sem mér var kunnugt um, því að ég var búinn að fá þá skýrslu áður en þáttill. var samþ. Ég get sagt hæstv. ráðh., að aðrir

menn hafa gert þessar tilraunir með góðum árangri, sem hæstv. landbrh. vanrækti að gera. Og það er svo að segja enginn tilkostnaður við að gera þessar tilraunir, sem ætlað er til eftir þáttill, því að það mundi hver tilraunastöð vera fús til að taka við litlu magni af þessu límvatni, t. d. 5—10 tunnum, til að bera það á ákveðna reiti á tilraunastöðinni, blönduðu með ýmsum áburðartegundum öðrum, og gera þannig raunhæfar tilraunir með þetta. Þetta er hægt að gera án þess að veita nokkurt sérstakt fé til þess. Tilraunastöðvarnar geta gert svona litlar tilraunir, sem hér er ætlað til, án neins teljandi kostnaðar, en þó með árangri. Hins vegar hefði mátt spara að lesa allar þessar hugleiðingar frá atvinnudeildinni, sem þeir hafa þar skemmt sér við að búa út, þegar þeir höfðu ekkert annað að gera. Ég vildi hins vegar, að hæstv. landbrh. léti gera tilraunir með þetta næsta vor, nálægt stöðinni, þar sem límvatnið er framleitt. Og ef hann vill ekki láta kosta til þess að aka nokkrum tunnum af límvatni til ræktunarstöðva, ætti hann að láta gera þessar tilraunir rétt við húsvæggina, þar sem límvatnið er framleitt. — Ég vænti þess, að hæstv. ráðh. láti í ljós, að þál. þessi verði framkvæmd, eins og til var ætlað, þegar hún var samþ. á þinginu 1950.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er náttúrulega hægt að framkvæma ræktunartilraunir eins og hv. þm. Barð. talaði um nú. Ef það væri svona einfalt að gera áburðartilraunir, þá þyrfti ekki annað en að reikna út, hvað billinn kostar, sem áburðurinn væri fluttur á, ásamt áburðinum. En ef ætti að gera tilraunir með þetta efni með visindalegri nákvæmni, til þess að vita, hvernig visst áburðarmagn verkar af þessum áburði, þá þarf að gera tilraunir með þetta oft og lengi og við mismunandi skilyrði, svo sem t. d. undir regni, svo og án þess, að regn sé, er borið er á, og á ýmsis konar land og á mismunandi árstímum. Og þó að meðaltal áburðarmagnsins í þessu áburðarefni sé 1% köfnunarefni, þá er það líka nokkuð misjafnt. Og þegar við vitum, að áburðarmagn-ið er um 1%, þá er spurningin, sem þarf að svara, hvort það borgar sig að flytja þetta áburðarefni út á túnin og hvað borgar sig að flytja það langt. Og þetta er eins og það væri spurt um einhverja aðra áburðartegund, sem hefur ákveðið áburðarinnihald, hvort það borgaði sig að bera hana á. Og reikningsdæmið er þá alveg eins um flutningskostnaðinn. Og að geyma þetta áburðarefni í tönkum borgar sig ekki. Það er víst. Á stað eins og Akranesi, þar sem er fullt af þessu áburðarefni, þá er það vitað, að það eru takmarkaðar vegalengdir, sem borgar sig að aka því á tún, þannig að billinn kostar meira en áburðurinn er verður. Þetta er sannleikurinn. Hins vegar, ef Alp. óskar eftir, að þessar tilraunir verði gerðar, þá er hægt að gera tilraunir og segja, að þegar áburðarmagn-ið er þetta, 1% t. d., þá er hægt að bera það á með góðum árangri, ef það kostar ekki meira að flytja það en eitthvað visst. En ef það á að setja þetta fram á þann hátt, að visindalega

sé að unnið, og segja til, hvaða árangri hægt er að ná með þessum áburði, eftir því, á hvaða tíma og undir hvaða skilyrðum er borið á, og eftir því, með hvaða áburðartegundum öðrum þetta áburðarefni er borið á, og svo eftir jarðvegi, þar sem borið er á, og eftir því, hve lengi borið er á visst land ár eftir ár þetta áburðarefni og við hvaða aðstæður og hvaða árangur er af að bera þetta á í ýmsum þessum aðstæðum, eftir því, hvort áburðarmagn-ið er yfir eða undir 1%, — ef á að vinna að rannsóknnum þessa áburðarefnis með tilliti til þess, þá er málið ekki mjög einfalt. Hins vegar er það einfalt mál að athuga, hvað bill kostar með þetta áburðarefni út á tún, og þá getur hver gert það sem er með því að spyrja um taxta hjá bilstjórum.

6. Soðkjarnaverksmiðja.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til sjútvmrh. um soðkjarnaverksmiðju [108. mál, 3] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Á síðasta Alp. var samþ. frv. til l. um að reisa stöð til hagnýtingar efna úr síldarsoði, og var hæstv. ríkisstj. heimilað að taka 4 millj. kr. lán til byggingar stöðvarinnar. Það var upplýst, að um 20% meira verðmæti fengist úr hverju síldarmáli með því að hagnýta soðkjarnann heldur en ella og að ef soðvinnslustöð væri rekin hér, þá mundi hún, með núverandi markaðsverði, skila á tveimur árum þeim gjaldeyri, sem nauðsynlegur er vegna stofnkostnaðar stöðvarinnar, og að með 22 vinnslusólarhringum á ári fengist stöðin að fullu greidd á fimm árum.

Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. ráðh. um það, á hvaða stigi málið standi og hvort nokkur von er til þess, að þessi verksmiðja verði byggð í náninni framtíð, og hvort unnt sé að fá kostnað við byggingu hennar settan inn á Marshallaðstöðina.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég tel mig bezt og í skemmstu máli svara fyrirspurn hv. þm. Barð. með því að lesa meginkafla úr bréfi frá Síldarverksmiðjum ríkisins, sem fengu þessa fyrirspurn hv. þm. til umsagnar. En um sögn þeirra er í aðalefnum þessi:

„Skömmu eftir að Alþingi hafi samþykkt lagafrumvarpið um að reisa stöð til hagnýtingar efna úr síldarsoði, tók stjórn Síldarverksmiðja ríkisins að athuga frekar leiðir til framkvæmda.

Sökum breytingar þeirrar, er varð á gengi ísl.

krónunnar eftir að lagafrumvarpið var samþykkt, voru fyrri áætlanir endurskoðaðar, og hækkaði þá stofnkostnaður stöðvarinnar úr 4 millj. í rúmar 6 milljónir.

Rætt var við skrifstofustjóra viðskiptamála-ráðuneytisins um útvegum Marshallfjár til kaupa á nauðsynlegum tækjum í Bandaríkjunum, og taldi hann fé það til reiðu, ef Sildarverksmiðjur ríkisins gætu tryggt fé í mótvirðissjóði og fé til greiðslu á innlendum kostnaði. Enn fremur var rætt við fjárhagsráð um fjárfestingu.

Sökum hins mikla stofnkostnaðar, svo og hins, að ýmislegt var að gerast erlendis í þessum efnunum, einkum í Noregi, er leitt gæti inn á nýjar brautir, þótti stjórninni rétt að biða átekta, en sendi verkfræðing sinn á s. l. vori til Noregs til frekari athugana. Leiddu þær athuganir í ljós, að fara megí greiðari og ódýrari leiðir en áður var ráð fyrir gert. Þar sem og einsýnt var, að eigi mundi koma til framkvæmda fyrir síðustu sumarvertíð, ákvað stjórn S.R. að fresta málinu, þar til séð yrði, hvernig afkoma verksmiðjanna mundi verða. Svo sem kunnugt er, brást sildveiðin hrapallegar síðasta sumar en nokkru sinni fyrir og raskaði þeim grundvelli, er fyrrgreindar áætlanir voru reistar á, þ. e. meðalafkomu síðastliðinna sumra.

Þó að sildveiðarnar hafi brugðizt og stjórn S.R. því eigi talið ráðlegt að hefja framkvæmdir, hafa karfaveiðarnar skapað ný sjónarmið, er gefa verður gaum, því að karfasoðið er, engu síður en sildarsoðið, mikilsvert hráefni til framleiðslu fódurefnis. Er nú í athugun, hvort ekki muni fært að reisa söðvinnslustöð, er sé talsvert minni en sú, sem ráð var fyrir gert í lögunum, en orðið geti mikilsvert reynsluspor í þessum málum. Framkvæmdir hljóta þó að fara eftir fjárhagsgetu verksmiðjanna og hvernig kann að takast um útvegum lánsfjár til framkvæmdanna.

Ég hef í sjálflu sér engu við þetta að bæta öðru en því, út af síðustu spurningu í ræðu hv. þm., um hvort Marshallfé væri til umráða til að byggja þessa verksmiðju fyrir, þá dreg ég það mjög í efa, eins og komið er málum, að það fé verði hægt að fá til þessa, þar sem búið er að ráðstafa svo verulegum hluta af Marshallfénu til virkjana og áburðarverksmiðju-byggingar.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir svörin, og eins stjórn Sildarverksmiðja ríkisins fyrir það, sem hún hefur gert í þessu máli. Ég álit nauðsynlegt, að haldið sé áfram rannsókn og undirbúningi þessa máls, byggingar þessarar verksmiðju. Og mér sýnist, að það mál sé allt á réttri leið, þó að fjárhagur ríkisins hafi stöðvað framkvæmdir á þessu stigi. Og ég vænti, að stjórn Sildarverksmiðja ríkisins hafi um þetta fullt samráð við hæstv. ráðh., til þess að hrinda þessu máli fram eins fljótt og unnt er og fjárhagur ríkisins leyfir.

7. Dýpkunarskipið Grettir.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til sjútmrh. varðandi dýpkunarskipið Gretti [108. mál, 4] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Í lok síðasta Alp. bar ég fram till. til þál. á þskj. 759 um sparnað á útgerðarkostnaði dýpkunarskipisins Grettis. Vegna þess, hve þáltill kom seint fram á þinginu, gafst ekki tími til að ræða málið og afgr. það þá efnislega á Alp. Það var upplýst í grg. till., að þá væru á skipinu 14 skipverjar, sem hefðu fengið á sjöunda hundrað þús. kr. í vinnulaun á árinu, eða sem svarar rúml. 43 þús. kr. hver maður að meðaltali, og það þótt skipið hefði legið í höfn verulegan tíma af árinu. Af þessu eru skipstjóra-laun nærri 86 þús. kr., laun I. vélstjóra um 50 þús. kr., matsveins yfir 40 þús. kr., og háseta um og yfir 40 þús. kr., allt auk margvíslegra hlunninda, svo sem trygginga, orlofs, fæðis, sjúkrasamlagsgjalda o. fl., og fæðiskostnaður á mann var 15 kr. Er þetta tekið beint úr reikningum, sem lágu fyrir fjvn. á sínum tíma. — Nú vil ég spyrja hæstv. ráðh., hvort nokkuð hafi verið gert til þess að draga úr þessum kostnaði, þótt hins vegar ekki hafi verið mælt svo fyrir af Alp., vegna þess að þáltill. var ekki afgreidd fyrir það, hve seint hún kom fram.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Varðandi rekstrarkostnað dýpkunarskipisins Grettis hef ég hér í höndunum skýrslu frá vitamálastjóra. Og ég hef tilhneigingu til að svara fyrirspurninni þannig, að það hafi verið gerðar virðingarverðar tilraunir til þess að draga úr rekstrarkostnaði við þetta skip og að þær hafi borið góðan árangur. Ég tel, að nokkur sönnun þess finnist við samanburð á útgjöldum ársins 1949 og 1950 við rekstur skipsins, þar sem niðurstöðutölurnar eru þær, að kostnaðurinn 1949 var 1289 þús. kr., en 1950, að sönnu með færri útgerðardögum, kr. 849 þús. kr. Ég viðurkenni, að það er svona aðeins rúmlega í járnnum með afkomu skipsins á árinu, en við það er því að bæta, að á árinu hafa farið fram mjög viðtækar viðgerðir á skipinu, sem munu bafa kostað um 400 þús. kr., og viðgerðarkostnaðurinn er færður afur á rekstrarkostnað, auk 65 þús. kr., sem varið hefur verið sömuleiðis til viðhaldsins. — Ég býst við, að það varpi enn skýrara ljósi á það, sem um er spurt, að ég lesi kafla úr bréfi frá vitamálastjóra, varðandi einstaka liði. Þar segir:

„Skipt var um matsvein á skipinu, enda hefur fæðiskostnaður lækkað mjög verulega, þrátt fyrir að allt verðlag á matvælum hefur hækkað á árinu.

Leitast hefur verið við að hafa vinnu skipsins samfellda allt vinnutímabilið og skipshöfnin afskráð yfir vetrarmánuðina. Var í byrjun ársins gerð áætlun um vinnu skipsins allt árið og leitast við að raða henni þannig niður, að flutningskostnaður yrði sem minnstur.

Yfirvinna var takmörkuð, þó þannig, að ef viðkomandi staður, sem unnið var fyrir, óskaði eftir yfirvinnu, var hún leyfð á hans kostnað.

Það má geta þess, að leitast hefur verið við að draga úr flutningskostnaði þræmma og áhalda milli staða eins og hægt hefur verið. Hefur vitaskipið Hermóður verið notað til þessara flutninga að langsamlega mestu leyti og reynt að samræma þá öðrum ferðum skipsins, svo að kostnaður yrði sem minnstur.

Daglega fyrir skipið hefur ekki verið hækkuð þrátt fyrir hækkandi verðlag, en flutningskostnaður milli hafna hefur verið færður leigutaka til gjalda, en þessi kostnaðarliður hafði áður verið lækkaður mjög, eins og þegar er sagt.

Niðurstaða reikningsins sýnir að visu aðeins um það bil jöfnuð á rekstrarreikningi, án afskriftar, en þar við er að athuga, að höfuðviðgerð hefur farið fram á árinu, sem kostað hefur um 400 þús. kr., sem öll er færð á þessa árs rekstur.

Ég tel, að þessar upplýsingar ættu að svara nægilega fyrirspurn hv. þm. Barð.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir greinileg svör í sambandi við þetta mál. Ég sé, að þáttill., sem ég flutti um þetta mál á síðasta þingi, hefur haft sín áhrif til þess, að farið hefur verið nánar inn á sparnaðarleiðir í þessu máli, og sá árangur orðið af, sem hæstv. ráðh. hefur lýst. Og ber að þakka þá viðleitni öllum þeim aðilum, sem að því hafa starfað.

8. Viðskiptasamningar við Danmörku.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til viðskmrh. varðandi viðskiptasamninga við Danmörku [108. mál, 5] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Á síðasta þingi bar ég fram þáttill. á þskj. 765 um yfirfærslu á smávægilegri skuld við Danmörk og viðskiptasamninga milli ríkjanna. Þetta mál var borið svo seint fram, að það náði ekki afgreiðslu á þinginu, m. a. vegna þess, að ekki var vitað um þá erfiðleika, sem höfðu skapast við vangreiðslu á skuld, sem Danir áttu hér á Íslandi. — Ég vildi spyrja hæstv. ráðh., hvort þessi skuld, sem Íslendingar stofnuðu til við

Danmörku á s. l. ári, hafi verið yfirfærð. Í öðru lagi vildi ég spyrja, hvort gerðir hafi verið viðskiptasamningar milli Íslands og Danmerkur, og í þriðja lagi, hvernig viðskiptajöfnuðurinn er milli ríkjanna á þessu ári. Eftir að þessi þáttill. kom fram í fyrra, fékk ég margvislega staðfest, að það átti mikinn hljómgrunn hjá þjóðinni að gera ekki viðskiptasamninga við Dani, nema það yrði Íslendingum hagstætt og unnið upp aftur það misrétti, sem hefur verið beitt í viðskiptum á undanförunum árum, m. a. á árinu 1949. Vildi ég því heyra frá hæstv. viðskmrh., hvernig hefur verið farið með þessi mál síðan, og vænti, að tekið verði tillit til þeirrar þáttill., sem borin hefur verið fram þessu að lútandi, þótt hún fengi ekki efnislega afgreiðslu.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Í sambandi við 1. spurninguna, um skuld Íslendinga við Dani, vil ég svara því, að nokkuð af henni hefur verið yfirfært, en ekki allt. — Um 2. spurninguna er það að segja, að engir formlegir viðskiptasamningar hafa verið gerðir enn við Danmörk, en gerður hefur verið sér-samningur um sölu á 12500 tunnum af síld heðan til Danmerkur, og er það allt Faxaflóasíld. Umræðum um viðskipti milli landanna er haldið áfram. — Í sambandi við 3. spurninguna vil ég geta þess, að innflutningur frá Danmörku nam mánuðina janúar—október í ár 35 millj. og 860 þús. kr. cif, en útflutningur á sama tíma nam 6 millj. og 37 þús. af fobverði. Í innflutningnum frá Danmörku eru innifalin tvö skip, Gullfoss og María Júlía, samtals 18 millj. 222 þús.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Ég vil þakka ráðh. fyrir svörin. Ég lýsi vonbrigðum yfir því, að viðskiptasamningarnir skuli vera svo óhagstæðir sem lýst er. Ég get trúað því, að ekki hafi verið hægt að komast hjá að greiða þessar 18 millj., sem talað var um, en það er sannarlega mjög athyglisvert, að eiga skuli sér stað 17—18 millj. kr. innflutningur á móti 6 millj. kr. útflutningi af okkar hálfu, og vildi ég beina þeirri ósk til hæstv. ráðh., að hann gerði sitt ýtrasta til þess, að þetta yrði jafnað. Það er kapphlaup um það nú hjá öllum þjóðum að selja vörur til annarra landa og engin ástæða lengur að láta dönsku þjóðina kúga Íslendinga í viðskiptum, en hér virðist beinlínis vera farið inn á það ár eftir ár að flytja til landsins frá Danmörku mörgum sinnum meira en Danir kaupa af okkur. — Ég vildi því vænta þess, að hæstv. viðskmrh. beitti sér fyrir því, að þessi viðskipti yrðu löguð Íslendingum í hag í framtíðinni.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég vil leiðrétta þann misskilning hjá hv. þm., að þessi viðskiptajöfnuður sé svo óhagstæður vegna þess, að Danir hafi kúgað Íslendinga til þess að kaupa af sér vörur. Þessar vörur hafa verið keyptar í frjálsum viðskiptum, og það eru ráð Íslendinga sjálfra, að þeir hafa keypt þar svo mikið af vörum, vegna þess að þeir hafa talið sér hag-

kvæmast að kaupa vörur þaðan. Og þó að við þurfum í viðskiptum við ýmis lönd, eins og t. d. Pólland, Finnland og Austurríki, að hafa jafnvirðisviðskipti, er sú stefna uppi nú meðal frjálsra þjóða Evrópu, að það séu ekki jafnvirðisviðskipti, heldur séu þau eins frjálsleg og mögulegt er og þjóðunum frjálst að velja, hvar keypt sé. Ég vil í þessu sambandi benda á það, að Hollendingar hafa á þessu ári keypt af okkur miklu meira af vörum en við höfum keypt af þeim. Að vísu hafa þeir kvartað undan því, hvað við keyptum lítið af þeim, en þó hafa ekki komið fram neinar kröfur af þeirra hendi um jafnvirðisviðskipti, og ég tel ekki heldur, að það væri okkur í hag, að inn á slíka braut væri farið í viðskiptum milli hinna frjálsu þjóða Vestur-Evrópu.

9. Sama kaup karla og kvenna.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til félmrh. um sama kaup karla og kvenna [108. mál, 6] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Soffía Ingvarsdóttir): Herra forseti. Út af þessari fyrirspurn minni vildi ég segja fáein orð til skýringar. Í öllum menningarlöndum er fyrir löngu hafin baráttan fyrir því réttlætismáli, að konur fái sama kaup og karlar fyrir sömu vinnu. Í fyrstu fengu þessar raddir ekki mikinn hljómgrunn, því að menn þekktu ekki annað en að konur ynnu erfiðisvinnu, — t. d. eins og hér hjá okkur, bæru á móti karlmanni allan daginn, — fyrir helmingi minna kaup en þeir. En augu fleiri og fleiri opnuðust fyrir þessu ævagamla óréttlæti, og þá tók að miða í rétta átt. Og nú er svo komið, að þetta mál er komið á góðan rekspól, þó að hvergi nærri sé það komið í rétt horf. Og þetta mál er ekki lengur aðeins baráttumál kvenréttindakvenna, heldur mál allra frjálslyndra manna, mál verkalýðssamtaka og fjölda annarra í hverju landi fyrir sig. En með starfsemi Sameinuðu þjóðanna má segja að alheimshreyfing sé komin á þessi mál. Mannréttindanefnd Sameinuðu þjóðanna hefur, eins og kunnugt er, tekið þetta upp á stefnuskrá sína sem hreint mannréttindamál. Í áframhaldi af því er það veigamikla atriði, að Alþjóðavinnuálastofnunin í Genf vill beita sér fyrir að koma á fullum jöfnuði í kaupgreiðslum karla og kvenna. Alþjóðavinnuálastofnunin skrifaði öllum ríkisstjórnunum innan Sameinuðu þjóðanna sumarið 1949 og sendi þeim ýmsar fyrirspurnir varðandi þessi mál, sem átti að svara fyrir alþjóðavinnuálagið 1950. Spurnarskjalid er nánast tillögur eða

uppástungur um, hvernig bezt sé að koma á til framkvæmda jöfnuði í kaupgreiðslum til karla og kvenna. Meginspurningin er sú, hvort viðkomandi ríkisstjórnir telji æskilegt, að alþjóðavinnuálagið samþykki alþjóðareglur um sömu laun fyrir sömu vinnu. Þá eru í þessum plöggum lagðar fyrir ýmsar spurningar, er lúta að því, hvernig hvert ríki fyrir sig telji að hagkvæmast verði að vinna að því að koma þessu jafnréttismáli í framkvæmd í einstökum atriðum, þ. á m. hvort eigi mundi tiltækilegast, að reglan yrði fyrst tekin upp í þeim starfsfyrirtækjum, sem hið opinbera rekur, og löggjafarvaldið síðan beitti sér fyrir því, að þessi regla kæmi einnig til framkvæmda í öllum einkarekstri.

Hvergi hefur — það ég til veit — verið skýrt opinberlega frá því, t. d. hér á Alp., hvort íslenska ríkisstj. hefur fengið þetta bréf Alþjóðavinnuálastofnunarinnar, og því síður, hverju hún hefur svarað því, en það er stórt atriði, hvort hún t. d. telur æskilegt, að alþjóðavinnuálagið samþykki alþjóðlegar reglur um sömu laun fyrir sömu vinnu. En þetta er ein aðalspurningin. Og óhætt er að segja, að íslenskar konur vilja mega treysta því, að íslenska ríkisstj. á hverjum tíma vilji nota hvert tækifæri til að vinna í anda Sameinuðu þjóðanna að því, að konur fái sama kaup og karlar fyrir sömu vinnu.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Þessi fyrirspurn hv. 4. þm. Reykv. er í raun og veru í tvennu lagi, þó að það tvennt sé um sama efni. Fyrst um ríkisstj. hafi horizt fyrirspurn eða till. um sama kaup karla og kvenna fyrir sömu störf, og get ég svarað því játandi. Slíkar fyrirspurnir hafa horizt. Síðari hluti fyrirspurnarinnar er: „Ef svo er, hefur þá ríkisstj. svarað fyrirspurninni, og hver var afstaða ríkisstj. til málsins?“ Um það atriði vil ég segja þetta:

Það var á sínum tíma ákveðið að ræða einmitt þetta mál á alþjóðavinnuálaginu í Genf á s. l. sumri. Áður mun alþjóðavinnuálagsskrifstofan hafa samið grg. um þetta mál og sent hana öllum aðildarríkjum stofnunarinnar til athugunar. Þ. á m. barst slík grg. til félmrh. hér. Í þessari grg., sem send var til athugunar, var spurningalisti, alllangur og sundurliðaður, um þetta efni, sem ríkisstjórnunum var ætlað að svara. Og spurningar þessar — eins og fram kom hjá hv. fyrirspyrjanda áðan — fjölluðu um væntanlegar alþjóðareglur um ýmis atriði í sambandi við þetta mál.

Það, sem rn. hefur aðhafzt í þessu máli, er, að spurningar þessar, sem eru langt skjal, voru þýddar á íslensku og sendar til Vinnuveitendasambands Íslands, til Alþýðusambands Íslands, til Kvenfélagasambands Íslands og til Kvenréttindafélags Íslands. Þetta var sent út 10. marz s. l. Jafnframt var þess sérstaklega óskað af rn., að þessi félagasambönd létu álit sitt í ljós á því, hvernig þessum spurningum skyldi svarað, og þá sérstaklega þeim atriðum að sjálfsögðu, sem hv. fyrirspyrjandi nefndi áðan. — En svo einkennilega hefur við borið, að ekkert

af þessum félagasamböndum hefur virt rn. svars um þetta efni. T. d. hafa hvorki Kvenréttindafélag Íslands né Kvenfélagasamband Íslands svarað þessu bréfi og þessum fyrirspurnum ráðuneytisins.

Á alþjóðavinnumálabinginu í sumar, sem háð var í Genf og setið var af fulltrúa Íslands, Jónasi Guðmundssyni skrifstofustjóra í félmrn., þá fjallaði sérstök nefnd um þetta dagskrár-mál. Og af þeim fréttum, sem horizt hafa, bæði frá hálfu þess fulltrúa og eftir skýrslum, sem horizt hafa, kom í ljós, að mjög misjafnara skoðana gætti um þetta mál á því þingi, þannig að engin leið var þar að ná samkomulagi um málið. Það var loks samþ., að þetta mál skyldi tekið til lokaafgreiðslu á næsta þingi, sem skyldi halda sumarið 1951, og þá var gengið frá uppkasti að slíkri alþjóðasamþykkt, sem þó var ekki samkomulag um nema sem uppkast til að bera undir aðildarríkin. Félmrn. hefur nú fyrir skömmu horizt slík samþykkt, og það er þegar búið að senda hana þessum félagasamböndum, sem ég áðan nefndi, til athugunar. Ég vil leyfa mér að vænta þess fyrir hönd rn., áður en margar fleiri fsp. koma um þetta mál, að það komi hljóð úr horni frá þessum aðilum, sem hér eiga hlut að máli. Og ég vil taka fram fyrir hönd félmrn., að ég mun ekki svara þessum fsp., fyrr en svör hafa horizt frá einhverjum þeim aðilum, sem rn. hefur sent þessi mál til umsagnar. Tel ég mjög eðlilegt, að leitað sé umsagnar stærstu félagasamtakanna hér á landi, sem með þessi mál fara, og ekki sízt kvenfélagasambandsins.

Ég held það sé ekki fleira, sem ég hef um þetta að segja, og vænti þess, að hv. fyrirspyrjandi láti sér nægja það, sem ég hef getað upplýst um málið á því stigi, sem það er nú.

Fyrirspyrjandi (Soffía Ingvarsdóttir): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir greinilegar og góðar upplýsingar, en því miður kemur í ljós, að það hefur ekki verið mikil árvekni í þessu máli. Það er nú upplýst, að ríkisstj. hefur ekki sent spurningalista til vinnumálastofnunarinnar fyrr en undir vor 1950, og einmitt þá mun það hafa legið nokkurn veginn ljóst fyrir, að þá yrði of litill tími til að undirbúa þessi svör formlega fyrir alþjóðavinnumálabinginu, sem átti að vera síðastliðið vor, 1950. En ég er ánægð með það, að hægt er að taka þetta mál upp að nýju, og treysti félmrn. til að ítreka við þessa aðila, sem rn. leitaði samstarfs við í þessu máli, að draga ekki að svara þessum þýðingarmiklu spurningum, og ríkisstj. geri svo að lokum sitt til þess að stuðla að því, að þetta réttlætismál, sama kaup fyrir sömu vinnu, nái fram að ganga hér á landi. — Svo þakka ég fyrir.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Það er aðeins út af því, sem fyrirspyrjandi sagði, að rn. hefði sýnt tómlæti í þessu máli. Það vil ég ekki viðurkenna, og ber mér þó ekki fyrir það að svara, því að það, sem hv. 4. þm. Reykv. minntist á, skeði áður en ég kom í rn. En ég tel alls ekki, að rn. eigi neina sök á þessu, því

að það sendi umræddan lista 10. marz, en alþjóðavinnumálabinginu er haldið fyrst í júlímán-uði, má ég segja, og það er vissulega nógur tími til undirbúnings þessa máls. Og ég vil segja, að það liggi ekki mikil alvara á bak við í þessu máli, ef þessir aðilar hafa ekki getað notað þann tíma til að taka ákvarðanir og senda rn. bréf um það efni. Tíminn var vissulega nógur, og tel ég ekki ástæðu til að ásaka rn. í þessum efnum, heldur tel ég sökina liggja hjá þeim kvenfélaga-samtökum, sem aldrei birtu svör við bréfi rn. Ég tel því, að ummæli hv. þm. hafi ekki við rök að styðjast.

10. Réttarstaða og atvinnuskilyrði kvenna.

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt:

Fsp. til félmrh. um athugun á réttarstöðu og atvinnuskilyrðum kvenna [108. mál, 7] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Soffía Ingvarsdóttir): Herra forseti. Á Alþ. 29. marz 1950 var samþ. þáttill. um rannsókn á réttarstöðu og atvinnuskilyrðum kvenna, og leyfi ég mér að lesa hér upp þál.:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að gera ýtarlega athugun á réttarstöðu og atvinnuskilyrðum kvenna. Að lokinni þeirri athugun skal ríkisstj. gera tillögur um breytingar á gildandi lögum, ef nauðsynlegt kann að reynast, til að tryggja konum jafnrétti við karla, og um ný lagaákvæði, er rétt þykir að setja til að tryggja konum sömu aðstöðu og karlmönnum til að sjá fyrir sér og sínum og njóta hæfileika sinna í starfi. Ríkisstj. leggi álit og tillögur um þetta efni fyrir Alþingi svo fljótt sem unnt er.“

Og nú vil ég spyrja: Hvað hefur hæstv. ríkisstj. gert til athugunar á því, er í þál. felst?

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Út af þessari fsp. skal ég taka þetta fram: Hv. fyrirspyrjandi las þál. upp, svo að ég þarf ekki að endurtaka það, en þar stendur, að ríkisstj. skuli falið „að gera ýtarlega athugun á réttarstöðu og atvinnuskilyrðum kvenna.“ Í þessu orðalagi felst það, að ætlað er til, að hér sé ekki um neina bráðabirgðaathugun að ræða, heldur að málið sé athugað mjög gaumgæfilega. Hefur verið hafizt handa um þetta atriði, m. a. var hv. 8. þm. Reykv. (RÞ) falið að fara utan til að kynna sér þetta, eftir því sem efni stæðu til, og kynnti hún sér þessi mál nokkuð á Norðurlöndum og í Sviss og kannske víðar, en við þá fljótlegu athugun um þessi mál kemur það fram, að þetta mun vera töluvert meira verkefni en búizt var

við í fyrstu, og yfirleitt mun þessi athugun víða vera skammt á veg komin. En rn. hefur gert ráðstafanir til þess, að þetta verði athugað í sambandi við alþjóðþingið, sem nú er haldið fyrir vestan. Vil ég geta þess, að sendiherra Dana á Íslandi, sem situr það þing fyrir hönd Danmerkur, sýndi okkur þann velvilja að lofa að safna öllum gögnum um þetta mál og ná í þær upplýsingar, sem unnt væri. Það hafa horizt nokkrar bráðabirgðaskýrslur frá henni, en áreiðanlega fást margar fleiri upplýsingar, þegar sendiherrann kemur heim. — Lengra en þetta eru þessar athuganir ekki komnar, en ég vil taka fram, að ekkert er í þál. um það, að ríkisstj. skuli leggja skýrslu um athuganir sínar fyrir þetta þing, sem nú stendur yfir.

Fyrirspyrjandi (Soffía Ingvarsdóttir): Ég þakka ráðh. fyrir góðar upplýsingar og er mjög ánægð yfir því að fá upplýst, að byrjað er að athuga þetta mál, og vona ég, að því verði haldið áfram. — Ég þakka hæstv. ráðh. mjög góðar upplýsingar.

11. Virkjun Fossár í Fróðárhreppi.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var útbýtt:

Fsp. til raforkumr. um virkjun Fossár í Fróðárhreppi [120. mál, 1] (A. 237).

Á 20. fundi í Sp., 30. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 26 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Með l. nr. 92 1947 hefur ríkisstj. heimild til: 1) að reisa 2400 ha. raforkuver við Fossá í Fróðárhreppi og leggja þaðan háspennulínu til Ólafsvíkur og Sands; 2) að reisa 1500 ha. raforkuver við Gönguskarðsá við Sauðárkrök; 3) að koma upp aðalspennistöð fyrir Voga og Vatnsleysuströnd á Reykjanesi. Annar og þriðji liður heimildarinnar, virkjun Gönguskarðsár og bygging aðalspennustöðvar fyrir Voga og Vatnsleysuströnd, hafa þegar verið framkvæmdir. Sama á ekki við um fyrsta lið, virkjun Fossár. 1949 hárust hreppsn. Ólafsvíkur og Hellissands bréf frá rafmagnsveitum ríkisins, þar sem skýrt var frá, að búið væri að gera pöntun véla og vonir stæðu til, að hafizt yrði handa um virkjun Fossár innan skamms. Óddvitar Ólafsvíkur og Hellissands áttu tal við raforkumálastjóra, og gaf hann frekar vonir um, að eitthvað yrði gert s. l. haust í sambandi við vegalagningu og jafnvel annað varðandi væntanlega virkjun Fossár. Ég hef frétt frá raforkumálastjóra, sem er það sama og stóð í áður nefndu bréfi, að þegar sé búið að gera pöntun á vélum til virkjunarinnar. Þessi fsp. til hæstv. ráðh. er fram komin vegna þeirrar deyfðar, sem ríkti um þessar framkvæmdir á s. l. hausti. Ég þarf ekki að lýsa

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

því, hve mikil vonbrigði það eru íbúum Hellissands og Ólafsvíkur og öðrum þeim, sem væntanlegrar virkjunar eiga að njóta, að enn hefur ekkert verið gert í þessa átt, ekki sízt þegar gerðar eru sérstaklega miklar áætlanir um raforkuframkvæmdir, þar sem eru áætlanir um Sog og Laxá. — Ég hef ekki meira að segja um þetta mál, en vænti svars hæstv. ráðh.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Út af þessari fyrirspurn hef ég leitað umsagnar raforkumálastjóra, og hefur hann skrifað stutt bréf, sem ég vil leyfa mér að lesa:

„Sem svar við bréfi ráðuneytisins, þar sem umsagnar er óskað um fyrirspurnir Sigurðar Ágústssonar alþm. varðandi virkjun Fossár (þskj. 237), vil ég taka eftirfarandi fram: Spurningar nr. 1 og 2 eru það skyldar hvor annarri, að þeim verður bezt svarað báðum í einu. Lög nr. 92 frá 5. júní 1947 heimila ríkisstj. m. a. að fela rafmagnsveitum ríkisins að virkja 2400 hð. í Fossá við Ólafsvík og 1500 hð. í Gönguskarðsá við Sauðárkrök. Virkjun Gönguskarðsár var þegar hafin af Sauðkræklingum sjálfum, þegar lögin voru samb., og nauðsynleg fjárfestingar- og gjaldeyrisleyfi þegar veitt. Héldu rafmagnsveiturnar þeirri virkjun áfram og luku við hana í árslok 1949. Um virkjun Fossár er það að segja, að þegar eftir að lögin voru samb. var rafmagnsveitunum falið að vinna að því að koma virkjuninni upp. Rafmagnsveiturnar höfðu aflað tilboða í efni til virkjunarinnar og sóttu um nauðsynleg gjaldeyrisleyfi og fjárfestingarleyfi, en þessi leyfi fengust ekki. Var á það bent, að ætlunin væri, að raforkusjóður lánaði ½ af stofnkostnaðinum, sem mundi nægja fyrir helztu efniskaupum, og að reiknað væri með, að takast mætti að afla þess fjár, sem á vantaði, þannig að ljúka mætti virkjuninni á 2—3 árum. Árið 1948 var unnið áfram að þessum málum, en það fór á sömu leið, að framangreind leyfi fengust ekki. Pann 22. apríl 1949 tókst svo loks að fá fjárfestingarleyfi fyrir byrjunarframkvæmdum, og höfðu þá tilboð til virkjunarinnar nýlega verið endurnýjuð. Gjaldyrisleyfi fengust hins vegar ekki fyrr en 16. júní, en þá var veitt 200 þús. kr. leyfi til þess að yfirfæra fyrstu greiðslur og festa pantanir. Var þá þegar túrbínan, rafallinn og tréþípan pöntuð, og var ætlunin að panta rafbúnaðinn og stálpípuna skömmu síðar. Það kom hins vegar í ljós, að ekki var hægt að fá byrjunargreiðslurnar yfirfærðar, og því síður var talið fært að yfirfæra síðari greiðslur vegna þessara pantana, sem að upphæð námu rúmlega 1 millj. kr., miðað við fyrra gengi. Hefur ekki enn tekizt að fá byrjunargreiðslurnar yfirfærðar þrátt fyrir itrekaðar tilraunir. Með tilliti til þessa pöntuðu rafmagnsveiturnar ekki rafbúnaðinn og stálpípuna og skrifuðu þeim firmum, sem þegar var búið að panta efni hjá, og tjáðu þeim aðstæður. Tókst að fá firmun til að falla frá kröfum sínum um yfirfærslur í bili, enda frestuðu þau smíði á vélunum, og síðar tókst enn fremur að fá firmun til þess að leyfa rafmagnsveitunum að afturkalla pantanirnar og panta minni vélar í staðinn, ef það hentaði betur.

Hvað þriðju og síðustu spurningunni viðvíkur, er enn allt í óvissu um, hvort takast megi að fá nauðsynleg leyfi og yfirfærslu á næsta ári. Verði hægt að ráðast í virkjunina, eru öll líkindi til, að hún verði minnkuð niður í 1200 hð., sumpart vegna þess, að vatnið í Fossá hefur reynzt minna en reiknað var með 1947, og sumpart af fjárhagslegum ástæðum (gengisfellingin og hækkað verðlag erlendis). Má búast við, að 1200 ha. virkjun ásamt línun til Ólafsvíkur og Sands kosti nú um 5 millj. kr.“

Þetta er alveg skýrt svar, eins og efni bréfsins ber með sér, en ég tel þó rétt að bæta því við, að þótt tekizt hefði að leggja þessa fjármuni í greiðslu á þeim raftækjum, sem pöntuð voru, þá er það vitað mál, að þarna hefði verið ráðizt í virkjun, sem á engan hátt var búð að tryggja peninga til að fullgera. Nú er farinn hver eyrir, sem rafmagnsveiturnar höfðu yfir að ráða, til þess að fullgera þær veitur, sem þegar var byrjað á. Ég er einn af þeim, sem er sammála hv. fyrirspyrjanda um það, að full þörf sé á því að taka til athugunar, hvernig hægt sé að ýta áfram smærri virkjunum, en það er að mínu viti ekki hægt, nema til þeirra sé veitt fé eða ríkið taki til þess lán erlendis.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Ég þakka hæst. ráðh. greið svör, þó að þau séu á engan hátt geðfelld. Ég undrast yfir því viljaleysi hjá hæst. ríkisstj. að leysa þennan vanda, auk þess sem illa fer á því nú, þegar sem mest er talað um, að stöðva þurfi fólksflutninga úr sveitum í kaupstaði, að á sama tíma séu gerðar ráðstafanir af stjórnarvöldunum til þess að tefja framkvæmdir í dreifbýlinu og þau skuli að engu sinna framkvæmdum, sem þó þarf að koma á þar. Sérstaklega er þetta óhentugt á Hellissandi og Ólafsvík, því að óviða mun vera jafnerfitt um öflun eldsneytis og einmitt þar. Nú þurfa þeir t. d. að kaupa smalestina af kolum á 600 kr. Ef þessi virkjun hefði komizt í framkvæmd, væri eldsneytisþörf þessara staða að miklu leyti leyst. Það er hart, að 1 millj. kr. yfirfærsla skuli hafa orðið þess valdandi, að þetta mál er saltað; sérstaklega hart, þegar áætlað er að leggja tug milljóna af Marshallfé í stórvirkjanir, eins og Sog og Laxá, að þá skuli ekki vera hægt að útvega 1 millj. kr., þegar þessir landshlutar eiga í hlut. Ég vil vona, að hæst. ráðh. geri allt sitt til þess að hrinda þessu nauðsynjamáli í framkvæmd.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er atriði, sem hv. þm. Snæf. verður að gera sér ljóst, að þegar búð að veita peninga til einnar framkvæmdar, þá verða þeir peningar ekki notaðir til annars, og þó að fjárveitingar til Sogs og Laxár séu talsvert á þriðja hundrað milljóna, þá hygg ég, að þannig sé ástatt, að fullásett sé, nema tekin séu ný lán. Annars eru fullnægjandi svör í bréfinu til þess að útiloka framkvæmdirnar. Það er synjað um gjald-eyris- og fjárfestingarleyfi 1947 og 1948, veitt leyfi 1949, en þá eru engir peningar til. Þetta er nóg til þess að stöðva verkið. Ég bendi á það, að ég ætla að hv. þm. Snæf. hafi verið sam-

þykkur virkjun Sogs og Laxár. Ef við viljum, að þessum virkjunum sé komið upp, verður að hafa samtök um það, að heimiluð sé lántaka, að öðrum kosti verður þeim ekki komið upp.

Ég er hins vegar reiðubúinn að taka upp samvinnu við hv. þm. um þetta atriði, ekki sízt þegar eins er ástatt um virkjun vestur í Strandasýslu, að ekki hefur fengizt fé til hennar, og er hún þó eina virkjunin utan Sogs og Laxár, þar sem hægt er að framleiða rafmagn í stórum stíl. En við verðum að gera okkur ljóst, að þetta er ekki hægt nema með láni. Það er ekki nóg að samþykkja framkvæmdirnar, heldur verður að gera þær mögulegar með öflun fjár erlendis.

Bjarni Ásgeirsson: Herra forseti. Ég vil aðeins undirstrika, að það kom skýrt fram í bréfi raforkumálastjóra, að stjórnnin hefur gert allt, sem í hennar valdi stóð, til þess að hrinda þessu máli í framkvæmd. Það var þegar er lög- in voru samþykkt snúið að því að ljúka því, sem þegar var byrjað á. Þegar fjárfestingar- leyfi fékkst 1949 fyrir virkjun Fossár, stóð á gjaldeyrisleyfi, og þegar það loksins fékkst, var enginn gjaldeyris til. Þetta er saga fátæktar- iunnar í þessu landi, en slíkar eru staðreyndirnar í þessu máli.

12. Hvíldartími áhafna flugvéla.

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var úthýtt:

Fsp. til ríkisstj. um hvíldartíma áhafna ís- lenzkra flugvéla [120. mál, 2] (A. 237).

Á 20. fundi í Sp., 30. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 26 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Þessi fyrirspurn mín fjallar um, hvaða reglur séu í gildi um hvíldartíma áhafna á íslenskum flugvélum. — Þau lög, sem nú gilda, heimila setningu reglugerða eða að láta alþjóða- reglur gilda. En ég veit ekki, hve miklar reglur hafa verið settar með tilliti til alþjóðalaga. En það er aðalatriðið, að þeir menn, sem flug- vélum stjórna, séu helzt alltaf óþreyttir, hafi alltaf fullan möguleika á að nota athyglisgáfu sína. Hef ég af þessum ástæðum spurt um, hverjar reglur séu í gildi í þessum efnun.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, eru engar alþjóðareglur um þetta. Það eina, sem til er í alþjóðasamþykkt um þetta, er í flugmála- sáttmálanum frá 1944, en það er á þessa leið:

„Loftferðafyrirtæki skulu setja reglur um takmarkanir á flugtíma áhafna. Takmarkanir þess- ar skulu vera þannig, að of langur flugtími áhafna annaðhvort í einni eða fleiri flugferðum

eða yfir lengri tíma stofni ekki öryggi flugvélarinnar í hættu. Takmarkanir þessar skulu vera viðurkenndar af landi því, er lögskráð hefur flugvélinar.“

Mér er tjáð, að það sé ekki kunnugt, að nokkurt land hafi sett nokkrar reglur um þetta og að flugfélög setji sér sínar eigin reglur um þetta, og munu íslensk flugfélög fylgja sömu reglum og notaðar eru á Norðurlöndum. Hins vegar er til athugunar hjá alþjóðaflugmálastjórninni og í nefnd þar till. til að fá eitthvað fastákveðið í þessum efnum.

Ég er fyrirspyrjandi samþykkur um það, að setja verði fastar reglur um hvildartíma flugmanna, því að á því byggist allt öryggi fyrir flugið. Ég hef rætt við flugráð um, að það gefi þessu máli fullan gaum og að það setji fram till. um það, hvað það telur heppilegast í þessu máli.

Fyrirspyrjandi (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir svör hans, svo langt sem þau ná. En ég hafði haldið, að möguleiki væri að setja reglur um þetta samkv. lögum frá 1929. En það er sem sagt brýn nauðsyn, að fastar reglur verði settar um þetta.

13. Störf Grænlandsnefndar.

Á 23. fundi í Sp., 6. des., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um störf Grænlandsnefndar [129. mál] (A. 287).

Á 24. fundi í Sp., 7. des., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Pétur Ottesen): Það eru liðin 2 ár og rúmlega það, síðan dómsmrh. skipaði svo nefnda Grænlandsnefnd, sem skyldi athuga réttarstöðu Íslands til Grænlands. Nú vildi ég spyrja, hvað liði störfum þessarar nefndar og hvort ekki mætti vænta þess, að hún lyki störfum innan skamms, svo að hægt sé að gera nauðsynlegar ráðstafanir í þessu máli.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Eins og kunnugt er, voru þrír menn skipaðir í n. til að athuga málið, sem er til umræðu. Þeir hafa nú þegar víðað að sér miklum gögnum, sumum fyrirferðarmiklum, og eru sum ritin þannig, að það þarf að brjótast í gegnum mörg þúsund bls. af erfiðu og óaðgengilegu efni. Sum af þeim gögnum, sem nauðsynleg eru við þessa rannsókn, hafa ekki fengizt, því að þau virðast algerlega ófáanleg. Þeir fræðimenn, sem hlut eiga að máli, hafa enn ekki átt kost á að hafa þau undir höndum. — Eins og kunnugt er, þá eru allir þessir menn bundnir embættisstörfum, sumum afar tímafrekum. Allt hefur þetta orðið til þess, að starfinu er ekki lokið.

Á þessu stigi málsins er ekki hægt að segja, hvenær því verði lokið. En að sjálfsögðu munu nm. nú haga verkum sínum í þessu efni eftir því, sem þeir treysta sér til.

Fyrirspyrjandi (Pétur Ottesen): Það getur vel verið, að störfum þessara manna sé þannig hátt, að það taki óratíma að rannsaka þessi efni, sem þeim hefur verið falið að rannsaka. Með tilliti til þess leyfi ég mér að mælast til þess við hæstv. ríkisstj., að hún bæti aðstöðu þessara manna til þeirra starfa, sem um er að ræða, þannig að embættisstörf þeirra valdi þeim ekki óeðlilegum drætti, sem gæti orðið skaðlegur vegna þess, að þannig er haldið á málum. Úr því að farið er inn á þá braut, sem ég taldi ekki ástæðu til á þeim tíma, sem það var gert, tel ég rétt og æskilegt, að þessu starfi verði brátt lokið. Mælist ég til þess við hæstv. ríkisstj., að hún stuðli að því, að aðstæður þeirra verði bættar og létt af þeim öðrum störfum, svo að þeim vinnist betri tími til að vinna að rannsókn þessa máls.

Hins vegar stendur svo á um þetta mál, að vel er búið í haginn fyrir slíka rannsókn með verkum dr. Jóns Dúasonar á þessu sviði. Átla ég, að þar sé búið að draga saman í eitt öll gögn, sem að gagni geta komið í þessu sambandi. Tel ég nú mun auðveldara að rannsaka þetta mál ofan í kjölinn en ef það hefði átt að ganga að því verki án þess að svo hefði verið búið í haginn.

Vil ég nú mælast til þess við hæstv. ríkisstj., að hún stuðli að því, að þessir menn geti lokið starfinu á næsta ári. Einnig þætti mér gott að heyra, hvort hæstv. dómsmrh. getur ekki líka stuðlað að, að svo geti orðið. Annars sé ég mig knúinn til að leita til hæstv. Alþingis um að reyna að fá um þetta ályktun, svo að þetta mál dragist ekki óeðlilega á langinn.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég hygg, að ekki sé hægt að segja með réttu, að þetta mál hafi dregizt óeðlilega á langinn. Það eru til þess fullgild rök, að það hefur dregizt. Hitt er annað mál, að ef til rannsóknarinnar væru skipaðir menn, sem engum öðrum störfum ættu að sinna, gæti verið, að eitthvað skjótar mundi sækjast, sérstaklega eftir að búið er að víða að sér gögnum, en það tekur vitanlega langan tíma.

En ég vil vara við að leggja of mikinn trúnað á það, þegar hv. þm. Borgf. talaði um hin umfangsmiklu skrif Jóns Dúasonar sem tæmandi rannsókn á þessu efni. Á þeim einum verður ekki hægt að byggja í þessu efni. Með því að segja þetta er ég ekki að gera neitt lítið úr ritum hans, en það er alkunna, að „betur sjá augu en auga“.

Ég tek undir það með hv. þm. Borgf., að það er augljóst, að rannsókninni verður fyrr lokið, ef starfsmenn hafa ekki öðrum störfum að gegna en að sinna henni. Ég hitti einn þessara manna, mann, sem hefur einna mest unnið að þessu, og lét hann uppi við mig, að ef hann ætti að geta sinnt þessu starfi sem hann vildi, þá teldi hann sig verða að fá fri frá öðrum störfum.

um. Nú veit ég ekki, hvort þörf er eða hægt er að gera svo með alla mennina í raunsóknarnefndinni, en ef hæstv. Alþingi teldi nauðsyn að veita öllum eða einhverjum þessara frá öðrum störfum til að ljúka þessu verki, þá væri æskilegt, að það léti upp það álit sitt. Ég vil benda á, að það væri mjög æskilegt, að hæstv. Alþingi léti í ljós álit sitt. Í sambandi við afgreiðslu fjárlaga gæti það heimilað með sérstakri fjárveitingu að verja fé til launa manna, sem fengnir væru til að gegna störfum Grænlandsnefndarmanna í fjarveru þeirra vegna raunsóknarinnar. (PO: Eða með þingsályktun.) Það gæti orðið seinfarara að koma þingsályktun fram, en mjög fljótlegt og einfalt að koma þessu fram í sambandi við afgreiðslu fjárlaga.

14. Fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var úthýtt:

Fsp. til ríkisstj. um hina almennu fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins [162. mál] (A. 534).

Á 33. fundi í Sp., 25. jan., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 28 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var fsp. aftur tekin til umr.

Fyrirspyrjandi (Halldór Ásgrímsson): Herra forseti. Með l. frá 25. maí 1949, um hlutatryggingasjóð bátaútvegsins, er gert ráð fyrir, að sjóðurinn starfi í tveim deildum, fiskideild og sildveiðideild, og að hvor deildin hafi sinn aðskilinn fjárhag. Jafnframt er gert ráð fyrir því, að sjóðurinn taki til starfa að einu ári liðnu frá gildistöku l., þó ekki fyrr en þær reglugerðir eru samdar, sem gert er ráð fyrir í l. Á s. l. hausti var sett reglugerð fyrir sildveiðideildina, en á sama tíma var ekkert farið að vinna að samningu reglugerðar fyrir fiskideildina. Í okt. s. l. bárum við fram þáttill. í sameinuðu þingi, ég og hv. þm. N-P., þar sem skorað er á ríkisstj. að hlutast til um, að sett verði sú reglugerð, sem ráðgert er og nefnd í l. Við rökstuddum þessa þáttill. m. a. á þann veg, að okkur væri kunnugt um, að á s. l. sumri hefði verið aflabrestur í ýmsum verstöðvum norðan- og norðaustanlands og þess vegna væri nauðsynlegt að hraða setningu reglugerðar fyrir fiskideildina, svo að útgerðarmenn og sjómenn ættu þess kost að njóta þeirra hlunninda af sjóðsins hálfu, sem þeim bæri samkvæmt l. Þessi þáttill. var samþ. 1. nóv. s. l., og tók hæstv. atvmrh. og ríkisstj. mjög vinsamlega undir efni hennar um það að hlutast til um, að þessi

reglugerð yrði eftir atvikum samin eins fljótt og mögulegt væri.

Nú eru liðnir 3 mánuðir frá því að nefnd þál. var samþ., og útgerðarmenn og sjómenn á þessu svæði, Norðaustur- og Austurlandi, telja sig nokkrum misrétti beitta, meðan svo er, að það stendur á reglugerðinni fyrir deildina og þeir geta þar af leiðandi ekki notið þess réttar, sem l. gera ráð fyrir að útgerðarmenn og sjómenn geti notið, þegar um aflabrest er að ræða. Við, hv. þm. N-P. og ég, höfum leyft okkur, þar sem ekkert hefur gerzt í málinu, að bera fram fyrirspurn um það, hvað liður setningu reglugerðar fyrir hina almennu fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins og hvernær megi vænta útgáfu hennar. — Enn fremur berum við fram fyrirspurn til hæstv. ríkisstj. um það, hverjar séu tekjur hinnar almennu fiskideildar þessa sjóðs til 31. des. 1950.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Út af fyrirspurn á þskj. 554 og ræðu hv. 1. fyrirspyrjanda skal ég leyfa mér að lesa upp bréf það, sem formaður hlutatryggingasjóðs hefur skrifað mér í tilefni af því bréfi, sem atvmrn. sendi honum út af þessari fyrirspurn. Efnislega hljóðar það þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Frá því að lokið var að semja reglugerð fyrir sildveiðideild sjóðsins og annað í því sambandi, hefur verið unnið að undirbúningi reglugerðar hinnar almennu fiskideildar. Því verki er þó enn ekki lokið, og gera má ráð fyrir, að því verði ekki lokið fyrr en undir lok marzmánaðar. Valda því ýmsir ófyrirséðir erfiðleikar. Varðandi upplýsingar um tekjur hinnar almennu fiskideildar til 31. des. 1950 vísast til bréfs fjmrn. til atvmrn. í dag.

Virðingarfyllt,

Davíð Ólafsson.“

Sjálfur hef ég ekki öðru við þetta að bæta en því, að eins og hv. flm. fyrirspurnarinnar er kunnugt og ég hygg, að ég hafi vakið athygli á í umr. þeim, sem fram fóru um það mál, sem hv. 1. flm. minntist á, þá er mjög örðugt að semja þessa reglugerð, svo að fullkomið réttlæti ríki. Það þarf að yfirvega mismunandi sjónarmið, og ég veit, að þeir menn, sem þar eru að verki, hafa ríka tilhneigingu til þess að ganga þannig frá málinu, að a. m. k. verði litið svo á, að þeir hafi bæði reynt að þjóna rödd sinnar samvitzku og einnig að verulegu leyti tekizt það. En eins og ég sagði, þá er þetta vandamál, og ég hygg, að það verði allir sammála um það, að það sé skaðminna, þótt nokkurra vikna dráttur verði á þessu, heldur en ef höndum er kastað til samningar reglugerðarinnar.

Varðandi síðari lið fyrirspurnarinnar vil ég svo leyfa mér að lesa upp bréf það, sem fjmrn. hefur sent atvmrn. 30. jan. Það hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Út af fyrirspurn yðar um tekjur hinnar almennu fiskideildar til 31. des. 1950 tilkynnist hér með eftirfarandi: Ráðuneytið getur ekki gefið fullnægjandi upplýsingar um tekjur hlutatryggingasjóðs umrætt tímabil, sökum þess að endanleg reikningsskil hafa ekki borizt frá

Fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins. — Náttúrufríðun, verndun sögustaða o. fl.

nokkrum innheimtumönnum. Hins vegar hefur ráðuneytið greitt í fiskideild hlutatryggingasjóðs:

Af innheimtum tekjum fyrri ára kr. 1201862.22
Og sem framlag ríkissjóðs ... — 1200000.00

Samtals kr. 2401862.22

Ég vænti þess, að hv. flm. telji þessar upplýsingar eftir atvikum fullnægjandi.

Fyrirspyrjandi (Halldór Ásgrímsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að þakka hæstv. ráðh. fyrir skýr svör í sambandi við þessar fyrirspurnir. En hins vegar vil ég lýsa vonbrigðum okkar yfir því, hvað lengi hefur dregið að setja þessa reglugerð. Við væntum þess, að sú áætlun, sem kemur fram í bréfi því, sem hæstv. atvmrh. las upp, verði tilbúin í næsta mánuði, og munum við sætta okkur við það. Varðandi svar við 2. lið, þá má hins vegar viðurkenna, að það er kannske eðlilegt, að það liggi varla fyrir neinar upplýsingar, þar sem það er kunnugt, hvað skilagreinar berast stundum seint frá umboðsmönnum hins opinbera.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Ég vil ekki láta hjá líða að vekja athygli á því, að l. um hlutatryggingasjóð bátaútvegsins voru staðfest 25. maí 1949, þannig að það er liðið hátt á annað ár síðan l. komu. Það virðist því svo, að þeir aðilar, sem áttu að vinna að því að semja þessa reglugerð, hafi haft nokkurn tíma til þess að afla gagna í þessu sambandi, og ég tel tæplega viðunandi, að reglugerðin skuli ekki enn vera gerð. Það er hins vegar rétt, sem hæstv. ráðh. sagði, að þetta er vandaverk.

Samkvæmt þeim upplýsingum, sem hæstv. ráðh. gaf, þá virtist svo sem hinni almennu fiskideild hafi verið greiddar á árinu 1949 2.4 millj. kr. fyrir utan stofnféð, þar sem framlag ríkissjóðs er 1.2 millj. kr. Þetta virðist vera komið inn í almennu fiskideildina á árinu 1950. Þar við bætist stofnframlag til hlutatryggingasjóðs 5 millj. kr.; þar af ætti fiskideildin að hafa fengið 2½ millj. kr. Fiskideildin virðist því hafa fé til þess að starfa, og stendur þá ekki á öðru en að þessi reglugerð sé samin.

Finnur Jónsson: Það er að heyra, að bráðum sé von á reglugerð fyrir fiskideild hlutatryggingasjóðs, og eins, að það muni verða mjög vandað til þeirrar reglugerðar. En í þessu sambandi væri gott að fá upplýsingar hjá hæstv. ráðh. um það, hvort hann beri ekki neinn kviðboga fyrir því, að þessi sjóður muni hrökkva nokkuð skammt til uppbóta. Það er kunnugt, að stofnfé sildveiðideildar aflatryggingasjóðs mun ekki hrökkva líkt því til þess að inna af hendi þær greiðslur, sem reglugerðin ætlast til. Það er líka kunnugt, að það hefur verið nokkur aflabrestur á þorskveiðum bæði austanlands og norðan, enn fremur, að það hefur verið alger aflabrestur á Vestfjörðum á s. l. haustvertíð, og sömuleiðis, að það er aflabrestur þar nú, svo að það liggur við, að útgerð muni þar algerlega stöðvast. Þess vegna vildi ég óska eftir því, ef hæstv. ráðh. er undir það búinn, að hann gefi

nokkrar upplýsingar um það, hvort líkur muni vera fyrir því, ef gefin verður út reglugerð um þorskveiðideildina, að niðurstaðan verði sú sama og um sildveiðideildina, að hún þurfi að éta upp allan höfuðstól aflatryggingasjóðs, án þess að nokkuð komi í staðinn. Það er kunnugt, að fyrir þessari hv. d. liggur frv., flutt af tveim þm., um að auka allverulega tekjur aflatryggingasjóðs, en þetta frv. hefur verið tekið af dagskrá í Nd. líklega 10—20 sinnum. Væri gott að vita, hvort hæstv. ríkisstj. mundi mæla með því, að tekjur aflatryggingasjóðs yrðu auknar á þann hátt, sem mælt er fyrir í því frv., eða hvort hún hefði einhverjar aðrar till. í því efni, því að núverandi ástand með þennan sjóð virðist vera óviðunandi.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Ég vil leiða athygli síðari flm. till. að því, að í því bréfi, sem ég las upp, frá fjmrn., er miðað við tekjur sjóðsins 31. des. 1950. — Varðandi fyrirspurn hv. þm. Ísaf. get ég ekki gefið aðrar upplýsingar en þær, sem þessi bréf bera með sér. Ég sé eins og hann, að það veltur á árferðinu, hvort þessi sjóður, hvora deildina sem um er að ræða, sildveiðideildina eða þorskveiðideildina, reynist fær um að leysa þær þarfir á hverjum tíma, sem skapast í atvinnurekstri sjávarútvegsins. Ég sé þar ekki lengra fram í tímann en aðrir. En ég tel, að viðhorfið í dag sé í rauninni ekki alvarlegra eða verra en það var þegar þessi löggjöf var sett. Löggjafinn vissi það, þegar hann sneið þennan stakk, að hann gat reynzt of þröngur. Það vita allir, að yfir okkur vofir alltaf hættan misærisins, og það verður að lokum einmitt það, hversu þungu sú alda er, sem ríður yfir, sem sker úr um það, hvort svo lánlega tekst til, að sjóðnum megi vaxa fiskur um hrygg, áður en kvaðir leggjast á hann, eða hvort hann jafnan verður í kreppu hallærisins. — Ég sé sem sagt ekki betur fram í tímann en hv. þm. Ísaf. og aðrir þm.

15. Náttúrufríðun, verndun sögustaða o. fl.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var útbýtt:

Fsp. til menntmrh. um undirbúning löggjafar um náttúrufríðun, verndun sögustaða o. fl. [169. mál, 1] (A. 591).

Á 35. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Sp., 9. febr., var fsp. aftur tekin til umr.

Fyrirspyrjandi (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Fyrir nokkrum dögum var um það rætt

hér á hæstv. Alp., að íslensk tunga væri arfur, sem íslenzku þjóðinni bæri að varðveita sem allra best. Þetta er vissulega rétt. En ef meta á arf íslenzku þjóðarinnar, þá hygg ég, að landið sjálft, sem fóstiað hefur þjóðina, frá því að hún varð til, komi næst á eftir tungunni. Saga þjóðarinnar er svo samtvinnuð landinu, að þetta tvennt verður traúla aðskilið. „Eitt er landið, ein vor þjóð, auðnan sama beggja.“ Þegar á þetta er litið, virðist það ekki að ófyrirsynju, þótt löggjafarvaldið hlutist til um það með löggjöf, að staðir, sem eru sérstaklega merkir af sögu sinni eða náttúru, njóti verndar fyrir jarðraski. Oftar en einu sinni hefur því verið hreyft á Alp. undanfarin ár, að nauðsyn beri til að setja sérstaka löggjöf um náttúruvernd. Í febrúar 1949 var samþ. í sameinuðu þingi svo hljóðandi ályktun: „Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að láta undirbúa löggjöf um verndun staða, sem eru sérstaklega merkir af náttúru sinni eða sögu.“ Í sambandi við þetta mál kom það fram í nál. hjá þingnefnd, sem um málið fjallaði, að þá þegar á öndverðu árinu 1949 var hafinn undirbúningur og n. skipuð til að endurskoða gildandi löggjöf um friðun fugla og eggja samkvæmt þátttöku Íslands í alþjóðasambandi um fuglavernd. Síðan þetta var samþ. hér á Alp. eru liðin nærfellt 2 ár, og þing það, sem nú situr, mun væntanlega ljúka störfum áður en langt liður, en enn hefur ekkert komið fram frá ríkisstj. um þessi mál, sem hér um ræðir. Út af þessu hef ég leyft mér, ásamt hv. þm. V-Sk., að bera fram fyrirspurn um þetta efni, sem prentuð er á þskj. 591.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þann 25. febr. 1949 var samþ. till. á Alp. um undirbúning löggjafar um náttúrufriðun og verndun sögustaða. 11. nóv. sama ár var forstöðumanni náttúrugripasafnsins falið að gera lagafrv. um þessi efni. 22. sept. 1950 ritaði ráðuneytið forstöðumanni náttúrugripasafnsins á ný og óskaði þess, að málinu yrði hraðað, svo að það gæti komið fyrir það Alp., sem þá átti að koma saman. Ríkisstj. hefur ekki borið þetta frv. enn þá þrátt fyrir þessa ítrekun, og telur dr. Finnur Guðmundsson, að því valdi fjarvera dr. Sigurðar Þórarinssonar, sem dvalið hefur í Svíþjóð frá því á s. l. hausti. Þetta er að því er varðar fyrri fyrirspurnina um undirbúning löggjafar um verndun staða, sem eru sérstaklega merkir af náttúru sinni eða sögu. Ég vil taka það fram, að rn. mun ganga eftir því, að þetta verði gert, og fá þeim hindrunum rutt úr vegi, sem því eru til fyrirstöðu, að þeir menn, sem bezta þekkingu hafa á þessum málum, gangi frá frv., sem hér um ræðir.

Að því er varðar síðari fyrirspurnina, um endurskoðun laga nr. 59 1913, um friðun fugla og eggja, þá fól menntmrn. 29. apríl 1948 nefnd manna undir forustu dr. Finns Guðmundssonar að endurskoða gildandi ákvæði um friðun fugla og eggja og lagði fyrir hana að skila til rn. till. í frumvarpsformi svo snemma, að unnt væri að leggja málið fyrir Alp. haustið 1948. Síðan hefur rn. rekið á eftir málinu, síðast bréflaga 6. marz 1950, þar sem n. er falið að

skila frv. svo snemma, að það þing, sem nú situr, geti um það fjallað. Samkvæmt upplýsingum dr. Finns Guðmundssonar munu till. um þetta væntanlegar í lok þessa mánaðar.

Fyrirspyrjandi (Páll Þorsteinsson): Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir þau svör, sem hann hefur gefið, og bera þau með sér, að rn. hefur hug á að ýta á eftir málum þeim, sem hér hefur verið spurt um, og þess má vænta, að þau verði undirbúin fyrir næsta reglulegt Alp.

16. Metzner og aðstoðarmaður hans.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um dr. Metzner og aðstoðarmann hans [169. mál, 2] (A. 591).

Á 35. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Þann 25. jan. 1949 var uppi fótur og fit hér á hæstv. Alp. Þá var borið fram, á þskj. 284, frv. til l. um veitingu ríkisborgararéttar, flutt í Ed. þingsins af allshn. Þar er frv. þetta afgr. á þeim sama degi, og einnig í Nd. er það afgr. sem lög þann dag. Með þeim l. var tveim þýzkum mönnum ásamt konum þeirra og börnum, samtals 7 manns, veittur hér ríkisborgaréttur. Stutt grg. fylgdi þessu frv. frá allshn. Ed., sem ég vil leyfa mér að lesa, með leyfi hæstv. forseta. Hún hljóðar svo:

„Frv. þetta er flutt samkvæmt ósk fjármálaráðherra, og fylgdu því svo hljóðandi athugasemdir: Dr. Herbert Metzner er vel þekktur vísindamaður á sviði fiskiðnaðarins og hefur tekið á hendur, ef hann fær til þess starfs-skilyrði, að aðstoða íslensk stjórnarvöld og einstaklinga í öllum málum, er snerta fiskiðnað vörn, þegar þess yrði óskað. Til þess að hægt verði að hafa hans full not í þessu efni, er talið nauðsynlegt að veita honum ríkisborgarétt ásamt aðstoðarmanni hans og fjölskyldum þeirra.“

Þegar þetta var, þá var Alp. nýlega komið saman til framhaldsfunda eftir hlé um jól og áramót. Ég var ekki kominn til þings þann dag og fylgdist því ekki með umr. um þetta mál og tók ekki þátt í afgreiðslu þess, en ég hef kynnt mér nokkuð í þingtiðindum það, sem sagt var um frv. og afgreiðslu þess, eins og hún var frá þinginu, og með leyfi hæstv. forseta vil ég lesa upp nokkra kafla úr ræðu þáverandi fjmrh., en eins og áður er getið, þá er mál þetta flutt í þinginu eftir hans beiðni. Segir svo meðal annars í ræðu þáverandi fjmrh., með leyfi forseta:

„Ástæða þess, að dr. K. M. H. Metzner sé veittur

ríkisborgararéttur, er sú, að ég hef öðlzt þá sannfæringu, að geti maður þessi óhindraður flutt sig, starfsemi sína og þekkingu til landsins, þá muni það verða fiskiðnaðinum í landinu sérstaklega til mikils framdráttar.“ Síðar: „Dr. Karl Metzner er mjög vel þekktur vísindamaður, og meðmæli Háskóla Íslands liggja fyrir til þess, að hann fái þau borgararéttindi, að hann geti starfað hérlandis. En ástæðan fyrir því, að þörf er á að hraða þessu, er sú, að hann þarf að fara utan fljótlega varðandi eignauppgjör og önnur fjármálefni sín og telur sig eigi geta horfið aftur til landsins, nema þetta form verði haft á. Ég endurtek það, að afskipti mín af þessu máli byggjast á þeirri sannfæringu minni, að við höfum þörf fyrir hæfileika dr. Karl Metzner og þekkingu, og í öðru lagi, að hér sé um valinkunnan mann að ræða, er reynast muni vel, og þjóðin komi til með að njóta góðs af hæfileikum hans.“ Síðan talar ráðh. um aðstoðarmann dr. Metzners og segir um hann: „... sem mér er tjáð, að dr. Metzner hafi sagt, að væri sér ómissandi.“ Að lokum leggur ráðh. áherzlu á fullnaðarafgreiðslu málsins þá þegar, því að engan tíma megí missa.

Frv. var vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv., sama dag á öðrum fundi afgr. til 3. umr. með 9 shlj. atkv. og enn tekið til 3. umr. á nýjum fundi í Ed. og samþ., að viðhöfðu nafnakalli, með 9 shlj. atkv. 2 greiddu ekki atkv. og 6 þm. voru fjarverandi. — Sama dag var frv. tekið fyrir á fundi í Nd. með afbrigðum. Þáv. fjmrh. hafði framsögu í málinu. Segir hann þá meðal annars:

„Dr. Metzner hefur látið svo um mælt, að hann vilji flytja hingað til Íslands og vinna hér að íslenskum hagsmunum, ef hann fengi íslenskan ríkisborgararétt.“ Síðar: „Þessi maður er, eftir því sem hann sjálfur segir, talsvert efnaður, og hefur hann farið fram á, að hann fengi að flytja eigur sínar hingað til landsins, en það er annað atriði.“ Og enn segir ráðherra: „Loks liggur fyrir skrifleg og vottfest yfirlýsing frá dr. Metzner um það, að ef hann fengi ríkisborgararétt hér, skuldbindi hann sig til þess að hafa aðsetur hér á landi að minnsta kosti í 5 næstu ár, og sömuleiðis, að hann sé reiðubúinn, ef þess er óskað, að gerast ráðunautur íslensku ríkisstj. í fiskiðnaðarmálum.“ Biður hann svo um afgreiðslu málsins að fullu þann sama dag.

Frv. var vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv., tekið til 2. umr. á nýjum fundi, strax að hinum loknum, og afgr. til 3. umr. með 19 shlj. atkv., umræðulaust, og strax á eftir tekið til 3. umr. á nýjum fundi og afgr. umræðulaust sem lög frá Alþingi með 19 shlj. atkv.

Af þessu, sem ég hef lesið, má draga þá ályktun, að hv. þm. hafi haldið, að þessir menn mundu flytja til Íslands. En nú hefur ekki orðið vart við þá hér að undanfögnu, og leyfi ég mér því að bera fram þessa fyrirspurn.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég veit ekki, hvort mér er úthlutað þeim heiðri að svara þeirri fyrirspurn, sem er beint til ríkisstj. Ég skal gera það eftir því, sem ég get. Við-

víkjandi forsögu þessa máls hygg ég, að hún sé ágætlega upplýst með þeim tilvitnunum í ræðu fyrrverandi fjmrh., sem hv. þm. V-Húnv. las upp. Um síðari gang málsins er það að segja, að þessi maður kom hingað og útgerðarmenn tengdu vonir sínar við hann. Eftir því sem ég hezt veit, var langt komið með stofnun hlutafélags, sem átti að hafa það markmið að vinna eggjahvituefni úr fiski. Ef ég veit rétt, þá var þessi maður annaðhvort aðal- eða annar aðaluppfyndingamaður þessarar aðferðar, sem notuð var í Þýzkalandi. Mun hann auk þess hafa leitt líkur að því, að hann þekkti enn ný gögn í málinu, þannig að auðið væri að vinna betri vöru úr fiski en með eldri þýzku aðferðinni. Á þessum vonum byggðist undirbúningur þessa félags. En eftir þennan undirbúning og þegar tryggar líkur virtust til þess, að hægt væri að ná verulegu hlutafé til þess að byggja verksmiðju, sem skyldi stunda þennan iðnað, kom afturkippur í málið. Um svipað leyti varð ég var við hjá manni, sem hafði höfuðáhugann og mikið með málið að gera, að hjá honum vökn-uðu grunsemdir um, að hve miklu leyti þessi þýzki maður réði yfir nýrri þekkingu í þessum efnum. — Síðan fór þessi dr. Metzner utan, að líkindum aðallega til þess að koma tengdamóður sinni í betra loftslag til Suður-Ameríku. Frétti ég svo, að sá útgerðarmaður, sem hafði hvað mest með málið að gera, greindur og grandvar maður, væri í Ameríku og ætlaði að hafa fregnir af þessum þýzka manni. Allir útgerðarmenn, sem kynntust málinu, höfðu mikinn áhuga á því. Hygg ég, að það hafi ekki eingöngu verið þáverandi fjmrh. og útgerðarmenn, sem vildu hagnýta þekkingu hans. Hann hafði yfir sér einhvern frægðarljóma, og Háskóli Íslands bauð honum hingað. Voru það réttmætar vonir, sem voru tengdar við veitingu ríkisborgararéttarins, þó að nú hafi hún leitt til vonbrigða. Hvort úr rætist, veit ég ekki, en ég hef ekki mikla von. Mér fannst skrátið, að þessi maður vildi á örlagastundu halda burt af landinu, og hann lagði ekki fram nein gögn. Það er ekki beinlínis hægt að ákæra manninn fyrir að vilja fara úr landinu. Það er ekki hægt að meina neinum að fara úr landi. Íslenskur ríkisborgari er frjáls ferða sinna, ef hann hefur þau gögn, sem yfirvöldin krefjast. — Kann ég ekki frekari skil á þessu og vona, að flm. sætti sig við þessar upplýsingar.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. atvmrh. fyrir þær upplýsingar, sem hann gaf, svo langt sem þær náðu. Mér sýnist, að saga þessi hafi farið öðruvísi en gert var ráð fyrir, þegar verið var að knýja þennan ríkisborgararétt í gegn hér á Alþingi. Mér virðist það taka dr. Metzner langan tíma að koma tengdamóður sinni í betra loftslag. Þótt hann gæfi skriflegt fyrirheit um að dvelja hér næstu 5 árin, hefur það farið á annan veg. Ég var ekki viðstaddur, þegar málið var afgr., en ég efast um, að þm. hefðu svo fúslega afgr. málið, ef þá hefði grunað, að svo halditlar yrðu upplýsingarnar og fyrirheitin sem raun hefur orðið.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Hv. þm. V-Húnv. gaf hér upplýsingar um meðferð málsins í Ed. og sagði, að 2 þm. hafi setið hjá. Eru það einu afskiptin, sem ég hafði af málinu, og gerði ég svo hljóðandi grein fyrir atkv. mínu: „Ég tel þessi réttindi meira virði en svo, að verjandi sé að hafa þennan hátt á afgreiðslu málsins, og lítinn sóma Alp. af þessari meðferð þess. Mun ég því sitja hjá við atkvgr.“ — Þykir mér rétt, að hér séu lesin þau einu ummæli, sem komu fram við atkvgr.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég ætla, að rétt sé að horfast í augu við þá staðreynd, að þessi fyrirspurn var flutt af hálfu hv. þm. V-Húnv. til þess að koma á mig lagi fyrir þau afskipti, sem ég hafði af þessu máli, þegar ég var ráðh. Fyrir þessu færi ég þau rök, að ekki er vitað um, að þessi hv. þm. hafi nokkurn tíma haft áhuga fyrir nýjum leiðum, sem gætu greitt fyrir sjávarútveginum og afurðum hans.

Það var í september 1948, sem mikilsmetinn útgerðarmaður heimsótti sig sem sjúvrmh. og sagðist hafa vitneskju um, að dr. Metzner, kunnur vísindamaður, sem hafði áður verið kvaddur hingað, væri fús til að koma til Íslands og láta þekkingu sína í té hér, ef hann fengi ríkisborgararétt fyrir sig og aðstandendur sína. Ég kann ekki tölu á þeim viðræðum, sem fóru á milli mín og áhugamanna sjávarútvegsmálanna. Hafði ég ýmislegt við það að athuga að taka málið upp. Mér var ljóst, að þar gátu orðið ýmsir agnár á. En því meir sem leið á haustið, var þetta fastar sótt af mönnum, sem ég hafði fulla ástæðu til að ætla að kynnu fótum sínum forráð í þessu efni. Gat verið varhugavert að hunds gersamlega þessa málaleitun. Gat svo farið, að sú vitneskja, sem dr. Metzner átti að búa yfir, yrði verkfæri í höndum keppinauta Íslendinga, ef við hefðum bægt henni frá fyrir tortryggni sakir. Ekki var hér um að ræða nein fjáruútlát frá ríkinu. En ég bar ugg fyrir, að eitthvað mundi reynast öðruvísi en haldið var. Það var því ekki fyrr en, eins og hv. þm. V-Húnv. sagði, seint í janúar 1949, að ég lét til leiðast að flytja frv. á Alþingi, eftir að hafa ráðfært mig við menn úr ríkisstj. og komizt að samkomulagi við stjórnarflokkana og jafnvel fleiri.

Hv. þm. V-Húnv. las upp úr ræðu minni, að ég hefði öðlæzt sannfæringu. Þetta er alveg rétt, og allt, sem ég gerði í þessu máli, var af því, að eftir þær upplýsingar, sem ég hafði fengið, hafði ég þá sannfæringu, að hér gæti verið um að ræða merkilegt atriði fyrir sjávarútvegin. Hitt voru vonbrigði, eftir að þetta var gert og hann hafði gefið skriflega yfirlýsingu um, að hann væri reiðubúinn að veita aðstoð, ef farið væri fram á það við hann, — þá voru það vonbrigði, að félagsskapur útgerðarmanna og þessi maður virtust ekki geta komið sér saman. En það var ekki á mínu valdi að blanda mér inn í það mál, sem var á milli útgerðarmanna og dr. Metzners.

Hitt var annað, að viðvikjandi yfirlýsingunni um að aðstoða ríkið, ef með þyrfti, þá reyndi aldrei á, að hann stæði við hana. Það

mál, sem þeir voru með, var svo yfirgripsmikið, að ég sá ekki ástæðu til að rella á hann um smærri atriði.

Ekki er það á valdi neins okkar að hindra, að Íslenskir ríkisborgarar fari til útlanda. Ég hef frétt, að hann hafi farið til þess að leita lækninga handa einhverju af sínu fólki.

Viðvikjandi því, að hv. þm. V-Húnv. talaði um haldlitlar upplýsingar í þessu máli, er ástæðan sú, að ég gat ekki prófað hjörtu og nýru þessara manna, en byggði á upplýsingum, sem Íslenskir aðilar gáfu mér. Ég hefði talið það of mikla ábyrgð, ef ég hefði ekki viljað aðstoða í þessu máli. Ég er ekki grunlaus um, að ef dr. Metzner hefði verið ráðinn í öðru landi með sína þekkingu og nýjungar, að þá hefði einhver, jafnvel einhver þm. V-Húnv. álasað mér, ef ég hefði fótum troðið þetta tækifæri og dr. Metzner hefði verið ráðinn til einhverra keppinauta okkar, t. d. Norðmanna. Ég verð að segja, að ég hafði ekkert á móti þessu, eins og á stóð.

17. Vínveitingaleyfi lögreglustjórans í Reykjavík.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var útbýtt:

Fsp. til dómsmrh. um vínveitingaleyfi lögreglustjórans í Reykjavík [169. mál, 3] (A. 591).

Á 35. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Viðvikjandi þessari fyrirspurn um vínveitingaleyfi lögreglustjórans í Reykjavík vil ég, með leyfi forseta, lesa upp 2. mgr. 17. gr. laga nr. 33 frá 9. jan. 1935:

„Ekkert félag manna má hafa um hönd í félagsskap áfengisveitingar né heldur má áfengisnautn fara fram í félagsherbergjum, hvort sem þau eru í húsi félagsins eða annarra, nema leyfi lögreglustjóra komi til.“

Um sölu og veitingu áfengis er til reglugerð nr. 126 frá 7. ágúst 1945, og vil ég þessu næst, með leyfi forseta, lesa upp 16. gr. þessarar reglugerðar. Hún hljóðar svo:

„Lögreglustjórar geta ekki neytt heimildir þeirrar til að leyfa, að áfengi sé um hönd haft í félagsskap, sem um ræðir í 17. gr. 2. mgr. áfengislaganna, nema í veizlum, samsætum og öðrum slíkum samkvæmum, þar sem sýnt er, að félagsskapurinn í heild eða einstakir þátttakendur í honum hafa ekki fjárhagslegan hagnað af. Slík leyfi má ekki veita skemmtifélögum.“

Ekki má heldur veita slík leyfi til vinnautnar í samkvæmum, sem haldin eru á veitinga-

stöðum, ef ætla má, að til þeirra sé stofnað í tekjuskyni fyrir veitingahúsið.

Leyfi samkvæmt 17. gr. 2. mgr. áfengislaganna skulu vera skrifleg, og skal þess getið í þeim, hvert tilefni leyfisins sé og hvar samkvæmið verði haldið. Samrit af leyfinu skal hlutaðeigandi lögreglustjóri tafarlaust senda til fjármálaráðuneytisins.

Síðan á næstliðnu hausti hefur mikið verið rætt og ritað um vínveitingaleyfi. Meðal annars hefur áfengisvarnanefndin kvartað yfir framkvæmd þessara mála. Hef ég kynnt mér málið, og virðist mér, að um brot á fyrirmælum reglugerðarinnar sé að ræða.

Lögreglustjóri hefur veitt mörgum félögum, m. a. íþróttafélögum o. fl., vínveitingaleyfi. Tala vínveitingaleyfa í janúar er eitthvað í kringum 100, og ég hef fengið þær upplýsingar, að frá 6. des. 1950 til 7. jan. 1951 hafi íþróttafélagin í Reykjavík fengið samtals 26 vínveitingaleyfi. En frá 8. jan. til 31. jan. s. i. hafa 5 íþróttafélög fengið samtals 24 slík leyfi. Þessi félög halda síðan samkomur í samkomuhúsum bæjarins, og hver sem þangað kemur getur fengið keypt áfengi, og rennur þá ágóðinn annaðhvort til veitingahúsanna eða félaganna. Er ljóst, að slíkt er ekki í samræmi við þessar lagasetningar, sem ég las. Einnig má geta þess, að skemmtifélög, t. d. Bláa stjarnan, hafa fengið vínveitingaleyfi, þótt heinknis sé tekið fram í reglugerðinni, að slík leyfi má ekki veita skemmtifélögum.

Óska ég að fá vitneskju um ráðstafanir hæstv. dómsmrh. til þess að fyrirmælunum verði framfylgt og hvort hann hefur falið dómstólum rannsókn málsins.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Mér þykir ekki smátt höggvið í fyrirspurn hv. þm. V-Húnv. Er það merkilegt, hversu samviza hans er glaðvakandi í dag, þegar það er vitað, að sami háttur hefur verið hafður á um veitingu vínveitingaleyfa öll þau ár, sem hv. þm. V-Húnv. hefur setið á Alþingi og verið í löfa lagið að vekja fyrr athygli á því, ef hér er um svo stórkostlegt brot að ræða.

Ég tel, að þetta sé meira vandamál en svo, að ástæða sé til að ýta sökinni á einn aðila, heldur væri nær að reyna að finna lausn á vandamálinu, sem allshn. viðurkennir í nál. um endurskoðun áfengislaganna að sé fyrir hendi, þar sem hún, með tilvitnun til þessara leyfisveitinga, telur, að ástæða sé til að endurskoða þessi mál. Það er rétt að geta þess, að mér hefur borizt bréf frá Áfengisvarnanefnd Reykjavíkur, dagsett 18. jan. 1951. Eftir venjulegum afgreiðsluháttum á stjórnarskrifstofum er ekki hægt að segja, að það sé óvenjulegur dráttur að draga í tvær til þrjár vikur að taka afstöðu til slíkra bréfa. Áfengisvarnanefnd hefur átt viðtal við blöð og skýrt frá því, að svar væri ekki komið. Ég sagði form. n., að ég væri reiðubúinn að ræða við hann um málið. Að gefnu tilefni gat ég þess, að enginn óeðlilegur dráttur hefur verið hafður, þó að bréfinu sé ekki svarað fyrr. Að sjálfsögðu vaknar sú spurning hjá mönnum, hvers vegna athygli hefur ekki verið

Alþt. 1950. D. (70. löggjafarþing).

vakinn á þessu fyrr. Ég bendi á það atriði, sem áfengisvarnanefnd gerir að uppistöðu í máli sínu, og fullyrði, að það hefur átt sér stað allan þann tíma, sem hv. þm. V-Húnv. hefur átt sæti á Alþingi. Í bréfi frá n. segir m. a.:

„Áfengisvarnanefnd telur, að heimild sú, sem um ræðir í 17. gr. 2. mgr. áfengisl., geti ekki náð til æskulýðsfélaga gegn skýlausum fyrirmælum 13. gr. sömu laga um, að ekki megi veita áfengi yngri mönnum en 21 árs, þar sem vitað er, að meginþorri meðlima í æskulýðsfélögum er undir þeim aldri.“

Ég fullyrði, að allan þann tíma, sem núverandi áfengislög hafa verið í gildi, hefur æskulýðsfélögum verið veitt vínveitingaleyfi. Ég man vel eftir því, að þegar ég varð stúdent árið 1926, var haldið Rússagildi. Þar var veitt vín, og er stúdentafélagið ekkert annað en æskulýðsfélag. Slík samkoma hefur verið haldin á hverju ári síðan. Ef um breyt. á þessu er að ræða, þá hafa allir dómsmrh. á þessum tíma og allir lögreglustjórar og áfengisvarnanefndir brotið gegn landslögum. Ég viðurkenni fúslega, að hér sé um að ræða þjóðfélagsvandamál, sem laga þarf með þolinmæði og fhugun, en ekki með því að ráðast á lögreglustjóran fyrir það, þó að hann framfylgi lögnum á sama hátt og fyrirrennarnar hans. Það er ljóst, að þó að óheimilt sé að veita unglingum innan 21 árs vín, er það ekki framkvæmanlegt að binda veitingaleyfin við það, að engir unglingar séu í félaginu. Þó að þetta séu æskulýðsfélög, þá getur hámarksaldur verið 30–40 eða 45 ár, og er þá vafasamt, hve margir unglingar eru í þessum félögum. Það er því augljóst, að ekki tjáir að halda, að með þessu sé brotið á móti reglugerðinni. Skylda hvílir á löggæzlumönnum að sjá um, að áfengi sé ekki selt yngri mönnum en 21 árs. Árið 1949 hlutaðist ég til um, að sérstakur löggæzlumaður var skipaður til að sjá um, að unglingum innan 21 árs væri ekki selt vín.

Áfengisvarnan. skýrir frá því í blöðum, að s. l. föstudag hafi hún komið inn á skemmtistað í bænum og séð menn, sem henni virtust yngri en 21 árs, sitja við drykkju. N. hefði þegar í stað átt að ganga úr skugga um, hvort grunur hennar væri á rökum reistur, og taka niður nöfnin á þessum mönnum. Þá fyrst hefði verið hægt að koma fram kærri á hendur þeim, sem sekir voru, ef grunur hennar hefði reynzt á rökum reistur. Það er gagnslaust að bera það, að þeim hafi sýnt þeir vera yngri en 21 árs, og telst það ekki gild sönnun. Hér segir í bréfi n.: „Í opinberum umr. um þetta mál hefur það komið fram — og ekki verið mótmælt —, að sum veitinga- og samkomuhús hér í bænum neiti að leigja húsnæði, nema því aðeins að þeim sé útvegað vínveitingaleyfi. Bendir það ótvírætt til þess, að viðkomandi samkomuhús græði á vínveitingum, þvert ofan í fyrirmæli 16. gr. reglugerðar 7. ágúst 1945, um sölu og veitingar áfengis.“ Ég hef látið athuga þetta nokkuð, og það er rétt, að í einstaka tilfelli hefur verið haldið fram óskum um þetta. En það er rangt, að þetta sé algilt, og veit ég ekki, hvornig stendur á því, að þessu hefur verið

haldið fram. Aftur á móti er því haldið fram, að félögin sjálf sækist eftir þessum vinveitingaleyfum. Þeir telja, að samkomur þeirra séu betur sóttar, ef vín er veitt. En annars veit ég ekki, hvað vakir fyrir þessum mönnum, og þarf að láta athuga þetta atriði nánar. Það er ekki nóg að segja, að húsin fáið ekki leigð nema með því, að veitingaleyfis sé aflað. Þetta verður að sanna, á hvorn veginn sem það fer. Ég hef fyrirskipað athugun á þessu til að ganga úr skugga um, hvort tilefni sé til þessara ummæla eða hvort þetta á sér enga stöð. Það er öllum ljóst, að ef fara á eftir bókstafnum, þá er orðið ærið erfitt að réttlæta það, að nokkurt leyfi sé veitt. En hér er sú regla látin gilda, sem hefur gilt undanfarið. Það er vitanlegt, að húsin sækjast eftir þessum leyfum til þess að hafa hagnað af þeim, en félögin sjálf hafa ekki hagnað af þeim. Ég fæ ekki séð, ef á að fylgja bókstafnum, eins og sumum mönnum virðist hafa dottið í hug allt í einu, að það sé þá hægt að veita nein leyfi. Hv. þm. hefur engin vinveitingaleyfi viljað veita og hefur hangið í bókstaflegum skilningi reglugerðarinnar.

Þá segir enn fremur í bréfi áfengisvarnan.: „Nefndin hefur fulla ástæðu til að ætla, að það hafi einnig komið fyrir, að íþróttafélögin hafa fengið sér leyfi til vinveitinga til þess að græða sjálf á sölu áfengisins, og er það einnig brot gegn sömu grein reglugerðarinnar.“ Eftir því sem ég hef fengið upplýst, fær þetta ekki staðizt. Það eru tvö félög, íþróttafélag og stjórnmálafélag, — ég greini engin nöfn, því að ég ætla ekki að velta ábyrgðinni á aðra, — sem hafa hús á leigu og hafa þess vegna haft hagnað af veitingum. Það er ekki hægt að neita þessum félögum um leyfi frekar en öðrum, ef þau vilja stunda þessa þokkalegu iðju sér til framdráttar. En af því, sem ég hef sagt, er það ljóst, að félögin hafa ekki beinan hagnað af vinveitingunum. En hvers vegna sækjast þeir þá eftir leyfunum? Ég álit það rétt svar, sem form. eins félagsins gaf mér. Hann sagði, að þær skemmtanir, þar sem ekki væri veitt vín, væru mun verr sóttar, og þykir það ekki ómaksins vert, nema leyfin fáið, að standa að slíkum skemmtunum. Félögin hafa því af þessu óbeinan hagnað. Það er fundið að því, að lögreglustjórinn veiti þessi leyfi. En sé ástandið slæmt á þeim stöðum, sem fá leyfin, er það þeim mun svívirðilegra á þeim stöðum, þar sem ekki eru veitingaleyfi. Það má segja, að lögreglan ætti að koma í veg fyrir þetta, en það er víðurkennt, að ástandið sé ekki gott á sveitaskemmtunum, og ætti þó að vera hægara að hafa eftirlit með því þar en hér, sem mörg hundruð manns eru saman komin. Lögreglan getur ekki fylgt með því, hvort pelar séu teknir upp eða ekki. Skýrslur lögreglunnar sýna, að það sé verr drukkilegt á þeim stöðum, þar sem ekki eru veitingaleyfi, en á hinum. Þetta er sorglegt, og umræður um þetta vandamál eru nauðsynlegar, því að heilbriggt almenningssálit er sterkara í þessu máli en afskipti lögreglunnar.

Ég gat þess áðan, að það var látið í veðri vaka, að hér væri um nýtt fyrirbrigði að ræða.

En þetta hefur verið mjög svipað, þótt það sé í sumum tilfellum breytt, og hefur staðið svo í fullan mannsaldur. Það er síður en svo, að lögreglustjórinn sé ginnkeyptur að veita þessi leyfi. Hann hefur fylgt venju og óttast, að ástandið yrði verra, ef vínið væri ekki haft löglega um hönd. Það er ástæða til að ætla, að núverandi ríkisstj. skilji þetta eins og fyrrverandi stjórnir. Að sjálfsögðu má deila um einstök leyfi, og skal ég ekki fara að rekja það nánar, því að fá eða engin lagaákvæði eru svo, að ekki megi deila um framkvæmd þeirra. Það er ástæða til að taka ekki strangara á þessu en öðrum skemmtunum, sem eru hæpnari. Auðvitað liggur það á bak við leyfin, að einu veitingahúsi er gert hærra undir höfði með sérákvæði. Það er á valdi dómsmrh., hvaða hús hafi þetta leyfi, en ég bygg, að það sé þessu máli sízt til framdráttar, ef gera ætti breytingu á þessu. Ég vil vekja athygli á því, að þó að ákvæðin um vinveitingaleyfi á einu hóteli séu gömul, eða síðan 1935, voru þau endurnýjuð árið 1945. Það mætti ætla, að þá hafi verið ríkt haldið í leyfin og ekki farið lengra en fullkomlega væri ljóst, að gæti staðizt. En 1945 voru veitt 423 færri leyfi en nú. En með þeirri miklu veitingahúsaaukningu, sem orðið hefur síðan reglugerðarákvæði þetta var sett, er það greinilegt, úr því að þessi leyfi eru veitt á annað borð, að ómögulegt er fyrir lögreglustjóran að standa á móti verulegri aukningu leyfa frá því, sem áður var.

Ef menn telja, að leyfisveitingarnar að meginstefnu til séu of rúmar, er eðlilegt, að ríkisstj. og Alþingi — og þá fyrst og fremst Alþingi — segi til um það, en embættismenn, sem eingöngu hafa farið eftir eðli málsins og eftir þeim venjum, sem fylgt hefur verið, séu ekki hornir ásökunum.

Til dæmis bæði um þann vafa, sem í þessum málum ríkir, og þá sjálfheldu, sem þau eru komin í, skal þess getið, að mér barst í vetur erindi frá flugvallastjóra, þar sem farið var fram á, að vinveitingaleyfi yrði veitt flugstöðinni í Keflavík. Ég vísaði þessu frá mér og sagði þessum aðilum að snúa sér til Alþingis með málið, vegna þess að fast vinveitingaleyfi væri ekki hægt að veita þar nema með laga-breytingu. Nú hefur mér borizt bréf fyrir milli-göngu samgmrn., sem hljóðar svo:

„Nefndin hefur meðtekið heiðrað bréf hins háa ráðuneytis frá 5. des. f. á. varðandi tilmáli flugvallastjóra frá 11. nóv., en þar er farið fram á, að leyft verði að selja erlendum flugfarþegum, er fara um Keflavíkurflugvöll, áfengi til hressingar, eins og tíðkast alls staðar annars staðar.

Meiri hluti nefndarinnar (5 af 7) telur eðlilegt, að slík áfengissala verði leyfð með þeim takmörkunum, sem um getur í bréfi flugvallastjóra, en leggur engan dóm á það, hvort þetta sé heimilt eftir núgildandi lögum.

2 nefndarmenn greiddu atkvæði á móti framangreindri afgreiðslu, annar á þeim grundvelli, að lagaheimild vantaði.

Þetta viljum vér hér með tilkynna hinu háa ráðuneyti.“

Ég held, að um það verði ekki deilt, að þarna vanti lagaheimild. Engu að síður leggja 5 hv. þm. til, að þetta verði veitt, og vilja koma ábyrgðinni af því yfir á ríkisstj. (PO: Hvaða þm. eru það?) Það er allshn. Sp. Ég held, að málefnalega verði ekki um það deilt, að úr því að á annað borð er veitt vin í landinu, þá sé skynsamlegast að leyfa vinveitingar á þessum stað.

Ég vil láta þess getið, til að kasta ekki steinum að hv. nefnd, að hún gerir þá skynsamlegu till., að öll áfengislöggjöfin sé endurskoðuð. Þetta er höfuðatriði, sem ég vil leggja áherzlu á, að menn sameinist um að láta endurskoða þessi lög og reynt verði að finna betra form á þeim en nú er og það verði raunverulega viðurkennt, sem ómögulegt er að komast hjá að viðurkenna, að í jafnstórum bæ og Reykjavík, þar sem jafnmikið er drukkið af víni og þar, er ómögulegt að takmarka vinveitingarnar við einn veitingastað. Það er miklu betra að viðurkenna þetta í framkvæmd og löggjöf, reyna svo að stilla því í hóf á þeim stöðum, sem það er veitt, og hafa betra eftirlit og betra skipulag en nú.

Ég vil eindregið stuðla að og taka þátt í, að slík endurskoðun geti átt sér stað. Ég þarf ekki að taka það fram, að ég vil láta þá skipun verða á þessum málum, að drykkjuskapur geti minnkað og orðið sem hneykslisminnstur, og því fagna ég því, að umræður fari fram um þessi mál og heilbrigð gagnrýni komi fram. En það er alveg ástæðulaust og rangt, þó að lög séu framkvæmd á sama hátt og þau hafa verið framkvæmd lengi, að gera það sérstakt árársæfni á tiltekinn embættismann, og það er sízt til farsældar fyrir góðan framgang þessa máls.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Samkvæmt þingsköpum hef ég aðeins 5 mín. til umræða til að ræða um þessa mjög löngu og merkilegu ræðu hæstv. dómismrh. og get því fát eitt nefnt af því, sem ástæða væri til að drepa á.

Hann byrjaði sína löngu ræðu á að fagna því, að samvizkan væri loks vögnuð hjá mér, en það væri samt nokkuð seint, því að sami háttur hefði verið hafður á um þessi mál öll þau ár, sem ég hef setið á þinginu, og hann spyr, hvers vegna ég hafi ekki vakið athygli á þessu fyrr. Því er til að svara, að í fyrsta lagi hef ég ekki talið það mitt hlutverk sérstaklega að vaka yfir því, að lögreglustjórinn bryti ekki skýlaus laga-fyrirmæli, það væri frekar hlutverk hæstv. dómismrh. Í öðru lagi hef ég ekki stundað að ganga á drykkjustofur, hvorki hér í Reykjavík né annars staðar, til að sitja þar og drekka, og þess vegna hef ég síður en margir aðrir fylgt með gangi þessa máls.

Mér er sagt, og það var að nokkru leyti staðfest í ræðu hæstv. ráðh., að þessi vinveitingaleyfi hafi farið ákaflega í vöxt á síðustu árum. Hann upplýsti, að árið 1945 hafi tala vinveitingaleyfa verið alls 423, en árið 1950 hafi þau verið um 1100. Talan hefur þannig meir en tvöfaldast á þessu árabili. Hæstv. ráðh. ber ekki á móti því, að hér kunni að hafa verið brotin

lög og reglugerðarákvæði. En hann segir aðeins: Ef um brot er að ræða, þá hafa þessi fyrir-mæli verið brotin um langan aldur, og allir dómismrh. s. l. 25 ár hafa látið það afskiptalaust. M. ö. o., hæstv. ráðh. virðist telja, að þótt í ljós komi, að lögreglustjórinn í Reykjavík sé brotlegur við þessi lagafyrirmæli, þá sé það ekki saknæmt, af því að hann hefur brotið þetta áður og fyrirrennarar hans þar áður.

Ég verð að segja það, að mér finnst það einkennileg réttarfarshugmynd hjá hæstv. dómismrh., sem hér kemur fram, og þetta minnir mig á sögu um bilstjóra. Bilstjóri nokkur var leiddur fyrir rétt hjá sýslumanni, ákærður fyrir að hafa ekið bifreið undir áhrifum áfengis. Bilstjóranum fannst skýtið, að það skyldi vera farið að kæra hann, hann kvaðst hafa gert þetta svo oft áður. Sagði hann margar sögur máli sínu til stuðnings um, hvar og hvenær hann hefði keyrt drukkin, en þeir, sem með honum hefðu verið, hefðu ekki farið að kæra hann. Aumingja bilstjórinn var svo óheppinn, að hæstv. dómismrh. var ekki sýslumaður þarna. Hefði hann verið það, þá hefði hann sjálfsagt sagt: „Jæja, góði minn, fyrst þú hefur gert þetta svo oft áður, hvaða vit er þá í að kæra þig með slíku offorsi? Þú skalt bara fara, þetta er allt í lagi.“ Nei, hann átti ekki því láni að fagna aumingja pilturinn, og hann var dæmdur til refsingar af þessum sýslumanni og sízt vegar fyrir málsbæturnar, sem hann færði. Ég get húzt við, vegna þessarar nýju réttarfarshugmyndar, að ég verði krafinn sagna um, hver þessi sýslumaður var, og síðan verði hann kærður fyrir embættisafglöp vegna meðferðarinnar á bilstjóranum.

Hæstv. ráðh. sagði, að ef ætti að fara eftir bókstaf reglugerðarinnar, þá væri ekki hægt að leyfa vinveitingar neinum félögum, sem hafa veizlur á veitingahúsum. Þetta hefur vitanlega ekki við nein rök að styðjast.

Minn tími er nú búinn, og ég hef ekki leyfi til að tala aftur, þó að ráðh. vildi svara þessu einhverju á sama hátt og hv. þm. Vestm. svaraði mér áðan, eftir að minn tími var úti. Hæstv. ráðh. sagði, að hann vildi vinna að endurskoðun áfengislöggjafarinnar, svo að hún gæti farið fram og Alb. skæri úr, hvort leyfisveitingarnar væru of rúmar. Mér finnst, að nú sé það aðalatriðið, að farið sé eftir gildandi lögum, á meðan þau eru í gildi, og hann ætti að láta þetta mál lögreglustjórans í Reykjavík ganga til dómstólanna, ef hann vildi standa vel í stöðu sinni.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Það var minnzt lauslega á leyfisveitingar fyrir áfengi á þeim tíma, er ég mun hafa verið dómismrh. Ég verð nú satt að segja að viðurkenna, að þær leyfisveitingar, sem fóru fram í minni ráðherraðlið, voru framkvæmdar af viðkomandi embættismanni, og tel ég, að þar hafi verið farið eftir gömlum venjum, sem þá þegar höfðu skapast. Ég hafði aldrei neina sérstaka ástæðu til að kynna mér þau mál, vegna þess að til mín komu engar kvartanir um slíkt. Ég hygg, að þá hafi verið venja að veita áfengisleyfi í veizlum, þar sem mætti fyrir fram ákveðinn mannfjöldi, en leyfi

hafi ekki verið veitt til áfengisveitinga á almennum skemmtunum, þar sem seldur var innangangur. Mér þykir a. m. k. líklegt, ef sú regla hefði þá þegar skapast, að þá hefði verið farið að kvarta undan því. Ég vil ekkert fullyrða um þetta, vegna þess að ég kynnti mér það ekki sérstaklega, og það gerði ég ekki vegna þess, að um það komu engar kvartanir. Ég gerði ráð fyrir, að þar væri farið eftir gömlum venjum og reglum, sem skapast höfðu.

En á þessum síðustu tímum er það greinilegt, að upp hefur verið tekin ný regla um veitingaleyfi á skemmtunum, þar sem almenningi er seldur innangangur, en ekki verið fylgt gamla veizlufyrirkomulaginu, eins og t. d. þegar Árnesingafélagið eða Rangæingafélagið voru að halda sín mót. Það hygg ég að muni verða taldar skemmtanir, sem ekki eru haldnar í ágóðaskyni. Ég hygg, að sú athugun, sem hæstv. dómsmrh. er að gera á þessum málum, hljóti að sýna, að það er búið að taka upp viðtækari reglur en áður hafa gilt. Hvort þær eru meira í samræmi við gildandi lög, skal ég ekki um segja, en það er búið að opna dyrnar meira en áður. Nú hefur allshn. Sp. einróma lagt til, að endurskoðun áfengislöggjafarinnar fari fram, og ég vil vænta þess, að hæstv. dómsmrh. dragi úr þessum viðtæku leyfisveitingum, unz sú athugun nefur farið fram. — Annars var ég annar þeirra nefndarmanna í allshn., sem greiddi atkvæði gegn því að senda meðmæli með áfengisveitingaleyfi á flugstöðinni í Keflavík, og ég gerði það á þeim grundvelli, að það sé þvert ofan í lög. Ég tel engri nefnd í Alþ. sáemandi að ráðleggja ríkisstj. að gera slíkt án lagaheimildar.

Það, sem freistað hefur íþróttafélaganna til að fara inn á þá mjög hægju braut, sem hér hefur verið talað um, er hinn geysilegi skemmtanaskattur, sem viðgengst hjá okkur. Hann er svo hár, að það er ekki hægt fyrir félögin að halda skemmtun, sem þau hafa nokkuð upp úr til sinna starfa. Það eru því einmitt Alþ. og ríkisstj., sem leiða félögin inn á þær brautir að nota áfengisveitingar til framdráttar, og það er fyrir neðan allar hellur. Ég er ekki að segja, að félögin í sjálflu sér selji áfengi sér til hagnaðar, en þau fá húsnæði lægra verði og njóta fleiri óþeinnna hlunninda og hagnaðar af sölu.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Þegar ég las þessa fyrirspurn, gerði ég ráð fyrir, að bak við hana lægi löngun hjá hv. þm. V-Húnv. til að draga úr áfengisnautn í landinu, en nú, sérstaklega eftir að hafa heyrt hans síðustu ræðu, skilst mér, að allt annað vaki fyrir honum en það. Hann virðist leggja aðaláherzlu á að sakfella vissa menn og fá þá dæmda. Mér skilst, að ef það væri tilgangur hv. þm. að draga úr áfengisnautn í landinu, þá væri reynandi fyrir hann að vita, hvort hann getur ekki haft áhrif á hæstv. fjmrh., sem stjórnar vinsölunni í landinu, bæði innflutningi og útsölu. Mér finnst hæstv. ráðh. hafa viðtækt vald til að stöðva innflutning til landsins, og væri þá ekki rétt að snúa sér til hans og fá á þann hátt minnk-
aða vindrykkjuna?

En ástæðan hjá hv. þm. virðist vera sú að takmarka vínveitingarnar við það eina hús, sem vinveitingaleyfi hefur í landinu, þ. e. Hótel Borg, ekki til að takmarka vínveitingar almennt, heldur til að hlúa að þeim sérstaka aðila. Þetta er einmitt í samræmi við það, sem fram kom í fjvn., þegar fyrrv. fjmrh. stakk því til fjvn., hvort ekki væri rétt að taka afsláttinn af Hótel Borg, þá var það einmitt fulltrúi Framsfl. í nefndinni, sem einn var á móti því, ekki til að stöðva vínflóðið í landinu, heldur til þess að þessi aðili hefði meiri hagnað af vinsölunni. 8 menn voru á annarri skoðun og spöruðu ríkissjóði þar með 500 þús. kr. árlega, sem fulltrúi Framsfl. vildi halda að þessari stofnun. Þjóðin vill ekki beygja sig undir, að vínveitingar séu einokaðar og bundnar við einn aðila í landinu, en það er ráðh., sem getur minnkað eða stöðvað að meira eða minna leyti alla útsölu, og það ætti þm. að athuga, ef hann vill koma því fram, sem hann talaði um í sinni fyrstu ræðu.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég hef ekki viljað blanda mér í þær deilur, sem hér hafa risið. Þær umræður, sem fram hafa farið, sýna ljóslega, hve viðurhlutamikið málið er, sem verið er að ræða. Hv. þm. V-Húnv. lagði aðaláherzlu á að framfylgja reglugerðarákvæðum, sem nú væru í gildi, og í því sambandi væri aðalatriðið að ná í hnakkadrembið á lögreglustjóranum í Reykjavík. Hv. þm. Ísaf. lagði til, að nú í bili, meðan frekari rannsókn færi fram, væri horfið að þeirri reglu, sem framfylgt var, er hann var dómsmrh., og mér skilst, að þá yrðu leyfin eitthvað takmörkuð. Ég vil minna á í sambandi við þetta, að það er ekki einsdæmi, að erfitt sé að framfylgja lögum og reglugerðum. Við höfum t. d. húsaleigulög, hv. þm. vita, hve vel hefur gengið að framfylgja þeim. Það vill oft verða þannig, ekki sízt þegar gömul reglugerðarákvæði hafa staðið um langan tíma, að það verður ranglæti úr, ef reynt er að fylgja þeim bókstaflega. Það er skylda þm. í slíkum kringumstæðum að reyna að koma til vegar því, sem betur má fara. Ég held, að það sé miklu betra að reyna að koma betri skipun á málin og beita kröftunum frekar að því en hinu, að láta fylgja bókstaflega gömlum reglugerðarákvæðum.

Hv. þm. Ísaf. sýndi ljóslega, hve mikil þörf er á að rannsaka þessi mál, er hann talaði um reglur, sem gilt höfðu, er hann var dómsmrh., og það kom berlega í ljós, að hann vissi ekki sjálfur, hvaða reglur höfðu gilt. Hann viðurkenndi þetta líka sjálfur, hann sagði, að ekki hefðu komið neinar kvartanir, og því hefði hann aldeil sett sig inn í þessi mál. Hann vildi þó, að farið væri eftir reglum, sem hann taldi að hefðu gilt þá, að vínveitingar væru aðeins leyfðar í veizlum, en ekki þar, sem seldur er innangangur. Þetta er ekki rétt. Meðan hann var dómsmrh. voru vínveitingar leyfðar víðar en þetta. Það þurfti einmitt líka að gripa til þess á þeim eina stað, sem vinveitingaleyfi hafði, þ. e. Hótel Borg, vegna þess að leyfið var takmarkað við almennan rekstur til kl. 11½ e. h.,

en almennir dansleikir voru haldnir eftir þann tíma, og þá þurfti sérstakt leyfi. Það er dálítið einkennilegt aðstaða, að það veitingahús, sem hefur vínveitingaleyfi, skuli þurfa að sækja um slíka undanþágu.

Það hefur verið víkið að því hér, að það væri kannske hæpið að veita skemmtifélagi, eins og t. d. Bláu stjórnunni, vínveitingaleyfi, og jafnvel að það væri óheimilt. Nú er þetta aðeins sagt til þess að undirstrika það, að ef ætti að fallast á bókstaf þessara laga og breyta til um framkvæmd í þessum efnum án nokkurrar endurskoðunar á þessari löggjöf, þá væri tekið fyrir vínveitingar á samkomum hér í bæ, sem ég hika þó ekki við að staðhæfa, að séu til fyrirmyndar mörgum öðrum samkomum, þar sem engin vínveitingaleyfi hafa verið veitt.

Ég hef áður látið þá skoðun í ljós, að ég teldi mjög vafasaman vinning að því á þessu stigi málsins að taka fyrir vínveitingaleyfi á samkomum, meðan vínveitingar eru jafnfrjálsar hér í bæ og þær eru nú. Mér hefur verið tjáð af eftirlitsmönnum hér í bæ, að það hafi þurft að stöðva samkomur vegna ölvunar, þar sem ekki hefur verið vínveitingaleyfi, en það hafi ekki komið fyrir á öðrum stöðum.

Ég vildi láta þetta sjónarmið koma fram, og ég legg áherzlu á, að þetta mál verði tekið til gagnrýndrar endurskoðunar með það fyrir augum að fá skaplegri hátt á það en hefur verið hafður undanfarið. Það hygg ég að sé höfuðskylda, sem hvílir á þm. og ríkisstj., sem eiga að setja lög og reglugerðir í þessu sambandi, — og þegar fyrir liggur till. frá nefnd um heildarendurskoðun á þessu hvoru tveggja, — að ganga með samvirkusemi að þessari endurskoðun og hraða henni eftir föngun og reyna að komast að sem skaplegastri niðurstöðu, eftir því sem hægt er í þessum málum.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Það er í tilefni af nokkrum ummælum hv. þm. Ísaf., að ég tek til máls.

Út af afgreiðslu allshn. á erindi frá stjórnarráðinu, sem nefndinni barst í des. s. l. viðvikjandi bréfi, er ráðuneytinu hafði horizt frá flugmálastjórninni, dags. í nóv., þá vil ég leyfa mér að lesa upp svar n., svo að það liggi ljóst fyrir. Bréfið hljóðar svo:

„Nefndin hefur meðtekið heiðrað bréf hins háa ráðuneytis frá 5. des. f. á. varðandi til-mæli flugvallastjóra frá 11. nóv., en þar er farið fram á, að leyft verði að selja erlendum flugfarþegum, er fara um Keflavíkurflugvöll, áfengi til hressingar, eins og tíðkast alls staðar annars staðar.

Meiri hluti nefndarinnar (5 af 7) telur eðlilegt, að slík áfengissala verði leyfð með þeim takmörkunum, sem um getur í bréfi flugvallastjóra, en leggur engan dóm á það, hvort þetta sé heimilt eftir núgildandi lögum.

2 nefndarmenn greiddu atkvæði á móti framangreindri afgreiðslu, annar á þeim grundvelli, að lagaheimild vantaði.

Þetta viljum vér hér með tilkynna hinu háa ráðuneyti.“

Eins og fram kemur í þessu bréfi, þá eru 5

nefndarmenn þeirrar skoðunar, að rétt sé, þegar heimild sé til staðar, að leyfð verði áfengissala á hóteli flugvallarins til erlendra ferðamanna, eins og flugvallastjórinn fór fram á.

Það munu þykja undarlegir þjóðarhættir í landi, þar sem allt flóir í áfengi og ríkið rekur áfengissölu, að þar skuli vera óheimilt að selja erlendum ferðamönnum glas af áfengi sér til hressingar. Meðan stunduð er hér áfengissala, þá hygg ég, að eðlilegt væri, að þessum mönnum, sem eru vanir öðru hátterni í þessum málum heima hjá sér, væri heimilt að fá áfengi keypt. En það er ekki hægt að ætlast til þess, að allshn. eða einstakir þm. fari að flytja frv., sem heimili slíka áfengisveitingu, ef sú heimild er ekki til staðar. En rn. mun hafa fengið álit þessarar n. um, hvernig hún liti á þetta mál viðvikjandi vínveitingaleyfum til samkomuhúsa. Og ég hygg, að það sé lítil ástæða fyrir hv. þm. Ísaf. að átelja meiri hl. n. fyrir eitt-hvert ósæmilegt framferði, þó að n. hafi svarað þessu eins og hún hefur gert. Ég veit ekki, hvort hreinleikinn í slíku svári er meiri en hjá meiri hl. n.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða um þetta frekar, en ég ætla, að það væri sæmilegra, eins og ástætt er um þessi mál, að heimildar væri aflað fyrir því, að hægt væri að veita útlendum mönnum, sem um nætursakir gista á Keflavíkurflugvelli, áfengi, ef þeir óska eftir því að fá slíkt keypt.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ekki get ég fallizt á þá skoðun, sem hv. 5. þm. Reykv. túlkaði hér áðan, að það teldist ranglátt að framfylgja bókstaf laga. Og ákaflega verður þá undarleg gæzla laga og réttar í landinu, ef það á stundum að vera aðalregla að afgr. mál eftir bókstaf laga og stundum ekki. Mér heyrðist hv. þm. tala um þetta út frá sjónarmiði veitingahúsa og þá sérstaklega eins veitingahúss. Og grundvallarhugsunin var, að ranglátt væri að meina ýmsum veitingahúsum hér í borginni að hafa vínveitingar um hönd, öðrum en Hótel Borg. En spurningin er sú, hvort ekki þyrfti að breyta l. svo, að allir fái þessi réttindi, eða láta alla sitja að sama rétti og afnema þessi hlunnindi, sem Hótel Borg hefur. En það er augljóst mál, að það er komin á almenningsvinsala til ágóða fyrir samkomuhúsin í Reykjavík. Og nú heyrast fleiri og fleiri raddir um, að það sé nauðsynlegt að afla öðrum veitingahúsum tekna á sama hátt og þegar ákvæði um vínveitingar á Hótel Borg var sett, ekki til þess að fyrirbyggja vindrykkju, heldur til þess að afla því veitingahúsi tekna. En verst felli ég mig við þá skýringu hæstv. dómsmrh., að margítrekað brot eigi að leiða til sýkunar. Og það er ákaflega óhugnanleg tilhugsun, sem ég get ekki fellt mig við, hvort sem það er skoðun hæstv. dómsmrh. eða einhvers annars. Það mun vera til, að 20 ára hefð verki sem lagaheimild, en varla mundi það geta náð til þessa máls, enda vafasamt, hvort framkvæmdin hefur verið sú sama óbreytt s. l. 20 ár. En þeir, sem óska þess, að almenningsvinsala fari fram í landinu, þeir held ég að ættu þá heldur að beita

sér fyrir því, að vinsala sé í hverri búð, því að það að heimila vinsölu í hverju veitingahúsi leiðir til staupasölu með margföldu verði og meiri fjárplógsstarfsemi í sambandi við það, og þá er gengið nær þeim vesalingum en annars, sem telja sig þurfa að sæta slíkum viðskiptum.

Mér finnst, þegar um er að ræða sérstaka endurskoðun á áfengislöggjöfinni, þá sé það annað mál. Hér er um að ræða, hvort eigi að halda áfram að loka augunum fyrir þessum vínveitingahætti, sem upp er tekinn og almennur orðinn, eða hvort á að grípa í taumana, þegar eftir þessu hefur verið tekið, og taka upp þann hátt að fara eftir bókstaf laga og reglugerða, sem mér finnst sjálfsagt að gera eigi. Og ég vænti þess, að farið verði eftir bókstaf laga og reglugerðar um þetta, úr því mönnum er ljóst, hvað um þetta gildir.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Hv. þm. Ísaf. talaði skilmerkilega um þetta mál, eins og hans var von og vísa, en vildi þó halda því fram, að á seinni árum hafi myndast um þetta mál alveg nýjar venjur. Ég get skýrt frá því, að árið 1945 voru samtals veitt hér í bænum 151 vínveitingaleyfi, til staða, þar sem opinber aðgöngumiðasala var. Þar á meðal voru íþrótt- og ferðafélög, Stúdentafélagið og önnur skólafélög, slysavarna- og líknarfélag, og þannig mætti lengi telja. Ég hef sem sagt enga ástæðu til þess að ásaka einstök félög eða vera með skemmtipátt eins og hv. þm. V-Húnv., en ég tel rétt að skýra frá þessu. Ég segi þetta ekki til þess að hallmæla hv. þm. Ísaf., enda heyrðu þessi mál ekki undir hann allan þennan tíma, af því að Pétur Magnússon tók við meðferð þeirra mála einhvern tíma á árinu 1945, og hann gaf út þá reglugerð, sem hér er um að ræða. En það breytir ekki því, að þessi háttur var að meginstefnu til upp tekinn á árinu 1945. Ég hef rakið eitt tilfellið alveg aftur í forneskju, af því að það er mér svo kunnugt. En ég sé ekki ástæðu til þess að rekja þetta í einstökum atvöldum, enda er það erfitt, því að leyfin hafa ekki verið geymd svo til hlítar. En það er greinilegt, að hér er um gamla reglu að ræða. Það má segja, að leyfisveitingar hafi aukizt, en það kemur af því, að veitingahúsin eru fleiri. Það er staðreynd, sem er óhagganleg. Úr því að farið er að veita leyfi á annað borð með þeim hætti, sem hér er gert og um er deilt, þá er það ómögulegt fyrir yfirvöldin að greina á milli um það, hvaða veitingahús eigi að fá leyfin, heldur verður að veita þetta öllum veitingahúsum, sem ekki brjóta sérstaklega af sér, annars eru viðkomandi yfirvöld sökuð um hlutdrægni eða ívilnun sérstökum aðilum til handa.

Út af því, sem hv. 6. landsk. þm. sagði, — en hann talaði einnig tiltölulega hóflega um þetta mál, — að hv. 5. þm. Reykv. talaði um þetta frá hagsmunahlið eins veitingahúss, — en við þurfum ekki að fara í neinar grafgötur um, hvaða hús það er, sem þm. á við, en það er Sjálfstæðishúsið, — þá er það sýnilegt á tölum frá árinu 1945, sem teknar eru áður en Sjálfstæðishúsið tekur til starfa, að sá sami háttur

hefur verið tekinn þá upp um þetta sem nú er að meginstefnu til. Ef ætlunin hefði verið að beita hlutdrægni, þá hefði það verið hægt fyrir dómsmrh. síðustu 4 ár að láta Sjálfstæðishúsið fá vínveitingaleyfi og taka það af Hótel Borg. En Sjálfstæðishúsið hefur ekki orðið fyrir neinni ívilnun í þessu efni, það fullyrði ég. Og ég hef reynt að fylgjast með því, að það væri ekki gert, til þess að ekki væri hægt að bera sakir á mig af þeim sökum.

Ég vil drepa á það hér, að ég var sakaður í blaði einu í haust fyrir að hafa þá um skeið tekið vínveitingaleyfi af Vetrarklúbbum svokallaða, og stóð í því blaði, að þá ætti líka að gera ráðstafanir gegn Sjálfstæðishúsinu. Sannleikurinn er sá, að það komu upp viss alvarleg mistök í sambandi við rekstur þessa Vetrarklúbbs, og það var höfðað mál gegn þeim, sem báru ábyrgð á því. Ef um sams konar tilfelli hefði verið að ræða hjá Sjálfstæðishúsinu, þá hefði ég vitanlega látið höfða mál á hendur þeim, sem þar eiga hlut að máli. Og því var haldið fram í einu blaði hér, að það lægi kæra fyrir og hefði legið fyrir á Sjálfstæðishúsið, og var gefið í skyn, að hún hefði verið þöggvað niður. En sú kæra var þannig til komin, að einn af veitingamönnum í Vetrarklúbbum fór með fylgdarliði í Sjálfstæðishúsið og fékk keypt vín 5—10 mín. seinna en vera átti. Og vitanlega voru þeir, sem ábyrgð á þessu báru, dregnir fyrir lög og dóm, eins og lög gera ráð fyrir. Það væri alveg eins hægt fyrir mig, ef ég vildi sakfella einstaka aðila, að láta hlæja að hv. þm. og hans ákefð í þessum efnum, vegna þess að það er nú svo, að í þessu máli eru allir brotlegir og koma allir við sögu, bæði stjórnmalaflokkar og aðrir. Ég tel þetta því þjóðfélagslegt vandamál, sem verið er að ræða til þess að finna á því lausn, en ekki til þess að ná sér niðri á tilteknum aðilum.

Það dylst engum, sem hlýddi á ræðu hv. þm. V-Húnv., af hvaða toga hans málflutningur var spunninn. Ég ætla ekki að rekja það frekar eða af hverju hann heimtar, að ég höfði mál á hendur lögreglustjóranum í Reykjavík, það er vegna þess, — ja, ég skal láta það kyrrt liggja og ræða um það, þegar hv. þm. hefur tækifæri til þess að svara, — en ég veit ekki, hvernig hann færi út úr þeim umr., ef í það fer, síst ef hann álitur, að það skipti ekki máli um skilning á reglugerðinni og hvernig hún er framkvæmd. Ég held, að enginn maður lesi þessa reglugerð svo, að hann sé ekki í mjög miklum vafa um skilning á henni. Menn tala hér um, að hér sé um augljóst brot að ræða. Ég geri mér ekki ljóst, að slíkt augljóst brot sé um að ræða. Og við heyrðum vitnisburð fyrrv. dómsmrh., hv. þm. Ísaf., um það, hvernig með þessi mál var farið í hans tíð.

Við vorum hér um síðustu helgi á fundi, þar sem Alp. þurfti sjálft að setja löggjöf til þess að leiðrétta fyrri löggjöf sína, sem sett var mánuði áður, vegna ágreinings um skilning á henni. Svo er talað um þetta eins og einhvern fáheyrðan atburð, sem ekki hafi skeð áður, að vafi geti verið um skilning á samþykktri löggjöf. Og hv. þm. V-Húnv. og jafnvel hv. 6.

landsk. þm. vilja láta fyrirskipa okkur að framkvæma löggjöfina eftir þeim skilningi, sem þeir hafa á þessu máli. En það liggur ekki svona einfalt fyrir. Það liggur svo fyrir, að um langt skeið hefur löggjöfin verið skilin á sama veg og hún nú er framkvæmd. Og það er mjög erfitt að átta sig á, hvað felst í sjálfri reglugerðinni. Og ef á að taka ákvæðin alveg bókstaflega, þá er ekki hægt að leyfa vinnveitingar í einu einasta veitingahúsi, því að veitingahúsin græða á því. En það er bersýnilega ekki tilætlun reglugerðargjafans. Það liggur enn fremur fyrir, að í sumum tilfellum, þar sem vinnveitingaleyfi er ekki veitt, þá er ástandið í áfengismálunum á þeim skemmtunum jafnvel enn svírvirðilegra og hraklegra en þar, sem leyfin eru veitt, og það er vissulega stórt atriði í mínum huga.

Nú liggur enn fremur fyrir, sem hv. þm. Ísaf. upplýsti, að l. um skemmtanaskatt og skemmtanahald er svo fyrir komið, að það er ákaflega erfitt fyrir heilbrigð félög að halda skemmtanir í atvinnuskyni, nema einhverjar krókaleiðir séu farnar. Allt eru þetta staðreyndir. Þið skuluð vera vissir um það, að hvorki lögreglustjórinn í Reykjavík né heldur þau félög, sem menn eru nú að velta sér upp úr að svírvirða, gera það að gamni sinu að hafa þann hátt á sem nú er. Og það er vitað mál, að forustumenn þessara félaga eru margir hverjir bindindismenn sjálfir og því stuðningsmenn þessa holla málefnis. Þeir hafa neyðzt út í þetta af ástæðum, sem nokkuð hefur verið vikið að.

Það er vitað mál, að lögreglustjórinn sjálfur er mjög áhugasamur og ágætur starfsmaður og einstaklega reglusamur, og drykkjuskapur hlýtur auk þess að vera mjög til þess að gera honum erfiðara hans starf. Það eru því vissar ástæður, sem leiða til þess, að leyfin hafa verið veitt í svo ríkum mæli eins og verið hefur.

Hins vegar skal ég fúslega viðurkenna, að í þessum málum er ekki viðunanlegt ástand nú og að þau þurfa umbóta við, og ég lofa mínum atbeina um endurskoðun í því sambandi. Ég tel eðlilegt, að þetta sé athugað í sambandi við endurskoðun á áfengisli.

En ég lét ekki hræða mig með gifurýrðum eða gamanyrðum til þess að viðurkenna, að hér hafi verið um brot á móti lögum og reglugerð að ræða, þegar jafneindregin venja og almennur skilningur er fyrir hendi um þetta eins og nú er.

Ef hv. þm. V-Húsn. vill koma sökinni á einhvern, þá er honum sæmst að bera fram sakir á mig og koma fram vantrausti á mig, í stað þess að ætlast til þess, að ég höfði mál á hendur lögreglustjóranum í Reykjavík fyrir það, að hann hafi brotið af sér. Það mun ég ekki gera, því að hann hefur að mínum dómi ekki brotið af sér.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég er sam-mála hæstv. dómssmrh., að hér sé um þjóðfélagsvandamál að ræða, og þau eru mörg. Eitt af þeim er það, þegar almenningur og ráðherrar líta svo á, að sjálfsagt sé að brjóta l., og þegar sá hugsunarháttur byrjar að grípa um

síð hjá þjóðinni, að það sé mesta ranglæti að hlýða l., og þegar það kemst upp, að sjálfri ríkisstj. finnst ekkert athugavert við það, af því að það er búið að gera það svo lengi. Þá er sannarlega um þjóðfélagsvandamál að ræða. Hæstv. dómssmrh. talar um að kalla hann til saka. Ég veit ekki annað en að undanfarnar ríkisstjórnir hafi séð svo um, að sá dómstóll væri ekki til, sem á að dæma hæstv. ráðh. Svona má telja bunka af l., sem ríkisstj. hafa ekki haldið, bæði þessi l. og önnur. Og nú heyri ég, að henni finnst ekkert athugavert við það. Þetta finnst mér þjóðfélagsvandamál, sem ég veit ekki, hvernig ætti að ráða bót á. En það er nauðsynlegt að hugsa um það að ráða bót á þeim.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Það má vel vera rétt hjá hæstv. dómssmrh. og ég skal ekki rengja það, að það muni hafa verið einhver dæmi þess frá eldri tímum, að leyfi hafi verið veitt til vinnveitinga, þar sem seldur hefur verið aðgangur. Þó hygg ég, að það hafi verið fyrst á seinni tímum, sem þetta hefur komist á. Það var algengt að halda áttahagaskemmtanir, þannig að félög héldu árshátíðir og fengu þá leyfi fyrir vinnveitingum. Og sjálfsagt hafa inn á þessar skemmtanir slæðzt ýmsir menn, sem ef til vill hafa ekki átt fæðingarhrepp í áttögum þess félags, sem skemmtunina hélt, en almenna reglan var sú, að það voru ekki leyfðar vinnveitingar á almennum dansskemmtunum, nema þá í einhverju öðru formi, eins og t. d. því, sem ég nefndi. Það má vera, að þetta sé ekki ákaflega óskýlt, en þó hefur þetta orðið til þess að auka mikið vinneyzlu í samkvæmum í bænum. Nú er að sjálfsögðu rétt, að það kemur fyrir, að það séu nokkrar óeirðir, þó að jafnvel sé ekki leyfð vínsala á skemmtunum, og koma menn þá með pelann í vasanum. En ég hygg þó, að algengara sé, að menn séu reglusamir þar, sem vinn er ekki veitt, heldur en þar, sem vinn er veitt. Ég hef verið á skemmtunum í hinum ágætu veitingahúsum, bæði þar, sem vinn var veitt og menn gerðust nokkuð góðgláðir, þegar leið á kvöldið, og einnig þar, sem vinn var ekki veitt og ekki sá vinn á nokkrum manni allt kvöldið. — En mér finnst, að á meðan verið er að athuga þetta mál, þá væri æskilegt, að reynt væri að draga sem mest úr þessum vinnveitingum og koma því í það form, sem meinlausara er en það, sem nú er.

Hv. 1. þm. Árn. vék sér hvatskeytlega að mér út af þeim ummælum, sem ég hafði um meiri hl. allshn. fyrir það, þegar allshn. er spurð að því, hvort hún teldi rétt að veita vinn til út-lendinga, sem koma á Keflavíkurflugvöll. Þá mæltu aðeins 5 af 7 nm. með því. Ég fyrir mitt leyti taldi, að þingn. ætti ekki að senda hæstv. ríkisstj. slíka umsögn, þegar af þeirri ástæðu, að til þess brysti lagaheimild. Svo fer þessi ágæti og margreyndi þm. að skýra það fyrir Alþ., að þingn. eigi í einhverju máli að telja sér rétt að gefa ríkisstj. undir fótinn (JörB: Um að afla sér heimildar.) — um það er ekkert í um-sögninni — um að hafa vinsölu, án þess að til þess sé lagaheimild.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Að gefnu tilfni hv. 1. þm. N-M. vil ég segja það, að hann virtist skilja orð mín svo, að ég teldi það réttlátt að fylgja ekki lögum og reglum. Það kom nokkuð sérstakur skilningur fram hjá öðrum hv. þm. um þetta. En ég vil undirstrika það, sem ég hélt fram í minni ræðu, að það hvíldi meiri skylda á hv. þm. en öðrum, ef lög og reglur að þeirra dómi væru ranglát, að fá þeim breytt og leiðrétta þær reglur, — því að það er á þeirra valdi að gera það, — heldur en að láta vera, að framkvæmd séu l., sem þeir álita að séu ranglát. — En út af því, sem hv. 6. landsk. þm. sagði, að ég talaði í þessu máli frá sjónarmiði eins veitingahúss, þá er það tilefnislaus framsetning hjá honum. Og það er síður ástæða til þess, að þeir menn geti talað um þessi mál, sem ekki hafa um veitingamálin fjallað, því að í þessu máli liggja menn undir því, að reynt er að gera þá tortryggilega. En ég hef áður bent á, að af fenginni reynslu í Sjálfstæðishúsinu er vafasamt, hvort það sé nú til bóta að afnema algerlega vínveitingarnar. Og það hefur ekki verið visasta leiðin til þess að halda þar góðar samkomur, að banna þar vínveitingar með öllu. En þó hefur Sjálfstæðishúsið átt viðskipti við skóla og ýmis félög, án þess að hafðar væru vínveitingar um hönd, t. d. nær alla framhaldsskólana, og hafa þær skemmtanir verið góðar. Og ég vil taka það fram í þessu sambandi, að framhaldsskólarnir hafa ekki haft áfengi um hönd á ársbátíðum sínum. En svo er það á öðrum samkomum, þar sem vínveitingar eru ekki leyfðar, að ástandið er þannig, að þeim, sem því hafa kynnt, hryg hugur við því, að leiðin út úr ógöngunum sé einungis sú að taka fyrir allar vínveitingar. En ég ætla ekki að nefna nein nöfn í þessu sambandi. En þetta er reynslan, bæði í Sjálfstæðishúsinu og annars staðar.

Í sambandi við endurskoðunina á þessu máli vil ég beina því til þeirra, sem að henni munu vinna, — og það sama kom líka fram hjá hv. þm. Ísaf., — að þeir kynni sér, hvað það er í raun og veru, sem leitt hefur íþróttafélögin út á þá braut að hafa vínveitingar um hönd á sínum skemmtunum, en það eru hinir háu skemmtanaskattar. Stúkan borgar ekki skatt af sínum samkomum, og ég mundi gjarnan vilja fá upplýst, hvað þessir aðilar hafa hagnast, án þess að borga veitingaskatt og án þess að borga skemmtanaskatt, og hvað þeir hefðu hagnast, ef þeir hefðu borgað hina háu skatta, eins og heimtað er af íþróttafélögunum, að þau geri.

Ég tek undir það, að það er óæskilegt, að íþróttafélög hafa horfið að þessu ráði, en vil þó segja það, að þau hafa margt sér til af-sökunar.

Halldór Ásgrímsson: Herra forseti. Það eru aðeins fáein orð í tilefni af ræðu hv. þm. Barð. Hv. þm. sagði, eftir að fyrirspyrjandi hafði lokið ræðutíma sínum og gafst því ekki tækifæri til andsvara, að málflutningur hv. fyrirspyrjanda, hv. þm. V-Húnv., hefði verið á þann veg, að auglýst væri, að það veki aðeins fyrir honum málshöfðun á hendur lögreglu-

stjóranum, en ekki umbætur í þessu máli, hvorki hvað það snerti að draga úr vinneyzlunni né framkvæma betur leyfisveitingarnar og reglur á því sviði. Ég tel það nú ekki sæma þessum mikla kapp að leyfa sér að snúa svona út úr ræðu hv. þm. V-Húnv., þegar hann getur ekki svarað fyrir sig. En það, sem fyrirspyrjandi lagði einkum áherzlu á, var, að reynt yrði að draga úr brennivinsneyzlunni í landinu og farið yrði eftir lögum og reglum, sem um vínveitingar giltu. Eftir að hv. þm. hafði heyrt, að dómsmrh. tók heldur dauflega í mál fyrirspyrjanda, sagði hann, að hann gæti bara snúið sér til hestv. fjmrh. Ég veit, að við berum allir mikið traust til hestv. fjmrh., en mér er ekki ljóst, hvernig hann á að ráða bót á þessu, nema svo væri, að hann lokaði öllum útsölum, um leið og lögreglustjóri hefði gefið hæpin leyfi.

Hv. þm. vék líka að því máli, er afslátturinn var afnuminn af víni, sem Hótel Borg keypti, og sagði hann, að það hafi átt upptök hjá þáverandi fjmrh. En það, sem sannast er um þetta mál að segja, — og ætla ég þó engan veginn að draga úr afrekum hestv. þáverandi fjmrh., — er það, að þetta mál var tekið upp í fjvn. og skrifaði hún þáv. fjmrh. um málið.

Hv. þm. þurfti endilega að láta þess getið, að sá eini, sem hefði greitt atkv. á móti þessu, hefði verið framsóknarmaður. Ég ætla ekki að vefengja, að þetta hafi verið svo, og ætla ekki heldur að bera hönd fyrir höfuð þessa þm., en ég geri ráð fyrir, að afstaða hans hafi verið þessi vegna þess, að hann hafi talið það brjóta í bága við gerða samninga að afnema þennan afslátt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af ræðu hv. 2. þm. N-M. vil ég benda á, að mér virðist þetta mál, sem ég gerði að umræðuefni hér áðan, snerta megin kjarna þessa máls. Það lágu rök fyrir því, er þetta var rætt í nefndinni, að það mundi minnka sölu hjá áfengisverzluninni, og því þótti ekki rétt að afnema þennan afslátt. Þetta var ekki byggt á þeim rökum, að Hótel Borg ætti að græða, heldur á því, að það mundi draga úr áfengissölu. Ég þarf ekki að svara hv. þm., hver tilgangur hv. þm. V-Húnv. hafi verið með þessari fyrirspurn sinni. Það sýndi hann bezt með sinni síðari ræðu. En tilgangur hans var einungis að klekkja á pólitískum andstæðingum, og það var meginatriðið í ræðu hans, en ekki til þess að draga úr vándrykkjunni. Þess vegna var þessi málsmeðferð hans honum til hins mesta ósóma og fyllilega vert að svara ræðu hans með fáeinum aths.

Annars er það sjáanlegt, að það er á valdi fjmrh. að stöðva innflutninginn á áfengi til landsins, og hann getur að óbreyttum lögum hvenær sem er stöðvað sölu á áfengi til hverra sem vera skal. En það er ekki þar með sagt, að vist sé, að hann vilji taka á sig þessa ábyrgð — með tilliti til tekjuöflunar í ríkissjóð.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Mér virðist það atriði, sem mestu máli skiptir í þessu sambandi, vera óupplýst enn þá þrátt fyrir þessar umr., nema ég hafi skilið hestv.

dómsmrh. rétt, sem ég vona að ekki hafi verið. En mér skilst á honum, að eina lausnin á þessu vandamáli nú sé sú að biðja, þangað til lokið er endurskoðun áfengislöggjafarinnar. Er það þá ætlun hans að láta sömu framkvæmd haldast, unz því er lokið, sem væntanlega verður ekki á þessu þingi, og vafasamt, hvort það gæti orðið á næsta þingi? Í þessu sambandi vil ég minna hann á það, að það er á honum — og honum einum, sem ábyggðin hvílir í þessum efnum. Ég tel enga þörf á að breyta reglugerðinni, — heldur hefur hún verið brotin upp á síðkastið. En ég get ekki fallist á þá skoðun, að afbrot geti orðið að hefð, ef þau er framin nógu oft.

Loks vildi ég mega skjóta þeirri fyrirspurn til hæstv. ráðh., hvort hann ætli að halda áfram þessu ófremdarástandi óbreyttu, unz áfengislöggjöfin hefur verið endurskoðuð. Ég tel það ekki gerlegt.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. „Eigi spyr þú af því, að þú vitir eigi“, verð ég að segja við hv. síðasta ræðumann. Ég tók berlega fram hér áðan, að ég teldi það ekki viðunandi lausn á þessu vandamáli að biðja eftir endurskoðun áfengislöggjafarinnar, en í þessu sambandi væri rétt að láta fara fram athugun á vínveitingaleyfunum um leið og áfengislöggjöfin er endurskoðuð, og skal ekki standa á mér að styðja þær breyt., sem skynsamlegar má telja og til úrbóta geta orðið, enda lýsti ég því yfir hérna áðan, að ég teldi málið komið út í ófæru.

Það væri ofur auðvelt fyrir mig að úrskurða strax í dag, að engar vínveitingar mættu eiga sér stað hér í Reykjavík. En ég tel, að það mundi ekki leiða til bóta, heldur vandræða og afbrota, og því mun ég ekki beita þessu valdi mínu. En hins vegar mun ég halda áfram að athuga þetta mál og gera sjálfum mér grein fyrir, hvort hér sé hægt að fara einhverja leið, sem viðunandi sé. Þetta þóttist ég hafa sagt nógu skýrt hér áðan. Ég hef ekki gert neina tilraun til þess að fegra þessa vindrykkju á samkomunum. En spurningin er sú, með hvaða móti hægt er að koma betra lagi á í þessum efnum en nú er, og ég get ekki séð, að þessar umr. hafi á nokkurn hátt hjálpað til að komast að neinni skynsamlegri niðurstöðu hvað þetta ófremdarástand snertir. Ég hef sagt það skýrt og skörinort, að ég fallist ekki á, að lögreglustjórinn í Rvík hafi brotið af sér í þessum efnum. En ef Alþ. er á annarri skoðun, verður það að gera ráðstafanir gagnvart mér.

Því miður er hér hægara um að tala en í að komast, en það skal ekki standa á mér að fá góðra manna ráð og leggja mig allan fram þessu til úrbóta, en hér hafa ekki komið fram neinar bendingar til úrlausnar vindrykkjuvandamálinu.

En hvað sem þessum leyfum liður, þá er ekki hægt að loka augunum fyrir því, að reynslan hefur sýnt, að ástandið er í mörgum tilfellum miklu betra á þeim böllum, þar sem vínveitingar eru leyfðar, heldur en þeim, sem bannað er að selja vín á.

18. Greiðsla á erfðafjárskatti með skuldabréfum.

Á 34. fundi í Sp., 31. jan., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um greiðslu á erfðafjárskatti með skuldabréfum [169. mál, 4] (A. 591).

Á 35. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 7. febr., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Við athugun á ríkisreikningnum fyrir árið 1948 veitti ég því athygli, að þar er fært með útborgunum keypt verðbréf fyrir 134350 kr., án þess að það sé skýrt nánar í reikningnum.

Ég aflaði mér þá upplýsinga, hvernig á þessu stæði, og fékk þá skýringu, að þetta væru skuldabréf, sem tekin voru upp í verð fyrir vélbát, sem ríkið seldi, kr. 32500, og skulda-bréf tekin upp í erfðafjárskatt frá erfingjum Sturlu Jónssonar, að upphæð kr. 101850. Var mér sagt, að þau bréf væru vel tryggð, með veði í fasteignum. En mér kemur þetta ein-kennilega fyrir sjónir, þar sem ég veit ekki til, að heimild hafi verið veitt til þessa, og hef ég því borið fram þessa fyrirspurn til þess að fá vitneskju um, hvernig á þessu stendur. Ég geng þess ekki dulinn, að erfðafjáreigendur voru fullfærir um að greiða þennan erfðafjárskatt í reiðufé, og fann því ástæðu til að spyrjast fyrir um þetta.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Fyrirspurnin er þannig: „Hvers vegna tók fyrrverandi fjmrh. skuldabréf til greiðslu á erfðafjárskatti frá erfingjum eins bús árið 1948, að upphæð kr. 101850.00, í stað þess að krefjast peningagreiðslu á skattinum eins og öðrum gjöldum til ríkissjóðs?“ Ég fól skrifstofustjóra ráðuneytisins að gera um þetta skýrslu í samráði við fyrrv. fjmrh. og ætla nú að lesa hana upp, með leyfi hæstv. forseta:

„Erfðafjárskattur í dánarbúi því, sem hér mun átt við, nam kr. 173715.00. Skiptagjald í búinu varð kr. 40840.00. Samtals til ríkissjóðs kr. 214555.00. Þar af greitt í peningum kr. 112705.00, hitt í veðskuldabréfum.

Annar skiptaforstjórinn í búinu, hr. hrl. Lárus Fjeldsted, tilkynnti ráðuneytinu, að meira fé væri ekki fyrir hendi en framangreindar kr. 112705.00 og fór þess á leit, að tekin yrðu verðbréf upp í eftirstöðvar ríkissjóðsgjaldanna. Hugsanlegt var að ganga að verðbréfum búsins og selja á upphæði til lúkingar skattinum, en óhjákvæmilega með þeim afleiðingum, að verulegt tjón hefði af því hlotið bæði fyrir erfingjana og ríkissjóðinn líka, þar sem ekki hefði verið hægt að taka erfðafjárskatt af hærri fjárhæð en söluverði bréfanna. Hefðu þetta verið allharkalegar aðfarir, og má draga í efa, að nokkur fjármálaráðherra hefði leyft sér það. Hitt er

sennilegra, að skiptaforstjóranum hefði verið veittur frestur til að koma bréfunum í peninga, sem gat haft allverulegan drátt á búskiptunum í för með sér og skaðað ríkissjóð, t. d. orsakað vaxtatap, sem er fljótt að koma, þegar um svo stórar fjárhæðir er að ræða.

En hér kom enn eitt til greina: Rísið hafði ágreiningur á milli skiptaforstjórans og ráðuneytisins um útreikning erfðafjárgjaldsins. Sbr. bréf skiptaforstjórans til ráðuneytisins, dags. 11. ágúst 1947.

Samkvæmt arfleðsluskrá átti hluti af arfi eins erfingjans að vera í vörzlum skiptaforstjórans og ekki að útborgast til hans á meðan þeir aðilar, sem eiga að njóta arðs af þessum eignum, eru á lífi. Þessi hluti arfsins nam rúmum 266 þús. kr. og erfðafjárskatturinn þar af um 66 þús. kr.

Var því haldið fram af skiptaforstjórum, að ekki bæri að greiða erfðafjárskatt af þessum hluta arfsins fyrr en hann yrði útborgaður til erfingjans, þar sem ekki yrði séð fyrir fram hvort hann lifði svo lengi, að þessir peningar kæmu honum nokkurn tíma til góða. Ráðuneytið hélt því aftur á móti fram, að ekki væri skylt að biðja með greiðslu erfðafjárskattsins, þar til erfinginn fengi arfinn í sínar hendur. Um þetta mátti deila og ekki vítað um dómsúrskurði, er tækju af tvímæli í þessu efni. Skal ekkert um það sagt, hver úrslitin hefðu orðið, ef málið hefði farið fyrir dómstólana.

Endirinn á þessu varð sá, að ráðuneytið varð við ósk skiptaforstjóranna að taka bréf upp í eftirstöðvagnar af skipta- og erfðafjárgjaldi, en skiptaforstjórar féllu frá kröfu sinni um, að erfðafjárskattur skyldi ekki greiðast af arfshlutunum fyrr en hann væri útborgaður til erfingjans.

Skiptaráðanda var síðan falið að velja úr verðbréfum búans tryggustu bréfin. Bera þau 6% vexti, eru tryggð örugglega með fasteignaveðum og greiðast á tiltölulega skömmum tíma.

Sýnist ríkissjóður mega vel við una þessi málalok. Erfðafjárskattur var greiddur af nafnverði bréfanna, en hefði getað orðið allmiklu minni, ef krafizt hefði verið nauðungarsölu á bréfunum, þar sem búseignin hefði rýrnað sem svarar þeim afföllum, er á þeim hefðu orðið. Enginn frekari dráttur var á búskiptunum, sem hæglega gat bakað ríkissjóði tjón, ef orðið hefði, og deilan um erfðafjárskattinn var leyst ríkissjóði í hag. Allt það óhagræði, sem ríkissjóður varð fyrir út af þessu, var, að 100000 kr. festust um tiltölulega skamman tíma, sem ekki getur talizt stór upphæð, miðað við, að tekjur ríkissjóðs urðu yfir 260 millj. það ár.

Erfðafjárskattur var í fjárlögum ársins 1948 áætlaður 300000 kr., þannig að erfðafjárskattur úr þessu eina búi nam meir en helmingi fjárlagaupphæðarinnar, og alls varð erfðafjárskatturinn þetta ár 605 þús. kr., eða helmingi hærri en áætlað var. Fjárlagaáætlunin hefur því staðizt fyllilega, þótt þessi fjárfesting ætti sér stað.

Þetta var skýrsla fyrrv. fjmrh. og skrifstofustjórans og þær ástæður, sem þeir færa fyrir því, að bréfin voru tekin.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það væri þörf á því vegna hv. þm. V-Húnv., að þingsköpum yrði breytt þannig, að það væri leyfilegt að bera fram fyrirspurnir beint til þm., ef þeir hafa verið ráðherrar einhvern tíma. Hann kvartaði yfir því áðan, að honum hefði ekki verið leyfilegt að svara mér, er ég stóð upp áðan, og þykir mér það leitt.

Hv. þm. hefur nú heyrt greinargerðina fyrir því, hvers vegna þessir skattar voru inntir af hendi í bréfum. Búið átti að greiða 214555 kr., en hafði ekki í reiðufé nema 112705 kr.

Ég er ekki viss um, hvernig þetta mál hefði farið fyrir dómstólunum, en þetta fé fékkst án ihlutunar dómstólanna með því að taka um 100 þús. kr. í verðbréfum, og ég vil geta þess í sambandi við það, að þm. sagði, að þetta væru löng lán, að það er ekki rétt, því að þetta eru 10 ára lán í útvöldum húseignum hér í bæ, og engin hætta á því, að féð tapist.

Erfðafjárskattur þetta ár varð miklu meiri en áætlað var í fjárlögum, svo að sýnilegt er, að ekkert hefur tapast við þetta. Ég viðurkenni það, að ég hlustaði á till. skrifstofustjóra rn., því að þetta er tiltölulega lítið útfærsluatriði, heldur frekar aðallega administratívt mál. Við vitum, að til þess er ætlað, að reikningar ríkisins séu réttir, og til þess eru yfirskoðarar ríkisreikninganna kosnir, að þeir leiti eftir villum og finni að skekkjum í þeim. En ég veit ekki til, að það hafi verið talið neitt ráðleysi af þessum yfirskoðunarmönnum, að ég tók tæpan helming þessa erfðafjárskatts í skuldabréfum.

En hv. þm. V-Húnv. virðist hafa verið að hnusa eftir einhverju, sem hann gæti fundið að. Annars virðist þessi hv. þm. hafa gengið með einhverja siðferðisuppbembu síðan um jól. Virðist svo sem honum hafi orðið nokkuð humbult af veitingum síns ágæta gestgjafa um jólin. Ég vona bara, að hann hafi með þessum spurningum getað losnað við eitthvað af þeim vinstreng, sem hann hefur gengið með síðan.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. fjmrh. fyrir þær upplýsingar, sem hann hefur gefið, þar sem hann las upp skýrslu frá fyrirrennara sínum. En í þeirri skýrslu kemur í ljós, að dánarbúið hefur verið vel efnuð búið, þar sem það greiðir á 3. hundrað þús. kr. í erfðafjárskatt.

Þrátt fyrir þessa skýrslu gat ég ekki sannfærzt um, að nauðsynlegt hafi verið að taka skuldabréfin upp í skattinn, því að það virðist augljóst, að dánarbúið hefði vel getað borgað þennan skatt til hins opinbera í peningum. Og ég tel óhætt að fullyrða, að það hefði verið til þess fært betur mörgum öðrum, sem að er gengið um greiðslur á sköttum til hins opinbera.

Viðvikjandi því, sem hv. þm. Vestm. sagði í lok ræðu sinnar, vil ég gleðja hann með því, að heilsa min er ágæt, og ég vona, að hann hafi engar áhyggjur hennar vegna og geti notið svefns þess vegna.

19. Launaflokkun opinberra starfsmanna o. fl.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um launaflokkun opinberra starfsmanna o. fl. [186. mál] (A. 712).

Á 44. fundi í Sp., 22. febr., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti (JPálm): Þessi fsp. er í 3 liðum, og er fyrst tekinn fyrir 2. liður.

Fyrirspyrjandi (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Já, fsp. er í 3 liðum, en nú tilkynnir hæstv. forseti, að 2. liðurinn sé til umr., en ekki 1. og 3. Skil ég það ekki rétt? (Forseti: Já, það þurfa tveir ráðh. að svara þessari fsp., og er aðeins 2. liðurinn til umræðu nú.) Já, þessi 2. liður fsp. lýtur að því, hvort ákvæðum 36. gr. launal. hafi verið framfylgt hjá öllum ríkisstofnunum að því er opinbera starfsmenn snertir, því að lagagr., sem til er vitnað, gildir um alla opinbera starfsmenn ríkisins. — Fsp. sjálf er nægilega skýr, og þarf ég ekki að fjöl-yrða um hana, fyrr en þá ráðh. hefur gefið sitt svar, en lagagr. er tvímælalaus, svo hljóðandi:

„Við skipun í starfsflokka og flutning milli launaflokka skulu konur að öðru jöfnu hafa sama rétt og karlar.“

Ýmislegt, sem maður hefur heyrt, virðist benda í þá átt, að þessi ákvæði hafi ekki verið í heiðri höfð.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Mig skortir persónulega kunnugleika til að svara þessu, en ég sneri mér til skrifstofustjórans í fjmrn., og hann sagði, að viðkomandi aðilar hefðu svarað þessari spurningu játandi.

Umr. frestað um stund, en var fram haldið síðar á fundinum.

Fyrirspyrjandi (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Já, þessir tveir liðir fsp., 1. og 3. liður, eru um einstök afmörkuð atriði, sem ekki þurfa nánari útskýringar við. Ég bar fram 1. liðinn eingöngu vegna þess, að þar er um að ræða þá ríkisstofnun, sem hefur flesta starfsmenn í sinni þjónustu, eða á fjórða hundrað manns. — Ég vænti svo svars hæstv. ráðh.

Víðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Hér er um þrjár fsp. að ræða, sem raunar ættu allar að vera í samhengi, og hefur hæstv. fjmrh. svarað tveimur þeirra. En að því er snertir fyrstu spurninguna, um það, hvaða reglur gildi hjá landssímanum um færslu milli launaflokka, þá er því til að svara, að yfirleitt er farið eftir þjónustualdri. En þegar valið er í hæstu stöður

hjá pósti og síma, er ekki farið eftir starfsaldri eingöngu, heldur fyrst og fremst eftir hæfni, og ráða þá mestu um tillögur hlutað-eigandi deildarstjóra, og gildir þetta jafnt um konur sem karla. Annars ræður þjónustualdur og hvaða störfum starfsmaðurinn hefur gegnt. Þegar hins vegar velja skal nýjan starfsmann, er starfið auglýst, og er þá venjulega farið eftir því, hvernig hann reynist í starfinu, nema starfið fái annar starfsmaður, sem reyndur er í sams konar eða svipuðu starfi. Er alltaf reynt að velja sem bezta og hæfasta starfsmenn, svo að starf þeirra komi að sem mestu gagni fyrir stofnunina.

Skilst mér þá, að öllum þessum þremur spurningum hafi verið svarað, þar sem búið var að svara hinum áður.

Fyrirspyrjandi (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Já, ég þakka nú hæstv. ráðh., sem hefur svarað þessari spurningu, en því miður verð ég að játa, að ég er nokkurn veginn jafn-nær eftir og áður. Ég held ég skilji rétt svör hæstv. menntmrh., að hann hafi upplýst, að það væri ekki fyrst og fremst farið eftir starfsaldri, þegar fólk er flutt á milli launaflokka, heldur eftir mati starfsmanna í stofnuninni, þ. e. a. s. skrifstofustjóranna í viðkomandi deild, um það, í hvaða flokki menn séu hæfir til að starfa, og þá hækkaðir í launaflokkum eftir því. Vafalaust er erfitt að fella óbrigðulan úrskurð um það, hverjir séu hæfir til þess að vera færðir upp í launaflokkum, og getur því hæglega hafa brugðizt að dæma það rétt, og það er kannske ekki um það að sakast.

Hitt er einstætt, að í þeirri stofnun, sem hefur á fjórða hundrað manns í þjónustu sinni og yfirgnæfandi meiri hl. kvenfólk, skuli allur þorri þessa kvenfólks vera í hinum lægstu launaflokkum, en karlmenn í hæstu launaflokkum; þannig hefur niðurstaðan af hæfnismatinu hjá þessari ríkisstofnun verið. Af hverju er þá kvenfólk valið að meiri hluta í þjónustu hjá þessari stofnun? Ég hygg það sé af því, að það hafi komið í ljós við langa reynslu, að kvenfólk er ekki verri starfskraftur hjá landssímanum en karlmenn og í mörgum tilfellum betri, en raunin er samt þessi, þrátt fyrir alveg skýr ákvæði launal. um að láta jafnt yfir konur sem karla ganga flutning milli launaflokka að öðru jöfnu, niðurstaðan er sú, að konur sitja eftir í hinum lægri launaflokkum, og veldur þetta mjög megnri óánægju í stofnuninni.

Ég hefði talið mjög eðlilegt og í anda 36. gr. launal. og fastra reglna um það, að eftir ákveðnum starfsaldri skyldi fólk færast milli launaflokka hjá þessari stofnun og eftir grundvallaratriðum um skiptingu launaflokka í launal., eftir ákveðinn árafjölda eru menn þar komnir í hæstu laun. Ég vil, þrátt fyrir þau svör, sem ég hef fengið hjá hæstv. ráðh., fullkomlega efast um, að hér sé gætt lagalegs réttar hjá því fólk, sem starfar í þjónustu hins opinbera, og ég tel ekki úr vegi, og það verður ef til vill gert, að það fólk, sem hér er misrétti heitt, leiti réttar síns fyrir dómstólunum.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mér finnst hv. þm. fara nokkuð geyst í þessu máli, og ef til vill að hann sé þá ekki málinu eins kunnugur og hans staðhæfingar gefa til kynna. Vitanlega er í stofnun eins og lands-símanum kvenfólk yfirleitt haft við afgreiðslu-störf símans, og ég hygg, að slík störf fari konum betur úr hendi en karlmönnum, og þessi afgreiðslustörf heyra undir lægri launaflokkana.

Hins vegar telja yfirmenn símans, að 36. gr. l. hafi verið fylgt mjög vel hjá landssímanum, því að þar vinni konur við hlið karlmanna með sömu laun, t. d. séu konur starfandi sem sím-stjórar, fulltrúar, loftskæmtamenn, yfirvarð-stjórar o. s. frv. Þetta bendir ekki til þess, að konum sé útskúfað í þessari stofnun á þann hátt, sem hv. þm. gaf í skyn í sinni ræðu.
